

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

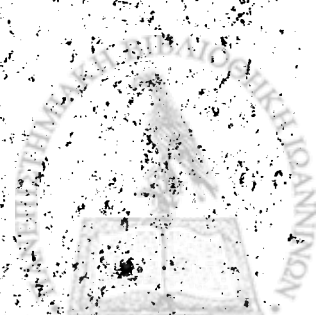
Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ

Η ΤΕ ΤΟΥ ΓΡΗΓ. ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ & Η ΤΟΥ ΚΩΝ. ΧΡΙΣΤΟΦΟ-
ΡΙΔΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

«Τῶν Θεῶν Γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐ-
δὲν πάρεργόν ἐστι καὶ ἰῶτα, καὶ μίᾳ κε-
ραία ἤ, ἀλλὰ καὶ ψιλή πρόσθεσις πολὺ πέ-
λαγος ἡμῖν νοημάτων ἀνοίγει. Πολλάκις καὶ
ἐνός στοιχείου προσθήκη δλόκληρον νοη-
μάτων εἰσήγαγε δύναμιν». Χρυσόστομος.

ΤΥΠΟΙΣ
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1933

BK
#314

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000334345

Αρ. 20. 139012

ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΛΒΑΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

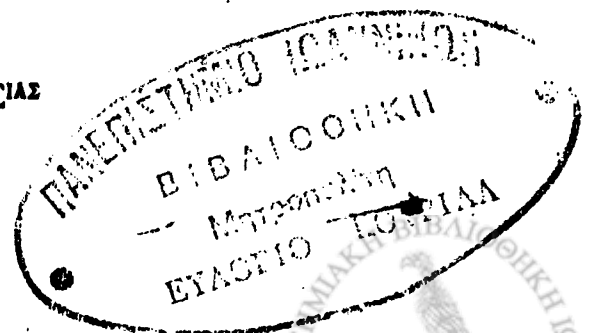
Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ Κ. ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ

Η ΤΕ ΤΟΥ ΓΡΗΓ. ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ & Η ΤΟΥ ΚΩΝ. ΧΡΙΣΤΟΦΟ-
ΡΙΔΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ, ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ

«Τῶν θείων Γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐ-
δὲν πάρεργόν ἐστι καὶ ἰῶτα, καὶ μία κε-
ραία ἢ, ἀλλὰ καὶ ψιλὴ πρόσθεσις πολὺ πέ-
λαγος ἡμῖν νοημάτων ἀνοίγει. Πολλάκις καὶ
ἐνός στοιχείου προσθήκη ὁλόκληρον νοη-
μάτων εἰσέγαγε δύναμιν». Χρυσόστομος.

ΤΥΠΟΙΣ
Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1933

ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΕΟΥ.
ΤΗ, ΘΕΟΦΡΟΥΡΗΤΩ,
ΝΕΟΠΑΓΕΙ ΑΓΙΑ, ΕΚΚΛΗΣΙΑ,
ΤΟΥ ΙΑΛΥΡΙΚΟΥ ΕΝ ΑΛΒΑΝΙΑ,
ΤΟΔΕ ΣΜΙΚΡΟΝ ΠΤΟΝΗΜΑ ΑΓΑΘΩΝ
ΑΠΑΡΧΗΝ ΕΥΣΕΒΑΣΤΩΣ ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ.

ΠΑΣΙ ΤΟΙΣ ΕΥΣΕΒΟΦΡΟΝΩΣ ΠΡΟΣ ΠΕΡΙ-
ΦΡΟΥΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΝ ΤΩ,
ΣΥΝΔΕΣΜΩ, ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ
ΜΗΤΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚ-
ΚΛΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΙΖΟΜΕΝΟΙΣ, ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΣΤΕΡΕΩΣΙΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΠΡΕΤΗΝ ΑΥ-
ΤΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΝ ΜΟΧΘΟΥΣΙ ΔΟΞΑ
ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΡΑ ΘΕΟΥ.

Ο ΠΤΟΝΗΣΑΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὡς προεισαγωγή τοῦ παρόντος ἡμῶν τεύχους ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ τῶν Ἀθηνῶν ἐγκρίτῳ περιοδικῷ «Θεολογία» ἀπὸ τοῦ 1928 (καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσεῖν) διεξοδική φιλολογικὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστριτῆς»¹ ἐπιγραφεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρώτου μεταφραστοῦ—πρὸ ἐκατονταετίας καὶ πλέον—τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ Ἀλβανικόν². Αὕτη ἐν συντομίᾳ περιέχει τὰ ἑξῆς:

Μέρος Α'. Ὁ Γρηγόριος ὡς ἀρχιεπίσκοπος Εὐβοίας καὶ μητροπολίτης Ἀθηνῶν πλήρης βιογραφία καὶ δραῖσις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 (σ. 1—22).

Μέρος Β'. Ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου καὶ οἱ συντελεσταὶ αὐτῆς. Περὶ τῆς συνεκδιδομένης νεοελληνικῆς μεταφράσεως, καὶ ἐν γένει περὶ τῶν μεταφράσεων ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (σ. 23—51).

Μέρος Γ'. Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ αἱ προσηγηθεῖσαι ἐργασίαι, ἡ γένεσις τῆς Μεταφράσεως.

I. Μεταφραστικαὶ ἀπόπειραι, εἰδήσεις καὶ κρίσεις περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου, οἱ πρόδρομοι αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Δυρραχίου καὶ ὁ Χατζηφιλιππίδης. Τὸ Πελασγικὸν ἀλφάβητον, ὁ Σκενδέρβης καὶ ἡ Μετάφρασις, τὰ ἀρχαῖα Ἀλβανικὰ χειρόγραφα τῆς Φλωρεντίας, τῆς Κρυπτοφέρνης καὶ τοῦ Μιλίνου, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ διὰ τὴν Μετάφρασιν (σ. 52—71).

II. Ποῦ παρεσκευάσθη ἡ Μετάφρασις; Ἡ Ἀκαδημία τῆς Μοσχόπολεως. Τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως, τὸ ἱερὸν τρίγωνον: Ἐλβασάνιον—Κοριτσᾶ—Ἀργυροκάστρον. Ἡ μουσσοτρόφος Μοσχόπολις, τὸ τυπογραφεῖον καὶ αἱ περιζήτητοι ἐκδόσεις αὐτῆς (σ. 72—89).

III. Οἱ ἀκαδημικοὶ τῆς Μοσχόπολεως καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν πέριξ λόγιοι οἱ προαγαγόντες τὰς μεταφραστικὰς ἰδέας (σ. 70—160).

IV. Οἱ ἐξωτερικοὶ συντελεσταί: Οἱ Ἀλβανικῆς καταγωγῆς ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας, αἱ Ἀκαδημαῖαι καὶ αἱ ἡγεμονικαὶ ἐκδόσεις, ἡ πρώτη Ἀλβανικὴ γραμματικὴ καὶ τὰ πολύγλωττα Λεξικά. Σχέσεις τῆς Ἀκαδημείας Ἰασίου καὶ τῆς Μοσχόπολεως, ἐνδιαφέρουσαι ἐκδόσεις αὐτῆς.

V. Ἡ ἱστορία τῆς Μοσχόπολεως καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς. —Οἱ Μοσχοπολίται ἐν τῇ διασπορᾷ καὶ ἡ ἐγγραμματίσις τῆς Κοντσοβλαχικῆς γλώσσης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μοσχόπολεως (σ. 161—195).

¹ Βλ. πλὴν τὴν ἐπιγραφὴν κατω.σ. 1 σημ. 1.

² Τόμ. Ζ' σ. 348-363, Η' σ. 53-71, 110-124, 253-272, Θ' σ. 46-63, 138-152, 318-328, Ι' σ. 233-249, ΙΑ' σ. 43-54, 210-239 κ.τ.λ. Ἐνταῦθα παραπέμπομεν εἰς τὰ τραβήγματα ἀποτελοῦντα τόμον ἐκ 250 σελίδων καὶ πλέον.

VI. Οἱ εὐρύτεροι σκοποὶ τῆς Ἀκαδημείας τῆς Μοσχοπόλεως καὶ οἱ Κουτσοβλαχοὶ Μοσχοπολῖται ἐν τῇ διασπορᾷ (ἔρευνα περὶ τῶν Κουτσοβλαχῶν διαλέκτου καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν.) Ἡ ἑλληνοβλαχικὴ κοινότης τῆς Πέστης, εἰσαγωγὴ τῆς Κουτσοβλαχικῆς ἐν τῇ Λειτουργίᾳ καὶ τῷ Σχολείῳ σ. 195—250).

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἔρευναν καὶ ἐπισταμένην ἐξέτασιν περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως χωροῦμεν εἰς τὸ κύριον θέμα, ὅπερ διαιροῦμεν εἰς δύο μέρη. Καὶ ἐν μὲν τῷ I. μέρει (σ. 1—136) ἐξετάζονται ἐν πρώτοις ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις τοῦ Γρηγορίου γλωσσικῶς τε καὶ γενικώτερον, ὥς καὶ ἡ νεοελληνικὴ μετάφρασις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ Ἀλβανικὴ (κεφ. Α' σ. 1—20).

Εἴτα (κεφ. Β' σ. 21—52) γίνεται σύγκρισις καὶ παραλληλισμὸς τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὴν τοῦ Χριστοφορίδου. Οὗτος διακρίνεται μὲν διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα ζήλον εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικῆς γλώσσης ὀπηλλαγμένης ξενισμῶν, ἀλλ' οὐκ ἦν καὶ δεόντως παρεσκευασμένος εἰς τὸ ἔργον τοῦ μεταφραστοῦ καὶ τυφλῶς ὑπηρέτει τοῖς μισσιοναροῖς ἱεραποστόλοις.

Τὸ Γ' κεφ. (σ. 53 ἐ.) εἶναι καθαρῶς γλωσσικόν. Ἐξαίρομεν ὧδε οὐ μόνον τὴν φυσικὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιτετηδευμένην τοῦ Χριστοφορίδου, καὶ χαρακτηρίζομεν ἀδρομερῶς τὰς δύο κυρίας διαλέκτους τῆς Ἀλβανικῆς, τὴν Τοσκικὴν καὶ Γεγικὴν μετὰ τῆς Ἀργυροκαστριτικῆς, ἀλλὰ τὸ καὶ σπουδαιότερον διακρίνομεν τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Γρηγορίου καὶ πραγματευόμεθα περὶ τῶν ιδιωτισμῶν, λεκτικῶν τε καὶ γραμματικῶν, ὥς καὶ περὶ τῶν φθογγολογικῶν αὐτῆς διαφορῶν ἀναφερόμενοι ἐκάστοτε εἰς τὴν Μετάφρασιν.

Πρὸς τοῦτο ἠρρανίσθημεν ἐν μὲν τῷ α' λεξιλογίῳ (σ. 69—78) ἑλληνοαλβανικὰς λέξεις ἐκ τῆς Μεταφράσεως, ἐπιβεβαιούμενοι τὴν γνησιότητα αὐτῶν βάσει ἐπισήμων κειμένων, ἐν δὲ τῷ β' (σ. 116—35) παρετάξαμεν τὰς σπουδαιότερας ιδιωματικὰς λέξεις, δι' ὧν ἡ ἐν Ἑλλάδι διάλεκτος ἀντιδιαστέλλεται τῆς κυρίως Τοσκικῆς. Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν φθογγολογικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ ἐξαίρομεν τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτα φαινόμενα, α') τὸν τσιτακισμόν, β') τὸν ἰωτακισμόν, καὶ γ) τὸν χιασμόν (ἐνθα καὶ περὶ τῶν ἀρχαιοπινῶν χαρακτήρων τῆς Ἀλβανικῆς σ. 78—79). περαιτέρω διακρίνομεν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὰ πάθη καὶ τὰς μεταπτώσεις τῶν φωνηέντων (σ. 108—117). Τῶν σπουδαιότερων ἐπίσης διακριτικῶν γνωρισμάτων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς ἐν τῇ Μεταφράσει εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ ἐν τοῖς ὀρηματικοῖς τύποις καὶ δὴ εἰς τὸν παρατατικὸν καὶ ἀόριστον (σ. 91—108)¹.

Ἦναγκάσθημεν νὰ ἐπεκταθῶμεν ἀρκούντως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ (σ. 62—135). α') διότι οὐδεὶς ποτε ἠσχολήθη ἐπὶ τοιούτου θέματος καὶ β') ἵνα

¹ Κατὰ τὴν λεξικογραφικὴν ταύτην ἐργασίαν δὲν ἠδυνήθημεν δυστυχῶς νὰ συμβουλευθῶμεν τὸ ἔργον τοῦ Meyer *Etymologische Wörterbuch der albanesischen Sprache* (Strassburg 1891), οὕτε τὸ τοῦ Rossi καὶ ἄλλων Ἱταλῶν τὰς λεξικογραφικὰς ἐργασίας.

ἐξάρωμεν τὸ ἀνάμεικτον τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου. Πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι, ἄρχαῖοι τε καὶ νεώτεροι, ἀπὸ τοῦ *Xylander* καὶ *Hahn* μέχρι τοῦ *Meyer*, ὡς μοναδικὸν κλασικὸν κείμενον εἰς τὰ λεξικογραφικὰ καὶ γραμματικὰ αὐτῶν ἔργα εἶχον τὴν Μετάφρασιν καὶ βάσει ταύτης, θεωρηθείσης ὡς ἀκραιφνοῦς Τοσκικῆς, ἀπετύπωσαν τοὺς κανόνας, τοὺς φωνητικούς καὶ φθογγολογικούς νόμους τῆς κυριωτέρας Ἀλβανικῆς διαλέκτου· ἀλλ' ἔλαθον ἀγνοήσαντες τὰ ἐπείσοκτα ἐν τῇ Μεταφράσει ταύτῃ στοιχεῖα· διὸ καὶ ἐπιβάλλεται ἀναθεώρησις τῶν ἔργων αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Ἐν δὲ τῷ II μέρει κρίνομεν τὴν Μετάφρασιν ὡς ἱερὸν καὶ θεόπνευστον βιβλίον ἀπὸ τε ἐρμηνευτικῆς καὶ δογματικῆς ἀπόψεως. Καὶ ἐν πρώτοις ἐκ τῆς πλημμελοῦς μεταφράσεως τοῦ χωρίου «πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος» ἀφορμώμενος ἐπανορθῶ αὐτὴν καὶ διασαφηνίζω τὴν ἔννοιαν κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Εἵτα ἐν εἵδει εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν πραγματεύομαι (κεφ. Α' σ. 136—151) περὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν γενικῆς ἢ μερικῆς θεοπνευστίας, προβλήματος τῶν δυσχερεστάτων καὶ σχεδὸν ἀκαθορίστου εἰοέτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. ἵνα ἐξασφαλισθῶ δὲ πανταχόθεν εἰς τὰ συμπεράσματά μου, ὡς βάσιν ἀπαραίτητον εἶχον αὐτὴν τὴν Γραφήν, γνώμονα δὲ τὴν ἱερὰν παράδοσιν. Καὶ οὕτως ἐτόλμησα νὰ προβῶ εἰς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν τῶν διατυπωμένων ὧδε ἀληθειῶν συνεσκιασμένως πῶς ἀπαντιωμένων ἐν τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων συγγράμμασιν, καὶ ὡς ὡς πρωτόλειον προβάλλω εἰς τὴν εὐμενῇ κρίσιν τῶν δογματολόγων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς θεολογίας, πιστεύων ὅτι προσφέρω αὐτῇ τὸν ταπεινὸν μου ἔρανον πρὸς διαφώτισιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου σημείου τῆς θεοπνευστίας.

Εἰς τὸ Β' κεφ. (σ. 152—162) ἐξελέγχομεν διαφόρους μεταφράσεις καὶ ἐκδοχὰς τοῦ Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου ἀπαδούσας ὅλως τῷ πνεύματι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ προτείνομεν τὸ ὀρθὸν καὶ ὁρὸς τινὰς θεολογικούς ὡς πρὸς «τὸν ἐπιούσιον ἄρτον» καὶ τὰς λέξεις: σῶμα καὶ σὰρξ πνεῦμα (ἄγιον, πονηρόν, πνευμ. χάρισμα) καὶ ψυχὴν—ἐν τῇ μεταφράσει λαμβάνεται ἡ μία ἀντὶ τῆς ἄλλης καὶ οἰκτρῶς διαστρέφεται ἡ ἔννοια—Εὐρὸς λόγος γίνεται (σ. 162—169) καὶ περὶ τοῦ ὅρου **Λόγος**, ὅστις μεταφράσθη *Fjale*, καὶ ἀκολουθεῖ ἡ Παρέκβασις περὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐτυμολογίας τοῦ **Ἀθάνα**, **Ἀθήνη** Ἀθηνᾶ (Παλλὰς, τριτογένεια), ὅπερ σώζεται καὶ νῦν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ *e θάνα* (*e thana*), καὶ σημαίνει ἀκριβῶς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ δύο ἐπίθετα: ὁ γεννηθεὶς **Λόγος**· διὸ προτείνομεν τὸν ὅρον *Θᾶνες* ἢ *Thānes* ἀντὶ τοῦ *Fjale*. Ἐφεξῆς (σ. 169—73) προσεπιδηλοῦμεν καὶ ἄλλας ἀκυριολεξίας. Εἰς τὸ Γ' καὶ τελευταῖον κεφ. ἐξετάζεται ἡ Μετάφρασις (τοῦ τε Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου) ὡς Λειτουργικὸν βιβλίον, ὑποδεικνύονται διάφοροι παρερμηνεῖαι καὶ διαστροφαί (ὡς καὶ ἐπανορθοῦμεν)· πρὸς δὲ παραλείψεις, προσθήκαι καὶ παραχαράξεις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. ἐκ τούτων διάφοροι προκύπτουσιν αἰρέσεις· διὸ καὶ ὑποβάλλομεν τοῖς ἀρμοδίοις τὰ

δέοντα γενέσθαι πρὸς πρόληψιν ἀνιάτων κακῶν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐκκλησίᾳ, ἥτοι τὴν ἀναθεώρησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν Λειτουργικῇ χρήσει ἐγκεκριμένης καὶ κανονικῆς μεταφράσεως. Ἐν τέλει ἀποδοκιμάζομεν καὶ τὰ μεταφραστικὰ δοκίμια τοῦ ἐπισκόπου Φανόλη καὶ ὑποδεικνύομεν τὰς ἐπισήμους πηγὰς πρὸς καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης.

Ὑπεδύθη ἐν τῇ ἐκπόνησιν τοῦ παρόντος δοκιμίου οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἐν νῷ, εἰμὶ τὸ ἱερὸν καθήκον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς τέκνον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συμβάλλων εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν καὶ παραδόσεων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς πατριώτης ἐφιέμενος καὶ ὄνειροπολῶν τὴν δημιουργίαν ὑψηλῆς καὶ ἀκραιφνοῦς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καταληπτῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ. αὕτη θὰ ἀποτελέσῃ καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐπισήμου ἐθνικῆς γλώσσης ἐν Ἀλβανίᾳ. Ἡ σπουδὴ τῶν εὐλαβεστάτων Ὁρθοδόξων τῆς Ἀλβανίας πρὸς καθιέρωσιν τῆς Ἀλβανικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν μυχίου ἐθνικοῦ πόθου, ὅπως δοξολογῶσι τὸν Θεὸν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ ἐπὶ ἐθνικῶν βάσεων ἐμπεδώσωσι τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη πᾶς γνήσιος ὀρθόδοξος Ἀλβανὸς θὰ ἠῤῃχετο πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τὴν ταχεῖαν ἐκκαθάρισιν τῆς γλώσσης, ὅπως ἐξυψωθῇ εἰς τὴν ἱεροπρεπῆ περιωπὴν καὶ ἐπενδυσθῇ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐθνικὴν αὐτῆς περιβολὴν καὶ καλλιέπειαν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔθνους.

Ἐγγραφον κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1933.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ

Λαυριώτης

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Σελ. 1, στίχ. 2 κάτω γρ. 1931. 3, 12 κάτω γρ. ferkiste. 9, 8 κάτω γρ. Skenderbeut. 11, 12. κάτω γρ. ὅστις (ἀντὶ ὅπως). 17, 15 κάτω γρ. ῥὸζτοδενε, καὶ ἐξῆς ἀντὶ τοῦ F γράφ. F. 19, 9 γρ. ἔρδε. 27, 5 κάτω γρ. nshenes. 29, 9 κάτω γρ. molce, molice. 36 μέσ. γρ. κᾶν. 37 μέσ. ἀντὶ τοῦ ἐλέχθησαν ἀνωτ. γρ. λεχθήσονται κατωτέρω. 41 τέλ. γρ. βλ. κατωτ. 48, 9 κάτω γρ. συνηθεία. 50, 7 κάτω γρ. ὅστις (ἀ. ὅπως). 56, 1 γρ. Xhaku korðhe . . . nena. 57 μέσ. γρ. Shqipje, 15 κάτω γρ. μετωχετεύθησαν. 63, 8 γρ. dieselbe. 67, 4 γρ. kakoshkuare. μέσ. merdhinj. 67, 5 κάτω γρ. vaize. 73, 5 γρ. mpioj. 75, 15 κάτω γρ. πρόσθ. Λαογρ. Β' 103, 183. 78, 15 γρ. shanj. 83, 13 πρόσθες: μετὰ πρόσφατον ἔρευναν ἐπείσθην ὅτι ὑπάρχει ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ὁ ἰωταχισμός. 84, 12 γρ. garè καὶ gaj (ἀντὶ haj τρώγω, Scanderb. σ. 153). 90, 1 γρ. Thrako-. 105, ἀρχὴ γρ. συγκεκομένου. 107 μέσ. γρ. ndonji. 116, 2 γρ. memu. 125 μέσ. i klitur . . . πρόσθ. ἐν τέλει ulok. 128, 1 γρ. Τοσκ. Γεγ. (ἀντὶ Τουρκ.). 128 μέσ. γρ. lakje. 130, 14 πρόσθ. raq = ὅπως πρέπει Τοσκ. 145, 8 γρ. παραδεδεγμένην. 152 τέλ. πρόσθ. e sorme καὶ νῦν ἐν Ἀργυροκάστρῳ. 159 μέσ. γρ. βίριν εἰ τί κέ. 162, 5 κάτω γρ. διάγρ. ὅστις.

ΜΕΡΟΣ Ι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ
ΑΠΟΨΕΩΣ. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ

1. Ἡ Ἀξία τῆς Μεταφράσεως.— Αἱ γινώμαι τῶν Ἀλβανολόγων
(*Xylander, Κουπιτώρης, Dozon, Φράσσαρης*).— Ἡ Μετάφρασις ἔργον
τοῦ Γρηγορίου.— Ἡ λέξις ἐπιστάσια.

Μετὰ τοιαύτην καὶ τοσαύτην πολυμερῇ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως ἔρευναν, ὥς καὶ τὴν δυνατὴν τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾗ αὕτη ἐξεκολλάφθη, ἀπεικόνισιν, καιρός, ἵνα χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ κυριώτερον τῆς παρούσης μελέτης μέρος, ἥτοι ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀξίας τῆς Μεταφράσεως ἀπὸ τε γλωσσικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς, ἥτοι θεολογικῆς ἀπόψεως¹. Οὕτω ὁ ἀναγνώστης θέλει σχηματίσει σαφεῇ καὶ ἀκριβῇ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου ἰδέαν, καὶ θέλει καταδειχθῇ κατὰ πόσον ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ φιλολογικὸν μνημεῖον, καὶ κείμενον, ἵνα καταλάβῃ θέσιν ἐν τῇ νεοπαγεῖ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι ἀνεπιφυλάκτως διακηρύττουσι τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῆς Μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὴν τῆς γραμματικῆς αὐτῆς συστηματοποίησιν. Ὁ *Xylander*, ὁ ἐνθουσιώδης ἐξυμνητὴς τοῦ Γρηγορίου, τὴν Μετάφρασιν ταύτην ἔλαβεν ὡς βάσιν, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὡς κυρίαν πηγὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀλβανικῆς γραμματικῆς, ἄφθονα ἐκ ταύτης παραλαμβάνων παραδείγματα, καὶ τόσον διδασκαλικά ἐθεώρησε ταῦτα, ὥστε τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰλημμένα περιέκλεισε διὰ παρενθέσεων. Οὗτος γνωρίζων τὴν Ἀλβανικὴν μᾶλλον ἐξ ἀναγνώσεως, καὶ ἐξ ἀκοῆς ἐννοῶν, χωρὶς νὰ δύναται καὶ νὰ λαλῇ αὐτήν, ἄτε

¹ Βλ. Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης ὁ μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αἱ βάσεις τῆς Ἀλβανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης καὶ ἡ Ἀκαδήμεια τῆς Μοσχοπόλεως (Ἀθῆναι 1913), ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Θεολογίας», περιοδικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Τόμ. Ζ'-ΙΑ' (Ἀθῆναι 1928-1933).

δόντα γενέσθαι πρὸς πρόληψιν ἀνιάτων κακῶν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐκκλησίᾳ, ἥτοι τὴν ἀναθεώρησιν καὶ εἰσαγωγὴν ἐν Λειτουργικῇ χρήσει ἐγκεκριμένης καὶ κανονικῆς μεταφράσεως. Ἐν τέλει ἀποδοκιμάζομεν καὶ τὰ μεταφραστικὰ δοκίμια τοῦ ἐπισκόπου Φανόλη καὶ ὑποδεικνύομεν τὰς ἐπισήμους πηγὰς πρὸς καταρτισμὸν καὶ πλουτισμὸν τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης.

Ὑπεδύθη ἐν τῇ ἐκπόνησιν τοῦ παρόντος δοκιμίου οὐδὲν ἕτερον ἔχων ἐν νῷ, εἰμὴ τὸ ἱερὸν καθήκον, ἅφ' ἑνὸς μὲν ὡς τέκνον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συμβάλλων εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν καὶ παραδόσεων ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἅφ' ἑτέρου ὡς πατριώτης ἐφιέμενος καὶ ὀνειροπολῶν τὴν δημιουργίαν ὑψηλῆς καὶ ἀκραιφνοῦς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καταληπτῆς ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ. αὕτη θὰ ἀποτελέσῃ καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐπισήμου ἐθνικῆς γλώσσης ἐν Ἀλβανίᾳ. Ἡ σπουδὴ τῶν εὐλαβεστάτων Ὁρθοδόξων τῆς Ἀλβανίας πρὸς καθιέρωσιν τῆς Ἀλβανικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποτελεῖ ἐκπλήρωσιν μυχίου ἐθνικοῦ πόθου, ὅπως δοξολογῶσι τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ ἐπὶ ἐθνικῶν βάσεων ἐμπεδώσῃ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ πᾶς γνήσιος ὀρθόδοξος Ἀλβανὸς θὰ ἠῤῃχετο πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος τὴν ταχεῖαν ἐκκαθάρισιν τῆς γλώσσης, ὅπως ἐξυψωθῇ εἰς τὴν ἱεροπρεπῆ περιωπὴν καὶ ἐπενδυθῇ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐθνικὴν αὐτῆς περιβολὴν καὶ καλλιέπειαν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Θεοῦ καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔθνους.

Ἐγγραφον κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1933.

ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΑΔΑΣ

Λαυριώτης

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

Σελ. 1, στίχ. 2 κάτω γρ. 1981, 8, 12 κάτ. γρ. φοκίστε. 9, 8 κάτ. γρ. Skenderbent. 11, 12. κάτ. γρ. ὅστις (ἀντὶ ὅπως). 17, 15 κάτ. γρ. φόξτοδενε, καὶ ἐξῆς ἀντὶ τοῦ F γράφ. F. 19, 9 γρ. ἔρδε. 27, 5 κάτ. γρ. nxhenes. 29, 9 κάτ. γρ. molce, molice. 86 μέσ. γρ. κᾶν. 87 μέσ. ἀντὶ τοῦ ἐλέχθησαν ἀνιωτ. γρ. λεχθήσονται κατωτέρω. 41 τέλ. γρ. βλ. κατωτ. 48, 9 κάτ. γρ. συνηθεία. 50, 7 κάτ. γρ. ὅστις (ἀ. ὅπως). 56, 1 γρ. Xhaku kordhe . . . nena. 57 μέσ. γρ. Shqipje, 15 κάτ. μετωχτευθήσαν. 68, 8 γρ. dieselhe. 67, 4 γρ. kakoshkuare. μέσ. merdhiinj. 67, 5 κάτ. γρ. vaize. 78, 5 γρ. mripioj. 75, 15 κάτ. πρόσθ. Λαογγ. 13' 108, 183. 78, 15 γρ. shanj. 83, 18 πρόσθες: μετὰ πρόσφατον ἔρευναν ἐπέισθην ὅτι ὑπάρχει ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ὁ ἰωτακισμός. 84, 12 γρ. garè καὶ gaj (ἀντὶ haj τρώγω, Scanderb. σ. 158). 90, 1 γρ. Thrako-. 105, ἀρχὴ γρ. συγκεκριμένου. 107 μέσ. γρ. ndonji. 116, 2 γρ. meima. 125 μέσ. i klitur . . . πρόσθ. ἐν τέλει ulok. 128, 1 γρ. Τοσκ. Γεγ. (ἀντὶ Τουρκ.). 128 μέσ. γρ. lakje. 180, 14 πρόσθ. pnaq = ὅπως πρέπει Τοσκ. 145, 8 γρ. παραδεδεγμένην. 152 τέλ. πρόσθ. e sorme καὶ νῦν ἐν Ἀργυροκάστρῳ. 159 μέσ. γρ. bëriv' ε τί κέ. 162, 5 κάτ. διάγγρ. ὅστις.

ΜΕΡΟΣ Ι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ
ΑΠΟΨΕΩΣ. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΟΥ

1. Ἡ Ἀξία τῆς Μεταφράσεως.— Αἱ γινώμαι τῶν Ἀλβανολόγων
(*Xylander, Κουπιτώρης, Dozon, Φράσσαρης*).— Ἡ Μετάφρασις ἔργον
τοῦ Γρηγορίου.— Ἡ λέξις ἐπιστάσια.

Μετὰ τοιαύτην καὶ τοσαύτην πολυμερῇ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Μεταφράσεως ἔρευναν, ὥς καὶ τὴν δυνατὴν τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, ἐν ᾗ αὕτη ἐξεκολλάφθη, ἀπεικόνισιν, καιρός, ἵνα χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ κυριώτερον τῆς παρούσης μελέτης μέρος, ἥτοι ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀξίας τῆς Μεταφράσεως ἀπὸ τε γλωσσικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς, ἥτοι θεολογικῆς ἀπόψεως¹. Οὕτω ὁ ἀναγνώστης θέλει σχηματίσει σαφεῇ καὶ ἀκριβῇ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου ἰδέαν, καὶ θέλει καταδειχθῇ κατὰ πόσον ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ φιλολογικὸν μνημεῖον, καὶ κείμενον, ἵνα καταλάβῃ θέσιν ἐν τῇ νεοπαγεῖ ἐλευθέρᾳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι ἀνεπιφυλάκτως διακηρύττουσι τὴν σπουδαίαν συμβολὴν τῆς Μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὴν τῆς γραμματικῆς αὐτῆς συστηματοποίησιν. Ὁ *Xylander*, ὁ ἐνθουσιώδης ἐξυμνητὴς τοῦ Γρηγορίου, τὴν Μετάφρασιν ταύτην ἔλαβεν ὡς βάσιν, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὡς κυρίαν πηγὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀλβανικῆς γραμματικῆς, ἄφθονα ἐκ ταύτης παραλαμβάνων παραδείγματα, καὶ τόσον διδασκαλικά ἐθεώρησε ταῦτα, ὥστε τὰ ἐξ ἄλλων πηγῶν εἰλημμένα περιέκλεισε διὰ παρενθέσεων. Οὗτος γνωρίζων τὴν Ἀλβανικὴν μᾶλλον ἐξ ἀναγνώσεως, καὶ ἐξ ἀκοῆς ἐννοῶν, χωρὶς νὰ δύναται καὶ νὰ λαλῇ αὐτήν, ἅτε

¹ Βλ. Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης ὁ μεταφραστὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αἱ βάσεις τῆς Ἀλβανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης καὶ ἡ Ἀκαδήμεια τῆς Μοσχοπόλεως (Ἀθῆναι 1913), ἀπόσπασμα ἐκ τῆς «Θεολογίας», περιοδικοῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Τόμ. Ζ'-ΙΑ' (Ἀθῆναι 1928-1933).

μὴ ζήσας ἐν Ἀλβανίᾳ, εὗρημα ὑπέλαβε τὴν ἀπόκτησιν ἀντιτύπου τῆς Μεταφράσεως. Τέως ἠρκεῖτο εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ γνωστοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητοῦ William Leake¹, ἀλλὰ τὸ ἀνέλπιστον εὗρημα ἠνέφξεν αὐτῷ εὐρὺ τὸ στάδιον πρὸς γνῶσιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἥς ἐυσυστηματοποίησε λεπτολόγως τὸ γραμματικὸν μέρος, ἐπαυξήσας αὐτὸ κατὰ τὸ τρίτον. Πρῶτος δὲ οὗτος ἔφερε τὴν Ἀλβανικὴν εἰς συνάφειαν πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ διέγνω τοὺς κοινούς χαρακτῆρας. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Hahn, λέγων ἐπὶ λέξει τάδε: «Die albanesische Übersetzung des neuen Testamentes ergab einen vortrefflichen Prüfstein der so gewonnenen Resultate, mit welcher auch alles was Ritter von Xylander aus derselben Quelle geschöpft hatte, verglichen würde»². Τοσοῦτον δὲ ὁ Xylander τὴν Μετάφρασιν ἐξετίμησεν, ὥστε ὁλόκληρον τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ἀνετύπωσεν ἐν τέλει τῆς ἑαυτοῦ γραμματικῆς.

Πᾶσα κρίσις περὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἀποφαίνεται ὁ Ὑδραῖος καθηγητῆς Κουπιώρης, στηρίζεται ἐπὶ τῆς μορφῆς, ἣν ἀπὸ τῆς Μεταφράσεως ἔλαβεν αὕτη³. Περὶ τοῦ Hahn ὁψόμεθα παρακατιόντες ὁποῖαν δαψιλεστάτην χρῆσιν ἐποίησατο αὐτῆς εἰς τὸ ἐκτεταμένον καὶ μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον. Ἡ ἀξία τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς τοῦ Χριστοφορίδου οὐδόλως ἀπώλεσε τὸ κῦρος: Jusqu'ici, λέγει ὁ Dozon, source principale où ont puisé les albanistes est la version du Nouveau-Testament (ὅτι περὶ τῆς τοῦ Γρηγορίου πρόκειται, λέγει ἐν ὑποσημειώσει)⁴.

Καὶ ὁ Χ. Ν. Φιλαδελφεύς, θιασώτης ἐν Ἀθήναις τοῦ ἔργου τῶν ἱεραποστόλων πρὸς διάδοσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τῶν μεταφράσεων τοῦ Χριστοφορίδου προτίμησε ν' ἀνατυπώσῃ τὴν τοῦ Γρηγορίου: «Ἐγὼ ἐξέδωκα, γράφει, καὶ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν βοήθειά ἀνδρὸς εἰδήμονος τῆς γλώσσης ταύτης τὸ β' τὴν ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Εὐβοίας Γρηγορίου πρὸ πολλοῦ γενομένην μετάφρασιν ἐξαντληθεῖσαν ἤδη»⁵. Ὁ κ. Midhat

¹ Researches in Greece, London 1814. Οὗτος ἐπὶ 10ετίαν περιηγούμενος ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἔγραψε τὸ περιώνυμον αὐτοῦ σύγγραμμα. Travels in Greece κλπ. καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ διατρίψας ἐξέμαθε τὴν γλῶσσαν καὶ συνέταξε γραμματικὴν καὶ Λεξικὸν τῆς Ἀλβανικῆς, αὐξήσας εἰς 2100 τὰς λέξεις.

² Albanesische Studien II, V.

³ Ἐφημερὶς τῶν Φιλομαθῶν, Τόμ. ΙΓ' (1868), σ. 1452.

⁴ Manuel de la langue Chkipe ou Albanaise (Paris 1878), σ. 10.

⁵ Τὰ ἀφοριζόμενα ἀπὸ τῶν σχολείων βιβλία (Ἀθῆναι 1876), σ. 10. Ἐντεῦθεν μαθάνομεν ὅτι εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπιγράφεται: «Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διγλωττος τοῦτέστι Βλῆνικῇ (sic) καὶ Ἀλβανικῇ. Διγλωττα ερεεζοτιτ σονε κε να σπετοῖ Χριστοῖτ διφιουχε δο με

Φράσσαρης ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ: Nje qintvjetore qe ka nje rëndesi për neve (=Μία ἑκατονταετηρὶς σπουδαιοτάτη δι' ἡμᾶς), ἐν ᾧ ποιεῖται σύγκρισιν τῆς Μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου πρὸς τὰς τοῦ Χριστοφορίδου (Τοσκιὴν καὶ Γεγικὴν) θεωρεῖ αὐτὴν γεγονὸς ἀξιοσημεῖωτον (ngjarje me nje kuptim te math për Shqipetaret)¹, ὡς ἐμφανισθεῖσαν ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν ἡ τῆς Ἀλβανικῆς ἐγγραμματίσις οὐδὲν ἐνδιαφέρον εἶχεν, οὔτε παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς οὔτε παρὰ τοῖς ξένοις (καὶ ὅμως παρ' αὐτοῖς εἶχεν, ὡς εἶδομεν). καὶ ἀλλαχοῦ δέ, λέγει, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ μεταφρασθέντος ἔργου, ὁ Γρηγόριος ἐγένετο ὁ ὁδηγὸς τῆς γραφομένης γλώσσης². Καὶ γράφει μὲν ὁ ἀρθρογράφος, ὅτι ἡ Μετάφρασις εὐρίσκεται λίαν παρὰ τῷ λαῷ διαδεδομένη, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν Ἑλευσίνα, λέγει, ὅτι εὗρεν ἀντίτυπα αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Ἀττικῆς, (τοῦτο ὄντως εἶναι ἀληθές, ὅθεν καὶ εἰς τὰ παλαιὰ τῶν Ἀθηνῶν βιβλιοπωλεῖα συχνότατα συναντᾷ τις αὐτήν), ἀλλ' ὅμως «περὶ τῶν περιστάσεων, ἐπιφέρει, αἵτινες προκάλεσαν τὴν Μετάφρασιν καὶ περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου οὐδὲν γνωρίζω», καὶ μετὰ λύπης ὁμολογεῖ τοῦτο³.

Ὁ κ. Midhat ἐν ἀρχῇ ὡς πρὸς τὸν μεταφραστὴν λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἑξαλβανίσας τὰ 4 Εὐαγγέλια, τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολάς φαίνεται, ὅτι ἦν αὐτὸς ὁ Γρηγόριος, ἀρχιεπίσκοπος Εὐβοίας, ἃν καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως «ἐπιστασία» δηλ. φροντίδι, προσοχῇ»⁴. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθοτάτη, καὶ συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν, ἣτις ἐνὶ στόματι τὸν Γρηγόριον ἀνακηρύττει Μεταφραστήν. Ὅφειλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς τοῦτο δὲν συνάδει ἡ λέξις ἐπιστασία, ἣτις εἴθισται νὰ τίθεται οὐχὶ ἐπὶ συγγραφέως οὐδὲ ἐπὶ μεταφραστοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐπιμελουμένου τῆς ἐκδόσεως π. χ. «Πηδάλιον... ἦτοι ἅπαντες οἱ θεῖοι κανόνες... ἐρμηνευόμενοι παρ' Ἀγαπίου ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ... ἐπιστασία δὲ καὶ ἐπιμελεία... Θεοδωρήτου Ἀθανασίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» (1800). «Ἐγχειρίδιον κατὰ τῶν νοσοῦντων εἰς τὰ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὑπεροχῆς τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἐρανισθὲν ἐκ Γαλλικῶν συγγραμμάτων παρὰ Νικο-

θενε φερ ἵστε εδε ὀκιπεταρτζε Ἐν Ἀθήναις, τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως, Ἀθῆναι 1858. Εἶναι εἰς δύο τεύχη (μετὰ συνεχοῦς σελιδώσεως) ἐκδεδομένα, καὶ ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Legrand (ἀρ. 239), ὑπολείπεται τῆς ἐκδόσεως τοῦ Γρηγορίου, καὶ εἶναι σπανιωτάτη· ἐγὼ ἐπὶ 30 ἔτη εἰς τὰ παλαιὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας ἀνερευνῶν ἅπαξ μόνον συνήντησα τὸ α' τεῦχος, ὅπερ εἶδε καὶ ὁ Κουπιτόρης, καὶ κακῶς, ὡς ἐλέχθη (βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης, σ. 53) ἀπέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν Γρηγόριον.

¹ Diturija e perkoheshme shqiptare, ὑπὸ Lumo Skendo (=Midhat Frashari) Tiranë 1926, τόμ. II, σ. 250.

² Αὐτ. I, 1925, σ. 3.

³ Αὐτ. σ. 251.

⁴ Αὐτ. σ. 250.

λάου Παπαδοπούλου, *ἐπιστοσίᾳ Σπυρ. Βλαντιῇ* (1815). «*Ἀδολεσχία φιλόθεος, ἥτοι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἱερᾶς Μωσέως Πεντατεύχου...ἐπιστάσεις ψυχωφελεῖς... ὑπὸ τοῦ...Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐκδοθεῖσαι φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῶν Ζωσιμάδων, ἐπιστοσίᾳ τοῦ ἀρχιμ. Ἀνθίμου Γαζῆ*» (1801). Ἐν ἄλλοις δὲ διακρίνεται ἡ ἐπιστοσία τῆς ἐπιμελείας π. χ. «*Τυπικὴ διάταξις τῆς...μονῆς τῆς Θεοτόκου Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης...ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ μὲν τοῦ...κυρ Παρθενίου, ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ...κυρίου Ἐφραίμ, ἐπιστοσίᾳ δὲ κυρίου Σεραφεῖμ Πισσιδείου...*» (1756).

Κατὰ ταῦτα ἐπίστασις καὶ ἐπιστοσία δὲν σημαίνει ἀπλῆν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιμέλειαν, ἢ ὡς λέγομεν νῦν διόρθωσιν τῶν δοκιμίων, ἀλλὰ καὶ τι πλεον. Ὁ Γρηγόριος ἐκ μετριοφροσύνης καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Εὐαγγελίου κείμενον, ἀπέφυγε τοὺς ὅρους μετάφρασις ἢ ἐξήγησις καὶ ἔγραψεν: «*Ἡ Καινὴ Διαθήκη...Γραικικὴ καὶ Ἀλβανητικὴ...ἐπιστοσία...*» ἥτοι ἐμιμήθη ὅπως οὖν τὸν Εὐγένιον, ὅστις ἀντὶ ἐξήγησις ἢ παράφρασις εἶπεν «ἐπιστοσία».

2. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης.— Πῶς δικαιολογούνται οἱ Ἕλληνισμοὶ καὶ Τουρκισμοὶ τοῦ πρώτου.— Αἱ ἀμετάφραστοι Ἑλληνικαὶ λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου.— Ἡ ἐπιμεξία τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν.

Τοιαύτη ἡ τοῦ Γρηγορίου μετάφρασις, ἣτις μέχρι τῆς ἐμφάνισεως τῆς τοῦ Χριστοφορίδου ἦν μοναδικὴ διὰ πάντας τοὺς Ἀλβανούς. Οὗτος, ὡς ὁψόμεθα, στηριζόμενος βεβαίως ἐπὶ τοῦ Γρηγορίου μετερρῦθμισεν ἐν πολλοῖς τὴν γλῶσσαν, προσαρμόσας αὐτὴν πρὸς τοὺς νεοτεύκτους γραμματικούς κανόνas, μεταπλάσας ἐπίθετα καὶ παράγωγα, καὶ ἐπινοήσας σύνθετα καὶ ὅρους τινάς, δι' ὧν ἡ γλῶσσα ἐπλουτίσθη μὲν κατὰ ποσόν, ἀλλ' ἀπώλεσε τὴν χάριν καὶ φυσικὴν ἀπλότητα, καὶ ἔλαβε τὸν τύπον τῆς γλώσσης τῆς λογίας, ἣν αὐτὸς οὗτος ἐδημιούργησεν. Ἐνεκα τούτου οἱ πολλοὶ νῦν προτιμῶσι μᾶλλον τὴν τούτου μετάφρασιν καὶ παρορῶσι τὴν Γρηγοριανήν. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, δι' ὃν ἀποστρέφονται οἱ Ἀλβανοὶ ταύτην καὶ ὑπερεκτιμῶσι τὸν Χριστοφορίδην. Ὁ Γρηγόριος περιέλαβε πλείστας ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν μετάφρασιν ἑλληνικὰς λέξεις, ἃς ὁ Χριστοφορίδης προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν δι' ἁλβανικῶν λέξεων, ἐπὶ καταστροφῇ πολλάκις τῆς ἐννοίας. Πολλοὶ λοιπὸν τῶν θερμουργωτέρων πατριωτῶν λέγουσι τό: *Graeca sunt non leguntur* καὶ καταλογίζονται τῷ ἐξόχῳ ἔθνικῳ ἀνδρὶ θανάσιμον τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα, καὶ ὑπολαμβάνουσι τὰ ἑλληνικὰ κακὸν ἀνυπόφορον, ἐκεῖνοι, οἵτινες καθ' ἑκάστην τῷ καλῶς εἰσάγουσι τὰ Φραγκικὰ καὶ Ἰταλικά, ἀποσκορακίζοντες τὰ Ἑλληνικά¹. Ἡ κατὰ τοῦ

¹ Οὕτως ἡ γλῶσσα ἡ νῦν γραφομένη οὐ μόνον στερεῖται τῆς φυσικῆς χάριτος, ἣν παρουσιάζουσι πᾶσαι αἱ ἀναλυτικαὶ γλῶssσαι, ἀλλὰ κατήντησε καὶ ἀκα-

σεπτοῦ ἱεράρχου· τοιαύτη μομφή τυγχάνει παντελῶς ἄδικος. Ὁ Γρηγόριος οὔτε πολιτικὴν ἐγνώριζε τότε, οὔτε προπαγάνδαν πρὸς νόθευσιν τῆς μητρικῆς αὐτοῦ γλώσσης ἐνήργει· ἄπαγε τῆς βλασφημίας! Ἐγγραφε τὴν γλῶσσαν, ὅπως ἐγνώριζεν αὐτήν, καὶ ὅπως ὠμιλεῖτο. Τὰ ξένα εἶναι δυστυχῶς πολλὰ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καὶ ὁσημέραι εἰσάγονται πλείω. Ἀλλ' ὅτι οὐδεμίαν ὀπισθοβουλίαν εἶχεν ὁ Γρηγόριος τοῖς Ἑλληνικοῖς χρώμενος ὀνόμασιν, ἐφ' ὅσον δὲν εὑρισκε τὰ ἀντίστοιχα Ἀλβανικά, μαρτυρεῖ ἀριδύλως καὶ τοῦτο, ἡ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον διατήρησις καὶ πολλῶν Τουρκικῶν, ὧν ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐν μέρει ὁ Χριστοφορίδης. Ἴδου τινὰ τούτων :

adet¹, asker², baba³, borç, borçlli⁴, dynja⁵, gjinaqar⁶, hazer⁷, haziné (καὶ gje)⁸, harac⁹, hapsane¹⁰, hushnuk jam (=ἀρκοῦμαι)¹¹, kallaballek¹², isharet (νεῦμα)¹³, kallauz¹⁴, kurban (ἀμφότεροι)¹⁵, lufé¹⁶, millet¹⁷, mushaverè (συμβούλιον)¹⁸, nishan (καὶ θαύμα)¹⁹, omuth (ἢ omut, ἐλπὶς)²⁰, pazar²¹, sahat²², sufra²³, xherah (καὶ ἰατρό)²⁴, xhelat (δήμιος)²⁵ καὶ φράσεις : ç dert kemi na? Χριστ. ç punë kemi neve?²⁶ ti je i xhintósure, Χριστ. ti ke dialline²⁷. Καίτοι τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπήλλαξεν ἡμᾶς ὁ Χριστοφορίδης, μὴ θελήσας οὐδεμίαν Τουρκικὴν λέξιν νὰ περιλάβῃ οὔτε καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ, ἐν τούτοις πολλῶν Τουρκικῶν λέξεων πολιτογραφηθεισῶν ἐν τῇ συνηθείᾳ καὶ τῇ ποιήσει δυσκόλως θὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ἀλβανική· οὐδ' εὐκόλον εἶναι νὰ μεταφρασθῶσι λέξεις τινές, ὡς π. χ. sevdà καὶ sevdalli, merak καὶ meraklis, bela κτλ.

τάληπτος τοῖς μὴ κατόχοις εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Προχθὲς ἔβλεπον ἐπιγραφὴν διὰ μεγάλων στοιχείων ἐφημερίδος τῶν Τιράνων: Organizata komunale po plotson me sukses misionin e saj shtete revizioniste dhe antirevisizioniste te traktateve te paqit. ἔνθα παρατηρεῖ τις ὅτι πλεονάζουσι τὰ ξένα. Ἐὰν δέ που ὑπάρχῃ ἑλληνικὴ λέξις αὕτη εἶναι φραγχοφορεμένη, ἦτοι εἰλημμένη ἐκ τῶν φράγων.

¹ Λουκ. 1,9. Χριστοφ. zakon (Σλαβ.). ² Αὐτ. 2,13. Χρ. ushteri. ³ Ἰω. 6,27-31. Χριστ. at καὶ πληθ. áterite, ⁴ Ρωμ. 1,14. Χρ. detuar. ⁵ Ματ. 26,13 Χρ. bote. ⁶ Λουκ. 6,33. Χρ. fajtor. ⁷ Ματ. 26,17. Χρ. gati, ⁸ Ματ. 12,35, Λουκ. 6,45. Χρ. thesar. ⁹ Ματ. 17,24. Χρ. dydrahmetë. ¹⁰ Ματ. 6,28. Χρ. burk. ¹¹ Λουκ. 3,14. Χρ. miaft eshte, ¹² Ματ. 26,5. Χρ. trazyre. ¹³ Λουκ. 1,22. Χρ. shenje. ¹⁴ Πραξ. 1,16. Χρ. udheheqes. ¹⁵ Ματ. 9,18, 12,7. ¹⁶ Λουκ. 3,14. Χρ. pajë. ¹⁷ Ματ. 12,38. Χρ. brez. ¹⁸ Ματ. 26,4, 28,12. Χρ. keshille. ¹⁹ Ματ. 12,38 καὶ 26,48. Χρ. shenje. ²⁰ Πραξ. 2,26. Χρ. shprese. ²¹ Ματ. 24,9. Χρ. treg. ²² Ματ. 9,12 κ. á. Χρ. here καὶ ore. ²³ Ματ. 6,22. Χρ. mes-halle. ²⁴ Ματ. 5,6. Χρ. mjekes. ²⁵ Ματ. 6,27. Χρ. trim. ²⁶ Ματ. 27,4. ²⁷ Ἰω. 7,20. Πρὸς τούτοις: cardhak. Λουκ. 22,12, pahih. 3,14. te ini hoshnuk nde lufë (ἀρκεῖσθαι τοῖς ὀφωνίοις ὑμῶν) αὐτ. ambar, 17. ujdís (διορθῶναι) 5,36, hasmer καὶ hasmeri (ἐχθρός, ἐχθρα) 28,12, çarçaf 53 (σινδών). Ματθ. bazerjan (πραγματευτής) 13,45 seber (αἰτία) 19,3. zahmet (δυσκολία) 23. fajdë (τόκος) 25,27. Μάρκ. gjinaqar (ἀμαρτωλός) 2,15. saraf 11,15. millet 17, konak 14,14.

Ἄλλ' ἡ διατήρησις τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπεβάλλειο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Πᾶσαι αἱ μεταφράσεις ἀπὸ τῆς Ἰτάλας καὶ Βουλγάτας μέχρι καὶ τῆς τελευταίας συγχρόνου γλώσσης περιέχουσι ἀριθμὸν τινα ἑλληνικῶν λέξεων ἀμεταφράστων. Τοῦτο δὲ τὸ φαινόμενον κατ' ἀκολουθίαν εἶναι μεῖζον ἐν τῇ Ἀλβανικῇ διανουῶσῃ τὴν νηπιώδη αὐτῆς περίοδον, καὶ λίαν πενιχρᾷ οὔσῃ εἰς ἐκφράσεις ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ μετάφρασιν ὄρων θεολογικῶν. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος, ὅστις δικαιολογεῖ πληρέστατα τὴν ὑπαρξιν ἐνταῦθα τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Ὁ Γρηγόριος ὡς γνωστὸν κατήγετο ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἐνθα ἡ Ἀλβανικὴ τοσοῦτον κατὰ πᾶν βῆμα συναναμείγνυται καὶ συγγέεται πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ σύρῃ τις ὁροθετικὴν γραμμὴν, καὶ νὰ χωρίσῃ τὰ Ἀλβανόφωνα ἀπὸ τῶν Ἑλληνοφώνων χωρίων, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παραμυθίας, ἐνθ' ἐπεσκόπευσε τὸ πρῶτον ὁ Γρηγόριος. Ἐν τοῖς πλείστοις τῶν χωρίων οἱ κάτοικοι γνωρίζουσιν ἐπίσης τὴν τε Ἀλβανικὴν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν, εἰς ὀλίγιστα δὲ χωρία ὁμιλεῖται μόνῃ ἡ Ἑλληνική. Ἑλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ παρουσιάζουσιν οὕτω συγκεκραμένην τὴν λαλιάν, ὥστε δυσχερὲς ἀποβαίνει ἡ διάκρισις τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τοῦ ἄλλου. Τὸ δὲ γεγονός τοῦτο ἔστω καὶ μία ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις τοῦ δυνατοῦ τῆς συμβιώσεως τῶν δύο φυλῶν ὡς ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν γλωσσῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐνταῦθα εἶναι λίαν δυσπαλάκτον ἀπὸ τῆς ἐπιχωριαζούσης Ἀλβανικῆς¹. Ὡρισμένοι Ἑλληνικαὶ λέξεις

¹ Ταῦτα ὑποστηρίζει καὶ ὁ Hahn φρονῶν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ γλῶσσαι ἀνεπτύχθησαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ ἐπομένως πᾶσα εἰσβολὴ λέξεων ἀφομοιοῦται εὐκόλως. Ὀλίγα παραδείγματα ἐκ τῆς ποιήσεως πρὸς ἀπόδειξιν τούτου:

Unju qyparis me koqe. (Dozon, Manuel κτλ. σ. 137,9).
 Dhe gjitoni qe kam mbane (Hahn ἐνθ' ἀνωτ. II, 128).
 Nje drehem me katantise (αὐτ. 129).
 Jane ftuja protoene (αὐτ. 130).
 Kur del miqe me kandile,
 lidhure me tri mandile (αὐτ. 131).
 Stolisu pra te marr une (αὐτ. 132) κτλ.

Ἄξιον δὲ περιεργίας εἶναι, ὅτι πυκνότεραι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις καὶ τελείως ἀφομοιωθεῖσαι ἀπαντῶνται ἐν τῇ ποιήσει τῶν Ἰταλοαλβανῶν. Διέρχομαι προχείρως τὰς 14 πρώτας στροφὰς τῆς Rondinella τοῦ Z. Marciani γραφείσης τῷ 1790 καὶ δημοσιευθείσης τῷ 1916 ὑπὸ τοῦ M. Marciani· εὗρισκω τὰς ἑξῆς Ἑλληνικὰς λέξεις:

u harrosa, me harè, u los, melodine plo harè, haidiar, (χαϊδεύω) kufar, stolis (ἐνῶ οἱ Τσάμιδες λέγουσιν: ormis (orno=κοσμῶ), vorè, zogzo vasileo, parangrihem (παρὰ πολὺ ὑποῦμαι πβλ. τὸ παράκαμες) harete, lipisin, lipit erra (λείπει ὁ ἀήρ), logaz

καὶ φράσεις, βαθμιαίως τῷ χρόνῳ ἐπολιτογραφήθησαν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ὥστε ὁ θέλων ν' ἀποσπάσῃ αὐτάς, ἀφαιρεῖ μέρος τῆς γλώσσης¹. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει τοῦτο. Ὁ Γρηγόριος μετατίθεται ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δράσεως εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐνθα τὴν ἀνάμειξιν καὶ κοᾶσιν εὗρεν εἰς μείζω βαθμὸν προωδευμένην. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων τί ἔδει νὰ πράξῃ ὁ Γρηγόριος, ὅστις μάλιστα δὲν προώριζε τὴν Μετάφρασιν εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ πρὸς κοινὴν ἀνάγνωσιν εἰς ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ καὶ οἰκοδομὴν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ; Ἐπρεπε νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις καὶ νὰ πλάσῃ νέας Ἀλβανικάς, ὡς ἔπραξεν ὁ Χριστοφορίδης, ὃς ὁ λαὸς οὐδόλως ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ; Τὸ τοιοῦτον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ, καὶ ἡ μετάφρασις δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποβῇ ἀποκρουστικὴ. Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἰδέα τότε ἐξ αλβανισμοῦ τῆς γλώσσης, ὡς παρατηροῦμεν νῦν, οὐδοπωστιοῦν ὑπῆρχεν, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ. Τὸ ἐθνικὸν ὁρμέφυτον μόλις ἤρχιζε τότε νὰ θάλλῃ, οἱ δὲ Ἑλληνοαλβανοὶ δὲν εἶχον κανένα λόγον νὰ ἀποστρέφονται τὰ Ἑλληνικά. Ἀπεναντίας ἠρέσκοντο εἰς αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐφυὲς ἱεράρχης, ἵνα καταστήσῃ ἀνυσιμώτερον τὸ ἐγχείρημα, ἀντιπαρέθετο καὶ τὴν Νεοελληνικὴν μετάφρασιν, βοήθημα οὐ μικρόν, τῆς Ἀλβανικῆς τὸ πρῶτον χρησιμοποιουμένης πρὸς ἔκφρασιν τῶν ὑπερφυσικῶν καὶ θείων ἀληθειῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἀλλ' ὡς γνωστὸν ὑπάρχουσιν δύο μεταφράσεις Ἀλβανικάι, σχεδὸν σύγχρονοι ἐν Κερκύρᾳ ἀμφότεραι τὸ φῶς ἰδοῦσαι, ἡ μὲν τῷ 1824 περιέχουσα μόνον τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ἥτις φέρεται ἀνωνύμως, ἡ δὲ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Γρηγορίου ἐκδοθεῖσα τῷ 1827 καὶ περιλαμβάνουσα ὁλόκληρον τὴν Κ. Διαθήκην· περὶ ὧν δέον, ἵνα ἐκτενέστερος γένηται λόγος.

(λόγος) κτλ. Διὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ καταδικάσωμεν τὸν Γρηγόριον, διότι συναντῶμεν τόσα Ἑλληνικά ἐν τῇ μετάφρασει (ἂν καὶ σχετικῶς δὲν εἶναι πολλά). αὐτὸς μάλιστα ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐννοίας προσεπάθησεν ἐν πολλοῖς νὰ ἐξαλβανίσῃ πολλὰς Ἑλληνικὰς λέξεις. Οὕτω π. χ. τὰς λέξεις martiris, apostoli, ὥστε ὁ Χριστοφορίδης ἀφῆκεν ἀμεταφράστους, ἔχει benj te duket (ποιῶ ἐμφανές), te derguare. (νῦν δὲ γράφονται deshmonj. mission!). ἀντὶ erimi Ματθ. 14,13 ἔχει: vent qe ska njeri.

¹ Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ἀρχαίας κληρονομίας, ἥτις ἐπίσης (φοβερὸν εἰπεῖν!) ἤρχισε νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς φανατικοὺς πατριώτας, ἀγνοοῦντας τελείως τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης. Περὶ τῆς ἀρχαίας συνθέσεως, γράφει συγγραφεὺς γνωρίζων καλῶς τὴν Ἀλβανίαν, τάδε: «Ἀλβανοὶ φωνὴν Ἀλβανίδα, οὕτε ἐντελῶς βάρβαρον, οὕτε πλήρη Ἑλληνικὴν ἢ Λατινικὴν ὁμιλοῦσιν, ἀλλὰ μικτὴν ἐκ τῶν δύο, ἢ Πελασγίδα, ἥς τὸ πλεῖστον Αἰολικῆς, ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμειξεων τὸ μὴ πᾶσιν ὀρθοεπεῖν (Διονύσιος Ἀλικαρν. 1,90).

3. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μετὰ Νεοελληνικοῦ κειμένου.

Ἐν ἔτος ἡ καὶ πλέον μετὰ τὴν ἐν Κερκύρα ἀποκατάστασιν τοῦ Γρηγορίου εἰς Κέρκυραν ἐκυκλοφόρησεν ἡ πρώτη Ἀλβανικὴ μετάφρασις τῆς Κ. Διαθήκης (μόνον τοῦ κατὰ Ματθαῖον), εἰς σχῆμα μικρόν, ἥτις φέρει τήνδε τὴν ἐπιγραφὴν:

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΔΙΓΛΩΤΤΟΝ
ΑΠΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΗΤΙΚΟΝ

ΟΥΓΓΙΛΛΙ
ΙΙΗΣΟΥΧΡΙΣΤΟΪΤ
ΖΟΤΙΤ ΣΕΝΕ ΚΙΕ ΝΑ ΣΣΠΕΤΟΪ
ΣΙ ΚΟΥΝΤΡΕ ΣΣΚΡΟΥΑΝ ΣΣΕΝΤ ΜΑΤΘΑΙΟΥΑ
ΜΠΕ ΔΙ ΓΓΙΟΥΗΕ
ΓΚΕΡΚΙΣΣΤΕ ΕΔΕ ΣΣΚΙΠΕ

ΚΟΡΦΟΙ
ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

1824

Εἶναι σχήματος 16^{ον} καὶ ἔχει σελίδας ἡριθμημένας 188, καὶ δύο φύλλα ἐν ἀρχῇ ἐκτὸς ἀριθμοῦ, καὶ εἰς μὲν τὸ α' εἶναι ὁ ὡς ἄνω τίτλος· εἰς δὲ τὸ β' τάδε:

«Ὁ ἀναγινώσκων ἐνταῦθα τὴν εἰς τὸ Ἀλβανητικὸν ἰδίωμα μετάφρασιν, ὡς παρατηρῇ τὰ ἀκόλουθα:

Δηλ. νὰ ἐκφωνῇ:

ββ	ὡς τὸ b	Ἰτ[αλικὸν] ἡμπ Παρ[άδειγμ.]:	ββίριτ κεφ.	1	στιχ.	1
γγ	» g	Ιτ.	γγίθз	» 1	»	17
δδ	» d	Ιτ. ἡ ντ	δδò	» 2	»	9
з	» u	βραχὺ	Ἰουδένз ¹	» 2	»	2
κι	» κ	εἰς τὴν λέξιν	Κιέλλ	» 5	»	12

¹ Ἐνταῦθα, ἐγράψαμεν з, ἑλληνικὸν ἀντεστραμμένον διότι τοῦτο ὑπάρχει ἀπὸ πολλοῦ ἐν χρήσει (ἐν τῇ τακτικῇ θέσει ε) πρὸς παράστασιν τοῦ ἀφώνου e (e muet), ἡ βραχεύς ἀντικαταστήσαν τὸ Ἑλληνικὸν ε, ὅπερ οἱ παλαιότεροι ἀλβανολόγοι καὶ οἱ

λλ ὡς τὸ λ	μακρὸν καὶ βαρὺ	πόλλι	κεφ. 1	στίχ. 2
νν » gn	Ἰτ. ἡ ν μακρὸν	ννιερί	» 6	» 24
ςς » sh	Ἀγγλικὸν	Κρίστε	» 1	» 17
υ » χ	πλὴν βαθύτερον	λέμετз	» 2	» 4

Τὰ δὲ ἄλλα στοιχεῖα καὶ σύμφωνα καὶ φωνήεντα, ὡς τὰ ἐκφωνῇ καθὼς προφέρονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν».

Ἐκάστη σελὶς εἶναι δίστηλος, ἔχει τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἀρχέτυπον κείμενον, ἀλλ' ἀθλιεστάτη τις μετάφρασις, ἡ Μαξιμίνα¹. Τὰ δὲ στοιχεῖα εἶναι μικροσκοπικά, (ἐνῶ τὰ διάμμεσα κενὰ δεικνύουσιν, ὅτι ὁ χῶρος ἐπέτρεπε νὰ εἶναι μεγαλείτερα, ὅπως τοῦλάχιστον τὸ ἀντιμέτωπον Ἀλβανικὸν κείμενον). Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ τομίδιον τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν δρῶντων ἐν Ἑπτανήσῳ ἱεραποστόλων συνεργείᾳ τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν, οἵτινες «πάντες καὶ πανταχοῦ τὸν ἄχαριν ἀνέλαβον πόνον ὑπουργοῦντες τοῖς ἀναμορφωταῖς», καὶ παρὰ τὴν ἀλήθειαν τὰς ἑαυτῶν ἀντεισάγοντες πλάνας. Ἐν τῷ Ἀλβανικῷ κειμένῳ κατὰ συνεκδρομὴν οὐ μόνον τόνοι εἰσάγονται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πνεύματα! καὶ κατὰ πλεονασμὸν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μονοσυλλάβους λέξεις· εἰς ἐπίμετρον δὲ τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ῥ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ π. χ. ῥῥ, (ἀπαράλλακτον τὸ σῶμα Ἑλληνικόν! καὶ ἐνταῦθα ἀρμόζει τό : αἱ μὲν χεῖρες Ἡσαῦ ἡ δὲ φωνὴ Ἰακώβ.

Περὶ τοῦ μεταφραστοῦ οὐδὲν σημειοῦται δυστυχῶς. Ἡ διάλεκτος ὅμως εἶναι ἡ Τοσκικὴ καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις εἶναι ἡ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Τὴν μετάφρασιν ταύτην, πρὶν ἢ ἐκδοθῇ ὁλόκληρος ἡ Καινὴ Διαθήκη, πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι εἶχον ὡς πηγὴν ἀνεξάντλητον, καὶ ἐκ ταύτης ἐλάμβανον τὰ παραδείγματα καὶ ἰδέαν περὶ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης². Ὁ Legend λέγει, ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη ὡς δοκίμιον τῆς κατὰ τὸ 1827 ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Γρηγορίου ἐκδοθείσης Κ. Διαθήκης, ἐπομένως φαίνεται ἀποδεχόμενος τὸν αὐτὸν μεταφραστήν³.

Φρασάσαι εἶχον ἐν τῷ Ἀλβανικῷ ἀλφαβήτῳ εἰσαγάγει. Ἐν τῇ ἐπισήμῳ νῦν γλώσσῃ ἀντ' αὐτοῦ χρῶνται τὸ ε. Ἐν τούτοις τοῦτο, ὡς παρέχον δυσχέρειαν εἰς τὸ γράφειν, οὐ μόνον πάντες σχεδὸν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν ἀποφεύγουσι, γράφοντες ἀντ' αὐτοῦ τὸ Ἑλληνικὸν ε, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τύπῳ εἰσήγαγον τὸ Буз. е (βλ. Lumo Skendo (=Midhat Frasheri): *Hi dhe Shpruze*, (Sofia 1915). Φανόλη: *Historia e Skenderbeut*, (Boston 1921) κ.ἄ. Ὅθεν κἀγὼ ἐνταῦθα κατ' ἀνάγκην ἀντεστραμμένον, ἐφεξῆς δὲ ὀρθιον ἔγραψα τὸ ε, ὡσάκισ ποιοῦμαι χρῆσιν τοῦ σημερινοῦ Ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου.

¹ Βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης κλπ. κεφ. 7, σ. 36-37 τοῦ Β' μέρους.

² Βλ. G. Meyer, *Kurzgefasste Albanesische Grammatik mit Lesestücken und Glossar* (Leipzig 1888), σ. 73. ἐνταῦθα παραλαμβάνει ὁ Μ. σχεδὸν ὁλόκληρον κεφάλαιον.

³ *Bibliographie albanaise* κτλ. (Paris 1912), ἀρ. 161. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐν

“Ολοι σχεδὸν αἱ μαρτυρίαι, σύγχρονοί τε καὶ μεταγενέστεροι, ταυτί-
ζουσιν ἀμφοτέρων τῶν μεταφράσεων τὸν πατέρα, καὶ πάντες ὑπολαμβάνουσιν
ὡς τοιοῦτον Γρηγόριον τὸν Ἀργυροκαστρίτην, οὗτινος τὸ ὄνομα
ἀναγράφεται εἰς τὴν β' ἔκδοσιν, καὶ μόνον τινὲς ὅλως ἐπιπολαίως ἀποδίδουσι
τὴν α' ἔκδοσιν εἰς Θεόδωρον τὸν Καβαλλιώτην!¹ Ἀλλὰ περὶ τοῦ θέ-
ματος τούτου κατωτέρω. Ἡ ἔκδοσις ὁλοκλήρου τῆς Κ. Διαθήκης, τὸ σπου-
δαῖον τοῦτο τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης μνημεῖον φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

**4. Ἡ περίφημος τοῦ Γρηγορίου μετάφρασις ὁλοκλήρου τῆς Κ. Δια-
θήκης. Προσῳδία καὶ τονισμός.**

Η ΚΑΙΝΗ
ΔΙΑΘΗΚΗ
Τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος Ἡμῶν
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΔΙΓΛΩΤΤΟΣ
τουτέστι
ΓΡΑΙΚΙΚΗ καὶ ΑΛΒΑΝΗΤΙΚΗ
Δ Γ Ι Α Τ Α
Ε Ρ Ε
Ε Ζοτιτ σονε κε να Σπετοῖ
ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟῖΤ
ΜΠΕ ΔΙ ΦΙΟΥΧΕ
δ ό μέ θέ νε
ΦΕΡΚΙΣΤΕ, ε δέ ΣΚΙΠΕΤΑΡΤΖΕ
ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
Ἀρχιεπισκόπου τῆς Εὐβοίας
Κ Ο Ρ Φ Ο Ι
ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ
1827

τούτοις βρίθκει τυπογραφικῶν σφαλμάτων. ἐκ τούτου δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Γρηγόριος
δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν καὶ ἴσως τοῦτο συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐπα-
ναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ μέγα ὄντως ἔργον τὴν πλήρη μετάφρα-
σιν τῆς Κ. Διαθήκης.

¹ Περὶ τούτου βλ. Γρηγ. Ἀργυροκαστρίτης, σ. 52.

Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς σελίδος τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐξωφύλλου ὑπάρχει τὸ «Ἀλ-
φάβητον τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης», μεθ' ὃ ἔπεται ἡ ἐξῆς σημείωσις :

«Ὅλα τὰ ψηφία ταῦτα προφέρονται καθὼς εἰς τὴν Γραικικὴν γλῶσ-
σαν, ἐξαιρουμένων τῶν ἀκολουθῶν ἑννέα, τὰ ὅποια ἐκφράζονται εἰς τὸ Ἀλ-
βανικὸν ἰδίωμα οὕτως· δηλ.:

Π π	ὡς μπ ἢ b	Ἰταλ. ¹	παρ. πίριτ,	Κεφ 1 στιχ. 1	πέρρι,	Κεφ. 1 στ. 24	κτλ.*
F f	> γκ ἢ g	Ἰταλ.	— Fίθε	— 1 — 17	Fάζ,	— 2 — 10	κτλ.
Δ δ	> ντ ἢ d	Ἰταλ.	— δό	— 1 — 21	δίτε,	— 2 — 1	κτλ.
E e	> υ βραχὺ ἢ κ	Γαλ.	— Ιούδενε	— 1 — 2	άτε	— 1 — 19	κτλ.
K k	> κε ἢ c	Ἰταλ.	— ὁκεβετ	— 11 — 16	κίσνε ²	— 2 — 9	κτλ.
Λ λ	> λ μακρὸν καὶ βαρὺ	—	πολι	— 1 — 2	κιελ	— 5 — 12	κτλ.
N n	> νι ἢ gn	Ἰταλ.	— νιόχε	— 6 — 3	νιερί ²	— 6 — 24	κτλ.
Σ σ	> sh	Ἀγγλικά	— Κριστ	— 1 — 16	Σπίρτ	— 1 — 20	κτλ.
Χ χ	> χ πλὴν βαθύτερον	—	λέχετε	— 2 — 4	χέρε ³	— 4 — 11	κτλ.

* Τὰ σημειώματα ἀναφέρονται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἀγίου Ματθαίου.

Τὸ βιβλίον εἰς σχῆμα 8^{ον} ἐκ σελίδων 839 τυγχάνει ἐκτετυπωμένον ἐπὶ
καλοῦ χάρτου καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας, εἰς ἑκδοσιν καλλιτεχνικὴν ὡς εἰπεῖν
διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ τυπογραφία εὗρίσκετο ἐν τοῖς σπαρ-
γάνοις. Καὶ ἐξετυπώθη ὡς φαίνεται δημοσίᾳ δαπάνῃ· περὶ δὲ τῶν ἐκτὸς τοῦ
ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἀνωτέρω συμπληρωματικῶν γραμμάτων ὁ Π. Λάμ-
προς διέσωσε τὴν ἐξῆς πληροφορίαν: «Τὰ προσθετέα ἑννέα γράμματα (κε-
φαλαῖα καὶ μικρὰ) κατεσκευάσθησαν ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαρρυτῶν
τῆς Ἡλείου Γεωργίου Παπαγεωργίου, τοῦ ἐν πολλαῖς ὥραιαις
τέχναις διαπρέψαντος, καὶ ἐν τῇ ἀνθηροτάτῃ ἡλικίᾳ εἴκοσι πέντε ἐτῶν προ-
ῶρος αὐτόθι ἀποβιώσαντος»⁴.

¹ Γενικῶς παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν
τῇ προηγουμένῃ, τίθενται ἐπὶ τῶν κεφαλαίων ἀρχικῶν γραμμάτων πνεύματα καὶ τόνοι.

² Σάλος καὶ ἀταξία μεγάλη παρατηρεῖται εἰς τὸ ἐστιγμένον τοῦτο κ ὅπερ πολ-
λαχοῦ τίθεται ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ κ καὶ τάνάπαλιν. Ματθ. 6,11 κὲ νὰ δουχετε. καὶ τότε
δὲν σημαίνει ὁ ἢ ὅπερ, ἀλλὰ ἔχεις (Πρβλ. Λουκ. 12,19 κὲ σούμε τὲ μίρρα), Λουκ.
16,20 κὲ κιούχαεῖγ ἀντὶ qe qmhaej=ὅπως ὠνομάζετο. ἐνῶ κὲ (ἀνεῦ σημείου)=ἔχεις.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς, εἰς τὰ ἐφεξῆς παρατιθέμενα ἐκ τῆς Καινῆς ταύτης Διαθήκης
παραδείγματα, κ γράφομεν, ἔνθα ἀπαιτεῖται ὁ ὑπερωϊκὸς φθόγγος q (ὅπερ ἔχει τὸ
νῦν ἐν χρήσει Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον). Οὕτως ἔχει τὸ στοιχεῖον κ καὶ ὁ Χριστοφο-
ρίδης, ἀλλὰ καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ κ (=q) παραδόξως παρὰ τῷ Γρηγορίῳ καὶ
Χριστοφορίῳ συνοδεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ ι, ὡς καὶ τὸ ν (=nj). δηλ., ἐνῶ ἔπρεπε
νὰ εἶναι κέλλι καὶ νερί (=qelli, njeri), γράφονται κίλλι νιερί, ἔνθα τὸ ι πλεονάζει.

³ Ἡ ὡς ἄνω σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὸ χ καὶ χ, (τὸ ἐν λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ
ἐτέρου), ὅπως καὶ εἰς τὸ λ καὶ λ. (βλ. κατωτ.) Περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐν γένει ἀλφαβή-
του (βλ. Γρηγ. Ἀργυροκαστρίτης, σ. 54-61).

⁴ Τρίτος κατάλογος σπανίων βιβλίων (Ἀθῆναι 1869), σ. 83 (παρὰ Legend, ἐνθ. ἀνωτ. ἀρ. 165).

Ὁ Γρηγόριος διετήρησε καὶ τὸν τονισμόν τὸν Ἑλληνικόν, περὶ οὗ ἀνεφέρομεν, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ Χριστοφορίδου, ὅστις καλῶς ποιῶν ἀπέβαλε τὰ πνεύματα μόνον, καὶ διετήρησε μόνην τὴν ὀξεῖαν, δι' ἧς τονίζει μίαν συλλαβὴν ἐκάστης λέξεως, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν μονοσυλλαβῶν τινὰς μὲν τονίζει, ἄλλας δ' οὐ. διακρίνει ὅμως τὰ μακρὰ φωνήεντα διὰ τῆς περισπωμένης, ὅπερ δὲν ὑπάρχει παρὰ τῷ Γρηγορίῳ. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ὥς ἄνω γενομένην συμπλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, καὶ οὕτω τὸ Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἐλλιπὲς ἐν σχέσει πρὸς τὸ σημερινὸν τοιοῦτον, ὅπερ ἀριθμεῖ 36 γράμματα. ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι διὰ τοῦ τζ παρίστανται 4 φθόγγοι: c, ç, x καὶ kh. Κατὰ τοῦτο τὸ τοῦ Χριστοφορίδου εἶναι ἀνώτερον. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰς ἐπενεχθείσας μεταβολὰς εἰς τὴν μετάφρασιν, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν διὰ βραχέων καὶ διὰ τὸ Νεοελληνικὸν κείμενον τῆς μεταφράσεως, ὅπερ ἀντὶ τῆς Μαξιμίνας προυτίμησεν ὁ Γρηγόριος ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει, καὶ νὰ παραστήσωμεν τὰς διαφορὰς ἐν γενικαῖς τισι γραμμαῖς τῶν δύο Νεοελληνικῶν μεταφράσεων.

5. Αἱ Νεοελληνικαὶ μεταφράσεις τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως, αἱ προτασσόμεναι τῆς Ἀλβανικῆς μεταφράσεως. Αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ τὰ τρωτὰ καὶ ἀπόβλητα τῆς Μαξιμίνας. Ἡ ἀξία καὶ τὸ κῦρος τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου.

Ὁ Γρηγόριος ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει, τῇ ἀνωνύμως φερομένη, ἔλαβεν ὥς κείμενον Ἑλληνικὸν τὴν μετάφρασιν Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου τὴν λεγομένην Μαξιμίναν, ἀλλ' εἰς τὴν β' ἐκδοσὶν ἀντικατέστησε ταύτην διὰ τῆς Νεοελληνικῆς μεταφράσεως τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1819 γενομένης¹.

«Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Διγλωττος, τοῦτ' ἔστι τὸ θεῖον ἀρχετύπον καὶ ἡ αὐτοῦ μετάφρασις εἰς κοινὴν διάλεκτον μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διορθωθέντα καὶ νεωστὶ μετατυπωθέντα ἐν Λονδίῳ. Ἐξετυπώθη παρὰ Τιλλίγουν καὶ Οὔγου τῆς Χελσέας, ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνσαρκώσεως αωιθ'». 16^{ον} σ. 1106².

Ἵνα λάβῃ ἔννοιαν ὁ ἀναγνώστης τίνες αἱ ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ εἰς τὸ λεκτικὸν τῆς περιφήμου Μαξιμίνας, ἀναγράφομεν ἑνταῦθα λέξεις τινὰς (διότι μόνον εἰς λέξεις ἢ μεταβολή).

¹ Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, σ. 37 ἑ. (Θεολ. Τομ. Η', σ. 110 ἑ.).

² Ἀντίτυπον τούτου ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας τοῦ Ἀθῶ εἶναι δὲ αὕτη ἢ τοῦ Μαξίμου διασκευασθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1710 ὑπὸ Ἀναστασίου Μιχαήλου Μακεδόνας (Ναουσαίου) καὶ τὸ β' ἐκδοθεῖσα τῷ 1810, ἢ δὲ παρ' οὐσα ἐκδοσις ὥς φαίνεται εἶναι τρίτη.

Μαξιμίνα

- Ματθ. 5,3: εἰς τὸ πνεῦμα.
αὐτῶν.
8,1: τοῦ ἀκολούθησεν.
4: δεῖξε τὸν ἑαυτὸν σου.
9: σύρε καὶ παγένει.
17: ἐπῆρε τὰς ἀσθενείας μας.
20: φωλιάς, κατοικίας.
8,23: οἱ μαθηταὶ του.

25: χανόμεσθιν.
28: εὐγένασιν.
31: νὰ ὑπάγωμεν.
33: εἴπασιν.
9,2: ἐσυγχωρέθησαν.
3: ἔλεγον μέσσα τους.
4: εἰς τὰς καρδίας.
6: διὰ νὰ γνωρίσητε.
Ῥωμ. 13,10: πλήρωμα.
14,5: μαθαίνει.
15,2: ὡς ἀρέσῃ τὸν γείτονά του.
Α' Κορ. 1,25: δυνατώτερον τῶν ἀνθρώπων.
2,7: εἰς τὴν δόξαν ἡμῶν.
11: ἐγνωρίζει.
Ἑβρ. 7,16: ἀχαλάστου ζωῆς.
19: ἡ ἔμπασις, τῆς ἐξαίρε-
τωτέρας ἐλπίδος.
24: ὁποῦ δὲν περνάει.
8,2: ὑπηρέτης.
Α' Θεσσ. 3,3: ὁ ρδινιασμένοι εἰς ταῖς
[θλίψαις].
5,6: σιδηρόσκουφα.
Β' Θεσσ. 2,7: Διατὶ ὥρα μάγι (sic) ἐνε-
ργεῖται.
15: στεκάσθε.
4,8: ψωμὶ δωρειανὰ.
Α' Τιμ. 1,16: ὁποῦ ἐμέλλαςιν.

Μετάφρασις 1819

- κατὰ τὸ πνεῦμα.
αὐτῶν.
τὸν ἀκολούθησεν.
δεῖξε τοῦ λόγου σου.
πήγαινε καὶ πηγαίνει.
ἐπῆρε ταῖς ἀσθενείας μας.
φωλιάς, κατοικίας.
οἱ μαθηταὶ του (ἀλλὰ καὶ μα-
θηταὶ 11,1).

χανόμεθα.
εὐγαινάν.
νὰ ὑπάγωμεν.
εἶπαν.
ἐσυγχωρέθησαν.
ἔλεγον ἀναμέσον τους.
εἰς ταῖς καρδίαις σας.
διὰ νὰ ἐγνωρίσετε.
πλήρωμα.
μανθάνει
ὡς ἀρέσῃ τοῦ γειτόνου του.
δυνατώτ. ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.
εἰς τὴν δόξαν μας.
γνωρίζει.
ἀδιαφθόρου ζωῆς.
ἡ ἐπανωέμβασις τῆς
καλλιοτέρας ἐλπίδος.
ἀδιάδοχον.
λειτουργός.
διατεταγμένοι εἰς ταῖς θλίψεις.

περικεφαλαία.
διατὶ σχεδὸν ἐνεργεῖται.

στέκεσθε.
ψωμὶ χάρισμα.
ὁποῦ ἐμέλλαν.

Τοιαῦταί που εἶναι αἱ διαφοραὶ τῶν δύο μεταφράσεων, λεκτικαὶ μό-
νον καὶ ἐπουσιώδεις. Ἡ μετάφρασις, ἣν ὡς κείμενον ἔχει ὁ Γρηγόριος, εἶναι
δηλ. αὐτὴ ἡ Μαξιμίνα μικρὸν ἐπιδιωρθωμένη τὰ ῥάκη αὐτῆς καὶ τὰς ἀσχη-

μίας κεκαλυμμένη. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς λέξεις μόνον περιορισθῶμεν, φέρε προσαγάγωμεν καὶ φράσεις τινὰς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν μετάφρασιν, καὶ περικοπὰς, τυχαίως ληφθείσας, δι' ὧν στιγματίζονται οἱ καινοτόμοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξαίρονται τὰ τρωτὰ τῆς Νεοελληνικῆς μεταφράσεως.

Ῥωμ. 12, 7 : Κἂν τε ἔχωμεν διακονίας. Κἂν τις ἂν ἔχωμεν διακονίας.

13: ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων Ἐν ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων νὰ μεταδίδετε (Μαξιμ. νὰ ἐσμίγεσθε).

19: μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες. Νὰ μὴν ἐκδικεῖσθε τοῦ λόγου σας (Μαξιμ. νὰ μὴν ξεδικιώνετε).

14, 19: τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν. Ἄς κυνηγοῦμεν τὰ πράγματα τῆς εἰρήνης (Μαξ. ἃς ξετρέχωμεν).

20: μὴ κατάλυε. μὴ καταχαλᾷς (Μαξ. μὴ χάλνα).

Α' Κορ. 4, 4: οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ συνοῖδα. Διότι μέσα εἰς τὸ συνοιδός μου (οὗτω καὶ Μαξ.) δὲν γνωρίζω νὰ εἶμαι τίποτες πταίστης.

19: ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ. Ἐστώντας νὰ μὴ ψυχοπονεθῶσι τοῦ λόγου τους τὴν ἀσέλγειαν (Μαξ. οἱ ὅποιοι ἔστοντας νὰ ἐγένηκαν ἀναίσθητοι ἐπαράδωκαν τοῦ λόγου τους εἰς τὴν ἀσέλγειαν).

23: ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν. Καὶ νὰ ξανακαινουγόνεσθε (καὶ κατωτ. ξανακαινούγωσις) εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νοός σας.

Β' Τιμ. 3, 6: γυναικάρια συσσωρευμένα ἁμαρτίαις ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις. τὰ γυναικάρια, ὅπου εἶναι φορτωμένα ἁμαρτίαις, ὅπου σύρονται εἰς ἐπιθυμίαις πολυλογήτικαις (Μαξ. πολλῶν λογίων).

12: κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς. Κήρυξε τὸν λόγον, παραστάσου καὶ καλόκαιρα καὶ παράκαιρα (σπούδαξε εἰς τοῦτο καὶ ὅταν εἶναι καλὸς καιρὸς καὶ ὅταν δὲν εἶναι Μαξ.).

Ἰων. 7, 51: Μὴ ὁ νόμος ὑμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον κτλ. Μὴ νὰ ὁ νόμος μας κρίνει τὸν ἄνθρωπον. (τοῦτο ὑπὸ τῶν πολλῶν δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι μῆνα (ἔνα) καταδικάζει ὁ νόμος τὸν ἄνθρωπον).

Ῥωμ. 13, 4: οὐ γὰρ εἰκῇ (ὁ ἄρχων) τὴν μάχαιραν φορεῖ. δὲν συκώνει τὸ σπαθὶ εὐκαιρα (ὁ ἄρχωντας).

14, 5: Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν Καὶ ἕνας μὲν κρίνει νὰ εἶναι τιμώ-

παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει
πᾶσαν ἡμέραν. ἕκαστος
τῷ ἰδίῳ νοῦ πληροφορεί-
σθω.

τερη ἡ μία ἡμέρα παρὰ τὴν ἄλλην
ἡμέραν, καὶ ἄλλος τιμᾷ μιᾶς λογῆς
πᾶσαν ἡμέραν. πᾶσα ἕνας ὅς μα-
θαίνει διὰ τὸ εἶναι πληροφορη-
μένος εἰς τὸν νοῦν του (ἂν καλὰ
κάμῃ).

Α' Κορ. 2,2: οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰ-
δέναι τι ἐν ὑμῖν, μὴ εἰ
Ἰησοῦν Χριστόν.

Διὰ τοῦτο δὲν ἀπεφάσισά ποτε νὰ
ἡξεύρω τίποτες ἄλλο εἰς ἑσᾶς, παρὰ
τὸν Ἰ. Χριστόν.

Ἐφεσ. 3,19: ἵνα πληρωθῇτε εἰς πᾶν
τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.

διὰ τὸ νὰ γεμισθῇτε εἰς ὅλον τὸ
γέμισμα τοῦ Θεοῦ.

4,4: Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα,
καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν
μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως
ὑμῶν.

Ἐνα σῶμα καὶ ἕνα πνεῦμα, καθὼς
καὶ ἐκαλέσθητε μίαν ἐλπίδα
τοῦ καλεσμοῦ σας.

4,8: ἡχμαλώτευσεν αἰχμαλω-
σίαν καὶ ἔδωκε δόγματα
τοῖς ἀνθρώποις.

ἔφερε σκλαβωμένην τὴν σκλαβίαν καὶ
ἔδωκε χαρίσματα ἃ πρὸς τοὺς ἀνθρώ-
πους (ἡ Μαξιμ. τοῖς ἀνθρώποις).

Β' Τιμ. 2,14: Ταῦτα ὑπομίμησεν δια-
μαρτυρόμενος ἐνώπιον
τοῦ Κυρίου μὴ λογομα-
χεῖν.

Ἐτοῦτα ἀναθύμιζε μαρτυρῶντας τοὺς
ἀνθρώπους ἐμπροστὰ (Μαξ. ὁμ-
προστὰ εἰς τὸν Κύριον νὰ μὴν λο-
γομαχῶσιν).

Ἐβρ. 7,10: ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ πατρὸς
ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ
ὁ Μελχισεδέκ.

εἰς τὴν μέσην τοῦ πατρὸς ἦτον, ὅταν
τὸν συναπάντησεν ὁ Μελχισεδέκ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων νομίζω, ὅτι ἡλίου φαεινότε-
ρον κατεδείχθη, ὅποια νοθεία καὶ ἀνίερὸς παραχάραξις τοῦ
Θείου ἀρχετύπου ὑποκρύπτεται εἰς τὰς νεοελληνικὰς
μεταφράσεις, καὶ ὅτι ἀδύνατον ὅλως, ἵνα στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν οἰαδή-
ποτε ὀρθόδοξος μετάφρασις. Ἐὰν μόλις ἡ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου συγχωρῇται
μετάφρασις, τί νὰ εἰπωμεν διὰ τὴν μετάφρασιν τῆς μεταφράσεως!
Τὸ πρωτότυπον τῆς Γραφῆς ἐξεθειάσθη ὑπὸ πάντων τῶν αἰώνων. «Πρέπει
νὰ ὁμολογηθῇ, λέγει τις, ὅτι τῆς Βίβλου ἡ ἀνάγνωσις συνοδεύε-
ται μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα προτερήματα. Εἰς αὐτὰ εἶναι ἑξαιρέ-
τως Γραφὴ Θεόπνευστος (Β' Τιμ. γ'), πολὺ ἀνωτέρα πάσης μετα-
φράσεως. Ὅθεν καὶ αὐταὶ αἱ λέξεις, ὡς ἐκεῖ μεταχειρίζονται καὶ βάλλονται
εἶναι ἱεραὶ, ἀφιερωμέναι ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἁγίαν
αὐτὴν χρῆσιν. Εἰς τὸ ἀρχέτυπον εἶναι ἰδιαιτέρα τις ἔμφασις λέξεων καὶ
φράσεων καὶ εἰς αὐτὰς εἰδική τις ἐνέργεια, ὑποδηλοῦσα τοῦ
ἁγίου Πνεύματος τὸ νόημα. ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καλλιτέραν μετά-

φρασιν εἶναι ἀδύνατον νὰ φυλαχθῇ αὕτη ἡ δραστηριότης»¹. Ὁ Γρηγόριος, καίτοι δὲν ἠκολούθησε βεβαίως τυφλῶς τῇ μεταφράσει, ἀλλ' εἶχεν ὑπ' ὄψει ἔν τισι καὶ τὸ ἀρχέτυπον, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι τοιοῦτος σοβαρὸς ἱεράρχης δὲν ἔπρεπε νὰ πέσῃ εἰς τὴν παγίδα ταύτην. Τὸ μεταφραστικὸν τότε ῥεῦμα ἦν, ὡς εἶδομεν, τόσῳ ἰσχυρόν, ὥστε παρέσυρε δεινούς θεολόγους καὶ πατριάρχας². Ἀλλ' ὁ Γρηγόριος πρὸς τὸν κοινὸν ἀποβλέπων ὄχλον προτίμησε νὰ προτάξῃ τὴν Νεοελληνικὴν μετάφρασιν. Οὐδέποτε ὅμως θὰ ἐφαντάζετο, ὅτι ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ θὰ ἐξελαμβάνετο, ὡς ἱερὸν καὶ θεόπνευστον κείμενον καὶ θὰ κατελάμβανε θέσιν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης. Οὐδ' ἄποθεν ἐπῆλθεν αὐτῷ εἰς τὸν νοῦν τοιοῦτόν τι. Μετέφρασεν ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν.

6. Φθογγολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐξ ὧν ἀποδείκνυται ὅτι ἐλαχίστη ἡ διαφορὰ αὐτῶν, καὶ ὁ Γρηγόριος μεταφραστὴς ἀμφοτέρων.

Ἐν πρώτοις ὁ Γρηγόριος κατανοήσας τὸ δύσχρηστον τοῦ πρώτου ἀλβανικοῦ ἀλφαβήτου ἠπλοποίησεν αὐτό· ὡς ἑξῆς:

Ἐκ δ. Α'. Τὰ διπλᾶ: ββ, γγ, γκ, δδ, κι, λλ, νν, σς.

Ἐκ δ. Β'. ἐγένοντο: π, γ, F, δ, κ, λ, ν, σ̄.

Ἐπίσης τό: u καὶ z ἐγένοντο: χ καὶ ε.

Οὕτως ἀπηλλάγη ἡ μετάφρασις διὰ τῆς ἀπλοποιήσεως τοῦ ἀλφαβήτου τῶν ἑξῆς ἀλλοκότων καὶ δυστεκμάρτων τύπων:

Ἐκ δ. Α'. δδὶλλ, δδὲῤῥα ἔστ³ ἔ γγέῤῥε.

Ἐκ δ. Β'. διλ, δέῤῥα ἔστ³ ἔ γέῤῥε.

ἔξελθε, ἡ θύρα ἐστὶν εὐρύχωρος.

Ἐκ δ. Α'. Κεστ³ τζδδὸ λίσ ι μίῤῥε ββεν πέμερα τε μίῤῥα.

Ἐκ δ. Β'. Κεστόυ τζδὸ λίσ ι μίῤῥε πέν πέμερα τέ μίῤῥα.

Οὕτω πᾶν δένδρον καλὸν ποιεῖ καρποὺς καλοὺς.

Ἐκ δ. Α'. Τζδδὸ λίσ ι κάλββετ ββεν πέμερα τε καλββερα

Ἐκ δ. Β'. Τζδὸ λίσ ι καλπέτε πέν πέμερα τέ κάλπουρα.

πᾶν δένδρον σαπρὸν ποιεῖ καρποὺς σαπροὺς κ.τ.τ.

¹ Ἱερογραφικὸν βοήθημα, ἥτοι ὁδηγὸς εἰς τὴν ψυχωφελῆ νόησιν τῆς ἁγίας Βίβλου, (Μελίτη 1832), σ. 31.

² Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστριτῆς, σ. 32-35.

³ ἄσσετ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἔστε (ἐστί), ὅπερ ἔχει ἢ β' ἔκδοσις.

Καὶ ἄλλας τινὰς ἐπουσιώδεις μεταβολὰς ὁ Γρηγόριος ἐπέφερεν εἰς τὴν γραφήν. Πρὸς τοῦτοις ἔγραψε γὰρ (ἀντὶ γὰρ) ἀλλὰ μόνον ἐνταῦθα. ἐν τῇ α' ἐκδόσει σημειοῦται τὸ μακρὸν α, ὅπερ καὶ ὁ Χριστοφορίδης ἔχει πάντοτε σεσημειωμένον· οὕτω· α ἦτοι περισπώμενον α¹.

Ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν ἀρκοῦσιν ὀλίγαι ἐνταῦθα σταχυλογηθεῖσαι λέξεις νὰ καταδείξωσι τὰς ἐπενεχθείσας ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν Β' ἐκδοσιν μεταβολαίς.

Α'. Ἐκδοσις

Β'. Ἐκδοσις

Ματθ. κεφ. 5, 8: Περὲντήνε, τὸν Θεόν.	Περντίνε.
9: κἱε πακζόγανε, εἰρηνοποιοῦσιν.	κὲ πακτζόγ <u>ε</u> νε.
12: λιουμπζρόνι, εὐφραίνεισθε.	λιουμουρόνι.
ντόκινε, ἐδίωξαν.	ντοῖ <u>κ</u> νε.
προφήτζρετз, τοὺς προφήτας.	προφή <u>τ</u> ε <u>ρ</u> ι <u>τ</u> ε.
6, 9: ἔμαρῶι, τὸ ὄνομα.	ἔ <u>μ</u> ε <u>ρ</u> ι.
10: μπί, ἐπί.	μ <u>π</u> έ.
7, 2: ἐδὲ μὲτζ μάτзс μάτνι, ὧ μέτρω μετρεῖτε.	ἐδὲ μά <u>τ</u> ε <u>с</u> κὲ μά <u>τ</u> νι.
3: γγόζστанε, τὸ κάρπος.	Γό <u>ζ</u> τ <u>с</u> δ <u>ε</u> νε.
4: κιούсс, πῶс.	κ <u>ί</u> с.
λέтз ντζγὲр γκάα σίου, ἄφсс ἐκβάλλω ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου.	λ <u>ε</u> <u>т</u> ε ντζγ <u>ι</u> ὲр γ <u>κ</u> ά σ <u>ί</u> ου.
6: τζαπαλιόγανε, ῥήξωσιν.	τζα <u>п</u> ε <u>λ</u> ό <u>γ</u> ε <u>н</u> ε.
9: прѣг σίг, ἐξ ὑμῶν.	π <u>р</u> έ <u>г</u> σ <u>ί</u> г.
10: ἃ νтз' ικερκόφтз, ἐὰν αἰτήση.	α ν <u>т</u> ε κ <u>ε</u> ρ <u>к</u> ό <u>φ</u> т <u>е</u> .
11: νтз' эсстз γιούβет, ἐὰν ὑμεῖс.	ν <u>т</u> έ <u>с</u> т <u>е</u> γ <u>ι</u> ού <u>β</u> ет.
13: χιούни, εἰσέλθιτε.	χ <u>ί</u> ни.
15: ρουχάени, προσέχετε.	ρ <u>о</u> ύ <u>ч</u> ени.

¹ Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Γρηγόριος οὔτε ἐν τῇ Α' οὔτε ἐν τῇ Β' ἐκδόσει σημειοῦται τὸ διπλοῦν ρ. (ὡς ὁ Χριστοφορίδης ὤ), ἐν τοῦτοις γράφει: ῥῥ.

23: ἁχιούερε, τότε.

ἁχιέρε.

24: ἔσσετς πίσ' ἐτίγ μπι γκούρ;
τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν
πέτραν.

ἔ στέπισε τίγ μπι (ἄλλ.μπὲ) Φούρο.

Κεφ. 8, 8: κιζ' τε χίτζ ντζ' νιζ σσετπι, κὲ τὲ χίτζ ντὲ στέπι.
ἵνα εἰσέλθῃς εἰς τὴν οἰκίαν

13: ββιῶ ἱτίγ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ. πίρρι ἱ τίγ.

29: θαρίονε, ἔκραξαν. θερῶρίονε.

30: κουλότινε, ἔβοσκεν. κουλότνε.

32: κοπέα, ἡ ἀγέλη. κοπέγια.

31: ντζ' νά' ντζέρτζ, εἰ ἔκβάλλεις ντὲ νά ντζιέρτζ.

33: ῥαφένε, ἐδιηγῆθησαν. ῥεφείγνε.

5,48 Ββζ' χουνι ἁδὰ γιούβετ τζ' τελειώσουρε, σὶ κούντροε σσετς δὲ γιάτ
ἱ γιούαγ ἱ Κιέλλιτ τέλιο.

Πέχουνι ἁδὰ τὲ τελιόσουρε σὶ κούντρο' ἔστε ἔδὲ γιάτε γιούαγ ἱ Κιέλβετ.

"Ἔσεσθε οὖν τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.

Κατὰ ταῦτα αἱ διαφοραὶ τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων, εἰς τὴν φθογγολογίαν μᾶλλον καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τινων γραμματικῶν τύπων ἀναφερόμεναι, εἰσὶν οὕτω εὐάριθμοι καὶ ἐπουσιώδεις, ὥστε ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ θεωρήσωμεν αὐτὰς ἔργον δύο ἀτόμων· σφάλλεται δὲ δεινῶς, ὡς εἵπομεν ἄνωτέρω, ὁ Βάμβας, ἀποδίδους τὴν Α' μετάφρασιν εἰς Θεόδωρον τὸν Καβαλλιώτην. Τοῦτο εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτον, διότι δεδομένου, ὅτι ὁ Καβαλλιώτης ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου χωρίζεται σχεδὸν ὑπὸ ἑκατονταετηρίδος, ἡ διάλεκτος αὐτοῦ θὰ διέφερε οὐ μόνον χρονικῶς, ἀλλὰ καὶ τοπικῶς. Δὲν ἦτο δυνατόν ἡ γλῶσσα, ἥτις ἐστὶν ὁργανισμὸς αἰρέσεων καὶ εὐμετάβλητος, νὰ μείνῃ ἡ αὐτὴ ἐπὶ τοσοῦτον χρονικὸν διάστημα, καὶ οἱ γραμματικοὶ τύποι οὕτω ἄθικτοι καὶ ἀδιάφθοροι. Ἀλλὰ καὶ ἰδιωματικῶς θὰ διέφερον αἱ δύο μεταφράσεις, ἐὰν ἦσαν διαφορῶν χειρῶν· διότι ὡς γνωστὸν τὸ περὶ τὴν Κοριτσᾶν ἰδίωμα τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης διαφέρει τοῦ Ἀργυροκαστριτικοῦ. δὲν συναντῶνται ἐπὶ προδγμ. ἐν Κοριτσᾶ τοσοῦτοι ἑλληνισμοί. τούτους ἀντικαθιστῶσι Τουρκικαὶ καὶ Σλαβικαὶ λέξεις, οἱ τε γραμματικοὶ τύποι εἰσὶ πλέον ἐκτενεῖς καὶ ἀκέραιοι, καὶ ἡ προσωδία μᾶλλον εὐηχος διὰ τὴν ποικίλην τῶν φωνηέντων προφοράν. Διὰ ταῦτα πάντα φρονοῦμεν ἀδιστάκτως, ὅτι ἀμφότεραι αἱ μεταφράσεις εἰσὶν ἔργον τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ Γρηγορίου. Οὗτος μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ κατὰ Ματθαῖον βιβλιαρίου, ἥτις ἔτυχεν, ὡς φαίνεται, εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἐνθαρρυνθεὶς ἐπεχείρησε νὰ μεταφράσῃ ὁλόκληρον τὴν Κ. Διαθήκην, καὶ

κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐπανέλαβε διωρθωμένον καὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο μεταφραστικὸν δοκίμιον μεταρρυθμίσας καὶ τὸ ἀλφάβητον.

7. Ἀποσπάσματα τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων. (Οἱ Μακαρισμοὶ καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν) μετὰ τῆς Νεοελληνικῆς.

Νεοελληνικὴ μετάφρασις.

Κεφ. ε' 5. (Μακαρισμοί).

1. Καὶ ἐκεῖνος βλέπωντας τὸν λαόν, ἀνέβη ἀπάνω εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκάθισε, καὶ οἱ μαθητάδες του ἐπῆγαν σημά του.
2. Καὶ ἀνοίγωντας τὸ στόμα του, τοὺς ἐδίδασκε, λέγωντας.
3. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι πτωχοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα· ὅτι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
4. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου λυποῦνται· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι παρηγορηθῆ.
5. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι ἡμεροὶ· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι κληρονομήσει τὴν γῆν.
6. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου πεινοῦσι καὶ διψοῦσι διὰ τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι χορτασθῆ.
7. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι ἐλεημονητικοί· ὅτι θέλουσιν ἐλεηθῆ.
8. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου εἶναι καθαροὶ εἰς τὴν καρδίαν· ὅτι αὐτοὶ θέλουσιν εἰδεῖ (sic) τὸν Θεόν.
9. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου κάμνουν εἰρήνην· ὅτι αὐτοὶ θέλουσι καλεσθῆ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.

Α.΄

Κρίε ἐ Πέσατα. 5.

1. Ε σὶ πὰ τούρματα κίπι μπι μάλ, ἐ καντροῖ ἀτγέ, ἐ ἔρδα τέκ ἀτ μαθιτίτ' ἐτίγ.
2. Ε σὶ ιαπι γκόγανα ἐτίγ ἰ διδάξ ἀτά, ἐ οὐθόσ.
3. Λιούμ γιάνε ἀτά κια' γιάνε τὰ βάρφαρε ντὰ σπέρτ. σὲ ατοῦρε ἄσσετ μπρετ-ρι' ἐ Κιέλβετ.
4. Λιούμ ἀτά κια' κιάγανα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ παρηγο-ρίσανε.
5. Λιούμ ἀτά κια' γιάνε τὰ οὔρε ἐ τὰ ββοῦτα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ κερδέσινε τὲ μίρατ' ἐ δέουτ.
6. Λιούμ ἀτά κια' κάνε οὔ, ἐ δὲ ἔτ πα'ρ τὰ δδρέγτα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ γγόσενε.
7. Λιούμ ἀτά κια' ἐλεήσινε, σὲ ἀτά δδὸ τὰ ἐλεήσενε.
8. Λιούμ ἀτά κια' κάνε ζέ-μαρνα παστρουάρε, σὲ ἀτά δδὸ τὰ σζόμνα Πε-ραντήνα.
9. Λιούμ ἀτά κια' παχζόγανα ββότανα, σὲ ἀτά δδὸ τὰ θούμνα τὰ ββίγτ' ἐ Περαντήσ.

Β.΄ Ἐκδοσις.

Κρίε ἐ πέσατε Ε. 5.

1. Ε σὶ πὰ τούρμετε χίπι μπι μάλ, ἐ κεντροῖ ἀτγέ, ἐ ἔρδδε τέκ ἀτ μαθιτίτ' ἐτίγ.
2. Ε σὶ χαπι Φόγενε, ἰ δι-δάξ ἀτά, ἐ οὐ θόσ.
3. Λιούμ ἀτά κὲ γιάνε τὲ βάρφερε ντὲ σπέρτ, σὲ ατοῦρε ἔσσε μπρετερία ἐ Κιέλβετ.
4. Λιούμ ἀτά κὲ κιάγενε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ παρηγορί-σενε.
5. Λιούμ ἀτά κὲ γιάνε τὲ οὔρε ἐ τὲ πούτε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ κερδέσινε τὲ μίρ-ρατ' ἐ δέουτ.
6. Λιούμ ἀτά κὲ κάνε οὔ ἐδὲ ἔτ περ τὲ δδρέγτενε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ γγόσενε.
7. Λιούμ ἀτά κὲ ἐλεήσινε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ ἐλεήσενε.
8. Λιούμ ἀτά κὲ κάνε ζέ-μερε τὲ παστρουάρε, σὲ ἀτά δδὸ τὲ σζοχενε περ-ντίνε.
9. Λιούμ ἀτά κίε παχζό-γενε πότενε σὲ ἀτά δδὸ τὰ θούχενε τὲ πίγτ' ἐ περντίσε.

10. Καλότυχοι ἐκεῖνοι, ὅπου διωχθοῦσι διὰ τὴν δικαιοσύνην· ὅτι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

11. Καλότυχοι θέλετε εἰσθαι, ὅταν σᾶς ὀνειδίσουν καὶ σᾶς διώξουσιν, καὶ σᾶς εἰποῦσι καθελογῆς κακὸν λόγον ἐναντίον σου, ψευδόμενοι διὰ λόγου μου.

12. Χαίρεσθε καὶ εὐφράνεσθε, ὅτι ἡ πληρωμὴ σου εἶναι πολλή· εἰς τοὺς οὐρανούς. Διατι τέτοιας λογῆς ἐδίδωξαν τοὺς προφήτας, ὅπου ἦταν προτιμωτά σου.

Κεφ. 5'. 6. (Πάτερ ἡμῶν).

9. Τέτοιας λογῆς λοιπὸν νὰ προσεύχεσθε ἑσεῖς. Ὡ πατέρα μας, ὅπου εἶσαι εἰς τοὺς οὐρανούς· ἃς ἀγιασθῇ τὸ ὄνομά σου.

10. Ἄς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου· ἃς γένη τὸ θέλημά σου, καθὼς εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν γῆν.

11. Τὸ ψωμί μας τὸ καθημερινὸν δός μας το σήμερον.

12. Καὶ συγχώρησέ μας τὰ χρέη μας, καθὼς ἡμεῖς συγχωροῦμεν τοὺς χρεωφειλέτας μας.

13. Καὶ μὴν μᾶς φέρῃς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ἐλευθέρωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρόν· ὅτι ἐδική σου εἶναι ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

10. Λιούμ ἀτὰ κιὰ ντίκιενα πᾶρ τὰ δδρέγτανε σὲ ἀτουῖρε ἄσστα Μπρεταρί· ἐ Κιέλλβετ.

11. Τὰ λιούμουρε γένι, κοῦρ τοῦ σάγανα γιούβετ γνέρεζιτε, ἐ τοῦ ντιέκανε, ἐ τοῦ θόνε κόντρε γιούβετ τζδδὸ φιάλα τέ λίγκα με τὰ ρέμε σὲ ψὲ δδοῖ μᾶ.

12. Γεζζόνι ἐδὲ λιμπζρόνι, σὲ πάγια γιζᾶγ ἄσστα σζούμα ντὰ Κιέλλ· σὲ ἄσστοῦ ντόκινε ἐ δὲ προφήταρτα κιὰ κιένε περπάρα γιούβετ.

Κρίε ἐ γγιαῖσζτα 6.
(Γιάτι ἱνε).

9. Φάλιουνι ἀδὰ γιούβετ κασζτου. Γιατι ἱνε κιὰ γὲ μπᾶ Κιέλλ, κιόφτε σζανταρουάρε ἔμαρζι ἱτ.

10. Αρτε Μπρεταρία γιότε, οὐ ββᾶφτε ἕρδαρι ἱτ, σὶ κούντρε ββᾶνετ ντὰ Κιέλλ, ἄσστοῦ ἐδὲ μπι δέ.

11. Επνα νάβετ ββούκκαν· ἐ σόρμε κιὰ νὰ δδοῦχαετ παρ φύσ τᾶνε.

12. Εδὲ νταλένα φάγετ τόννα, σὶ κούντρε νταλέγεμα ἐδὲ νὰ ἀτὰ κιὰ φαλέγενα ντὰ νέβετ.

13. Εδὲ μὸς νὰ λαςζοτς νέβετ ντὰ ντονιὲ πιρασμό, πὸ σζπατόνα νάβετ γκάα ἱ λίγγε. σὲ γιότιγια ἄσστα Μπρεταρία, ἐ δὲ φγκία, ἐδὲ λαβδδίμι ντὰ γετᾶ τε πα σόσζρε Βεζτέτ.

10. Λιούμ ἀτὰ κε ντίκιενα πᾶρ τέ δδρέγτανε, σὲ ἀτουῖρε ἔσσε μπρετερία ἐ Κιέλλβετ.

11. Τε λιούμουρι γένι, κοῦρ τοῦ σάγεγε γιούβετ νιέρεζιτε, ἐ τοῦ ντιέκιεγε, ἐ τοῦ θόνε κόντρε γιούβετ τζδδὸ φγιαλέ τε λίφε, με τέ ρέμε σὲ ψὲ δδοῖ μούα.

12. Φεζζούνι ἐδὲ λιουμπζρόνι, σὲ πάφα γιουάιγ ἔσσε σουμε ντὲ Κιέλλ σὲ ἄσστοῦ ντόκινε ἐ δὲ προφήτεριτε κε κενε περπάρα γιούβετ.

Κρίε ἐ Ριάσζτετε 6.
(Γιάτι ἱνε).

9. Φάλιουνι ἀδὰ γιούβετ κεσζτου. Γιατι ἱνε κε γὲ μπᾶ κιέλλ κιόφτε σεντερουάρε ἔμερι ἱτ.

10. Αρτε μπρετερία γιότε, οὐ πέφτε οὔρδερι ἱτ, σὶ κούντρε πένετ ντὲ Κιέλλ ἄσστοῦ ἐδὲ μπᾶ δέ.

11. Επνα νάβετ πούκεν· ἐ σόρμε κε νὰ δδοῦχτε πᾶρ φύσ τένε.

12. Εδὲ ντελένα φάγετ τόννα, σὶ κούντρε ντελέγεμε ἐδὲ νὰ ἀτὰ κε φελέγεγε ντὲ νέβετ.

13. Εδὲ μὸς νὰ λεζοτς νέβετ ντὲ ντονιὲ πιρασμό, πὸ σπετόνα νάβετ γκά ἱ λίφου· σὲ γιότιγια ἔσσε μπρετερία, ἐδὲ φουκία, ἐ δὲ λεβδίμι ντὲ γέτε τέ πα σόσζρε βεζτέτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΗΣ ΟΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ

1. Χριστοφορίδης μόρφωσις καὶ δρᾶσις.— Τὰ μεταφραστικά ἔργα.— "Ὅργανον τῶν ἱεραποστόλων.— Ἡ Καινὴ Διαθήκη.

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ μέγα ἔργον τοῦ Γρηγορίου. καὶ δὲν παρῆλθον 30 ἔτη καὶ εὗρεν οὗτος μιμητὴν τὸν ἐξ Ἑλβασανίου διδάσκαλον Κωνσταντῖνον Χριστοφορίδην, ὅστις δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ δημιουργὸς τῆς γραφομένης Ἀλβανικῆς ¹. Οὗτος μαθητὴς ἔτι ὦν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς κατεγίνετο εἰς τὰ Ἀλβανικά, χρησιμοποιοηθεὶς ὑπὸ τοῦ H a h n ὡς διδάσκαλος, καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ὑπὸ τοῦ D o z o n. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον μετῆλθε τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον ἐν Ἀλβανίᾳ, ὅτε καὶ συνεκέντρωσε τὸ ποικίλον ὕλικόν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Λεξικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς, ἅπερ τυγχάνουσι τὰ θεμέλια τῆς γλώσσης. Ἀλλὰ κυρίως ἡ σπουδαία πνευματικὴ δρᾶσις αὐτοῦ χρονολογεῖται ἀφ' ὅτου ἐσχετίσθη πρὸς τοὺς Ἱεραποστόλους, οἵτινες ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἀλλαχόθεν εἶχον πλημμυρῆσαι τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ τῷ προσήματι μὲν τῆς διαδόσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐν γλώσσῃ καταληπτῇ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν ἦν ὁ προσηλυτισμός. Προσελήφθη τότε ὑπὸ τοῦ B o y a g i a n διευθύνοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ τυπογραφεῖον τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας, καὶ ἔτυχε παρ' αὐτοῦ ἀμερίστου ὑποστηρίξεως καὶ συνδρομῆς ἐπὶ 30ετίαν ὅλην πρὸς ἔκδοσιν συγγραμμάτων αὐτοῦ—κυρίως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταφράσεων εἰς τὴν ἀλβανικὴν—δι' ὧν ὄντως ἀπηθανάτισε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα. Πλὴν τοῦ ἀλβανικοῦ Ἀλφαβηταρίου καὶ τῆς γνωστῆς Γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ ς ², τὰ λοιπὰ ἐκδοθέντα

¹ Βλέπ. Dozon ἐνθ' ἄνωτ. σ. 169. Πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοφορίδου ἐτελέσθη ἐν Τιράναις τῷ 1930 ἑορτὴ ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι καὶ μνημόσυνον ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πόλεων καὶ ἐν Σκόδρᾳ τῷ 1931. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ J i o r g i P a f l a t i ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ ἡφμερίδι τῶν Τιράνων O r a (23 καὶ 26 Μαΐου) βιογραφικά: Jeta dhe veprat e K. Kristoforidhit 1830-1895. Κατ' αὐτὸν μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ὁ Χριστοφορίδης μετέβη εἰς Μελίτην καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Ἱταλικὸν Σεμινάριον. Χρηματίσας ἐπ' ὀλίγον ἐν Τιράναις Ἑλληνοδιδάσκαλος συστάσει τοῦ Ἀγγλου προξένου μετέβη ὡς διερχομὸς τῷ 1854 εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, εἶτα ἐσπούδασε 3 ἔτη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου, καὶ ἐσχετίσθη πρὸς τὴν Βιβλικὴν Ἑταιρείαν. Μετὰ ταῦτα μετέβη ὡς διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἱταλικῆς εἰς Τύνιδα καὶ ἐνυμφεύθη Ἑλληνίδα. Προσληφθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας ἀπεστάλη εἰς Σκόδραν καὶ Βεράτιον διὰ μελέτας καὶ ἐπὶ 20ετίαν μετέφραζεν καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἑλβασανίῳ.

² Ἐξεδόθησαν τὸ μὲν 1872, ἡ δὲ τὸ 1882. (βλέπ. L e g r a n d ἀρ. 317 καὶ 426).

βιβλία αὐτοῦ εἶναι πάντα θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ á, καὶ δὴ πλὴν τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ Κατηγήσεως ¹, ὅλα ἀνάγονται εἰς μεταφράσεις τῆς ἁγίας Γραφῆς. ἦτοι ἐκ μὲν τῆς Π. Διαθήκης ἐξέδωκε τμηματικῶς τὴν Γένεσιν καὶ τὴν ᾽Εξοδον—τὴν Γένεσιν, τὴν ᾽Εξοδον καὶ τὸ Δευτερονόμιον.—τὴν Γένεσιν, τὴν ᾽Εξοδον, τὸ Δευτερονόμιον, τὰς Παροιμίας τοῦ Σολομῶντος καὶ τὸν ᾽Ησαΐαν καὶ τελευταῖον χωρὶς: τὰς Παροιμίας καὶ τὸν ᾽Ησαΐαν ². Τὸ ψαλτήριον ἐξεδόθη ἰδιαίτερος Τοσκιστὶ πρῶτον, εἶτα καὶ Γεγιστί ³.

Ἡ δὲ Κ α ι ν ῆ Δ ι α θ ῆ κ η ἐξεδόθη τμηματικῶς κατ' ἀρχάς, εἶτα καὶ ὁλόκληρος ὡς ἐξῆς: Τὰ 4 Εὐαγγέλια (τὸ πρῶτον μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ Χριστοφορίδου) ⁴. Τὰ αὐτὰ μετὰ τῶν Πράξεων ⁵, καὶ τέλος, ἅπαντα τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης βιβλία Γεγιστί ⁶. Εἰς Τοσκικὴν γλῶσσαν ἐξεδόθησαν χωρὶς: Αἱ Πράξεις.—Τὸ κατὰ Ἰωάννην.—Τὸ κατὰ Μάρκον.—Τὰ 4 Εὐαγγέλια καὶ αἱ Πράξεις ⁷. Τελευταῖον δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ⁸. Ταῦτα ἐξεδίδοντο οὕτω τμηματικῶς, ἵνα διευκολύνηται ἡ παρὰ τῷ λαῷ διάδοσις. καὶ ἐνθυμούμεθα πάντες, ὅσοι ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων καταγόμεθα, ὅτι περιέφερον τὰς τοιαύτας μεταφράσεις εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τὰ ὄργανα τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας καὶ διένεμον ταῦτα δωρεάν, ἀλλ' οὔτε δωρεάν ἐδεχόμεθα αὐτὰ κατὰ συμβουλήν τῶν γονέων, διότι ἐθεωροῦντο αἰρετικά.

Συγχρόνως ἐξεδόθη καὶ ὁλόκληρος ὁμοῦ ἡ Κ. Διαθήκη ὑπὸ τὸν τίτλον:

«Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου Ἑλληνικοῦ.

Διάτα ε ρ ε ε Ζοτίτ Σπετιμάραιτ τενε Ἰίσου—Κρίστίτ, κεθυερε πρέι Γρεκχίστε σε βιετερε Σχιπ νδε γλ8χε Τοσκερίστε. Κονσταντινοπλε. Νδε ᾠτυπα—σχρονε Α. Χ. Βοjadσίάνιτ 1879» ⁹.

Ἦτοι τὸ κείμενον (ἐν μεταφράσει «ἐκ τοῦ ἀρχετύπου») καὶ ἡ Ἀλβανικὴ ἔναντι μετάφρασις. ἐπομένως καὶ ὁ τίτλος μετεφράσθη ἀκριβῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ «κεθυερε πρέι Γρεκχίστε σε βιέτερε Σχιπ» ἦτοι «μεταφρασθεῖ-

¹ Ἡ μὲν Ἱστορία Γεγιστί ἐξεδόθη τὸ 1870 (αὐτ. ἀρ. 307) καὶ Τοσκιστὶ τὸ 1872. (ἀρ. 321), ἡ δὲ Κατήχησις Γεγιστί τὸ 1884 (ἀρ. 452). ² Ὅλα ταῦτα ἐξεδόθησαν Τοσκιστὶ τὸ 1884 δι' ἑλληνικῶν στοιχείων (βλ. *L e g r.* ἀρ. 454-457) ³ τῷ 1868 καὶ 1872 (ἀρ. 296 καὶ 324). Τὰ Γεγικά ἀνετυποῦντο πάντοτε διὰ Λατινικῶν στοιχείων. ⁴ Τὸ 1866 (ἀρ. 272). ⁵ Τὸ 1872 (ἀρ. 320). ⁶ Τὸ 1872 (ἀρ. 319). ἔκτοτε ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας στερεοτύπως. ⁷ Τὸ 1879 (ἀρ. 393-395). ⁸ Τὸ 1886 (ἀρ. 488).

⁹ *8ον σ. 724.* Ἐν ἀρχῇ 4 φύλλα ἐκτὸς σελίδος περιέχοντα «Πίνακα τῶν ἐμπεριεχομένων», τὸ Ἀλφάβητον, καὶ τὰ παροράματα. (*L e g r.* ἀρ. 382). Ἐπίσης καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔκτοτε ἐπαναλαμβάνεται στερεοτύπως ὑπὸ τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας. Τὸ περιεργον εἶναι, ὅτι ἐνταῦθα τε καὶ εἰς πάσας τὰς τμηματικὰς ἐκδόσεις τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοφορίδου ἐλλείπει, καὶ μόνον εἰς τὸ Ψαλτήριον καὶ εἰς τὰς Γεγικάς ἐκδόσεις τίθεται.

σα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου «Ἑλληνικοῦ» δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς ὁφίμεθα: διότι πράγματι δὲν μετεφράσθη ἐκ τοῦ «ἀρχετύπου», ἀλλ' ἐκ τῆς παραφράσεως! Ὁρθότερον ἔχουσιν αἱ ἐκδόσεις τῆς Γεγικῆς μεταφράσεως, ἐν αἷς ἑλλείπει τὸ πόθεν μετεφράσθη, ἀκριβῶς διότι ἑλλείπει ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς. Θέλω νὰ τονίσω, ὅτι τὸ «μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἀρχετύπου Ἑλληνικοῦ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν» ἐτέθη κατὰ συνεχδρομήν.

Ὁ Χριστοφορίδης, καίτοι κατὰ τὰ ἄλλα θαυμάσιος πατριώτης, εἰς τοῦτο ἐγένετο ὄργανον τῶν ἱεραποστόλων, ἀσυναισθήτως ἐξυπηρετήσας τοὺς κατοχονίους αὐτῶν σκοπούς, οὓς οὗτοι ἐπεδίωκον κατὰ τὰς εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπιδρομάς, ἃς ὁ σθιναρὸς Πατριάρχης Γρηγόριος δ' ὁνομάζει «σατανικὰς ἐφόδους, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οὐ διέλιπον ἐπαγόμεναι δι' ὀργάνων καὶ μέσων ὑπὸ τοῦ κινουντος ἐχθροῦ ἐξευρημένων καὶ ἐπιτετηδευμένων, τὰ ὅποια ἔξωθεν μὲν περικεῖνται μόρφωσιν εὐσεβείας κατὰ τὸ ἀποστολικόν, πρόσχημα ψευδωνύμου ὠφελείας προβαλλόμενον εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουσιτέρων... τῇ δὲ ἀληθείᾳ εἰσὶν ὠπλισμένοι (οἱ ἱεραπόστολοι) κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ κατατολμῶσι παραβόλως μὲ ἐπεισάχτους καὶ ξένας διδασκαλίας νὰ διαταράξωσι καὶ νὰ διασχίσωσι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα»¹.

2. Ἡ διάλεκτος τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου.— Ἡ ἐκκαθάρισις τῆς γλώσσης.— Οἱ Τουρκισμοὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ποιήσει.— Ἡ παράδοξος νοοτροπία τοῦ Χριστοφορίδου περὶ τῶν μνημείων τοῦ λόγου.

Ὡς βάσιν ὁ Χριστοφορίδης ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἔσχε βεβαίως τὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου, ἐντεῦθεν καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ἀνάμεικτος καὶ παρουσιάζει σύγχυσιν καὶ ἀνωμαλίας διαλεκτικὰς, καὶ ὡς πρὸς τοὺς τύπους, καὶ ὡς πρὸς τὰς λέξεις καὶ φράσεις· διότι ναὶ μὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν Τοσκικὴν τοῦ Γρηγορίου, ἀλλ' αὐτὸς Γέγας ὢν δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἐπηρεασθῇ καὶ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ διαλέκτου². Καὶ σκοπὸν μὲν προύθετο ὁ ἄγνός οὗτος πατριώτης νὰ διαμορφώσῃ γλῶσσαν γραμματικῶς τέτορνευμένην, διδάσκαλος ὢν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συνετέλεσεν, ὥστε αὕτη νὰ παρουσιάζηται δύσκαμπτος καὶ οἶονεὶ σκελετὸς τεταρριχευμένος. Ἐπέστησεν ἰδίως τὸν νοῦν εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Ἀλβανικῆς ἀπὸ τῶν ξeni-

¹ Μ. Γεδεών, Κανον. Διατάξ. Τόμ. Β' σ. 198.

² Ἐντεῦθεν καὶ ὁ κ. Midhat γράφει ka perdorur jo dialektin e vendit te ti po nje gjuhe te perzjere (Ditur. I, 1909 σ. 49).

σμών, ἰδίᾳ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν λέξεων¹. Εἵχετο ἀπρὸς τῆς εὐγενοῦς ἰδέας νὰ ἐξαλβανίσῃ ὄντως τὴν Ἀλβανικὴν, καὶ νὰ ἐμφανίσῃ ἡμῖν ταύτην ἐνδεδυμένην τὴν στολὴν τὴν ἐθνικὴν, ἀποβαλοῦσαν τὰ ὀθνεῖα ῥάκη. καὶ τὸ τοιοῦτον ἐπεδίωξε πάσῃ θυσίᾳ καὶ πρὸ οὐδενὸς ὑπεχώρησεν ἐμποδίου. Ἀλλὰ μὴ ὦν γλωσσολόγος καὶ μὴ ἐμβαθύνας εἰς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἀπέτυχεν ἐν πολλοῖς κατὰ τὴν μετὰ χειρὸς μετάφρασιν.

Ἐν πάσῃ γλώσσῃ ὑπάρχουσι ξέναι λέξεις, αἵτινες ὡς ἀρχαία κληρονομία, ἀδύνατον ν' ἀποβληθῶσιν ἄνευ ἀνυπολογίστου τοῦ θησαυροῦ τῆς γλώσσης ζημίας. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ νεώτεραι, αἵτινες ὡς ἀφομοιωθεῖσαι ἐξ ἀνάγκης ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, εἶναι καὶ αὗται δυσαπάλλακτοι, καὶ μόνον διὰ τοῦ χρόνου βαθμιαίως δύνανται νὰ ἐξοβελίζωνται. ἡ χειρουργικὴ ἐγχείρησις οὐδόλως ἐνδείκνυται ἐνταῦθα. Ὅμοιόν τι ἐπεχείρησαν καὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν Γερμανῶν νὰ πράξωσι πρὸ ἐτῶν, ν' ἀντικαταστήσωσι δηλ. διὰ μιᾶς πάσας τὰς ξένας λέξεις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπιστημονικοὺς ὅρους, πλάσαντες νεολογίας Γερμανικάς, καὶ ἐξέδωκαν καὶ ὀγκῶδες τούτων Λεξικόν. ἀλλ' οὐδεὶς νομίζω σήμερον ἐν Γερμανίᾳ χρῆται τῷ σχοινοτενεῖ καὶ δυστεκμάρτῳ ὄρῳ *Gottergelehrtsamkeit* ἀντὶ τοῦ *Theologie*.² Τοιοῦτόν τι βεβαίως ἐφαντάσθη καὶ ὁ Χριστοφορίδης φρονῶν, ὅτι ἡ ἐκκαθάρσις πρέπει νὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ πολύτιμα τοῦ λόγου μνημεῖα, εἰς τὰ διηγήματα καὶ τὴν δημώδη ποιήσιν. Αὕτη Ἑλληνικὰ μὲν ἔχει εὐάριθμα, ἀλλ' ἐν τισι ποιήμασι παρουσιάζεται τοιοῦτον συνονθύλευμα Τουρκικῶν λέξεων, ὥστε δικαίως ὁ Dozon εἶπεν, ὅτι δὲν γνωρίζει πῶς νὰ χαρακτηρίσῃ τις αὐτὰ Ἀλβανικὰ ἢ Τουρκικὰ (*on pourrait presque dire d'elles que ce n'est déjà plus de l'albanais et que ce n'est pas en-core turc*)³. Καὶ περὶ μὲν τῶν ποιημάτων ἐθεώρησε μάταιον ὁ Χριστο-

¹ Δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ διὰ τοὺς Λατινισμούς, καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐεξήγητον. Αὐτός, ὡς Γέγας, ἐξωκειωμένος εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἔνθα οἱ Λατινισμοὶ ὡς ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου κατήντησαν νὰ θεωρῶνται ὡς γηγενὴ στοιχεῖα τῆς Γεγικῆς, δυσκόλως ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τούτων.

² Τὴν αὐτὴν σφωβινιστικὴν χειρονομίαν ἐπανελάβον μετὰ σφοδρότητος οἱ Γερμανοὶ ἤδη μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐξοστρακίσαντες καὶ αὐτὸ τὸ *adieu* ἐκ τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα καὶ αὐθις δὲν ἔσχε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Ὅπως λοιπὸν αἱ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰσαχθεῖσαι ἐν τῇ Γερμανικῇ Λατινικαὶ καὶ Γαλλικαὶ λέξεις, δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποβληθῶσιν οὕτω καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς. Οὕτω διετήρησαν αὐτὰς ἐν τῇ Συλλογῇ αὐτοῦ ὁ Xylander. Ὁ δὲ Hahn ἀπέβαλε μόνον ἐκείνας, αἵτινες φαίνεται, ὅτι εἰσῆχθησαν, ὑπὸ τῶν λογίων Ἀλβανῶν ἐκ τῆς γραφομένης Ἑλληνικῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εἰς ταύτας ὁ Hahn ἐσημείωσε τὸ Griech. οὐχὶ ὁμως καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικάς, αἵτινες ἐλλείπουσιν ἐν τῇ Νεοελληνικῇ (Ἐνθ. ἀνωτ. III, σ. VII).

³ Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 7. τοιαῦτα εἶναι τὰ ποιήματα τοῦ Necin, ἀπερ ἐδημοσίευ-

φοριδης τὸν κόπον, τῶν διηγημάτων ὅμως, ἅπερ ἔφερεν εἰς φῶς ὁ Dozon, προθύμως θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἐκκαθάρισιν, ἐὰν δὲν ἐβιάζετο νὰ ἐγκαταλίπη ἐκεῖνος τὴν Ἀλβανίαν. Ἰδοὺ δὲ πῶς διηγεῖται τὸ γεγονός τοῦτο, ὁ Dozon, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν νοοτροπίαν τοῦ Χριστοφορίου. «Je dois ajouter, λέγει, que Kristophoridhis croit possible de purger sa langue maternelle de tout emprunt étranger, et il est certain qu'il paraît y-avoir à peu près complètement réussi dans ses traductions bibliques ou ses livrets élémentaires, en remplaçant les mots turcs surtout, par les mots albanais, ou bien qui sont effectivement en usage quelque part, ou bien qu'il a lui-même créés. Il m'avait même complaisamment offert de purifier de la même façon mes contes, mais l'éloignement ne m'a pas permis d'accepter ce service, et je les donne tels que je les ai reçus, non sans regretter que les Albanais ne soient pas plus puristes»¹.

3. Ἡ ἀντιπάθεια τοῦ Χριστοφορίδου πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς λέξεις.
—Καὶ ὅμως ὑπάρχουσιν καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἑκκλησίᾳ.—Τὰ ἀνακόλουθα.

Ὑπὸ τοιούτων ἐλαυνόμενος ἰδεῶν προῆλθεν ὁ Χριστοφορίδης εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἐφήρμοσε μετὰ φανατισμοῦ τὰς γλωσσικὰς αὐτοῦ θεωρίας ἐνιαῦθα, καὶ ἐπεξέτεινε τὸν ἐξοβελισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ἐπ' αὐτῶν, αἵτινες τυγχάνουσι παγκόσμιαι, διότι ἐσεβάσθησαν καὶ διετήρησαν πάντες διὰ πάντων τῶν αἰώνων οἱ διάφοροι μεταφρασταί, ὅπως π. χ. τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς: Γένεσις, Ἑξοδος κτλ. Παροιμίαι κτλ. ὁ Χριστοφορίδης ἔγραψε: Τε Βέρετε, Τε Δαλετε κτλ. Τε Ούρτα, Ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου=Σβ8λῆσα e Jo ανν-Περενδι-dιτ8ριτ (!)², καὶ ἄλλαι λέξεις,

σεν ὁ H a h n. (Ἐνθ' ἄνωτ. II σ. 143 ἐ.). καὶ ἔτι τραγελαφικώτερα τὰ τῶν Μπεκτασίδων γραφέντα περὶ τὸ 1820 ἢ Hadikà τοῦ Dalib bey Frasheri καὶ τὸ Muhtanamè τοῦ Shahim bey Frasheri, θρησκευτικὰ ποιήματα ἀπλήστως ὑπ' αὐτῶν ἀναγινωσκόμενα καὶ περιπαθῶς ᾄδόμενα (ὁ κ. Midhat ἐδημοσίευσε τὰς πρώτας σελίδας τῆς Hadikà ἐν Diturija II σ. 295-299). Ταῦτα εἶναι μᾶλλον Τουρκικὰ μετ' ὀλίγων Ἀλβανικῶν λέξεων, πολλῶν δηλ. χείρων τῶν ἐν Ἀττικῇ Ἑλληναλβανικῶν.

¹ Dozon, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 15. Μᾶς ἐλυπήθη ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἔβαλε χέρι, καὶ ἔχομεν ἤδη ἀνέπαφα τὰ λαμπρὰ διηγήματα. Εἶπε δὲ εἰς τὸν Dozon, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ στεροῦνται τοῦ ποιητικοῦ ταλάντου! καὶ ἐλησμόνησε τὸν Vaso Pasha τὸν De Rada, τὸν Nahim Frasheri, ἵνα ἀφήσω τοὺς παλαιότερους (βλ. Sirdani, Skaderbegu mbas gojedhanash. Σκόδρα 1926).

² Perenditür=ὁ γνωρίζων τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸ κατὰ τὸν Χριστοφορίδην σημαίνει Θεολόγος!

αἵτινες δυσκόλως δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν ἀκριβῶς εἰς ἄλλην γλῶσσαν, ὅπως π. χ. τὸ εὐαγγελίζω ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζει *ja p̄zene em̄ore*¹, ἐνῷ ἔχει τὸ Οὐγγίλ=Εὐαγγέλιον, ἐξ οὗ ἡδύνατο νὰ σχηματίσῃ τὸ *ungjil-lezoj*. Παράκλητος = *γγσσλιμτάρ*. καὶ ὅμως ἡ Βουλγάτα ἔχει *paracletus*, ὅπως καὶ πᾶσαι αἱ μεταφράσεις. Ὑποκριτής = *με du φάκε*², ἀλλὰ τοῦτο εἶναι διεθνὲς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐν δὲ τῇ Ῥουμανικῇ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ, ὅπως καὶ πλεῖσται ἄλλαι λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου ἐν πάσῃ χριστιανικῇ κοινότητι. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ διτηρήθησαν ἀπειράριθμοι (εἴτε ἐξ εὐλαβείας, εἴτε ἐξ ἀνάγκης) Ἑλληνικαὶ λέξεις π. χ. ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ:

Christus, Apostolus, Episcopus, presbyter, Diaconus, clericus, laicus, acoluthus, Ecclesia, catholica, Papa, Patriarcha, mysterium, symbolum, stola, catechismus, dogma, baptisma, crisma, litania, liturgia, eucharistia, agapae, Epiphania, synodus, aeresis, shisma, Genesis, Exodus, Deuteronomium, decalogus, Evangelium, Apocalypsis, martur, diabolus, angelus, paradisus, Kyrie-eleison κτλ.

Καὶ ὅμως πᾶσαι αἱ τοιαῦται πρεσβυγενεῖς λέξεις καὶ ἡ ἱερά ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ κληρονομία ἐξεβλήθησαν δυστυχῶς ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου ἀντικατασταθεῖσαι πᾶσαι δι' Ἀλβανικῶν πολλάκις αὐθαιρέτως ἐσχηματισμένων. π. χ. κερδίζω, Τοσκικά *qerdhes* καὶ *fitojn*: ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει τὸ *α'* ὁ δὲ Χριστοφορίδης *trashegonj*. ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει κληρονομῶ. Ὁ μὲν τὸ ἐθνικὸς καὶ λαὸς ἔχει ἀμετάφραστα *ethnikoj*, *llaoj*, ὁ δὲ ἐδημιούργησε τὰ ἀκατανόητα *gjentar*, καὶ *gjendje* (παρὰ τὸ *llausi*). Περιτομή εἶναι ὄρος ἐκ τῶν ἀμεταφράστων, ὁ Χριστοφορίδης ὅμως ἔχει: *grethpresje*. ὁ Γρηγόριος ἔχει φυτὶ (φυτὸν) καὶ ἐν παρενθέσει *besce*, ὁ Χριστοφορίδης *bime*, ἀλλὰ *bime* σημαίνει κυρίως βλάστησις³. καὶ ὁ μὲν *mihiera* (μοιχεῖαι) ὁ δὲ *ndygesira*, ἀλλ' ἡτὸ σημαίνει ἀκαθαρσίαι⁴.

Πολλάκις ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὁ Χριστοφορίδης προτιμᾷ τὰ ξένα. π. χ. ἀντὶ τοῦ τελώνης θαῦμα φύσις, ἔχει *kumerqar* (ὁ Fanoli: pu-

¹ Δίδωμι τὴν καλὴν ἀγγελίαν, καὶ διατὶ ἀντὶ τριῶν νὰ μὴ ἔχωμεν μίαν λέξιν;

² = διπρόσωπος, ἀλλὰ τότε εἶναι ἀνάγκη καὶ ἡ λέξις Χριστός, ἡ μόνη σχεδὸν ἐναπολειφθεῖσα νὰ μεταφρασθῇ, ὥς καὶ τὸ Χριστιανός, διὰ καταλλήλου Ἀλβανικῆς λέξεως, ἥτις ὅμως ὅσονδήποτε ἐπιτυχὴς καὶ ἂν τύχῃ νὰ ἐξευρεθῇ, τὸ μόνον ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα ὅπερ θὰ ἔχῃ, εἶναι τοῦτο, ὅτι θὰ ἀποχωρήσῃ τοὺς Ἀλβανούς τῆς λοιπῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς ὁλομελείας.

³ Ματθ. 15, 13. ⁴ Αὐτ. 19, τὰ ἀμέσως παρὰ Ματθ. ἐπόμενα: ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι ἔχουσιν ὁμοίως παρ' ἀμφοτέροις: *martiri te reme*, *vlasfimira* (ὁ Χριστοφορίδης *vlasfimiá*), ἀντιθέτως ἐν Ῥωμ. 15. ὁ Γρηγόριος τὸ ἀποστολὴ μετέφρασε: *te derguate*, ὁ δὲ Χριστοφορίδης *apostoli*.

blikan) καὶ cudi, zakon καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἅπερ κατωτέρω βλέπει τις. Ὁ Γρηγόριος μάλιστα πολλάκις πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων ξένων προὔτιμυσε τὴν τῶν Ἑλληνικῶν διατήρησιν π. χ. ἐν Ματθ. 10,24 ἔχει: Νούκ' ἔστε μαθητὶ (κάλφε) μὲ ἰ μὰδ σὲ δάσκαλι (οὐστάι) τίγ¹.

4. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα διαβαλκανικὸν στοιχεῖον.—Υπῆρχε πρὸ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ.—Τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῇ Ρουμανικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Καὶ ὅμως ἐὰν ὑπάρχῃ τι κοινὸν διαβαλκανικὸν στοιχεῖον, ὅπερ τόσῳ στενῶς καὶ ἀδιαρρήκτως συνδέει τὰ Βαλκάνια πρὸς τὸ Βυζάντιον εἶναι ἡ Ἐκκλησία, «τὸ μόνον ἐκπολιτιστικὸν ἴδρυμα κατὰ τοὺς αἵματοβαφεῖς τούτους χρόνους (Τουρκοκρατία)...μένουσα οὐδετέρα καὶ ἀμέτοχος τῶν διενέξεων, καὶ μεσολαβοῦσα εἰς τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροτήτων καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων, παρ' οἷς, καὶ τῷ ἐνὶ καὶ τῷ ἑτέρῳ στρατοπέδῳ, ἦτο ἐν πολλῇ τιμῇ καὶ σεβασμῷ»² καὶ ἡ φιλόστοργος αὕτη Μήτηρ ἀνακηρύξασα ἐλεύθερα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ αὐτόνομα, τὰ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας ἀνήκοντα, καὶ παραδοῦσα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ τὸ Εὐαγγέλιον, κατὰ θείαν ὄντως ἔμπνευσιν ἠθέλησε νὰ μείνωσιν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἱεροῦ κειμένου λέξεις τινὲς καὶ ὅροι ἀμετάφραστοι, τὴν ὑψηλὴν καταγωγὴν τῆς Ὁρθοδοξίας αὐτῶν μαρτυροῦσαι, καὶ εἰς τὸ διηγεκὲς ὑπενθυμίζουσαι, ὅτι τὸ θεσπέσιον τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας κήρυγμα διεσαλπίσθη ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξεπεξεύθη εἰς πάντων τῶν ἐθνῶν τὰς γλώσσας πρὸς δόξαν τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐνέπνευσε τοὺς ἀποστόλους ποικίλας γλώσσας, ἵνα διδάξωσι τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ³.

Ἄλλ' αἱ θεοπρεπεῖς αὗται λέξεις, καὶ πρὶν ἢ ἐτέλθῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκκολαρθῇ ἡ ἰδέα τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, εἶχον εἰσαχθῇ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπετέλουν τὸ κρηπίδωμα τῆς νέας θρησκείας. ἐθεωροῦντο γηγενῇ καὶ ἀδιαχώριστα ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης στοιχεῖα, διὰ πολλοῦ τοῦ σεβασμοῦ περιβαλλόμενα

¹ Ἀμφότεραι αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις εἶναι Τουρκικαί, οὔσαι τότε ἐν χρήσει μὴπω ἀναφανεισῶν τῶν ἀντιστοιχῶν: u x h e n e s καὶ mesonjes. Περὶ τοῦ κάλφας βλ. Ἄτακτα Κορὰ ἡ IV σ. 670.

² Xenopol, Histoire des Roumains κτλ. I, σ. 473-474 καὶ καταλήγει οὕτως En un mot l'eglise était très puissante dans les Etats roumains(σ. 476).

³ Πράξ. Β', 4 καὶ 11.

ὥς ἱερὰ καὶ ἀρχαία κληρονομία. Ἐντεῦθεν οὔτε σκέψις τις ἐπὶ ἡλθέ ποτε παρὰ τοῖς διαφόροις μεταφρασταῖς ν' ἀποκηρύξωσιν τὰς τοιαύτας Ἑλληνικὰς τοῦ Εὐαγγελίου λέξεις. Αὗται μετὰ τῶν ἄλλων, ἥτοι τῶν θεσμῶν, τῆς τέχνης κττ. ἀποτελοῦσι τὸν κοινὸν χαρακτῆρα τῶν λαῶν τῆς ἡμετέρας Χερσονήσου καὶ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὸ νέον ἔργον τοῦ διαπρεποῦς ἱστορικοῦ τῆς Ῥουμανίας, J o r g a ¹.

Ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις, ὅπως καὶ τινες Λατινικαί, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ εἶναι κοιναὶ εἰς πάντα τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ἀναφέρω ἐν τῶν γνωριμωτέρων τοῖς Ἀλβανοῖς, τὴν Ῥουμανίαν, καὶ σταχυολογῶ τὰς σπουδαιότερας καὶ ἐν χρήσει διηγεκεῖ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων: ²

Acathist, aer, aghiazma, aghiotori, azima, afanisesce, afurisit, afurisesce, afurisanie, agoana, agonisesce, alvastru, amvon, anaforâ, anagnost, analog (ἀναλόγιον), anarch, anatem, anthraxi, antifon, anthologiû, apolis, apostol, archiereu, archidiacon, archimandrit, asil, calugâr, camelavca, canon, canonisesce, canonarch, candelâ, catapetazmâ, catevasia, catavasieriu, cathisma, catichet, cherubicariu, chinob (κοινόβιον), chiliarch, cler, cleronomisesce clironomitoriû, climat, chillia (κελλίον), chivot, contac, coliva, clêric, ctitor, chirotonie, char, chirotonisesce, chrisov (χρυσόβουλλον), dascal (=ψάλτης), dâscâlie, despot, diac ἢ diacon, diavol, disc, dogma, doxastar, doxologhie, ecfonimâ, eclisiarch, ectenie, elefterie, engolpion, exarch, enorie enoritas (=ἐνορίτης), eparchie, epigonatiû, epitimia (ἐπιτίμησης), epitrahil, episcop, episcopie, epitrop, epihrisma, eresâ ἢ eriasâ, éresie, evaghilie, evharistia, evhologiu, evghenie, evghenisi, evghenisit, evlavie, evlavios, felon, filosofâsc, filosofeste, filosofesesc, iad (=ἁΐδης), icônâ ἢ icoanâ, icos (οἶκος), iconom (ἢ ieconom), idol, ierarch, igoumen ἢ egumen, ipacoi, irmos, is (ἴσον τῆς μουσικῆς), litie, litanie, liturghie, logothet, martir (temoin), metanie, metoch, mineiû, mir, mitra, mitropolir, monach, monarchie, monarchisesce, monastire, narthica, octoih, omofor, orfan, orthodox, panachidâ (παννυχίς), parastas, (μνημόσυνον), paraclis (παράκλησις), paraclit, parimie, parochie (παροικία), patir, patriarch, pedepsesc, penticostariû, periorisesce plasma, pliroforisesce, policandru (πολυκάνδηλον), polieleu, potir, pragmatie, prisos (περισσός), procopsesc, pronia, prochimen (προκειμένον), proscinitar, proscomidie, prosomie, prosfora, protie, protoiereu, protos

¹ Βλ. Βιβλιοκρισίαν ὑπὸ J a q u e s A n c e l ἐν Πειθαρχίᾳ (Ἀθηνῶν) 5 Ἰανουαρίου 1930, σ. 6-7.

² Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ ἐν Ῥουμανίᾳ ἡ δημιουργία τῆς ἐκκλ. γλώσσης δὲν ἐγένετο βεβαίως, καθ' ὃν χρόνον ὁ φιλελληνισμὸς διεσαλάνγιζε τὸν νοῦν τῶν Ῥουμάνων: Πολλοὺς καὶ δεῖ.

(ὄνομα ἀρχῆς), protosinghel, psalm, psaltir, psaltichie (ψαλτική), rasâ, rasofo, sachelariû, scandal, shit (σκήτη) shizmi, scopû, shima (τὸ μοναχικόν), sinhisesc, sinod, sihastru (ἡσυχαστής), stadia, stenohorisc, stih, stihariû, stihirâ, stif, strategu, strachina (δοσινάκιον), tagma, tâmâe (θυμίαμα), tartar, temeli, tetrapod, thron (θρόνος) tipic, tômos, triod, trichele (τρικῆρια), tropariû, tyru, tyranie, zelû κτλ.¹. Τίνες ὅροι καὶ ὁποῖα τερατώδεις λέξεις ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἀλβανίᾳ πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἀνωτέρω ὁψόμεθα.

5. Τὸ λεκτικὸν τοῦ Γρηγορίου διακρίνεται διὰ τὴν χρῆσιν πολλῶν ἑλληνικῶν λέξεων.—Ὁ Χριστοφορίδης, προσεπάθησε νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτάς ὅπως ὅπως.

Παρατιθέμεθα ἑνταῦθ' αἱ τινὰ σπουδαιότερα καὶ συνηθέστερα.

Γρηγόριος.

Χριστοφορίδης.

Ματθ. 1,18: οὐ ἀραβωνίς.

8 μβελδ'α (vũn: u vlua).

4,17: μετανοήσῃ.

πενδόχι.

5, 4: παρηγορίσεν.

γγδσδλόνενε.

5: κερδέσινε.

τρασεγόνενε.

8: ἀτὰ κὲ ἐλεήσινε.

ἀτὰ κὲ jaπενε.

48: πεχούνι τε τελειώσουρε.

βεχι j8 τε σόσδρε.

6,13: πιασμός.

γγάσιε.

19: κοπιτῶ².

νδρυσκδ.

24: τέξεντερόγε (—καταφρονήσει).

δοτ' ι κεθένε κράχετε.

7,22: θαυματουργί.

τσδδίρα.

¹ Πλείω τούτων βλέπ. G. Murgu (τοῦ Βερροίας καθηγητοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ): Studiu supra Elementu lui grec anté-phanariot in limba Română. (Bucuresci 1894), A. Philippide: Altgriechische Elemente im Rumänischen (Fetchr. für A. Mussafia, Halle, 1905). A. de Cihac: Dictionnaire d'Etymologie Dacoromane. (Frankfurt a Maine 1879. ὑπάρχουσι περὶ τὰς 600 λέξεις εἰσαχθεῖσαι πρὸ τῶν Φαναριωτῶν) καὶ N. Dosi: Studii greco-române κτλ. I, σ. 18-20, ὅστις κυρίως ἐσταχυολόγησεν τὰς γενικωτέρας λέξεις, χωρὶς νὰ χρησιμοποίησῃ καὶ τὴν συλλογὴν τοῦ Inpirescu. Περαιτέρω παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τοῦ γνωστοῦ μισέλλητος M. Gh. Jonescu τὸ ἔργον: Influenta culturêi grecesci in Muntenia si Moldova cu privire la biserica, scola si societate, Bucuresci 1900.

² Ἐν τῇ Νοτ. Ἀλβανίᾳ λέγεται καὶ molce ἢ molice, ὁ σάρακας ὁ κατακόπτων τὰ μάλλινα ὑφάσματα.

- 28: λαοῖ (νῦν λαούζι). γένδε ja.
 διδαχί. μεσίμι.
 29: ἡ διδάξι ἀτὰ σὶ κὲ κῖσ̄ ξξουσί, ι μεσόντε ἀτὰ σικοῦρ σε τε κῖστε
 ἐ γιὸ σὶ διδάξε γραμματικότε. πξστὲτ, ἐδέ jo σὶ σκρόνεσιτε.
 8, 3: οὐ κερουὰ λέπρα ἐτίγ. . . . κρόμα . . .
 16: τέ δαιμονίσουρε. τε διαλόσδρε.
 19: νιὲ γκὰ γραμματικότε, ἡ θὰ νε σκρόνες ι θὰ ατι
 ἀτίγ δασκάλ. μεσόνες.
 20: φωλέτε. στρόφκα.
 24: βάρκα. λδ'νδρα.
 31: δαιμόνετε, (ἀλλὰ τὸν διάβολον: διάτ.) διάτ.
 κοπὲ τέ δέρραβερ. τδ'ρμε τε δέρραβερ. (ὁ Γ ρ η γ.
 9, 3: τὲ διαβάσουριτ. τούρμε=τὸ πλῆθος, ὁ λαός).
 13: ἐλεημοσὶν δούα. σκρόνεσιτε.
 μετανί. περδελὶμ δδ'α.
 12: γιαιρό. πενδὶμ.
 9, 16: μπαλώμε. μίεκες.
 18: ἀρχόντ. ἀρνε.
 23: μυρολογίστρατε μὲ φλογέρε. ι πάρε.
 26: κευιὸ θαύμε. ἀτὰ κε δ βίνινε φυέjet.
 27: ἐλεήσνα ἐδὲ νάβερ. κύι ξε.
 30: ἡ ποροσίτι μὲ φοβερί. περδελέ-να.
 31: ἐ κηρύξε. ἡ ποροσίτι ἀτὰ στρογγδ'αρσίμ.
 32: νιερί βούβ. δάνε ξε.
 35: τοὺκ' ἐ διδάξουρε. νερί σδ'ρθ.
 37: ἐργάτε (ἀλλ. πουνετόρ). τδ'κε μεσδ'αρε.
 10, 5: τὲ Ἐθνικόβερ. πδνετόρε.
 8: τὲ λεπρόσουριτε. γεντάρεσ.
 9: ποχτίσινι. τε κρομόσδρε.
 13: ἐ μίρδε ἐ ἄξιο (ἐν διὰ δυοῖν). κίνι.
 17: δὸ τοῦ παραδόσινε. ε βεjέτδρε (ἡ βελέτδρε).
 22: δὸ τὲ σόσετε. δοτ'δ ἄπενε (γρ. δοτ'δ jάπενε)
 24: Νοὺκ' ἔστε μαθητὶ (κάλφε) μὲ δο τε σπετόνε. [jδβε νδεο δδ'αρ.
 Νδκ' ἔστε νδσένεσι περμὶ με-

- ἰ μὰδ σὲ δασκάλι (οὐσταί) τίγ. σόνεσινε.
 28: κούρμι τρδ'πι.
 32: μολογίς. ρεφέν.
 33: ἀρνίσεμ. μοχόνj.
 26, 3: τὲ γραμματέψουριτε ἔδὲ πλέ- σῆρόνεσιτ' ε δὲ πλέκτ' ε λαδ'ζιτ
κεριτ' ε λαοῖτ ντὲ αὐλή. νδε αβλίτ.
 7: κελκ μὲ μύρι. νε αλαβάστρε με βαj ἔρε.
 16: τὲ προδόσ ἀτέ. τα ἔπτε νδερ dδ'αρ.
 21: δὸ τὲ μὲ παραδόσγε. δοτε με τραυτόνε.
 27: ἐφχαριστίστ. ου φαλ νδέρσε.
 31: δὸ τὲ πῖε τζοπάνιτ, ε δὸ τὲ δοτ' ι βίε βαρίδτ, ε δὲ δέντ' ε
περχάπενε δέντ' ε στάνιτ. τδ'φεσε δότε περνδάχενε.
 11,19: οὐ Φιουκούα σοφία. διτδρία, (οὔτω καὶ ὁ Γρ. ἀλ-
λαχοῦ).
τελόνεβερ. Χρ. κδμερκάρεβερ
 25: γκὰ σοφότε ἔδὲ γκὰ τὲ μεν- γκα τε διτδ'ρεβερ ε τε μεντσί-
τζούριτε. μεβερ.
 Ἰωάν. 6, 6: θὸσ πὲρ τὲ δοκιμάσουρε ἀτέ. θόστε κε τα προβόνε.
 13: κοφίνα. κόσα.
 18: δέτι νακατόσειγ. δέτι πο νγρίχεϊ.
 39: ἐρημί. σῆρετετίρε.
 31: θέλιμε. δασδρίμ.
 45: τὲ δασκαλέψουρε. τε μεσδ'αρε.
 7,13: κουβεντόν με λεφτερί. φλίστε περπάρα συσ (παρη-
σία).
 14: γραμματί. σῆρόνα.
 22: περιτομί. ρεθ - πρέσεje.
 23: περιτέμνετε νιερίου. ρεθ - πρίτετε νερί.
 35: ντὲ φυλίρα τὲ περχάπουρα νδερ ατὰ κε jάνε περνδαρε
τὲ Ελλήνεβερ, ε τὲ διδάγγε νδερ Γρέκετ, ε τε μεσόνε
Ελλήνετε. Γρέκετε.
 Ῥωμ. 1, 2: κὲ πὰτ τάξουρε. κε πὰτ ζοιδ'αρε.
 5: Γίθε φυλίρα. γίθε κόμητε.
 8: πρωτοπάρε. με περπάρα.

- 9: μπὲ τὲ βαγγελίσουρε τε πίρ- νδε δνγίλ τὲ βίριτ (εἰς τὸ
ῥιτ. εὐαγγέλιον).
- 11: πὲρ τὲ στερεόσουρε. κε τε φορτσόχι.
- 13: οὐ μποδίτζε. 8 νδ'αλδ'ατῶ.
- 15: κηρὺξ οὐγγίλε. λειτοῖς δνγίλιν.
- 18: οὐρ Γί (παναλβανικόν). ζεμεράτε.
- 26: σὲ ψὲ Γράτ' ἐτοῦρε τάξνε κὲ σεπσὲ ἐδὲ φέμερατ' ε ατύρε
κὲ βένε γκὰ φύσι, ἐ κεμίενε νδε ρδ'ανε ζακόνινε κε ἔστε
ντ' ἀταξί τὲ παραφύσιτ. πας φίσιν με ατὲ κε ἔστε
κδ'νδρε φίσιτ.

Α' Κορ. 3, 6: Οὐνε φυτέψα, Ἀπολόϊ ποτίσι. δνε μβόλα Απολλοῖ 8ζίτι.

Ἰνα δὲ σχηματίση ἕκαστος πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς διαφορᾶς τῶν δύο μεταφραστῶν ὥς κατακλείδα τοῦ κεφαλαίου τούτου καταχωρίζομεν εἰς τρία ἀποσπάσματα συνεχοῦς κειμένου (ἐκ τοῦ Ματθαίου καὶ Ἰωάννου).

Γρηγόριος.

Χριστοφορίδης.

Κορίε Ε. 5. (Ματθ.).

Κορεί 6.

1. Ε σὶ πὰ τούρμετε χίπι μπὶ μάλ, ἐ 1. Εδὲ αὐ κδρ πα γένδεjνε, χίπι νδε
κεντροῖ άτγε, ἔρδε τὲκ αῖ μαθητιτ μάλτ, εδὲ σι νδένι, ι ἐρθνε περάνε
ἔτίγ. νδσένεσιτ' ε ατί.
2. Ε σὶ χάπι Γόγενε ι διδὰξ ἀτὰ ἐ 2. Εδὲ ατεχέρε χάπι γόjεν' ἔτί, ε ι
θόσ. μεσόντε, τδ'κε θένε.
3. Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ βάρφερε 3. Ἀδ'μ ατὰ κε jάνε τε βοβέγιτε νδε
ντὲ σπίρτ, σὲ ἀτοῦρε ἔστε μπρετε- σπίρτι σεπσὲ ε ατύρε ἔστε μβερε-
ρία ἐ Κιέλβετ. τερὶ' ἐ κιεjβετ.
4. Λιούμ ἀτὰ κὲ κιάγενε, σὲ ἀτὰ δὸ 4. Ἀδ'μ ατὰ κε βένεene βάjε: σεπσὲ
τὲ παρηγορίσενε. ατὰ δοτε νγδσδλόνενε.
5. Λιούμ ἀτὰ κε κάνε οὐ ἐ δὲ ἔτ πὲρ 5. Ἀδμ ατὰ κε κάνε 8ρὶ ε ἔτ περ
τὲ δρεῖγτενε, σὲ ἀτὰ δὸ τὲ γγόσενε. δρεῖτερίνε: σεπσὲ ατὰ δοτε νγίνενε.
6. Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ οὔρτε ἐ τὲ 6. Ἀδ'μ ατὰ κε jανε τε hδ'τε: σεπσὲ
πούτε σεπσὲ δὸ τὲ κερδέσινε τὲ ατὰ δοτε τρασεγόνενε δένε.
μῖρδ'ατ ἐ δέουτ.

7. Λιούμ ἀτὰ κὲ ἐλεήσινε, σὲ ἀτὰ δὸ
τὲ ἐλεήσενε.
8. Λιούμ ἀτὰ κὲ κάνε ζέμερε τέ πα-
στρουάρε σὲ ἀτὰ δὸ τὲ ᾠόχενε
περντίνε.
9. Λιούμ ἀτὰ κὲ πακτζόγενε πό τένε
σὲ ἀτὰ δὸ τὲ θούχενε τὲ πίγτ' ἐ
Περντίσε.
10. Λιούμ ἀτὰ κὲ ντίκνε πὲρ τὲ δρεϊ-
γτενε, σὲ ἀτοῦρε ἔ στε μπρετερία
ἐ κίελεβετ.
11. Τὲ λιούμουρε γένι κούρ τοῦ ᾠά-
γενε γιούβετ νιέρεζιτε, ἐ τοῦ ντιγίε-
κνε, ἐ τοῦ θόνε κόντρε γιούβετ
τζδὸ φγιαλέ τὲ λίφε, μὲ τὲ ρέμε,
σε ψὲ δοῖ μούα.
15. Φεζόουνι ἐδὲ λιουμπουρόνι, σὲ
πάφα γιούαῖγ ἔ στε σοῦμε ντὲ κί-
έλ' σὲ ἀστοῦ ντόικνε ἐ δὲ Προφή-
τεριτε κὲ κένε περπάρα γιούβετ.
7. Λ'8'μ ατα κε jανε τε περδελέροῖμ,
σεπσὲ ἀτὰ δοτὲ περδελένενε.
8. Λ'8'μ ατὰ κε κάνε ζέμερε τε κερδ'αρε,
σεπσὲ ατὰ δοτὲ ᾠόχενε περενδίνε.
9. Λ'8μ ατὰ κε βέγενε πακτίμ, σε-
πσὲ ατὰ δο τε κ'j8'χενε bίj Περενδίνε.
10. Λ'8μ ατὰ κε νδίκνε περ πδ'νε
δρεϊτερίε, σεπσὲ ατύρεβε ἔ στε μβε-
ρετέρι' ε κίελεβετ.
11. Τὲ λ'δ'μδρε jένι j8', κδ'ρ τ'8 ᾠπερ
νδερόνεν' ε τ'8 νδιέκνε, ε τε θό-
νε κδ'νδρε j8'βε τῶ δο φάρε τε
κέκε με τε ρέμε περ πδ'νε τίμε.
12. Γεζόχι ε γασμόχι σεπσὲ πάγα jδαι
ἔ στε ᾠδμε νδε κίέjετ: σεπσὲ κεστδ'
νδόνε εδὲ προφίτεριτε κε κένε
περπάρα j8'σ.

Κεφ. ζ' Πάτερ ἡμῶν:

9. Φάλιουνι ἀδὰ γιούβετ κεστού:
Γιάτι ἵνε κὲ γὲ μπέ κίέλ, κίόφτε
ᾠεντερούαρε ἔ μερι ἵτ.
10. Αρτε μπρετερία γίότε. οὔ πέφτε
οῦρδερι ἵτ, σὶ κούντρε πένετε ντὲ
κίέλ ἄστοῦ ἐ δὲ μπέ δέ.
11. Ἐπνα νάβει πούκνε ε σόρμε (γο.
σότμε), κε νὰ δούχετε πὲρ φὺς τένε.
12. Ἐδὲ ντελένα φάγετε τόνα, σὶ κούν-
τρε ντελεγεμὲ ἐ δὲ νὰ ἀτὰ κὲ φε-
λέγε νε ντὲ νέβετ.
9. Πο j8' φάλι κεστδ':
Ατι ἵνε κε je νδε κίέjετ, ᾠέντε-
ρόφτ' ἔ μερι ἵτ:
10. Αρθτε μβερετερία jότε: ᾠβέφτε
δασδρίμι ἵτ, σι νδε κίέλ ἐδὲ μβε
δέτ.
11. Βδ'κνε τόνε τε περδίτεῖμιν' ἔ π-
να νέβε σότ.
12. Εδὲ φάλ-να φάjετε τόνα, σι κδ'ν-
δρε εδὲ νέβε δα φάλμε φαjτόρε-
βετ τάνε.

13. Ἐδὲ μὲς νὰ λεῖοιτς νέβει νιὲ ντο-
νὲ πειρασμό, πὸ σπετόνα νάβει
γκὰ ἰ λίφου· σὲ γιότιγια ἔστε
μπρετερία, ἐδὲ φουκία, ἐδὲ λεβδίμι
νιὲ γέτε τε πὰ σόσουρε βερτέτ.

13. Ε δὲ μος νὰ στίερ νδε νγάσιε, πο
σπετό-να νγα ἰ λίγ8. σεσπὲ jότια
ἔστε μβερετερία ε φδκία ε λαβρία
νδε jέτετ τε jέτεβετ.

(Ἰωανν). Κρίε ἐ φιάστετε 6.

Κρεῖ 6.

1. Πασαντάιγ βάτε Ἰησοῦι περτέιγ
δέτιτ σὲ Γαλιλαίεσε, δὸ μὲ θένε
τε Τιβεριάδεσε.

1. Παστὰj Ιιοῦι ὄχοῖ περτέj δέτιτ
Γαλιλέσε, Τιβεριάδεσε.

2. Ε ἰ βιν πὰς τὶγ νιὲ τούρμ' ε μάδε,
σὲ ψὲ σίχνε θαύμερατ' ἐτιγ κὲ πέν
μπὲ τὲ σεμούρε.

2. Εδὲ σούμε γένδεje ι βάνε πας, σε-
σπὲ σίχνινε τσδρίρατ' ε ατὶ λε
hέντε μhe τε σεμδ'ρετ.

3. Ε χίπι Ἰησοῦι μπὲ νιὲ μάλ, ἐ ντένι
ατγὲ πασκε μὲ μαθητὶτ' ἐτίγ.

3. Εδὲ Ιιοῦι χίπι νδε μάλι, ἐδὲ ρί-
ντε ατιὲ βάσκε με νδσένεσιτ' ε τί.

4. Ε ἀφερόντε πάσκα, ἐ κρέμτια ἐ
τζιφούτετ.

4. Εδὲ ἴστε ἀφερε πάσκα, ε κρέμτε-
ja ε Ιουδέβετ.

5. Ε σὶ γκρίγτι σίτε Ἰησοῦι ἐ πὰ κὲ
βιν τούρμ' ἐ μάδε νιὲ αἶ, ἰ θότε
Φιλίπποιτ, μπὲ τζιάνε δὸ τὲ πλέ-
γεμε πονκὲ, κὲ τὲ χάνε κετά;

5. Ιιοῦι κ8ρ ὄτύρι σῦτε πρά, ἐδὲ πὰ
σε πο βίντε ὄ8με γένδεje τεκ αῦ,
ι θότε Φιλίππιτ, νγὰ δότε βλείμε
bδ'κε κε τε χάνε κετά;

6. (Ε κετὲ ἐ θὸς πὲρ τὲ δοκιμάσουρ
ἀτὲ, σὲ αἶ ἐ δίγ ἀτὲ κὲ δούαῖγ
τὲ πέν).

6. (Εδὲ θόστε κετὲ κε τα προβόνε,
σεπσὲ αῦ ε δίντε σε τὸ δοτε βέ-
ντε).

6. Ἡ θεολογικὴ προπαρᾶσκευὴ καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ μεταφρα-
στοῦ.— Αἱ ἐλλείψεις τοῦ Χριστοφορίδου καὶ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν
σπουδαιότητα τοῦ ἔργου.— Τίς ἡ ὁρθὴ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος.— Ἡ
ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου.

Μέχρι τοῦδε τὴν Μετάφρασιν ἐξετιμήσαμεν ἀπὸ τῆς ἑξωτερικῆς αὐτῆς
μορφῆς, ἥτοι ἀπὸ τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῆς γλωσσικῆς ἀξίας· ἀλλ' ἡ ἀγία Γρα-
φὴ δὲν εἶναι προῖον κοινῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὅπερ δύνатаί τις ἐλευ-
θέρως νὰ μεταβάλλῃ καὶ αὐθαιρέτως νὰ διαστρέψῃ. Εἶναι τὸ θεόπνευστον
ἐκεῖνο βιβλίον, ἐν ᾧ περιέχεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ

ἀποκαλυφθεῖσα τοῖς ἀνθρώποις ὑπερφυσικὴ ἀλήθεια διὰ τῶν ἱερῶν συγγραφέων, ἔνθα καὶ μέχρι συλλαβῆς καὶ κεραίας ὀφείλομεν σπουδαίως νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Ὁ ἀληθὴς ὅθεν ἐρμηνευτὴς δέον νὰ προέλθῃ εἰς ἄκρον ἐπὶ τὸ ἔργον παρεσκευασμένος, καὶ ἐμπνευσμένος ἐκ τῆς βαθείας τῶν ἱερῶν ἐρμηνευτῶν μελέτης. Ὅφείλει οὕτω διὰ συνεχοῦς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως καὶ ἀκριβοῦς ἐπιστασίας τοῦ ἐν αὐταῖς νοῦ νὰ κατασταθῇ ἐγκρατὴς τοῦ ὅλου περιεχομένου, ἵν' εὐχερῶς ἀναπολῇ ἐκάστοτε εἰς τὴν μνήμην τὰ διάφορα παράλληλα χωρία, καὶ ἀνευρίσκῃ τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀληθὴ ἔννοιαν ἐν τῇ μεταφράσει. Πρέπει νὰ ἀκολουθῇ ταῖς Γραφαῖς καὶ νὰ μὴ προηγήται αὐτῶν ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν γραφομένων πρὸς αὐτὸν προσαρμόζων τὰς ἑαυτοῦ ἐρμηνείας, καὶ νὰ μὴ ὑποβάλλῃ εἰς αὐτὰς «τὸ οἰκεῖον βούλημα» καὶ πρὸς αὐτὸ «τὸν ἐκείνων νοῦν ἐκβιάζεται»¹. Ὁ Χριστοφορίδης φαίνεται ὅτι προέθετο τὴν μετάφρασιν, οὐχὶ ὥς κοινὸν ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπ' ἐκκλησίᾳ χρῆσιν, καὶ προβάλλει ὥς δημιουργὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, καὶ ἀνέλαβε νὰ μεταφράσῃ πάντα τὰ λειτουργικὰ βιβλία, συγκροτῶν οὕτω τὸν διάκοσμον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀρκούντως πρὸς τοῦτο προπαρασκευασμένος οὔτε θεολογικῶς, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκκλησιαστικῶς· ἀπεμακρύνθη δὲ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἐμπεσὼν ἀσυναισθήτως εἰς τὴν παγίδα τῶν ἱεραποστόλων, κατέστη τυφλὸν ὄργανον πρὸς εὐόδωσιν τῶν μυστηριωδῶν αὐτῶν σκοπῶν. Οὗτοι διὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ κειμένου διαφθορᾶς ἐφαντάσθησαν, ὅτι εὐχερῶς θὰ προσηλύτιζον τοὺς ἀπλοϊκώτερους. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστοφορίδης ὑπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς εἰσηγήσεις ἐκείνων ἐργαζόμενος, ἀναλαβὼν τὴν εἰς τὸ Ἀλβανικὸν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, δὲν ἔλαβεν ὥς πρότυπον τὸ ἱερὸν κείμενον, ὥς ἔπραξαν πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος μεταφρασταί, οὔτε δὲ καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ ἔγκρισιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξητήσατο, ὥς ὥφειλεν, ἀλλὰ περιορίσθη εἰς μίαν ἀπλῶς νεοελληνικὴν μετάφρασιν, τὴν περίφημον τοῦ Βάμβα, καθ' ἧς ὁλόκληρον τόμον ἐξετόξευσεν ὁ Οἰκονόμος, τὴν Ἐπὶ κρίσιν, (ἥτις δέον νὰ ᾖ ὥς προπαίδεια διὰ πάντα μεταφραστήν). Εἰργάσθη δὲ ὁ Χριστοφορίδης λίαν ἀταλαιπώρως εἰς τὴν μετάφρασιν, ὥσεί ἐπρόκειτο περὶ κοινοτάτου βιβλίου, εἰς οὐδὲν ἕτερον προσέχων τὸν νοῦν, εἰ μὴ εἰς τὴν ἐπινόησιν

¹ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστ. III, 292 καὶ 126. Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος ταῦτα συμβουλεύει: «Λάβε μετὰ χειρὸς τὸ βιβλίον, ἀνάγνωθι τὴν ἱστορίαν ἅπασαν, καὶ τὰ γινώριμα κατασχών, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ ἀσαφῆ πολλάκις ἔπελθε· κἂν μὴ δυνηθῇς τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀναγνώσεως εὐρεῖν τὸ λεγόμενον, βάδισον πρὸς τὸν σοφώτερον, ἐλθὲ πρὸς τὸν διδάσκαλον....Κἂν ἴδῃ σε ὁ Θεὸς τοσαύτη κεχρημένον τῇ προθυμίᾳ οὐ περιόψεται σου τὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὴν φροντίδα, ἀλλὰ κἂν ἄνθρωπος μὴ διδάξῃ τὸ ζητούμενον αὐτὸς ἀποκαλύψει πάντως». Εἰς Λάζαρον Λόγ. III Τομ. Α' σ. 970 Β (ἐκδ. Paris, 1839).

ἀκραιφνῶν Ἀλβανικῶν, ἀδιαφορῶν ἐὰν αἱ λέξεις αὗται ἀπέδιδον ἢ οὐ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ κειμένου. ἐπὶ πλεόν δέ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων αὐθαιρεσιῶν, πρὸς εὐκολίαν μετατίθησιν οὐ μόνον λέξεις, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρους προτάσεις: π.χ.

Τὸ κείμενον ἔχει:

Ἡ δὲ μετάφρασις:

Τὰ γὰρ ἀόρατα ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθο-
ρᾶται, ἥτε ἄτιδος αὐτοῦ δύναμις καὶ
θειότης (Ῥωμ. 1,20).

Σεπσὲ σὺ τὸ πρῶτον τε παρὰ ἑκ-
τὸ αὐτὸ ἐδὲ φησὶ αὐτὸ εὐσεβῶς
ἐδὲ χεῖρα, καὶ καὶ σε ὅθεν ὅθεν
οἶκον κεθιελετε¹.

Καὶ ὁμῶς τὸ: «ἥτε ἄτιδος αὐτοῦ δύναμις καὶ ἡ θειότης», ὅπερ ὁ μεταφραστὴς ἔθηκεν ὡς συνέχειαν εἰς τὰ ἀόρατα, εἶναι ἐπεξηγήσεις. Ἀλλὰ τοιαύτη αὐθαιρεσία πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἱεροῦ κειμένου, τολμουμένη ὡς πάλαι τε καὶ νῦν ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν, λογιζέται λίαν ἐφάμαρτος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. «Ἡ ἀλήθεια δὲ οὐκ ἐν τῷ μετατιθέναι τὰ σημαινόμενα εὐρίσκειται, λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς—οὕτω μὲν γὰρ ἀνατρέψουσι πᾶσαν ἀληθῆ διδασκαλίαν—, ἀλλ' ἐν τῷ διασκέπασθαί τε τῷ κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι Θεῷ τελέως οἰκεῖόν τε καὶ πρόπον, καὶ τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων κατὰ τὰς Γραφὰς ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ὁμοίων Γραφῶν»². Ὅπως τις ἀληθῶς ἐρμηνεύσῃ τὴν ἁγίαν Γραφὴν πρέπει νὰ ἐρμηνεύῃ αὐτὴν ἐν πνεύματι, καθ' ὃ αὕτη συνετάχθη, τῷ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὅπερ δὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου πνεύματος, ἀλλὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ὑφ' οὗ «φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι»³. περαιτέρω δὲ πρὸς ὁρθὴν καὶ ἀκριβῆ ἐρμηνείαν τῶν λέξεων ὀφείλει νὰ συμβουλευῇ καὶ τὴν παράδοσιν, ὡς διαγορεύει καὶ ἡ Ὁμολογιακὴ Σύνοδος: «...εἰ γραφικὸς ἀνακινηθεῖ λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο»⁴. ἄλλως «λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα» ὡς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος⁵. Λοιπὸν καὶ ἡ Ἱερὰ ἐρμηνευτικὴ ἔχει ἰδίαν μέθόδον καὶ τοὺς κανόνας, οἷς δέον νὰ ἀκολουθῇ τις καὶ κατὰ τὴν μετάφρασιν, «οὐχὶ δὲ στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνέσει καὶ συμπαρασύρεσθαι ταῖς ἐνίων ἀπάταις

¹ Φαίνεται ὅτι ὁ Χρῆστοφορίδης ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἠκολούθησε τῷ Γρηγορίῳ παρὰ πόδας. Ἀλλ' εἵπομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν, ὅτι οὗτος δὲν προώριζε τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς ἐπίσημον χρῆσιν.

² Στρωμ. Γ' κεφ. 4 § 39.

³ Πέτρ. Β' 1,21.

⁴ Κανὼν ΙΘ'.

⁵ Σύνταγμα Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Τόμ. Δ' σ. 283, καν. 91.

καὶ ἐλπίσι κεναῖς» ¹. Δι' ὀλίγων παρατιθεμένων ἐνταῦθα παραδειγμάτων ἐξ ἀμφοτέρων θέλει καταδειχθῇ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου, ὅστις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐρμηνεύει κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ταῖς Νεοελληνικαῖς μεταφράσεσιν.

Ματθ. 6,10: οὐ πέφτε οὐρδεῖ ἴτ. (ἀλλαχοῦ & βέφτε δαῶδρίμι, (ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν λ. τοῦ πρωτοτύπου: θελίμ). shurim. ὁ Χρ. μεταφράζει πανταχοῦ καὶ τὴν ἀγάπην).

11: Ἐπνα νάβει πούκεν ἐ σόρμε bδ'κενε τόνε τε περδίτεσιμ' κὲ νὰ δουχέτε περ φὺς τένε. ἔπνα νέβε σότ ².

25: μὸς μεντόνε νι ἐ σπῖρτουαίγ. μὸς μενδόνι περ ἵέτενε τδᾱί. μὴ μεριμνᾷτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν. (ἀμφοτέραι αἱ μεταφράσεις, αἷς προέταξαν οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ ὡς πρότυπον ἔχουσιν: «εἰς τὴν ζωὴν σας»). ἀλλ' ὁ Γρηγόριος ἀποβλέψας εἰς τὸ πρωτότυπον ἔγραψε spirit. Τί σημαίνει ψυχὴ ἐνταῦθα ἐλέχθησαν ἀνωτέρω τὰ δέοντα, καὶ ὅτι οὐδέποτε διὰ τῆς λέξεως ταύτης δηλοῦται ἡ ζωὴ, καὶ εἰς συμπλήρωσιν ἀναφέρομεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Χρυσόστομου: «Οὐκ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ τροφῆς δεῖται· ἄσώματος γάρ, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινήν συνήθειαν ἐφθέγγετο· εἰ γὰρ καὶ μὴ δεῖται τροφῆς, ἀλλὰ ἄλλως οὐκ ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἡ τρεφομένου αὐτοῦ» ³.

7, 1: Μὸς χικνι μπὲ λόγε, τὲ μὸς Μὸς γυκόνι, κε τε μὸς γυ- οὐ χέκεγνε (μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κόνει.

κριθῇτε). Τὸ g j y k o n j, ὡς εἶδομεν, σημαίνει, κρίνω ἥτοι δικάζω. Ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ κρίνειν ἐνταῦθα δὲν εἶναι ἡ τοῦ καταδικάζειν, ἀλλ' ἡ τοῦ κατακρίνειν, κατηγορεῖν· ὅθεν ἐπιτυχὴς εἶναι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Γρηγορίου m o s h i q n i m b e g o j e, ὅπερ παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῇ συνηθείᾳ κατάκρισις λέγεται. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὁ Ζιγαβηνὸς «κρίσιν, λέγων, τὴν κατάκρισιν νόησον· ταύτην γὰρ ἐρμηνεύων ὁ Λουκᾶς εἶπε: «Μὴ καταδικάζετε καὶ οὐ μὴ καταδικασθῇτε» ⁴. Καὶ εἰ μὴ καταδικάσῃ τις τὸν ἁμαρτάνοντα, οἷον ἄρχων μὲν τὸν ἀρχόμενον..., ἐπιδώσει πάντως ἡ κακία, καὶ ἔσται σύγχυσις, ἀλλ' οὐ περὶ ταύτης τῆς κατακρίσεως λέγει νῦν, τῆς φιλαγάθου καὶ διορθωτικῆς· προϊὼν γὰρ ἐνετείλατο καὶ ἐλέγχειν οὕτω καὶ δεσμεῖν.... ⁵. νῦν δ' ὁ λόγος πρὸς τοὺς ἀρχομένους παραινῶν, μὴ ἀντὶ τοῦ

¹ Βρυέννιος ἐν λόγῳ β', περὶ συντελείας σ. 213 Τομ. Β' ἔκδ. Εὐγ. Βουλγαρέως.

² Βλέπ. ἀνωτ.

³ Εἰς Ματθ. Ὁμιλ. ΚΑ' ἔκδ. Ἀθηνῶν Τομ. Α' σ. 261.

⁴ Κεφ. 6,37.

⁵ Πρβλ. Ματθ. 18,15 καὶ 18.

βλέπειν τὰ οἰκεῖα καὶ καταδικάζειν ἑαυτούς, ὁρᾶν τὰ ἄλλότρια καὶ κατακρίνειν ἑτέροους κτλ.» ¹.

Ματθ. 12,36: φγιαλέε πα βέγιερε (λόγος ἀργός). φιάλε τε νγέσιμε.

Τὸ μὲν *e neg jiere* ἢ *i vlefshme* καὶ *nyere*, ὡς νῦν γράφεται, σημαίνει πολῦτιμος, ἢ λόγος ὁ ἔχων τὴν θέσιν· ὅθεν τὸ ἀντίθετον *i ravenegjyere* ἀσήμαντος, ἀνάξιος λόγου, καὶ ἐπίρρημα ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Χριστοφορίδου (Λεξ. σ. 18) *panegjyere* ἐρμηνεύεται τοῦ κάκου, συν. *tō kot* = μάτην, ὅθεν *fiale e ravenegjiere* = λόγος ἄκαιρος. κατὰ ταῦτα ἐπιτυχεστάτη τοῦ Γρηγορίου ἡ μετάφρασις. οὕτως ἐρμηνεύει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν λέξιν: «ἀργὸν τὸ μὴ κατὰ πράγματος κείμενον, τὸ ψευδὲς τὸ συκοφαντίαν ἔχον· τινὲς δὲ φασίν, ὅτι καὶ τὸ μάταιον· οἷον τὸ γέλωτα κινοῦν ἄτακτον, ἢ τὸ αἰσχροὺν καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνελεύθερον» ². ἐκ τοιαύτης ἐννοίας ἐσχηματίσθη ἔπειτα ἡ λ. ἀργολογία, κοινολεκτουμένη νῦν ἐπὶ τῆς φλυαρίας καὶ βωμολοχίας. Τοιαύτην ἐκδοχὴν δέχεται καὶ ὁ Meyer «sittlich unnütz» ³.

Ἰωανν. 19,18: Μὸς νόμι.. δεμετὸν νιερίνε; Μὸς νόμι γυκὸν νερίνε;

Τὸ κρίνειν τοῦ κειμένου κεῖται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ καταδικάζειν, καὶ ὁρθῶς ὁ Γρηγόριος ἔχει *demton* ἥτοι καταδικάζειν.

7. Ὁρθόδοξος ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου.—Οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἱεραποστολῶν.—Προτίμησις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων νομίζω, ὅτι ἐπέισθη ὁ ἀναγνώστης περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου, ὅτι καίτοι αὕτη ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ γενικωτέρας μάλιστα ἀπόψεως ὡς τὸ καλλίστευμα τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ὁμῶς τυγχάνει νόθος καὶ παρακεχαραγμένη, ἀπόβλητος ὅθεν τοῦ περιβόλου τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ θὰ ἐνίστατό τις λέγων, διατὶ τὸ αὐτὸ δὲν ἐφαρμόζομεν καὶ ἐπὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου, ἀφοῦ καὶ οὗτος περιεπλάκη τοῖς τῶν ἱεραποστολῶν βρόχοις ὅπωςδῆποτε, προτάξας τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου; Πέραν ὁμῶς τοῦ γεγονότος τούτου δὲν φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἄλλη σχέσις τοῦ Γρηγορίου πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Βιβλικῆς τῶν Ἀγγλικανῶν Ἑταιρείας. Πρὸς πρόληψιν πάσης τοιαύτης

¹ Ἐκδ. Φαρμακίδου Α' σ. 128.

² Ὁμιλ. εἰς Ματθ. ΜΒ' ἐνθ' ἀνωτ. σ. 479, παρὰ τοῖς κλασσικοῖς δὲν εἶχε τοιαύτην σημασίαν ἡ λέξις.

³ Ἐνθ' ἀνωτ. I, σ. 295.

κατὰ τοῦ Μεταφραστοῦ ὑπονοίας, ἀπεδείξαμεν ἱκανῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄλλου ἡμῶν ἔργου, ὅτι ἡ Μετάφρασις ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ἰονίου Βιβλικῆς Ἑταιρείας ἰδρύματος, εὐαγοῦς ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐργαζομένου ἐν Κερκύρα, καὶ ἥς ψυχὴ ὑπῆρχεν ὁ σεβάσμιος κληρικός καὶ ἀγαθὸς πατριώτης Ἀνδρέας Ἰδρωμένος ὁ Πάργιος¹. Ὁ σκοπὸς τῆς φιλομούσου καὶ θρησκευτικῆς ταύτης Ἑταιρείας ἦν τοῖς πᾶσιν ἔκδηλος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὑποπτον τῆς τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν ἄλλων διαμαρτυρομένων. Αὐτὸς ὁ Ἰδρωμένος ἐρωμένως ἀντέδρα κατὰ τῶν καλοθελητῶν τούτων ἀντιτάξας εἰς φυλλάδιον ἐν Μελίτη τῷ 1828 τυπωθὲν καὶ ἐπιγραφόμενον «*Κίνδυνος εἰδωλολατρείας*» ἀντίρροπον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἀκίνδυνος Ὁρθοδοξία*». Πεπαρησιασμένως ὅθεν ἀποφαινόμεθα γνώμην, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου οὐδόλως σχετίζεται πρὸς τὰς ἱεραποστολικὰς μεταφράσεις, εἶναι ἔργον καθαρῶς ἐγχώριον, Ἑλληνικόν, διότι ἥτε ἰδέα συνελήφθη ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Ἑλληνοαλβανῶν, καὶ ἤχθη εἰς πέρας τῇ ἀγαστῇ συνδρομῇ τῶν ἀδελφῶν καὶ φιλομούσων Κερκυραίων συνεπιλαμβανομένης καὶ αὐτῆς τῆς Ἑπτανησιακῆς Κυβερνήσεως· διότι ἐτυπώθη «ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως», Ἡπειρώτης δὲ (Κουτσόβλαχος) ἐκ Καλαρρύτων ἀνέλαβε πάνυ εὐγενῶς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου πρὸς ἀριωτέραν παράστασιν τῶν Ἀλβανικῶν φθόγγων. Κατὰ ταῦτα καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως, οὐδεμίαν ἔνδειξιν ξενικὴν ἔχομεν. Ὡς πρὸς τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν, εἵπομεν ἀνωτέρω, διατὶ αὕτη προουτιμήθη τοῦ πρωτοτύπου, καὶ ὅτι αὕτη ἐνεκρίθη καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐνῶ, ὅταν ὁ Χριστοφορίδης προέκρινε τὴν τοῦ Βάμβα τοῦ πρωτοτύπου, οἱ καταχθόνιοι σκοποὶ τῶν διαδιδόντων τὰς μεταφράσεις εἶχον τελείως ἀποκαλυφθῇ, καὶ ἡ Ἐκκλησία αὐστηρῶς ἐπέταττε τοῖς πιστοῖς, ἵνα παραδώσωσιν αὐτὰς εἰς τὸ πῦρ.

Ἐξ ἐπισταμένης μάλιστα μελέτης τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου καὶ ἀντιπαραβολῆς, ἀποδείκνυται, ὅτι οὗτος οὐχὶ πάντοτε ἐδεσμεύετο ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ὑπὸ τῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως, ὡς ὁ Χριστοφορίδης, ἀλλὰ συχνῶς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον. Πρὸς τούτοις συνεβουλεύετο καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐρμηνευτὰς καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας. Σταχυολογοῦμεν ἐνταῦθα ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν παραδείγματα, ἅτινα ὡς ἐκ τούτου προσδίδουσι κῦρος εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα προιάσσομεν τὸ ἀρχέτυπον κείμενον, ἔναντι δὲ τὴν Ἀλβανικὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου. Πρὸς τούτοις παρενείρομεν τότε νεοελληνικὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Χριστοφορίδου.

¹ Βλ. Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης II, κεφ. 5-6, σ. 30 ἐ. Κατὰ τον Σπ. Παπαγεωργίου (Ἐκκλ. Ἱστορία Κερκύρας σ. 137) ὁ Γρηγόριος ὑπεστήριχθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου Κερκύρας Μακαρίου.

Ματθ. 5,47: ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς νιέσσε κὲ πούθενι μὲ
φίλους ὑμῶν. βελάζεο τουάιγ.

Μετάφρ. ἐὰν χαιρετᾶτε τοὺς ἀδελφούς Χριστ. νδε περσενδεϊσι...
σας.

Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν σημασίαν τοῦ ἀσπάζομαι π.χ. ἀσπ. τὴν δεξιάν, με-
τέφρασε καὶ ὁ Γρηγ. διὰ τοῦ ruth=φιλῶ, ἐνῶ ὁ Χριστ. pershendòsh
=χαιρετῶ, κατὰ λέξιν: pyés per shendetin=ἐρωτῶ διὰ τὴν ὑγείαν.

Ἐγγραφα «φίλους» κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Πατριαρχείων, ἀλλ' οἱ ἁ-
ριστοι τῶν κωδίκων ἔχουσιν «ἀδελφούς», ὥς καὶ οἱ πλείστοι τῶν Ἑρμη-
νευτῶν ¹.

6,2: Ὅταν ποιῇς ἐλεημο- Κούρ τε πὲτς ἐλεημοσί-
σύνην, μὴ σαλπίζης νε μὸς διφιδόνειτς πέρ-
ἐμπροσθέν σου. πάρα βέτεχεσε.

Μετάφρ. .. μὴν κωδωνίσης ἔμπρο- Χριστ. μὸς βερσελέντς.
στά σου.

Ἐνταῦθα ὁ Γρηγ. ἔχει mos digjonec μὴ ἀκουσθῆς, καὶ ἠκολούθησε
τῇ ἐννοίᾳ μᾶλλον· «οἱ γὰρ σαλπίζοντες, κατὰ τὸν Ζιγαβηνόν, πρὸς τὸ
ἀκουσθῆναι τῷ πλήθει σαλπίζουσιν» ².

6,11: Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν Εἴνα νάβετ πούκεν' ε
ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σόρμε κὲ νὰ δούχετε
σήμερον. πέρ φὺς τένε. ³

12: ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα. νιέλενα φάγετε τόνα. (πταί-
σματα).

Μετάφρ. συγχώρησέ μας τὰ χρέη. Χρ. φάλνα φάγετε τόνα.

«ὀφείλημα τὸ ἁμάρτημα» Ζυγαβηνός ⁴. Τοῦτο ἄλλως γίνεται
δῆλον καὶ ἐκ τοῦ Λουκᾶ, ὅστις ἔχει: «ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας
ἡμῶν». Κατὰ τοὺς ἐκχυδαῖστὰς ζητοῦμεν ἄφεςιν χρεῶν, ὅποιαν οἱ χρεω-
κόποι ζητοῦσι παρὰ τῶν δανειστῶν! Περὶ τοῦ ἑδαφίου τούτου λέγει καὶ ὁ
Νύσσης Γρηγόριος: «Πῶς ἂν τις πρὸς ἀξίαν τὸ μεγαλοφυὲς τῆς
θείας φωνῆς ἐκκαλύψειεν; ὑπερβαίνει τὴν ἐκ τῶν λόγων ἐρμηνείαν τὸ ὄνο-
μα (ἴσον νόημα): «ἄφες ἡ. τὰ ὀφ. ἡ.» ⁵.

¹ Βλ. Tischendorf I, σ. 13.

² Ἐκδ. Φαρμακίδη Α' σ. 104.

³ Βλ. ἄνωτ. ἐκτεταμένην ἐρμηνείαν.

⁴ Ἐνθ. ἄνωτ. 111.

⁵ Περὶ εὐχῆς Κυριακῆς Λόγ. Ε' 6.752 τοῦ Α' τόμου.

Ματθ. 6,25: μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ μὸς μεντόνε νι ντὲ σπῖρτ
 ὁ μῶν. του αἵγ.

Μετάφρ. μὴν φροντίζετε διὰ τὴν ζω- Χριστ. μὸς . . . πὲρ jέτενε
 ἡν σας. τ8'αἱ.

7, 3: τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὁ- Φόζτς δένε κὲ ἔσ τε ντὲ
 φθαλμῷ. σί.

Μετάφρ. τὸ ξυλάκι, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Χριστ. λεμίστενε κὲ ἔσ τε
 μάτι. νδὲ σύτ¹.

Ἐνταῦθα ἡ προσπάθεια τοῦ Γρηγ. ὅπως στοιχήσῃ κάλλιον τῷ κει-
 μένῳ ἀπέτυχε· διότι, ὡς εἶδομεν, ἐξέλαβε κατὰ παραδρομὴν τὸ κάρφος ἀντὶ
 τοῦ νεοελληνικοῦ καρφίου (=καλιγοκαρφίου). ὅθεν τὸ τοῦ Χριστ. le-
 mishite (=μικρὸν ξυλάριον) προσιδιάζει κάλλιστα τῇ ἐννοίᾳ.

9,16: ἐπίβλημα ῥάκους ἀγ- μπαλόμε τε παλιάρε ἐ
 νάφου. τε πὰφερκούαρε.

Μετάφρ. μπάλωμα ἀπὸ πανὶ ἄτριβον. Χριστ. ἄρνε πέλχ8'ρε τε ρέ.

Ὁ Γρηγ. προσθεῖς τὸ τε palare (=ἄπλυτον) ἐζήτησεν ἀπροσεγ-
 γίστη μᾶλλον πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀγνάφου, ὃ δὲ Χριστ. ἔχει τὸ τοῦ
 Λουκᾶ «καινόν»².

10,28: τὸν δυνάμενον καὶ ψυ- ἀτὲ κὲ μουντ τε βέρδρε
 χὴν καὶ σῶμα ἀπολέ- ντὲ πίσε ἐδὲ σπῖρτι-
 σαι ἐν γέεννῃ. νε ἐδὲ κούρμινε.

Μετάφρ. ὁποῦ δύνεται νὰ χαλάσῃ καὶ Χρ. αὐ κὲ μδντ τε χ8μβάσε
 τὴν ψυχὴν καὶ τὸ κορμὶ εἰς νδε γέχενε ἐδὲ σπῖρτινε ἐδὲ
 τὴν γέενναν. τρ8'πινε.

Καὶ ἐνταῦθα ὁ Γρηγόριος, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἀνεξήγητον λέξιν γέεν-
 να, ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τοῦ pise. Γέεννα: (πρβ. 5,30 καὶ ἄλλα-
 χοῦ, ὡς καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ) εἶναι ἑβραϊκὸν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ
 δύο λέξεων· ἐρμηνεύεται δέ: κοιλάς τοῦ Ἑννόμ, ἥτις κατηράσθη ὑπὸ
 τοῦ Θεοῦ, διότι κατὰ τὴν λατρείαν τοῦ Μολὸχ οἱ Ἰουδαῖοι προσέφερον ἐκεῖ
 εἰς θυσίαν τὰ ἑαυτῶν τέκνα· μεταβληθεῖσα δὲ εἰς ἀποθήκην πάσης ἀκαθαρ-
 σίας πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐκπεμπομένης δυσοσμίας εἶχεν ἄσβεστον τὸ
 πῦρ· ὅθεν κατὰ τὸ σύστημα τῆς χρήσεως γνωστῶν ἀντικειμένων πρὸς
 προσδιορισμὸν τῶν ἡττον γνωστῶν (similia similibus) λαμβάνεται ἡ λέξις
 πάντοτε εἰς παράστασιν τῆς ἐννοίας τῆς κολάσεως καὶ τοῦ ὀλέθρου. Ἐν

¹ Περὶ τούτου βλ. ἄνωτ.

² Βλ. ἄνωτ. τὴν διεξοδικὴν ἐρμηνείαν.

τούτοις παραδόξως ἡ λέξις ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐπὶ κατάρας: *nd e x h e h n e m t e n e s* (=ἐς κόρακας)· διὰ τοῦτο δύναται νὰ διατηρηθῇ κάλλιστα ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Ὁ Γρηγόριος ὁμως ἀποβλέπων αἰεὶ εἰς εὐχερεστέραν ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατανόησιν, ἰδὼν δὲ καὶ τοὺς ἱεροὺς ἐρμηνευτάς, ὅτι μεταφράζουσι τὸ γέννα διὰ τοῦ κόλασις¹ ἀντικατέστησεν αὐτὸ διὰ τοῦ *p i s e*, ἥτοι πίσσα, ὡς ὀνομάζει αἰεὶ τὴν κόλασιν².

Ματθ. 11,16: *παιδίοις καθημένοις ὁ γέλυμ κὲ ῥίνε μπούδε ἐν ταῖς ἀγοραῖς.*

Μετάφρ. *παιδιά μικρὰ ὁποῦ κἀθονται Χριστ...νδὲ πὲρ τρέγγε.*
εἰς τοὺς φόρους.

Ὁ Γρηγόριος, ἔν' ἀποφύγη τὸ Τουρκικὸν παζάρι, μετεχειρίσθη ταυτόσημον λέξιν *ud h e* (=ὁδός), καὶ νῦν λέγομεν «παιδιά τοῦ δρόμου». Εἰς τοὺς Νοτίους τὸ *trek* (γεν. *tregu*) εἶναι ἄγνωστον. ὁ Χριστοφορίδης παρασημειοῦται τὸ Βουλγ. *terge*=ἀγορὰ (βλ. Λεξ.). καὶ ὁμως ἡ λέξις εἰσῆχθη ἤδη διὰ τοῦ τύπου καὶ εἶναι εἰς κοινοτάτην χρῆσιν π. χ. *tregtâr*, ἔμπορος, *tregesi*, ἔμπόριον κτλ.

25,35: *ξένος ἡμην καὶ συνηγά- γέσσε ἰ χούαῖγ, ἐ μὲ περ- γετέ με. μπεγιούαδτε.*

Μετάφρ. *ἡμουν ξένος καὶ μὲ ἐπήρετε εἰς Χριστ.. με μδάρτε νδε ὅτεπὶ τὸ σπῆτί σας.*

τὸ *permbejeth* ἢ *permbjëth* εἶναι κυριολεξία. τὸ «εἰς τὸ σπῆτί σας», ὃ ἠκολούθησε καὶ ὁ Χριστοφορίδης δὲν ἐνδείκνυται ἐνταῦθα· διότι ἐνδέχεται τις τὸν ἀσθενῆ φυσικῶς νὰ ὀδηγήσῃ εἰς νοσοκομεῖον (πρβλ. Λουκᾶ 10,34: ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον)³.

26, 7: *μύρου βαρυτίμου. μύρο γκαὲ ὅτρεῖγτα.*

Μετάφρ. *μύρον πολύτιμον. Χριστ. βάjeré ὅδ'με τε ὅτρέντε.*
e shtrejte εἶναι ἀκριβῶς τὸ βαρύτιμος τοῦ κειμένου· διότι τὸ πολύτιμος τῆς Μεταφράσεως λέγεται *e vlefshme* (ἢ *e v g j e r e*) καὶ *ç m u e s h e m*.

Ματθ. 26, 8: *Εἰς τί ἡ ἀπώλεια ντὲ σὲ βεγὲν κετὰ τὲ χούμ- αὔτη; πουρε;*

¹ Ζιγαβηνὸς, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 207: «ἀπολέσαι ἐν γεννῇ, ὃ ἐστὶ κολάσαι».

² Καὶ ὁ Ἱερώνυμος διετήρησε τὴν λέξιν ἐν τῇ Βουλγάτῃ: *ge h e n n a*. ὁ Χριστοφορίδης δὲν ἔχει τὴν λέξιν ἐν τῷ Λεξικῷ, ἀλλ' ἔχει τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον *x h e n o j* ἢ *d e n o j*=καταδικάζω (ἐν Budî καὶ Bogdan), ὡς ἔχει καὶ ἐν τῇ Γκεγκικῇ μεταφράσει τῆς Καινῆς Διαθήκης.

³ Βλ. καὶ Ματθ. 25,38.

Μετάφρ. διατὶ ἔγινεν ὁ χαλασμός (Χριστ. σχεδὸν τὸ αὐτό).
ἐτοῦτος;

ἀπώλεια = humbje, χαλασμός = prishje.

Ματθ. 26, 16: ἐξήτει εὐκαιρίαν. κερκὸν κόχε τὲ μίρδε.

Μετάφρ. ἐγύρευε εὐκολίαν. Χριστ. κερκόντε κόχε.

Ὁ Γρηγόριος ἠθέλησε νὰ μεταφράσῃ κατὰ λέξιν τὸ εὐκαιρία καὶ ἐξέλαβεν αὐτὸ=καλοκαιρία-διότι τοῦτο σημαίνει εἰς τὴν Ἀλβανικὴν τὸ k o h e e m i r e -ἐνῶ ὁ Χριστοφορίδης γνωρίζων, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, τὴν φύσιν τῆς Ἀλβανικῆς ἔγραψεν ἀπλῶς k o h e=εὐκαιρία π.χ. k a m k o h e =εὐκαιρῶ.

26, 17: προσῆλθον οἱ μαθηταί. οὐ κιάσνε μαθητίτε.

Μετάφρ. ἐπῆγαν οἱ μαθητάδες. Χριστ. νῆσένεσιτ' ἐρθνε πράνε.

Κυρίως τὸ qasem ἢ nqasem πλησιάζω, τὸ δὲ προσέρχομαι ἐνταῦθα δηλοῖ τὸ παρουσιάζομαι, ὅπερ τὴν πρόσοδον ποιοῦμαι ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες (περίφρασις τοῦ προσιέναι ἢ προσέρχεσθαι). Ὁ Ἡσύχ. ἔχει: πρόσοδος ἔντευξις, καὶ ὁ Ἑρρίκος Στέφ. ἐρμηνεύει: congressus et colloquium cum aliquo. παρὰ δὲ τοῖς κλασσικοῖς ῥήτορσιν ἡ λέξις σημαίνει προσελθεῖν πρὸς τὸν δῆμον ἢ πρὸς ἄλλον τινά. τὸ πρόσοδον ποιοῦμαι νῦν λέγεται καὶ γράφεται ἐν τῷ ἐπισήμῳ τύπῳ paraqitem. τὸ δὲ paraqit, παρουσιάζω, ὑποβάλλω¹.

18: πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα. τέκ τέγε πέϊγ Πάσκενε.

Ὁμοίως καὶ ὁ Χριστοφορίδης, αἱ μεταφράσεις ἔχουσιν «ἐν τῇ οἰκίᾳ σου».

Ματθ. 29, 64: καθήμενον ἐκ δεξι- καὶ τὲ ῥίγε μπάνε τὲ δ'γιά-
ων τῆς δυνάμεως. θετε τε φουκίσε.

Μετάφρ. νὰ κάθεται ἀπὸ τὴν δε- Ὁμοίως καὶ ὁ Χριστοφορί-
ξιάν τῆς δυνάμεως τοῦ δης, οὐ ὅμως ἡ Νεοελληνικὴ με-
Θεοῦ. τάφρασις δὲν ἔχει τοῦ Θεοῦ.

8. Σημασιολογικαὶ παρατηρήσεις καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ παρὰ Γρηγορίῳ καὶ Χριστοφορίδῃ.

Περίληψις τῶν σπουδαιοτέρων.

Παρθένος: vashenza, vergjeresha, e pacinuar e.

¹ Ὅσας ἀναφέρω τὸ λέγεται καὶ γράφεται νῦν ἢ δεῖνα λέξις τοῦτο σημαίνει, ὅτι αὕτη τυγχάνει ἐκ τῶν ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς Ἀλβανικοῖς Λεξικοῖς ἢ εἶναι νεολογία.

çurpa, ἐπομένως τὸ vergjeresha τοῦ Χριστοφορίδου, οὗ ὁ ἀπλούστερος τύπος: virgjene καὶ virgjine σώζεται ἐν δυσὶ κόμαις (Bogdan καὶ Budi τῆς ἄνω Ἀλβανίας), ἐνδείκνυται ἐνταῦθα, εἰ καὶ ξενικὸς (Λατ. virgo), ἐφ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἄλλος καταλληλότερος μονολεκτικὸς τύπος ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. ἐπιθετικῶς ἡδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν παρθένον e racinuate (=ἄθικτος) ¹. Ὁ Γρηγόριος ἐν Ματθ. 25,1 ἔγραψε: vashëza te pa njohure burte, καὶ ἐν Λουκ. 1,27 vergjeresë. Ματθ. 5,3 Λιούμ ἀτὰ κὲ γιάνε τὲ βάρφερε ντὲ σπίρτ (Χριστ. τε βοβέγιτε). τὸ βάρφερε συνήθως παρὰ τοῖς ἐν Ἀττικῇ Ἀλβανοῖς σημαίνει ὀρφανός ², ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κυρίως Ἀλβανοῖς. διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι τὸν πτωχὸν λέγουσιν φτωχὸ (nje ftohtë gruna καὶ fukarà Τουρκ.). ἡμεῖς δὲ varfër καὶ fukara, οἱ δ' ἐν τῇ ἄνω Ἀλβανίᾳ nobëk, ὅπερ ὡς κυριολεξίαν προτιμῶμεν ἐνταῦθα. Τί δὲ σημαίνει τό: «πτωχοὶ τῷ πνεύματι» ἐνταῦθα; κατὰ τὸν Χρυσόστομον (ὃ ἀκολουθοῦσι καὶ ὁ Θεοφύλακτος καὶ ὁ Ζιγαβηνός) εἶναι: «οἱ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν διάνοιαν· πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ τὴν προαίρεσιν εἴρηκεν» ³. Τινὲς συνάπτουσι πρὸς τὸ μακάριοι τῷ πνεύματι=Μακάριοι τῷ πνεύματι οἱ πτωχοὶ ⁴, ἀλλ' ἐπικρατεστέρα καὶ προτιμητέα εἶναι ἡ πρώτη ἐρμηνεία, ἣτις προσεγγίζει τῷ Σωκρατικῷ: «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα». Καὶ κατὰ ταῦτα τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ὑψίστη φιλοσοφία.

5, 4: κιάγνε. (=κλαίουσι).

βένεβε βάγε ⁵.

6: γγόςενε (ἄλλ. ngórene).

νγίνεβε.

στέπί.

δόμπε.

8: παστρούαρε.

κερδ'αρε ⁶.

11: τοῦ σάγνε (=ὀνειδίσουσι).

τ'σ σπερνδερόνεβε (κάλλιον).

12: λιουμουρόνι (ἐκ τοῦ lum=μακάριος).

γασμόχι κάλλιον.

¹ Cinoj (σίνομαι) ἐγγίζω, βλέπω, καταστρέφω.

² K. Σωτηρίου, Ἀλβανικὰ ᾠσμάτια ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1910) σ. 39 ἀγαπίσα μόλε τέμβλελζε—τ'σ' ἰσ βάρφερε ε σ' κεζ μέμε. ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ἔχουσιν ἀμφότεροι οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ τὸ vashëze ἐν Ἰω. 14,18.

³ Εἰς Ματθ. Ὁμιλ. ΙΕ' Τομ. Α' (ἔκδ. Ἀθην. 1872) σ. 161.

⁴ Meyer ἐνθ' ἄνωτ εἰς Ματθ. σ. 140.

⁵ Ρῆμα vajtonj, μυρολογῶ, ἐκ τοῦ σχετλ. vaj, vaj, ἔλλ. βαβαί.

⁶ Qeronj σημαίνει κυρίως διαλέγω, διακαθαρίζω. οὕτω ὁ Γρηγ. ἐν Λουκ. 8,17: δο τε κερδγε λέμεν (=διακαθαριεὶ τὸν ἄλωνα). ὁθεν κάλιστον τὸ pastonj (προβλ. τὸ δημῶδες: ἡ πάστρα εἶναι μισὴ σφεντιά).

Ματθ. 6,12: ντελένα (=ἄφες, συγχώρησον). φάλνα (=χάρισαι).

13: μὸς νὰ λεῶότζ. (=μὴ ἀπολύ- μὸς νὰ στίερ (=μὴ ὀίπτῃς
σης). κάλλιον)

16: μὸς βάρρι πούζνε ¹. μὸς βέχι τε βρέρετε (=λυπη-
μένοι).

λιφέγενε φάκετε. (κάλλιον). πρίσνε φάκετε.

19: μὸς μπεγίδι γιού φε σούμε μος μβελίθνι θεσάρε ² μβε
μπέ δέ. δει περ jδ'.

9,17: κοῦσάρετε (—λησταί, πειραταί) βιέδεσιτε. (λησταί).

Ὁ Χριστοφορίδης ἐθεώρησε ξένην τὴν λέξιν kusar ἢ kushar, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψε vjedhes, ὅπερ τοῦλάχιστον ἐν τῇ Νοτ. Ἀλβανίᾳ δὲν εἶναι ἐν χρήσει. ἐκεῖ ὁ ληστής λέγεται hajdūt (Τουρκ.). καὶ ὅμως ἡ λέξις ἀναφέρεται ἐν ποιήμασι τῆς κάτω Ἀλβανίας ὑπὸ τοῦ Hahh καὶ ὑπὸ τοῦ Κουλουριώτου (ἐν Ἀττικῇ), ἀλλὰ καὶ νῦν εἶναι ἐν κοινῇ χρήσει. πρὸ δύο ἐτῶν ἀνεγίνωσκον εἰς τὸν Τηλέγραφον τῶν Τιράνων διήγημα: Jesuj dhe kusari. Ἡ λέξις (ἐκ τοῦ Λατίν. cursas, Ἰταλ. cosaro, Γαλλ. corsaire) εἶναι Βυζαντινορρωμαϊκή, καὶ δηλοῖ: πειρατής, ληστής, καταποντιστής, καταδρομεύς, καὶ ἐν γένει πᾶν ληστικὸν σῶμα ἐννοοῦσιν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ μεταγενέστεροί λέγοντες «κουρσάρους». Συνηθεστάτη ἡ λέξις ἐν τοῖς Ἀκριτικοῖς ἔπεσιν: Ὁ πατὴρ συμβουλεύει τὸν Διγενῆ:

Λέ' του «νιέ Βασίλειε τὴν ἐξουσία σου δίνω

ἀπάνω 'ς τοὺς κουρσάριδες τιμωρητὴ σ' ἀφίνω».

κ' ἐκεῖνος: «ὅπου κουρσάρι ἠύρισκεν 'ς τὸν Ἄδῃ τὸν βυθίζει» ³, οἷτινες: «τὰ σύνορα ἐκούρσευγαν πολλὰ τῆς Ῥωμανίας» ⁴. Ἡ ὑπαρξίς τῆς λέξεως ταύτης εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γενικῶς ὑπενθυμίζει ἡμῖν, ὅτι οὗτοι ἄλλοτε ποτε μετὰ τῶν Μανιατῶν ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης ὑπὸ τὸ ὄνομα φούστιδες (Ἰταλ. fusto, fustagno, ὅθεν καὶ φουστανέλλα). Εἰς τὰ λεγόμενα Ἀναργύρεια ἀποσπάσματα λέγεται: «ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ (1690) εἰσβαλλόντων πάλιν τῶν φούστιδων ἠναγκάσθημεν τὴν ἐστίαν ἡμῶν καταλεῖψαι» ⁵.

¹ Κατὰ λέξιν: μὴ κρεμάτε τὰ μοῦτρα. μᾶλλον θὰ ἤρμοζεν ἐνταῦθα τὸ vgrahem (ἢ vgerohem, ἢ vrahem καὶ vrehem)=συνεφιάζω γίνομαι σκυθρωπός. πλὴν τῶν ἐκ τούτων ἑν. παραγῶγων ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον vgramús, σκυθρωπός (βλ. Λεξ. Χριστ. 35-37).

² θησαυρός (κυριολεξία), φε, gje (=πρᾶγμα), ἐνῶ τὸ κεῖμενον: μὴ θησαυρίζετε θησαυρούς.

³ Collection de romans grecs κτλ. par Sp. Lambros (Paris, 1880) σ. 197 στ. 2125 καὶ 2136.

⁴ σ. 119 στ. 155,

⁵ Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν Τόμ. Α' σ. 42. κατ'.

Ματθ. 6,24: δο τε οὐρέγε (=μισήσει). δοτ' ι κέτε μερὶ(καὶ μενὶ μήνις)
ξεντερόγε (=καταφρονήσει). ι κεθένε κράχετε.

26: μπάρ (ἀμπάρι).

γορνάρ (=σιτυβολών).

27: μὲ σούμε συλοῖ¹.

τδ'κε πάσθρε κδjdές.

7, 3: φόζτσόδε.

λεμίστενε.

Ὁ Γρηγόριος ἐνταῦθα δὲν ἠκολούθησε τῇ μεταφράσει, ἥτις ἔχει ξυλάκι, (ὅπερ ὀρθῶς ἠρμήνευσεν ὁ Χριστοφορίδης *le miste*), ἀλλ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τὸ κάρφος. ἀλλὰ παρηρμήνευσε· διότι *goz xhe* σημαίνει καλιγοκάρφι! ἐνῶ ἐνταῦθα τὸ κάρφος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ δοκός, καὶ δηλοῖ ξυλάριον σμικρότατον, ὅπερ πολλάκις φέρει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὁ ἄνεμος. Καλῶς ἔγραψεν ἐν Λουκ. 6,41 *haleue*².

6: τζιαπελόγε (ῥήξουσι).

σκέλνε (πατήσουσι).

βεβαίως ὀρθότερον ἔχει ὁ Γρηγόριος. ἀλλὰ τὸ *caplion j* κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων ἀφαιρουμένων βιαίως, (=ξεκλωνίζω), ἐνταῦθα ἤρμοζε μᾶλλον τὸ *ce r*.

8: τζοκανίς πόρτενε.

τροκολίν.

13: κὲ πιὲ νιὲ πίσε.

κε ῥπιὲ νδε τε χδ'μβδρι.

16: βγιέλε γκὰ φέμπατε δούσ.

βμελέδε νε ρδ'σ νγὰ νδρίζατε.

τὸ *vjel*, τρυγῶ, καὶ *gjemp*, ἄκανθα, ἐνῶ τὸ *ndrize* = θάμνος.

17: λίσ (δρῦς).

δρδ (πᾶν δένδρον).

25: δερμόϊ οῖου.

ρα οῖδ.

Τὸ *dermo j* (ἢ *thermo j*) κοινοτάτη λέξις σημαίνει συντρίβω, θρυματίζω, ἀλλ' ὁ Γρηγόριος θὰ ἤθελε νὰ γράψῃ: *dermo j*, (ὅπερ σημειοῦται ὁ Χριστοφορίδης ὡς Ἀργυροκαστριτικὸν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφερόμενος)=κατέρχομαι ἀπὸ ὕψους, καταβαίνω.

αὐτὸν «φούστας ἔλεγον συνήθως ἐν Ἀθήναις τὰ Ἀρβανίτικα στίφη, τὰς ληστρικὰς ποιοῦντα ἐπιδρομὰς καὶ διασπείροντα τὴν καταστροφὴν» αὐτ. 45.

¹ *συλοῖ*=συλλογίζομαι, λέξις συνήθης τοῖς Ἑλληναλβανοῖς: *te rrish te silloï-sesh* (Σωτ. Α' 89,50, Β' 98).

² ἴσως ἡδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ χωρίου: «εὐκολώτερον κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν» (Ματθ. 19,24), ὅτι ὁ Γρηγόριος ἠρμήνευσε *gamile*=κάμηλος, καὶ οὐχί, ὥς τινες τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ ἐκ τῶν πατέρων μάλιστα τῆς Ἐκκλησίας, ὀρμώμενοι ἐκ τοῦ *Σουῖδα* καὶ τοῦ *Σχολ.* εἰς Ἀριστοφ. Σφήκ. 1030 ἐξέλαβον ὡς: «κάμιλον» καὶ ἠρμήνευσαν: «παχὺ σχοινίον». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ τοιοῦτον· διότι οἱ Ἀραβες ἔχουσι παροιμίαν περὶ ἐλέφαντος διερχομένου διὰ τῆς ὁπῆς τῆς βελόνης (πρβλ. καὶ τὸ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες» Ματθ. 23,24, ἥτις ἐπίσης εἶναι παροιμία).

Ματθ. 7,28: σόσι (ἐτελείωσε).   μβαρόϊ.

Ἡ λέξις σοs, σώζω ἔχει πάσας, ὅς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, τὰς σημασίας καὶ εἶναι συνήθης καὶ ἐν τῇ Β. ἔτι Ἀλβανίᾳ, ἐνθα πλεῖστοι ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἢ μᾶλλον Πελασγικαὶ λέξεις ἐσώθησαν, ὅς μάτην ἤθελε τις ἐξηγήσει ὥς δάνεια διὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῶν σχέσεων, οἷας οὐδέποτε εἶχον αἱ βορείοταται τῆς Ἀλβανίας ἐπαρχίαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

οὐ τῆς ιδιότητος λαοῦ.
8, 4: ἡ φελικία ντ' αὐτά.
γένδεja τερονισίνε.
ι κρομόσρε μπ' αὐτά.

9: κοπίλιτ.   σερβετόριτ.

21: ἄμε οὐρδερ περπάρα τὲ βέτε. λέμε περπάρα.
 γιάτνε τίμ. τεμ—ἄτε.

24: ταλάζετε ¹. βάλετε.

26: τρεμπελιάκε. φρικατσόρε.
ποροσίτι ἔρρετε (ἔπειμήσε τοῖς κερτοῖ (εἶναι τὸ Ὀμηρικόν
ἀνέμοις)=διέταξεν. κερτομέω).

28: ντὲ φσὰτ τὲ Γεργεσινόβετ.   νδε δετ τε Γεργεσίνεβετ.

27: τζλοῖι νιερί. τσ' φάρε νερίδ.

32: οὐ δὲρθ μὲ βράπ, ἐ ρὰ γκα τέκ θ τ' ῥ νγα γρεμίνα.
 Φρεμία.

33: τζοπάνεριτε. βαρίντε.

10, 8: τὲ κρένι τὲ παύουδιτε ².   νδσίονι διάj.

10: τóρπε.   τράστε.

Ματθ. 10,10: ἔσ' ἰζότι πέρ τε γκρένετ' ἐτίγ. ε βεῖν³ ὀσκήμιν' ε τί.

13: οὐράτα (=ἡ εὐλογία). πακτίμι (ἡ εἰρήνη, ὀρθότερον)

Τὸ κείμενον ἔχει: εἰρήνη, ὅπερ εἶναι ὁ χαιρετισμὸς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ πολὺ διατηρηθεὶς ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἀσκηταῖς. ὁ Γρηγόριος ἠκολούθησε τῇ σκηθεΐᾳ.

¹ Ἡ λέξις ἀναφέρεται καὶ ἐν παραμυθίῳ ὑπὸ τοῦ H a h n II, 167: ταλάξι ε χόδι vd' ἀνε τε δέτιτ, ὁ Χριστοφορίδης σχετίζει πρὸς τὸ ἑλλ. σάλος. σήμερον ὁ λαὸς λέγει: ἔχει θαλάς=τρικυμία.

² ἡ *praudhi* λέγεται συνήθως ὁ διάβολος=ὁ μὴ ἔχων πρὸς ἡμᾶς εἴσοδον, (ὅταν δὲν θέλωμεν νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα).

8 Ὁ Χριστ. ἐν τῷ Λεξικῷ σημειοῦται τὸ μὲν *vejej* ὡς τοπικὸν τὸ δὲ *velèj*, ὅπερ ἐπικρετὶ νῦν πανταχοῦ ὡς Τσαμικόν· ἀλλ' ἐν τῷ Νοτίῳ ἀντ' αὐτῶν εἶναι ἐν χρήσει τὸ *jam i zoti*=εἶμαι ἄξιος.

- Ματθ. 9,16: πέχουνι δά ¹. βέχι πρά.
 10,17: φιούκερα (δικαστήρια). βασκε-νδάνιε ² (συνέδριον).
 22: Ἐ δὸ τέ γένι τέ μτζούαρε. Εδὲ δοτ ³ 8 κένε μερὶ jδ'βε.
 39: δὸ τέ ρνούαγε γέτεν ἔτίγ, δὸ γέτι jέτεν ετί, δο τα χδμβά-
τὰ χουμπάσε. (κατ' ἔννοιαν). σε (κατὰ λέξιν).
 11,16: ρίνε μπούδε (=ἐν ταῖς ὁδοῖς). ρίνε νδε περ τρέγερ (ἐρμηνεία
κατὰ λέξιν τοῦ: ἐν ταῖς ἀγο-
ραῖς).
23: γγέρα μπέ πίσε. γερ νδε χάδε (ἄδης).
24: μέ ι λέτε. με ι δδρδ'αρσίμ.
12,16: ι ποροσίτι μέ φρίκε. ι ποροσίτι στρενγγδάρε.
26, 3: τέ πάριτ ε πρίφτερετ. κρύε - πρίφτεριτ.
29: γκά κεγιδ πεμ ε δρίσε (κλήμα). νγα κεjδ πέμε κε πιέλ χαρδία ³.
34: κοκόσι. γέλι.
Ἰωάνν. 6,27: βοῦρι βούλεν ἔτιγ παπάϊ. βδλόσι άτι περενδία.
7, 4: μπούργενε. φσέχδραζι.
7: οῦνε πέιγ τέ δούκενε πούνετ οῦνε μαρτιρίς περ ατέ σε πδ'-
ἔσάιγ κὲ γιάνε τέ κεκία. νερατ ε σάϊ jανε τε λίγα.
14,30: βγὲν ἀρχόντι ι κεσάιγ δινιάσε πο βιὲν δρδετάρι ι κεσάϊ βότε,
ἔ σκά τέ πέγε μέ μούα φάρε. εδὲ νδ'κε κα τε βένε ασγὲ με
μδ'α ⁴.
Λουκ. 16,20: κιουάειγ Λάζαρο, κὲ δερ φείγ κισ έμρινε Λαζάρ, ι τσίλι δέρ-
ντέ πόρτε τέ τίγ. γεί περάνε δέρεσ ατί.

¹ Ὁ σύνδ. d h a ἡ a d h á (=οὖν τοίνυν ὅθεν, διὰ τοῦτο ἐπόμενος τῷ ῥήματι) εἶναι Τοσκικός, καὶ παρ' Ἱταλοαλβανοῖς ἐν Hylli i Dritës VII, 1931. σ. 511: shpejto ada ti qe parkalesen per ne (Matranga) οἱ Γκέκιδες ἔχουσι τὸ p r a.

² B a s h k e - n d e n j e, λέξις σχηματίζεται, ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι, ὑπὸ τοῦ Χ ρ ι - σ τ ο φ ο ρ ῖ δ ο υ. νῦν τὸ συνέδριον ἢ συμβούλιον ὀνομάζεται k e s h i l l e, ἢ dikastëre.

³ Τὸ hardhi εἶναι Γκεγικόν, τὸ dhri Ἀργυροκαστριτικόν, ἐν τῇ λοιπῇ Ν. Ἀλβανίᾳ τὸ κλήμα λέγεται: llozen ke, καὶ lloznice ἐν Κοριτσᾷ ἢ ἀναδενδράς ἢ κληματίτις ἄμπελος, ἢ ἀλλαχοῦ p j e r g u l l λεγομένη.

⁴ Ἡ λέξις a r h o n t εἶναι ἐν χρήσει εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς ἐκκλησίας (tre a r h o n t λέγομεν τοὺς Τρεῖς ἱεράρχας). ἀλλὰ μήπως τὸ u r d h e t a r (ordinatur) δὲν εἶναι ξένον; ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ ἡ λέξις τοῦ Εὐαγγελίου, ἀφοῦ εἶναι γνωστή τῷ λαῷ. ὁ Χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ῖ δ η ς δὲν ἐγνώριζε τὸ: μηδὲν ἄγαν. τὸ b o t e προτιμητέον ἀντὶ τοῦ Τουρκ. d i n j a ἢ d y n j a, ἀλλὰ τὸ b o t e παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανικοῖς κυρίως σημαίνει χῶμα, πηλός, σπανιώτατα δὲ λαός, ὅθεν καὶ διατηροῦσιν οὗτοι τὸ d u n j a (βλ. Σ ω τ. I. 104, II. 108, 238) ἢ λέγουσι kosmi.

Λουκ. 20, 1: Ε ντὲ νιὲ γὰ ἀτὸ δῖτ, τὲκ
 διδάξ ἀτὶ λαόνε ντὲ ἱερό, ἐ βαγ-
 γελίς, οὐ μπεγιούαδε τὲ πά-
 ρετ' ἐ πρίφτερετ ἐ δὲ γραμμα-
 τέϊγτε μὲ πλεκεσίνε πᾶσκε.

Ῥωμ. 1, 1: Παύλουα ῥόπι ἰ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῖτ.

3: κὲ μόρρι κούρμ, ἐ οὐλὲ γὰ
 φάρῥα ἐ Δαβίδιτ.

5: μούαῤῥμε δουρετὶ ἐ τὲ δερ Φού-
 αρε μπε Φίθε φυλήρα (ἀλλ.
 φυλίτε, Ματ. 25,32) κὲ τὲ δι-
 Φιόγενε ντε πέσε.

8: λε βδόγ Περντίνε. (εὐχαριστῶ).

9: ἰ λιούτεμ (λατρεύω).

13: πέρρα νιγέτ. (προεθέμην).

14: γιάμ πορτζλί.

Ῥωμ. 1,18: Σὲ ψὲ τζφάκετε οὐρῤῥι ε Περ-
 ντίσε νγὰ κιέλι κόντρε τζδὸ
 ἄσεβίσε ἐ ἀδικίσε.

20: πούνετε τε πάδούκουρα τε
 σάγε.

23: Ε κεμπίενε ντέρῥ' ἐ Περντί-
 σε Φιάλε μὲ κόνε νιερίουτ κὲ
 πρίσετε.

Εδὲ νδε νε νγὰ ἀτὸ διτ, αὐ
 κ8ρ πο μεσόντε λα8'ζε νδε χιε-
 ρόρετ, ἐδὲ ἔπτε ζεν ἐ μίρε,
 κρυεπρίφτερετ' ἐδὲ σκρόνεσιτε
 βάσκε με πλεκτ.

Πάβλι σερβετόρι ἰ Ιιο8 - Κρί-
 στίτ κὲ λίνδι νγὰ φάρ' ε Δα-
 βίδιτ πας μίσιτ ¹.

τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος
 Δαβιδ κατὰ σάρκα.

μδάρεμ χῖρ ε αποστολὶ κὲ τ'ι
 δεγόνε νε βέσεσε γίθε κόμβετε.

ἰ φαλεμ νδέρσε Περενδίσε ².

ἰ σερβέν. (ἀκριβέστερον).

ε β8'ρα νδεο μέντ.

jam δετδ'αρ.

Σεπσὲ ζεμεράτε Περενδίε σ88-
 λόνετε νγα κιέλι μβι τῶ δὸ
 παβεσερῖ ε παδδερῖ.

ἀτὸ πδνέτ' ε παδδ'κ8ρα τ'ατί ³.

Εδὲ νδέρδ'ανε λαβδῖν' ε τε
 παβδιέριτ Περενδί με σεμβε-
 λεσε ικόνε νερίου κὲ βδί-
 ρετε.

¹ Ὁ Χριστοφορίδης τῇ μεταφράσει πιστῶς ἀκολουθῶν, (ἥτις ἀντὶ τοῦ γενομένου, ἔχει ὅπως ἐγεννήθη) ἐποίησατο τὸν πατέρα Θεὸν γεννήτορα (κε λένδι) κατὰ σάρκα!!!

² Tò levd oj κυρίως ἐπαινῶ. τὸ δὲ falem ndersse ἢ nnderit οὐ μόνον εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πάντα χαιρετισμὸν σημαίνει νῦν, καὶ εἶναι τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως χαρακτηριστικόν.

³ Ἦτοι ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει Περντία θηλυκοῦ γένους, ὁ δὲ Χριστοφορίδης Περενδία ἀρσενικοῦ.

Ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζων διὰ τοῦ τὸ *vdarem* φθείρομαι, χάνομαι (κυρίως ἐπὶ τῆς σελήνης ὅπερ παρὰ τοῖς ἐν Τσαμουργιᾷ καὶ Ἀττικῇ λέγεται *bagrem*) ἐπιτυγχάνει κάλλιστον τοῦ ὁρθοῦ. τὸ *gjale* τοῦ Γρηγορίου ἀντὶ τοῦ ἀφθάρτου εἶναι ἀτυχέστατον, ὅθεν ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ τὸ *prishem*=καταστρέφομαι.

Ρωμ. 1,26: πρὰ ἀντάιγ ἰ δὰ ἀτὰ Περ- περανδάϊ Περενδία ἰ λα ατὰ
ντία ντὲ μουντίμε τὲ ντιέρα. νδὲρ πεσίμε φδλικερίε.

Τὸ μὲν *ndiere*, ὅπερ δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Χριστοφορίδου, νομίζω ὅτι εἶναι τὸ *ndyge* ἐκ τοῦ *ndy j*=μολύνω¹ καὶ *ndynes i* (Γεγ.) βδέλυγμα, μοιχεία καὶ *ndynes*, βδελυρός, μοιχός, ὅπερ ἀρμόζει εἰς τὰ «πάθη ἀτιμίας». Τὸ δὲ *fulliq* ἢ *felliq* οἱ Νότιοι χρῶνται ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμού ἢ τῆς μολύνσεως ἰδίως τῆς πληγῆς: *u felliq plaga*.

2, 4: α ξεντερῶν τὲ μίρρατ. απὸ βεν περ ασγέ...

Τὸ μὲν *ksenderon j* εἶναι λέξις ἑλληνοαλβανικὴ ἑρμαφρόδιτος, δὲ Χριστοφορίδης ἐχρήσατο περιφράσει. ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ καταφρονεῖν νῦν γράφουσιν οἱ Ἀλβανοὶ *percmim* (*cmim*=τιμή, ἀξία), ὁ Χριστ. ἔχει ἐν τῷ Λεξ. *percmon j*=ἐκτιμῶ (διὰ πραγματογνωμόνων) καὶ διαβουλεύομαι. ἐν Σκόδρα καὶ παρὰ τῷ Μπογδάνω *perbuz(e)*=κακολογῶ.

1,27: τούρπ. σῶμίμ.
ἔ μουάρῳε πά φενε κε οὐ δού- ε τῳκε μάρε πά γεν' ε κοβίμιτ
χαιῖγ τὲ φενιέστρεσε τοῦρε τύρε κε γάντε περ βέτεχεν ε τύρε.
μπὲ βέτεχε τὲ τοῦρε.

Οἱ Νότιοι λέγουσι ἐπὶ τοῦ ἀπροσ. δεῖ τὸ *duhet: ashtú duhej te benje*, οὕτως ἔδει ποιεῖν· τὸ δὲ *ngjanj* (μετὰ εὐφων. *n*—ἴδιον τῶν Νοτίων τὸ *n* τοῦτο—καὶ οὐχὶ *gjaj* ὥς γράφει ὁ Χριστοφορίδης ἐν τῷ Λεξ. καὶ ἐνταῦθα) ὥς προσ. μὲν δηλοῖ ὁμοιάζειν, ἀπρόσ. δὲ συμβαίνειν: *si do te ngjanje runa*,=ὅπως πὸτ' ᾔν ἦ.

2, 8: Μὰ μπὰ τὰ κε γιάνε τὲ ἔ φρε εδὲ μβ' ατὰ κε καρτόνε νε εδὲ
ἔ νούκε οὐνιενε ντὲ τὲ βερτέτε, νδκ' ἰ δεγόνενε τε βερτέτεσε,
πὸ οὐνιενε ντὲ τὲ στρέμπερε, πο ἰ δεγόνενε τε στρέμβετεσε,
δὸ τὲ γέτε τὲ ζεμερούαρε ἔ δὲ do τε ἵτε ζεμεράτε ε μερί.
οὐρ φί.

¹ Τὸ «ἀκάθαρτα πνεύματα» ὁ Χριστοφορίδης μεταφράζει διὰ τοῦ: *frymat' e ndyra* (Ματθ. 8,16).

Ὁ μὲν Γρηγόριος τὸ «ἐριθεία» μετέφρασεν: ἀγριότης, ὃ δὲ Χριστοφορίδης: ἐπίπληξις, φιλονεικία, χρώμενος μάλιστα τῷ Ὀμηρικῷ *qarto j*, ὃ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοῖς καὶ τοῖς Τόσκιδες (ἐν μέρει) *qerto j* ἦτοι κερτομέω, ἀλλ' οὐδέτερος ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ. «Ἐρὶς μὲν ἐστίν, ὅταν τις, ὑποπτεύων μὴ ἐλάττων φανῆναί τινος σπουδάζῃ ποιεῖν τι. ἐριθεία δέ, τὸ ἐξ ὧν ποεῖ τις ἐπιδεικτικῶς ἢ κενοδόξως παρακαλεῖσθαι καὶ ἐρεθίζειν τοὺς ἄλλους εἰς τὰ ὅμοια». Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Βασίλειος· ὃ δὲ Χρυσόστομος ἐριθείαν τὴν φιλόνηκον ἔνστασιν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡρμήνευσεν. Ἔστι δὲ ἡ σύνταξις οὕτως: «τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας οὖσιν (ἢ τοῖς ἐξ ἐ. ἀπειθοῦσι) ἡγουν τοῖς ἐν ἐριθείᾳ καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῷ καλῷ, τῇ ἀρετῇ, τῷ Θεῷ, πειθομένοις δὲ ἐκουσίως τῷ κακῷ, τῇ ἁμαρτίᾳ, τῷ δαίμονι, θυμὸς ἐκ Θεοῦ καὶ ὀργὴ προσέσται»¹. ὅθεν ἡ ὀρθὴ μετάφρασις θὰ ἦτο: *m b' a t à qe k u n - d r a s t a r e n e*. τὸ δὲ ὑποτάσσομαι οὔτε *u n j e m* οὔτε *d e g j o n j* λέγεται, ἀλλὰ *s u n o j*, *s u n o h e m* καὶ ἡ ὑποταγὴ *sunim* (ὅπερ δὲν εὐρίσκεται οὔτε παρὰ τῷ Hahn οὔτε παρὰ τῷ Χριστοφορίδῃ, ἀλλ' εἶναι νῦν ἐν κοινῇ χρήσει παρὰ τοῖς γράφουσιν) ἢ *bindem*. Τὸ *meri* καὶ Γεγ. *meni*, εἶναι τὸ Ὀμηρ. *μῆνις*, καὶ κυριολεκτεῖται ἐνταῦθα.

Ῥωμ. 2,9: *ῤουτζιμ* ἔ δὲ *στρεγγιμ* *μπέ* *ἀτσαρίμ* *εδέ* *στρεγγιμ* *μβε* *τῷ*
τζδὸ *Σπίρτ* *τὰ* *τιγ* *νιερίουτ* *κὲ* *δὸ* *σπίρτ* *νιερίδ* *κὲ* *πδνὸν* *τε*
πεν *τε* *κέκε*. *λίγενε*.

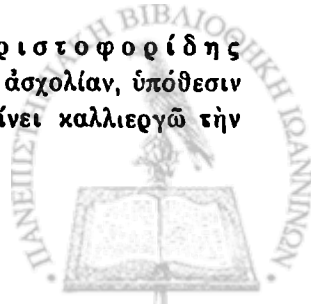
Τὸ *g u x h i m* νομίζω, ὅτι εἶναι Τουρκικὸν (*gusha*=θλίψις). οὔτε ἐν τοῖς Λεξικοῖς ὅμως ὑπάρχει οὔτε ἤκουσά ποτε ταύτην, ὅθεν ἐνδείκνυται τὸ *a ç a r i m* καὶ *a ç a r o j*=θλίβω, στενοχωρῶ. ἡ δὲ λύπη λέγεται *mes h i r e* καὶ ὁ. *mes h i r o j* ἢ *e l m e* καὶ *e l m i o h e m*. ὅταν δὲ ἡ λύπη προέρχηται ἔνεκα θανάτου συγγενοῦς καὶ οἰκείου λέγεται καὶ *p e r m o r ç i m* ἢ *p e r - z i s h i m*. τοσοῦτος λεξιλογικὸς πλοῦτος εἰς τὴν πτωχὴν καὶ περιφρονημένην Ἀλβανικὴν!

Α'. Θεσσ. 5, 23: Περντία... τοῦ *σεῖνγτερόγε* Περενδία... δ *σέντερόφτε* *j δ' βε*
γιούβετ *μπέ* *ῤίθε* *πούνερα* *τε* *τέρε*.
 (ὁλοτελεῖς).

Ὁ Γρηγόριος τοῦ *p u n e* καὶ *p u n e r a* ποιεῖται εὐρυτάτην χοῇ-
 σιν καὶ συγγέει αὐτὸ σημασιολογικῶς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πρᾶγμα π. χ. *σιούμε*
πούνερα *κὲσε* τοῦ *σχροῦαγε*².

¹ Ζιγαβ. ἐκδ. Καλογερά Α' σ. 15.

² Ἰωάνν. Β' Καθ. 12: Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν. Ὁ Χριστοφορίδης ἔχει μόνον *shume* ἄ. τοῦ *p u n e r a* (ἐκ τοῦ πόνος καὶ σημαίνει ἔργον, ἀσχολίαν, υπόθεσιν καὶ ὁ. *p u n o j*, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἑλληναλβανοῖς τῆς Ἀττικῆς σημαίνει καλλιερῶ τὴν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ (ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ).

1. Ἡ φυσικὴ ἀπλότης τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως.— Ἡ ἀνωμαλία τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῶν γραμματικῶν τύπων.— Ἡ ἐπιτήδευσις τοῦ Χριστοφορίδου.

Τὸ ἐγχείρημα τοῦ Γρηγορίου ἦν ὥσφ μέγα τόσφ καὶ δυσχερές. Ἐπρόκειτο νὰ μεταφρασθῇ ἡ ἁγία Γραφή εἰς γλῶσσαν, ἐν ἣ οὐδὲν σχεδὸν γραπτὸν μνημεῖον ἄξιον λόγου προϋπῆρχεν, οὐδὲ καὶ τὸ ἀλφάβητον ἦν διαδεδομένον καὶ γνωστὸν τοῖς πᾶσιν. Αἱ δυσχέρειαι ἐπὶ μᾶλλον αὐξάνονται λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ κοινοῦ βιβλίου, ἀλλὰ περὶ μεταφράσεως αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, ἐνθα καὶ αὕτη ἡ συλλαβὴ καὶ ἡ κεραία ὑπολογίζονται. ἡ δὲ Ἀλβανικὴ ὡς γραφομένη ἦν εἰς νηπιώδη κατίστασιν, ὅλως ἀρρύθμιστος καὶ ἀκατέργαστος, καὶ ὅλως ἀκατάλληλος πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ παράστασιν τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν, ὥστε αὗται νὰ γίνωνται ὑπὸ τῶν πολλῶν καταληπταί. Ἐπρεπε νὰ δημιουργηθῶσι πρὸ παντὸς ὄροι θεολογικοί¹. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐν τῇ δημῳδῇ γλώσσῃ τῇ Ἀλβανικῇ ἐλάχισται μόνον θρησκευτικαὶ λέξεις ὑπῆρχον. καὶ οἱ μὲν Βόρειοι εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταύτας Λατινικάς, οἱ δὲ Νότιοι Ἑλληνικάς. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἔναντι τοῦ Μουσουλμανικοῦ στοιχείου ἀπετέλουν τὴν μειονότητα, οὐδὲ ἐκέκτηντο ὑπὸ τὴν ἀγρίαν τρομοκρατίαν τῶν Τούρκων τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Ἐπομένως περὶ θρησκευτικῆς κινήσεως οὐδεὶς λόγος. εἶναι μάλιστα θαῦμα πῶς ἐσώθησαν ἐκ τῶν ἀθρόων ἐξωμώσεων οἱ Ὁρθόδοξοι οὗτοι. Ἐν τούτοις ὁ Γρηγόριος ἀνὴρ ῥέκτης καὶ μεγαλεπήβολος, εἰς ἄκρον δὲ φιλόμουσος καὶ προνοῶν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ ἐξενίκησε πάσας τὰς δυσχερείας ταύτας. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι

γῆν, γεωργῶ) δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ θέσωμεν τὸ g j e ἢ g j a, ὅπερ παρ' ἡμῖν ἔχει (ὁ Χριστοφορίδης ἐν Λεξ. λέγει ὅτι δὲν ἔχει) πληθ. g j e r a. Τὸ ὁλοτελεῖς ὁ Ζυγαβινὸς (Β' σ. 190) ἐρμηνεύει: ὅλους, ἤγουν ψυχῇ καὶ σώματι, κατὰ ταῦτα ὁ Χριστοφορίδης εἶναι ἀκριβέστερος (t e t e r e).

¹ Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν ἦτο τυχαῖος ἀνὴρ ὁ Γρηγόριος. Ἰδοὺ π. χ. πῶς παρέκαμψε μίαν μεγάλην δυσχέρειαν. Λόγος, Πνεῦμα καὶ Παιδίον (ὁ Χριστὸς) μεταφράσθησαν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ διὰ τῶν μοναδικῶν τῆς συνήθους ὁμιλίας λέξεων. Πρὸς διάκρισιν ὁμῶς τοῦ διαφόρου σημαينوμένου ὁ μεταφραστὴς γράφει: φγιαλλε, Σπίρτε καὶ δγιαλλε, ἥτοι ἐδιπλασίασε τὸ λ καὶ τὸ σ διὰ κεφαλαίου.

ἡ Μετάφρασις ἔχει πολλάς, ὥς εἶδομεν, καὶ σοβαρὰς ἐλλείψεις, πρὸ πάντων δὲ γλωσσικάς, ἀλλὰ δέον νὰ ὤμεν δίκαιοι. Ἡ μετάφρασις εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον εἰς Ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ὁ Γρηγόριος ἔγραψε τὴν γλῶσσαν, ὅπως ἐγνώριζε καὶ ὠμίλει αὐτήν. οὐδεμίαν γραμματικὴν εἶχεν ὑπ' ὄψιν—διότι δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη—ἴσως ὥς μοναδικὸν βοήθημα εἶχε τὸ Λεξικὸν τοῦ Καβαλλιῶτου. Ἐπειτα δέον νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον ἦν ὑπερόριος μακρὰν τῆς πατρίδος, καὶ ἦν ἐπόμενον περὶ τὴν γλῶσσαν νὰ εἶναι ὀλίγῳ ἑλλειπής. μάλιστα, ὥς ὁψόμεθα, ἐκ τῆς συνδιατριβῆς αὐτοῦ καὶ τῆς στενῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τοὺς πολυπληθεῖς τέως ἀλβανοφώνους πληθυσμοὺς ἐν τῇ ἐν Εὐβοίᾳ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ¹, ἐξέμαθε πολλὰ ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ αὐτῶν ιδιώματος. Ἐνεκα τοῦ γεγονότος τούτου ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου δὲν εἶναι τόσω ῥέουσα. παρουσιάζει δυσκαμψίαν τινὰ καὶ ἀνωμαλίαν καταφανῇ περὶ τοὺς τύπους καὶ σάλον περὶ τὰς καταλήξεις, ἔτι δὲ καὶ τινὰ σόλοικα. π.χ. ἀπαντῶμεν τὰ ἑξῆς: *ti lutem jatit-sim*² (ἀντὶ *tim*). *ethea*³ (ἀντὶ *ethete*). *dega te medha*⁴ (ἄ. *dege*). *vregjeliate*⁵ (! ἄ. *vrasjete*). *njeri me gjeterine* (ἄ. *me tjeterin* ἢ *jetrin*). *dhuhaete*⁶ (ἄ. *duhete*). *hieria* (ἄ. *hiri*)⁷, *kontre kesaj filiet*, (ἄ. *filise*)⁸, *njer kesaj dittet* (ἄ. *diteset*)⁹, *fjala Perndiet* (ἄ. *Perendie*)¹⁰, *zune te ferkojnje kalесе* (ἄ. *te ferkojn(in)je kallinj*)¹¹, *te verteten'e kesaj kartet* (ἄ. *kartese*)¹² *karta e folе si do Perndia* (ἀντὶ *e folure*)¹³, *eshte nteljere* (καὶ κατωτ). *entejenete* (ἀντὶ *e ndeliere*, *endjere*)¹⁴, *vogjelite* καὶ *vogjete* (ἀντὶ *vogjlite*)¹⁵, κττ. Ἐκ τούτων δὲ οὐκ ὀλίγη ἐπέρχεται σύγχυσις καὶ παρερμηνεία, ὥς δεικνύει τὸ ἑξῆς παράδειγμα: Ματθ. 12,19 οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ: *=as do te dijoje nje-*

¹ Ὡς γνωστὸν καὶ νῦν ἔτι ἦτε Κύμη, (ἐν μέρει) καὶ τὰ ἀνατολικά τῆς Εὐβοίας χωρία λαλοῦσι τὴν Ἀλβανικὴν, μέχρι τοῦ Ἀλιβερίου.

² Ματθ. 26,53. Οὕτως ἐν τῇ Τοσκικῇ μετὰ τοῦ εὐφωνικοῦ *j*. ὁρθώτερον ἐν τῇ Γεγικῇ *ati*=ὁ πατήρ, γεν. *t'atit* καὶ *t'etit*. Εἶναι δὲ ἡ λέξις Ἰαπετικῇ: Σανσχρο. *attâ*, (οὕτω καὶ οἱ Λύκιοι πβλ. καὶ Ἄτις) Λατ. καὶ Γοτθ. *atta*. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον: ἄττα προσφώνησις φιλοφρονητικὴ νέου πρὸς πρεσβύτερον (πρβλ. Ἰλ. I, 607 Φοῖνιξ, ἄττα γεραῖέ). Τὸ ἐν ἀρχῇ *j* συνδέει τὸ *jat* πρὸς τὸ ὄρχαιον Κρητικόν: *léttas* πατέρας (Ἡσύχ.). Παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς *tata* καὶ παρὰ τοῖς Σαρακατσαναίοις τῆς Πίνδου καὶ τοῖς Κουτσοβλάχοις ἐν γένει *tata*, καὶ *tatko* παρὰ Μακεδονοσλάβοις. *tetko* Τοσκ. ὁ πρὸς πατρός θεῖος καὶ *tetto* ἡ θεία. Παρ' Ἡσυχίου τέττα συνών. τῷ ἄττα.

³ Μαρκ. 1,31. ⁴ αὐτ. 4,32. ⁵ αὐτ. 7,21. ⁶ αὐτ. 8,31. ⁷ Ρωμ. 1,20. ⁸ Λουκ. 11,32. ⁹ Ματθ. 11,23. ¹⁰ Λουκ. 3,2. ¹¹ Ματθ. 12,1. ¹² Αὐτ. 28,13. ¹³ Β' Τιμ. 3,16. ¹⁴ Ματθ. 12,12 καὶ 32. τὸ *ndelenj* εἶναι ἑλληνοαλβανικόν (παρὰ Meyer Alban. Studien V σ. 40 καὶ ἄ). ¹⁵ Αὐτ. 18,10 καὶ 14. Πρβλ. καὶ *zotit satit kopilit* (Ματθ. 18,27), *i lutej atit* (29), *ketit malit* (21,21).

ri zën' e tij nde udhëra! (ἀντὶ udhete, udhëra δὲ σημαίνει σκό-
δορα). Τὰ τοιαῦτα πλημμελῆ καὶ ἀκατανόητα ὁ Hahn, ἐν τῷ Λεξικῷ
καὶ τῇ γραμματικῇ συνοδεύει δι' ἐρωτηματικοῦ, ἢ σημειοῦται ὡς ἀνωμά-
λους τύπους τῆς Τοσκικῆς.

Ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς τοιαύτας κῆρας, αἵτινες συγχωροῦνται εἰς πᾶ-
σαν γλῶσσαν κατὰ πρῶτον γραφομένην, ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως
εἶναι ἀπλῆ, φυσικῇ, ἀπέριττος καὶ εἰς ἄκρον ἀναλυτικῇ.
Ὅλίγα μόνον ἔχει ἀφηρημένα οὐσιαστικά, παράγωγα
πάνυ ἐλάχιστα, τὰ δὲ σύνθετα εἶναι ἄγνωστα τελείως.—
Παρατίθενται αἱ λέξεις ἄνευ ἰδιαιτέρων καταλήξεων¹.—
Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχαιοπρέπειαν τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου, ὅστις
καίτοι ἠδύνατο νὰ πλάσῃ τοιαῦτα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς γλώσσης, προ-
τίμησε νὰ ἐμφανίσῃ ἡμῖν ταύτην ἀγνὴν καὶ παρθένον ἐν τῷ κάλλει τῆς πο-
λιᾶς ἀρχαιότητος, ὅπως ἦσαν πᾶσαι αἱ γλῶσσαι πρὶν τῆς ὑπὸ τῶν γραμμα-
τικῶν ἐπενεχθείσης μεταμορφώσεως καὶ διαστροφῆς. Φέρομέν τινα πρὸς πί-
στωσιν τῶν λεγομένων παραδείγματα ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸν Χριστο-
φορίδην, ὅστις ἔχει μᾶλλον ἐπιτετηδευμένην γλῶσσαν.

Γρηγόριος (Ματθ. 6, 32): jati juaj i qellit Χριστ. ati juaj qellori.

»	(Ῥωμ. 1, 11): dhureti te shqirtit.	»	dhureti shpirterie.
»	23 : Perndise gjalle.	»	te pavidjerit Perendi
»	26 : muntimë te ndie- ra (γρ. ndyra).	»	pesime fulligerie.
»	(Ἀποκ. 19, 15): fuqi madhit (παν- τοκράτορος).	»	githe- pushtetesit.
	17 : te Perndise ma- dhe (μεγ. Θεοῦ).	»	te Perendise math.

Τοιαύτη παρουσιάζεται ἡ φυσικὴ ἀπλότης τῆς γλώσσης καὶ ἐν τῇ ποιή-
σει. π. χ. mike faqie protokale². as aman o moj mike-nerenxe³. buza
karafit dyqani⁴. per mike buze kutine⁵. thelleze krahe jeshil. skoj gryk-

¹ Γενικά τινα περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν χαρακτήρων
αὐτῆς βλέπ. διεξοδικώτερον παρὰ Κουπιτώρη: Μελέτη ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ
περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν (Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ Δ' τόμ. τοῦ Βύρω-
νος, Ἀθῆναι 1879 σ. 58-60). Ἡ ἀξιόλογος αὕτη πραγματεία τοῦ ἐνθουσιώδους Ὑδραίου
γυμνασιάρχου ἐν Ἀθήναις, ἐδημοσιεύθη τὸ α'. ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν (Ἀ-
θῆναι τομ. ΙΓ' 1867-8), ἔπειτα οὗτος ἀναθεωρήσας πολλὰ ἐξέδοτο εἰς ἴδιον τεῦχος.
Οὗτος μετὰ τοῦ Ἀ. Κουλουριώτου καὶ τοῦ Λουκά Μπέλλου ἱατροῦ ἀπο-
τελοῦσι τὴν τριάδα τῶν Ἑλληνοαλβανῶν τῶν φιλοτίμως ἐργασθέντων ὑπὲρ τῆς Ἀλ-
βανικῆς γλώσσης. τούτων πρόδρομος ὑπῆρξε ὁ Πυχαιὸς ἐν Λαμιά ὅστις μετὰ τοῦ
Stier ἐξεδίδου Ἀλβανικὴν ἐφημερίδα.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II, 127. ³ αὐτ. 128. ⁴ αὐτ. ⁵ αὐτ. 130.

ergjendeja ¹. e mire e purteke e arte ². Hasan xaka sqima.... lete nema kalokrinja ³.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως.—Τὰ προτερήματα αὐτῆς. — Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόοδον τῶν Νοτιοαλβανῶν. — Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις. — Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων. — Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδιας ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. — Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα.

Πάντες, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἡ Τοσκικὴ· τὸ τοιοῦτον δὲ νῦν ἐνισχύεται ἀδιασείστως ἀποδειχθέντος, ὅτι οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ὁ Hahn μάλιστα ἡσχολήθη ἰδιαιτέρως περὶ τὴν διάγνωσιν τοῦ ἰδιώματος καὶ κατέδειξεν, ὅτι ἦν τὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἥτοι τῆς Χιμάρας, ὅπερ μικρὸν διαφέρει ἐκείνου (ὃ ἐδιδάχθη ὁ μέγας ἀλβανολόγος) τοῦ Τεπελενίου. τῆς δὲ διαφορᾶς ταύτης ἐξεπόνησε συλλογὴν, λέγει, ἣν ὁμως ἀπώλεσεν ⁴.

Ἡ Τοσκικὴ ἀληθῶς διέσωσε τὸν ἀκραιφνέστερον καὶ μᾶλλον ἀδιάφθορον τύπον τῆς Ἀλβανικῆς. Ἡ ξενικὴ κατάκτησις τῆς Τοσκαρίας ἦτο παροδική, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις αὐτῆς ἐλαφρά. Ἡ Νότιος Ἀλβανία ἔχει μείζονα καὶ συμπαγῇ φυλετικὴν ἐνότητα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Βόρειον, διὸ ἀπὸ τε πολιτικῆς, ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξεν εὐτυχέστερα. ἐνταῦθα ἐσώθησαν περὶ τὰς 300.000 ὀρθοδόξων. Ὑπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς ἡγεμόνας, οἳοι ἦσαν οἱ Ἀριανῖται, οἱ Τόπιαι Κομνηνοί, οἱ Μουζᾶκαι, οἱ Σπᾶται, οἱ Λιόσαι κ. ἄ. οἱ κάτοικοι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας πρῶτοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελευταῖοι κατέθηκαν τὰ ὄπλα. ἔστι δ' ὅτε συνεδέοντο καὶ δυναστικῶς καὶ διὰ συμμαχίας πρὸς τοὺς ἀντίπεραν τοῦ Ἀδρια ἰσχυροὺς, ἀλλ' οὐδέποτε ἠνέχθησαν τὸν ζυγὸν αὐτῶν. ἐντεῦθεν ἡ Τοσκικὴ εἶναι ὅλως ἀπηλλαγμένη Λατινισμῶν καὶ Φραγκισμῶν, ὧν βρίθκει ἡ Γεγική. Τοῦναντίον ἡ Βόρειος Ἀλβανία διηρημένη εἰς μικρὰς τοπαρχίας καὶ φυλαρχίας ἐσπαράσσετο διαρκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, ὧν ἐπωφελοῦμενοι οἱ ἐλλοχεύοντες ξένοι ἐπετίθεντο καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, τῶν κατοίκων διασωζόντων τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη. Πλὴν τούτου ἡ Β. Ἀλβανία, ἣν ἡ ἀποκλειστικὴ δίοδος τῶν ἀπὸ Β. κατερχομένων ἐπιδρομῶν. τῶν δ' ἔναντι Ἰταλῶν καὶ περαιτέρω τῶν Φράγκων ὁ πρῶτος σταθμὸς (πρὸβλ. τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς σταυροφόρους) δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο καὶ ἡ Ἑγνατία ὁδὸς ἀπὸ Δυρραχίου μέχρις Ἀχρῖδος. Ἀπαξ μόνον ἡ ἀμίμητος φιλοπατρία καὶ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Σκενδέρβεη, ὅστις

¹ Hahn 132. ² αὐτ. 135. ³ αὐτ. 138. ⁴ αὐτ. V.

ἐκκληροδότησεν ἀναντιρρήτως τῇ χώρᾳ κλέος ἄφθιτον, κατώρθωσε παροδικῶς νὰ ἐνώσῃ τοὺς διαφόρους ἡγεμονίσκους, τοὺς προσωποιοῦντας τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τῶν Τούρκων σημαίαν ¹. Τὸ τραχὺ καὶ δυσεπίβατον τῆς χώρας ὑπὸ διαφόρων ὁρέων καὶ ποταμῶν διακοπτομένης καθίστων λίαν δυσχερῇ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων, ὅθεν τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πολιτισμὸς οὐδεμίαν ἔσχον διεϊσδυσιν καὶ ἐπίδοσιν. Αἱ συνθῆκαι αὗται οὐκ ὀλίγον βεβαίως συνετέλεσαν καὶ ἐπὶ τὴν τῆς γλώσσης διαμόρφωσιν, ἥτις παρὰ τὴν ποικίλην ξενικὴν ἐπίδρασιν διέμεινε τραχεῖα καὶ ἄπλαστος, διέσωσε δὲ ἐν πολλοῖς τὴν ἀρχαϊκὴν προφοράν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν εἰς τὴν Τοσκικὴν, ὅπως οἱ λαλοῦντες αὐτὴν εἰσιν εὐφυεῖς καὶ εὐεπήβολοι δραστήριοι καὶ ἐπιδεκτικοὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν δὲν ἔμεινε ἀτεγκτος, ἀλλὰ μετεβλήθη, ἐπλουτίσθη καὶ ὑπέστη σπουδαίαν ἐξέλιξιν μάλιστα ἐν ταῖς ἀποικίαις, τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐν αὐτῇ ἐγράφησαν πάντα τὰ ζῶντα τοῦ λόγου μνημεῖα καὶ τὰ πρῶτα θρησκευτικὰ βιβλία πλὴν τῶν τοῦ Βογδάνου, Βουζοῦκου καὶ τινων ἄλλων. Δὲν ἔχει ὠρισμένην περιφέρειαν, ὅπως ἡ γεγικὴ τὴν Σκόδραν. ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ἐκ διαφόρων τῆς Τοσκαρίας μερῶν, διὰ τοῦτο ἡ γραφομένη Τοσκικὴ εἶναι τὸ σύνολον οὐ μόνον ἐνὸς ἰδιώματος ἀλλὰ διαφόρων ².

Ἐλέχθη ἄλλοτε ὅτι διὰ τὴν κοινὴν Ἀλβανικὴν ἡδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὡς βάσιν τὸ ἰδιῶμα τοῦ Ἑλβασανίου, ὡς ἐν μεθορίοις Τόσκιδων καὶ Γέγιδων κείμενον, καὶ διὰ τὸ λίαν εὐῆχον διακρινόμενον (ὅθεν καὶ ἡ παροιμία turc' e Stambollit, shqrpje Elbasanit, Gerqisht je Janines, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὄροι, οἵτινες ἠθέλον συντελέσει εἰς τοῦτο δὲν ὑφίστανται (συγγραφεῖς σπουδαῖοι, πολιτισμός, πολιτικὴ σημασία κτ.) ἐν Ἑλβασανίῳ. Τοῦναντίον λοιπὸν ἡ Ν. Ἀλβανία ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὁρους διατελοῦσα, ἐπέτυχε πρωϊμότερον τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως· διὰ δὲ τῶν φιλαποδῆμων καὶ εὐδοκίμως τὸ ἐμπόριον ἐξασκούντων κατοίκων αὐτῆς μετωχεύθησαν ἐνταῦθα ἐκ τῆς ξένης πολλὰ τάγαθὰ ³.

¹ Ἐπιθι, Historia e Skenderbeut mbretit te Shqiperise... prej Peskopit Theofan (Fan. Noli) Boston 1921, σ. 103, 110 καὶ 27.

² Τοῦτου ἔνεκα καὶ ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα τῆς Γεγικῆς ἀφίστανται περισσότερον μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὸ ἀκοινώνητον τῶν κατοίκων ὁ Xylander, ὁ Hahn καὶ ὁ Dozon, Meyer καὶ Weigand ἐξέλαβον τὴν Τοσκικὴν ὡς βάσιν τῆς ἐγγραμματοζομένης Ἀλβανικῆς, καὶ ὡς κλασσικὴν εἰς τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ ἐν γένει ὡς τὴν μόνην ὑποδειγματικὴν διάλεκτον διὰ τὴν γλωσσολογίαν. καὶ αὐτὸς ὁ Χριστοφορίδης καίτοι Γέγας, τὴν Γεγικὴν ἐθεώρησεν ὡς δευτερεύουσαν καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ τῇ Γραμματικῇ. Δικαίως ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ λογία γλῶσσα τῆς Ἀλβανίας, εὐπλαστοτέρα μάλιστα οὐσα τῆς Γεγικῆς.

³ Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπω τὸν εὐμενῇ ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐξῆς πηγάς: Ἰωάννου Λαμπρίδου, Περί τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων Μέρ. Α'-Β' (Ἀθῆναι 1880). Α. Γούδα: Βίοι παρὰλληλοι, Τόμ. Γ', Πλούτος ἢ ἐμπόριον καὶ Β' Παιδεία (Ἀθῆναι 1870). Κληροδοτήματα, ἥτοι μελέτη περὶ τῶν ὑπὲρ ἐθνικῶν

ergjendeja ¹. e mire e purteke e arte ². Hasan xaka sqima.... Iere nema kalokrinja ³.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως.—Τὰ προτερήματα αὐτῆς. — Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόοδον τῶν Νοτιοαλβανῶν. — Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις. — Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων. — Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδιας ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. — Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα.

Πάντες, ὡς εἶδομεν, συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἡ Τοσκικὴ· τὸ τοιοῦτον δὲ νῦν ἐνισχύεται ἀδιασείστως ἀποδειχθέντος, ὅτι οὗτος κατήγετο ἐξ Ἀργυροκάστρου. Ὁ Hahn μάλιστα ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως περὶ τὴν διάγνωσιν τοῦ ἰδιώματος καὶ κατέδειξεν, ὅτι ἦν τὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων, ἥτοι τῆς Χιμάρας, ὅπερ μικρὸν διαφέρει ἐκείνου (ὃ ἐδιδάχθη ὁ μέγας ἀλβανολόγος) τοῦ Τεπελενίου. τῆς δὲ διαφορᾶς ταύτης ἐξεπόνησε συλλογὴν, λέγει, ἣν ὁμως ἀπώλεσεν ⁴.

Ἡ Τοσκικὴ ἀληθῶς διέσωσε τὸν ἀκραιφνέστερον καὶ μᾶλλον ἀδιάφθορον τύπον τῆς Ἀλβανικῆς. Ἡ ξενικὴ κατὰ κτησις τῆς Τοσκαρίας ἦτο παροδική, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις αὐτῆς ἐλαφρά. Ἡ Νότιος Ἀλβανία ἔχει μείζονα καὶ συμπαγῆ φυλετικὴν ἐνότητα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Βόρειον, διὸ ἀπὸ τε πολιτικῆς, ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξεν εὐτυχέστερα. ἐνταῦθα ἐσώθησαν περὶ τὰς 300.000 ὀρθοδόξων. Ὑπὸ τοὺς ὀνομαστοὺς ἡγεμόνας, οἳ ἦσαν οἱ Ἀριανῖται, οἱ Τόπιαι Κομνηνοί, οἱ Μουζᾶκαι, οἱ Σπᾶται, οἱ Λιόσαι κ. ἄ. οἱ κάτοικοι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας πρῶτοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τελευταῖοι κατέθηκαν τὰ ὅπλα. ἔστι δ' ὅτε συνεδέοντο καὶ δυναστικῶς καὶ διὰ συμμαχίας πρὸς τοὺς ἀντίπεραν τοῦ Ἀδρια ἰσχυροὺς, ἀλλ' οὐδέποτε ἠνέχθησαν τὸν ζυγὸν αὐτῶν. ἐντεῦθεν ἡ Τοσκικὴ εἶναι ὅλως ἀπηλλαγμένη Λατινισμῶν καὶ Φραγκισμῶν, ὧν βρίθει ἡ Γεγική. Τοῦναντίον ἡ Βόρειος Ἀλβανία διηρημένη εἰς μικρὰς τοπαρχίας καὶ φυλαρχίας ἐσπαράσσετο διαρκῶς ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων, ὧν ἐπωφελοῦμενοι οἱ ἐλλοχεύοντες ξένοι ἐπετίθεντο καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, τῶν κατοίκων διασωζόντων τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη. Πλὴν τούτου ἡ Β. Ἀλβανία, ἣν ἡ ἀποκλειστικὴ δίοδος τῶν ἀπὸ Β. κατερχομένων ἐπιδρομῶν. τῶν δ' ἑναντι Ἰταλῶν καὶ περαιτέρω τῶν Φράγκων ὁ πρῶτος σταθμὸς (πρβλ. τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς σταυροφόρους) δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο καὶ ἡ Ἑγνατία ὁδὸς ἀπὸ Δυρραχίου μέχρις Ἀχρίδος. Ἀπαξ μόνον ἡ ἀμίμητος φιλοπατρία καὶ γενναιοφροσύνη τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Σκενδέρβη, ὅστις

¹ Hahn 132. ² αὐτ. 135. ³ αὐτ. 138. ⁴ αὐτ. V.

ἐκκληροδότησεν ἀναντιρρήτως τῇ χώρᾳ κλέος ἀφθιτον, κατῳρῆσε παροδικῶς νὰ ἐνώσῃ τοὺς διαφόρους ἡγεμονίσκους, τοὺς προσωποιοῦντας τοὺς Ὀμηρικοὺς ἥρωας, ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τῶν Τούρκων σημαίαν ¹. Τὸ τραχὺ καὶ δυσεπίβατον τῆς χώρας ὑπὸ διαφόρων ὁρέων καὶ ποταμῶν διακοπτομένης καθίστων λίαν δυσχερῇ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων, ὅθεν τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πολιτισμὸς οὐδεμίαν ἔσχον διείσδυσιν καὶ ἐπίδοσιν. Αἱ συνθῆκαι αὗται οὐκ ὀλίγον βεβαίως συνετέλεσαν καὶ ἐπὶ τὴν τῆς γλώσσης διαμόρφωσιν, ἥτις παρὰ τὴν ποικίλην ξενικὴν ἐπίδρασιν διέμεινε τραχεῖα καὶ ἄπλαστος, διέσωσε δὲ ἐν πολλοῖς τὴν ἀρχαϊκὴν προφορὰν. Τοῦναντίον παρατηροῦμεν εἰς τὴν Τοσκικὴν, ὅπως οἱ λαλοῦντες αὐτὴν εἰσιν εὐφυεῖς καὶ εὐεπήβολοι δραστήριοι καὶ ἐπιδεκτικοὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν δὲν ἔμεινεν ἄτεγκτος, ἀλλὰ μετεβλήθη, ἐπλουτίσθη καὶ ὑπέστη σπουδαίαν ἐξέλιξιν μάλιστα ἐν ταῖς ἀποικίαις, τῇ Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Ἐν αὐτῇ ἐγράφησαν πάντα τὰ ζῶντα τοῦ λόγου μνημεῖα καὶ τὰ πρῶτα θρησκευτικὰ βιβλία πλὴν τῶν τοῦ Βογδάνου, Βουζοῦκου καὶ τινων ἄλλων. Δὲν ἔχει ὠρισμένην περιφέρειαν, ὅπως ἡ γεγική τὴν Σκόδραν. ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ἐκ διαφόρων τῆς Τοσκαρίας μερῶν, διὰ τοῦτο ἡ γραφομένη Τοσκικὴ εἶναι τὸ σύνολον οὐ μόνον ἐνὸς ιδιώματος ἀλλὰ διαφόρων ².

Ἐλέχθη ἄλλοτε ὅτι διὰ τὴν κοινὴν Ἀλβανικὴν ἡδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ὡς βάσιν τὸ ἰδίωμα τοῦ Ἑλβασανίου, ὡς ἐν μεθορίοις Τόσκιδων καὶ Γέγιδων κείμενον, καὶ διὰ τὸ λίαν εὐῆχον διακρινόμενον (ὅθεν καὶ ἡ παροιμία turc' e Stambollit, shqipje Elbasanit, Gergishtje Janines, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ὄροι, οὔτινες ἤθελον συντελέσει εἰς τοῦτο δὲν ὑφίστανται (συγγραφεῖς σπουδαῖοι, πολιτισμός, πολιτικὴ σημασία κτ.) ἐν Ἑλβασανίῳ. Τοῦναντίον λοιπὸν ἡ Ν. Ἀλβανία ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὁρους διατελοῦσα, ἐπέτυχε πρωϊμότερον τὰ μέσα τῆς ἀναπτίξεως· διὰ δὲ τῶν φιλαποδῆμων καὶ εὐδοκίμως τὸ ἐμπόριον ἐξασκούντων κατοίκων αὐτῆς μετωχεύθησαν ἐνταῦθα ἐκ τῆς ξένης πολλὰ τὰγαθὰ ³.

¹ Ἐπιθι, *Historia e Skenderbeut mbretit te Shqiperise... prej Peskopit Theofan* (Fan. Noli) Boston 1921, σ. 103, 110 καὶ 27.

² Τούτου ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα τῆς Γεγικῆς ἀφίστανται περισσότερο μεταξὺ αὐτῶν διὰ τὸ ἀκοινώνητον τῶν κατοίκων ὁ Xylander, ὁ Hahn καὶ ὁ Dozon, Meyer καὶ Weigand ἐξέλαβον τὴν Τοσκικὴν ὡς βάσιν τῆς ἐγγραμματοποιημένης Ἀλβανικῆς, καὶ ὡς κλασσικὴν εἰς τοὺς γραμματικούς κανόνας καὶ ἐν γένει ὡς τὴν μόνην ὑποδειγματικὴν διάλεκτον διὰ τὴν γλωσσολογίαν. καὶ αὐτὸς ὁ Χριστοφορίδης καίτοι Γέγας, τὴν Γεγικὴν ἐθεώρησεν ὡς δευτερεύουσαν καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ τῇ Γραμματικῇ. Δικαίως ἄρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ λογία γλῶσσα τῆς Ἀλβανίας, εὐπλαστοτέρα μάλιστα οὐσα τῆς Γεγικῆς.

³ Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπω τὸν εὐμενῇ ἀναγνώστην εἰς τὰς ἐξῆς πηγὰς: Ἰωάννου Λαμπρίδου, *Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων Μέρ. Α'-Β'*, (Ἀθῆναι 1880). Α. Γούδα: *Βίοι παράλληλοι, Τόμ. Γ'*, Πλοῦτος ἢ ἐμπόριον καὶ Β' Παιδεία (Ἀθῆναι 1870). Κληροδοτήματα, ἥτοι μελέτη περὶ τῶν ὑπὲρ ἐθνικῶν

Ἡ γλῶσσα ἐνταῦθα ἐπίσης ἀνεπτύχθη φυσιολογικῶς διατηροῦσα ἀκραιφνεῖς τοὺς γραμματικούς τύπους καὶ ἐν γένει τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτήρα, καὶ πλουτιζομένη ἐκάστοτε διὰ νέων λέξεων καὶ δὴ Ἑλληνικῶν. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἔνεκα τῆς στενωτάτης τῶν δύο γλωσσῶν συγγενείας δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ξενική. Τὸ νέον ὕλικόν διὰ ταχείας ἀφομοιώσεως καθίσταται τόσῳ δυσδιάκριτον, ὥστε οὐδεμίαν οὐσιώδη μεταβολὴν βλέπει τις ἐν τῇ γλώσσῃ¹. Οὕτω λοιπὸν κατέστη δι' ὅλων τῶν ὡς ἄνω παραγόντων ἡ Τοσκικὴ ἱκανὴ πρὸς ἔκφρασιν ὑψηλοτέρων ἐννοιῶν. Καὶ οὐ μόνον τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπαφὴν τῶν Νοτίων Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος οὗτοι μορφωθέντες προσανατολίζονται εὐκολώτερον πρὸς τὰς νέας τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἰδέας, χωρὶς ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἰδιάζοντα φυλετικὸν χαρακτήρα.

Οὐδόλως ὁμως πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πολλαὶ Ἑλληνικαὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ λέξεις ἔχουσιν ἀρχαίαν καὶ κοινὴν τὴν καταγωγὴν, ὡς ἀπέδειξαν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐνθουσιώδης Ἰταλοαλβανὸς ἱερεὺς Δημήτριος Camarda². Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νέα ἐκεῖνα, ἅπερ αἱ καθημεριναὶ ἀνάγκαι καὶ ἡ Μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου εἰσήγαγον εἰς τὴν γλῶσσαν, παρὰ πάσας τὰς καταφανεῖς ἀναλογίας, ἃς ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζουσιν αἱ δύο γλῶσσαι, ἡ Ἀλβανικὴ ἀπετύπωσε τὴν ἐαυτῆς σφραγίδα ἐξωτερικῶς διὰ τε τῶν προτακτικῶν καὶ ἐπιτακτικῶν μορίων, καταλήξεων κττ. καὶ δὴ διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῆς προφορᾶς³.

Ὡς γεωγραφικὸν τῶν δύο κυρίων διαλέκτων τῆς Ἀλβανικῆς ὅριον εἶναι ὁ ποταμὸς Γενοῦσος (Σκούμπης), ὅστις διὰ τῆς 41^ο βορείου πλάτους διερχόμενος χωρίζει τὴν νότιον τῆς βορείου Ἀλβανίας. Αἱ δύο διάλεκτοι διαφέρουσι κυρίως φωνητικῶς. Τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς Γεγικῆς

καὶ εὐαγῶν σκοπῶν κληρονομιῶν, κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν, ὑπὸ Ἀθ. Π. Παπαχριστοπούλου (Ἀθῆναι 1914). Συλλογὴ τῶν περὶ τῆς ἐθνικῆς δωρεᾶς I. M. Μπάγκα ἐπισήμων κειμένων (Ἀθῆναι 1896).

¹ Περὶ τῶν εἰσαχθεῖσων Ἑλληνικῶν λέξεων βλ. H a h n III, σ. VII, ἃς οὗτος ἀποβαλὼν μόνον τὰς ὑπὸ τῶν λογίων καὶ τοῦ Εὐαγγελίου εἰσαχθείσας διετήρησεν ἐν τῷ Λεξικῷ. Βλ. καὶ τὴν ἐπομένην § τὰ Ἑλληνοαλβανικά.

² Saggio di Grammatologia comparata sulla lingua Albanese. (Livorno 1864) ἀποδείξας στενωτάτην τὴν συγγένειαν τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπερ καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ Ἀλβανοὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἔπραξαν καὶ δὴ ὁ Vincenzo Dorsa: Studi etymologici della lingua Albanese (Cosenza 1862), ὁ G. Ascoli, ὁ M. Crispi n. ᾤ.

³ Βλ. Aug. Dozon. Manuel de la langue Chkipe ou Albanaise, (Paris 1878) σ. 168. Δὲν φαίνεται τὸ γερονὸς τοῦτο, ὅτι ἀντίκειται σοβαρῶς εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν ταυτότητα τῶν δύο γλωσσῶν; Ὅτι αἱ Ἑλληνικαὶ λέξεις εἶναι παναλβανικὸν κτῆμα παραπέμπω εἰς τὴν Rondinella τοῦ Z. Marihiani (1790). τῷ 1906, ἐκδοθεῖσαν, ἐνθα οὐ μόνον τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων θαυμάζει τις, ἀλλὰ καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτῶν.

είναι τὸ ἔρρινον καὶ τὸ τραχὺ τῆς προφορᾶς ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν συμφώνων (καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον) ¹. Τοῦναντίον ἡ Τοσκικὴ ἀποφεύγουσα τὸ ἔρρινον τρέπει καὶ αὐτὸ ἢ εἰς r. Οἱ Γέγιδες ὁμιλοῦντες πλήττουσιν ἐπαισθητῶς τὸ οὗς διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τονισμοῦ καὶ τῆς μακρότητος τῶν φωνηέντων καὶ δὴ οἱ τῶν ὀρεινῶν περιφερειῶν, καὶ καταφανεῖς γίνονται διὰ τῆς ποικίλης τῶν τε μακρῶν φωνηέντων (ἅπερ δὲν ἔχει ἡ Τοσκικὴ) καὶ διφθόγγων διαθέσεως, καὶ τῶν συχνῶν συναιρέσεων. Πολλάκις οἱ τελικοὶ φθόγγοι ἐκμηδενίζονται ὥς ἐκ τοῦ μήκους τῶν προηγουμένων· καὶ τὸ μὲν ε γίνεται ἢ π.χ. njε-nji ἔν, τὸ δὲ h τραχύνεται εἰς f: rah-raf δέρω, ngreh-ngref ἐγείρω, shoh-shof βλέπω ². καὶ τοῦτο ἔνδειξις τῆς τραχύτητος τῆς γλώσσης, ἣτις τοσοῦτον ἐπέδωκεν ὥστε καὶ τὰ ἀπαλῶτατα h καὶ v τρέπονται καὶ ἐν μέσφ λέξεως εἰς f: baht-baft τύχη, lemdi-lafiti ἔπαινος, çvare çfare (çe fare) τί, veshellenj-feshellinj συρίζω. συνήθως ἀποβάλλεται τὸ κλειστὸν e mekate-mpkat, ἀμάρτημα, nde kembes-nekembes-mkas ἀντικαταστάτης, kershendelle-kshnele Χριστούγεννα, καὶ ἄλλα χεῖρω: njinsse ἀντὶ argjirimi νηστεία ³.

Κατὰ ταῦτα μᾶλλον εὐηχος διὰ πλήθους φωνηέντων καὶ εὐπλαστος δι' ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐμφανίζεται ἡ Τοσκικὴ καὶ δὴ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ ⁴. πρεπωδῶς ἄρα ὁ πρῶτος πολιτογραφηθεὶς ἐν Ἑλλάδι ἁλβανολόγος Βαναρὸς,—ἱατρὸς τοῦ Ὁθωνος—ὁ Reinhold ἐφθέγγετο τάδε: «Τῇ ἀβρᾷ τῶν Πελασγῶν, τῶν τοῦ βασιλικοῦ στόλου ἐταίρων, πρὸς ἐμὲ φιλοφροσύνῃ παρακινηθεῖς, τῇ ἡδεῖα αὐτῶν γλώσση τὸν νοῦν προσέσχον καὶ...τῇ ἐκμαθήσει τοῦ κομποῦ τῶν ἐταίρων ἰδιώματος ἀνήλiskon τὸν χρόνον, ἥδη δὲ αὐτὸν τὸν τοῦ Ἀλβανικοῦ λόγου ἤχον ἡδονὴν ἔχω» ⁵. Πρὸς τούτοις πολλὰ

¹ «Περὶ τροπῆς ψιλῶν συμφώνων εἰς δασέα ἢ τραχέα.

Οὐδέποτε ἀπαντᾷ λέξεις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν λήγουσα εἰς β, b, γ, d, d, gj, ζ, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν εἰς φ, π, θ, τ, κ, q, σ, sh». Χρῆστοφορίδης, Γραμματικὴ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης κατὰ τὴν Τοσκικὴν διάλεκτον (Κωνσταντινούπολις 1882) σ. 7.

² Αὐτ. σ. 2-9 περὶ τῶν φθογγολογικῶν διαφορῶν τῶν δύο διαλέκτων. καὶ H a h n Albanesishe Studien II σ. 6-24.

³ Αὐτ. σ. 18 ε.

⁴ Ὁ Dozon (Manuel σ. 166) γράφει: Δύο τινὰ οὐσιώδη δέον νὰ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην α'.) ὁ Ἀλβανὸς ἔχει ἄκραν εὐχέρειαν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ξένων ἰδιωμάτων καὶ λέξεων, καὶ β') ἀκολουθεῖ τῷ νόμῳ τῶν νεολατ. γλωσσῶν (ἥτοι συστέλλει τὴν συλλαβὰς τῶν ξένων λέξεων καὶ λαμβάνει τὸ θέμα). βλ. ἀνωτ. σ. 6.

⁵ Noctes Pelasgicae ? 129 σημ. 9 (παρὰ Κουπιτώρη ἐνθ' ἀνωτ. σ. 60). Ἰσως τῶν σπουδαιότερων τῆς ἁλβανικῆς προσόντων εἶναι ἡ διατήρησις τῆς προσφιδίας, ἣτις προώριστα νὰ λύση πολλὰ τῆς ἑλληνικῆς γλωσσολογίας προβλήματα, π. χ. δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τίς ἢ προφορὰ τοῦ e, ὅπερ διὰ τοῦ η παρυστάθη ἐν τῷ Ἰωνικῷ ἀλφαβήτῳ ἀρχομένου τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. βεβαίως δὲν ἦτο

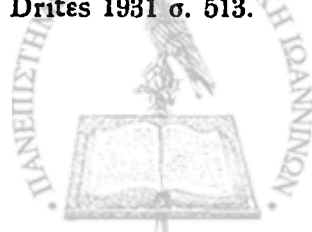
τῶν διαλέκτων παρατηρεῖται ἀνάμειξις, καὶ Γεγικοί τύποι οὐ μόνον ἐν Τοσκαρίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἀπαντῶνται π. χ. ἐν Πόρῳ λέγεται grate martuame, te shtrenguamete edhe te qertuarit, çe te besh ti ishte mire bene¹.

Ὅπως οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἀναμιξ πανταχοῦ διεσπαρμένοι οὕτω καὶ αἱ διάλεκτοι τῆς Ἀλβανικῆς δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἀμιγεῖς. καὶ ὅπως μεταξὺ τῶν Ἀλβανικῶν πληθυσμῶν αἰεὶ μετακινουμένων κατὰ τὸ παρελθὸν ὅρια δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι κατ' ἀκρίβειαν, οὕτω καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ, ὡς παρατήρησε καὶ ὁ Dozon², ἡ ἀνάμειξις εἶναι φυσικὸν ἐπακολούθημα. Οἱ Γέγιγες κατὰ κανόνα διαρκῶς κατήρχοντο ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὡς στρατευόμενοι, καὶ τὰ μάλιστα ἰσχύοντες παρὰ τοῖς κρατοῦσιν ἐγκαθίσταντο κατ' ἐκλογὴν εἰς τὰ κατακτώμενα μέρη. Ἀλλὰ καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ἀποικίαι δὲν ἦσαν ἀμιγεῖς πάντοτε.

οἷα ἡ τοῦ **η** νῦν, διότι ὁ ἰωτακισμὸς φαίνεται ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. εἰσαχθεῖς. Καὶ ἔχομεν μὲν κατὰ τὸν καθ. κ. Χατζηδάκιν ἐνδείξεις τινὰς ὅτι οἱ Δωριεῖς διὰ τοῦ **e=η** παρέστησαν τὸ **εε**. (Ἀκαδημ. Ἀναγώσμ. κτλ. Α'. (Ἀθῆναι 1902) σ. 62). καὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τὸ **η** ἐγράφη τὸ **e** (αὐτ. σ. 327). ὅταν δὲ οἱ Δωριεῖς, οἷς ἐπεχωρίαζεν ὁ φθόγγος **e**, παρέλαβον τὸ νέον ἀλφάβητον, διὰ τοῦ **η** παρέστησαν τὸ **αι** (χῆρε, Ἀθανῆος, Ταναγρήων αὐτ. σ. 376). Ὁ κατ' ἀρχὰς ὀνοικτὸς οὗτος φθόγγος κατήντησε **ι** ἔπειτα. Τὴν ἀκριβῆ προφορὰν τοῦ **η** παραδίδωσιν ἡμῖν Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ὡς ἑξῆς «ὅτι κάτω περὶ τὴν βάσιν τῆς γλώσσης ἐρεῖδει τὸν ἥχον ἀκόλουθον, ἀλλ' οὐκ ἄνω, καὶ μετρίως ἀνοιγομένου τοῦ στόματος» (περὶ συνθέσεως ὀνομάτων τόμ. V (Lipsiae 1829) σ. 42). Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διονυσίου (μεσ. τοῦ Α'. π. Χ. αἰῶνος) ἡ προφορὰ τοῦ **e** διετερεῖτο (καὶ ὁμοῦς ὁ κ. Χατζηδάκης σ. 381 λέγει, ὅτι ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. εἶχε καταντήσῃ **ι**) καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι τὴν προφορὰν τοῦ **e** ὁ Διονύσιος (ἐνθ. ἀνωτ.) παρέστησε διάφορον τῆς τοῦ **η**. (τὸν βουλόμενον πλείω νὰ ἰδῇ περὶ τοῦ **e** παραπέμπομεν εἰς τὰ εἰδικὰ ἔργα τοῦ A. Kirchhoff Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets ἐκδ. δ' (Gütersloh 1887) ἰδίᾳ ἐν σ. 102-103, καὶ W. Christ: Grundzüge der griech. Lautlehre (Leipzig 1859) σ. 20-21. Συνωδὰ δὲ τῇ τοῦ Διονυσίου παραδόσει προφέρεται νῦν τὸ **ε** (=e ὅμοιον κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ γαλλ. e muet, ἢ τὸ ἀγγλικὸν u but) εἰς τὴν ἀλβανικὴν. καὶ ὁ θέλων νὰ ἀκούσῃ τὴν γνησίαν προφορὰν τοῦ Ὀμηρικοῦ ἡ δὲ (=καὶ) κλινάτω τὸ οὗς εἰς τὴν προφορὰν τοῦ ταυτοσήμου ἀλβανικοῦ **edhè**. Ἀνέφερον ἐν παράδειγμα, ἵνα δείξω πόσον χρήσιμος τοῖς Ἑλλησι τυγχάνει ἡ σπουδὴ τῆς Ἀλβανικῆς.

¹ Meyer Albanesische Studien V. Beiträge zur kenntniss der in Griechenland gesprochenen albanesischen Mundarten. Wien 1896 (ἀποσπ. ἐκ τῆς Sitzungsberichte d. kais. Akad. der Wissens. in Wien, Philolog-historische Classe tom. CXXXIV, VII σ. 34. 36). περαιτέρω τὰ Γεγικά στοιχεῖα τῆς Ἀττικῆς ὥρῃσεν ὁ Weigand (βλ. Das Albanisch in Attika σ. 204-205 ἐν Balkan-Archiv τόμ. II, Leipzig 1926). Τὸ ishte καὶ ἐν τῇ Ἰταλοαλβανικῇ (Hylli i Dritës 1931 σ. 513.

² Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 162-168.

Τοῦ Τσαμικοῦ ἢ μάλλον Ἀργυροκαστριτικοῦ ιδιώματος χαρακτηριστικὰ τὰ κυριώτερα εἰσὶ τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ μεγάλη χρῆσις ἢ κατάχρησις τοῦ j. Τοῦτο ἐπεκτείνεται οὐ μόνον εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐνεστῶτας ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν παρατατικόν. π. χ. ha je, tho je, do je ¹, ri je, fli je. Ματθ. 11,18 as ha j, as ri j κττ. ² (ἀντὶ τῶν γνησίων Τσοκικῶν: han ja, thoshn ja καὶ thosha, don ja, rin ja, flin ja hante, pinte, κττ.), ἥτοι εἰς τοὺς παρατατικούς τούτους παρατηρεῖται ἡ ὑγροποίησις τοῦ nj εἰς j. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τινὰς ἀορίστους π. χ. tho j, do j (ἀντὶ thashe, desha) ³.

2) Οἱ συγκοπτόμενοι παρατατικοί. ἐν τῷ γ' πληθ. προσ. π. χ. ruajne (ἀντὶ ruanine). flijne (ἀντὶ flinine), kallezojne (ἀντὶ kallezo-nine) ⁴. οὕτω καὶ hajne, dilne; (Ματ. 8,28). bijne (ἐκ τοῦ bje ἢ bije = φέρω), peshne, shkojne, gjejne, ri jne, vi jne, ἥτοι εἰς τὸ γ' πληθ. ἀποβάλλεται τὸ n καὶ τὸ i τρέπεται εἰς j ⁵. Ἔτι καταφανεστέρα εἶναι ἡ συγκοπή εἰς τὸ γ' ἐνικ. πρόσ: π. χ. din, kerkon, vin, flit (ἀντὶ dinte, kerkonte, vinte, flitte) ⁶.

3) Αἱ προστακτικαὶ τοῦ marr, ve, le ἥτοι: mirri e haj ⁷. merri zignore t' im ⁸. lirri ata ⁹. virri nde vesh ¹⁰. κττ. (ἀντὶ mirni, lini, vini) καὶ τὸ β' πληθ. ἐνεστ. viri ἢ virni, birni ἢ biri, ziri κττ.

4) Τὸ ς ἀντὶ sh ἐν τοῖς ῥήμ. τύποις π. χ. te beç te haç, te di-joneç, te thuaç ¹¹.

5) Τὸ u ἀντὶ n ne. καὶ σπανιώτατα τὸ a i ἀντὶ τοῦ a y. καὶ ἄλλα τινα ὥς π. χ. mbejedh ¹², gjerrasa, κττ. (ἀντὶ mbleth, gjersa). καὶ τὰ τοιαῦτα ἅπερ κατωτέρω θὰ εἶδωμεν.

¹ Πρβλ. H a h n, II, 76.

² Ὁ Γρηγόριος συνήθως ἔχει τὸν τύπον: dua je π. χ. nuku dua j te pi j (Ματ. 27,34), ὅπερ εἶναι, ὡς ὀψόμεθα, ἑλληνοαλβανικόν.

³ Βλ. H a h n II σ. 82-83 ἀλλὰ καὶ οἱ ἀόριστοι οὗτοι ἀνάγονται εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Ἀλλ' ὁ συγκοπτόμενος τύπος οὗτος ἐν τῇ καθόλου ἀλβανικῇ συμπίπτει τῷ γ' πρ. πληθ. τοῦ ἐνεστῶτος.

⁵ Ἡ συγκοπή γίνεται καὶ εἰς ἄλλους τύπους ῥημάτων: πρβ. H a h n II σ. 166 p r i n e. k u r b e n e (ἀντὶ p r i t n i n e).

⁶ Ταῦτα βεβαίως παρουσιάζονται ὡς ἀνώμαλα, διότι ὑπάρχει εἰς ἄλλα ῥήματα ὁ πλήρης τύπος συνηθέστερος μάλιστα. (βλ. H a h n, II, 80-84).

⁷ Ματθ. 26,26. ⁸ αὐτ. 11,21 καὶ 2,38. πρβλ. καὶ H a h n II, 168. ⁹ Ματθ. 15,14. ¹⁰ Πράξ. 2,14.

¹¹ Τοῦτο εἶναι Τεπενλήτικον, καὶ ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς ὑποτακτ. καὶ εἰς ἄλλους τύπους π. χ. ἐν Πράξ. 19,17: p a ç e (ἀντὶ pashe).

¹² Πράξ. 1,6 καὶ H a h n.

3. Τὰ Ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως. Ἡ πλάνη τοῦ *Xylander* καὶ *Hahn*. Σύγχυσις ἐν ταῖς Γραμματικαῖς καὶ τοῖς Λεξικοῖς τῶν διαλεκτικῶν τύπων.—Τὸ ἔργον τοῦ *Hahn*, πῶς χαρακτηρίζεται.

Πάντες οἱ πραγματευσάμενοι περὶ τῆς γλώσσης τῆς Κ.Δ. ἤτοι τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου ἐχαρκτήρισαν αὐτὴν ὡς Νοτιοαλβανικὴν, καὶ δὴ ὁ *Hahn* ὡς ἰδίωμα τῶν Ἀκροκεραυνίων, ὡς ἐλέχθη. καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὴν πατρίδα τοῦ ἱεράρχου. Ὁ Χριστοφορίδης ὁμοῦς ἐγνώριζεν αὐτὴν καὶ διὰ τοῦτο ὅσας λέξεις λαμβάνει ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου διακρίνει αὐτὰς ὡς Ἀργυροκαστριτικὰς. Ἐν τούτοις ἐνταῦθα ὑπάρχουσι στοιχεῖα οὐχὶ ἀσήμαντα, ἅπερ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν λαλουμένην ὑπὸ τῶν Νοτιοαλβανῶν. τοῦτο μέχρι τοῦδε οὐδεὶς δυστυχῶς παρετήρησεν· καὶ συνέβη, ὥστε τῶν στοιχείων τούτων νὰ γίνηται ἀνεπιφύλακτος χρῆσις, καὶ εἰσῆχθησαν ἐν Λεξικοῖς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διευπλώθησαν κανόνες γραμματικοὶ καὶ ἐθεωρήθησαν ὡς ἴδια τῆς Νοτιοαλβανικῆς. Ἐν τῇ παγίδι ταύτῃ ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἐγκύψας εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς Ἀλβανικῆς, ὁ ἀείμνηστος Χριστοφορίδης. Ἡ πλάνη αὕτη ὀφείλεται εἰς ἄγνοιαν τοῦ βίου καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ Γρηγορίου, ὃν οὐδεὶς ἐξηρεύνησε μέχρι τοῦδε¹. Καίτοι διὰ τὸν καλὸν ἐρευνητὴν, ὁ τίτλος τοῦ «ἀρχιεπισκόπου Εὐβοίας» ἦτο ἀρκετός, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν περιέργειαν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ὁ ἀφιερῶσας τὸ πλεῖστον τῆς δράσεως αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ ποιμνίου, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐκμάθῃ καὶ ἐξοικειωθῇ τὸ ἰδίωμα τῆς διαλέκτου αὐτῆς². Τὸ πλεῖστον τῶν τότε κατοίκων τῆς Εὐβοίας ἠγνόει τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ δὴ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος ὁ Γρηγόριος νὰ διδάσκῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔπραττον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς τῶν ἀλβανοφώνων πληθυσμῶν, Ἀλβανιστί, καὶ τὸ τοιοῦτον ἦν ἡ πρώτη ἀνάγκη, ἥτις παρέσχε τὴν ἀφορμὴν πρὸς καλλιέργειαν τῆς Ἀλβανικῆς. Τούτου ἕνεκα ἐπιβάλλεται ἐνταῦθα νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, καὶ τοὺς χαρακτῆρας, δι' ὧν αὕτη διαστέλλεται τῆς καθόλου Τοσκικῆς ὡς ἰδιωματικῇ.

Ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν ἢ καὶ τὴν Τσαμικὴν εἶναι τότε καταφανὴς καὶ εἰς τὸν πλέον ἀπεριερ-

¹ Τοῦτο ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ συγγράψωμεν τὸ πολλαχού ἤδη μνημονευόμενον ἔργον: Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, οὗ ἐν ἀρχῇ περιγράφωμεν διεξοδικῶς τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τὰ περιστατικὰ τῆς Μεταφράσεως.

² Ἐντεῦθεν φαίνεται ὁρμώμενος καὶ ὁ Παράνικας λέγει ὅτι κατήγετο ὁ Γρηγόριος ἐξ Εὐβοίας (Σχεδιάσμα σ. 175).

γον ἀναγνώστην, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαφύγῃ τὸ ὀξυδερκὲς βλέμμα τοῦ H a h n. ἀλλὰ δυστυχῶς κατόπιν ἐορτῆς. καὶ τὸ κακὸν ἔμεινεν ἀδιόρθωτον. Οὗτος ἐπιληφθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις (ὡς πρόξενος) τῆς σπουδῆς τῆς Ἀλβανικῆς πρὸ παντὸς ὡς βάσιν εἶχε τὴν Μετάφρασιν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ οὐ μόνον ἐν πάσῃ τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ ἐντεῦθεν ἀρύεται τὰ παραδείγματα, ὅπως καὶ ὁ X y l a n d e r, ὃν ἔχει ὡς ὁδηγὸν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν κανόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Λεξικὸν ¹, οὗ ἐν προοιμίῳ ῥητῶς ὁμολογεῖ περὶ τῆς μοναδικῆς ταύτης πηγῆς ταῦτα: «Die Hauptquelle, aus welcher dieselbe schöpfte, ist die im Jahre 1827 in Korfu erschienene toskische Übersetzung des neuen Testaments von Gregorius Erzbischof von Euböa. Aus dieser Quelle waren kaum drei oder vier Worte nachzutragen, und nur wenige Formen und Bedeutungen zu verändern» ². Ὁ δὲ X y l a n d e r τοσαύτην ἀπένειμεν αὐθεντίαν εἰς τὸ κείμενον τοῦτο, ὥστε πάντα τὰ ἄλλα παραδείγματα, ἅπερ ἔξ ἄλλων ἠρύσθη πηγῶν, ἔκλεισεν ἐν παρενθέσει ὡς ὑποπτα! Μετὰ τοιαύτης λοιπὸν προκαταλήψεως ἐχώρει ὁ H a h n ἐπὶ τὴν χρῆσιν τῆς Μεταφράσεως. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοῦ, ὡς φαίνεται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ καὶ αὐτοὶ νὰ διαγνώσωσι τὸ ἀνάμεικτον τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. Ἀμφότεροι ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου Ἰωαννίνων, καὶ ὁ μὲν ἐκ τῆς περιφερείας Τεπελενίου καταγόμενος, ὠνομάζετο Ἀ π ό σ τ ο λ ο ς Π α ν α γ ι ω τ ί δ η ς ³ καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν δύναται τις νὰ ἔχῃ οὔτε μεγάλας ἀξιώσεις, οὔτε καὶ πεποιθήσιν ⁴, ὅτι ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ διαλεκτικὰ δια-

¹ Δηλ. τοῦτο κυρίως εἶναι αὐτὸ τὸ τοῦ X y l a n d e r, ὅπερ συνεπλήρωσεν διὰ νέων λέξεων ὁ H a h n.

² Alban. Studien III σ. V. πρβλ. καὶ II, σ. V-VI.

³ Ἐκ τοῦ περιφήμου Λαμπόβου πατρίδος τοῦ Ζάππα τῆς περιφερείας Ῥίτσας ἢ Ῥίτσας (μᾶλλον Reza), ἣτις περιέχει 10 χωρία, ἐν οἷς ἡ Λέκκη καὶ τὸ Χόρμοβον (βλ. ἐν Δωδώνῃ Ἡμερολ. τοῦ φίλου κ. Γ. Γάγαρη. ἔτ. Β' 1899 (Ἀθήναι) σ. 127-132 περιγραφὴν τῶν χωρίων τούτων καὶ τινὰ ἄλβανικά αὐτῶν ποιήματα). Εἶναι περίεργον, ὅτι ὁ H a h n δὲν ὀνομάζει τὸ χωρίον τοῦ Π α ν α γ ι ω τ ί δ ο υ. Μεταξὺ τῆς Ῥίτσας καὶ Πρεμετῆς κεῖται ἡ Ζαγοριά ἢ ὁ δῆμος Παρωραίων, οὗ πρωτεύουσα τὸ Sheperi, ὅθεν ὁ D o z o n ἠντλησε τὰ διηγήματα (Manuel XVI-XVIII σ. 56,64 καὶ 132-136) εἶναι δὲ τὰ χωρία 7 Zhej, Iliar, Oshteva κτλ. (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 155).

⁴ Οὗτος ἔπειτα ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν καὶ ὡς χειροῦργον ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ D o z o n ἐν Ἰωαννίνοις (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 7 σημ. δ). ὁ Ἀθ. Πετρίδης κατακρίνει τὸν H a h n, ὅτι ἐπ' ὀφελή θη χειρογράφου συλλογῆς τοῦ Π α ν α γ ι ω τ ί δ ο υ, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. (Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν σ. 1509-10). Δὲν ἔχει ὅμως δίκαιον· διότι ἐπανειλημμένως ὁ H a h n ἐκφράζει καὶ ὀνομαστικῶς τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς διδασκάλους (βλ. ἀνωτ. καὶ II σ. V καὶ 163). Ὁ Π α ν α γ ι ω τ ί δ η ς οὗτος διέπρεψεν ἔπειτα καὶ ὡς ἱστοριοδίφης δημοσιεύων μέχρι τοῦ 1910 εἰς Περιοδικὰ καὶ Ἐφημερίδας διαφόρους, ἰδίᾳ περὶ Πάργας καὶ Παραμυθίας (ἐνθα ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα) πραγματείας. (βλ. ἐμὴν Βιβλιογραφίαν περὶ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ἐν Ἡπειρ. Χρονικοῖς Τόμ. Γ' ἐ.).

φοράς, εἰς γλῶσσαν ἦν ἐμπειρικῶς ὥς μητρικὴν ἐλάλει. Τοῦτο ἰσχύει κατὰ μεῖζονα καὶ διὰ τὸν ἕτερον διδάσκαλον τῆς Γεγικῆς, τὸν Χριστοφορίδην. ὅστις ἐξ Ἑλβασανίου ὑπάρχων μητρικὴν δὲν εἶχε τὴν Τοσκικὴν, οὐδὲ ἰδέαν δὲ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὁμιλουμένης. Παρὰ τούτων ὁ Hahn ἐλάμβανε κυρίως λέξεις διὰ τὸ Λεξικὸν καὶ τὸ ὀλίγον λαογραφικὸν ὕλικόν, ὅπερ κατέταξεν ἐν τέλει. Περιορίσθη δέ, ὥς λέγει, ὥς πρὸς τὴν Τοσκικὴν εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Ρίτσας (Reza), ἵνα μὴ ἐκ τῆς ἀναμείξεως καὶ ἄλλων τύπων καὶ ιδιωτισμῶν τῆς γλώσσης συγχύσῃ τὰ πράγματα! ¹ ὅπερ ἀποβαίνει ἀληθῶς ἀκατανόητον διὰ τὸν ἐπιστήμονα. Ἐκ τῆς συνεξετάσεως καὶ τῶν ἄλλων τυπικῶν ἀποχρώσεων τῆς Τοσκικῆς, ἡδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ τίς ὁ ἀκραιφνὴς καὶ ἐπικρατέστερος τύπος. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν στενότητα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Hahn ὥς πρὸς τὰ γλωσσικὰ ζητήματα. καίτοι δὲ ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποίησε καὶ ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης ὕλικόν ², ἀλλὰ τὸ «ἐξαίρετον κριτήριον» ἦν δι' αὐτὸν ἡ Μετάφρασις. Αὕτη ὅμως ἔνεκα τῆς πληθύος τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν λέξεων κατὰ τὴν ἁλβανικὴν φωνητικὴν καὶ γραμματικὴν διεσκευασμένων, ἀποβαίνει ἐν πολλοῖς ἀκατανόητος ἀπὸ γραμματικῆς τοῦλάχιστον ἀπόψεως «par l'imitation d'une pensée et d'un style étrangers», κατὰ τὴν ὁρθὴν παρατήρησιν τοῦ Dozon ³, ὅστις πρῶτος διέγινωσε τὸ κίβδηλον τῆς γλώσσης τῆς μεταφράσεως καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ γραμματικὸν μέρος ἐστηρίχθη εἰς τὸ ἄφθονον ἀνέκδοτον ὕλικόν, ὅπερ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ ὥραϊον αὐτοῦ βιβλίον (ὁ Meyer ἀντικρούει τὸ τοιοῦτον) ⁴.

Ἐν τούτοις ὁ πολὺς Hahn, ἐνῶ ἡδύνατο ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γλώσσης νὰ ἐργασθῇ κάλλιον, δὲν ἠθέλησεν, ἀλλὰ θεωρήσας ὥς διῤπετὲς παλλά-

¹ Hahn II, σ. V.

² III σ. V. ὥς πρὸς τοῦτο τῷ Hahn κατὰ πόδας ἠκολούθησε καὶ ὁ Dozon περιορισθεὶς εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Πρεμετῆς (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 163). Καὶ οὗτος μὲν ἐπέτυχε πλήρως τοῦ σκοποῦ καὶ παρέδωκεν ἡμῖν πιστὴν καὶ ἀπηκριβωμένην εἰκόνα τοῦ ιδιώματος, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ Hahn παθὼν ὅτι ἀκριβῶς ἐφοβεῖτο ὑπολαβὼν γὰρ τὴν γλῶσσαν τῆς Μεταφράσεως ὡς ἀμιγῆ ἀπῆντλησε τὸ ὕλικόν ἐντεῦθεν πρὸς καταρτισμὸν τῶν γραμματικῶν νόμων καὶ κανόνων.

³ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 10 πρβλ. καὶ 168 ἐνθα ὀνομάζει Ἀριστοφάνειον τὴν γλῶσσαν τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Βλ. παράρτ. τῆς Allgemeine Zeitschrift τῆς Αὐγούστης ἀρ. 142 (22 Μαΐου 1881) ἐν τέλει, ἐνθα φρονεῖ, ὅτι ὁ Dozon δὲν ἐχρησιμοποίησε τὰ κείμενα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐν τῇ Γραμματικῇ. ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Οὗτος ὡς θὰ ἴδωμεν παραδίδωσι κάλλιον τοὺς τύπους τῆς Τοσκικῆς ἢ ὁ Hahn ἐπὶ τῆς Μεταφράσεως στηριζόμενος. βεβαίως ἔχει τὸ κακὸν ἐλάττωμα, ὅτι δὲν παραπέμπει, ἀλλὰ δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὸ ὕλικόν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν κανόνων, οἵτινες ἄλλως δὲν θὰ ἴσταντο. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτὸ κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐκ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως νοθείας αὐτῶν.

διον τὴν Μετάφρασιν, συνεφόρησεν ἐκ ταύτης οὐ μόνον ψευδεῖς ἐν τῇ Γραμματικῇ κανόνες τῆς γλώσσης τῶν ἐπὶ τάδε Ἑλβανῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Λεξικὸν (παρὰ πάσας τὰς προσημειωθείσας ἐπιφυλάξεις), ἀθρόας νεοελληνικὰς λέξεις. Ἐξαίρει δὲ ἐν τοῖς προλεγόμενοις τοῦ Τυπικοῦ τὸ τοιοῦτον ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐναβρύνεται προσφέρων «τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ ἐθνολόγοις μετ' ἀλλεῦμα», ἐν ᾧ ὑπάρχει τελεία παράστασις τῆς σχέσεως τῆς Ἑλβανικῆς πρὸς νεοελληνικὴν, ἀπὸ τοῦ σπουδαιότερου σημείου καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἐπὶ τούτων στηριζόμενος διὰ πολλαπλῶν ἐνδείξεων εἰκάζει ὅτι ἀμφοτέραι αἱ γλώσσαι ἐν τῷ συνόλῳ ἔχουσιν ἐξελιχθῆ κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἔχουσι κοινὴν τὴν καταστροφὴν (dass sich beide Sprachen im Ganzen nach denselben Gesetzen entwickelt haben, oder genauer verkommen sind). Τὸ δὲ τοιοῦτον, λέγει, δύναται ἡμᾶς ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἄγῃ εἰς συμπεράσματα περὶ τῆς προγενεστέρας μορφῆς τῆς Ἑλβανικῆς γλώσσης, ἥς οὐδὲν ἔχνος ὑπελείφθη ἡμῖν. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐργασίαν, φρονεῖ, ὅτι ὡς ἀναπόφευκτος ὅρος προϋποτίθεται ἡ συγκριτικὴ ἐξέτασις τῆς Γεγικῆς διαλέκτου, ἥς οἱ τύποι πολλάκις ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν, ἢ οἱ τῆς Τοσκικῆς¹.

Καὶ εἶναι μὲν πολὺ ὥραϊα ταῦτα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐλέχθησαν τόσῳ μεγαλειώδεις λόγοι μὴ συμβιβαζόμενοι δυστυχῶς πρὸς τὰ πράγματα, καὶ οὐδέποτε ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπέστερον οἰκοδόμημα ἐπὶ οὕτῳ σεσαθρωμένων βάσεων! Καὶ εἶναι λυπηρόν, διότι οὔτε οἱ εὐτυχεῖς ἐθνολόγοι, οἵτινες πολλάκις ἐξεκαμίνευσαν τὸ μετάλλευμα αὐτοῦ, οὔτε καὶ οἱ γλωσσολόγοι ἠδυνήθησαν μετὰ 70ετίαν ἤδη νὰ συμφωνήσωσι πρὸς τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα τοῦ Hahn. ἀλλ' εἶναι ἔτι λυπηρότερον, διότι οὐδεὶς ἀνεκάλυψε τὴν τοιαύτην πλάνην τοῦ διακεκριμένου Ἑλβανολόγου, οὗ τὸ ἔργον ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρῇται ὡς βάσις καὶ πηγὴ ἀνεξάντλητος διὰ τὴν Ἑλβανολογίαν, (καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀνὴρ παρὰ τὰς συμπαρομαρτούσας ταύτας κῆρας κατέλαβεν ἤδη τὸ Πάνθειον τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ θὰ ἀπολαύῃ διαρκῶς τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλβανικοῦ λαοῦ). Ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑποπτεύσας, ὡς φαίνεται ὅτι, τὸ τραγελαφικὸν συμπῆλημα τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως οὐδόλως πρὸς τὸ ἰδίωμα, ὅπερ αὐτὸς ἐγνώρισε, συνεβιβάζετο, ἐζήτησεν, ὡς εἶδομεν, νὰ συμβουλευθῇ τὸ τῆς Χιμάρας ἰδίωμα, ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσεν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ. ἴσως διότι τὸ ἔργον εἶχε συντελεσθῇ. Καὶ ἡμεῖς σήμερον εἴμεθα ἡναγκασμένοι νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ παρουσιαζομένου κυκεῶνος καὶ νὰ καθορίσωμεν τὰ πράγματα.

¹ Π σ. VI, δὲν φρονῶ ὅτι ἀληθεύει τοῦτο περὶ τῆς Γεγικῆς λεγόμενον, ἥς οἱ τύποι παρουσιάζουσι φθορὰν μείζονα ἢ οἱ ἀντίστοχοι τῆς Τοσκικῆς.

4. Ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος.—Ὁ ἔσμὸς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ οἱ μεταπλάσμοι αὐτῶν.—Αἱ κυριώτεραι ἰδιωματικαὶ λέξεις ἐκ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰσχωρήσασαι ἐν τῇ Μεταφράσει.—Τὰ διαλεκτικὰ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς γνωρίσματα.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανικὴ διακρίνεται πρὸ πάντων διὰ τὸ πλῆθος τὸ ἀνείκαστον τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, ὥστε ἐν τοῖς περίξ τῶν Ἀθηνῶν καταντᾷ ἀλβανοφορεμένη Ἑλληνίς! Τοσαύτη κατάχρησις ἑλλ. λέξεων γίνεται, ὥστε προκαλεῖ τὴν εἰρωνείαν τῶν ἀκούοντων καὶ τὸν γέλωτα. Σταχυολογῶ ἐπιδορπίου χάριν τινὰ ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἁσματίων τοῦ κ. Σωτηρίου καὶ τῶν παρὰ Weigand¹.

Levqeza ne perivol—harismenje çike mboj.

Anathema emborikate—çe skanë mellan e karte².

anathema palo epohinë—pa smirr vajza ksenetinë³.

atjè çe gjymnaseshë—nekelipotaksese?

Lipotaksem po me zenë—mëta fillaqi me venë⁴.

Feru si të féreshë—kudo me shohe të reshë.

theru si thereshë prota—thòe: do na ndanje bota⁵.

Mes' i holle si kormò—ngrihete n' erë si aitó⁶.

Na hathis palokutó—tata im s' të ben gambró⁷.

Nje taksith çe meletise—panta vajte s' metanoise⁸.

Ἐπειτα ἔχομεν καὶ τὰ ἑρμαφρόδιτα εἰς λέξεις τε καὶ φράσεις:

kathe dite, kathe mpreme, me dhane prama te lira, kesh anallavur nje ipotesin, koprè ikonomiqè⁹. çurepe tripito¹⁰, me shume glikomili¹¹, kalloindrequre trapeze, per te shih ç' dote apobenej, do vinje edhe dote apovinjë¹², e gjegji dhe i kakondinj¹³, djali kakoziu¹⁴, kakozeze¹⁵, pse do te

¹ Τοῦ μὲν Σωτηρίου τὰ κείμενα προέρχονται ἐκ Μαρχοπούλου τῆς Ἀττικῆς καὶ τινὰ ἐκ Σπετσῶν, τοῦ Weigand ἐκ Κορωπίου τῆς Ἀττικῆς.

² Λαογραφία (Πολίτου) Α'. 85-86. ³ 87. ⁴ Β' 96. ⁵ 103. ⁶ 104. ⁷ 109. ⁸ 112. ⁹ Ἐξепίτηδες (ἐκτὸς τῶν περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν) κατέφυγον καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομακρυσμένα τοῦ ἄστεως, καὶ ὅσαι λέξεις δὲν ἔχουσι τὴν παραπομπὴν ἐνταῦθα ἀναφέρονται εἰς τὰς σημειώσεις μου, ὡς ἔλαβον διαμείνας κατὰ τὰ ἔτη 1919-1923 εἰς Κακοσάλεσι μὲν καὶ Βαθὺ (μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος) καλοκαίρια δύο, καὶ ἄλλα δύο ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Σεραφείμ, ἐνθα ἤκουον τὰ ἀλβανικὰ οὐ μόνον παρὰ τῶν μοναχῶν, (ἀπάντων ἀλβανοφώνων) ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐκ τῶν περίξ χωρίων Χοστίων, Δομβραίνης, Ζυρικού, Κυριακακίου κτλ. ἐπιδημούντων χωρικῶν. ¹⁰ Λαογρ. Α' 89,50. ¹¹ 91. ¹² 93. ¹³ 94 κακοφάνηκεν. ¹⁴ Τὰ ἐφεξῆς ἐκ Πόρου εὑρηνται ἐν τοῖς Alb. Studien τεύχ. V τοῦ Meyer σ. 36. ¹⁵ αὐτ. 53.

kakopatirnjesh (=θά τιμωρηθῆς)¹, kakograme (καὶ kaka-vrame)², kakozi, kakogramèn—nxir ato çe ke nder ment³ vate djali nde nuni, e kaodheksi καὶ kaodheks⁴, kallomire (55). Kalè plaka bábezol! hajde beme nje thelime (51), lishe kakosh-kaure⁵, te ksanalehetε (49) djelli çe protodel (60) pune mboreto. Εἶναι δὲ περίεργος καὶ ὁ μετασχηματισμὸς τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, τῆς συγχρόνου καὶ τετριμμένης, λαμβανομένων λέξεων, ἐν αἷς ἡ ἀφομοιωτικὴ τῆς γλώσσης δύνάμις δὲ νεῖναι τόσῳ ἰσχυρὰ, ὅσῳ παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα λέξεις καὶ φράσεις τινάς: arvanite kenge, ovrinj (βρυωνία, ἄβουρνιά) orektiqé, kopré ikonomiqé, paré (παρᾶς), voré (βορρᾶς), stepi ftohé, zestò supè, enete palò (τὸ enete=ροῦχα), vajze nga ikogjenie, podhè qentistiqé, djalthë llahtaristò, qes (ἀντὶ kisha) anallavur nje ipohreosi, drangulè (δραγγολία, ὄφης), fore-si, fóre (φορά, δύναμις), herem, jatri πληθ. jatrina, kardhiàs (ῥιγῶ, ἐν Ἑλικῶνι, ἐν Ἀττικῇ merdinj), ame (δός μοι), argati, (ἐργατιά), dhiforime καὶ dhiforimate (δίφορον), ç' ande ndara dhromit (ἐκεῖθεν τοῦ δρόμου), zois (ζωογονῶ), silloisem, rehe (ῥάχη), revoni καὶ revonjis (ἄρραβωνίζω), kopè (ἢ karè) κοπέλλα, kopósem, llamparis (λάμπω καὶ παρὰ τοῖς βορειοαλβανοῖς), mèta (μετά, ὕστερον) meraq ἢ merahi (μάραθρον), milath καὶ midhale (ἄμύγδαλον), nikoqirat, noti (νότος, Τοσκ. notis=νοτίζω, not δὲ παρὰ Γέγιδες τὰ νῶτα, ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης), njora (ἐνωρίς), olpis, (ἐλπίζω), ormis (ἐντολὴ ἐκ τοῦ ἐρμηνεύω, ἐνῶ Τοσκ. ormis=στολίζω) ἐκ τοῦ ornare, parakome (στραβοπόδης). Παραλαμβάνομεν καὶ αὖθις ἐκ τοῦ Πόρου τινὰ παραδείγματα: nje plake ftohé (36), vate tuti harè, bene harè te mbedha (40), palonjери (41), gala-galate (43), pri-shi soretε (49), te benhemi aksie (=ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι 50), vetullate me t' unxihine—mos u ke vene vafine (=βαφή 59). mbretopull (35), méta (σπανίως μετά) do metanoisnje (37), nje kopi-le kaq' e bukurε, qe feksi shtepia (37), u his (=χύνω) dorberia e dera vet pre nde shkemp (45), te me thej çe nd' arhis (57), nje tak-sith çe meletise⁶, te t' arnis neke mborès⁷, se mos ti hje (τύχη) bejme andare⁸, agapisa moll' afrate⁹, koposem (19), ah, iziu, çe u kanonishε, nga nje vaize u limbishε! (59).

Ἀπλούστερον μεταβάλλονται τὰ οὐσιαστικά: π.χ. voré, paré, kopré καὶ ἔ. (ἀλλ' okà), sot ve gusht (=γοῦστον), pse midhè basilea

¹ Meyer, 40. ² 60. ³ 61, 62. ⁴ 36, 82 ἐν Ἀττικῇ kallodheks Λαογγ. Α' 97. ⁵ αὐτ. Β' 113, 1. 96. ⁶ αὐτ. Β' 112, 1. ⁷ αὐτ. Α' 93, 88. ⁸ αὐτ. 93, 1. ⁹ αὐτ. 93, 88.

ska kaqe të mirë fai (=φαγεῖ 37), si e pa kopilea (=μονοταρῦ (ἀμέσως) mberda (38, 39, 40). të më japësh frëndë (38), mbluanë tuti kozminë (=κόσμον 45), çë thekë djale?—tet' a benj u monofjale (51), drom me lanogrimboretò të më qeshni (24), sovarò të mos më mbashjesë (63=φόνισσα), monodufeki të vras (60), djara διάφορον), prë të çojnë vionë (14=θησαυρός), ç' ish një ti². qentë e horësë (=χώρα 20).

Σύνδεσμοι: andë (=ἄν) befsha u ketë (20), afu bleunë

"Ἐτι περιεργότερα καὶ τὰ ἐξῆς ἐν γένει ἐξ ὧν τῶν ἀνθρώπων fregadhë frengë⁴, të detë (ν' ἀγαπᾷ) hornë edhe llaonë e tiz, καὶ monobile⁶, u duk parakseno⁷, kanello ollothrītanani⁹, një pallathure ngà notiká¹⁰, keshe epiméar mbistemén (ἐμπιστος) aksiomatikó, agapia praz, κττ. Καὶ ἔτι τούτων χεῖρω: Fa ja isht etimo¹². Ama ishtë më pelqen të lakisheshe në shur, edhë të më lajn afro, në katofli edhë e perimninjë¹⁴. Njeri i dhistihit di të dhiavás¹⁵, ama arhisa të dhiavasinj tatan më eftihi. Dheu do mbétetë hersë, edhë do katanisi ákarpo pémetë tona¹⁶. Do jem pllusio, edhë ti edhe kselódhen. Nji her edhë nji kerò ish nji vasilë e silise. Çell do qivernisinjë laon ten².

Ishin pantotë të thlipsurë, aparigórito¹⁷ për mos ishin androjen i agapisurë. Ga mberda omosva stenaksen edhe sqepsej¹⁷. Nji erimi do aplòsete në Nji eleinò kalive në kapno edhe në skupidhia, l sopiske, hrise edhe méta²⁰. Ti katandise ani of Je sklirózémer, edhe apono²². Τέλος ληφθήτωσαν ὑπὸν μεταπλαστικὰ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων π.χ. i aksim, të akshe çë aksisene²³, horadhi, horadheps²⁴, tellore (τὸ τέλοσ κόσμου), kllara (κλαδιά)²⁵, pallathure κττ²⁶.

¹ Αὐτ. Β' 115,30. ² αὐτ. Α' 91. ³ αὐτ. 95. ⁴ Λαογρ. Β' 90, 74. ⁵ 103 ἀρχ. Α' 98. ⁶ αὐτ. 102. ⁷ 92,84. ⁸ Β' 103,178. ⁹ 106,218. ¹⁰ Α' 105,10. ¹¹ Ἐτινα λέγονται καὶ ἐν Τσαμουργιᾷ ὡς τὸ pallathure καὶ σύνθετον ἐκ τῶν monoqyqe.

¹² G. Weigand, Das Albanische in Attika ἐν Balkan-Archiv Leipzig. σ. 173 (ἐφεξῆς=W.). Τὰ ἐνταῦθα δημοσιευθέντα διηγήματα εἶναι κυρίως ἐκ τοῦ χωρίου Κορωπί. ¹³ αὐτ. 175. ¹⁴ 176. ¹⁵ 178. ¹⁶ 179. ¹⁷ αὐτ. αἱ Ἑλλ. λέξεις εἰς ὀλιγώτερον ἡμισελίδου!

¹⁸ 181. ¹⁹ 191. ²⁰ 188. ²¹ 189. ²² 185. ²³ 181-3. ²⁴ 187. ²⁵ 186. ²⁶ 1

Τοσαύτη ἀθρόα ἡ τῶν ἑλληνικῶν εἰσβολὴ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ! Καὶ

ἡ ἑλλά) ὡς ὁ Γρηγόριος, καίτοι εἰθισμένος ἐν τῇ αὐτοῦ πατρίδι πρὸς ταῦτα, ἐσι-
 resit) ἵτοι ἐν Εὐβοίᾳ ἐξωκειώθη ἔτι πλέον καὶ ἐξέμαθε διάλεκτον ¹, ἣν δυσχε-
 ne do) ρις ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς κατανοεῖ, ἐν τούτοις κατώρθωσεν
 rr ¹. π) μελῶς ν' ἀποφύγη ταῦτα ἐν τῇ Μεταφράσει, πλήν τινων δυσμεταφράστων.

33), f) Βεβαίως δὲν εἶναι εὐκολος ἡ διάκρισις ἐν τῇ Μεταφράσει πασῶν τῶν
 ar (=) χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς λέξεων, Τοσκιῆς οὔσης καὶ τῆς δια-
 me a) κτου αὐτῶν, ἀλλ' ἡμεῖς παραλαμβάνομεν ἐνταῦθα ἐκείνας, αἵτινες ἀμέσως
 aente) ακρίνονται, καὶ ἃς ἔτυχεν, ἢ νὰ ἀκούσωμεν παρ' αὐτῶν, ἢ ν' ἀναγνώσωμεν.

ω τάξε) a d h a καὶ d h a, οὖν, λοιπὸν (οἱ Τόσκιδες καὶ Γέγιδες ἔχουσι συνή-
 monc) ὡς τὸ pra). ada ἔχουσι καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

it ⁸, k) ni adhà ato qe jane te Qesarit (Λουκ. 20,25 καὶ 21,7). Davidh dha
 re ¹¹, i) thot' ate (Λουκ. 20,44). ζ' eshte dha kejo (αὐτ. 3,8. πρβλ. καὶ 20,17,
 e re) i 33. Ἰω. 16,17. Πρβλ. καὶ W. 193). Οὕτω καὶ ἐν Κορωπὶ τῆς Ἀτ-
 tri q) κῆς adha (Weigand Das Albanische in Attica ἐν Balkan-Archiv II
 U rr) 26 σ. 193). Ὁ Borp σχετίζει αὐτὸ πρὸς τὸ σανσρκ. atas=ὄθεν λοιπόν,
 re, n) ἔδῳ. Παραδόξως τὴν λέξιν εὐρίσκω καὶ παρὰ Meyer, ἐν τοῖς ἐκ τοῦ
 ish s) ἡ τκου εἰλημμένοις μύθοις· π. χ. keshitu adhà u bene gati ². Τὸ adhà
 sin j) εἶναι ἐν χρήσει νῦν ἐν Κρήτῃ (τῇ Ἀνατολικῇ) ὡς ἔδᾱ: Μὰ μορεῖς νὰ πο-
 me ma) ρει μπλειό, κειὰ ποῦ σὲ φίλησα γῶ; Πόσο μ' ἀγαπᾷς ἐδᾱ ³; Τοῦτο ἀκριβῶς
 è nji) ἀδείκνυσιν ἀριδῆλως τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ μορίου.

ατ. 19,28, Ἰω. 8,28). Οἱ Τόσκαί καὶ Τσάμιδες λέγουσιν ahere (ἢ aere)

aid h) atere. Ὁ Hahn (II 164) ἔχει aryere, ὅπερ εἶναι μοναδικόν, καὶ πιθαν-

as il) ν νὰ εἶναι λελανθασμένον. Ἐν Κοριτσᾷ καὶ ὁ ἐκτεταμένος τύπος: ate-

ne dh) na j. (Mey. 64). Ἐν Ἑλλάδι ahiera ἢ ahere καὶ ahiaara ⁴. Ἐν δὲ Ἰταλίᾳ
 Ea h) iera ἐπίσης ⁵. Ἡ ἐπένθεσις τοῦ i εἶναι ἰδίωμα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς

o for) γλῆκτου, δι' ἧς ἐν αὐτῇ τὸ δασὺ h μεταβάλλεται εἰς ἡχηρὸν χ.

pin καὶ a me, δός μοι.
 e (ᾗ) ne atò qe me do? (Ματ. 18,28). memezó ame sevdane (Σ. Β'100, 148)
 ἔελος ἰ Ἰταλοαλβ. eme (oeme) uraten ⁶.

¹ Δυστυχῶς τοῦ ἰδιώματος τῆς Εὐβοίας οὐδαμῶθεν ἠδυνήθη νὰ λάβω γνῶσιν.

νῦν περιορίσθη ἡ Ἀλβανικὴ μόνον εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς νήσου.

182. ² Kurzgefasste albanesische Grammatik mit Lesestücken und Glossar.
 Ἐκ τοῦ ipzig. 1888. (=Mey.) σ. 64 καὶ 66. Ἀλλ' ὅπως θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλας λέξεις ἡ

μόνο) ὅσα τοῦ Μήτκου εἶναι ἐπιτετηδευμένη, καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Κο-
 σᾶς, ἐνθα οὔτε τὸ adhà τὸ gati λέγεται.

II (1) ³ I. Κονδυλάκη, Πρώτη ἀγάπη. ἐκδ. β' (Χανιά 1927) σ. 8. ⁴ Σωτ. Α' 105.
 καὶ οἱ μ' W. 176. ⁵ Ditur. II, 311.

180. ⁶ Skanderg. 156. Ἐπίσης ἐν Ἀττικῇ καὶ δὴ ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῷ Πόρῳ συνηθέ-
 ιον καὶ τὸ a m i (ξένον ἐντελῶς παρὰ Τόσκαίς): ami qe te them?

1. 88.

anangasi, (Ματ. 14,22).

Τόσκιδες viasi¹, Χρ. shtrëngoj. Ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ἱταλοαλβανοῖς τὸ anangas.

angalasi, (Ματ. 16,22).

Οὕτω μεταφράζει ὁ Γρηγόριος τό: προσλαβόμενος. Ὁ Χριστ. e morri mbe njane (μεταφρ. παραλαβὼν αὐτὸν κατ' ἰδίαν). Τοσκ. perqafonj.

asprete, τὸ χρῆμα (Πράξ. 4,35).

Χριστ. ashprate τὰ ἀργύρια (Ματ. 26,15) ἀφῆκεν ἀμετάφραστα. ὁ Γρηγόριος ἔχει δ' ἐν παρενθέσει t' ergjenta. καὶ ἐν 25,18 κ. ἀ. ἀπλῶς ergjent, ἢ argjent (Χριστ.).

bicuni, (Λουκ. 2,24).

Χριστ. turtul. ὡς πανταχοῦ λέγεται ὁ τούρτουρας, Νεοελληνικὰ πιτσούνια (βλ. Meyer Alb. Stud. V, Glossar).

djelmë καὶ djelm, (πληθ. τοῦ djale. προβλ. διάλος, παῖς. (Ἡσύχ.). Ματ. 11,16, Λουκ. 3,8. 20,29 κ. ἀ.. Οὕτω καὶ οἱ Γέγιδες, Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες djem, djemte καὶ djemeria ἡ νεότης². Ὁ ἀκραιφνὴς τύπος παρ' Ἱταλοαλβανοῖς: djalemë (Skanderb. σ. 232).

djer, (πληθ. τοῦ dere, θύρα) καὶ djerte παρὰ Meyer Alb. Stud. V σ. 50. (Ματ. 16,18) ἀντὶ dver. Οὕτω καὶ ὁ Σωτ. (Β' 115,31). Ἡ λέξις παναρχαιοτάτη: Σανσκρι. duâr, (τὸ u=v, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ u=j, v).

dhemò n, δαίμων.

(Λουκ. 4,33, Σ. Β' 108,244). Ἐν Λουκ. 9,32 djall διάβολος, ὅπερ παναλβανικὸν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου εἰσαχθέν. ἐντεῦθεν καὶ τὸ ῥῆμα djallosh (ἀεὶ οὕτω παρὰ Γρηγορίῳ Ματ. 5,24 te djallosure καὶ 8,16). καὶ dreq (δράκων).

dhiavàs, (Ματ. 19,14. Λουκ. 4,16).

Ὑπάρχει ἐν χρήσει καὶ παρ' Ἱταλοαλβανοῖς³, ὁ Χριστ. ἔχει kendoj, ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει τραγωδεῖν, ὅθεν καὶ τὸ τραγούδιον, ὅπερ οἱ Ἱταλοαλβανοὶ λέγουσι sinodia⁴.

eja-ejani, (Ματ. 14,29. 11,28. 21,38) ἐκ τοῦ ἔλα.

Ἡμεῖς λέγομεν ajde. Ὁ Γρηγόριος ἔχων τὸν Ἀττικὸν τύπον ἀποδεικνύεται ἑλλιπὴς περὶ τὴν Τοσκικὴν.

¹ Ἐν Ἀττικῇ viasi ἡ βία.

² Hahn II, 165, 129, 120· ἐν δὲ 168 diele ἐσφαλμένως.

³ Ἀξιόλογον εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς ἀρχαῖον ἄσμα: I biri i Pjeter Shinit, ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ De Rada παραδοθέν, ὅτι ἡ μήτηρ ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ ἥρωος πεσόντος εἰς μοναστήριον: toe dhia vosnej etexoej. κτλ. (Skanderbegu, Sirdani σ. 167. εἰς ὃ παραπέμπω συντόμως Skanderb.).

⁴ Rondinella Marciani (Ditur. III 177).

elefthero, jan' ἐλεύθερο.

(Ματ. 17,20), te leftherosure (8,10), Χριστ. te lire, te liguare. (ὅπερ παρὰ τοῖς Τόσκαις σημαίνει εὐθηνός): rush te lire εὐθηνὰ σταφύλια, u liguà buka, ὁ ἄρτος ἐγένετο εὐθηνός (σήμερον τὸ i lire ἐν χρήσει ἐπὶ τοῦ ἐλεύθερος θεωρεῖται νεολογία εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς Γεγικής). kuvendon me lefteri (Ἰω. 7,13 ἡ ὁρὴ προφορά), ἔνθα ὁ Χριστ. ἐσχημάτισε νέαν οὐχὶ τόσῳ ἐπιτυχῇ λέξιν perpara sysh=πρὸ ὀφθαλμῶν. lefteri καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί: tue dashur lefterin e dheut ç' i leu'.

fare, (gje), πράγματι.

çdo fare pune (Ματ. 18,19, Ἰω. 15,7). Οἱ Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες συνήθως τὸ fare², (ὅπερ ἐν τοιαύταις χρήσεσι καταντᾷ ἀόριστος ἀντωνυμία) παραλείπουν, οἱ δὲ Ἑλληνοαλβανοὶ ἔχουσι πάντοτε κατὰ πλεονασμόν π.χ. ἐρωτῶσι: nxure fare gje? ὅπερ οἱ Τόσκαι λέγουσι: mesove gje. οὕτω καὶ: do gjendet fare nje gjilperet? (Βαθὺ Αὐλίδος), ἀντί: do mos gjen dot nje gjilperet? veshtojne torre. fare tate=βλέπουνσι πέριξ. πουθενὰ ὁ πατήρ³.

e feksure, φωτεινή.

re e feksure (Ματ. 17,5). Χριστ. e ndriçime, συνηθέστατον παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς τὸ feks (φέγγω).

foti-a, ὁ λύχνος.

Mos vjen φωτία qe te vihet ndene shinik? (Μαρ. 4,21) dez fotine (Λουκ. 8,16). Ἐν τούτοις ἀλλαχοῦ χρῆται διαφόροις ὀνόμασι. π. χ. Ματ. 6,22: drit' e kurmit eshte siu, Ἀποκ. 1,20 shtate lihni te arta. 11,4. di kandilerete. Χριστοφορίδης kandil, ὡς συνήθως λέγεται παρὰ τοῖς Τόσκαις καὶ λοιποῖς Ἀλβανοῖς ὡς καὶ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν. kandilier (Skanderb. 242) παρ' Ἰταλοαλβανοῖς.

hria, Λουκ. 24,7 eshte hria. Χριστ. duhete. συνήθης ἡ λέξις ἐν Ἀττικῇ καὶ ταῖς νήσοις: neke kam nonje hri (οὐδεμίαν ἔχω ἀνάγκην).

ja, Λουκ. 22,3: ja satana j. Ἰω. 16,29 καὶ 32: ja vien. Χριστ. na.

kofina, (καὶ shporta) Ματ. 16,10. ἐν Ἰωαν. 6,13 kosha.

ksehilis, Λουκ. 6,38 te ksehilisur. Χριστ. derdhure per buze.

ksenderon j, Ῥωμ. 2,5=καταφρονῶ. Χριστ. benj per as gje.

kseperblim, Ματ. 20,28=λύτρον. Χριστ. shperblim. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐκ προθέσεων Ἑλληνικῶν σύνθετα Ἀλβανικὰ ῥήματα εἶναι ἴδια τῶν Ἑλληνοαλβανῶν (πρβλ. katabenj, arobenj, metavinj. κατάχρησις ὅμως γίνεται εἰς τὸ kse=ἐκ). Παρὰ τοῖς Ἡπειρώταις ἐν λίαν περιορισμένην χρῆσει εἶναι μόνον τὸ kse—(ksebenj, ksemdherps κτ).

¹ Ditur. II, 312.

² Περί τῶν διαφορῶν σημασιῶν αὐτοῦ βλ. Λεξικὸν Χριστοφορίδου σ. 456.

³ Σωτ. Β' 53.

Τούτου ἔνεκα καὶ ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου ἔλλειπει τελείως τὸ στοιχεῖον $ks = \xi$. Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ἐνίοτε ἀκούεται τὸ ks , ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τοῦ kes π. χ. $ksille$, $ksule$ (ἀντὶ $kesille$, $kesule$).

$ksigjis$, Λουκ. 24,27: $u\ ksigjis\ ature$, Χριστ. $sgjithte$. Τοῦτο ἔπειτα ἐκ τῶν σχολείων εἰσήχθη καὶ ἐν τῇ συνήθει γλώσσῃ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀλλὰ παντὶ σθένει ἀγωνίζονται οἱ ὑπερπατριῶται νὰ ἐξοβελίσωσιν αὐτὸ ἐκ τῆς γλώσσῃς πλάσαντες διαφόρους ἀλλ' ἀτυχεῖς πρὸς ἀντικατάστασιν λέξεις, ὡς τὸ $perkethej$, $shrjegonj$ κτ.

$kurme$, κορμός, σῶμα.

Ῥωμ. 1,3. $qe\ morri\ kurme\ e\ u\ le$. Χριστ. $qe\ lindi\ pas\ mishit$. (πρβλ. καὶ Ματ. 10,28 ἔνθ' ὁ Χριστ. ἔχει $trup$. $kurme$ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς καὶ Ἰταλοαλβανοῖς).

$llampsen e$, (do te) si dielli Ματ. 13,44. Χριστ. $te\ ndritnjene$. Ἀττικοί, Γέγιδες καὶ Ἰταλοαλβανοὶ ἔχουσιν ἀντὶ τούτου $llamparis$ ¹.

$llao$, Ματ. 15,8: $kuj\ llao\ aferonete\ tek\ meje$. Τόσκιδες καὶ Γέγιδες: $llauz$.

$latr i$, Λουκ. 4,8. $do\ ti\ beç\ levdime\ latr i$. Χριστ. $dot' i\ lutesh$. λάτρα (Νεοελλ.) ἡ φιλοκαλία τοῦ οἴκου.

$lemonjar$. Λουκ. 6,36. Χριστ. $i\ perdelyershim$ (πρβλ. $bakanjar$ Βαθύ, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι. βλ. Meyer Alb. Stud. V, Glossar).

$lipsote$, ἄζυμα.

Μαρ. 14,1 $E\ pas\ di\ ditet$ (sic) $qe\ Pashka\ dhe\ lipsote$. Χριστ. $pabrumiete$ καὶ Α' Κορ. 6,7. ἄζυμοι $pabrumete$ (ἀμφότεροι).

$llogari$, λόγος.

Ματ. 12,36 $do\ te\ arene\ llogari\ per\ te$ (ἀποδώσουσι λόγον). Χριστ. $fjale$, ἐν 18,23 ὁμῶς «συνᾶραι λόγον» ἀμφότεροι $llogari$.

Παρὰ Βυζαντινοῖς λογάριον, ὅθεν καὶ ὁ τοῦ λογαρίου (ἄρχων) ὁ λογοθέτης, ὁ νῦν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν. Νῦν ἡ λέξις ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Γέγαις, ὅθεν καὶ παράγωγον $llogaritar$. λογιστής. Παραπλήσιον τὸ Ἰταλοαλβανικὸν $llogjias$ ².

ma , Λουκ. 20,35 $ma\ atà\ qe\ jane\ jikuare$. Χριστ. $po\ atà$. καὶ Ἰω. 16,5 καὶ 7. Οἱ Ἰταλοαλβανοὶ ἔχουσι me , ὅπερ νομίζω προέρχεται ἐκ τοῦ mae . (πρβλ. Skanderb. $me\ martova\ shum\ toe\ ri$ σ. 184).

$martiri$, Μαρ. 14,15. οὕτω καὶ ὁ Χριστ. ἐκ τοῦ Γρηγ. λαβών.

Ἐν Ἀλβανίᾳ τέως ἦν χρήσις τὸ Τουρκικὸν $shaït$, νῦν δὲ τὸ $deshmi$ καὶ $deshmonj$ Γεγικόν. Ἀλλαχοῦ ὁ Γρηγ. ἔχει ἀντὶ μαρτυρῶ, $benj\ te\ duket$.

$mbalome$, Λουκ. 5,36. Χριστ. $arne$. (Ἑλλ. ἐμβάλωμα).

¹ Σωτηρ. I, 84,13.

² Ditur. II, 313.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τόσκιᾳ σπανιώτατον· *π. χ. σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· *π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτιζίδες* ἔξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὁρθῶς. ὁ φίλος *Θωμόπουλος* ἐν τοῖς *Πελαογικοῖς* τὸ *σε* θεωρεῖ *Πελαογικόν* (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ *Ι'* αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τόσκιᾳ σπανιώτατον· *π. χ. σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγγοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· *π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες* ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῇ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὁρθῶς. ὁ φίλος *Θωμόπουλος* ἐν τοῖς *Πελαογικοῖς* τὸ *σε* θεωρεῖ *Πελασγικόν* (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ *Ι'* αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *ք. չ. ք. atehere deri tashti*, *ք. kure*, ἐν τῇ Τόσκιῃ σπανιώτατον· *ք. չ. ք. kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ք' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *քeshhtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *քben* (*ք. ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· *ք. չ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτιζίδες* ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ք. τὸ qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῆ τις ὅτι τὸ *s....* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *ք. ταυτίζει* τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος *Θωμόπουλος* ἐν τοῖς *Πελαογικοῖς* τὸ *ք. θεωρεῖ* *Πελαογικὸν* (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ *I'* αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *ce* π. χ. *ce atehere deri tashti*, *ce kure*, ἐν τῇ Τόσκιῃ σπανιώτατον· π. χ. *ce kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ç'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *çeshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*ce ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ce* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκά ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σοῦ τις ὅτι τὸ s...βασιζέται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ t ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *ce* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *ce* θεωρεῖ Πελαογικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 po qysh te bej?

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 gysh.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τόσκιῃ σπανιώτατον· *π. χ. σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· *π. χ.* ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὁρθῶς. ὁ φίλος *Θωμόπουλος* ἐν τοῖς *Πελαογικοῖς* τὸ *σε* θεωρεῖ *Πελαογικόν* (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ *Ι'* αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *ce* π. χ. *ce atehere deri tashti*, *ce kure*, ἐν τῇ Τόσκιῃ σπανιώτατον· π. χ. *ce kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *q'* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*ce ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ce* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῇ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. ἴσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *ce* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὁρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *ce* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἰ' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τόσκιῃ σπανιώτατον· *π. χ. σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα· *π. χ.* ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτιζίδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῆ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² *Ha hn* ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ *Ha hn* ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὁρθῶς. ὁ φίλος *Θωμόπουλος* ἐν τοῖς *Πελαογικοῖς* τὸ *σε* θεωρεῖ *Πελαογικόν* (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλ. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ *I'* αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ *Ha hn* II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6, 4 *gysh*.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγική οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *σε π. χ. σε atehere deri tashti*, *σε kure*, ἐν τῇ Τόσκιᾳ σπανιώτατον· *π. χ. σε kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;) ¹. ἰδίως ἐν τῷ *ς' eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*σε ben*) ². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς ³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· *π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπτζίδες* ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *σε* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὠμὸς καὶ ἀμόρφωτος ⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισι χωρίοις ἀπέτελεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖκὰ ἥθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh* ⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισι φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημείωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν ⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σοῦ τις ὅτι τὸ *s...* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² H a h n ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ H a h n ὡς πρὸς τὸ *σε* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελαογικοῖς τὸ *σε* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλήν. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀφ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ H a h n II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4, 12, 4, 26, 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

ὅπερ εἶναι Τοσκικὸν καὶ Τσαμικόν, ὅθεν καὶ τὸ ῥ. kuq καὶ çkuq). Σωτ. Β' 108,239 nguq. Περὶ τοῦ φωνητικοῦ τούτου νόμου βλ. Weigand (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 204). nguq καὶ παρὰ Meyer (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 37).

njerasa καὶ gjerasa, (πολλαχού), μέχρις, ἕως. Ματ. 16,28 gjerasa 17,17 gjera kur. Τοσκ. gjer, gjersa (Mey. 60). Ἐν Βαθεῖ ἤκουσα: gjera mbrema. πρβλ. καὶ Σωτ. Α' 95 njerasa, ἀλλὰ καὶ njera 98. καὶ Meyer Alb. Stud. σ. 7 njera te vdisë, σ. 48 njera la (=ἕως ἄνω).

pa gjene, πάλιν.

Ματ. 2,1 (ἵσως ἐκ τοῦ πάλιν-gjene) Τοσκ. gjene. πρβλ. proto-pare.

pa meta, ὕστερον.

Ματ. 13,44. Τοσκ. pastaj ἢ pasandaj, ὁ Μητκος ἔχει pa meta (Mey. 58,60). ἐγὼ οὐδαμοῦ ἐν Τοσκαρίᾳ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας ἤκουσα πώποτε τὴν λέξιν.

parimira, παροιμίας.

Ἰω. 16,25 (ὅπως τὸ silloira. ἢ κατάληξις ra καὶ παρ' Ἱταλοαλβανοῖς). Χριστ. te pergjatura, ἀλλ' ἔπειτα τὸ Παροιμίας τοῦ Σολομώντος μετέφρασε fjale te urta.

patitir, ληνός, πατητήριον λέγεται καὶ νῦν ἐν Ἀθῶ.

Ματ. 21,33, Χριστ. tigr. (Γεγ.)

piraksi—piraksisem, (πρβλ. καὶ Ματ. 6,13 pirasmò).

Λουκ. 22,44. Χριστ. nguçim, (καὶ νῦν nguxhimtar, ὁ δράστης). 6,18: ata qe piraksishne nga shpirtet. Χριστ. qe mundoneshine. Τοσκ. ngas piraçw, καὶ ngasje πειρασμός.

pirgo, (βλ. κατωτ. stis) σύνηθες ἐν Ἑλλάδι. ἐκ τούτου οἱ Γέγιδες τὸ burg καὶ burgos (φυλακή, φυλακίζω), filaqi οἱ Ἱταλοαλβανοὶ (Skanderb. 233).

pramati, ἐμπόριον.

Ματ. 22,5 ὁ Χριστ. ἔχει τὸ Γεγικὸν tregeti (νῦν tregti). Οἱ Ἱταλοαλβανοὶ pramatia καὶ ῥ. pramatis (βλ. Scanderbegu, Sirdani)=ἐμπορεύομαι. παρὰ Meyer συνηθέστατον τὸ prame, pramatar, pramati pramatefti (Alb. Stad. V σ. 29, 36, 38, σ. 162. 173).

préhem, κλίνω.

Ματ. 17,5 ὁ ἀγαπητός=mbete prehem une. Χριστ. i dashuri. Ὁ Χριστ. ἐν τῷ Λεξικῷ ἔχει préhen, τὸ ἐμπροσθεν τοῦ γυναικείου ὑποκαμίσου. préher ἐν Ἀττικῇ (W. 189) ἢ ποδιὰ τῆς γυναικός, ὅπως καὶ ἐν Κολωνίᾳ (ἐπαρχία Κοριτσᾶς) ἔχω ἀκούσας. Οἱ Τόσκιδες γενικῶς λέγουσι τὴν ποδιὰν pregas, τὸ δὲ κλίνω prigem (ἀμφοτέρω Σλαβικά). ἕτερον τύπον τοῦ préher εὐρίσκω εἰς ἀρχαιότατον Ἱταλοαλβανικὸν ποίημα τὸ prohéti (ἐξ ἐπιδράσεως ἀγνώστου Ἑλληνικῆς λέξεως μᾶλλον ἢ ἀγκάλη, διότι τὴν ποδιὰν λέγουσι

podhë), προχέριον: mbiodhi lule nde ptoherit—lulezit e dheut tire (Skanderb. σ. 245).

protopare, πρότερον.

Λουκ. 21,9. Ίω. 8,7. Πρξ. 3,26 καὶ Ῥωμ. 1,8. Χριστ. με perpara. πρβλ. τὸ Τσαμικὸν μονοqyqe καὶ protoene=ἐνιαύσιος (Hahn II, 130 ἐνθ' ἀνακαλύπτω ἐν τῷ -ene τὴν ῥίζαν τοῦ ἐνιαυτοῦ κτ.). ἐν Πρεμετῇ λέγεται καὶ protohere (=κατὰ πρῶτον).

psonj, διδάσκω (mesoj ὅπερ Γεγικόν, ἐν Ἀττικῇ=πάσχω ἀντὶ peshonj (R. Jockl, Die Bektasis von Naim Frasheri παρὰ Weigand, Balkan-archiv II σ. 250-251). Λουκ. 3,18 e pson llaone. 4,16 si kundre qe mpsuare. Ματ. 13,52 u mpsua (ἐμαθητεύθη). 14,8 si e mpsoj mem' e saj «προβιβασθεῖσα» ἦτοι διδαχθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρός. Ὁ Χριστοφορίδης ἔχει εἰς ταῦτα τὰ χωρία mesonj (Γεγ. ἐξ οὗ καὶ νῦν mesonjes ὁ διδάσκαλος). ἀλλ' οἱ Τόσκαί καὶ Τσάμιδες εἰς τὸ mesonj ἀκούουσι διδάσκω καὶ οὐχὶ μανθάνω. Οὕτω λοιπὸν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ καὶ οἱ Γέγιδες ἔχουσι τὸ mesonj, mpsonj καὶ psonj ἐπὶ τοῦ διδάσκειν, οἱ Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες ἐπὶ τοῦ μανθάνειν. Οὐδέποτε ἠδυνήθην νὰ λάβω ἀπάντησιν ὁσάκις ἠρώτων τοὺς ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοὺς mesove donje te re nga Athina? (ἐννόουν διὰ τοῦ mesove, ἔπαθες ἢ ἐπίστευσες), ἀντὶ τούτου ἐπὶ τῷ μανθάνειν ἐκεῖνοι χρῶνται τὸ nxe' ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ἀττικῆς ἔδει νὰ λέγηται ὡς ἐξῆς: ce te râ nxure nka Athina? Ἐν τούτοις ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου δημοσιευθεῖσι ποιήμασιν εὗρισκω:

ëçurit' te shtruarë

kush ta ka mbesuarë? ¹

(καὶ ἐν Ἑλικιδῶνι ἤκουσα mesonj ἐπὶ τοῦ μανθάνειν).

râ (te), νέα.

Ματ. 13,52 nxjer nga hasinë e tij te râ e te vjetera. 16,17 gjuhe te râ do te flasene. Χριστ. te reja.

Ἡ συναίρεσις εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς καὶ Γεγικῆς (βορείας) διαλέκτου. ἐν τῇ μέσῃ καὶ νοτίῳ Ἀλβανίᾳ ἀκούεις πάντοτε εἰς τὴν πρώτην μετ' ἄλλου συνάντησιν çte rea kemi?. Οὕτως ἠρώτησα καὶ ἐγὼ χωρικὸν ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, ὅστις ἀντὶ νὰ μὲ ἀπαντήσῃ προσέβλεψε πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅπου δὲν ὑπῆρχον νέφη (rea=tò νέφος). τότε ἐγὼ κανόνισας τὴν προφορὰν ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν: gjifare (τίποτε, ἀντὶ gjefare, ὅπερ ἐν τῇ Τοσκικῇ λέγεται skemi gje=δὲν ἔχομεν τίποτε).

silloi—silloisem,

Ματ. 13,12. silloite e kesaj jetet (sic). 15,19 silloi te keqia. Λουκ.

¹ Ditur III σ. 343.

2,35 silloira. Πράξ. 4,29 silloisu. 'Ο Χριστ. εἰς ταῦτα ἔχει kujdes, mendim καὶ kujdesem, mentojem. Τὸ ῥῆμα εἶναι κοινὸν ἐν Ἱταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι π. χ. Σωτ. Α' 89,50 καὶ ᾱ. Εἰς γαμήλιον τῆς Λαμπερίας ἄσμα εὗρισκω. Jeten mos e shko...me merak e me lloji...se bota te kanë zili.

simfonis, Ματ. 18,19 Χριστ. περιφραστικῶς jam me një faqe! skotadh, Λουκ. 23,44. Χριστ. eresire.

sopate, (Λουκ. 3,9) πέλεκυσ.

Τόσκιδες καὶ Τσάμιδες serate (καὶ Χριστ.) ἐν Κοριτσᾷ συνήθως spate καὶ late, latoshke. Οἱ Γέγιδες sopate. παρ' αὐτῶν shpate λέγεται ἡ σπάθη: t' a shof shpaten si lozin¹, ὥς καὶ παρὰ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν: shpaten edhë pistolate (Meyer Alb. St. 33).

shtrate, ὁδός, ἡ στρατά.

Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρωτή, Ῥωμαῖοι strata via ἔλεγον κατ' ἀρχὰς τὴν στρωτὴν ὁδόν, εἶτα οἱ Γραικορωμαῖοι μετέβαλον τὸ ἐπιθ. εἰς οὖς. (Κοραῆς, Ἄτακτα I σ. 214). Λουκ. 5,24-23 shtratne καὶ shtratthine, οὕτω καὶ Ἱταλοαλβανοὶ shtrat πληθ. shtrete ἡ κλίνη βλ. Λεξ. Χριστ. 415 καὶ Skanderbeg 240: u voeoe shtrane e teriorisum me gjoelpenje toe mundashta. τοῦτο Τόσκικόν, ἐτυμολογικῶς συνδέονται ἀμφοτέρω βλ. Curtius, Grundzug der griech. Etymologie (Leipzig 1866) σ. 195). ὅθεν ὁ Bogdanus ἐν Infallibile veritā: possi kur te me thoj engjelli shtrazetar (=ὁδοιπóρος, Dituria II 271). ἀναμφιβόλως εἶναι τῆς αὐτῆς ῥίζης καὶ τὸ στρατὸς (ὅθεν stradiot). ὁ Meyer θεωρεῖ Σλαβικὸν (Βουλγ. stratar). Ἐν Ἑλλάδι προσωκειώθη ἐντελῶς τὸ dhrom (=δρόμος), σπανιώτατα δὲ ἀκούεται shtrate.

stereòs, στηρίζω

Λουκ. 22,32 stereòs vellazerit e tua. Χριστ. forçonj, ἐν γένει παρὰ Τόσκαϊς i benj krahe. shiguronj (νεολ.) καὶ bazonj.

stis.

Ματ. 21,33 stisi mbe te pirgo. Χριστ. ndërtoj një pirk. 'Ο πύργος παρὰ Γέγαις λέγεται burg καὶ burgos φυλακίζω. παρὰ δὲ τοῖς λοιποῖς kulle, ὅπερ ὁ Γρηγόριος ἐκλείσεν ἐν παρενθέσει, ὅθεν καὶ τὸ νεοελληνικὸν κουλᾶς καὶ Βυζ. γουλᾶς. Ὁ Meyer θεωρεῖ τὴν λέξιν τουρκικὴν. ἐν τούτοις ὁ Καναβοῦτσης συγγραφεὺς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος γράφει: «Ἀκρόπολις δὲ ἔστιν, ὄντινα καλοῦμεν ἡμεῖς λατινικῶς κουλὰν (πρὸς τὸν αὐθέντην τῆς Αἴνου καὶ Σαμοθράκης Commentarius ἔκδ. Μαξ. Lehnerdt Lipsiae 1890, σ. 57,4). πρβλ. καὶ Ζ. Μολοσσού Ἑπειρωτ. Μελέτας Δ' σ. 109. Τὸ stis ὑπάρχει καὶ παρὰ τοῖς Ἱταλοαλβανοῖς: stisen katundin².

¹ Scanderbegu 145.

² Dit. II, 310.

telio-teliòs, τελειῶ.

Ματ. 19,21 nde dote jec telio. Χριστ. i sosur. Ἰω. 16,33 te jense te teliosure καὶ τὸ Ματ. 5,48 γίνεσθε οὖν τέλειοι: behuni adhà te teliosure. Χριστ. te sosure. Ἐπὶ τοῦ φέρω τι εἰς πέρας οἱ Τόσκιδες λέγουσι teleps καὶ mbitis (Τουρκ.). Ἐν Ἀττικῇ tellore, ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου (W. 186), τὸ δὲ telio ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἐντελοῦς ὥραιου.

turme, ὄχλος.

Ἰω. 12,12 shume turme. Χριστ. gjendje. Ἐν τῷ Λεξικῷ τὴν λέξιν χαρακτηρίζει Γεγικήν. Νεοελλ. τσοῦρμα.

tharòs, θάρος.

Ἰω. 16,33. kij tharòs (θαῤῥός). Χριστ. kini zemege.

thavme thavmaturgji.

Ματ. 12,38 duame prej teje nishan (θαῦμα). Χριστ. shenje. Ματ. 7,22 δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν=ben (sic) shume thavmaturgji. Χριστ. cudira. τὸ δὲ Ἀποκ. 17,6 θαῦμα καὶ Ματ. 24,24 ἀμφοτέροι μετέφρασαν cudì καὶ cudira. ἥτις λέξις ἐπικρατεῖ καὶ νῦν καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν κ. Ἀλεξ. Τζοβάνι, φιλόλογον ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐν Ἑλβασανίᾳ ὑπάρχει ῥῆμά τε καὶ οὖς. ἐκ τοῦ θαῦμα: me u thagmite καὶ tagemja, παρὰ δὲ τοῖς Ἱταλοαλβανοῖς thamasem: kishin thamasur jeten¹. thame σύνηθες παρ' Ἑλληνοαλβανοῖς.

thelime, Ματ. 12,50, Λουκ. 22,42. Χριστ. dashurim, (εἶδομεν ἄνω-τέρω ὅτι τοῦτο εἶναι Ἑλληνοαλβανικόν).

u-uj, πεῖνα (ὁ W. σ. 205 θεωρεῖ τοῦτο Γεγικόν βλ. Χριστ. Λεξ. σ. 293). Ματ. 5,6 οἱ πεινῶντες, ata qe kane u. 12,3 i erdhi uj 21,18 e morri uja (πρβλ. καὶ Ματ. 3,25 ἐπείνασε). Wey. 173 me ka marre uja. Τοσκ. ugia, Γεγ. unia καὶ ἀρχαιότερον un ἢ hun, ὥς ἔχει ὁ Bogdan ἐν τῷ Infallibile Verita). ἀλλ' uje τὸ ὕδωρ· ὅθεν αἱ φράσεις i erdhi uja, e morri uja, σημαίνουσιν τοῦ ἦλθε τὸ νερὸ (ἐπὶ τοῦ οὐρεῖν)! τὸν πῆρε τὸ νερὸ (ἦτοι κατεστράφη)! τοσαύτη σύγχυσις ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἀναμείξεως διαφόρων διαλέκτων. Οἱ Γέγιδες λέγουσι: Shkodra e ngustue pre ûjet e prej edjet, (=πιεζομένη ἐκ τῆς δίψης καὶ ἐκ τῆς πείνης).

veveòs.

Λουκ. 22,59 veveòs nje tjater e thoshte, διῷσχυρίζετο. Χριστ. qendroj

¹ Ditur. II, 312 ἦτοι εἶχον κάμει τὸν κόσμον νὰ θαυμάσῃ. εἶναι περίεργος ἡ σημασία ἐνταῦθα τοῦ jete=κόσμος, ὅπερ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἑλλάδι σημαίνει ζωή. τὸν δὲ κόσμον λέγομεν bote, καὶ ἐν Ἑλλάδι kosmi. κυρίως ὁμως bote εἶναι ἡ οἰκουμένη, ὅθεν καὶ ἐν Ἑλλάδι bote=ἡ γῆ Σ. Β' 103,183 καὶ ἐν Βαθεῖ ἤκουσα do te nqalles botne nde shetpi. θὰ ῥίψῃς τὸν κονιορτὸν στὸ σπῆτι. ἀλλ' ἐνίοτε σημαίνει καὶ κόσμος: atò kan' allargjinote—çe jane ne njatre bote (ἐνθ. ἄνωτ. 116,35).

me fjale. vñn theksonj. Τὸ βέβαιος ὁμως, οὗτινος τοσαύτη κατάχρησις γίνεται ὑπὸ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν, ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς ὁ Γρηγόριος καὶ ἐδημιούργησεν διαφόρους λέξεις, ὡς ἐν Ἑβρ. 2,2 e pa luajturë καὶ Ῥωμ. 4,16 per te qene te taksurite te qendruare. Ἄλλ' ἐκ τούτων οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ e sakte, e shigurte κττ. vñn δὲ (ἐκ τοῦ βάσις-base) καὶ bazonj=ἐξασφαλίζω.

v jell, τραυῶ.

Ματ. 7,16 mos vjellene nga gjembate rush? Χριστ. mbeledhene, ὡς πάντες ἄλλως οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ὁ Γρηγόριος ἐν Ἰω. 4,36 καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ mbejeth, (ἦτοι ὑγραίνει τὸ l). Ἐν Ἀττικῇ τὸ vjell συνηθέστατον (πρβλ. Wey. 176 καὶ Σωτ. πολλαχοῦ). Ἐν Ἀλβανίᾳ τὸ vjell σημαίνω ἐμῶ, κάμνω ἔμετον. vllasfimis- vllasfimi.

Ματ. 9,3. 26,65. vllasfimis, vllasfimi, vllasfimi καὶ Λουκ. 5,21 vllasfimira. Χριστ. vllasfimis-vllasfimi. ὁμοίως καὶ οἱ Ἰταλοαλβανοί. Ἐν τούτοις ὁ Γρηγόριος ἔχει καὶ shauj ὡς ἐν Ματ. 27,39 e shajne atë ë-blasfëmoun. Τοῦτο ἐπικρατεῖ ἐν Ἀλβανίᾳ. τὸ vllasfimis σχεδὸν εἶναι ἄγνωστον π. χ. ajy qe shan Perendinë i prehet gjuha.

5. Γραμματικὰ καὶ φθονγολογικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. α') Ὁ τσιτακισμός. β') Ὁ ιωτακισμός. γ') Ὁ χιασμός: Τὸ *h* ἐν γένει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ 1) ὡς δασὺ πνεῦμα, 2) ὡς εὐφωνικόν, ἐναλλάσσεται καὶ τῷ *j*. Γενικώτερα περὶ τοῦ *h* καὶ τῶν δασέων—ἡ θεωρία ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὴν Σλαβικὴν ὁμοφυλίαν—αἱ δύο τῶν γλωσσολόγων παρατάξεις—ὁ Meyer ἐλεγχόμενος.—Ἡ προφορὰ τοῦ *h* ἐν Ἑλλάδι ὡς *χ* καὶ ἡ παραποιήσις τῆς Τσαμικῆς ἐν τῇ Μεταφράσει. δ') Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰς τοὺς τύπους: 1) διαφορὰ ἐν τῷ ἐνεστώτι. 2) διαφορὰ ἐν τῷ παρατατικῷ: Περὶ τοῦ εἰς — *je* Τσαμικοῦ παρατατικοῦ. Τὸ γ' ἐνικ. πρόσ. τοῦ παρτ., ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἀκαταλήκτου ἢ Ἀττικοῦ παρατατικοῦ. Οἱ συγκεκομμένοι τύποι. 3) διαφορὰ ἐν τῷ ἀορίστῳ.—Αἱ κυριώτεραι διαφορὰι τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν Τοσκικὴν.

I. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων. 1) Μετάπτωσις φωνηέντων. 2) Συναίρεσις. 3) Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ὀνομαστικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις. 4) Ἀνάπτυξις φωνηέντων καὶ συμφώνων. 5) Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἐξομαλισμὸν καὶ εὐφωνίαν. 6) Περὶ τῆς προσ. ἀντωνυμίας *unë* ἐγώ, *metok* τινων, τοῦ εὐφωνικοῦ—*th* καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν.

II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διαστέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τοσκικῆς.

Πρὸς ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς

ἐν τῇ Μεταφράσει ἀνάγκη, ἵνα διὰ βραχέων ἀσχοληθῶμεν καὶ ἐπὶ τῶν φθογγολογικῶν καὶ γραμματικῶν αὐτῆς διαφορῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν. Τούτων αἱ κυριώτεραί εἰσιν :

α') Ὁ **τσιτακισμός**, ἥτοι ἡ προφορὰ τοῦ *qe* ὡς *ce* (=ὄς, ὅ, τι, τι, ὅπου, πόθεν, ἀφοῦ κτλ.)¹. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ, ὃ παρέλαβον καὶ οἱ εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν Ἀλβανοὶ ἄποικοι, προσπίπτει τοσοῦτον βαρὺ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαιρετισμοῦ *ce ben*, ὥστε ἀμέσως προδίδωσι τὸ Γεγικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ.

Ὁ Weigand δεχόμενος μεταγενεστέραν μετανάστευσιν τῶν Γέγιδων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνευρίσκει πλὴν τοῦ *ce* καὶ τῆς εἰρημένης παθ. μετοχῆς καὶ φθογγολογικά τινα στοιχεῖα καὶ λέξεις, ἅπερ θεωρεῖ νεώτερα τῶν Τοσκικῶν τύπων². Τυγχάνει δὲ ἡ χρῆσις τοῦ *ce* ὡς τε ἀντωνυμίας, συνδέσμου καὶ ἐπιρρήματος πολυσήμαντος, ὡς καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ τὸ ὅπου *ce the?* τί εἶπες; *ate ce thashe* ὅ, τι εἶπον, *ce kur erdhe?* πότε ἦλθες; *ce ate here ce te pashe* ἔκτοτε ὅταν σὲ εἶδον, *çili ha mish? ai ce ngjien* τίς τρώγει κρέας; ὅστις κυνηγᾷ κτλ. Οὕτω πολλὴν κατάχρησιν οἱ ἐν Ἑλλάδι ποιοῦνται τοῦ μορίου τούτου, ἐφ' ᾧ καὶ οὐκ ἂν ἁμάρτοι, εἴτις τούτους καλέσειε **Τσιτακιστάς**. Ἡτιῶν χρῆσις γίνεται ὑπὸ τῶν βορείων, καὶ ἐλαχίστη ὑπὸ τῶν νοτίων Ἀλβανῶν. Οἱ Γέγιδες χρῶνται καὶ τῷ *qish*, *grue qish do? qish qan?* γῦναι τί θέλεις; τί κλαίεις; *qish pune jane keto?* τί πράγματα εἶν' αὐτά; *qish te duesh* ὅ, τι θέλεις κτλ. οὕτω καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ μεταφράσει τῆς Κ. Διαθήκης: *blij qish na duhene per festene* Ἰω. 13, 29 ἀγόρασον. ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἐορτήν. καὶ ὁ *Bogdan qish u vin*

¹ Εἰς ἄλλας λέξεις βεβαίως εἶναι κοινὸν ἰδίωμα ὁ τσιτακισμὸς τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, πρὸς *çaj, çark, çorap, çaplonj* κτλ. Δυστυχῶς δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Norbert Jokl περὶ τοῦ ἀρχαίου *ç*: *Beiträge zur albanesischen Grammatik, zur Geschichte des Albanesischen ç in Urwörtern* (Indogermanische Forschungen Τόμ. XXX (1915) σ. 192-210). Τὴν γενικὴν τῶν Ἀλβανῶν ἐκτίμησιν προκαλεῖ ὁ ἀντάξιός διάδοχος οὗτος τοῦ *Kretschmer* ἐν τῷ Βιενναίῳ Πανεπιστημίῳ διὰ τὴν περιπαθὴ πρὸς τὴν Ἀλβανικὴν κλίσιν καὶ τὰς λαμπρὰς ἐργασίας ἐπὶ τῆς γραμματικῆς αὐτῆς, δι' ὧν συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ἐκείνου γλωσσολόγου. Ταύτας ἐν μέρει ἀνεγράψαμεν ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας (βλ. Ἡπειρ. Χρονικ. ἔτ. Ε', (Ἰωάννινα 1930) σ. 125 ε' καὶ Σ' (1931) σ. 142. Τὸ σπουδαιότερον τούτων εἶναι τὸ ἑξῆς: *Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen*, Berlin-Leipzig 1923, 8ον σ. 367.

² *Das Albanische in Attika* ἐν *Balkan-Archiv* II (1926 Leipzig) σ. 204-205 λέξεις Γεγικάι ἐν Ἀττικῇ: *katund* (ἀντὶ *fshat* ἢ *pshat*) κώμη, *djel m* (ἀ. *djemte*) παιδιὰ, *uj-a* (ἀ. *urja*) ἡ πείνα· πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐσφαλμένως ὁ Weigand νομίζει ὡς Γεγικά, ὡς καὶ τὰ φθογγολογικά, πλὴν τοῦ *e* ἀντὶ *u*, *nek e* (ἀ. *nuku*, ἢ Μετάφρασις *nuke*) οὔτε, *vetelle* (ἀ. *vetulle*) ὄφρυς, *unjem* (ἀ. *unjem*) προσκλίνω.

prej pronosit (Χριστ. pronosit) ὅ,τι προήρχετο ἐκ τῶν εἰσοδημάτων. qish bani dijeja e ameshueshime per te ¹. Ἀλλ' ὁ Weigand ἀντιτιθέμενος τῷ Χριστοφορίδῃ διυσχυρίζεται, ὅτι δὲν ἤκουσεν ἐν Ἑλβασανίῳ τὴν λέξιν. Ὁ δὲ Ἀλέξ. Xhuvani, εἰς τῶν μᾶλλον εὐπαιδευτῶν τῆς Ἀλβανίας φιλολόγων (τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου ἀπόφοιτος) μαρτυρεῖ ὅτι πρὸ 33 ἐτῶν ἤκουε τὸ qish ke (ἀντὶ ς' ke) νῦν ὅμως, λέγει, ἐξέλιπεν ἐν Ἑλβασανίῳ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις ². Χρῶνται δὲ οἱ Γέγιδες καὶ τῷ qysh ἢ qyc (ἀφοῦ, ὅπου, ἀντὶ τοῦ gjer ἢ gersa) ka banue qysh ne fillim ἔχει ἐκτισμένον ἐξ ἀρχῆς, kishte hyre ne aktivitet qysh pardje ἐνήργει ἕως προχθές. Τοῦ qish τούτου (Λατ. quis) τὸ sh θεωρεῖται ὡς πανάρχαιος χαρακτήρ τῆς ὀνομαστικῆς ³. Μετὰ τοῦ Hahn καὶ ὁ Bopp δέχονται τὸ ς ὡς γλύκανσιν τοῦ q, ὅπερ καὶ διαλεκτικῶς ἐμφαίνεται ἐν τῷ çint ἑκατόν, çen κύων, çij οὗτος (ἀντὶ qint, qen, ky), ὅπως καὶ τὸ Σανσκρι. c' (c'ata-m, centum, ἐ-κατόν) ⁴. Δυσχερὲς εἶναι ἡ ἐξήγησις τοῦ sh τραπέντος ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσ. τῆς ὑποτακ. εἰς ς, ἥς ἱκανὰ παραδ. ἔχομεν ἐν τῇ Μεταφράσει π. χ. te kthenes Λουκ. 22,32, te arnises 33, te shtjes 41. te kes Ματθ. 14,4. te shohes 15,5, te thaçe 16,11, te duas 19,19 (ἐν Ἑλλάδι te desh ἢ duash ὅπως καὶ ἐν Κοριτζῷ), te deftos Ἰω. 14,22. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι καθαρῶς Τσαμικόν. ἐν τῇ ἄλλῃ Τοσκιῇ, ἐὰν ἀπαντᾷται ἐνιαχοῦ, δέον ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ π. χ. ἐν τῷ te shohes νὰ ἴδης (ἀντὶ shohsh) συμβαίνει ἀνομοίωσις, καὶ ἐν τῇ εὐκτικῇ, ἥς ὁ χαρακτήρ sh ἐνοῦται μετὰ τοῦ προηγουμένου t εἰς ς' π. χ. mbeça (mbet-sha) μείναιμι, lenca ἢ lança ἀφείην (lent-sha πρβλ. lèta, σανσκρι. lata), paça σχοίην (patsba), καὶ ἐν τῷ ὑπερσυντελ. paçe, pate). Τὸ τοιοῦτον σαφέστατα διακρίνεται ἐν τῷ godit κτίζω εὐκτ. godit-sha-godiça, γ' προσ. goditt. (ἴδιον τῆς Τοσκιῆς) ⁵.

¹ Αὐτ. Diturijia III, 1927 σ. 181,206.

² Diturijia III, 1928, σ. 255.

³ Bopp, Über das Albanesische in seinem verwandtschaftlichen Beziehung, Berlin 1855, σ. 5.

⁴ Albanesische Studien II, σ. 57 καὶ 129. Τοσοῦτον δὲ ἐν Ἑλλάδι ἐπέδωκεν ὁ τσιτακισμός, ὥστε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν κ ἐτράπη εἰς ς: pallamaçe, çinisisnje (κυνηγῶ), çutaks κυττάζω. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰθαγενεῖς Ἀθηναῖοι ἔλεγον τσεφάλι τὸ κεφάλι, ὅπως καὶ Πιχέρμι Πιτσέρμι κατὰ τὸν Σουρμελήν.

⁵ Βλ. Meyer Alban. Gramm. σ. 41 περὶ τῶν τῆς εὐκτ. τύπων, καὶ λεπτομερέστερον παρὰ Pekmez i, Grammatik der alb. Sprache σ. 190. Ὁ Bopp ποιεῖται οὐσιώδη διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ς ἐν τῷ çε, ὅπερ, λέγει προέρχεται ἐκ τοῦ Σανσκρι. c' καὶ εἶναι παραμόρφωσις τοῦ k, καὶ τοῦ ς ἢ ts τῆς εὐκτικῆς, ἢ μᾶλλον εἶναι ἀνάπτυξις τοῦ sh (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 5,12). Ἀλλ' οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ «πολλάκις προέρχεται καὶ ἐκ συναιρέσεως τοῦ t μετὰ τοῦ s, διότι τα πλεῖστα ῥήματα, ὅσα λήγουσιν εἰς σύμφωνον εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα ἔχουσι t, (μάλιστα) τοῦ ἀορ. καὶ τῆς παθ. μετοχῆς π. χ. ngjas μηχανῶ, ngjita, ngjatur. shesh πωλῶ, shita, shitur, ὅθεν δύναται νὰ ἰσχυρι-

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ οἰκειότερον τυγχάνει τὸ *ce* π. χ. *ce atehere deri tashti*, *ce kure*, ἐν τῇ Τοσκικῇ σπανιώτατον· π. χ. *ce kestu shoqe nde mua?* (πῶς οὕτω φίλη εἰς ἐμέ;)¹. ἰδίως ἐν τῷ *ce* *eshte?* (τί ἐστί;), ὅθεν καὶ ἡ νεολογία *ceshtja* (=τὸ ζήτημα). ἀλλαχοῦ δὲ μαλακώτερον· *xben* (*ce ben*)². Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ τσιτακισμὸς ἐπέδωκεν, ὅπως καὶ ἐν τῇ νεωτ. Ἑλληνικῇ, ἐπὶ φραγγοκρατίας εἰς τοὺς ἀκρίτας τῆς Ἀλβανίας, τοὺς Γέγιδες καὶ τοὺς Ἑλληνοαλβανούς³, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς τελευταίους, ὥστε ἀπετέλεσε τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα· π. χ. ἐν Ἀττικῇ οἱ κτῖσται, ὕδραγωγοὶ καὶ σαλεπιτζῖδες ἐξ Ἀλβανίας προερχόμενοι, παρ' ὧν οἱ γηγενεῖς ἀκούουσι ἀντὶ τοῦ *ce* τὸ *qysh* (=πῶς) ἐκαλοῦντο *Κιούσιδες*. ἐφεξῆς δὲ πᾶς γνήσιος Ἀλβανὸς ὀνομάζεται *Κιούσης*, καὶ παροιμία δὲ ὑπάρχει, καθ' ἣν οὕτω ἀποκαλεῖται ὁ ὦμος καὶ ἀμόρφωτος⁴. Ἐν τούτοις οὗτοι νῦν ἀποστάντες τοῦ πλανοδίου βίου ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν τισὶ χωρίοις ἀπετέλεσαν συνοικίας τῶν *Κιούσιδων* (ὡς ἐν τῷ Καλάμῳ) καὶ ἴσως κατὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἦθη καὶ ἔθιμα ὑπερτεροῦσι τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησαν καὶ δὴ οἱ ἐκ Κολωνίας καταγόμενοι τὸ *qysh*⁵, ὅπερ οἱ γηγενεῖς διέσωσαν μὲν ἐν τισὶ φράσεσιν, ἀλλὰ μετὰ Ἑλληνικῆς προφορᾶς *qish*, κατὰ τοῦτο καὶ μόνον διατηρεῖται ἀκμὴν τὸ διακριτικόν. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρατηροῦμεν τόδε τὸ ἀξιοσημεῖωτον. εἰς τὴν πρώτην ὁ ἐκδότης ἔκδοσιν εἶχε πανταχοῦ κατὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν προφορὰν *qysh*, ἀλλ' εἰς τὴν δευτέραν ἐπανορθώσας ἔγραψε *qish* κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν προφορὰν⁶. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς τὸν λόγον τῆς τοιαύτης ἀντικαταστάσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ κλεινὸς ἱεράρχης ἠβουλήθη νὰ ἐμφανίσῃ εὐπρόσδεκτον τὴν Μετάφρασιν καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἑλλάδι ὁμογλώττοις αὐτοῦ. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἀντελήφθη ἐπὶ πολὺ συνδιαγαγὼν αὐτοῖς ἀποστροφὴν τινα πρὸς τοὺς *Κιούσιδες*.

σθῇ τις ὅτι τὸ *s....* βασιίζεται ἐπὶ λόγου εὐφωνικοῦ, ἢ εἶναι μεταγενεστέρα τοῦ *t* ἀντικατάστασις» (Bopp σ. 12).

¹ Meyer Alb. Stud. V, 91.

² Hahn ἐνθ. ἀνωτ. II 57. Ἰσως ἐκ τῶν μονομερῶν τούτων χρήσεων ὁ Hahn ὡς πρὸς τὸ *ce* ταυτίζει τοὺς Τόσκιδες πρὸς τοὺς Γέγιδες (II σ. 20) οὐχὶ ὀρθῶς. ὁ φίλος Θωμόπουλος ἐν τοῖς Πελασγικοῖς τὸ *ce* θεωρεῖ Πελασγικὸν (σ. 242).

³ Βλ. Ἀθ. Μπούτοουρα, Περὶ τσιτακισμοῦ ἐν τῇ Ἑλλην. γλώσσῃ (Μηνιαῖον παράρτ. Ἀθηνῶν ἔτ. Ε' ἀρ. 16, 1912, σ. 3870-74, ὅστις ἀποδεικνύει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος ὑπάρχει τσιτακισμὸς ἐκ συμπτώσεως συμφώνων, ὅπερ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.

⁴ Meyer Alb. Stud. V, σ. 91.

⁵ Παρὰ Hahn II, 166 *po qysh te bej?*

⁶ Βλ. Ματθ. 7, 4. 12, 4, 26. 16, 11, 29, 34 καὶ ἀ. μόνον ἐν Λουκ. 6,4 *gysh*.

διὸ καὶ μετ' εἰρωνείας ἀκούουσι αὐτὸ τὸ qysh. Ἐκ τῆς μεταβολῆς τῆς προσφθίας τοῦ qysh εἰς qish προκύπτει ἕτερον φαινόμενον ¹.

β'.) Ὁ *ιωτακισμός*, ἥτοι ἡ προφορὰ τοῦ *y* (=u γαλλικόν) ὡς *i*· ὅθεν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ προφέρουσιν *ai* (ἄ. ay) αὐτός ² *ti* (ἄ. ty) σύ, *di* (ἄ. dy) δύο, *si* (ἄ. sy) ὄμμα ³, brime (ἄ. bryme) πάχνη, grike (ἄ. gryke) λαιμός, ndrisha (ἄ. dryshe) διαφόρως, krie (kryè) κάρα ⁴, frihem (ἄ. fryhem) πρίσκομαι· ἔτι δὲ καὶ gjekonj καὶ gjemonj (ἄ. gjykonj, gjymonj) δικάζω, βροντῶ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀναντιρρήτως προέρχεται ἐξ ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων εἶχεν ἀπολέσει τὴν γνησίαν προφορὰν τοῦ *v*, καὶ ἐν ᾗ σπουδαιότατον τεκμήριον τῆς μεταβολῆς τῆς προσφθίας εἶναι ὁ *ιωτακισμός*. Διεσώζετο ὁμως ἡ ἀληθὴς τοῦ *v* προφορὰ ἐν τῇ Δωρικῇ, ὅπερ μετέπειτα προυφέρετο ὡς *ov*, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῇ Τσακωνικῇ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ κ. Χατζιδάκις ⁵. Ἐν Μεγάροις ὁμως (ἥτις τὸ πάλαι ἦν Δωρικὴ) τὸ *v* προφέρεται, ὅπως τὸ *y* τῆς Ἀλβανικῆς, ἥτοι *ιού*· ἀχίουρα σκιουλλί (ἄ. ἄχυρα, σκυλλί) ⁶.

¹ Εἰς Κακοσάλεσι τῆς Ἀττικῆς εὐρισκόμενος εἰς συνάθροισίν τινα κατὰ τὴν ὁμιλίαν μου εἶπον ἀντὶ τοῦ fjale τὸ Ἑπειρωτικὸν llaf (Τουρκ.). ὅτε ἀκούω Ἀλβανίδα ψιθυρίζουσιν: moj ki ishte qyshe! οἱ δὲ παρεστῶτες σπουδαιῶς προσέβλεψάν με, καὶ ὡς παρείσακτον μὲ ὑπέλαβον. Τούτου ἔνεκα μετερρύνθην τὸ κείμενον ὁ Γρηγόριος κατὰ τὴν β' ἐκδοσιν. Ὁ Hahn ἀγνοῶν τὸ τοιοῦτον καὶ θεωρήσας ὡς σφάλμα τυπογραφικόν, ἐν οἷς χωρίοις ἐξ αὐτῆς ἠντλησεν ἀντὶ τοῦ qish ἔγραψε qysh (Alb. Stud. III σ. 58).

² αἱ τονίζουσιν ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης, ὡς καὶ οἱ Γέγιδες, ἐν Ὑδρᾷ καὶ ἀῖο ἐκείνη. Τὸ ay εἶναι Σανσκριτ. ἐξ ὧν δὲ τῶν Εὐρωπ. γλωσσῶν ἡ Ἀλβανικὴ καὶ ἡ Κελτικὴ διέσωσαν τὸ y.

³ si ὄμμα (Ὁμ. ὄσσε) καὶ si πῶς (σύγχυσις ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ).

⁴ Ἐκ τοῦ krie ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι τὰ κύρια ὀνόματα Κριεζῶτης, Κριεκούκης κττ. ἐν τῷ nepekrye προσκέφαλον (Λαογρ. Α' 101) διετερήθη ἡ προφορὰ τοῦ y, ἵσως ἔνεκα τῆς συνθέσεως (εἰ μὴ σφάλμα τοῦ ἐκδότου κ. Σωτηρίου, ὅστις καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ἔχει)· ὡς καὶ τὸ hys χέω (B' 98, 118) do te hys χύσω. do ta hys in je θά ἔχεον· διότι ὁ Meyer ἔχει his (Πόρος). Βλ. πρδγμ. ἱωτακισμοῦ παρὰ Hahn II, 13.

⁵ Μείζω σχέσιν παρρουσιάζει ἡ Ἀλβανικὴ πρὸς τὴν Αἰολικὴν· οἱ Αἰολεῖς προέφερον τὸ v ὡς ov ἢ iou (Ahrens, De graecae linguae dialectis, Göttingae 1837 τομ. I' σ. 124-126) πρβλ. τυφος-τοῦφος, tufe, γλώσσα-γλοῦσσα gluhe, ὀδός-οὔδος, u dhe. Οὗτοι πρὸς τούτοις ἔτρεπον τὰς διφθόγγους εἰς ἀπλοῦς φθόγγους καὶ δὴ ἐβαρυτόνουν, ἅπερ ἔχει καὶ ἡ Ἀλβανικὴ. (γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Βοιωτοὶ ἐκ τῆς Ἑπείρου κατήλθον· ὅθεν καὶ τὸ Βόιον ἢ Βοῖον ὄρος τῆς Κοριτσᾶς βλ. Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1922 σ. 310 ἐ. Περὶ τῶν σπουδαιωτέρων χαρακτηριστῶν τῆς Αἰολικῆς παρὰ Χατζιδάκι, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν καὶ μικρὸν εἰς τὴν Ἰνδικὴν γραμματικὴν, Ἀθῆναι 1902 Τόμ. Α' σ. 56-59.

⁶ Γλωσσολ. Μελέται (Ἀθῆναι 1901) σ. 550 ἐ.

Ἐκ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς ὁ ἰωτακισμὸς εἰσεχώρησε καὶ εἰς τὴν Μετάφρασιν, ξένος ὢν τῆς γνησίας Τοσκικῆς: *te thjeje* (ἄ. *thyeje*) νὰ θραύω ¹, *piet* (ἄ. *pyet*) ἐρωτᾷ ², *qicete* (ἄ. *gycete*) τὰς κλεῖς, Ματ. 16,19, *ndrise* (ἄ. *ndryshe*), 17,21, *siu* (ἄ. *syu*) ὁ ὀφθαλμός, 18,9. *mbilli* (ἄ. *mbylli*) ἐκλείσεν, Λουκ. 3,20. Τοῦτο παρετήρησε καὶ ὁ Hahn, καὶ λέγει ὅτι ὁ Γρηγόριος ἔχει ἀμφοτέρους τοὺς τύπους *ti—ty*, *di—dy*. ἀντὶ δὲ *atyre* (αὐτῶν, αὐτοῖς) ἔχει ἀεὶ *ature*: *ksigjis ature* (III σ. 30, Λουκ. 24,27).

Κατὰ ταῦτα ἐξοικειωθεὶς ἐπὶ 20ετίαν καὶ πλέον πρὸς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰδίωμα ὁ Γρηγόριος εἰσήγαγε καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὸν ἰωτακισμὸν εἰς τὴν Μετάφρασιν, ἐνῶ οὐδόλως ἀπαντᾷται εἰς τὴν Τσαμικὴν, ὡς παρὰ τῷ Hahn βλέπει τις. καὶ γὰρ μεταβάς εἰς Τσαμουργιὰν (μικρὸς ὅμως τὴν ἡλικίαν) καὶ ἐν Ἀθήναις μετὰ Τσάμιδων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀναστραφεὶς παρετήρησα, ὅτι οὗτοι διατηροῦσι τὴν ἀρχαίαν προφορὰν, ἥτοι προφέρουσι τὸ *y π. χ. hyll* ἄσθῆρ, *dy* δύο, *dynja* κόσμος, *syri jyt* τὸ ὄμμα σου κττ. Τὸν ἰωτακισμὸν ἔχουσι καὶ οἱ Ἱταλοαλβανοὶ ὡς παρὰ τῷ *de Rada* βλέπομεν:

<i>hajin buk si di velezer</i>	συνέτρωγον ὡς δύο ἀδελφοὶ
<i>ngroeti prana sit ne qiel</i>	ὑψωσαν εἴτα τὰ ὄμματα εἰς τὸν οὐρανόν ³ .
<i>me gjakun e faqevet</i>	διὰ τοῦ αἵματος τῶν παρειῶν
<i>ngjien sqerip çoe qindisen</i> ⁴ .	ἔβαπτε τὸ ἄκρον τοῦ ἐνδύματος ὅπερ ἐκέντιζεν.

Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος ποιούμενος κατάχρησιν τοῦ ἰωτακισμοῦ κατέστησε διὰ τοὺς γνησίους Τόσκιδες ἐν πολλοῖς οὐ μόνον δυσνόητον τὸ κείμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπροσδιόνυσον: π. χ. ἐν Ῥωμ. 1,26 τὸ πρωτότυπον ἔχει: «διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας» αἷτε γὰρ ἰήλειαὶ αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν». Ὁ Γρηγόριος τὸ πάθη ἀτιμίας μετέφρασεν *mundime te ndiera*, ἥτοι ἐπὶ λέξει: κόποι ἐπιτετραμμένοι. ὁποῖα διαστροφή! διότι τὸ *ndjenj* συγχωρῶ ἐν τῇ ἐν Ἑλλάδι διαλέκτῳ λέγεται *ndelenj*. Ἐνταῦθα ὁ Γρηγόριος βεβαίως τὰ ἄτιμα πάθη ἠθέλησε νὰ ἀποδώσῃ διὰ τοῦ Τοσκικοῦ *te ndyra*, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἰωτακισμοῦ παρασυσθεὶς ἔγραψε *te ndjera*! ⁵.

¹ Ματθ. 12,13.

² Αὐτ. 16,13. ὁ Meyer Gramm. 35 θεωρεῖ τὸν τύπον *ries* ἀρχαιότερον, ἀλλ' ἵνα σχετίσῃ αὐτὸν πρὸς τὸ Λατ. *peto*, ἐνῶ λογικώτερον νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ Σανσκρ. *budh*, *bud* Ἑλλ. πνυθ. πυνθάνομαι.

³ Scanderbeg σ. 148, 150.

⁴ Αὐτ. 166.

⁵ Ὁ Χριστοφορίδης: *pesime felligerie*. τὸ ἀκριβὲς θὰ ἦτο: *pesime te cndershme*. Ἀνυπόφορα εἰσὶ τὰ ἐξῆς *atij*, *tij*, *kuij* (ἀντὶ *ati*, *ty*, *ky*) ἀκατανόητον δὲ τὸ *pas sij*, *prej sij* (Λουκ. 5,13) ἀντὶ τοῦ *pas ati*, *prej ati* (=κατόπιν αὐτοῦ, ἀπ' αὐτοῦ).

γ'.) **Ο χιασμός.** Ἰδιον τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης ἐστὶν ἡ ἐκφώνησις τοῦ δασέος πνεύματος, ὅπερ παρίσταται διὰ τοῦ *h*. καὶ ὑπάρχει οὐ μόνον ἐν ἀρχῇ λέξεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ· π. χ. *haronj* λησμονῶ, *heih* ῥίπτω, *dubet* χρειάζεται, *behet* γίνεται. οὕτω προφέρεται καὶ τὸ *h* τῶν τουρκικῶν λέξεων: *Hamit*, *hambër*, *sehir* (οὐχὶ *σεχίρ* = *σεριάνι*). Ἐντεῦθεν καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς λέξεσιν τὸ *χ* ἢ ἀποβάλλεται· *ristòs* Χριστός, (ὅπως καὶ ἐν ταῖς Τουρκικαῖς *ambar*, *oxhak*), ἢ τρέπεται εἰς *κ*· *karie* χάρτης, *quill* χυλός, *efkaristò* εὐχαριστῶ, *qion* χιών¹. Ὡστε κυρίως ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὁ φθόγγος *χ* τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ὑπάρχει· ἐλλείπει ὅθεν καὶ ἐκ τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου, γράφει δὲ *linari* (ἄ. *λυχνάρι*) καὶ σημειοῦται «δυσπρόφερτον *χ* εἰς τὴν Ἀλβανικὴν» σ. 209. Παρὰ τοῖς Ἱταλοαλβανοῖς ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς λέξεσιν ἀντὶ τοῦ *χ* ἔχομεν *g*: π. χ. *qarë* (χαρὰ ἐν *Hylli i Dritës* VII, 1931, σ. 507). Παρὰ τοῖς βορείοις Ἀλβανοῖς τὸ δασὺ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρότερον· *hek* ἔλκω. καὶ ἐν μέσῳ καὶ τέλει λέξεων τὸ *h* προφέρεται ὅπως ἐν τῷ Τουρκ. *bacht* τύχη καὶ ἐν τῷ Γερμ. *Macht* δύναμις· ἐνῶ παρὰ τοῖς νοτίοις μόλις ἀκούεται². Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι παρ' ἐκείνοις μὲν ἐν τῷ μέσῳ καὶ τῷ τέλει λέξεως τρέπεται, ὡς εἴδομεν, εἰς *f*, παρὰ τούτοις δὲ ἢ ἐξαφανίζεται ἢ μόλις ἀκούεται ὡς *j* ἐν μέσῳ λέξεως. *bejem* γίνομαι (ἀντὶ *behem*). Παρεμφερὲς συνέβη καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ. καὶ ἐνταῦθα πρὸς δήλωσιν τοῦ δασέος πνεύματος ἦν ἐν χρήσει τὸ *H*. *HOΣ*—ός, *HOPOΣ*—όρος³, *|-οκτώ*, *|-ιαρός*, *ἀδεαλτώ|-ειε*, *πεντα|-ετηρίδα*⁴. ἢ τὸ *j* ἐν ἀρχῇ, *Σανσκορ*, *yas* ὅς, *Ζενδ-αβέστα*. *yakar*, Λατ. *jecur* ἥπαρ, Ἰνδ. *yushma*, Γοτθ. *jus* ὑμεῖς, Ἀλβ. *june*, ὅπερ μεταξὺ δύο φωνηέντων, ὡς εἴπομεν, ἀπεβλήθη δέος (δείδω), καὶ ἐπόμενον συμφώνῳ διετηρήθη ὡς *ι* ἢ καὶ ἐξέπεσε μετ' ἐκτάσεως τῆς προηγουμένης συλλαβῆς⁵.

Πρὸς τὰ δύο ταῦτα ἀρχαῖα γραπτὰ σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ὁμοιάζει καὶ ἡ χρῆσις τοῦ *h* τῆς Ἀλβανικῆς καὶ λαμβάνεται. 1) ὡς δ α σ ὺ π ν ε ὺ μ α· *hip* ἱπεύω, *heq* (*helq*) ἔλκω, Λατ. *sulcus*, *hyll* (ὤλλας, ἥλιος) ἀστὴρ,

¹ Πρβλ. καὶ τὰ Δωρικά: δέχομαι, κρέματα, κιθών, ἀντὶ δέχομαι, χρήματα, χιτών, ὁ Χριστοφορίδης δύο μόνον λέξεις ἔχει μετὰ τοῦ *χ*· *χαρακοπί-α*, *χόβ-ι*.

² Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ *D o z o n* τὸ τελικὸν *h* τίθησιν ἐντὸς παρενθέσεως· *ngre* (*h*) ἐγείρω, *njo* (*h*) γινώσκω, *sho* (*h*) βλέπω κτλ. (*Manuel* σ. 260-261)· ἐν δὲ τῇ κλίσει τῶν ῥημάτων παραλείπει αὐτὸ παντελῶς.

³ Τοῦτο ἔπειτα διηρέθη εἰς δύο *|-* *|-* ὡς δασεῖα καὶ ψιλὴ καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα ἀπὸ τῶν ἐπιγραφῶν διετηρήθησαν ἐν τοῖς χειρογράφοις μέχρι τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος.

⁴ Ἐπιγραφαὶ Ἑλείας 1, 6, 9, 16 κτλ. Βλ. *Χατζιδάκιν* Ἀκαδ. Ἀναγν. Α' σ. 166 καὶ *Kirchhoff* ἐνθ. ἀνωτ. σ. 87.

⁵ Βλ. Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Μιχ. Κωνσταντινίδου τόμ. Γ' σ. 553. *Χατζιδάκιν* ἐνθ' ἀνωτ. σ. 463· Ἐν τέλει σημειούμεθα ὅτι τὸ *h* διὰ τῆς Ἀλβανικῆς εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ρουμανικὴν ἐν τισὶ λέξεσιν τῆς περιφερείας Μότσεν καὶ Ἑπταφυργίου (βλ. *Balkan-Archiv* III, σ. 220-221).

here ὥρα, χρόνος, καιρός, Zenδ. yâre ἔτος καὶ Γοτθ. jêr, ὑψηλὸν ἀρχ. Γερμ. jâr, Βοεμ. jir ἀνοιξίς. 2) ὡς εὐφωνικὸν (ἐναλλασσόμενον καὶ πρὸς τὸ j) har ἀνοίγω, heth ῥίπτω, ha τρώγω, hark τῶζον¹ (Λατ. arcum), jam εἰμί, jar δίδωμι (ἐν τῇ Μεταφράσει ἄνευ τοῦ j. rdo te a p e njeriu. Ματθ. 16,26. do ti a p te gjitha 8,26. e p u n i Ἰω. 14,16) καὶ ἐν τέλει λέξεως· dij γνωρίζω (ἀντι di) tij σὺ (ἀντι ti) καὶ ἐν τέλει τῶν ῥημάτων ὡς εἶδομεν ἐν τῷ περὶ ἰωτακισμού κεφαλαίῳ. Ἐπίσης ὑπάρχει τὸ h ἐν τέλει τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ ἐν τῷ παθ. τοῦ ῥήματος μεταξὺ θέματος καὶ καταλήξεως· lā-h-em martō-h-em (ἐνθα οἱ νότιοι προφέρουσι j· lajem martō-jem ἢ οὐδὲν εὐφωνικόν). Ὁ Bopp θεωρεῖ τὸ h τοῦτο (ὡς τὸ r τῆς Λατ. amor) ἀρχικὸν γράμμα ἀντωνυμίας, ἧς ἡ ῥίζα ἐν τῇ Σανσκρι. sva (svā-tas ἔξ ἑαυτοῦ) οὕτω ἐν τῷ ve-te ἔξεπεσε τὸ s. ἐνθ. ἀνωτ. σ. 20). Πρὸς ταῦτα ἡ Ἀλβανικὴ πρόσκειται τῇ Ἑλληνικῇ διότι ἐκ πασῶν τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν αἱ δύο αὗται μόναι ἔχουσι τὸ δασὺ πνεῦμα, ξένον ὅλως τῆς Ἰαπετικῆς².

Ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἐν τῇ Ἀλβανικῇ χρήσεως τοῦ h, τοῦτο εἰς ἄλλας λέξεις ὑπάρχει ὡς φθόγγος προερχόμενος ἐκ τοῦ Ἰαπετικοῦ gh ἢ h. ἢ ἀντ' αὐτοῦ καὶ ἄλλο γράμμα.

Κατὰ τὴν πολυθρύλητον θεωρίαν τοῦ Grimm³ ἐκ τοῦ Ἰαπετικοῦ ἡχηροῦ δασέος gh ἔχομεν ἐν μὲν τῇ Ἑλληνικῇ χ καὶ g ἐν ταῖς Σλαβικαῖς καὶ λοιπαῖς γλώσσαις (k ἐν τῇ ἀρχ. ὑψηλ. Γερμ.)⁴. Ἡ Ἀλβανικὴ ἐπειδὴ, ὡς οἱ νεώτεροι δογματίζουσι γλωσσολόγοι, ἀντὶ τοῦ gh ἔχει g καὶ οὐχὶ h (=χ) ἀνήκει οὐχὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν centum ἀλλ' εἰς τὴν τῶν satem γλωσσῶν, ἥτοι εἰς τὰς Σλαβ. γλώσσας. Οὕτω προσπαθοῦσιν ἀπομακρύνωσι τὴν Ἀλβανικὴν τῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ἀρχαιοπινούσας σχέσεως καὶ συγγενείας, ὡς καὶ τοῦ Πελασγικοῦ κορμοῦ. Καὶ ἐναντι τῆς ἀδιασείστου αὐθεντίας διασήμων γλωσσολόγων καὶ ἐθνολόγων τοῦ Thunmann, Leibnitz, Leake, Xylander, O. Müller, Mommsen, Hübsmann, Max Duncker, Abel, Hahn, Reinhold, Camarda, Dozon, Dorsa, Κουπιτώρη, Stier, Fallmerayer, Malte-Brun, Reclus, Masci, Bopp, Hertzberg, Curtius, Hüpp, de Rada, Ascoli,

¹ Τοιοῦτον καὶ τὸ hudhra-udhra σκόροδα· ὅθεν ὡς εὐφωνικὸν καὶ ἐναλλάσσεται. hynj-rynj εἰσέρχομαι. Εὐφωνικὸν χ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐν ἀρχῇ λέξεως πρὸς ζωηροτέραν ἐκφορὰν· χ λ α ἰ ν α, χ λ ι α ρ ὅς (ἀντι λαῖνα, λιαρός).

² Χα τ ζ ι δ α κ ις, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 463 βλ. περὶ τῆς γενέσεως καὶ προφορᾶς τοῦ δασέος πνεύματος· φωνητικῶς σ. 462· ἀπαραλλάκτως δὲ προφέρουσιν αὐτὸ οἱ Γέγιδες μέχρι σήμερον.

³ Βλ. Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache von Max-Müller für das deutsche Publicum bearbeitet von K. Böttger, II. Serie², (Leipzig 1870) σ. 216 κεφ. V. Vorlesung, Grimm's Gesetz.

⁴ Αὐτ. σ. 242 καὶ πληρέστερον πίνακα ἐν Kouortiou Grundzüge der griech. Etymologie² (Leipzig 1866) σ. 120.

Marchiani, Kretschmer, Bentow, Whitney, Fligier, Sinvet, Θωμοπούλου μετὰ συμπάντων τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ γεωγράφων, οἵτινες πάντες ὁμοφώνως θεωροῦσι τοὺς Ἀλβανοὺς ὡς Ἰλλυριοὺς ἀπογόνους τῶν Πελασγῶν καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἀνέηκυσαν εἰς τὸν Ἑλληνολατινικὸν κλάδον. Ἀντιτάσσονται οἱ νεώτεροι Meyer, Miklosich, Tomaschek, Barisch, Hirt, Jokl, Thalloczy καὶ Weigand (πάντες Αὐστριακοὶ Σλαβολόγοι, πλὴν τοῦ τελευταίου Ῥουμανολόγου, Γερμανοῦ, τὴν καταγωγὴν). Οὗτοι ἐκ τῶν εὐαρίθμων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος προσπαθοῦσι λίαν φιλοτίμως νὰ συναγάγωσι τὰ στοιχεῖα τῆς Θρακο-Ἰλλυρικῆς καὶ Φρυγικῆς γλώσσης, ἥς ὡς τὴν σπουδαιότεραν ἐκπρόσωπον ἀνακηρύττουσι τὴν Ἀλβανικὴν καὶ πρὸς ταύτην σχετίζουσιν οὐ μόνον τὴν Ῥουμανικὴν καὶ Κουτσοβλαχικὴν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ αὐτὴν τὴν Βουλγαρικὴν, καίτοι οὐχὶ τόσον ἐκπεφασμένως¹. Τῆς ἐξεζητημένης ταύτης ιδέας ἤρξεν ὁ πολὺς Meyer διὰ τῆς διατριβῆς: Die Stellung des Albanesischen in kreise der Indogermanische Sprache², ἀποφανόμενος ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀφίσταται τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τοῖς ἑξῆς:

α') «ὅτι μετέβαλε τὰ ἀρχαιότατα δασέα gh, dh, bh, οὐχὶ ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ εἰς χ, θ, φ, ἀλλ' εἰς g, d, b, ὅπως δηλ. ἡ Σλαβικὴ καὶ ἡ Γερμανικὴ.

β') ὅτι τὰς δύο ἀρχαίας σειρὰς τῶν λαρυγγικῶν καὶ οὐρανικῶν φθόγγων (περὶ ὧν ἴδε Schmidt ἐν Kuhn Περιόδ. τ. 25 σελ. 1 ε.) διετήρησεν ἀσυγχύτους, ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ διεφύλαξεν ἴχνη τινὰ ὀλίγα τῆς ἀρχαίας καταστάσεως.

γ') ὅτι τὰ σύμφωνα v, j, s, τὰ ἐν ἀρχῇ λέξεως δὲν ἀπεβλήθησαν, ὅπως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ. Τῶν τριῶν τούτων διαφορῶν μόνῃ ἡ τελευταία εἶναι

¹ H. Hirt, Die sprachliche Stellung des Illyrischen (Beiträge zur alten Geschichte und Geographie. Festschrift für H. Kiepert, Berlin 1898) σ. 187 ἡ πραγματεία αὕτη ἔχει πολλὰ τὰ ἀντιφατικά. Ὁ συγγρ. φρονεῖ ὅτι «ἡ ἀπλότης ἡ μεγίστη τῆς Ἀλβ. γλώσσης θὰ ἐπέτρπεεν ἡμῖν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς, ἀλλ' αἱ περὶ ταύτης τῆς γλώσσης γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι τόσῳ ὀλίγαι, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα γλωσσικῶς νὰ ἀποδείξωμεν τοῦτο...» Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν, ἐπιφέρει, τὸ ἐνδεχόμενον θὰ ἠδυνάμην μετὰ μεγαλητέρας βεβαιότητος ν' ἀποφανθῶ, ὅτι τὰ κοινὰ στοιχεῖα τῆς Ἀλβανικῆς, Βουλγαρικῆς καὶ Ῥουμανικῆς κατὰγονται ἐκ τῆς ἀρχαίας Βουλγαρικῆς (sic), ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἡ συγγένεια τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ῥουμανικὴν, ἣν δὲν παρέχει ἡμῖν ἡ Ἰλλυρικὴ». Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων παραλογισμῶν ἀνεπιφυλάκτως ὁ Hirt ἀποφαίνεται ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὰς satem γλώσσας. Ἀνεφέρθη εἰς τοῦτον ἐκ τῶν νεωτέρων, διότι ὁ Weigand ἐν τῇ περιληπτικῇ αὐτοῦ πραγματεῖᾳ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ζητήματος: Sind die Albaner die Nachkommen der Illyrier oder Thraker? (Balkan-Archiv Τόμ. Ζ', (Leipzig 1925) σ. 227-251) τὸν Hirt ἀναφέρει ὡς αὐθεντίαν. Περὶ τῶν Θρακικῶν στοιχείων ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. βλ. C. Patsch, Thrakische Spuren an der Adria (Jahresberichte des oesterr. archaeolog. Institut 1907. καὶ Mladonoff ἐν Balkan-Archiv IV σ. 185 ε.

² Ἐν Beiträgen des Bezzenberher Τόμ. 8 1883, σ. 186, 188, 189.

οὐσιώδης, ἡ δευτέρα ἦττον, ἡ δὲ πρώτη, ἂν μὴ σφαλλώμεθα, οὐδαμῶς, διότι αὕτη ἐνεφανίζετο καὶ ἐν τῷ Μακεδονικῷ ἰδιώματι, ὅπερ ὅμως δὲν ἐκωλύετο δι' αὐτὸ νὰ εἶναι 'Ελληνικόν' ¹. Μετὰ ταῦτα ὁ Meyer συναθροίσας πλεῖον γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐξέδοτο τῷ 1891 τὸ Λεξικόν: Etymologisches Wörterbuch, der albanesischen Sprache (Strassburg) ἐνθ' ἀντικρούει ὡς ἐσφαλμένην τὴν γνώμην, ὅτι ἡ 'Αλβανικὴ ταυτίζεται τῇ ἀρχαίᾳ Πελασγικῇ, καὶ δογματίζει, ὅτι αὕτη πλησιάζει ταῖς τῆς Βορ. Εὐρώπης (Λεϊτοσλαβικῇ καὶ Γερμανικῇ) μᾶλλον ἢ ταῖς τῆς Νοτίου ('Ελληνικῇ καὶ Λατινικῇ). 'Αλλὰ τὸ Λεξικόν τοῦτο περιέχον μόλις περὶ τὰς 5000 λέξεις ἦν ἐλλειπέστατον διὰ τὰς γλωσσολογικὰς αὐτοῦ παρατηρήσεις, καὶ περιέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς ξένας λέξεις Λατινικὰς (1420) καὶ Τουρκικὰς (1180) καὶ Νεοελληνικὰς (840) κτλ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξέδοτο τὴν 'Αλβανικὴν Γλωσσικὴν: Lautlehre der indogermanischen Bestandtheile des Albanesischen ². 'Επὶ

¹ Μὴ ἔχων πρόχειρον τὴν πραγματείαν τοῦ Meyer παραλαμβάνω τ' ἀνωτέρω παρὰ τοῦ κ. Γ. Χατζιδάκι γράψαντος ἐν Πλάτωνι ('Αθῆναι 1883) τόμ. Ε' σ. 421-422. ὅπερ δὲ λέγει ἐνταῦθα περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἀπέδειξε τρανώτατα τῷ 1896, Περὶ τοῦ 'Ελληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ('Αθῆναι Η' τόμ. 'Αθῆναι, καὶ ἰδιαίτερος) σ. 26-33. 'Εν τῇ Μακ. διαλέκτῳ δηλ. ἔχομεν β, δ ἢ b, d ἀντὶ φ, θ ἥτοι Βίλιππος, κεβαλά, Ξανδικός, δανῶν κτλ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ γ ἀντὶ τοῦ χ (ὅτε θὰ εἴχομεν, ὡς ἐν ταῖς Σλαβ. γλώσσαις, τὰ ἀήχα g, d, b ἀντὶ τῶν ἡχηρῶν gh, dh, bh δασέων, ἐνῶ ἐν τῇ 'Ελληνικῇ ταῦτα ἐγένοντο χ, θ, φ). μετὰ δὲ τὴν τροπὴν ἐν τῇ 'Ελληνικῇ ἠκολούθησεν ἀνομοίωσις ἐν τῇ πανελληνίῳ ἔτι, πρὶν διασπασθῇ εἰς διαλέκτους, γλώσσῃ (ἥτοι ἔχομεν τίθημι, πέφυκα, κέχυμαι καὶ οὐχὶ δίθημι, βέφυκα, γέχυμαι). ταῦτα δὲ βλέπομεν καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ: 'Ημαθία, χάλιθος, πέχαρι, 'Εχέδωρος (ἀντὶ 'Ημαθία, γάλιθος, βέχαρι), ἥτοι ἐκ τῶν δύο ἄλλεπαλλήλων δασέων τὸ α' τρέπεται εἰς τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ψιλόν. ἄρα ἐτρεψέ ποτε καὶ τὰ bh, dh, gh εἰς ph, th, kh. καὶ οἱ μετέπειτα φθόγγοι β, δ ἀντὶ φ, θ προέρχονται ἐκ τῶν περιστοιχοῦντων τοὺς Μακεδόνας βαρβάρους. 'Εν δὲ τῷ ΙΑ' τόμ. (1899) σ. 136 λέγει ὅτι ἦτο δυνατόν τὰ ὑπολειφθέντα δασέα φ, θ νὰ τραπῶσι κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀνομοιώσεως εἰς μέσα β, δ. καὶ «οὐδαμῶς δύνανται...ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν γένεσιν (ὡς πρὸς τὴν προφορὰν οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ πειστικόν) νὰ ὑπολαμβάνωνται ὅμοια τοῖς μέσοις b, d τῶν ἄλλων γλωσσῶν». (Βλ. καὶ ἐν 'Επετηρίδι τοῦ 'Εθν. Πανεπιστημίου 1911 τὴν πρὸς τὸν Kazanow ἀπάντησιν σ. 87-134). Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἀπεδέξατο ὅτε Meyer καὶ δὴ καὶ ὁ Hofmann. (Die Macedonien, ihre Sprache und ihr Volkstum, Berlin 1906 ἐν ἀρχῇ).

² 'Εν Βιέννῃ 1892 ἐν τῇ Sitzungsbericht der Kais. Akademie der Wissenschaften, philos.—historische Cl. τόμ. 125. ἐξεδόθη ἐν τοῖς Albanesische Studien III. Βάσει τούτου καὶ τοῦ Brugmann, Grundriss der vergl. Grammatik der indogerm. Sprache τομ. Ι' Strassburg 1897 ἐδημοσίευσεν ὁ Pekmezci ἐν τῇ Grammatik τὴν φωνητικὴν τῆς 'Αλβανικῆς γλώσσῃς (σ. 19-45) χρησιμώτατον ὅσον καὶ περιεκτικόν κεφάλαιον. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς 'Αλβανικῆς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἄλλων γλωσσῶν βλ. καὶ Max Müller, The languages of the seat of war in the East ἐκδ. β' London 1855 σ. 50-63.

τῇ βάσει τῆς σπουδαίας ἀπὸ ἐτῶν ἐργασίας καὶ τοῦ πλουσίου ὕλικου ἀπε-
πειράθη ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ Meyer νὰ καθορίσῃ τὰς σχέσεις
τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὰς Ἰνδοευρωπ. γλώσσας καὶ τὰς γενο-
μένας ἐν αὐτῇ φωνητικὰς καὶ φθονγολογικὰς μεταβολάς. ὅθεν τὴν θέσιν
τοῦ Ἰαπετικοῦ gh ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καθορίζει ὧδε :

gh—g: ngas τρέχω, Σανσκρ. gâ, gâṃ, Ἑλλ. βαίνω, Λατ. venio, Γοτθ.
qinam.

ngarth φραγμός Λιθουαν. gardas, ἄρχ. Σλαβ. guards.

gje j, gje n j εὐρίσκω (παθ. gjendem), Ἑλλ. χανδ-άνω, Λατ.
pre-hendo.

gh—k ka βούς, Σανσκρ. gâu-s, Ἑλλ. βοῦς, Λατ. bo-s.

lik-i, ligε κακός, Ἑλλ. ὀλίγος, Λιθ. ligà (ὁ Curt. lësa-s καὶ Σαν-
σκρ. liç, ἄρχ. περσ. lik μικρός).

dje k καίω (πληθ. djegem), Γοτθ. dags, Λιθ. digu.

gas χαρά, Σανσκρ. harj-a-mi, Ἑλλ. χαίρω, Λατ. gaudere.

Καὶ τὰ ἀνωτέρω μὲν τάσσουσι τὴν Ἀλβανικὴν οὐχὶ πρὸς τὰς centum,
ἀλλὰ πρὸς τὰς sateṃ γλώσσας· ἀλλ' ἔχομεν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ καὶ τὰ ἐξῆς :
gh—h preher ποδιά, ἄρχ. Σλαβ. prega (ὅθεν καὶ τὸ Ἀλβ. pregaç),
prëhem, κλίνω, ἐντείνω.

le h e-t e (i le-t) ἑλαφρός, Ἑλλ. ἑλαχὺς (ὑπερθ. ἐλάχιστος), Σανσκρ.
laghu-s ἑλαφρός, ἄρχ. ὑψηλ. Γερμ. lih-t, ἄρχ. Σλαβων. lig-u-ku j ἑλα-
φρός, Λιθ. léngva-s εὐκόλος. Καὶ ἐνθα αἱ ἄλλαι γλώσσαι ἔχουσι s k
ἢ Ἀλβ. ἔχει k :

a h ὄξυά, ἄρχ. βορ. Γερμ. askr μελία, Ἑλλ. ὀξύη (o-ksu-η).

hi je σκιά, Σανσκρ. skajâ, Ἑλλ. σκιά, ἄρχ. Σλαβ. scio. Ἐν τῷ

h ὡσαύτως ὑποκορύπτεται τὸ sk τῶν Ἑλλ. ἐναρκτικῶν ῥημάτων :
n jo h οἶδα, Λατ. posco, Ἑλλ. γι-γνώσκ-ω. κττ¹.

Ἐκ τῶν τελευταίων παραδειγμάτων, ἐν οἷς ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου
ἡχηροῦ δασέος ἔχομεν δασὺ h ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (Ἑλλ. χ ἢ sk),
καὶ οὐχὶ g ὅπως ἐν ταῖς Σλαβικαῖς γλώσσαις, ἀποδείκνυται πόσον πρόω-
ρον εἶναι τὸ ν' ἀποφαίνεται τις ἔγκυρον γνώμην περὶ τῶν φθονγολογικῶν
νόμων τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ νὰ προτείνῃ τὴν αὐθαίρετον κατάταξιν
αὐτῆς εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κατηγορίαν τῶν γλωσσῶν². Ὑπάρχει τι τὸ

¹ Albanesische Studien III, 7, 9, 29, 33.

² Καὶ ὁ σεβ. καθ. Χατζιδάκις παρασυρθεὶς ἔπειτα ἐκ τῶν γραφομένων
τοῦ Meyer διετέλεσεν αἰεὶ ἀδυσώπητος εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ καὶ ὁ ἴδιος οὐδέπο-
τε ἐνέκυψεν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀλβανικῆς· διὸ καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μα-
κεδονικῆς διαλέκτου ἀποφαινόμενος ἀξιωματικῶς ὑποσημειοῦται τάδε περὶ τῆς Ἀλβα-
νικῆς: «Ἀντίπη μηδεὶς ὅτι ἡ νῦν Ἀλβανικὴ ἔχουσα φ καὶ θ ἐλέγχει με ἐσφαλμένως

ἐξόφθαλμον, ὅπερ διαρρήδην παρὰ πάντων θεωρεῖται ὡς ἀπρόσβλητος ἀπόδειξις στενωτάτης συγγενείας τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ἡ κοινότης τῆς προφορᾶς τοῦ *δ, θ*. ἦν οὐδεις τῶν Σλάβων καὶ σχεδὸν τῶν Εὐρωπαϊῶν δύναται νὰ μιμηθῇ. Ὁ Meyer ταύτην θεωρεῖ νεωτέραν, τὸ δ' ἀρχαῖον *δ, θ* ἄλλως διατίθεται, λέγει, ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὡς καὶ παρὰ τοῖς Σλάβοις. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἀρχαιοπινεῖς λέξεις ἐν αἷς τὸ *δ, θ* διασταυροῦται τῷ Ἑλληνικῷ.

dhashē ἔδωκα, *dhrī* ἄμπελος (δρύες· ἄμπελα Ἑσυχ.), *dhe mp* ὁδοὺς (δάπ-τω, δεῖπνον), *dhe* γῆ (Δαμάτερ), (*h*) *ur d hē* σκόροδον, *por d hē*, *d h j e t e* δέκα.

*thithē*¹ *θήθη-τήθη καὶ τιτή, Σανσκρ. *da-dhi* θηλάζω, Λατ. *filius felare* ἀρχ. ὑψηλ. Γερμ. *ta-u*, *tila* μαμμά, ἀρχ. Σλαβων. *doja* γάλα, *doilica* τροφὸς (τὸ *θήθη κοινὸν ταῖς δύο γλώσσαις πρὸ τῆς ἀνομοιώσεως).

thashē εἶπον, ἀρχ. Περσ. *thas* ὁμιλεῖν, Ἑλλ. θάζομαι (Ἑσυχ.). ἐπίσης *thes* σάκκος (Ἑλλ. θέσις), *pith* (Ἑλλ. πυθ-μήν), *thye j*, θύω, θυάζω-θύζω, θυία, *thellim* θύελλα. Ἐν ταύταις ταῖς Ἰαπετικαῖς λέξεσι τὸ ἀντίστοιχον εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας εἶναι *dh, d, f, t*.

Ταῦτα λέγοντες οὐδόλως βεβαίως νὰ ταυτίσωμεν θέλομεν τὰς δύο γλώσσας, ἀλλὰ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ σταματήσωμεν ὀλίγῳ τὴν ὁρμὴν τῶν σπενδόντων ν' ἀνατρέψωσι τὸ κράτος τῆς ἀρχαίας παραδόσεως. Διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος χρειάζεται πολλὴ εἰσέτι ἐργασία. Ὁ Meyer ἔγραψε πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Χριστοφορίδου (ὅστις ἀνεβίβασεν εἰς 13000 τὰς Ἀλβ. λέξεις), οὔτε ἐγνώριζεν (οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ Weigand) τὴν Ἀλβανικὴν, τὰ δὲ κείμενα ἔλαβον συνειλεγμένα παρ' ἄλλων. Ὅπως ἀποκατασταθεῖς τῆς Ἰαπετικῆς ὡς κοινῆς τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν γλώσσης ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀσαλεύτων βάσεων ἡ ὁμοφυλία τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, οὕτω θὰ συμβῇ καὶ διὰ τὴν Ἀλβανικὴν, ὅταν ἀνασυνταχθῇ ἡ Θερρακο-Ἰλλυρικὴ γλῶσσα. (Νῦν ἐπικρατεῖ, ὡς φαίνεται, ἡ γνώμη ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἀνήκει εἰς τὰς *satem* ἀπὸ τοῦ St. Mladenoff πρώτου

διατεινόμενον, ὅτι οἱ ἡμέτεροι φθόγγοι *φ* καὶ *θ* ἦσαν ἀλλότριοι τῆς Ἰλλυρικῆς· διότι τό τε *bh* καὶ *dh* δὲν ἐγένοντο ἐν τῇ γλώσσῃ *φ, θ*, ἀλλὰ *b, d* καὶ ταῦτα εἶχεν ἡ Ἰλλυρικὴ, ἔκτοτε δὲ ἀνεπτύχθησαν ἐξ ἄλλων φθόγγων οἱ νῦν *φ, θ* καὶ *δ* τῆς Ἀλβανικῆς καὶ παραπέμπει εἰς τὸν Meyer ἐνθ' ἄνωτ. σ. 13, 16, 18, 19, 22. (Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων σ. 33).

¹ *thithē* ἐν Κοριτσᾷ καὶ γενικῶς *sise* σπανιώτατον δὲ *cice*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγένετο κατ' ἄλλον νόμον, οὗ οὐκ ὀλίγα παραδείγματα ἔχομεν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, καθ' ὃν τὸ Ἑλλ. *θ* τρέπεται εἰς *ς*· Θύαμις—*Çamis*, θῶμαξ—*çomage*, Θωμᾶς—*Çome* καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀρχ. πόλεως Πάρθος ἡ Πάρθιον *Baṛçi* (ἐπαρχ. Κοριτσᾶς, χωρίον). εἰ μὴ καὶ τοῦτο ἐγένετο κατὰ Σλαβ. ἐπίδρασιν πρβλ. θεῖος Σλαβ. *tsitse*.

γράφαντος τῷ 1892 : Albanisch und Trakio - Illyrisch ¹. καὶ μετὰ τὸν πολὺν Tomaschek, οὗ τὸ κύριον σύγγραμμα Die Thraker ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῶν Θρακολόγων, ἐσχάτως ὁ Jokl συνῆψε πρὸς τὴν Θρακοϊλλυρικὴν καὶ τὴν Φρυγικὴν). Μετὰ τὴν παρέκβασιν ταύτην εἰς τὸ θέμα ἡμῶν περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ δασέος *h* ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἀλβανικῇ ἴδωμεν πῶς δὲ διέτεθη ὁ φθόγγος οὗτος τῶν Ἀλβανῶν πρὸς Ν κατελθόντων καὶ συμφυρθέντων τοῖς Ἑλλησιν; Κατὰ τὸν κ. Γ. Χατζιδάκιν «ὅπου γλῶσσά τις ἐξαπλοῦται (ἡ Ἑλληνικὴ) περιορίζουσα ἄλλην (τὴν Ἀλβανικὴν ἐνταῦθα) τὴν ἐπιδιδούσαν ὑποκαθιστῶσιν εἰς τοὺς φθόγγους αὐτῆς τοὺς τῆς ἰδίας τῆς περιοριζομένης, διότι παρ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς κινήσεως καὶ τὸ τῶν φθόγγων δὲν διεμορφώθη ἐξ ἀρχῆς ἐλευθέρως καὶ διὰ τοὺς φθόγγους τούτους, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους» ². Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ τὸ *h* δασὺ μετετρέπη ἐν πάσῃ χώρᾳ ἐν ταῖς Ἀλβανικαῖς λέξεσιν εἰς *χ* μαλακὸν (*kh*), ἐν δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς διειρηθῆται ἀμετάβλητον. καθ' ὁλοκληρίαν μάλιστα ἐπέδρασεν οὗτος ὁ νόμος ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ (ἐν Ἑλλάδι: *χαγε*, *χέρεμ*, *χis*, *χisinje* ³, *vlastar te njome χisen* ⁴, κττ. ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ: *chadhia* (*χαῖδευμένος*), *chadhia* ⁵, *charepsem* ⁶, *charete* καὶ *chagros* (*χάριτες*, *χαίρω*) ⁷ *chore* κτλ.). Ἐν τῇ Μεταφράσει εἰσήγαγεν ὁ Γρηγόριος τὰ ἐξῆς ἀσυνήθη δι' ἡμᾶς τοὺς τὴν γνησίαν ὁμιλοῦντας Τοσκικὴν: *χαῖγδε*, *χᾶ*, *δούχατε*, *χουᾶι*, *χαψάνε* κττ. (ἀντὶ *hajde ἄγε*, *ha trōge*, *duhete* *χρειάζεται*, *huaj* *ξένος*, *hapse* *φυλακὴ* καὶ ἔτι *χείρω* τὸ παντέχνι Λουκ. 13,2. *σίχμενι*, *σίχνι* 24,39. *χάπι* 45 (ἀντὶ *pandehni*, ἡ *pandejni*, *shihmeni*, *shihni*, *hari*). ἀκούει δὲ τις παρὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν τὰ ἐξῆς: *χini* *εἰσέλθετε*, *vetehene* *ἐαυτὸν* (ἀντὶ *vetjene* Τοσκ. καὶ *vetehene* Γεγ.) *atechere* *τότε* (οὕτω καὶ ὁ Γρηγόριος) Τοσκ. *atere* ⁸, *mбаху* *στηρίξου* (ἄ. *mбaju*), *rihem* *δέρομαι* (ἄ. *rihem*) κττ. Ἡ μαλάκυνσις αὕτη τοῦ *h* ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συναναστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, (ὅρα ὅτι καὶ οἱ Ἴωνες δὲν ἠδύναντο νὰ προσφέρωσι τὸ δασὺ πνεῦμα, ὅθεν καὶ τὸ *h*=*H* ἔτρεψαν εἰς *ε-η*) καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον διακριτικὸν τῶν δύο διαλέκτων

¹ Βλέπ. καὶ ἐν Balkan-Archiv IV (1928) σ. 181-194.

² Ἀκαδ. Ἀναγ. τόμ. Α' σ. 236.

³ Ὁ Σωτηρίου κακῶς ἐξέδοτο *χjous* καὶ *χjousinje* Λαογρ. Β' 98, 118, 127.

⁴ *χisen* ἦτοι ἀναδίδουσι Λαογ. Α' 91.

⁵ Scanderb. 152 καὶ 173 καὶ ἐν Αἰγίῳ λέγουσι, *χαῖδάρος*, *χαῖδάρα*, ἀντὶ *χαῖδευμένος*.

⁶ Meyer ἐνθ' ἀνωτ. σ. 71.

⁷ Marciani Rondinella. τοσοῦτον δὲ ἐπέδωκεν ὁ χιασμὸς ἐν Ἰταλίᾳ, ὥστε ἔχομεν καὶ *chagome*=ἄρωμα. Scanderbeg σ. 147.

⁸ Ὁ de Rada ahiera τότε καὶ mahere, Scanderbeg σ. 150. Τὸ Τοσκ. *nete* εἶναι ὁ γνησιώτερος τύπος ἐκ τοῦ *ve-te*, ἐνθα τὸ μὲν *ve* προέρχεται ἐκ τοῦ *σανσqr. sva*, τὸ δὲ *te* εἶναι ἀρθρον.

γνώρισμα· διότι τὸ *χ*, ὡς παρατηρεῖται καὶ ὁ B o p p λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ Ἀλβαν. ἀλφαβήτου ἐν τῇ διαληφθείσῃ πραγματείᾳ¹, εἶναι πάντῃ ξένον ἐν ταῖς γνησίαις Ἀλβαν. λέξεσιν. Καὶ ὄντως ἀναφαίνεται σποραδικῶς καὶ ἀσθενῶς πως ἀκουόμενον ἐν Ἡπείρῳ, ἐνθα ὁ συγχρωτισμὸς πολὺς μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐν Λουντζουρίᾳ π.χ. προφέρουσι *χίε σκιά*, *seχir*, *bejχem* ἢ *beχem* γίγνομαι—ἐνῶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Κοριτσᾶς αἱ λέξεις αὗται προφέρονται ὥσεί ἦσαν γεγραμμέναι *ie*, *seir*, *bejem* ἢ *beem*². Γενικῶς δὲ λέγομεν ὅτι ἐν ταῖς δύο ἐπισήμοις διαλέκτοις τῆς Ἀλβαν. γλώσσης συμβαίνει τὸ ἐξῆς περὶ τὸν φθόγγον ἢ τὸ δασὺ πνεῦμα τοῦτο φαινόμενον, ἥτοι ἐν μὲν τῇ Γεγικῇ ἀκούεται ἰσχυρῶς ἐν ἀρχῇ, ἀσθενέστερον ἐν τῷ μέσῳ λέξεων καὶ τῷ τέλει, ἐν δὲ τῇ κυρίως Τοσκικῇ μόλις ἀκούεται καὶ ἐν ἀρχῇ. Ὡς πρὸς δὲ τὸν χιασμόν ἀναφαίνεται μὲν οὗτος ἀσθενῶς εἰς τὴν Τσαμικὴν, ἐπιδίδωσι δὲ ἐν Ἑλλάδι καὶ παρὰ τοῖς ἐντεῦθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν μεταναστεύσασιν Ἀλβανοῖς³. Παρόμοιόν τι παρατηρεῖται, ὅτι συνέβη τὸ πάλαι ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐν γένει, ὅτι τὸ ἀρχικὸν δασὺ *bh* ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ ἐμφανίζεται *b* ἀντ' αὐτοῦ καὶ *d* ἀντὶ *dh*, *g* δὲ καὶ *j* ἀντὶ *h* καὶ ψιλὸν ἀντὶ Σανσκρ. δασέος μέσου, ὡς ἐν τῷ *tyṃ* ἐκ τοῦ *dūṃās* ἑλλην. θύμος (θύω) λατ. *famius*, σλαβ. *dūm*. Ἐὰν τὸ τοιοῦτον ἐν χρόνῳ συνέπιπτε θὰ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ ἐλειτούργησεν ὁ νόμος τῆς τροπῆς τῶν ἡχηρῶν δασέων *bh*, *dh*, *gh* εἰς ἄηχα δασέα *ph*, *th*, *kh*, ἥτις συνέβη ἐν τῇ πανελληνίῳ τῇ ἔτι ἀδιαιρέτῳ εἰς τὰς γνωστὰς διαλέκτους ἑλλην. γλώσσης, καὶ ἡ ἡκολούθησεν ἀνομοίωσις, ὅπως καὶ ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ⁴. Συνωδὰ τοῖς εἰρημένοις περὶ τῆς διαθέσεως τοῦ *h* ἐν τε τῇ Τοσκικῇ καὶ τῇ Ἀττικῇ, οὐδόλως ἔχεται ἀληθείας, ὅτι ἡ τελευταία ἀπ' ἀρχῆς εἶχε *χ* ἀντὶ *h*, «ὅπερ ὅταν ἡ λέξις λήγῃ εἰς ἡχηρὸν σύμφωνον γίνεται ἄφωνον», τοῦτο δὲ θεωρεῖ ὁ Weigand (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 203) ὡς στοιχεῖον ἐν τῇ Ἀττικῇ Τοσκικόν. Ἐν τέλει τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι διδακτικώτατον περὶ μεταβολῆς τῆς προσφῳδίας τῆς Ἀλβανικῆς συναγελασθείσης τῇ Ἑλληνικῇ, καὶ ὅπερ παρέχει τοῦνδόσιμον, ἵνα καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐπιζητήσωμεν.

δ') Ἡ μεταβολὴ τῶν ῥημάτων διὰ μεταπτώσεως καὶ ἀποβολῆς γραμμάτων. Τύποι συγκοπτόμενοι.

Ἡ Ἀλβανικὴ τὴν θέσιν τῆς Λιθουανικῆς ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ Χερσονήσῳ ἐπέχουσα, ἅτε διὰ τῶν αἰώνων οὐδέποτε γραφεῖσα, ἦτο ἐπόμενονον νὰ διατηρήσῃ τοὺς μᾶλλον ἀρχαιοπινεῖς καὶ ἀδιαφθόρους τύπους, ὡς ἀποδει-

¹ B o p p, ἐνθ' ἀνωτ. 3 καὶ 32. Περὶ τῆς τροπῆς ταύτης εἶπομεν διεξοδικῶς ἀνωτέρω.

² Pekmezi 62.

³ Ἐνῶ λοιπὸν πάντες οἱ Ἀλβανολόγοι καὶ Λεξικογράφοι θεωροῦσι ξένον τὸ *χ* τῆς Ἀλβ. γλώσσης, ὁ H a h n, ὅστις δὲν εὗρεν αὐτὸ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἀλφαβήτῳ, εἰσήγαγεν αὐτὸ ἐν τοῖς Alb. Studien, παρασυρθεὶς βεβαίως ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

⁴ Χατζιδάκις, Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων σ. 30-31.

κνύει καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἡμιφώνου j ἐξαφανισθέντος ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ ἡ ἐκφώνησις τοῦ δασέος πνεύματος. Κατὰ τὸν μέγαν γλωσσολόγον Bopp πολλὰ Ἰαπετικὰ στοιχεῖα διασώζονται ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, ἐνῶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν γλωσσῶν ἕνεκα τῆς ἐπὶ μήκιστον γραφῆς αὐτῶν ἀπετρίβησαν ἢ ἐξηλλοιώθησαν π. χ. ὁ χαρακτήρ τῶν τριτοκλ. ὀνομάτων, ὅστις ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς, σώζεται εἰς τὴν Ἀλβανικὴν (πρβλ. mjal-te μέλι ἢ mjaletε), ἐν τοῖς ῥήμασι jam εἰμί, kam ἔχω, thom φημί τὸ a, m εἶναι πανάρχαια. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς γραφομένας γλώσσας διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ μὲν φθόγγοι εἶναι ἄπειροι τὰ δὲ γραπτὰ σημεῖα περιορισμένα. Ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα κατελθοῦσα πρὸς Νότον ἕνεκεν ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος διὰ τῆς ἀναμείξεως ἑλληνικῶν στοιχείων ὑπέστη σχετικὴν ἀλλοίωσιν. Ἰδίως παρατηρεῖται μετάπτωσις οὐ μόνον περὶ τὰ φωνήεντα, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ σύμφωνα, ἅπερ ἐνίονε ὡς τελικὰ ἐξαφανίζονται (ὡς συνέβη ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν τῶν τριτοκλίτων τῆς ἑλληνικῆς). Ἐν μὲν τῇ Βορείᾳ νέᾳ Ἑλληνικῇ τῇ ὀριζομένη διὰ τῆς 38° βορείου πλάτους, μεταπίπτουσιν ἢ ἐξαφανίζονται τὰ φωνήεντα, καὶ ἐντεῦθεν ἀκούομεν τοὺς Μακεδόνας λέγοντας: *μνῶν, σκλί, μλᾶρ κηιά, πονός, δλεῦσυ, θμός* κττ. (ἀντὶ μηνῶν, σκυλλί, μουλᾶρι, κουκιά, πισινός, δουλεύω, θυμός) ¹. Ἐν δὲ τῇ Ἀλβανικῇ ἐν τῷ αὐτῷ σχεδὸν χρόνῳ συνέβη παρόμοιον φαινόμενον, ἀλλ' ἀντιστρόφως, δηλ. ὅταν αὕτη διῆλθε τὴν 40° καὶ ἐνεκλιματίσθη πρὸς Ν καὶ θάλασσαν, ὑπέστη συμφυεῖς περὶ τοὺς φθόγγους μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις περὶ τοὺς τύπους.

Οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι φυσικῶς ὑπέστησαν τὰς μεγαλητέρας μεταβολὰς ἐν τῷ τῆς Ἑλλάδος τερπνῷ κλίματι, καὶ δὴ ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ ἀόριστος. ὁ δὲ ἐνεστώς ἔπαθεν ὀλιγώτερον. Πρόκειται δὲ ἐνταῦθα περὶ τῶν καταλήξεων μόνον ².

1) Διαφοραὶ ἐν τῷ ἐνεστώτι τῇ προστακτικῇ καὶ ὑποτακτικῇ.

Τοῦ ἐνεστώτος αἱ καταλήξεις ἐν μὲν τῷ πληθ. διετηρήθησαν ὅπως οὖν πλέον ἀδιάφθοροι, ἐν δὲ τῷ ἐνικῷ ὑπέστησαν φθορὰν μεγάλην ³. ἀκραιφνέστεραί εἰσιν αἱ καταλήξεις τῆς εἰς—ο (III κατὰ Pekmezi) μεγάλης κλάσεως τῶν ῥημάτων. Τὸ α' πρόσ. ἐνταῦθα κατὰ τὸν γνησιώτερον τῆς Τοσκικῆς τύπον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς καὶ ἐν γένει πρὸς Β αὐτῆς

¹ Βλ. Χατζιδάκι: Μεσαιωνικά καὶ νέα Ἑλληνικά Τόμ. Α' (1905) σ. 252-253. Τὸ κεφ. τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὸ α' ἐν Kuhn's Zeitschrift Τόμ. Α' 1880.

² «Ἐν ταῖς προσωπικαῖς καταλήξεσι τῶν ῥημάτων ἐμφαίνεται σαφέστατα ἡ συνάφεια τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὰς Ἰνδοευρωπαϊκάς» Bopp, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 10.

³ Βλ. Bopp, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 11. τὸ ἀρχαῖκόν—m εὗρίσκει οὗτος μόνον εἰς τὸ kam καὶ thom, ὅπερ ἐν τῷ ἀορ. διέσωσε καὶ τὸ ἀρχ. a thashe.

καταλήγει εις -nj και ουχι εις -j (δ χαρακτηρ της Γεγικης διαλεκτου) ¹. π.χ. ruponj, mesonj, tregonj. Εις την Τσαμικην εν μέρει και ολοσχερως σχεδον εις την βορειαν Γεγικην ταυτα εχουσι μονον j: ruponj πονω εργαζομαι, mesonj μανθανω, tregonj δεικνυω, και συμπίπτουσι προς το γ' ενικ. προς. αορ. ruponj=ειργασθη (ruponi και ruponjti εν Κοριτσᾷ). και υπενθυμιζουσι τα της ελλ. γλωσσης συνηρημενα ρήματα, απερ πριν η παθωσι ειχον το j, απερ μετετέθη μεταξυ δυο φωνηεντων απεβλήθη ². Και ομως το αποβληθεν π ειναι ο χαρακτηρ εις την τάξιν ταυτην των ρημάτων και διεσώθη εις αλλα πρόσωπα και εν τῷ παρατατικῷ.

Παραδείγματα εκ της Μεταφράσεως:

Έν. α' προς. ενεστ. οριστ. dertoj διορθώνω, dergoj στέλλω, deftoj δεικνυω, remoj σκάπτω, sherbej υπηρετω, vji ερχομαι κττ. ουτω ανεξαιρετως ουδαμου εχει μετα-nj ενεστωτα η Μετάφρασις.

Τῷ Γρηγορίῳ και δ Halin παρὰ πόδας ακολουθῶν εισάγει πανταχοῦ τὸν βραχὺν ενεστῶτα, οστις φαίνεται ὅτι επικρατεῖ εις την Τσαμικην ³, ουχι ομως και εν Έλλαδι καθ' ολοκληρίαν, ενθα συναντῶμεν και τοὺς μακροὺς τύπους: dergonj, benj ποιῶ ⁴, ikenj ικνοῦμαι ⁵, vinj, sheronj ἰῶμαι ⁶. (τὸ vinj, ειναι vin+j, dergon-j κττ.).

Έν. β' προς. ενεστ. οριστ. εν τῇ Μεταφράσει μεμονωμένα προγ. υπάρχουνσι βραχέων τύπων' ὡς pergjegje Μάρκ. 14,60=pergjegjesh και τοῦτο μέσον ⁷ και dij ἀντι δι γνωρίζεις' ku mbetej e ku rri? (ἀντι mbetesh κάθησαι εν Βαθει).

¹ Ο Meyer (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 5) φρονεῖ ὅτι τὸ nj (gn Ἰταλ.) προῆλθεν ἐκ τοῦ ni και ἀναφέρει τὸ njeri, ἀλλὰ τοῦτο οὔδαμου προφέρεται nieri, ὅπερ και ἐτυμολογικῶς δὲν εὐοδοῦται (Σανσκρι. nar, ἁ-νήρ).

² Π. χ. κλίνω, φαίνω, πονῶ. τιμῶ' ἀντι κλινῶ, φανῶ, πονεῶ, τιμαῶ. βλ. Χατζιδάκιν Ἀκαδημ. Ἀναγν. Α' σ. 25, 179.

³ Pekmezi, Gramm. σ. 162. οὗτος διακρίνει τὴν Τσαμικην εις βορειαν, νοτιαν και δυτικην. Τὰ δυο τελευταῖα σημεῖα περιλαμβάνομεν ἡμεῖς ἐνταῦθα εις τὴν Τσαμικην διάλεκτον.

⁴ Κομπιτόρη, Διατριβὴ περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς τοῦ τρίτου προσώπου ἀντωνυμίας κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν (Ἀθῆναι 1879) σ. 7 (ἀπόσπ. ἐκ τῆς Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν τόμ. ΚΣ' Περ. Β' Παρὰ Meyer σ. 198 και ὁ Ἀττικὸς τύπος μετ' ἐκτεταμένης ῥίξης λήγων εις -enj, -inj' hipenj ἱππεύω, ulenj ταπεινούμαι, anthisinj, arandisinj, κτλ. τοιαῦτα και ἐν Budi τὰ Γεγικά: arinj δίδωμι, vdonj διώκω κττ. και παρὰ Bogdan: e po dergonj nji te madhe hun ἀποστέλλω λυμὸν μέγαν (Infaillibile Verita, ἐν Diturija II σ. 268).

⁵ Weigand 173. ⁶ Meyer 73.

⁷ Και ἐν Ἀττικῇ mbâ κρατεῖ (ἀντι mbaj) Λαογρ. Β' 91,78,97,115.

Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

Πληθ. β' πρόσ. ἐνεστ. ὁριστ. ἐνταῦθα ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Μεταφράσει ὁ συγκεκομμένος τύπος:

se pse doj (=doni ἢ dvani) mua Ματθ. 10,18.

edhe nde doj ta dheksni a! eshte Ηλία qe duaij te vinte 11,14.

diji 'Ιω. 15,18. rij i Λουκ. 21,34 (ἀντὶ dini, rini).

shtredhni kunupne e jamilene (sic) e ha j te terre Μάτθ. 23,24 (ἀντὶ hani), shtrengim dote kini, po kij tharos 'Ιω. 16,33. (ἀντὶ kini).

- ὁμοίως καὶ οἱ μέλλοντες: do ti tho j Zotit Λουκ. 22,11, mos tho j fjale te tepera Ματθ. 6,7 (ἀ. thoni), do te qaj e do te mirolloisni 'Ιω. 16,20. (ἀντὶ qani).

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι εἰς πολλὰ ῥήματα ἐν τῷ Τσαμικῷ ιδιῶματι πλὴν τοῦ εἰς n i λήγοντος τύπου ὑπάρχει καὶ ἕτερος εἰς ri π.χ. te me liri veteme 'Ιω. 16,32. ὁ Χριστοφ. Γραμμ. σ. 151 μόνον αὐτὸν τὸν τύπον σημειοῦται. οὕτω καὶ vini virni καὶ viri. σ. 151, bini καὶ birni (φέρετε σ. 152), zeni, zini καὶ ziri (συλλαμβάνετε σ. 153 καὶ Μετάφρ.). ἴσως ἡ -ri κατάληξις προῆλθεν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ὑγρόληκτα: mirni-mir λαμβάνετε. καὶ ἐν τῷ ἀορ. kerkojne ta zirine ἐζήτουν πιᾶσαι Ματθ. 21,46.

Ἡ προστακτικὴ ἔχει ὁμοίως. Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως.

mos mirri me pahir gjen'je botese Λουκ. 3,14 (καὶ merri ketë 22,17), rrji xjuare Λουκ. 21,34, rrij ketu e mos fliji Μαρκ. 14,34. κττ.

Παρὰ ταῦτα ὁμως ἔχομεν καὶ τύπους μετὰ τοῦ n :

ngreuni e mos frikoni Ματθ. 17,7 κτλ. καὶ ngrenie ate e vinie jaste Ματθ. 22,13 καὶ zini, zirie κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ ἐνικ. bie, due.

Ἄλλ' ἔχομεν καὶ τύπους μετὰ r ἀντὶ n (καὶ δὴ εἰς τὸν ἀόριστον):

pse fliri? ngrihi e faluni te mos hini nde piraksi Λουκ. 26,46.

hiri dha qendrim nde zemera tuaj Λουκ. 21,14.

Καὶ ἐν Ἀττικῇ tho j (Λαογρ. Β' 102,172, Meyer Gramm. 73). ἄλλ' ὁ Weigand ἔχει thoni, τὸν γνήσιον Τοσκικὸν τύπον (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 184).

Παρὰ Hahn ἐν τοῖς μύθοις συναντῶμεν τὸ doj (ἐνθ' ἄνωτ. II σ. 83,165). οὕτω καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς t'i shkruani e ti tho j s'ime momuse (Diturija 186,=νὰ γράφητε καὶ νὰ λέγητε τῇ μητρὶ μου).

Τοιοῦτοι συγκοπτόμενοι τύποι κυρίως εἰσὶν οἱ τῶν ἀνωμάτων καὶ συ-

νηθεστάτων δημάτων thom φημι (καὶ them), duva ἀγαπῶ, θέλω, rri κά-
θμαι, klaj κλαίω, marr λαμβάνω κτλ. (Βλ. ταῦτα παρὰ H a h n κλινόμενα
μετὰ τῶν παραλλαγῶν ἐν II σ. 80-85).

Ὑποτακτικὴ ἐνεστώτος.

Ἐν τῷ α' ἐνικ. προσ. ὁμοίως τῇ ὀριστικῇ: te rri j, te do j, te tho j
κτλ. ὁ H a h n (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 168) ἔχει καὶ τὸ ὀρθὸν te ben j. Οἱ Ἀττι-
κοὶ ἐν τῷ β' προσ. thesh, desh π.χ. te mos thesh, puthme sa te desh
(ἀντὶ te duash, te thuash=νὰ μὴ λέγῃς, φίλα με ὅσον θέλεις Λαογρ. Β'
98,126)¹.

Παραδείγματα ἐκ τῆς Μεταφράσεως περὶ τῆς ὑποτακτικῆς.

Ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσ. οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν τῇ ὀριστικῇ τύποι, καὶ
ἐπὶ πλέον te dil νὰ ἐξέρχηται ἀντὶ te dale παρὰ Γρηγορίῳ, ὥς καὶ
παρὰ H a h n te ngit νὰ πειράζῃ (ἀντὶ te ngase). ἐν Λουκ. 13,6 te
kerkon (ἀντὶ te kerkonje). καὶ ἐν Ἀττικῇ te ben νὰ κάμνῃ, te kre-
hen νὰ κτενίζῃ (Λαογρ. Α' 94 καὶ Β' 98,103). ἀλλ' ὁ Κουπιτώρης
(ἐνθ' ἄνωτ. σ. 6) ἔχει καὶ τὸν κανονικὸν τύπον te lashonje (ἀντὶ leshonje),
te kerkonje.(=ν' ἀπολύῃ, νὰ ζητῇ).

Ἐν τῷ α' πληθ. προσ. οἱ συγκεκομμένοι τύποι, ὥς καὶ ἐν τῷ β':
te ha je te ri ji nde mesalle t' ime Λουκ. 22,30². ὁμοίως καὶ οἱ
Τσάμιδες: do j te me ha j (ἀντὶ doni ἢ duani ἐν τοῖς μύθοις παρὰ
H a h n II σ. 165).

Ἐν τῷ β' πληθ. προσ. συνήθεις καὶ οἱ κανονικοὶ τύποι: te ruheni
Μαρκ. 16,11. καὶ ἐν Ἀττικῇ te ndreni (ἀντὶ te ndrequi, Weigand
σ. 170), ὥς καὶ ἐν τῷ γ' πληθ. te vrasene (ἀντὶ te vrasene), te ruheni
(ἀντὶ te rvahene Ματθ. 16,12) te vejne Λαογρ. Β' 104 (ἀντὶ te vene).

Ἐκ τούτων ἐξάγεται, ὅτι οἱ συγκεκομμένοι τύποι ἔξωβέλι-
σαν σχεδὸν τελείως τοὺς κανονικοὺς (ἐναπολειφθέντας ἐνιαχοῦ

¹ Παρ' Ἰταλοαλβανοῖς. te de (ἀντὶ te doje) pse (=qe) te de e te sherbenje t' ins
Zone nde kete gjelle (=jete) Matranga, Hulli i Dritës, 1931 σ. 515.

² Ὡς γνωστὸν τὸ α' πρόσ. ἐνικ. καὶ πληθ. τῆς ὑποτακτικῆς εἶναι ταυτόσημον
τῷ τῆς ὀριστικῆς. βλ. Meyer Gramm. σ. 40. Ὑπομινύσκομεν καὶ τότε, ὅτι ὁ
Μπέλλος ἐν τοῖς Ἀλβανικοῖς σ. 16 γράφει ὅτι τὸ α' πρόσ. τοῦ ἐνεστώτος λήγει εἰς
-η ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν, ἀλλ' οὐδὲν προσάγει παράδειγμα. Σημειω-
τέον ὅτι ἐν Ἀττικῇ ἀποβάλλεται ἐνίοτε καὶ τὸ μεταξὺ ῥίζης καὶ καταλήξεως κλει-
στόν ε: te marreme ἀντὶ te marreme (Λαογρ. Α' 96).

ὡς ἀρχαιολογικὰ λείψανα), καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἤδη ἐν τῶν σπουδαιότερων γνωρισμάτων τῆς Τσαμικῆς, Ἑλληνοαλβανικῆς καὶ Ἰταλοαλβανικῆς διαλέκτου.

Εὐκτική. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἔχομεν καὶ τύπους τινὰς ρημάτων εἰς ἡλγόντων, οἵτινες παριστῶσιν τὴν εὐκτικὴν ἡλλοιωμένην· π.χ. Ματθ. 21,21 *nde mos q ofi me di zemeza* (μὴ ἀμφιβάλλετε, ἀντὶ *mos q ofsi*), *nde mos nde jefi* Μάρκ. 11,26 (ἀντὶ *ndjefsi* εἰάν δὲν συγχωρᾷτε), *nde mos q endrofi tek u* (γρ. *mua*) Ἰω. 15,4 (ἂν δὲν μείνητε εἰς ἐμέ, ἀντὶ *qendrofsi*), καὶ *nde i t h e f c i* Ματθ. 21,2, *nde t h a f c i m* 21,25 (ἀντὶ *then-ci*, *thençim* εἰάν εἴπητε, εἴπωμεν). οὕτω καὶ *nde u k t h e f i* ἀντὶ *nde u kethefsi* (εἰάν μὴ στραφῇτε).

2. Διαφοραὶ ἐν τῷ παρατατικῷ.

Μεγάλη ἀνωμαλία καὶ ποικιλία παρατηρεῖται εἰς τοὺς τύπους τοῦ παρατατικοῦ ἐν τῇ Μεταφράσει. Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ φύσει διαφέροντι ἐν ἐκάστη διαλέκτῳ ἐνταῦθα ἐπὶ πλέον ἐγένετο ἀνάμειξις Τσαμικῶν καὶ Ἑλληνοαλβανικῶν τύπων. Καὶ παρίσταται ἀνάγκη πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ φαινομένου τούτου νὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερόν πως, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τοὺς σπουδαιότερους τῶν γραμματικῶν Dozon, Χριστοφορίδην¹, Pekmezî, Meyer καὶ δὴ τὸν Hahn, ὅστις διὰ τὴν Τσαμικὴν εἶναι ἡ μόνη αὐθεντικὴ πηγή. Διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἢ Ἀττικῇ (ἣτις εἶναι ἡ σπουδαιότερα περιφέρεια τῆς Ἀλβανικῆς) διάλεκτον προτιμῶ τὸν Weigand, οὐ μόνον διότι τελευταῖος ἔγραψε περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει ἄριστον ὕλικόν ὑπ' ὄψιν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἀσφαλέστερον ὁδηγὸν ἔχω ἐν πολλοῖς τὴν ἐξ αὐτηκοῦας γνῶσιν τῶν διαλέκτων τούτων². Ταύτη ὡς Λυδία χρώμενος λίθῳ οὐχὶ ἀπρὸς ἡκολούθησα τοῖς κειμένοις τῶν διαληφθέντων ἐκδοτῶν καὶ παραδείγμασι· π.χ. παρετήρησα, ὅτι ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ συμπολίτου μου

¹ Ἡ κλίσις τοῦ Ἀλβανικοῦ ῥήματος φύσει πολυσχιδῆς—καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς πολυσχεδεστέρα—ὁ Χριστοφορίδης κατέστησεν αὐτὴν πολυπλοκώτεραν ἐπινοήσας τοὺς «προπαρφημένους» τοὺς «προτέρους» παρακείμενον καὶ ὑπερσυντέλικον, καὶ πρὸς τῇ «ἀπροσδοκῇ» (*admirativus*) ἐγκλίσει, ἣτις εἰς οὐδεμίαν ἑτέραν ὑπάρχει, ὡς νομίζω γλῶσσαν, προσέθετο καὶ δύο ἑτέρας τὴν «βουλευτικὴν» καὶ «ὑποθετικὴν», ὥστε ἡ κλίσις τοῦ ῥήματος ἔχω περιλαμβάνει ἐν ὅλῳ 10 σελίδας! Ἐν τούτοις ἔχει τὸ προσόν, ὅτι διακρίνει χωρὶς τοὺς τύπους Γεγικόν, Τσκικόν, Τσαμικόν, ἐτι δὲ καὶ Βερατινόν καὶ Πρεμετινόν ἐνιαχοῦ (βλ. σ. 99).

² Ἰστέον ὅτι τὰ ἐν τοῖς *Albanesische Studien* V κείμενα τοῦ Meyer ἔχρησιμοποίησα μόνον εἰς τὰ γλωσσικὰ, ἐλάχιστα δὲ ἐνταῦθα εἰς τὰ γραμματικά, μόλις ἐσχάτως ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης κατορθώσας νὰ μελετήσω τὸ βιβλίον.

Μήτκου παραδοθεῖσι μύθοις ¹ πολλοὶ παρουσιάζονται κίβδηλοι τύποι καὶ λέξεις ἀνήκουστοι ἐν Κοριτσᾷ καὶ τινες νεολογίαι.

Κατὰ τὴν τοῦ παρατατικοῦ ἀνωμαλίαν ὁμοιάζει ἡ Ἀλβανικὴ τῇ Γερμανικῇ, ὅθεν καὶ οὐδεμία μέχρι τοῦδε γραμματικὴ δύναται νὰ ἐμφανίσῃ ἀκριβῆ παραστάσιν τῶν διαφορῶν τύπων καὶ καταλήξεων. Οὕτως ἐπὶ πρδγμ. ὁ *Pekmezî*, ὁ τὴν πληρεστέραν γραμματικὴν παρουσιάσας τῆς Γεγικῆς καὶ Τοσκικῆς (ὅπως αὐταὶ ἐν τῇ μέσῃ ὁμιλοῦνται Ἀλβανίᾳ), ἔχει μὲν 4 τύπους τοῦ παρατατικοῦ, ἀλλ' ἓνα λήγοντα εἰς -*nja*, ὅστις ἰδιάζει εἰς τὴν ἀπὸ Βερατίου μέχρι Φράσσαρης περιοχὴν. καὶ ὅντως οὗτος εἶναι ὁ ἀκραιφνὴς Τοσκικός ², ἐνῶ ἐκ τῶν κατωτέρω ἀποδεικνύεται, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ παραλλαγὰὶ αὐτοῦ.

Τούτου πληρέστερος τύπος εἶναι ὁ Βερατινὸς *drith-njam* ἔκλωθον διασώζων τὸ ἀρχαῖον *m*, ὅπερ ἔχει ἡ Σανσκρ. καὶ ἡ Λατ. ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ ἐνράπη εἰς *n* (πρβλ. *abagam-ferabam-ἔφερον*). ἀλλ' ἔχομεν καὶ παρατ. (ὡς καὶ ἀορ.) μετὰ χαρακτῆρος δασέος *sh* π.χ. ἐν Κοριτσᾷ λέγομεν *thosha* καὶ *thoshnja* (ἀορ. *thashe*). καὶ τὸ ῥῆμα καὶ ὁ τύπος συγγενεύει πρὸς τὴν παλαιοπερσικὴν ῥίζαν *tha h* (ἐκ τοῦ *thas*=ὀμιλεῖν) καὶ ἀ' πρόσ. παρατ. *athaham*=*thoshnjam*. τὸ *sh* εἶναι ἀρχαϊκὸς χαρακτὴρ τοῦ παρατατικοῦ καὶ εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ *isha* ἡμην τοῦ *jam* (εἰμί), γνῶρισμα, καὶ τοῦτο τοῦ παρτ., τῆς Σανσκρ., ἢ ἡ Ἀλβανικὴ ἐν τούτῳ προσομοιάζει ἀφισταμένη τῆς Ἑλληνικῆς ³. Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Τοσκικῇ τὸ *sh* τοῦτο ἐνιαχοῦ εὐρίσκεται, ἐν τῇ Γεγικῇ εἶναι καθολικὸν τοῦ παρατατικοῦ γνῶρισμα π.χ. *drith* κλώθω, *drithshjem* ἢ *drithshje*, *puno(j)she* εἰργαζόμεν, *gotitshe* ἔκτιζον, *pishe* ἔπινον ⁴.

Ὁ *Mejer* λέγει ὅτι ἐν Σκόδρα, ὅταν ἡ ῥίζα λήγῃ εἰς φωνῆεν, ἀκολουθεῖ ἀεὶ τὸ *j* π.χ. *martoj* νυμφεύομαι, *martojshe* (ἢ *martojshnja*), *martosjhe*, *martote*, πληθ. *martosjhim* κτλ. ⁵

¹ Ἀλβανικὴ Μέλισσα κτλ. (Ἀλεξάνδρεια, 1878).

² *Grammatik* σ. 175-179.

³ *Bopp*, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 13, 16. ὥστε ὁ παρατ. τοῦ *thom thoshnjam* προῆλθεν ἐκ τοῦ *tho-isha* ἥτοι ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ῥήμ. καὶ τοῦ παρατ. τοῦ βοηθ. *jam*, ὅπως καὶ ἐν τῇ Λατ. τὸ -*bam*, ἢ κατάληξις τοῦ παρατ. εἶναι αὐτὸ τὸ *fui*. ἐπομένως σφάλλεται ὁ *Pekmezî* (*Gramm.* 175), φρονῶν ὅτι τὸ *sh* προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐνσίγμου τύπου τοῦ β' πληθ. προσ. τοῦ ἐνεστώτος π.χ. *shitni* καὶ Τοσκικῶς *shishni*, *flitni* καὶ *flishni*. τὴν ἀναλογίαν δεχόμεθα μετὰ τοῦ *Mejer* μόνον διὰ τὴν προέλευσιν τοῦ *n* ἐν τῇ καταλήξει -*nja* ἐκ τῶν εἰς -*n* ληγόντων ῥημάτων π.χ. *punon-j*, *punonja*, *lith* δένω, *lithni-lithn-ja* (β' πληθ. πρόσ.). ἐκ τούτων φαίνεται ἀπεσπασθῇ ὁλόκληρον τὸ *nja*.

⁴ Βλ. *Pekmezî* σ. 176, Χρ.ιστοφ. 99.

⁵ *Gramm.* 39. ὁ *Bogdan* καὶ *kujdesne* (*Dit.* II 269).

Εἶναι δὲ λίαν περίεργον, ὅτι Γεγικῶς σχηματίζεται ἐν Πρεμετῇ καὶ τὸ γ' ἐνικ. πρόσ. martonish, dridhish, shkruanish, ἐνῶ ἐν τῇ Γεγικῇ διεσώθη καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ κατάληξις -te π.χ. harpe ἤνοιγε, drithte, goditte, punote, pite, ὅπως καὶ ἐν τῇ Τοσκιῇ ἐν γένει. καὶ τὸ te τοῦτο (Σανσκρι. ta τοῦ β' τύπου κατὰ τὸν B o p p) εἶναι λείψανον τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος ἐκπεσὸν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς (πρβλ. ἔγνοντι) διεσώθη καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ hatte, wolte κττ. καὶ τῇ Λατιν. amaba-t.

Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ κυρίως Τοσκιῇ ἔχομεν ἐπικρατοῦντα τὸν ἔνσιγμον παρατατικὸν εἰς τὰ τρία ἐνικά πρόσωπα' πρδγ. τὸ ῥῆμα thom φημί ἔχει :

ἐνικ. πρόσ. 1. thoshnajm, thoshnja, thonja¹ καὶ thosha.

» » 2. thoshnje, thonje καὶ thoshe.

» » 3. thoshte καὶ thosh, thonte.

Περὶ τοῦ εἰς—je λήγοντος Τοσμικοῦ παρατατικοῦ.

Ὁ Γεγικὸς παρατατικὸς διетήρησε τὴν πρωτογενῇ κατάληξιν -e, ἣτις ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ βοηθητικῷ ishe. καὶ μετὰ τοῦ e τοῦτο ἔχομεν τὸν μοναδικὸν Πρεμετινὸν τύπον τοῦ παρατατικοῦ τοῦ dret h κλώθω καὶ μεσ. κλώθομαι, σείομαι:

ἐνικ. dredhe, dredhe, drithtej καὶ dridhish.

πληθ. dridhim, dridhite, dridhine.²

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ μεταβατικὸς οὗτος τύπος προῆλθεν ἐκ τοῦ Γεγικοῦ διὰ σειρᾶς μεταπτώσεων τοῦ καταληκτικοῦ φωνήεντος ἢ κατὰ συμφυρμὸν τῶν τριῶν τύπων : martojshja-kerkoshje-drithshje ἦτοι ἔχομεν τροπὴν τοῦ a εἰς ē, καὶ ē.

Ὁ τύπος ὁ ἀρχικὸς ὁ ἐμφανίζων τὴν σύμπτωσιν 4 συμφώνων-jhsnj κατερχόμενος εἰς τὸ εὐκραέστατον καὶ γλυκὺ κλίμα τῆς Ἠπείρου καὶ Ἑλλάδος ὑφίσταται ἀπλοποίησιν καὶ περιορίζεται εἰς τὸ τελευταῖον nj ἢ j μετὰ

¹ Εἶναι περίεργον ὅτι παρὰ τοῖς Ἱταλοαλβανοῖς εὐρίσκομεν keshnja, keshnje εἶχον, εἶχες (ἀντὶ kisha, kishe Scanderbeg σ.156), καὶ ἐν Ἀττικῇ ὑπάρχει τὸ thonja, thonje (ἀορ.). Τὰς καταλήξεις βλέπει τις παρὰ Meyer: nja (m), nje, te, nime, nite, nipe (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 39), ἃς ὀνομάζει τοῦ Βερατίου καὶ τῆς Φράσσαρης, καὶ αἵτινες συμπίπτουσι πρὸς τὰς Κοριτσαίας, ἃρα δικαίως ὀνομάζει ἐνταῦθα Τοσκιᾶς. Ὁ Meyer ἀναφέρει ἐνταῦθα ἐλληνοαλβ. κατάληξιν τοῦ 1 ἐνικ. nje, ἣτις ὁμως μόνον ὡς ἐξαίρεσις δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἣν ἐγὼ οὐδαμοῦ συνήντησα. οὗτος ἀναφέρει ὡς συνήθεις Τοσκιᾶς τὰς διὰ τοῦ j καταλήξεις ἔχων ὑπ' ὄψει βεβαίως, ὡς καὶ ὁ Hahn, τὴν Μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου. ἀλλ' αἱ γνήσιαι Τοσκιαὶ εἶναι αἱ προηγούμεναι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τύπων τοῦ παρατ. τὸ μὲν sh ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὸν Σανσκρι. τὸ δὲ nj ἢ n εἰς τὸν Ἑλληνικὸν παρατατικόν.

² Χριστοφ. Γραμμ. σ. 99, Dozon 58, Meyer 39.

καταληκτ. $\bar{e}$ τραπέντος εἰς μακρὸν ἔνεκα τῆς ἀποβολῆς τῶν συμφώνων· ὥστε ἐνταῦθα ἐπὶ τина χρόνον διεξάγεται πάλη μεταξὺ τῶν δύο τύπων εἰς-νје και-је, ἕως οὗ ἐν Τσαμουργιᾷ ἐξενίκησε τελείως ὁ τελευταῖος, ὅστις και παρὰ τῶν γραμματικῶν καλεῖται Τσαμικός. Ἡ ἐπικράτησις, ὡς φαίνεται συνέβη μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Τόσκιδων ἐν Ἑλλάδι· διότι ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν εἰς-је τύπον σώζεται ἐνιαχοῦ και ὁ εἰς-νје λήγων· π. χ. *fshehnje* ἔκρυπτον, *benje* ἐποιοῦν, *shuanje* ἔσβυνον¹, ἕως ἐπὶ τέλους ἀπεβλήθη και τὸ $\bar{e}$ ἐνιαχοῦ· *luanj* ἔπαιζον Weigand 175, *eqenj*: 198, *shkonj* 175, *te iqenj* Λαογρ. Β' 102, 172=ἔβαινον, ἔφευγον, νὰ μετέβαινον.

Οὕτω πρὸς N τὸ α' πρὸς. τοῦ παρατατικοῦ τὰς τοῦ χρόνου φθορὰς ὑποστὰν κατέληξεν εἰς τὸ -ije ἢ κατόπιν φωνήεντος-је ὅπερ σχετίζεται πρὸς τὸ σανσqr. *aya* τῆς 10ης τάξεως και *causalforn*· προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ βοηθ. *jam*, ὅπως και ἐν τῇ σανσqr. ἑλλην. ἀρχ. σλαβικῇ (παλαιοπερσ. τὸ γ'. πρὸς. τοῦ *thah*=ὀμιλεῖν *thatis* ἐκ τοῦ *thah-a-tij* εὐρίσκεται πολλάκις ἐν σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς)².

Ἐν τῇ Μεταφράσει ἀνεξαίρετως ὑπάρχουσιν οἱ εἰς-је λήγοντες παρατατικοί. π.χ. *kur. jeshe nde bote bashke me ta un' i rrua je atà* Ἰω. 17, 12. Σπανιώτατα ὅμως εὑρεται τὸ α' . πρὸς. τῆς ὀριστ. ἐν τῇ Μεταφράσει. συνήθως συναντῶμεν τὴν ὑποτακτικὴν (ἥτις, ὡς εἴπομεν ταυτίζεται)· *e si te vi je une doje ta marre*³ *timene me fajde* Ματθ. 25, 27. *nuke me dhate te ha je...* *nuke me dhate te ri je* Ματθ. 25, 42. Οὕτως ἔχει ὁ παρατ. τῆς ὑποτ. και ἐν τοῖς παρὰ Hahn ἄσμασιν· π. χ. *nga te doje te gjedisje - dote te vije rreth avlise, do'te hipije çatishë*⁴ (ὅπου ἤθελον στρέψει, θὰ ἔρχωμαι πέριξ τῆς αὐλῆς, θὰ ἀναβαίνω εἰς τὴν στέγην).

¹ Weigand σ. 197, 200, 201. παρὰ Dozon σ. 60, 69 ἐν Ζαγοριᾷ *vinje* παρὰ τὸ *vej* (σ. 57). φαίνεται ὅτι εἰς τὰ εἰς λήγοντα ῥήματα σώζεται ἐνιαχοῦ ἐκ συμπτώσεως, ὅπως και ἐν Ἀττικῇ ἔχομεν τὰ ἐξῆς παρὰ Weigand παραδgm. *benje* (*benije*) 175, *thonj* (παρὰ τὸ *thonje* 176) 177, *rruanje*, *hipinje* 177 και *lashonje*, *shkonje* (Κουπιτώρης, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 5-7 και Λαογρ. Β' 98, 126 *te shkonje*). Δέον νὰ μὴ συγχέηται ὁ τύπος οὗτος τοῦ α' ἐν. πρὸς. τοῦ παρατ. πρὸς τὸ γ' ἐν. τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστ., ὅστις λήγει ἐπίσης εἰς-νје ἢ-је· π. χ. *ay ke te munt-nje.. te karcenje* (γq. *kercenje* ὁ δυνάμενος νὰ πηδᾷ Meyer 67), *kur te vinje... te krrinje* ὅταν θὰ ἔλθῃ ὥς ἐκτελεῖ (Dozon, Manuel σ. 63). ὁμοίως και ἐν Ἀττικῇ *te veshtronje*, νὰ βλέπῃ, *te thonje* νὰ λέγῃ, *te arrinje* νὰ φθάνῃ (Weigand σ. 177, 178, 186, 191), *te vinje* νὰ ἔρχηται Λαογρ. Β' 100, 146. Διὰ τῆς καταλήξεως -nje εἰς τина ῥήματα σχηματίζεται και μέλων· *do vinje dhe dote arovinje* (=θὰ ἔλθῃ και-ρὸς και θὰ παρέλθῃ (Λαογρ. Α' 93).

² Borpp σ. 11 και 16. ³ *doje* ἀντὶ *do*, ἥτοι σώζεται ἐνταῦθα ὁ ἀκραιφνὴς τύπος τοῦ *doj* θέλω, δι' οὗ περιφραστικῶς σχηματίζεται ὁ μέλλων. ⁴ Alb. Stud. II σ. 128. Ὁ Meyer ἐν τοῖς ἀνωμάλοις ῥήμασι. περὶ τοῦ *vi j* (*vinj*) ἔρχομαι, σημειοῦται, ὅτι

Καὶ παρὰ D o z o n ἔκτος τοῦ vinje ἔχομεν bej, hirje¹. ἀλλ' ἐν τούτοις καί: une stregonje² (τῶν σπανιωτάτων τύπων ἀντὶ tregonje=ἐγὼ δὲν ἐφανερώνα).

Ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐπικρατεῖ σχεδὸν ὁ εἰς-je παρατατικὸς π.χ. ne pallathure rrije, qeroneje mollenje³ (στὸ παραθύρι ἐκάθησο, ἐκαθαρίζεις τὸ μῆλον). οὕτω καὶ thoje, doje, dale, lije, veje, blije, dije (ἔλεγον, ἠγάπων, ἐξηρχόμην, ἄφηνον, ἔθετον, ἠγόραζον, ἐγνώριζον)⁴. καὶ ἐν Πόρῳ te shoje, te shinje (ἐβλεπον ἐβλεπες)⁵, theje⁶.

Ἐπίσης ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸ keje (Weigand 178= εἶχον) margre ἐλάμβανον (Meyer σ. 198) συναντῶμεν καὶ τὸν τύπον keshje⁷ (Τσαμικὸς Τοσκικὸς kisha) καὶ ngjeshje (ἤκουον Weigand 116, 172. Meyer σ. 199 βλ. διαφόρους τύπους) ngriheshje kathe menate e thoje: Janji im vella nga vate? (ἐσηκώνεσο κάθε ἐσπέρας καὶ ἔλεγες: ὁ Γιάννης ὁ ἀδελφός μου ποῦ πῆγε;⁸

Τὸ β' πρόσ. τοῦ παρατ. λήγει κανονικῶς εἰς-je Τσαμικῶς ἐν τῇ Μεταφράσει (ἢ καὶ εἰς-ε ἐνίοτε) te derova (γρ. darova) ti gjith ate borq qe me doje Ματθ. 18,32 duhaej dha ergjentne tim ta verrenda ta qe kempejene asprete Ματθ. 25, 27. Καὶ εἰς τὰ Τσαμικὰ ῥήματα vin gjarpëri nde sinuar - i rrije me shkop nde duar ἤρχετο ὁ ὄφις εἰς τὸ ὄριον-ἐκάθησο μὲ ῥάβδον εἰς χεῖρας⁹.

Περὶ τοῦ γ' ἐνικ. προσ. τοῦ παρατατικοῦ.

Μέγιστος σάλος παρατηρεῖται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο. Ὁ ἀκραιφνέστερος τύπος εἶναι ὁ εἰς-te λήγων ἐν τε τῇ Γεγικῇ καὶ Τοσκικῇ lith-te drith-te (ἔδενε, ἔκλωθε). τὸ t ὁ Bopp θεωρεῖ ὡς προσωπ. κατάληξιν¹⁰ (τὸ e εἶναι εὐφωνικόν), ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὑπάρχων ἐξέπεσεν ὡς εἶπομεν ἀπωλέσθη ὅμως τὸ -je, ἦτο δηλ. ὁ πλήρης τύπος lidhjete, kendonjete (ἐψαλλε)¹¹. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ἐπικρατεῖ ὁ τύπος οὗτος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ σπουδαιότερος αὐτῆς γραμματικὸς π.χ. mirrte ἐλάμβανε, rrekonte ἐστέναζε, pinte ἔπινε,

ὁ παρατ. εἶναι ὁμοίος τῷ ἐνεστώτι vij (ἴσως μόνον τὸ α' πρόσ. ἐνικ.), ἐνῶ διὰ τὸ rri κάθημαι (οὐχὶ ri) ἔχει παρατ. rrije, rrije, ὅπως καὶ διὰ τὸ ha τρώγω, ha je, ha je καὶ dona (γρ. duva) θέλω doje, doje, οὕτω καὶ εἰς πάντα τὰ λοιπὰ σημειοῦται τὸν κανον. παρατ. εἰς-je (σ.82-85).¹ Manuel σ. 60,57,128. ² αὐτ. σ. 96. ³ Λαογρ. Β'. 94. ⁴ Weigand 176, 177, 178, 173, Λαογρ. Β' 98, 127. ⁵ Meyer Alb.Stud. V σ. 10. ⁶ αὐτ. 9.

⁷ Περὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἐπιθι Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγν. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν γραμματικὴν Τόμ. Β' (Ἀθήναι 1931) σ. 177.

⁸ Λαογρ. Β' 119, 64. ⁹ Αὐτ. σ. 116, 35. ¹⁰ Hahn, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 184 καὶ D o z o n σ. 58 hedhe, ἔρριπτες. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ. ¹¹ Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 15.

ndiqte ëdïwke, qante ëklaië, llampste ëlaμπε, rrinte ëκάθητο¹. 'Ομοίως
 έχει και ό Dozon εις τούς μύθους της Ζαγοριᾶς· qante, vinte ήρχετο,
 marrte (ᾱ. mirrte ἑλάμβανε), pueste (ᾱ. puette) ήρώτα, kerkonte ἑζήτει,
 bente ἑποίει, pritte ἀνέμενε, duante ήθελεν. ἔτι και ikente ἔφευγεν². 'Εν
 'Ελλάδι εἶναι σπανιώτατος, ὡς ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ἀττικῆς (Κορωπὶ) harente³.

'Ο εις -te τύπος συνηθέστερον εὑρίσκεται ἐν Ἰταλίᾳ. οὕτω ἐν ἀρχαίῳ
 συγκινητικῷ ποιήματι τῶν ἐκ Κορώνης τῆς Πελοποννήσου μεταναστευσάντων
 Ἀλβανῶν ὑπάρχουσι και οἱ τρεῖς τοῦ γ' προσ. τοῦ παρατατικοῦ τύποι·

mblidh lule vasheza,
 mblidhte sheshi i Koronit,
 monosaget e rea.
 mblidhte lule e kentonej,
 si vām e fatit saj.

'Η ἔννοια εἶναι· ή κόρη ἐσύναζεν ἄνθη εις τὴν γῆν τῆς Κορώνης, τὰ
 νέα ἴα και ἑκλαιε τὴν μοῖραν της⁴.

Παρά τὸν κανονικὸν και ἀρχαϊκὸν εις -te τύπον τοῦ παρατ. ἔχομεν ἐν
 Τσκαριᾷ και εις -tej Πρεμετινόν, ὅστις δι' ἐπεκτάσεως τοῦ e εις ej συνε-
 ξέδραμε τῷ Γεγικῷ γ' προσ. τοῦ παθητ. (hारेj ήνοίγετο, lahej ἑλούετο)⁵.
 π.χ. ἐν τοῖς μύθοις τῆς Ζαγοριᾶς ἔχομεν thoshतेj και thuanतेj ἔλεγεν, vintej
 ήρχετο, dintej ἑγνώριζε, shp'intej ἑκόμιζε, qantej, bentej ἑποίει⁶. Τούτοις
 προσιδιάζει και ό ἐν Ἀττικῇ εις -ej· lakisεj ἔτρεχε, rritej ηὔξανεν⁷, ὡς
 και ό Ἰταλοαλβανικὸς vinej ήρχετο⁸, mbanej ἑποίει, qelne j εὑρίσκεν⁹.

*Περὶ τοῦ ἐν τῇ Μεταφράσει ἀκαταλήπτου ἐνικ. γ' προσ. παρατα-
 τικοῦ, δν ὀνομάζω Ἀττικὸν και ἐν γένει Ἑλληνοαλβανικόν.*

'Ο παρατατικὸς οὗτος ἔχει γυμνήν τὴν ῥίζαν ἐν τοῖς συμφωνολήκτοις
 ῥήμασι, και μετὰ -j ἐν τοῖς φωνητολήκτοις. Καὶ ἐν μὲν τῇ Τσαμικῇ δια-
 λέκτῳ μόλις ἀναφαίνεται (παρὰ τὸν ἐπικρατοῦντα εις -te κανονικόν) εις ἀνώ-
 μαλά τινα ῥήματα. οὕτω ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Λαμπόβου τοῖς παρὰ τοῦ H a h n

¹ H a h n II ἐν τοῖς μύθοις σ. 164, 166, 167, 168.

² Manuel σ. 57, 60, 62, 63. ³ ήνοιγεν. Meyer σ. 59.

⁴ Scanderbeg σ. 234. ⁵ Βλ. Pekmezi σ. 176, 206. ⁶ Dozon Manuel σ. 57, 58, 63.

⁷ Weigand σ. 176, 186. μοναδικὸς ό παρὰ Κουλουριώτη, Ἀλβαν. ἀλφα-
 βητάριον κατὰ τὸ ἐν Ἑλλάδι ὀμιλούμενον ἄλβανικὸν ἰδίωμα ('Αθῆναι 1882) σ. 66
 benj, lidhen, ulen.

⁸ Παρὰ Bogdan ἐν τῷ Cuneus prophetarum εὑρηται vinhej ήρχετο, δν
 ό X h u v a n i θεωρεῖ ὡς ἀρχαϊκόν (Diturija III σ. 254). ⁹ Scanderbeg (ἐν τοῖς ποιή-
 μασι τοῦ de Rada) σ. 144, 145.

ἐκδοθεῖσι συναντῶμεν καὶ τοὺς ἐξῆς τύπους: prit ἀνέμενε, flij ἔκοιμάτο, mbit ἔπνιγε, ngit ἀνεβίβαζε, mbreteron ἔβασίλευε, stij ἔρριπτε, dua¹. κατὰ τοῦτον ἐλέχθη καὶ klua² ἔκλαιεν ἐν Ἰταλίᾳ. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῇ Μεταφράσει, ἀλλ' ἀντιστρόφως: διότι ἐνταῦθα πλεονάζουσιν οἱ συγκεκομμένοι ἢ ἀκατάληκτοι τύποι: π. χ. παρὰ τοὺς κανονικοὺς τύπους shkonte ἔφενγε, shonte (sic, ἀντὶ shinte) ἔβλεπε, vinte ἤρχετο, hajte (ἀ. hante, παρὰ τὸ haj) ἔτρωγε, thosh καὶ thoshte, vijte ὑπήγαιεν³, ἔχομεν καὶ τοὺς ἐξῆς ἀκαταλήκτους: e mathitivet se tij u vin u Ματθ. 12, 1. e Petrua vij pas ti per se largut Λουκ. 22, 54 καὶ 21, 38. llaoj vij 24, 28. e eçen mbi ujera te vin nde Iisuj Ματθ. 14, 29. e thot' atij qe punon veshtene Λουκ. 13, 7. (ἀντὶ punonte). nje Shpirt qe e mban te sheimure Λουκ. 13, 11. nukë dua j te pij Ματθ. 27, 34. 14, 9 dua j ta vrit (ὄθεν καὶ duha-ete) 16, 25. e vinje re ate te shihne nde duan ta sheron Μαρκ. 3, 2. e natene dile bente te ndenurite nde mal... Λουκ. 21, 37. e kerkon kohe tua ip ate ature Λουκ. 22, 6 πρβλ. καὶ 22, 4. tek flit ai akoma Ματθ. 12, 46. smunt te flit 22, 12. e zuri ate e mbit, e i thosh Ματθ. 18, 28. e nukelijte njeri qe te shk on Μαρκ. 11, 16. shih ἔβλεπε, kej εἶχε κττ. ⁴ Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἡκρωτηριασμένων τούτων τύπων ἀνευρίσκομεν τὸ ἐλληνοαλβανικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ Μεταφράσει. καὶ ἐν τούτῳ ἐπηρεάσθη μεγάλως ὁ Γρηγόριος ἐκ τῆς πολυχρονίου ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς: χαρακτηρὸν γὰρ καὶ γνώρισμα τοῦτο τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, ἐνθα οἱ εἰς -te παρατατικοὶ εἰσι πάμπαν ἀήθεις καὶ ἄγνωστοι καὶ ἀναφέρομεν.

Παραδείγματα ἀκαταλήκτου τοῦ ἐνικ. γ' προσ. παρατατικοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ Ἀλβανικῇ διαλέκτῳ.

ip ἔπνευε, rrih ἐκάθητο⁵, kej εἶχε, dua¹ji, pëlqen ἤρεσκε, sherben ὑπηρέτει, mbill ἔσπειρε, vin, sill καὶ siell ἐκόμιζε, mirr ἐλάμβανε, shih ἔβλεπε, perier ἔκλινε, thoj, vej ἔβαινε, jip ἐδίδου, gjuan ἐδήρυνε⁶ prit

¹ Alb. Stud. II σ. 164, 166, 167, 169. ² Kenka e sprasme e Balles ἐν Diturija II σ. 341, δὲν τύπον ὀνομάζει Τσαμικὸν ὁ Xhuvani: «veta e trete e vecorit t' imperfektit ne Çamerishten.

³ Μαρκ. 2, 14. 14, 31, Ματθ. 11, 14, Λουκ. 24, 51, Ματθ. 12, 1. 16, 13, Λουκ. 3, 16, Μάρκ. 14, 51.

⁴ Καὶ οἱ Γέγιδες ἔχουσιν ἐν μέρει τὸν τύπον τοῦτον, ὡς ἐν τῷ Cuneus βλέπομεν te do j, vin ἀντὶ donte, vinte (Ditur. σ. 254).

⁵ Κουλουριώτης, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 66.

⁶ Weigand 170, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 193, βλ. καὶ κλίσι τῶν ῥημάτων me klene εἶναι, me pasure ἔχειν, me thene φάναι, me dashure ἀ-

dru e muarr. παρὰ τούτους ἔχομεν καὶ τοὺς μεταβατικούς τύπους: veshtronje ἔβλεπε, thoje ἔλεγεν, rrije ἐκάθητο, arrinje ἔφθανε, vinje ¹, καὶ ἑτέρους πλέον περιέργους (e)lidhen ἔδενε, ulen ἔταπείνου ², korren ἔθερίζεν ³.

Οἱ συγκεκριμένοι οὗτοι τύποι συντελεσθέντες πρὸς Ν ἔχουσι τὸν λόγον ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ Νότιοι δυσκόλως προφέρουσι τὴν συνδρομὴν πολλῶν συμφώνων, ὡς mirrte-mirr, thoshte-thosh-thoj. (τὸ j ἔμεινε, διότι εὐκόλως ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὡς ἡμίφωνον συμπροφέρεται μετὰ φωνήεντος ἐν τέλει). Ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὅπου καὶ τὸ j τοῦτο δὲν θεωρεῖται πολὺ ἀνεκτὸν ἐπεκράτησαν ὁλοσχερῶς οἱ ἀκατάληκτοι τύποι ἐν τῷ γ' προσώπῳ τοῦ παρατατικοῦ, ὅπως ἐν τῷ ἐνεστώτι ἐν τῷ α' ἐνικ. προσ. ὁ πλήρης Τοσκιὸς εἰς -nj. Ἡ κατάληξις αὕτη εὐρίσκεται οὐχὶ μετὰ φωνήεν, ἀλλὰ καὶ προηγουμένου συμφώνου ὡς enj· π. χ. esenj βαδίζω (Τοσκ. es). Ταῦτα γνωρίσματα τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου.

Ὁ συγκεκριμένος παρατατικὸς τοῦ πληθυντικοῦ γ' προσ.

Εἰς τὸν πληθ. ὁ παρατατικὸς δὲν παρουσιάζει μεγάλας παρὰ τῷ Γρηγορίῳ ἀνωμαλίας. ἐν Ματθ. 28, 13 ἔχει: kur flegem navet, ἀντὶ cur flinim ὅτε ἐκοιμώμεθα. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι Ἀττικὸς ⁴ καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ fleg (κατὰ τὸ dredhe-dredhim) ⁵. ἐν Ἀττικῇ kejinε καὶ kejim (ἔχομεν Weig. 176 181). Τὸ γ' πληθ. πρόσωπον ἔχει τὸν συγκεκριμένον ἐν τῇ Μεταφράσει τύπον ἀνεξαιρέτως, ἐνῶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ἀναγράφεται (ἐν τῇ Τοσκιῇ καὶ Τσαμικῇ) μόνον ὁ σῶος τύπος: martonine, ἐνύμφεον, qanine ἔκλαιον, geshjenine ἐψεύδοντο, benine ἐποιοῦν ⁶. Τὸ τελικὸν e ἐν τῇ κυρίως Τοσκιῇ παραλείπεται, ὅπως καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ ⁷. Ὁ H a h n ἔχει ὡσαύτως καὶ τὸν ἀκέραιον τύπον, ἀλλ' εἰς -j e n e λήγοντα· π.χ. plakijene ἐγήρασον, kerkojene ἐζήτουν ⁸.

Παραδείγματα ἀκεραίων τύπων ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ζαγοριάς (Τσαμουργιά).

flitnine ὠμίλουν, vinine ἤρχοντο, mirrnine ἐλάμβανον (καὶ mirrnin), hidheshin καὶ hidheshine ἐπήδουν, puetnine ἠρώτων κ.τ.λ. ⁹.

γαπᾶν, me nature βαίνειν, me dhene διδόναι κατὰ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον (αὐτ. σ. 201-203) καὶ Meyer Alb. Stud. V. σ. 13 καὶ 14· ce remon σοῖ mallam.

¹ Weigand 177, 178, 191, 186 καὶ Λαογρ. Α' 93.

² Κουλουρ. 66. ³ Weigand 176.

⁴ Βλ. Weigand σ. 198 ἑ. marrem ἐλαμβάνομεν, presen ἐκόπτομεν, κτλ. ⁵ Pekmezi σ. 179. ⁶ Dozon Manuel σ. 244, 246. πρβλ. καὶ Meyer σ. 39. ⁷ Pekmezi σ. 176. ⁸ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 69 77. ⁹ Dozon, Manuel σ. 62, 58, 59, 64, 60, 64.

Μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ *n* (*kerkojene*) ἐν τῇ Τσαμικῇ τῷ χρόνῳ ἐκ τῶν δύο ἀλλεπαλλήλων κλειστῶν *e* (*epe*) ἀπεβλήθη τὸ *α'*, καὶ οὕτω προῆλθεν ὁ συγκεκριμένος τύπος τοῦ παρατατικοῦ.

Παραδείγματα συγκεκριμένου τύπου τοῦ παρατατικοῦ.

Ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Λαμπόβου (πλησίον τοῦ Ἀργυροκάστρου) *thoshne* ἔλεγον, *muarre* ἐλάμβανον, *vijne* ἤρχοντο, *prine* ἀνέμενον (ἀντὶ *pritnine* ἀπεβλήθη καὶ τὸ *ῥιζ. t*), *bejne* ἐποιοῦν, *vejne* ἔβαινον, *luajne* ἐχόρευον, *skkojne* ἔφευγον, *vithne* ἔκλεπτον ¹.

Καὶ ἐνῶ ἐν τῇ Τσαμικῇ ἐπικρατεῖ σάλος μεταξὺ τῶν δύο τύπων. πρὸς *N* ἐν Ἑλλάδι ὑπερίσχυσεν ὁ συγκεκριμένος κατὰ κράτος.

Παραδείγματα συγκεκριμένου τύπου τοῦ παρατατικοῦ ἐν Ἀττικῇ.

dojne ἠγάπων, *lajn* ἔλουον, *duanje* ἠθέλον, *kejn* εἶχον, *thojne* ἔλεγον, *shkojn* ἔφευγον, *zijhne* συνελάμβανον, *mirre* ἐλάμβανον, *ikejne* ἔφευγον, *vejne* ², *kalojne* ἵππευον ³. *ken e* δὲ παρὰ Meyer καὶ ὡς ἤκουσα αὐτὸς καὶ ἐν Βαθεῖ τῆς Αὐλίδος, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *kishine* καὶ *kishin* (εἶχον) ⁴. *ken e* καὶ Ματθ. 18, 13.

Παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς συνηθέστεροί εἰσιν οἱ συγκεκριμένοι τύποι· π. χ. *hajin buke* ἔτρωγον ἄρτον, *dojin* (Γεγικῶς *dojshin*) ἠγάπων, *shtijin* ἔρριπτον *nkaha vinej Skenderbegu, dergojne m'a doijn*, *hajin buk si di velezer* ὅθεν ἤρχετο ὁ Σκενδέρβεης, ἔστελλον καὶ ἠγάπων αὐτόν, ἔτρωγον τὸν ἄρτον ὡς δύο ἀδελφοί ⁵.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχομεν καὶ τύπον εἰς-*nith*· π. χ. *po njato i vinjenith* ὅτε ἤρχοντο ⁶.

¹ Hahn Alb. St. II σ. 164, 166, 167, 168, 169. Εἶναι αξιοπαρατήρητον ὅτι ἐνῶ καὶ οἱ δύο γραμματικοὶ περὶ τῆς αὐτῆς διαλέκτου τῆς Τσαμικῆς ἔγραψαν, παρουσιάζουσι τοιαύτην οὐσιώδη διαφορὰν ἐν τοῖς λαογραφικοῖς κειμένοις (ἐφ' οἷς αἰεὶ ἐνταῦθα στηρίζομαι). ὑποτοπάζω ὅτι ὁ Hahn, ὅπως ἐν ἄλλοις οὕτω κἀνταῦθα διέσκεύασε τὰ κείμενα κατὰ τοὺς τύπους τῆς Μεταφράσεως. ἐν τούτοις ἐν δημῳδῇ ποιήματι τοῦ Ἀργυροκάστρου ὑπάρχει *mbějne, mbījne* ἐπαιζον (Δωδώνη Ἡμερολ. ἔτ. Β' 1899 σ. 176). Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ χρῆσις τοῦ συγκεκριμένου τούτου τύπου εἶναι λίαν περιορισμένη.

² Weigand σ. 174, 176, 179, 180, 181, 194 καὶ Λαογρ. Β' 118, 57.

³ Meyer Alb. Stud. V, σ. 12.

⁴ Βλέπε τὴν παρ' Ἀττικοῖς κλίσιν τῶν ἀνωμάτων τούτων ῥημάτων παρὰ Weigand. σ. 201-202.

⁵ Scanderbeg ἐνθ' ἀνωτ. σ. 145, 173, 148, 185.

⁶ Αὐτ. 145. Περὶ τοῦ εὐφωνικοῦ τούτου *th*, ὅπερ ὡς προσχηματισμὸς μάλλον

**Παραδείγματα συνεκομμένου ἢ Ἀττικοῦ παρατατικοῦ
ἐν τῇ Μεταφράσει.**

e zune te ferkojne kallesse e ti hajne Matθ. 12, 1.
e tek flit ai.. erdhe mema edhe vellazerit'etij, e rrijne, e e ker-
kojne ti flishne fjale Matθ. 12, 46.
e kohene qe flijne njerezit Matθ. 13, 25.
e thoshne nga u gjente nde kuj kake σοφία? Matθ. 13, 54.
e vijne re ate te shihne nde duan ta sheron ate te shetune qe
ta kallezojne ate Μαρκ. 3,2.
e çuditejne per fjale t' embla qe dile nga goj e tij e thoshne
Λουκ. 4, 22.
e dhe dhemonete dile nga shume e therrishne Λουκ. 4, 41.
dergoj nje kopil.. qe ti ipne atij nga pemet e veshtit Λουκ. 20,10.
e si rrijne tuke ruajture Λουκ. 20, 20.
edhe grammatejte kerkojne te shtijne duarrte mbi te
Λουκ. 20,19.
e ata burra qe mba jne lisune lidure Λουκ. 22, 63.
Ἐκ τούτων τῶν τύπων σοβαρὰ δύναται νὰ ἐπέλθῃ σύγ-
χυσις, διότι συμπίπτουσι πρὸς τὸ γ' πληθ. πρὸς. ἐνεστῶ-
τος, καὶ δὴ ἐν τῇ Τοσκικῇ bejne, vinjne ἢ vijne, kallezojne, rruane, gjejne
κττ. Οὕτω τὸ Matθ. 21, 8 shtrojne rrobat' e tyre mb' udhe δύναται νὰ
σημαίνει ἐστρώννουν καὶ στρωννύουσιν. ἐπίσης συγχέεται καὶ πρὸς
τὸ γ' πληθ. πρὸς. τοῦ ἀορ. π.χ. nxori jashte gjith ata qe shitne..
nde kishe Matθ. 21, 12=οἵτινες ἐπώλουν, ἀλλὰ καὶ ἐπώλησαν.

3. Διαφοραὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ.

Καὶ ὁ χρόνος οὗτος, Τοσκικὸς ἢ Τσαμικός, ἐν τῇ Μεταφράσει δὲν εἶναι
ἀμιγής. καὶ ὥσει μὴ ἤρκει ἡ πολυσχιδὴς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἀνωμαλία,
ἐπιτείνει ταύτην καὶ ἡ ἀνάμειξις τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων. Ἰδίως οὐκ ὀλίγον

τίθεται ἐν τέλει τῶν ὀνομάτων π. χ. ἐν Ἀττικῇ djalet h, vjerith, par eth i,
vella th (παῖς, πενθερός, παρᾶς, ἀδελφός) βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ Meyer Alb.
Studien I σ. 31-84. Κατάχρησις μεγάλη γίνεται παρ' Ἰταλοαλβανοῖς εἰς πάντα τὰ
μέρη τοῦ λόγου οὕτω ὁ de Rada: sontenith me di ornate (Scanderbeg 166,
ἀντὶ sonte ἀπόψε), vetmith (αὐτ. 170, ἀντὶ vete μόνος), i lavosi krahethin 144.
Ἰδίως διὰ τοῦ thi-thin σχηματίζει τὴν μετοχὴν οὗτος: me vrathin φονεύων,
me prerith κόπτων, me dejturith μεθύων. οἱ Ἀττικοὶ περιορίζουσι αὐτὸ μόνον
εἰς τὰ ὀνόματα π.χ. nikoqirth, shokth (σύντροφος, Meyer Alb. St. V.
12), nga malthi (ἐκ τοῦ ὄρους, αὐτ. 60).

ἐπέδρασεν ἡ ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος εἰς τὴν Μετάφρασιν, ἐνθα ὁ ἔνσιγμος ἄορ. ἔχει πολλὴν ἔκτασιν· πρβλ. u n g r e s h e ἠγέρθη, u r r i s h e ἠῤῥήθη, k e s h e εἶχον¹ (ἀντὶ u n g r i t a, u r r i t a, k i s h a). καὶ μετὰ τοῦ n j t h o n j a εἶπον, t h o n j e², d o j a, d o j e³ (ἀντὶ t h o s h a, t h o s h e, d e s h a, d e s h e ἠθέλησα). Ἀλλ' ὁ σάλος ἰδίᾳ ἐπιτείνεται ἐν τῷ γ' ἐνικ. προσώπῳ. Ἐν τῇ Μεταφράσει εὐρίσκομεν τύπους ὅλως ξένους τῆς Τσαμικῆς· π.χ. e s i m u a r r t e s h t a t e b u k e t e Ματθ. 15, 36. m e m u a r r u j a 25,35. r r a m b e d h e e i d u a l l s h p i r t i Πράξ 5,5 κ. ᾱ.

Οἱ γνήσιοι ὅμως Τοσκικοὶ καὶ Τσαμικοὶ τύποι εὐρίσκονται συχνότερον· morri ἔλαβε Λουκ. 22,17 ἔ. dolli ἐξηλθε 22,39. Οὕτω καὶ ἐν Τσαμουργιᾷ (Λάμποβον) morri, dolli⁴. οὐδαμοῦ δὲ ὁ H a h n οὔτε ἐν τῇ Γραμματικῇ οὔτε ἐν τοῖς κειμένοις ἀναφέρει muarr καὶ duall. Ὁ P e k m e z i παρατάσσει αὐτοὺς μᾶλλον ὥς Γεγικούς duall καὶ dull⁵ καὶ muerr καὶ γ' πληθ. muerr e⁶. Οἱ τύποι οὗτοί εἰσι καθαῶς Ἑλληνοαλβανικοὶ (καὶ Ἰταλοαλβανικοὶ) καὶ ἀποτελοῦσι τὸ ἀναμφισβήτητον γνῶρισμα τῆς πολλῆς ιδιωματικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. Ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Σωτηρίου Ἀλβανικοῖς ἐξ Ἀττικῆς λαογραφήμασι εἶναι ἀνεξαίρετοι οἱ ἄοριστοι duall καὶ muarr⁷. καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ ἑξῆς: mbuall ἔσπειρε⁸, suall καὶ sall ἤνεγκε, nxuar ἐξήγαγε⁹, pruar ἔκλινε¹⁰ καὶ ruaf¹¹ ἐγέννησεν.

Ἐν τοῖς τοῦ d e R a d a ποιήμασιν ἀναγινώσκομεν: m u a r r k l i ç e z i t n d o e d o r e. d u a l l k l e s h e d r a t e m ' e g a j¹². m o e s u a l t i n t e b i r i n, k a i k u a r t (ἀντὶ i k o r r i ἐθέρισεν αὐτούς)¹³.

¹ Weigand 172,177,202 καὶ Τσαμικῶς k e s h e.

² Λαογρ. Β' 104.

³ Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἑλικῶνος καὶ παρὰ Weigand σ. 203 desha.

⁴ H a h n II σ. 131,164,167,168. ὁ D o z o n ἔχει καὶ d i l (Ζαγοριά σ. 242) ὅπερ μᾶλλον ὥς παρατ. δέον νὰ ἐκληφθῇ. οὗτος τὸ d u a l l καὶ m u a r r δὲν εὔρε καὶ ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Χ ρ ι σ τ ο φ ο ρ ῖ δ η ν, ὅστις ἀνέγραψεν ἐν τῇ Γραμματικῇ σ. 152 αὐτούς, ἴσως ἐκ τῆς Μεταφράσεως λαβών.

⁵ Gramm. σ. 182 καὶ σ. 257 m a r r Γεγικῶς καὶ d u e l l. σπανιώτατοι ὅμως οἱ τύποι οὗτοι καὶ εἰς τοὺς Γέγιδες συνήθως λέγουσι dolli, morri. Ἀνωμάλως ἀπαντᾷται καὶ ἡ ὑποτακτικὴ m e s h t r o j m e m a t e f l e r e μ' ἔστρωσεν ἡ μητέρα νὰ κοιμηθῶ Λαογρ. Α' 85,18.

⁶ Καὶ Ἀττικῶς γ' πληθ. m i r r e· Μάρκ. 8,14 h a r u a n e t e m i r r e b u k e. Ἰω. 7,39, d u a j n e t e m i r r e. Weigand 194, ὅπως καὶ τὸ i k e j n e (αὐτ.).

⁷ Λαογρ. Α' 93,96,101,102 καὶ 98,12. παρὰ Weigand 193 καὶ mirr.

⁸ Weigand 171.

⁹ Λαογρ. Α' 101,103. καὶ s o v a ἐν Ἀττικῇ, s e v a ἐν Ὑδρῳ, s o g a Ἰταλ. (τὸ // καὶ ἐν Πόρῳ τρέπεται εἰς g, ἥτοι v g a ἀντὶ v e l l a ἀδελφός βλ. Weigand σ. 204).

¹⁰ Meyer Alb. Stud. V, σ. 6.

¹¹ Κουπιτ. σ. 5. ¹² Scanderbeg σ. 153. ¹³ Αὐτ. σ. 157,174.

Εἰς τὰς δυσεξιχνιάστους ταύτας μεταμορφώσεις τοῦ ἀορίστου ἔχομεν καὶ τύπους διασταυρουμένους πρὸς τὸν παρατατικόν· π.χ. γ' ἐν. πρόσ. d o j, t h o j (ἀντὶ desh, thosh) ¹ καὶ v e j (ἀντὶ vate ἔβη) ². Αἱ πλεῖσται τῶν ἀνωμαλιῶν τούτων πάμπαν ξέναι τῆς γνησίας Τοσκικῆς ἀποτεθησαυρισμέναι εἰσὶ καὶ ἐν τῇ Μεταφράσει (πρβλ. t e t h o s h ἀντὶ t e t h o t e, t e z b r i t ἀντὶ t e z b r e s e νὰ κατέλθῃ Λουκ. 3,22 h i p e n (ἀντὶ h i p i) ἵππευσε, u n g r e ³ ἀντὶ u n g r i t Ματθ. 14,2 ἡγέρθη, u k t h j e ἐστράφη Λουκ. 22,61). Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τὸν συγκεκριμένον τύπον ἐν τῷ γ' πληθ. προσ. ὅστις ἰδιάζει τῇ Ἀττικῇ, ἀλλ' εἶναι καὶ Τσαμικός· π.χ. g j e n e (ἀντὶ g j e t n e εὐρον, p i e n e (ἀντὶ p i e t n e) ἠρώτησαν. καὶ ἐν τῷ α' πληθ. f j e m e (ἀντὶ f j e t m e) ὑπνώσαμεν ⁴, k e r u n e (ἀντὶ k e r u t n e) ἀπέκοψαν, p r i n e (ἀντὶ p r i t n e) ἀνέμειναν ⁵. Τὸ τ τοῦτο ἐξέπεσε καθ' ὁμαλισμὸν ἐκ τῆς πρὸς Νέμπολιτευομένης γλώσσης, ὡς εἴπομεν, ὅπερ συνέβη καὶ ἐν ὀνόμασι· π.χ. εἰς τὴν αἰτιατ. s u r a n e ἀντὶ s u r a t n e τὸ πρόσωπον ⁶.

Συνήθως ἐν τῷ γ' πληθ. τὸ ε ἐκπίπτει· π.χ. v e j i n ἦλθον, d o i j n ⁶.

Ἔτι μείζων συνέβη ἢ τοῦ ἀορ. καταστροφῇ εἰς τοὺς πέραν τοῦ Ἀδρια Ἀλβανούς. Ὁ Σκοδραῖος Φραγκισκανὸς M a r ῑ n o s S i r d a n i, ὁ τὸ συνεχῶς μνημονευόμενον ὠραῖον βιβλίον «Περὶ τοῦ ἐν ταῖς παραδόσεσι τοῦ λαοῦ σωζομένου Σ κ ε ν δ έ ρ β ε η» γράψας, παρενείρει πολλὰ αὐτῶν ποιήματα, ἐν οἷς ἀναφέρεται ἡ Ἑλλάς ὡς ἡ ἀρχαία κοιτίς τῶν ἀποίκων τούτων ⁷.

Κατὰ τὸ 1425 τὸ πρῶτον ἐκ Πελοποννήσου, ἐνθα τότε ὑπῆρχον περὶ τοὺς 100000 Ἀλβανοί, μετόκησαν εἰς τὰς ἐν Σικελίᾳ Ἑνετικὰς κτήσεις πολλὰὶ οἰκογένειαι καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπλήρωσαν 70 χωρία. Οἱ Ἀλβανοὶ καθ' ἑκάστην ἀνοιξιν ἀνερχόμενοι εἰς τὸ «Ὅρος τῶν Ῥόδων» (mal te drandofilleve) καὶ στρεφόμενοι πρὸς τὴν Ἑλλάδα περιπαθῶς ᾄδουσιν:

O e bu k u r a M o r é,	ὦ ὠραῖε Μωρηά,
a s e k u r t e l j e	ἀφότου σὲ ἄφησα
m e n e n k t e p e !	δὲν σὲ εἶδα πλειά!
A t j e k a m u m e m e n t i m e	ἐκεῖ ἐγὼ ἔχω τὴν μητέρα μου,
A t j e k a m u t ' i m v e l l a .	ἐκεῖ ἐγὼ ἔχω τὸν ἀδελφόν μου.

¹ Λαογρ. Β' 104. ² Αὐτ. Α' 96. ³ Οὕτω λέγουσι καὶ οἱ Τσάμιδες. ⁴ W e i g a n d 170. ⁵ H a h n II σ. 166. τοιαῦτα ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς τὸ Zone (ἀντὶ Z o t n e) τὸν κύριον, τὸν Θεὸν καὶ εἶναι Γεγικά καὶ Τσαμικά. ⁶ Ἐν Ἑλικῶνι ἤκουσα d u o j n ἠθέλησαν.

⁷ Οἱ Ἀλβανοὶ (150 χιλιάδες) ὑπὸ ἀρχηγούς τὸν Μ π ο ῦ α ν, Λ ι ό σ α ν καὶ Σ π ά τ α ἐγκατεστάθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι τῷ 1370 προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ δεσπότη τῆς Σπάρτης Μ α τ θ α ί ο υ Κ α ν τ α κ ο υ ζ η ν ο ῦ (;) καὶ ἀφοῦ κατεδίωξαν τοὺς Καταλανούς μετὰ μακροχρονίους ἀγῶνας (ὅθεν καὶ ἡ λ. K a t a l l a n ἐν τῇ Ἀλβ. σημαίνει τὸν ληστὴν καὶ ἀποτρόπαιον) κατέλαβον τὰς ἐκλεκτάς ἐπαρχίας (βλ. Γ ρ η γ ο ρ ό β ι ο ν, Ἱστορία Ἀθηνῶν μετάφρ. Λάμπρου, Β' 238-5, καὶ 306-9., Χ έ ρ τ ζ μ π ε ρ γ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετάφρ. Καρολίδου Β' σ. 465.

O e bukura Moré,
ase kur te lje
me nenk te pe!

ὦ ὠραῖε Μωρηά,
ἀφότου σὲ ἀφῆκα
δὲν σὲ εἶδα πλειά! ¹

Ὡστε καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν βραχὺν (ὅπως τὸν Πρεμετινὸν παρατ.) ἀόρ. le ἢ lje, εἰς τὰ τρία ἐνικ. πρόσωπα. Οὕτω καὶ παρὰ Matranga pse te de e te sherbenje t'ine Zone nde kete gjelle διὰ τὴν θελήσης (τὴν ἀποφασίσης) καὶ ὑπηρετήσης τὸν Κύριον ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ (Hylli i Drites, 1931, σ. 515). Ἐν Ὑδρα καὶ lejti ², ἐν Ἑλικῶνι δὲ καὶ filé (ἀ. fjete) ἐκοιμήθης.

Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν.

Ι. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων.

Μετὰ τὸν τσιτακισμόν, ἰωτακισμόν, τὸν χιασμόν καὶ τὰς λοιπὰς περὶ τοὺς ῥηματικούς τύπους διαφορὰς ἀνάγκη νὰ συνοψίσωμεν καὶ τὰ κεφαλαιωδέστερα τῶν μεταπτωτικῶν καὶ φθογολογικῶν φαινομένων. Οὕτω θὰ δύναται πᾶς τις νὰ σχηματίσῃ μᾶλλον συγκεκριμένην ἔννοιαν περὶ τοῦ ἰδιοτύπου τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ Μεταφράσει παρεισφρησάντων ἰδιωτισμῶν, ξένων ὅλως πρὸς τὴν γνησίαν Τοσκικὴν ³.

1. Μεταπτώσεις φωνηέντων.

e ἀντὶ *ε*: *ne* (ἀντὶ *ne* ἢ *nde*)· π. χ. *ne njatre bote* εἰς ἄλλον κόσμον, *me me* (ἀντὶ *me me* καὶ ἐν Κοριτσᾷ *emme*), *ate* (ἀντὶ *ate*) ἐκεῖνο, *tent* (ἀντὶ *tent*)· π. χ. *vgjente tent* αἱ πεῦκαί σου, *tere* (ἀντὶ *tere*), *dore* (ἀντὶ *dore*) χεῖρ, *le* (ἀντὶ *le*)· π. χ. *do t'a le ketu* θὰ τὸ ἀφήσω ἐδῶ. *ment* (ἀντὶ *ment*) νοῦς, *vent* (ἀντὶ *vent*) τόπος, *rrenje* (ἀντὶ *rrenje*) ῥίζα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ Γεγικῇ διαλέκτῳ ⁴. Σπανιώτατα ἀπαντιᾶται τὸ

¹ Scanderbeg σ. 104.

² Meyer Alb. Stud. V. 7.

³ Παρατηρήσεις τινες—οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν ὀρθάς—περὶ τῶν διαφορῶν τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐποίησατο ὁ Weigand (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 203-205).

⁴ Εἰς τοῦτο ὑπακτέον καὶ τὸ *edhé* δέ, ἀντὶ *edhé*, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶναι τὸ Ὅμηρικόν ἢ δέ. τὸ κλειστὸν *e* ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ καὶ παρεστάθη ἔπειτα διὰ τοῦ *η*, βλ. Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγν. Α' σ. 381-382, ἐνθα λέγει ὅτι τὸ *η* ἦν κλειστὸν *e* (οὐχὶ μακρόν) καὶ ἀνοικτὸν *e* μακρόν. καὶ τὸ μὲν ἀνοικτὸν εἶναι τὸ μακρόν *ε*, ὅπερ ἐγράφη ἔπειτα εἰς *η*. Ἀλλὰ τοῦ κλειστοῦ, ὅπερ ἐν τε τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Λατινικῇ τρέπεται εἰς *i*, τίς ἢ προφορὰ; τὴν ὀρθὴν ὁπάντησιν δίδωσιν ἡμῖν πραγματεία τις Περὶ τῆς προφορᾶς τῆς ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Elisabeth Dawes (με-

a ἀντὶ *e*: mbi all (ἀντὶ mbiell) σπείρω, pi all (ἀντὶ piell) γεννῶ.

e ἀντὶ *u*: ne ke (ἀντὶ nuku, Μεταφρ. nuke) οὔτε, ve tell (ἀντὶ vetulle) ὀφρῶς. ταῦτα ὁ Weigand θεωρεῖ Γεγικά.

e ἀντὶ *i*: ce pe (ἀντὶ cipe) γωνία, ἔσοχή, qellonj (ἀντὶ qillonj) διακρίνω ἐπιτυχάνω, selle (ἀντὶ sille) φέρε, u n gre (ἀντὶ u ngrit) ἠγέρθη, καὶ ἀντιθέτως: flit (ἀντὶ flet) ὀμιλεῖ, x brit (xbret) καταβαίνει, ndiz (ἀντὶ ndez) ἀνάπτω, i qin j (ἀντὶ eq) te i qin j dore νὰ τραβήξης χέρι, ndin j (ἀντὶ ndenj) ἐκάθησεν.

e ἀντὶ *i*: çeli (ἀντὶ çili) τίς, ar ren (ἀντὶ arrin) φθάνει καὶ arrejti (ἀντὶ arrijti) ἔφθασε· te ar ren çe nxore ka gola σοῦ φθάνει ὅ τι εὐγαλες ἀπὸ τὸ στόμα (Meyer 23). Σπανιώτατον τὸ ἀντίθετον, καὶ μόνον εἰς τὸ nji (ἀντὶ nje) εἰς (Weigand 170), ndonji (ἀντὶ ndonje) κάποιος καὶ ingra (ἀντὶ engrā) ἔφαγον. ἐνίοτε λέγουσι οἱ ἐν Ἑλλάδι shin (ἀντὶ shen) ἅγιος· shin Vasili. Σφαλερὸν καὶ τὸ gji τοῦ Weigand (σ. 203) ἀντὶ gje ti smunt te ben njatre gje δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἄλλο τι¹, ὡς μαρτυρεῖ ἄλλως καὶ τὸ gjefare: çe neke na thote gjefare? διατὶ δὲν μᾶς λέγει τίποτα²; Ἐνίοτε καὶ ish te (ἀντὶ eshte) ἔστί· çeli ish te³ τίς ἔστί, an ish te edhe donje i shklepure ἂν εἶναι καὶ κανεὶς κουτσός⁴. καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς isht (Hylli i Drites 1931 σ. 513).

2. Συναίρεσις.

he (ἀντὶ hi je) σκιά, te ra (ἀντὶ rea) νέα, te va (ἀντὶ vea) χῆραι, xir, nxir (ἀντὶ nxjer) ἑξάγω, zin j (ἀντὶ zjenj) βράζω, vitera (ἀντὶ vjet) ἔτη, le (ἀντὶ le re) ἄφες (καὶ lehe), shun j (ἀντὶ shuanj) σβύνω, pagun j (ἀντὶ paguanj) πληρώνω, shkrun j (ἀντὶ shkruan j) γράφω, ruhem (ἀντὶ ruahem) ὀύομαι, φυλάττομαι, mblo n j (ἀντὶ mbluanj) ἀλέθω, ngru (ἀντὶ ngreu) ἐγείρου, gezò (ἀντὶ gezou) χαῖρε· gezò, o e gezuare χαῖρε, ὦ κεχαριτωμένη⁵, xathe, xathur (ἀντὶ xvathur) γυμνόπους, xarge (ἀντὶ xvare) συρτῶς· lumi e mirr xarge e do mbithej παρέσυρεν αὐτὴν ὁ ποταμὸς καὶ θὰ ἐπνίγετο⁶. Τοῦτο συμβαίνει ἐν πολλοῖς ἐν τῇ συνεκφορᾷ τῶν ἀντωνυμιῶν καὶ δὴ τῆς τριτοπροσ. τοῦ ἐνικ. *e* μετὰ τοῦ τε. αὕτη κατὰ τὸν Κουπιτώρη ν εἶναι «εἶναι παντὸς γένους Ἀλβανικὴ αἰτιατ. τοῦ

τάφρ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Mary Dawes (Ἀθῆναι 1898) σ. 43), ὅτι ἦτο διάμεσος ἡχος μετὰ τῶν Λατ. *e* καὶ *i*, καὶ ἀναφερόμεθα εἰς τὸν γνωστὸν στίχον τοῦ Κρατίνου: «ὁ δ' ἡλίθιος, ὥσπερ πρόβατον, βῆ βῆ λέγων βαδίζει» ἀλλὰ τὸ η ἐνταῦθα οὔτε *i* οὔτε *e* δύναται νὰ εἶναι, ἀλλὰ τὸ κλειστὸν *e* τῆς Ἀλβανικῆς (be be βελάζει τὸ πρόβατον).

¹ Λαογρ. Α' 103 μεσ. ² Αὐτ. ³ Αὐτ. ⁴ Αὐτ. 91. ⁵ Λουκ. 1, 28. ⁶ Ἀντὶ mbytej, Meyer Albanesiche Studien V, 23.

ἐνικοῦ ἀναφερομένη εἰς πρόσωπον ἢ πράγμα καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς (ἐλληνικὰς) *εἰ, ἐ, αὐτόν, αὐτήν, αὐτό*, (τὰς Λατ.) *se, eum, eam, id* κττ. καὶ τὰς γαλλικὰς *le, la* ¹. *te kem, e ap* ². ἂν τὸ ἔχω, τὸ δίδω (ἀντὶ (τε e) *ta kem*), *nde e thefsha do te benj* ἂν τὸ εἴπω θὰ τὸ κάμω (ἀντὶ *do ta benj*) ³, *te marr, te ken* νὰ τὸ πάρω, νὰ τὸ ἔχω (τῆς Μεταφράσεως· ἀντὶ *ta marr, ta ken*)· *dua te marr grua* θέλω νὰ τὴν πάρω γυναικα ⁴. ἐπίσης καὶ ἡ ἀντων. *na* (ἀντὶ *neve*) ἡμεῖς.

3. Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ῥηματικοῖς καὶ ὀνομ. τύποις.

v ἀντὶ *ll*: *ma vi* ὁ πόθος (ἀντὶ *malli*), *privi* Ἀπρίλιος (ἀντὶ *prilli*), *kava* (ἀντὶ *kalla*) ἔθαψα, *sova* ἤνεγκον (ἀντὶ *solla*) ⁵, *mbona* ἔσπειρα (ἀντὶ *mbolla*), *ngaj, ngavi* (ἀντὶ *ngjalli*) ἐξωογόνησεν, ἡ τρέπονται τὰ *ll* εἰς *j*: *mjeguj* καταχνιά (ἀντὶ *mjegull*) ⁶. *diej* ἥλιος (ἀντὶ *diell*) *uj* ἐλαία (ἀντὶ *ulli* ἐν Ἀττικῇ καὶ Ἑλικῶνι *lli*). Ἐνίοτε καὶ ἐντελῶς ἀποβάλλονται τὰ *ll*: *kuos* βόσκω (ἀντὶ *kullos*), *rraon* ἀραιῶ (ἀντὶ *rrallon*). Ἐν Ὑδρῶ τὰ *ll* τρέπονται εἰς *f*: π.χ. *gruaja ruaf* (ἀντὶ *polli*) ἡ γυνὴ ἐγέννησε ⁷, καὶ *r* ἀντὶ *ll*: *rotur* (ἀντὶ *rotull*) πέριξ.

j, i ἀντὶ *l*: *pjag* ἦπαρ (ἀντὶ *planç*), *pjagos* πληγώνω (ἀντὶ *plagos*) *piesht*, ψύλλα (ἀντὶ *plesht*), *pjang* οἰκογένεια (ἀντὶ *plang*), *fije, fije me* κοιμῶμαι, κοιμώμεθα (ἀντὶ *fle, fleme*) *ea, eani* (ἀντὶ ἔλα). ἐν *Budi eja* ὅπως τὸ Νεοελλ. *ἐγια*. ἀλλὰ καὶ *fruturoj* (ἀντὶ *flytyronj* ἵπταμαι). παρὰ ταῦτα ἔχομεν καὶ τὰ ἀντίθετα *l* ἀντὶ *j*: *val* ἔλαιον (ἀντὶ *vaj*), *mil* χίλιοι (ἀντὶ *mij*), *valitonj* (ἀντὶ *vajton*) μοιρολογῶ, *keltonj* (ἀντὶ *kujtonj*) ἐνθυμοῦμαι, *perpjelte* ἀνήφορος (ἀντὶ *perpjete*), *te dilsh* νὰ γνωρίζης (ἀντὶ *te dish*), *mbejeth, mbjodhi* ⁸ συνάγω, συνήγαγε (ἀντὶ

¹ Διατριβὴ σ. 6. αὕτη, κατὰ πάντα ἀξιόλογος, ἐγράφη «κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διάλεκτον τῶν Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων», (διότι Ὑδραῖος ἦν ὁ ἐνθουσιώδης γυμνασιάρχης Κουπιτώρης) καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν (ἔτ. ΚΣ' περίοδ. β' ἀρ. 23-24 τοῦ μηνὸς Μαρτίου), ἐντεῦθεν δὲ ἐξεδόθη καὶ ἰδιαιτέρως εἰς 17 σέλιδον φυλλάδιον. ² *ap* διαλεκτικὸν (ἀντὶ *jar*) κατὰ τὸ Γεγικόν. συγγέεται δὲ πρὸς τὸ *ap* ἀνοίγω· *do ti ap te gjitha* Ματθ. 18,26 δώσω σοι πάντα, ἀλλὰ καὶ ἀνοίξω σοι πάντα. ³ Διατρ. Κουπιτώρης σ. 7. ⁴ Λαογρ. Α' 104.

⁵ Ἐκ τοῦ ἀορ. *sova* ἐν Κρανιδίῳ καὶ Μεθάνοις ἐσχηματίσθη ῥῆμα *meson* φέρω καὶ ἀορ. *mesona*.

⁶ Ἰδιον τοῦ Πόρου καὶ τῶν ἐν Ἱταλίᾳ Ἀλβανῶν τυγχάνει ἡ τροπὴ τῶν *ll* εἰς *g*: π.χ. *vga, tagantise* (ἀντὶ *vella* ἢ *vlla, dallandise*, ἀδελφός, χελιδὼν) *vga-stimis* (ἀντὶ *vllastimis*). βλ. Weigand, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 204. κακῶς οὗτος λέγει ὅτι τὰ *ll* διατηροῦνται ἐν Ἀττικῇ.

⁷ Κουπιτώρης ἐνθ' ἀνωτ. σ. 5.

⁸ Ὁ Γρηγ. ἔχει τὸν μετὰ τοῦ *e* τύπον: *e mbejidhesne shume turme te di-jiojne* Λουκ 5.15.

mblesh, mblodhi), velenj ἄξιζω (ἀντί vjenj), gole στόμα (ἀντί goje. τοῦτο Γεγικόν), ndelenj καὶ ndelesë (ἀντί ndjenj καὶ ndjese) συγχωρῶ, συγχώρησις, gluha καὶ glufa (Weig.) γλῶσσα (Τοσκ. gluha, ἀλλὰ καὶ gjua), glisht δάκτυλος (Τοσκ. glisht καὶ gjishti· οὕτω καὶ ὁ Rossi), hilq ἔλκω, τραβῶ (ἀντί heq), i glatë ὑψηλός (ἀντί i gjatë), glias ὁμοιάζω (ἀντί ngjas), ulem κύπτω (ἀντί unjem), klofsha εἶην (ἀντί qofsha), me klenë τὸ εἶναι (ἀντί me qene), glunj γόνυ (ἀντί glu καὶ gjuri). καὶ ἀποβάλλεται τελείως ἐνίστε· π.χ. fudhe (ἀντί fludhe), shqeper (shkleper) χωλός.

Περὶ τῆς τοῦ / τροπῆς παρατηροῦμεν ὅτι συμβαίνει, ὅσον κατερχόμεθα ἐκ τῆς ἐνδοχώρας πρὸς τὴν παραλίαν· π.χ. ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ Δρύσπης (Πελοπόννησος) ἀκούεται vaj, ἐν δὲ Μεθάνοις val. οὕτω καὶ ngjall - me ngauë τὸ ζῆν, ἦτοι τὰ ll ἐτράπησαν εἰς u (ὅπως ἐν Κρήτῃ λάκκος - οὐάκκος). Πρὸς τούτοις ἐνίστε ἀντί τοῦ j ἔχομεν h mbahu¹.

th ἀντί *f* : thengill ἄνθραξ (ἀντί fengill), i thelle βαθὺς (ἀντί i felle), therë πέτρα (ἀντί fera), thelleze πέρδιξ (ἀντί felleze). ταῦτα πάντα ἤκουσα ἐν Ἑλικῶνι.

Ἰδιον δὲ τῆς Γεγικῆς ἡ τροπὴ αὕτη τὸ *f* εἰς *th*· thele τεμάχιον (ἀντί fele) καὶ thellim βάθος (ἀντί fellim)². ἔχουσι τοῦτο καὶ οἱ Τσάκωνες θυτρούνον — φυτρώνω, θίλε — φίλος, νύθη — νύμφη³. ἡ δὲ Νεοελληνικὴ ἀντιθέτως φηκάρι—θηκάρι, ὅπως καὶ ἡ Τοσκικὴ fron—thron θρόνος. Κατωτέρω περὶ τῆς ἐτυμολογίας Ἀθηνᾶ λόγον ποιούμενος προσεκόμισα πρὸς τοιαῦτα τροπῆς τοῦ *f* εἰς *th* ἁλβανικόν, ὅπως καὶ τὸ thur (φράσσω καὶ) θώμαξ (πρὸς ὁμηρ. φάρος καὶ Ἑσυχ. φᾶραι· ὑφαίνειν).

4. Ἀνάπτυξις φωνηέντων καὶ συμφώνων.

Ἡ πρὸς N. τάσις τοῦ νὰ ἀποβάλλωνται τὰ ἀλλεπάλληλα σύμφωνα παρουσιάζει ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κλειστοῦ· gjimesë ἡμισυς (ἀντί gjysme), vëner (vrer) ἰός, vëneshte ἄμπελος (ἀντί vreshte), ἀμφότερα Γεγικά, Shen-miter ἅγιος Δημήτριος (Shmitri. ἀλλὰ sheng vangjel)⁴ therrës φωνάζω (ἀντί thr-

¹ Thjake, mos mbahu me trimë - do ta (γρ. ti) vrase shqepetima θειά, μὴ κρατεῖσαι μὲ τὸ παλληκάρια, θὰ σοῦ τὰ σκοτώσῃ τὸ ἀστροπελέκι (Λαογρ. Β' 91,82).

² Ἀντιστρόφως κἀνταῦθα ὁ Ha hn (II σ. 21) σημειοῦται τὰ Τοσκικά ἀντί τῶν Γεγικῶν. περὶ τῆς τροπῆς ταύτης βλ. Meyer Alb. Stud. I (1883) σ. 30-34.

³ Μπέλλου Ἀλβανικά σ. 14.

⁴ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἀνεξήγητον τὸ nestre ἀντί nesëre· πάντα δὲ τὰ ἄλλα πρὸς τοῦ Weigand (σ. 204) οὐ κεῖται ἐνταῦθα ἐν τῇ ἀναπτύξει. Περὶ ἀναπτύξεως βλ. Χατζιδ. Ἀκαδημ. Ἀναγν. Α' 147, Β' 545-548. Τὸ δὲ mesonj Τοσκ. μαν-

res)¹, plesés σκάσε (ἀντὶ plas), shprente ἤλπιζε (ἀντὶ shprente), mjalte μέλι (ἀντὶ mjalte), belè ἀγοράζω (ἀντὶ ble, te belij), mbeleth συνάζω (ἀντὶ mbleth), mbejedhene συνάζουσι (ἀντὶ mbledhene) καὶ mbelidhuni συναχθῆτε (ἀντὶ mblidhi)². οὕτω καὶ ἐν τῇ κλίσει τῶν ῥημάτων vinjene, temeshohene κττ. ὁμοίως καὶ ἐν τῇ κλίσει τῶν ὀνομάτων ἐπεκτείνεται ἡ κατάληξις: sqeparine τὸ σκέπαρον (ἀντὶ sqeparë), vdedekja ὁ θάνατος (ἀντὶ τοῦ Τσαμικοῦ καὶ Ἰταλ. deqja καὶ Τοσκ. vdekja), hazineja ὁ θησαυρὸς (ἀντὶ hazna Τουρκ.), hasmerite οἱ ἐχθροὶ (ἀντὶ hasmit Τουρκ.). Παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς ἐπέδωκεν ἐπὶ πλέον ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κλειστοῦ ε (βλ. Δημ. Camarda: Fyletia e Arbenore perez kanekate (ἀντὶ kengete ἄσματα), laoshima (ἀντὶ laoshme λαϊκά) enketshyme ne shkjipe). ἄξιοσημείωτα καὶ τὰ ἑξῆς: mekata (ἀντὶ τοῦ Γεγικοῦ mpkata ἁμαρτήματα Bogdan ἐν Diturija II 268), mesonj πάσχω (ἀντὶ psonj ἢ psonj). Ἡ ἀνάπτυξις ὀργιάζει ἐν τῇ μετὰ τῶν ὀνομάτων συνεκφορᾷ τῶν προσ. ἀντωνυμιῶν at πατήρ, titati ὁ πατήρ (ἀντὶ iati) γεν. te jatit. emma ἡ μήτηρ, tejemmen τὴν μητέρα (ἀντὶ temmen καὶ Τοσκ. temmen), ne shteri t'atia εἰς τὸ σπῆτι του (ἀντὶ ne shteri te ti), vetshene e tia τὸν ἑαυτὸν του (ἀντὶ vetjen e ti). Καὶ εἰς τινὰ ὀνόματα: dejerse (ἀντὶ dirse) ἰδρώς. Σπανιώτατα δὲ παρουσιάζονται ὀνόματα μετ' ἀναπτύξεως συμφώνων π.χ. τὸ nestre (ἀντὶ nesere) αὐρίον, djelme (ἀντὶ djem) παιδιά, (djalthë (ἀντὶ djathe) τυρός, ziarim (ἀντὶ ziar) πῦρ.

5. Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἐξομαλισμὸν καὶ εὐφωνίαν.

meritem (ἄ. merzitem) ἀπεχθάνομαι, kescenj (ἄ. kercenj) πηδῶ, dufej, αἰτ. dufejne (ἄ. dyfek), grua (ἄ. gruva) γυνή, dua (ἄ. duva) θέλω, ne (ἄ. nde) εἰς, mekat (ἄ. mpkat) ἁμαρτία, sheh (ἄ. msheh), Γεγ. fsheh Τοσκ.) κρύπτω, la (ἄ. lart) ὑψηλά³, nit (ἄ. ngit) κολλῶ, zit (ἄ. nxit) βία, dierte (ἄ. dverte θύραι (ἀποβολὴ τοῦ v καὶ ἀνάπτυξις i)⁴, bukursohem (ἄ. xbukurohem) ἐξωραίζομαι,

θάνω ἐν Ἑλλάδι λέγεται nxe çete ra nxure? psonj παρὰ τοῖς Βορείοις διδάσκω (Bogdan ἐν Ditur. II, 268).

¹ Καὶ Ἰταλοαλβανοί therresh (Scand. 148).

² Τοῦτο καὶ Γέγιδες mbeledhine (ἀντὶ mbledhen). δυσξύμβλητα ταῦτα παρ' ἡμῖν. e mbejdheshe shumeturme συνήγοντο ὄχλος πολὺς Λουκ. 5.15.

³ Κακῶς ὁ Weigand, γράφει lert Ἀττικὸν καὶ Γεγικὸν καὶ nalt Τοσκικὸν (σ. 205).

⁴ Σανσκρι. dvara-m, (ἀρχ. Σλαβων. dveri). τὸ dver ἐξαίρει καὶ ὁ Bopp ὡς ἀκραιφνὴ τύπον τῆς ἀλβανικῆς.

s h k u m e (ἄ. shkumb) ἄφρος, r r g j e n t (ἄ. errgjent Λατ. argentum) καὶ Ἰταλοαλβ. rrgjan. Ἔχομεν καὶ μαλάκυνσιν τοῦ k : n g u g (ἄ. ckuq) ἐρυθραίνω (μετὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ c ἀνάπτυξιν εὐφων. n), g r u n d e (ἄ. krunde) πίτυρα, g u x o n j (ἄ. kuxonj) τολμῶ, s g j o h e m, (ἄ. sqohem) ἐξυπνῶ, ὅπερ καὶ ἀποβάλλεται u n d r e (ἄ. kundre) ἐναντίον. καὶ μεταβολὴν τοῦ ç εἰς c: m e l c i (ἄ. melci) ἦπαρ, καὶ εἰς shq: s h q a n (ἄ. çanj) θραύω, s h q e r (ἄ. çer) σχίζω.

6. Περὶ τῆς προσ. ἀντωνυμίας ὑπε ἐγώ¹, μετοχῶν τινων, τοῦ εὐφωνικοῦ th καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν.

Ἡ ἀντωνυμία αὕτη εἶναι σπουδαῖον διαλεκτικὸν γνώρισμα. Ἐν τῇ Μεταφράσει ἔχομεν *u* π.χ. do tua bej *u* kete², xdo dhri qe nuke ben tek *u* (ἄ. de mua Τοσκ.) peme³, nde mos qentrofi tek *u*⁴. ἀλλὰ καὶ ὑπε ἐν τῷ αὐτῷ μάλιστα στίχῳ qentroni mbe mua edhé *u*πε mbe ju. Ὅσον ἀπολύτως ἐπικρατεῖ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ τὸ *u* τοσοῦτον σπανίζει ἐν τῇ Τσαμικῇ. μόνον οἱ Λιάπηδες, οἵτινες τὰ τελικὰ περικόπτουσι σύμφωνα (pellu, ἄ. pellumb περιστερά), ἔχουσιν ἐνίοτε *u*. καὶ ἐν τοῖς παρὰ H a h n λαογραφήμασι τετράκις μόνον ἀπαντᾷται τοῦτο *u* martonem ἐγὼ νυμφεύομαι, kam *u* vellazer? ἔχω ἐγὼ ἀδελφούς⁵; Ὁ D o z o n ἔχει μόνον ὑπε.

Συνήθως ἀποβάλλεται, ὡς εἶδομεν, καὶ τὸ t ἐν τοῖς ῥήματι. τύποις (kerune - kerune) καὶ τῇ αἰτιατ. τοῦ ἐνικ. Z o n e, m o n e, m b r e n e (α. Zotne, motne, mbretne κύριον, ἔτος, βασιλέα). ἔτι δὲ n o n j e - d n o n j i τίς, κάποιος. e n e t e - endete τὰ ἐνώτια (Τοσκ. veth), καὶ n g j e n j - ndjenj αἰσθάνομαι. Ὁ W e i g a n d (σ. 204) ἐνταῦθα ἔχει καὶ n g j i n j - ndinj, ὅπερ σημαίνει καταλαμβάνω (καὶ οὐχὶ παρατηρῶ) ἀντὶ τοῦ Τοσκ. marr vesh π.χ. neke n d i t ç e flit δὲν καταλαμβάνει τί λέγει πβλ. καὶ τὸ δίστιχον: djlmeria njihete τὰ παλληκάρια γνωρίζονται.

ama del do n d i h e t e ὅταν ἐξέλθουν θὰ καταλαμβάνονται⁶.

Ἄλλη μεταβολὴ ἐν τούτῳ τῷ ῥήματι δὲν γίνεται.

Μετοχαί. Καὶ ὁ μετοχικὸς τύπος διαφέρει τοῦ γνησίου Τοσκινοῦ ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς παραδειγμάτων:

¹ Τὸ u n e, ἀρχικὸς τύπος, συναπτόεν πρὸς τὸ Αἰολ. ἰώ ν. οἷ τε Γέγιδες καὶ Ἰταλοαλβ. ἔχουσιν *u*.

² Ἰωάνν. 14,13. ³ 15,2. ⁴ Ἰωάνν. 15,4.

⁵ Alb. Stud. II, 132, 165, 167, 168. Ἐν Ἀργυροκαστριτικῷ ποιήματι (Diturija, III, 314): deftome te te deftoj—une sa viet do te rroj δεῖξε μοι, νὰ σὲ δεῖξω, ἐγὼ πόσα ἔτη θὰ ζήσω. ἐνταῦθα ὁ ῥυθμὸς ἀπῆται *u*. Ὁ Bogdan ἔχει ὑπε.

⁶ Λαογ. Β' σ. 104, 196. Περαιτέρω ὁ W e i g a n d λέγει (σ. 204) ὅτι καὶ ἀντὶ nk, mp ἔχουσιν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ ng, mb, ὅπως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ.

duke r r a r e πίπτων (ἀντὶ dyke r r e n e) ¹, ἦτοι ἔχομεν r ἀντὶ n. καὶ ἀντιθέτως neke keje b e n e u t e n j i a p ū s i ² (ἄ. bere) εἶχον καμωμένην, mi-re bene καλῶς καμωμένον, jam n x e n e t e z e t e t j e r e ἔχω μαθούσα ³ (Τοσκικὸν). Συνηθεστάτη εἶναι ἡ μετοχή τοῦ οὐδ. ῥήματος l e j = γεννῶμαι (ἄ. lind) i l e r e ὁ γεγεννημένος ἢ (γεννηθείς) ish tri dit ς' ish l e r e ⁴ εἶναι τρεῖς ἡμέρας γεννημένος. συναντῶμεν δὲ καὶ τοὺς περιέργους τύπους τοῦ ha καὶ thaj (τρώγω, ξηραίνω) a j t u r, καὶ t h a j t u r v a r t u r, (ἄ. vajtur) ἀπερχόμενος, t h e r t u r (ἄ. therur) ἐσφαγμένος, καὶ v e (ἄ. vajtur) ςε jane v e n e n j a t r e b o t e Λαογρ. B' 116, 35 ποῦ εἶναι παημένοι εἰς ἄλλον κόσμον.

Οὕτως ἔχει ἀεὶ καὶ ἡ Μετάφρασις καὶ τὸ μετοχικὸν t e l e r i t e ἢ γέννησις. Ἄλλοτε ἀντὶ τοῦ r συναντῶμεν m, ἦτοι ἔχομεν Γεγικὴν μετοχήν :

mal' i l a r t e (i) l u l e z u a m βουνὸν ὑψηλὸν ἀνθισμένον

ishte n j e t r i m i p a m a r t u a m ⁵ ἦτο ἓνα παλληκάρι ἀνύπανδρον. g r a t e m a r t u a m e ⁶ γυναῖκες ὑπανδρουμέναι, t e s h t r e n g u a m e t e αἱ στενοχωρίαί, t e d e r g u a m i t e ἡ ἀποστολή ⁷. ἀλλὰ καὶ t e q e r t u a r i t ἡ ἐπιπληξις ⁸. Ἡ Τοσκικὴ εἰς ταύτας ἔχει r i l u l u z u a r e i p a m a r t u a r e κττ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἀξιοπαρατήρητον καὶ ὑποδηλοῖ τὴν τάσιν τῶν διαλέκτων πρὸς μόρφωσιν κοινῆς γλώσσης, ὅ,τι ἀκριβῶς συμβαίνει νῦν ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἐφημερίδων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀλβανίας. καὶ ἐκεῖ ὁ Τοσκικὸς τύπος διαμορφῶν ὁσημέραι τὴν κοινὴν ἔλαβεν ἐκ τῆς Γεγικῆς πλὴν ἄλλων καὶ τὴν μετοχήν, ἣν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἔχει ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ π. χ.

j a p i n m s i m e t t u e i d e r g u e m t e s h t y p e n j a v e p e r j a n e.

n j e a r t i k u l l t e g j a t e m b i k t o t e b o t u e m n e n j e f l e t o r e.

n e k r y e t e n j e r r u g e s, e c i l a a s h t f r e k u e n t u e m e p r e j t e h u a j v e.

Τὸ εὐφωνικὸν t h. Εἶναι περίεργος ὁ τρόπος τῆς συνδέσεως τοῦ ὀνόματος μετὰ τῆς κτητ. ἀντωνυμίας διὰ τοῦ t h, χάριν εὐφωνίας, ὅστις σπανίως ἀπαντῶμενος ἐν τῇ νοτίῳ Ἀλβανίᾳ ἐπέδωκε τὰ μάλιστα ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ π.χ. d j a l e t h - i m, v e l l a t h - i m ⁹ παιδί μου, ἀδελφέ μου, d j a l e t h i n e t i τὸν υἱόν του ¹⁰, i p a r e t h i f l o r i, i d i t e t h i, i t r e t e t h i ¹¹, v g j e r i t h - i m ὁ πεῦκος μου ¹², l u m t h i a y ς o p e v e n d εὐτυχισμένον ἢ καλότυχον ἐκεῖνο τὸ μέρος ¹³, p u n e t h i ἡ δουλειά ¹⁴, n i k o q i r t h, s h o k t h, σύντροφος, m a l t h i πόθος. v e t m i t h μόνος, s o n t e n i t h ἀπόψε ¹⁵. προσαρτώμενον

¹ Λαογρ. A' 82,3. ² Weigand 178. ³ Meyer All. Stud. V, σ. 9. ⁴ Λαογρ. A' 93. ⁵ Αὐτ. B' 104, 189. ⁶ Meyer Alb. St. V, 34. ⁷ Αὐτ. 36, 46. ⁸ Meyer 36 καὶ 46 i f i l l u a m i ὁ μονογενής.

⁹ Λαογρ. A' 102. B' 116,35. ¹⁰ Meyer Gramm. 61 τοῦτο ἐν Κοριτσῇ ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Μήτχοῦ, ὅθεν ἀμφίβολον. ¹¹ Λαογρ. B' 111,263. ¹² Αὐτ. A' 102. ¹³ Hahn II, 134. ¹⁴ Weigand 194. ¹⁵ Scanderbeg 170, 166.

δὲ εἰς τὸ θέμα τοῦ ὀνόματος λαμβάνει τὰς πτωτικὰς καταλήξεις: i lavosi kra-
hethin τὸν βραχίονα, djalithin¹. Κατάχρησιν ποιεῖται ὁ de Rada εἰς
τὴν μετοχὴν me vrathim φονεύων, me prethim κόπτων, me dejturith
μεθυσμένος. Οὕτω καὶ ἐν Budi τῆς βορείου Ἀλβανίας: petkuthi ἐπενδύ-
της, fillthi μικρόν, νημάτιον. ταῦτα καὶ τὸ Ἰω. 13,30 djelmthithe mi
τεκνία μου δηλοῦσι πασιφανῶς, ὅτι τὸ εὐφωνικὸν th κατήντησεν ἔπειτα ὑπο-
κοριστικὴ κατάληξις. Περὶ τούτου οὐδεὶς τῶν γραμματικῶν ἐσημειώσατό τι,
πλὴν τοῦ Meyer ἐξηγησαμένου διὰ πολλῶν παραδειγμάτων μόνον τὴν θέ-
σιν καὶ γένεσιν νοῦ th καὶ ἐν ἄλλοις ὀνομαστικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις².

Τὸ ὑποκοριστικόν - zε. Καὶ τούτου ὑπερβολικὴ ἐν Ἑλλάδι γίνεται
κατάχρησις. Ἐν τοῖς λαογραφήμασι π.χ. τοῦ κ. Σωτηρίου συναντῶμεν kase-
leze, bukeze ψωμάκι, pallathureze, djaleze παιδάκι, mjekre-
ze, tutizenevet ἀπ' ὅλους³, dromizene. Ἐντεῦθεν μετεδόθη καὶ εἰς
τὰ ἐπιρρήματα ἄνευ ὅμως ἐννοίας σμικρότητος. vertetaze⁴, fshhehaze
κρυφίως⁵, glunjaze γονατισί,⁶ njeçikeze⁷. ἐν τῇ Μεταφράσει
καὶ εἰς -za: faqeza dot u thom juvet παρρησίᾳ λαλήσω ὑμῖν⁸. Ἐν Πόρφ
ὑπάρχουσι καὶ ἐπιρρήματα λείγοντα εἰς -risht: burrerisht γενναίως,
grarisht γυναικωδῶς⁹. Ταῦτα τὰ τελευταῖα νῦν ἐν Ἀλβανίᾳ πολιτεύον-
ται, τὰ δ' ἀνωτέρω πάμπαν ἀήθη. Περίεργος εἶναι καὶ ἡ προσφωνημα-
τικὴ τούτων κλητικὴ, tatezô, mëmezô καὶ mëmezô, thjakëzô,
πατεράκι, μανίτσα, θειίτσα, vashëzô κοριτσάκι καὶ bilezô¹⁰. Σπανιώτατα
καὶ ταῦτα παρ' ἡμῖν¹¹. συνήθεις αἱ κλητ. εἰς -o: memmô¹², Zotô: si po-
munt te benete kejo pune Zotô¹³ (ἀντί ο Ζοτ), birô καὶ birô, καὶ ne-
nô (οὕτω καὶ μόνον ἀκούεται ἐν Κοριτσᾷ) ἂ. παιδί μου, μητέρα μου π. χ.

nismu, nismu dhentëzô...

uratene mëmezô¹⁴.

Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἐν τοῖς ᾄσμασι καὶ ἐν τέλει διαφόρων τύπων:

¹ Αὐτ. 144. ² Alban. Studien I, 31-34.

³ Meyer Alb. Stud. V, 10, 15. ⁴ Λαογρ. Α' 104, Meyer 41, Χριστοφ.
vertet ἀληθῶς. ⁵ Weigand 194. ⁶ Meyer 35. ⁷ Ὀλίγον, εἶναι τὸ μόνον τοῦ εἵδους
τούτου, ὅπου ἐνθυμοῦμαι λεγόμενον ἐν τῇ περιφερείᾳ Δεβόλεως, ὅπερ ἐν Κοριτσᾷ
καὶ ἐν Πόρφ συνηθέστατον ὑπ' ἄλλον τύπον ἦτοι çike (Meyer 37). ⁸ Ἰω. 16, 25.
⁹ Meyer 39, 40. ¹⁰ Meyer 60. ¹¹ Ἀπαξ παρὰ Hahn II. 141 delezo προβατάκι
¹² Αὐτ. 166. ¹³ Weigand 192. Ἐξ ὑποκοριστικῶν τοιούτων προήλθον αἱ τοπωνυμιαί
τῆς Ἀττικῆς Θράσιζας, Ντράσιζα, Πύριζα, Κοπρίζα, Δρέζα, Ξυλοκέριζα, Καλογρέ-
ζα, Βελανιδέζα κττ. Βλ. Τοπωνυμίας τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τοῦ φίλου Ι. Σαρρῆ ἐν Ἀ-
θηνᾷ τόμ. 40 σ. 117-160.

¹⁴ Ἐκ Ῥίτσας, Ἡμερολόγ. Δωδώνη Β' 1899, σ. 130.

Ç' jan ata qe viin - ô?
 Mena ime moj nen - ô?
 Jane krushq Ducatas - ô
 bija-ime moj bij - ô! ¹

Τοιαῦται καὶ τοσαῦται αἱ ποικιλίαι καὶ διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς καὶ ταύτας ἐν ταῖς οὐσιωδεστέραις περιορισθέντες συνηγάγομεν ἐνταῦθα, ἵνα ὁ διεξιὼν τὴν Μετάφρασιν ἔχη ἀεὶ ὑπ' ὄψιν πρὸς πλήρη κατανόησιν τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως. Ἡ διάλεκτος αὕτη ἐπὶ 600 σχεδὸν ἤδη ἔτη ἐν τῷ τερπνῷ τῆς Ἑλλάδος κλίματι μεταφυτευθεῖσα ὑπέστη διάφορον ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης τῆς μητροπόλεως ὥς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὴν φθολογίαν ὥς πρὸς τὴν λεξιλογίαν δὲ ἀντὶ τῶν ὀλίγων Τουρκικῶν καὶ Σλαβικῶν λέξεων ἐκείνης ἐνταῦθα ἔχομεν εἰς πλησμονὴν τὰς ἑλλ. λέξεις καὶ ὀλίγας φραγκικὰς, ὥστε ὁ ἀδαῆς τῆς Ἑλληνίδος Ἀλβανὸς δυσκόλως τῇ ἀληθείᾳ δύναται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μενιδιάτου καὶ Κουλουριώτου.

II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διαστέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τοσκικῆς.

Ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου παρετάξαμεν λέξεις τινὰς τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ἀπαντιωμένας ἐν τῇ Μετάφρασει. Ἐνταῦθα σταχυολογοῦμεν ἄλλας ἐκ ταύτης ιδιωματικὰς συνήθως ὑπὸ ἄλλον παρουσιαζόμενας τύπον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν προειρημένων καὶ συνάπτομεν ἅμα τὴν ἀντίστοιχον Τοσκικὴν λέξιν. Οὕτω δύναται ὁ ἀναγνώστης ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς διαλέκτου λαμβάνων εὐχερῶς νὰ διακρίνῃ τὰ ἐν τῇ Μετάφρασει διάφορα τῆς τῶν Νοτιοαλβανῶν γλώσσης. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι οὔτε πάσας ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ τὰς διαλεκτικὰς περιλαμβάνομεν λέξεις, ἀλλ' οὔτε καὶ οἵανδήποτε μὴ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ—καὶ εἶναι μέγα τούτων τὸ πλῆθος—οὐδὲ καὶ τὰς ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν ἢ τῆς Ἑλληνικῆς εἰλημμένας· οὐδὲν γὰρ αὗται συμβάλλονται τῷ προτεθέντι ἡμῖν σκοπῷ, τῆς ἐκθέσεως δηλονοῦν τῶν διαλεκτικῶν διαφορῶν. Φρονοῦμεν, ὅτι σὺν ταῖς ἐκασταχοῦ τῆς παρούσης πραγματείας ἐγκατεσπαρμέναις λέξεσι καὶ βάσει τῶν προεκτεθειμένων ἐν τε τοῖς τύποις καὶ τῇ προσφδίᾳ ἔχει ὁπωσοῦν ἀπληρτισμένην ὁ ἀναγνώστης τὴν τῆς διαλέκτου ταύτης εἰκόνα.

a n d e — de ἐάν. ὁ σύνδ. de πρὸς ἐπίτασιν λαμβάνει καὶ τὸ ἑλλην. ἄν· a n d e do te rosh mire ἐὰν θέλῃς νὰ ζήσης καλὰ M.17,20 ², a n d e befsha u kete ἐὰν ἔκαμνον ἐγὼ τοῦτο M.33, a n d e je trim i mire ἐὰν

¹ Ἐν Λαπουριῇ, Diturija III σ. 342.

² M= Meyer Albanesische Studien V.

είσαι καλὸ παλληκάρι M.33, and e me do èαν με ἀγαπᾷς. εἶτα καὶ μόνον τὸ ἄν' a n ishte edhe ndonje ftoho ἄν ἦτο καὶ κανένas πτωχός.

barem—humbem ἀπόλλυμαι, φθίνω (Γεγ. birem καὶ vdirem καὶ dvirem bdarem) ἐκ τοῦ ἑλλ. βαρ, βάρανθρον, var. ἄλβ. τάφος. Ἀμφίβολον τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Χριστοφορίδου, ὅτι τὸ barem εἶναι καὶ Τσαμικὸν (ἢ Μετάφρασις ἐν γένει ἔχει humbas καὶ humbem). Τὸ ὄημα ἔχει ποικίλους τύπους ὡς δεικνύουσι τὰ ἑξῆς πρδγμ. i erth te baren mente τοῦ ἦλθε νὰ χάσῃ τὰ μυαλὰ Λαογρ. Α' 104, do barete njeri nga na θὰ χαθῇ ἓνας ἀπὸ μᾶς Β' 93,89, sa te baremi te di-me mire te baresh ti ἄντι νὰ χαθοῦμεν οἱ δύο, καλλίτερα νὰ χαθῇς σύ, nga ketu je baretur e έντεῦθεν εἶσαι χαμένος Λαογρ. Β' 105,208, u buarne ἐχάθησαν 115,26, baru χάσου M.55, ata ce kane te raka... barene edhe te rakate (ἐνεργητ.) οἱ ἔχοντες τὰ ὀλίγα, χάνουσι καὶ τὰ ὀλίγα M. 15, rbier jetene t' ime χάνω τὴν ζωὴν μου M.19 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρὸς τοῦτοις καί: te bar jetene t' ime νὰ χάσω τὴν ζωὴν μου M.19, e rbuare separatene καὶ rbuarm separatene ἔχασαν τὸν πέλεκυν, ἐχάσαμεν τὸν πέλεκυν M. 25, rbirhem M.28 (ὁ ἐνεστώς), e gati te bir edhe jeten e tia καὶ ἔτοιμος νὰ χάσῃ καὶ τὴν ζωὴν του M.29. Ἐν Ἑλικῶνι καὶ ὁ ἄορ. u mbuarsa ἐχάθην, u mbasare ἐχάθησαν, ce mbures? τί ἔχασες; Ὁ Χριστοφ. (σ. 16) ἔχει καὶ ἐνεργ. τύπον μετὰ παθ. σημασίας vdir καὶ bir κτλ. Γεγικὸν καὶ τοῦτο· ὅθεν ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι συμφυρμός τῶν δύο τύπων (βλ. birhem).

bicele καὶ bizgela — perplot πληρέστατα M.70.

binjar — binjak δίδυμος M.51.

birhem καὶ rbirhem ἀφαρπάζομαι, ἐκλείπω (βλ. barem)· te mos birhete fara e shqirjese νὰ μὴ ἐκλείψῃ τὸ γένος τῆς Ἀλβανικῆς M.7, e vej te birhej karavi καὶ πηγαινέ νὰ χαθῇ τὸ καράβι M.16, te pasurit e mbretit birhete ἡ κτῆσις τοῦ βασιλέως χάνεται καὶ rbor e ἀπώλεσα M.40.

blonj, mblonj—(mbush), mblush γεμίζω (πί-μ-πλη-μι, im-ple-o)· mbluane tuti kozmine nga te thenete ἐγέμισαν ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ τὰ λόγια M.45, me bluve gjine lot μ' ἐγέμισες τὸν κόρπον δάκρυα Λαογρ. Α' 89,51, muair nje nenekrye e bloj mire, πῆρε ἓνα προσκέφαλον καὶ τὸ ἐγέμισε καλὰ 101. ἐν Ἑλικῶνι mbluonj καὶ mbshronj, Ἱταλοαλβ. bionj. Ὁ πλήρης τύπος ἐν Κοριτσᾷ mbulonj καὶ εἶτα ἐν Ἑλλάδι mbelonj· mbelo spitharine bote γέμισον τὸν πίθον χώματος Λαογρ. Α' 98,121.

bore—debore χιών Λαογρ. Α' 87,34 Γεγικὸν ἀπὸ Βερατίου καὶ πρὸς Νότον debore, ἐν Ἀργυροκάστρῳ καὶ çbore, Ἱταλοαλβ. sbore Hylli i Drites 1931 σ. 511.

bote—dhe γῆ, χῶμα, πηλός· te ecurite per ne bote Λαογρ. B' 103,183 τὸ διὰ τοῦ χῶματος βαδίζειν (=τὸ πλέον ἥσυχον βάδισμα), dote nqalles botne ne shtrëpi θὰ φέρῃς τὸ χῶμα εἰς τὸ σπῆτι (λικμίζων, ἐν Βαθει), theru si thereshe prota—thoe: do na ndanje bota σφάζου ὅπως ἐσφάζεσο πρῶτα εἰπέ: θὰ μᾶς χωρίσῃ τὸ χῶμα Λαογρ. B' 103, 182. ἀλλὰ καὶ κόσμος·

ato kane allargjinote — çe jane ne njatre bote αὐτὰ ἔχουν οἱ ξενιτευμένοι, ποῦ ἔχουν μεταβῇ εἰς ἄλλον κόσμον 116, 35, friksi dheu friksi bota (συνώνυμα) 110,257. Παρὰ τοῖς κυρίως Ἀλβανοῖς bote = γῆ, ἡπειρος, κόσμος, ἄνθρωποι, λαὸς, ξένοι (βλ. Χριστοφ. σ. 49), ἐνῶ παρ' Ἰταλοαλβ. ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν καὶ ἐν Ἑλλάδι· me te ngreheshin corë bote = νὰ τὴν ἐσήκωναν ὡς κομμάτι χῶμα, Scanderbeg 232. παρ' ἀμφοτέροις ὁμως καὶ kozmi (ἰδίως ἐν Ἑλλάδι)· po nde di u babe mjerë-se do benet kozm' i erëe εἰάν ἐγνώριζον δυστυχισμένε πατέρα, ὅτι ὁ κόσμος θὰ σκοτισθῇ¹.

buçe — bushtre σκύλλα· dosa dhe buça bejne ksill ἡ σκρόφα καὶ ἡ σκύλλα συνομιλοῦν M.30.

çan j — thvenj θραύω· çan j bastune θραύω τὴν ῥάβδον, καὶ çon j M.42 (κεάζω).

çel, n cel — ndes ἀνάπτω· n cel ziarmin ἀνάπτω τὴν φωτιά. καὶ οἱ Ἰταλοὶ çel ziarrin² καὶ ruatin pa çelur ἐφύλαξαν ἄσβεστον³.

çegon j — perflas κατηγορῶ, πειράζω· tuti i çegoni ὅλους τοὺς πειράζετε Λαογρ. A' 83,6. (βλ. ἀνωτ. περὶ τῆς ἐτυμολογίας).

çon j καὶ nçon j — gjej, gjenj εὐρίσκω· te te çojë betalia νὰ σὲ εὔρῃ ἡ πανοῦκλα ἐν Βαθει, do ços ndonje bela θὰ εὔρῃς κανένα μπελὰ Λαογρ. A' 86, 30, londari edhe arkudha çuane nje vîç ὁ λέων καὶ ἡ .. εὔρον ἓνα μοσχάρι M.21, neke nçona dhromine δὲν εὔρον τὴν ὁδόν. Παρὰ Χριστοφ. σ. 450 = ὑψῶ Γεγ. çoj syte ne qelle ὑψωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν σημαίνει καὶ στέλλω. Ἐν τούτοις συναντῶμεν σπανίως καὶ τὸ gjenj ἢ μάλλον v gjej· nek u v gjen t nje gur me cepa δὲν εὑρέθη λίθος μὲ γωνίας (ἀγκωνάρι) Λαογρ. B' 108,242, nde jam jashte, mberda v gjen dem, ἂν καὶ εἶμαι ἐκτός, εὐρίσκομαι ἐντὸς 102,173, gjet i ἐπέτυχε M.40. συνηθέστατον τοῦτο ἐν Ἑλικῶνι ἀντὶ τοῦ çon j, ἐν δὲ Κολωνίᾳ σημαίνει κυνηγῶ ἢ τίθεμαι εἰς κίνησιν ἐπὶ ζώων ὀδευόντων ἐν γένει (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς).

çukure πληθ. cukura—xhumbë κορυφή ὄρους· prane nje çukure çuane shume dhent W.174⁴ πλησίον μιᾶς κορυφῆς εὔρον πολλὰ

¹ Diturija τόμ. A' 9. ἐκ Πόρου τὸ ποίημα. ² αὐτ. II. 311. ³ αὐτ. 310.

⁴ W = Weigand Das Albanesische in Attika ἐν Balkan—archiv II. 1926 σ. 167-220.

πρόβατα. *cu ke* τσούκα ἐν Ἀθῶ ἡ ὑψηλὴ κορυφὴ καὶ ἐν Προμετῇ τὰ αἰδοῖα μικροῦ παιδίου.

cu n, *cuci* — *kar* πέος ἐν Ἐλευσίνι, ἐν νοτίῳ Ἀλβανίᾳ *cu n* 12ε-
τὲς παιδίον ἢ *shule* καὶ *cul* ἐν Μαλεσίᾳ.

daldis — *kukonj* θαρρῶ, τολμῶ M.72.

de j — *pasneshre* μεθαύριον E¹. ὁ Χριστ. 94 γράφει : Ἰσαμ.-Ἰργυρ.

djema — *dje* χθές.

deveronj — *parkonj*, *qerthullonj*, *rethonj* κυκλώνω. τὸ *devre* ὑπάρχει καὶ παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς καὶ σημαίνει περίοδον ἢ μᾶλλον ἐποχὴν : *devre q' arrime* ! ἐποχὴν ποῦ ἐφθάσαμεν ! (*deveronj* κάμνω ἑτέραν περίοδον χρόνου εἰς τὴν ξενιτείαν (ὁ Χριστ. ἐαρίζω, περνῶ τὴν ἄνοιξιν).

dertonj, *ndertonj* — *godis*, *benj* κτίζω, κάμνω, κατασκευάζω. *dertonj shterine*, *bojen*, *fagjne* E. κατασκευάζω τὴν οἰκίαν, τὸ χρῶμα, τὸ φαγητὸν (τὸ τελευταῖον καὶ *ndreq*). οἱ Τόσκιδες *ndertonj shterine* = ἐπιδιορθώνω κτλ. ὕπερ καὶ *hujdis* λέγεται καὶ ἐν γένει *ndreq* (=κυρίως ἰσάζω). τούτου δὲ ποιοῦνται κατάχρησιν οἱ ἐν Ἑλλάδι *ndreq zogun* ἀντὶ *spastronj z.* καθαρίζω τὸ πουλί.

di ce behet — *cece behet* κάτι γίνεται E.

di cu be — *cece u be* κάτι ἔγεινεν E.

di ce thonja — *cece thosha* κάτι ἔλεγον E.

dicile — *dicush* κάποιος.

dorberi — *koré*, *tufe*, *turme* ἀγέλη M.43.

drashte — *torbe* τορβάς ἢ τουρβάς E.

dreqt — *dale* me *dreqt* = me nga *dale* σιγὰ σιγὰ, *dre q* ἀκριβῶς, ἴσα E. *ku dre q e kare shterine* ποῦ ἀκριβῶς ἔχουσι τὸ σπῆτι.

dridhem — *kthenem* ἐπιστρέφω. *ama psaraj u droth ne kali* ve ἐγύρισε εἰς τὴν καλύβην W.187, *drithu meta ne grua* ja ἐπίστρεψον ἔπειτα εἰς τὴν γυναῖκα 190, *dridhem te veshtonj* στρέφω νὰ βλέπω Λαογρ. A' 86,32, *dridh te ndajme sevdane* γύρισε νὰ μοιράσωμεν τὸν ἔρωτα B' 95,105, *drith sin' e lua* je γύρισε τὸ μάτι καὶ παῖξε 101,157. Τὸ ῥῆμα *dreth* παρὰ τοῖς Νοτιοαλβανοῖς σημαίνει κλώθω, εὐνουχιάζω καὶ μέσ. *drithem* τρέμω, εὐνουχίζομαι καὶ *dridhet dheu* σείεται ἡ γῆ.

drize — *dru druz*, πᾶν δένδρον u *njit sipre nde nje drize e shkunt farazet e drizese* ἀνέβηκε ἐπάνω εἰς ἓν δένδρον καὶ ἐτίναξε τοὺς σπόρους (τὰ βαλανίδια) τοῦ δένδρου M.29. πᾶν τοῦναντίον οἱ Τόσκιδες *drize* = θάμνος καὶ κατὰ τὸν Χριστοφ. 108 ἄκανθα.

¹ E = Ἑλικῶνος περιφέρεια, χωρία Δομβραῖνα, Χόστια, Ζιρίκι, Κυριάκι κττ.

du a — *duva* θέλω, ἀγαπῶ· *me ndote* (ἄ. *me do*) μὲ ἀγαπᾷς M.41.

duretille — *dhuneti* Γεγ. *dhurate* Τοσκ. δῶρον, χάρις (ἐλλ. δωροῦμαι) M.46.

d h u n e — *turp* ἐντροπή· *me muarr d h u n a e dunjajt* μὲ πῆρεν ἡ ἐντροπή τοῦ κόσμου Λαογρ. Β' 108,238. παρὰ Χριστ. σ. 89 σημαίνει λύπην, βίαν καὶ προᾶξιν ἐπιβλαβῆ.

ea, eani — *ajde, ajdeni* ἔλα, ἔλατε. καὶ ἐν Budi ¹ *eja, eani*. ἀναφέρομεν τὸ τοῦ δημοτ. ἔσματος (Ὑδραίων καὶ Σπετσιωτῶν) ἔγια μόλα, ἔγια λέσα, ὅπερ εἶναι ἄλβανικὸν ἠδόμενον ἀσυναισθήτως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς προανάρχουσμα καὶ ἐπωδὸς ἑλληνικῶν ἔσμάτων.

ec en j — *vete, baràs* περιπατῶ· *ec' nde dhrom' e klanj me lot te zi* περιπατῶ . . . καὶ κλαίω μὲ μαῦρα δάκρυα Λαογρ. Β' 91,79, *te ecurit* τὸ περιπατεῖν 103,183, *ec en j ne bashke* περιεπάτουν ὁμοῦ M. 20. ταύτην τὴν σημασίαν ἀναγράφει καὶ ὁ Χριστοφ. 117, πρὸς δὲ καὶ τὴν τοῦ ἔρχομαι, ὅπερ ἐσφαλμένον. λέγομεν π. χ. *ec jashte* πῆγαινε ἔξω. συνήθως ὁμως παρ' ἡμῖν τοῦτο λέγεται ἐπὶ ζώων φορτωμένων· *mushkat ec en mire* τὰ μουλάρια περιπατοῦσι καλά, *te ecurit' e kalit* τὸ περιπάτημα (ῥεβάνι) τοῦ ἵππου, ἐπὶ ἀνθρώπων λέγομεν *vete* πηγαίνει, *baret* περιπατεῖ.

edhe va — *edhe* ὑπε ἀγῶν· *n' ato ksenjiti te thella* — *meletis te vinj edhe va* (Λαογρ. Β' 96 τέλ.) εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ξενιτειὰν . . . νὰ ἔλθω καὶ ἐγώ.

eh en j — *mpreh, preh* ἀκονίζω· *nje derk i eger* . . . *eh en dhe mbete* ἕνας ἀγριόχοιρος ἀκονίζει τὰ δόντια M.30. *a hem* Γεγ. καὶ *eh em* Τοσκ. πρίσκομαι ἐκ τροφῆς, ὅπερ καὶ *fryhem* ἢ *frihem* λέγεται.

ene — *placka* (Σλαβ.) τὰ πράγματα τοῦ οἴκου· *i shrtotj te flij, po pse pa ai enete* παλὸ τοῦ ἔστρωσε νὰ κοιμηθῇ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶδε τὰ ῥοῦχα παλαιὰ Λαογρ. Α' 93, (do te martonj) . . . *edhe me nje stive ene* Λαογρ. Β' 93,86 θὰ σὲ παντρέψω . . . καὶ μὲ μιὰ στίβα ῥοῦχα Λαογρ. Α' 93,86, *an plhet. ene* Γεγ. ἀγγεῖον. *enete* Τοσκ. τὰ σκεύη τὰ μαγειρικὰ καὶ ἐνώτια.

eshter — *koske* ὁστοῦν W.191 (Σλαβ. *koske* Μαυροβ. *kostke*)· *e brenda jane plot eshtera* (sic) *te se vdekuret* Ματθ. 23,27. ἐντεῦθεν ὡς νομίζω παρέλαβε τὸ ὄνομα ὡς Τοσκικὸν ὁ Χριστοφ. εἰς τὸ Λεξικόν. ὁ Hahn (III 34) ἔχει μόνον τὸ Γεγικὸν *esh t e n a*.

et ja ἡ δίψα ἐν Ὑδρα καὶ Σπέτσαις. παρὰ μὲν τοῖς Βορείοις *et-i kam et per uje* ἔχω δίψαν διὰ νερόν, παρὰ δὲ τοῖς Νοτίοις πάντοτε περιφραστικῶς *me piet uje* μοῦ πίνεται νερό, ὅπως καὶ τὸ πεινῶ: *me ha het buku* μοῦ τρώγεται ψωμί, σπανίως δὲ *kam uri* ἔχω πείναν.

¹ Κώμη τῆς βορείου Ἀλβανίας, ὅθεν ὁ Χριστοφ. ἤντησε πολὺ ὕλικόν.

fare nje — donje κάποιος - α - ο' do gjendet fare nje gjilpere B¹ θὰ εὐρεθῇ κάποια βελόνη. σημαίνει δὲ τὸ fare² καί που, πουθενά, vesh tuane torre fare tate ἐκύτταξαν πέριξ πουθενὰ πατὴρ Λαογο. B' 53, καὶ ἀμφοτέρω: te gjen donji fare shkak W.191 νὰ εὕρισκε οἶαν-δῆποτε αἰτίαν.

femçe — thumb κέντρον (ἀγκάθι) κατὰ τὸν Meyer (σ.76) ἐκ τοῦ thembonj (γρ. thumbonj) ἀγκυλώνω, ἐρεθίζω (μεταβολῇ τοῦ th εἰς f).

filloi πληθ. filloite ἐρωτική συνέντευξις·

nde te njoha vre dhjosomalī ãn σὲ (ἐγνώρισα) γνωρίσω βρὲ λεβέντη
do te siell ne filloi θὰ σὲ προσελκύσω εἰς συνομιλίαν.

Λαογο. B' 97,115. ἡ λέξις οὐχὶ ἐκ τῆς ἑλλ. φίλος, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ὑπέθετέ τις, ἀλλ' ἐκ τῆς Σκοδριανῆς fijoj μνηστεύω ἀρραβωνιάζω (Τοσκ. vlo n j), ὅθεν καὶ fijese, vlese ἀρραβώνιασμα. ὁ πλήρης τύπος filloi j, ἀλλ' ἔχομεν καὶ fill o j, za ἡ ze fill ἄρχομαι, πιάνω τὸ νῆμα ἐπομένως ἄρχομαι (Τοσκ. nis). οὐδεμίαν βεβαίως σχέσιν ἔχει τὸ νῆμα πρὸς τὸν ἀρραβῶνα, ἀλλ' ὅπως τοῦτο εἶναι ὁ πυρὴν ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑφάσματος, οὕτω καὶ ὁ ἀρραβὼν τοῦ γάμου. ἐκ τούτου ἐν Ἑλλάδι τὸ :

filloisem συνομιλῶ ἐρωτικῶς, ἐνῶ τὸ fillohem ἀρραβωνιάζω, ὅπερ καὶ mbulonj (κυρίως σκεπάζω) καὶ mblonj καὶ vlo n j λέγεται, (ἴσως ἐγένετο χρῆσις καὶ ὑφάσματος ὡς δώρου εἰς τὴν σύναψιν τοῦ ἀρραβῶνος)·

ea te filloisemi — pa djelm jemi e ojdisemi

ἔλα νὰ συνομιλήσωμεν (νὰ ἐρωτευθῶμεν), καὶ παιδιὰ εἴμεθα καὶ ταιριάζομεν Λαογο. A' 90,55. Ἐκ τῆς τοῦ ἀρχεσθαι σημασίας ἔλαβε τὸ filloj καὶ τὴν τοῦ ἀριθμεῖν M.76.

i filluami — i vetemi ὁ μονογενὴς⁴.

fundér - fundér — çpejt - çpejt M.77 γλήγορα, γλήγορα.

fundit — fare smunt fundit = smunt fare δὲν ἤμπορῶ διόλου.

futumak — i merzitur (Σλαβ.), i urrejtur ἀποκρουστικὸς M.77.

frushkullin j — veshellenj, vershellenj σφυρίζω M.77. ἐκ τοῦ Γεγικῶ vishkelloj, vishkulloj, ἐν Καβάγιᾳ frashullij.

gamelisem — leh γανγίζω M.24.

¹ B = ἐν Βαθεὶ τῆς Αὐλίδος ἔναντι τῆς Χαλκίδος, ἔνθα παρεθέρισα δις 1919—1920.

² Ἀντὶ τούτου ὁ Meyer σ. 77 ἔχει καὶ fraço τίποτε.

³ δισομαλῆς (ἄγνωστος ἡ λέξις ἱσ. ἐκ τοῦ ἡδύοσμος-διδόσμο, ὡς ἔχομεν καὶ ἄλλας τοιαύτας μεταφορὰς ἐξ ἀρωματωδῶν φυτῶν (βλ. Ἡ γλῶσσα τῶν ἀνθέων) εἰς ἔρωτας.

⁴ Meyer 46, ὅστις παραπέμπει εἰς Ἱω. 1,18, ἔνθα ὁ μὲν Γρηγόριος ἔχει i vetemi, ἡ δὲ Γεγικὴ μετάφρασις vetem - lemi. καὶ ἐν ἄλλοις παραπέμπει οὗτος εἰς τὴν μετάφρασιν (ὠρισμένα κεφάλαια) τὴν ἐν τέλει τῶν Alb. Studien V.

gatis—gezohem χαίρω Ε. ἐν Ἀρτικῇ herem.

gerdhes, gerdhis—merdhinj, merdhih, merdhás, ἐν Κοριτσῇ ngrinj καρῶνω Μ.77 ὅθεν gerdhinj, gerdhim καὶ merdhim Μ.21. kardhiás Ε (ἡ καρδία θεωρεῖται ὡς ἔδρα κτλ.).

gjerdellan—gerrshmaq λάρυγξ W.195 καὶ kapexerk (αὐτ.). ἐν τῷ Ἑλληνοαλβανικῷ λεξικῷ τοῦ Κ. Tasi, (Ἀθῆναι 1928) gergelak, skerfull, fyt, rrul, ἅπερ ἀσφαλῶς εἰσι Γεγικά. Τοσκιὸν εἶναι τὸ gurmaz (γρ. gурmas).

gjera, gjerasa—gjër, gjersa ἕως, ἕως οὗτου gjera mbrëma B. ἕως ἐσπέρας.

gjigjem, gjegjem—degjonj ἀκούω. ἐν τῶν πλέον ἰδιωματικῶν ὀημάτων τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς (καὶ Γεγικῆς), ὅπερ ἀμέσως διακρίνει τὸν ὁμιλοῦντα (παρ' ἡμῖν ὁ τύπος διειτηρήθη ἐν συνθέσει pergjegjem ἀποκρίνομαι). παρ. gjegje W.181, ἄορ. ἐνσιγμος u gjesh a καὶ u gjigja, u gjegje, u gjigji. προστ. gjegju καὶ gjigju ἄκουσον. ἐνιαχοῦ δὲ ἀκούεται καὶ ὁ τύπος degjonj: duva te (de)gjon djalen θέλω ν' ἀκούω τὸ παιδί, i digjuri ὁ ἀκουόμενος, καὶ ὁ Bogdan njerij me ndegjiuem e me gjegjune ἄνθρωπος νὰ ἀκούῃ καὶ ἀκούων...Diturija II σ. 268.

gjim(ε)se, gjems, gjimpse—gjysme ἡμισυ (ἐκ τοῦ *Φημισυ) καὶ τοῦτο Γεγικόν sbkoj nje varke me plehure-gjemsa Turq, gjemsa gjauqe. Λαογρ. Β' 112,271 πέρασε μιὰ βάρκα μὲ πανιά — ἡ μισὴ μὲ Τούρκους ἡ μισὴ μὲ γιανούρηδες (=Χριστιανοί).

grasith—kopsht, kopesht (Ἰταλοαλβ. Hylli i Dritës, 1931, σ. 518), bashce W.170 κῆπος. τὸ α' ἐκ τοῦ γρασίδι (Νεοελλ.), τὸ β' ἐκ τοῦ ἑλλ. κῆπος, ὅθεν ὁ Tasi ἔχει καὶ qipsht, καὶ τὸ γ' ἐκ τοῦ τουρ. baktse.

grinj—pres κόπτω do te grinj donje dru θὰ κόψω κανὲν ξύλον B. κυρίως παρ' ἡμῖν τὸ grinj ἐπὶ τῶν εἰς λεπτὰ μέρη κατατεμαχιζομένων λαχάνων ἢ κρέατος, ἅπερ λέγονται çikra grinj korminkat κατατεμαχίζω τοῦ ἀρνίου τὰ ἔντερα (διὰ μαγειρίτσαν).

i grumbë—i shtruker Μ.77 κυρτός, καὶ grumbiás—shtrukem κυρτοῦμαι (αὐτ.). ὁ Tasi διὰ μὲν τὸ κυρτός ἔχει gerduc, gerbut καὶ kerbut, διὰ δὲ τὸ κυρτοῦμαι kerbunjem, gerduqem, karavoshem, karavuhem, kerrusem, ἐν δὲ τῇ πατρίδι μου καὶ kurisem ἢ me ze kurizi (κυρίως μὲ πιάνει ἡ μέση).

gjua nj—ndjek διώκω çobani gjua jti qenërat W.174 ἐδίωξε τοὺς κύνας, παρ' ἡμῖν μόνον κυνηγῶ, ὅθεν gjuaatg κυνηγός. ἐν Λαογρ. Α' 92,66 σημαίνει ἐγγίζω, πειράζω. (Σλαβ. gonja).

gjykohem—mundothem βασανίζομαι B. (ἀντὶ δικάζομαι, ὅπερ σημαίνει εἰς τὴν Τοσκιήν). ἐνῶ τὸ gjëkonj ἔχει τὴν κυρίαν σημασίαν (ἀντὶ gjykonj).

guc—derr, thi Γεγ. χοῖρος ἀνωτέρω εἶδομεν καὶ derk. guc Γεγ.

σημαίνει *λαιμαργία*, *guc* δὲ ἐν Ἀργυροκάστρῳ δάγκαμα· *kali ze guc*=*ka-fson* ἢ *karpson* δαγκάνει. Ἐν Δεβόλνι *derkuc* χοῖρος.

h a j — *hajde* ὕπαγε· *h a j ne* Κορορί Λαογρ. Β' 105, 209. τοῦτο καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων γενικῶς λέγεται· *αἶδε στήν εὐχή, αἶδε νὰ φᾶμε* κτ.

h e l q, h i l q — *heq* (ἔλλ. ἔλκω) σύρω τραβῶ· *do te h e l q e thi-ken* M.35 θὰ σύρω τὴν μάχαιραν, *h i l q e vallen* Λαογρ. Α' 85, 20 σῦρε τὸν χορόν, *te h i q e dore* B. νὰ τραβᾷς χέρι, *e h o l q me te dia duarr* 105 τὸ τράβηξε μὲ τὰ δύο χέρια.

h e r e — *ne casht* εἰς τὴν στιγμήν· *djali h e r e n e* ς' *e la flij, edhe prin te sgjonej vate mira* τὸ παιδί τὴν στιγμήν ποῦ τὸν ἄφησεν ἐκοιμᾶτο, καὶ πρὶν τὸ ἐξυπνήσῃ πῆγε ἡ μοῖρα Λαογρ. Α' 95, *h e r e n e* ςε *do t' iken* τὴν στιγμήν ποῦ θὰ φύγῃ (αὐτ.), *erth h e r a e do hash buke* ἦλθεν ἡ στιγμή καὶ θὰ φᾷς ψωμί Β' 98, 119. Εἰς τὰς πολυπληθεῖς σημασίας παρὰ Χρυστοφ. (σ. 444) αὕτη δὲν περιλαμβάνεται. ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ὁ φίλος Ἰ. Θωμόπουλος σχετίζει αὐτὸ πρὸς τὸ Ὅμηρ. ατ+άρ, Κυπριακῶς ἔρ.¹ ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ατ+here σχετίζεται πρὸς αὐτό. τὸ δὲ *here*—*here* (Σκόδρα)=ἀμέσως λέγεται καὶ παρ' Ἑλλήσιν· *ἔλα χέρι*—*χέρι*² ἦτοι ταχέως.

h e r., *h e r* — *kur.*, *kur* ὅτε μὲν.... ὅτε δέ· *h e r mbill, h e r korren* W.176 ὅτε μὲν σπείρει ὅτε δὲ θερίζει.

h i m e t o h e m — *shteronj* στερεῖω· *qengji nga reposh pi uje prej nga h i m e t o n e j* ujte W.191 τὸ ἄρνι ἀπὸ κάτω ἔπινε ὕδωρ, ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἔστείρεινε τὸ νερό.

h i d h i — *hidherim* πικρία, λύπη καὶ *i d h e t e* (ὅπερ ἔχει καὶ ὁ Χρυστοφ. 131) πικρῶς M.³.

h i m e s — *hyrje* εἴσοδος· *u rrus h i m e s e ndè folè* M.6 ὥρμησεν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φωλεᾶς. ὁ Bogdan *hijm* μετοχὴ τοῦ *hynj* εἰσέρχομαι.

i — *a* διαzeugτικόν· *te jap.... i te mba u vete* Λαογρ. Α' 100 νὰ τὸ δίδω ἢ νὰ τὸ κρατῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, *je burre i grua* 104 εἶσαι ἄνδρας ἢ γυναῖκα (κατ' ἐπίδρασιν ἑλληνικήν).

ine - Zot — *im Zot* ὁ Θεός μου, ὁ Κύριός μου (ἐκ τῆς κλητ. ο *Zot -i -im*) τοῦτο εἶναι τῶν Γέγιδων. τὸ δὲ *Perendia* δηλοῖ παρ' αὐτοῖς αὐτοκρατορία (ἐκ τοῦ *imperator*!), οὐδέποτε δὲ Θεός· ὅθεν *perendesha* ἡ βασιλίσσα καὶ *perendon djelli* βασιλεύει ὁ ἥλιος. παρὰ Bogdan καὶ Budi *Tine zot*. Πρδγ. *kio ishte nga i n e z o t* Λαογρ. Α' 96 τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν, *katallavi se ai plaku ish i n e z o t, berri kriqene* 98 ὅτι ὁ γέρον

¹ Πελασγικά σ. 23. ² Αὐτ. σ. 391.

³ *e me lak e me hidhi* καὶ μὲ λυγμούς καὶ μὲ πικρίαν Scanderbeg σ. 134 Γεγ. *hidhni*, τὸ ῥῆμα *idhenoj* καὶ Τοσκ. *hidheronj* πικραίνω. ἐν Ἀττικῇ *te idhete*—*te idhur* πικροί, λυπημένοι.

ἦτο ὁ Θεός, ἔκαμε τὸν σταυρόν. ὁ Weigand σ. 175 (ὡς καὶ ὁ Meyer) ἔχουσι καὶ τύπον *ke ne-Zot* καὶ φρονεῖ ὅτι τὸ *ke ne* σημαίνει *καλός*, ὅθεν μεταφράζει· ὁ καλὸς Θεὸς (ἀμφίβολον. ἴσως εἶναι παραφθορὰ τοῦ *Tinezot*). Ὁ *Matranga* παρὰ τὸ *ine-Zot* ἔχει καὶ τὸ ἀντίστροφον· π.χ. *hir te Krishtit, Zotit t'ine* (ἐνθ. ἀνωτ. 513, 520) ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

je n j—venj, end ὑφαίνω· *kish je re plehure M.32* εἶχεν ὑφάνει τὸ πανί.

je r d a n—shpirtmath μεγαλόψυχος *M.81*.

ka ç a b e—gune, tallagane καὶ Γεγ. *kase M.84*.

ka cit—qyc, klyç κλειδώνω *E. kacit* Τοσκ. σκαλώνω καὶ κλειδώνω.

ka ç u a t—i perkedhelur· pule ka ç u a t e ὄρνιθα χαϊδευμένη Λαογρ. *A' 83, 9*.

ka ç o l e—kalive (ἐκ τοῦ *casa*) Γεγ. *kasole* καὶ Σκοδρ. *kaçole*. Λαογρ. *A' 103 hipi ne nje vgje prane ka ç o l e z e s e* ἀνέβηκεν ἐπάνω εἰς ἕναν πεῦκο πλησίον τῆς καλυβίτσας.

ka d e r—i zoti ἱκανός· *po ti je ka d e r te me nxjeresh kokaline M. 23* ἔάν εἶσαι ἄξιός νὰ μὲ βγάλῃς τὸ κόκκαλον.

ka f s h—bageti ζῶν, κτῆνος.

ka l l e z o n j—rrefenj, deshmonj διηγοῦμαι, μαρτυρῶ (Γεγικόν)· *njerezite çe neke kallezonj ene te vertetene, kallezonhene nga te benate e punevet tire M. 10* οἱ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν, μαρτυροῦνται ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. παρ' ἡμῖν σημαίνει μόνον τὸ διαβάλλω, καταγγέλω· *ka l l e z o n a djalen nde dhaskalli*.

ka m i z o l e—kemishe γυναικεῖον ἔνδυμα Λαογρ. *B' 104* (πρβλ. καμίσιον καὶ ὑποκάμισον, τὸ γνωστὸν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων).

ka r é κόρη· *vat'e lajti ajo ka r e a* πῆγε καὶ τὸ ἔπλυνεν ἐκείνη ἡ κοπέλλα Λαογρ. *B' 107, 225*. συνήθως *ç u p r e*, ὅθεν καὶ ἐν τῇ Νεοελλ. τσούπρα τὸ κορίτσι.

ka r e t i t—gell dit καταπίνω *W. 195*.

ka r u l é—karuçke κάλυμμα κεφαλῆς *M. 83*· παρ' ἡμῖν *karule*

¹ Ἀστήρικτος φαίνεται πᾶσα μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ *Perendi* (οὕτως γενικῶς οἱ Τόσκιδες ὀνομάζουσι τὸν Θεόν) ἐτυμολογία. φρονῶ ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαιότατον. καὶ ἐπειδὴ ἐκ πολλῶν λέξεων εἰκάζομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰλλυριοὶ ἦσαν ἡλιολάτραι, ὁ δὲ Ζεὺς ἦν ἡ προσωποποίησις τοῦ ἡλίου, νομίζω ὅτι ἡ λ. εἶχεν οὕτω *per-im-Di* μὰ τὸν Δία μου, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ῥίξης *im-Zot*, λεγομένη κατ' ἀρχάς ἐπὶ ὄρκου. μέχρι δὲ τοῦ νῦν οἱ Ἀλβανοὶ ὀμνύουσι *per qelle* μὰ τὸν οὐρανόν. Ἐν Ἑλικῶνι, ὁ Θεὸς λέγεται *Qell* (οὐρανός) καὶ παρὰ Βογδάνφ ἐν τῷ *Cuneus prophetarum Hyj* ὁ Θεὸς καὶ Τοσκι-κῶς *Hyll*, ἀστὴρ κυρίως, ἥλιος (ἐπειδὴ ὁ ἥλιος εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀστέ-ρων)· *aga e desh Hyji shekulline sa nji te vetemine bir e vet i fali* (Balkan—Archiv III, 1927, σ. 182). Ἐκ τοῦ *hyll* ἢ *hyj* (πληθ.) σχηματίζονται αἱ λέξεις *hy-ni* θεότης (*Bogdan*), *hyjdie* θεολογία (*Χριστοφορίδου*).

(Νεοελλ. καπούλια) τὰ ὀπίσθια τοῦ ἵππου καὶ αὐτὸ τὸ κάλυμμα, ἐν Ἑλβασανίῳ δὲ δηλοῦται ἡ θημωνία, καὶ πᾶς σωρός.

k a r b e ς e n j — karerxenj πηδῶ M. 83, κυρίως παρ' ἡμῖν ξεπαιρονῶ τὸ σημεῖον. ἐγένετο κατ' ἀναγραμματισμόν.

k a r a m u ς e — gajde καραμούζα M. 84 ὁ κοινὸς μουσικὸς ἄσχος.

k a r u m b a l — koran τὸ κοτσάνι M. 84. (Ἑλλ. κόρυμβος καὶ δοθιήν).

k a s h ς o r e — kashtore ἄχυρὼν B. k a s h ς a r e ἐν Δεβόλῃ σωρὸς ἄχυρῶν ἐπὶ ἱκρίωματος καίόμενος κατὰ τὰς ἀπόκρεως, ἐν Κοριτσᾷ ὁ ἄχυρὼν λέγεται kashtore, ἐνῶ ἐν Δεβόλῃ plevice (ἴσως ἐκ τοῦ ple κό- προς τῶν ζώων, διότι συνήθως ἔμπροσθεν τοῦ ἄχυρῶνος ταύτην συσσωρεύουσιν), kesole, kasole ἐν Σκόδρα.

k e r c j e l l — kolis κολλῶ M. 19.

k e s h i l l o n j — kurtonj, marr vesh ἐννοῶ. παρὰ τοῖς βορείοις τὸ ῥ. σημαίνει συμβουλευῶ καὶ keshill συμβούλιον· keshilli i shtetit τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους.

i k l i t u r — i mbajtur παραλυτικὸς M.44. ἐν Κοριτσᾷ καὶ i zene πιασμένος καὶ i mekure M.43.

k o f h s e - k l i n d e — anakatosur φύρδην μίγδην M.84.

k o i n a k e — shami μανδηλι, δι' οὗ πιάνονται οἱ χορευταὶ M.85.

k o p i l , k o p i l e — husmeqiar, -e ὑπηρέτης, ὑπηρέτρια καὶ ἐν γένει κόρη· vajzene e rriti edhé u be nje k o p i l e aqe e bukure ἔμεγάλωσε τὴν κόρην καὶ ἔγεινε ἓνα κορίτσι τόσον ὥραϊον Λαογρ. Α' 90, 50, 100 καὶ ἄ. ἐν γένει ἐπὶ καλῆς σημασίας. παρ' ἡμῖν ἀπεναντίας σημαίνει τὸν νόθον καὶ διεφθαρμένον ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἡ λέξις εὔρεται ἐν τῇ Σλαβικῇ καὶ Τουρκικῇ ἐπὶ κακῆς σημασίας.

k r e n d e — boll ἀφθονία.

k r e s e l e — gram, gramer ἄγρωστις M.87. Σλαβ. grisele κορώνη.

k r e s h t e — kome, gershet χαίτη M.87.

i k r i e r e — zemerashper σκληροτράχηλος W.181.

k s h i l l — fjale λόγος· M. 45 gole ka e k s i l l i si merr στόμα ἔχει καὶ λόγον δὲν τὴν παίρνεις, 57 k s h i l e t e ς e kemi thene — dublie edhe florin u bene ντούμπλια καὶ φλωριά ἔγειναν (ἐν ποιήματι Πόρου).

k s u l e — shami e kokes κάλυμμα τῆς κεφαλῆς· k a ς u l e καὶ ῥ. kaçulos M.85. ἐν Σκόδρα keshulle καὶ παρὰ B o g d a n. kesule σκούφια ἐν Ἀργυροκάστρῳ· djali pa lere e k e s u l a blere (Hahn II. 153) ἀγέννητο τὸ παιδί καὶ ἡ σκούφια ἀγορασμένη. Ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Τιράνων «Ora» ἀρ. 63—64, 15 Ἀπριλ. 1930· i heqem k s u l a t ἀποσύρουν τὰ ἄσπρα σκουφάκια (τῶν Γέγιδων). k s u l ἐν Ἀργυρ. λέγεται ὁ Ἑλλήν. Ἐν Ἑλλάδι τὸ τοιοῦτον κάλυμμα λέγεται ἐνιαχοῦ κατσοῦλα. ὁ Μπέλλος σχετίζει πρὸς τὸ Μακεδ. καυσία, ὅπερ ἀμφίβολον.

kuluvriqe—kolenda κολουράκια M.88. koleda ὁ πρῶτος Θεὸς τῶν Σλάβων.

kumentonj—urdheroj διατάσσω· kumentari διέταξε M.40, Τοσκ. ὁμιλῶ, ὅπερ kuventoј ἐν Ἑλλάδι λέγεται.

kundrellonj—kundreshtonj, kondrastar ἀνθίσταμαι W.192.

kurdo—kurdo ἡε πάντοτε B.

kuthre—kurth, çark. hekur παγίς, δόκανον M.10.

kuvent—fjale λόγος, kuventonj—kumentonj ὁμιλῶ· kam qero te bejn kuvent ἔχω καιρὸν νὰ κάμω λόγον, νὰ ὁμιλήσω Λαογρ. 97, 115, kuvend W.183 καὶ Bogdan.

largonj—mugullonj, ap blastánw· bari i njome largoj flete τὸ χλωρὸν χορτάρι εὗγαλε φύλλα Λαογρ. Α' 84, 9, ma largoj ajo e para—tere luleze me kllara μοῦ ἄνοιξε ἐκείνη ἡ πρώτη ὅλο λουλουδάκια μὲ κλαδάκια 89. καὶ γεννῶ· largoj ne nga nje ve ἐγέννων ἀνὰ ἐν ὧν 103. ἀλλὰ καὶ largoj lesherate nga kryete (sic) ἀπεμάκρυνε τὰ μαλλιά ἐκ τῆς κεφαλῆς 103, ἐφ' ἧς καὶ παρ' ἡμῖν σημασίας, ὡς ἐκ τοῦ lark μακρὰν παραγόμενον.

lemp—tallure πιατε παροψίς M.92.

leuge—iakje, κατάβρεξις τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ δρόμου M.92. lenk Τοσκ. χυλός, ζωμός.

leth πληθ. ledhëra—endek ὄχθος (καλλιεργησίμου ἀγροῦ) Γεγικὸν· beri ledhit ksellaftonj βάλε στὸν ὄχθον ξυλαφτούς Λαογρ. Α' 86, 32, ledhëra W.189.

liq—ligje δίκαιον· u tunt te vinje nish-nish pa ndonje liq ti marre mbreterine ἐκίνησεν ἀ ἔλθῃ, ὡς εἶπον, χωρὶς κανὲν δίκαιον νὰ τοῦ πάρῃ τὴν βασιλείαν M.36, kunavi zu (=çoni) nje ngel me liq pre te haj ὁ κόνικλος εὗρεν ἕνα πετεινὸν μὲ τὸ δίκαιον διὰ νὰ τὸ φάγῃ M.7, me te gjthel iq e pesona μὲ ὅλον τὸ δίκαιον τὸ ἔπαθα M.16. τοῦτο τοῦ Πόρου (ἴσ. καὶ τῆς Ὑδρας), ὡς σημειοῦται ὁ Χριστοφ. 207, ἀλλὰ γράφει οὗτος ligje· οὕτω δὲ νῦν λέγεται ὁ νόμος ἐν Ἀλβανίᾳ (Γεγικόν, οἱ Τόσκιδες e drejta τὸ δίκαιον, ὅπερ καὶ ἐν τῇ Νεοελληνικῇ ἐπολιτογραφίᾳ ὡς ἀρέτα) καὶ ὁ Matranga ἔχει ligje=δίκαιον (Hylli i Dritës, 1931, σ. 518).

likos—tret λειώνω· e likasa τὸν ἐλείωσα στὸ ξύλο M.93.

lloç—vege ὀπὴ μυῶν W.194 καὶ πτηνῶν (=φωλεὰ) M.93, Γερμ. Loch. Ἑλλ. λόχος, λοχμή.

luanj—los χορεύω E. do te luas θὰ χορεύῃς.

luçe, lluçe—dudule κατάβρεκτος, τόπος ἐλώδης bataç. (luza βόρβορος Σλαβ.). Ἡ λέξις ἄλβανικὴ ὡς ἀπέδειξεν ὁ Meyer ἐν τοῖς Neugr. Studien. more shkurtëre si vuçe—pare se na bere luçe Λαογρ. Α' 83,8 μωρὴ κοντὴ σὰν βαρέλι, πέρα γιὰτὶ μᾶς ἔβρεξε (μᾶς ἔκανες λούτσα.

τὸ δὲ λούτσα πανελλήνιον), di breteq kulloine nde nje lluce M.12 δύο βάτραχοι ἔβοσκον εἰς ἓν ἔλος, kjo kafshe kullon gjithë monë nga luga-te M.18 τοῦτο τὸ ζῶον ἔβοσκει ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἔλος (πρβ. καὶ M.22).

makurose m—bejem zengjin pa pritur (Τουρκ.) πλουτῶ ἀνελπίστως M. 95 Γεγικόν, ὅπως καὶ τὸ begatem καὶ pasunohem, ἐν M.36 i mbajshim πλούσιος (κυρίως ὁ βασταγμένος).

magje—korite (Σλαβ.) σκάφη τῆς πλύσεως E. ἡμεῖς magje λέγομεν τὴν σκάφην τῆς ζύμης, korite τὴν τῆς πλύσεως.

malle—sipre, persipre ἐπάνω, κατεπάνω· nde malle te kuventese arriu edhe dhelpira M.22 ἐπάνω εἰς τὴν ὁμιλίαν ἔφθασε καὶ ἡ ἀλώπηξ, londari u egersua mbi malle gomarite M.22 ὁ λέων ἐξηγριώθη ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ὄνου, nje londar u derth mbi malle gomarit M.26 ἓνας λέων ἐχύθη ἐπὶ τοῦ ὄνου, u te marr nde malle te te benj te shohesh M.41 ἐγὼ σὲ παίρνω ἐπάνω διὰ νὰ σὲ κάμω νὰ ἴδῃς, vere lekurene nde malle te kurmit t'ent M.22 βάλε τὸ δέρμα ἐπάνω εἰς τὸ κορμί σου. malleshtija ἡ ὑψηλότης, καὶ naltmalleshtija ἡ μεγαλειότης

marresonj—marros μωραίνω· sevda-im me marresonj Λαογρ. B' 99,139 ὁ ἔρως μου μ' ἐμώρανε, u marrësua edhe u be keq nga e liga A' 99 ἐμωράνθη καὶ ἐχειροτέρευσεν ἀπὸ τὸ κακόν.

i mbartur—i humbur ἀνωφελῆς (κυρίως χαμένος ἐκ τοῦ barem). (Βωταλῖς καὶ νυκτερίς): pse ditene prahe e natene kendon? pse neke e benj mbe te mbarture M. 13. διατὶ τὴν ἡμέραν ἀναπαύεσαι καὶ τὴν νύκτα τραγῳδεῖς; διότι δὲν τὸ κάμνω ἀνωφελῶς.

mbera—mbera ἔκαμα E.

mberdha, mberda—brenda ἐντὸς· vu djaline atje mberdha ἔβαλε τὸ παιδί ἐκεῖ μέσα Λαογρ. A' 95. mberda W. 170.

mbesonj—mesonj μανθάνω· te ecurit te shtruarë-kush ta ka mbesuarë? τὸ περιπάτημα τὸ στρωτὸν ποῖος σοῦ τὸ ἔχει μάθει; Λαογρ. B' 103,183. Βλ. ἀνωτ. σ. 75 psonj.

mbill κλείω παθ. mballem E. Τοσκ. mbyllem.

mbinj—mbyt πνίγω· urdheroj te mbinjene....e mbitine nje nate e e shtine nde lume M.33 διέταξε νὰ τὴν πνίξωσι.... καὶ ἔπνιξαν μίαν νύκτα καὶ τὴν ἔρριψαν εἰς ποταμόν. παθ. mbithe m πνίγομαι M.23.

mburronj—raps, pushonj παύω· te mburronje luftene M.36 νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, mburronj trimate nga lufta e qendron παύω τοὺς γενναίους ἐκ τῆς μάχης καὶ σταματᾷ (αὐτ.), mburrorem ὑπερασπίζομαι. W.193 (Γεγικόν mburrem κάμνω τὸν γενναῖον). mburronj πηγάζω, ἀναβρύω καὶ mburrim πηγή Τοσκ.

medhuris, medhurisem—çuditem (Τουρκ.), thavmaks θαυμάζω· u medhuris tuti gjitonia M.37. mrekuall Γεγ. θαῦμα, tmerem Τοσκ.

memε—emμε μήτηρ· mame καλεῖ τὴν πενθερὰν ἐν Ἑλλάδι ὁ γαμβρός καὶ parù τὸν πενθερόν· ἀλλὰ καὶ emμε ἐν συνεκφορᾷ μετ' αὐτῶν.

si te benj moj maxhuranë

te ja thom sat-emme mane...

teja thom te-tet parù Λαογρ. Β' 109.

Τί νὰ κάμω, ἐρωτᾷ ὁ ἐρώπληκτος, διὰ νὰ λέγω τὴν μητέρα σου μάνα καὶ τὸν πατέρα σου παποῦ.

menate—mengjes (menes Βουλγ. σήμερον) πρωτ' edhe kjo benej mbrema menate καὶ τοῦτο ἐγένετο βράδυ πρωτ' Λαογρ. Α' 96, shkonanje menate atje πέρασα ἓνα πρωτ' ἐκεῖ 87,43. καὶ παρὰ de Rada menatja ἡ πρωτ'· si m' u dij (=ngdhi) menatja ἀφοῦ ἐξημέρωσεν ἡ πρωτ' (Scand. 154 προβλ. καὶ 182). ἀλλὰ παρὰ Meyer 20 ndaj menate (Τοσκ. ndajnate) τὸ ἐσπέρας. παρ' ἡμῖν menate νύκτα-νύκτα, ὄρθου βαθέος, οὐδέποτε δὲ σημαίνει τὸ ἐσπέρας οὔτε τὴν πρωτ'· u ngrit menate dhe vate per dru ἡγέρθη λίαν πρωτ' καὶ πάει διὰ ξύλα (=mengoj), ç me erdhe menate? τί τηνικάδε ἀφῆται; ἄλλως κατὰ λέξιν me nate = μὲ νύκτα, Γεγ. nadje (=mengjes). ὅθεν κατ' ἀρχάς, ὡς δεικνύει καὶ τὸ ndaj menate, ἐδήλου ἡ λ. τὸν καιρὸν τῆς νυκτός, εἴτα ἐκ τοῦ Γεγ. nadje περιωρίσθη εἰς τὸ τέρας αὐτῆς τὴν πρωτ' ὥστε οἱ Γέγιδες natia ἢ nadia mire—mir' mengjes καλὴ πρωτ' (βλ. Χριστοφ. σ. 258).

mepsi—mezi Τοσκ. ὁ πῶλος Ε' ἐν Ἀργυρ. pllezi καὶ pllaz.

meritem, meretonehem—merzitem. ἄχθομαι βαρύνομαι· kur me kelton te grenete meretonehem, ami pre te pire gezonhem M.15 ὅταν ἐνθυμῶμαι τὸ φαγητὸν βαρύνομαι, ἀλλὰ διὰ τὸν πότον χαίρω. meritoj ἀξίζω Γεγ.

mesonj—resonj πάσχω M.15 καὶ τὸ ἑλλ. παιδεύω σημαίνει διδάσκω, ἀλλὰ καὶ τιμωρῶ, οὕτω κἀνταῦθα mesonj Τοσκ. διδάσκω (μανθάνω τινά δηλ. καὶ μανθάνω ἐγώ, τὸ resonj παιδεύομαι μανθάνων. βλ. ἄνωτ. 75,

milingon—mjaraushke μύρμηξ M.23 καὶ Νεοελλ. μυλιγγόνια.

molis—squnanj διακρίνω· çe molis? τί βλέπεις (τί διακρίνεις); M.96.

mos ne here—as nje here οὔτε μίαν φορὰν. τὸ δὲ mosnje here μὴ μίαν φορὰν Τοσκ. (=πολλάκις).

murk—kallogjer, kallver μοναχός, murg Γεγ. καὶ murgu (Βουλ.) ὁ μοῦργος. Τοσκιῶς ὅμως δὲν σημαίνει ἡ λ. τὸν μοναχόν, ἀλλὰ τὸν ἀξιὸν οἰκτιροῦ. Ἐν τῇ Νεοελληνικῇ μοῦργος ὁ κτηνώδης, παχύδερμον.

murgu i zi! ὁ δύστηνος! ἐν γένει σημαίνει τὸν πενθοῦντα τὸν φαιὸν καὶ μέλανα τὸ χρῶμα ἐνδύματα φέροντα¹.

mushkrij—mëlçi πνεύμων (mushkeni Γεγ.) Λαογρ. B' 91,77 me hengerë mushkrijnë μοῦ ἔφαγες τὸ συκώτι. ὑποδηλοῦνται δὲ ἀμφοτέρω διὰ τοῦ i zezë, i bardhë, μέλας λευκός πνεύμων.

nani—tashi, tashti νῦν· Γεγικὸν καὶ Ἰταλοελληνικόν.

naskaris—benj haser (Τουρκ.), gatis (Γεγ.) ἐτοιμάζω M.96.

(ndaj) i ndari, e ndara—i mjeri, e mjera ὁ ἡ δύσμοιρος· pse t'agapisa e ndara! Λαογρ. B' 90,72, e ndara mema çe te ka bere 119, 66 ἡ δυστυχὴς μήτηρ ποῦ σὲ ἐγέννησε! (πρβλ. M.15,16 καὶ ἑ.) e ndara = ἡ διεzeugμένη, ὥστε τὸ διαζύγιον θεωρεῖται ὡς δεινὴ συμφορὰ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς.

ndara—tej, pertej πέραν· ndara malit πέραν τοῦ βουνοῦ Λαογρ. A, 85,18. shome në do dale ndara ἴδωμεν, ἂν θὰ ἐξέλθῃ πέραν B' 93,90, ndara nga mulliri ἔναντι τοῦ μύλου W.175, ndara nde Jordhani πέραν M.46

ndaj menate—ndaj nate τὸ ἐσπέρας M.20 καὶ ndajnat(ë)here.

ndane—nde ane te ti· te me marre ndane M.36 νὰ μὲ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του. ἐνῶ ndane παρ' ἡμῖν (=nde ane) εἰς τὸ μέρος εἰς τὸ ἄκρον· e hodhi ndane τὸ ἀπέρριψεν.

ndava—gjeta εὖρον· mir u ndava = mir se u gjeta καλῶς σὰς ἡῦρα E.

nde j—ande j ἐκεῖθεν E.

ndjek—vete pas, pasonj (Γεγ.) M.35,43 ἀκολουθῶ (πρβλ. τὸ τοῦ Ψαλτῆρος: τὸ ἔλεός σου κύριε καταδιώξει με = ἀκολουθήσει με) ndjek καταδιώκω Τοσκ.

nga pse—pse ἢ sepse διότι W.171.

ngalkonj—ngarkonj φορτώνω M. 39.

ngas punen—shikonj punen, kujdesem φροντίζω E. Οἱ Τόσκιδες λέγουσι ngas mushkat ἐκβιάζω τὰ μουλάρια νὰ περιπατήσουν.

ngaterronj—semurem ἀσθενῶ καὶ ngat ἀσθενῆς (ἐν Ἀνδρῶ M.97). Γεγικῶς ἡ λ. σημαίνει περιπλέκω, συγχέω καὶ παθ. ngaterrohem, ἀντιθ. shkaterronj ξεμπερδεύω, καταστρέφω.

ngeqem—zemerohem ὀργίζομαι M.23.

ngjenj—ndjenj ἐννοῶ W.172.

ngjesh—gatuanj (Βουλγ.) ζυμώνω (ἐκ τοῦ ἄορ. ngesha) E. ngesh παρ' ἡμῖν τὸ μετὰ τὸ ζύωμα δόλευμα. ἦτοι τὸ ἀνακάτευμα τοῦ ἀλεύρου ἢ καὶ αὐτὸ τὸ πλάσιμον (ἢ πλάσις ἐν Ἀθῶ).

ngllanj—gezohem χαίρω· kush do te ngllanje jeten e ti dhe

¹ Τοῦτο ἀξιοσημείωτον· διότι κατὰ τὸν Εὐνάπιον «οἱ τὰ φαιὰ φοροῦντες» εἶναι οἱ μοναχοὶ ἐπὶ Ἀλαρχίου, ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγ. Παχωμίου βλέπομεν.

pasurite M.35 ὅστις θέλει νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν περιουσίαν.

njatre—tjatre ἕτερος, ἄλλος· per njene edhe per njatrine διὰ τὸν ἕνα καὶ διὰ τὸν ἄλλον Λαογρ. Α' 83,6.

njere, njerasa—gjer, gjersa μέχρι μέχρις οὗ· njere nde folè te saj M.29 μέχρι τῆς φωλεᾶς τῆς, njere çe e ndejti çobani ἕως κατάλαβεν ὁ ποιμὴν, njere mbe sot ἕως σήμερον M.40 καὶ njirendheu uline μέχρις ἐδάφους ὑπεκλίθησαν W.185 njere nani μέχρι τοῦδε (Κουλουρ. W.194), do klajnje njerasa te plesese nga te klarate θὰ κλαίῃ ἕως ὅτου σκάσῃ ἀπὸ τὰ κλάμματα Λαογρ. Α' 95.

njut—njerit ἑνὸς καὶ donjut κανενὸς M.18.

rage—ragim πληρωμὴ W.195.

raprimje—e rapanduerë ἀπροσδόκητον, δυστύχημα. M.23.

raq—perzimi hyllit ἔρως· nje vashete me raq te shume e doj (Πόρος M. 41) μιὰ κόρη μὲ ἔρωτα μεγάλον τὸν ἡγάπα. raq Τοσκ. εἰρήνη.

rage—pertej πέρα, παρέχει· rage se na bere luce Λαογρ. Α' 83,8 παρέχει διότι μᾶς κατάβρεξε, djalthim te hilqesh rage παιδί μου νὰ τραβηχθῇς πέρα Β' 93.

pasie—pas, prapa ὀπισθεν· nga do vesh do vinj pasie Λαογρ. Β' 101, 151 ὅπου θὰ πᾶς θὰ ἔλθω κοντά σου καὶ te vinj pasio ti νὰ ἔλθω ἀπὸ πίσω σου 102, 172, morri pasio B. ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ.

per—qe διά· per te shoh B διὰ νὰ ἴδω, neke jam kader per te vish ti preposh nde te pushtum shtepise s' im οὐκ εἰμι ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς τῆς οἰκίας M.73 (Ματθ. 8,8).

pergjoni j η̄ pregjoni—permbys, prier ἀνατρέπω· e sufrate u a pregjuar atire M.49 (Ἰω. 2, 15) καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψεν (αὐτοῖς).

pergule—llozenke κλήμα καὶ pjer gulli E. vervitet pjer gullit ἀναρριχᾶται εἰς τὸ κλήμα.

perpjek—pjek, perpiqem—piqem συναντῶ, συναντῶμαι. τὸ ἐνεργ. παρὰ Meyer 33, 42 ne dhrom çe perpiqemi—si llampadha digjemi εἰς τὸν δρόμον συναντῶμεθα ὡς λαμπὰς καιόμεθα Λαογρ. Β' 94,93, Hároa kudó te perpjeken—te vien ziar edhe te djeken. ὁ Χάρος ὅπου σὲ συναντήσῃ σὲ βάζει φωτιά καὶ σὲ καίει 116,39. τὸ ἐνεργ. ἀπλοῦν μόνον παρὰ Meyer 44 ἀντὶ τοῦ perpjek. τοῦτο τὸ δ. παρ' ἡμῖν σημαίνει φροντίζειν περισπουδᾶστως· τὸ δὲ pjek piquem βλ. κατωτ.

perrier—gjezdis περιφέρομαι (νῦν ἐν τῷ τύπῳ shetit περιηγοῦμαι)· perrier ter kosmine W.179 perrier nga ter mërete 178. prjer (previa κλίνω Σλαβ.) παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῦ ἀνατρεπομένου σάγματος ζώου· prori kali samare ἔγυρε τὸ ἄλογο τὸ σ., prirem Λαογρ. Α' 83, 9 γυρίζω πίσω, ὁ ἐνεργ. ἄδρ. pruar· neke te pruar e ne prape δὲν σὲ γύρισαν πίσω Β' 112,2. (ὁ Χριστοφ. prier 344).

pesonj, psonj—mesonj, ηκε μανθάνω (Γεγ. διδάσκω ἥτοι μανθάνω τινα. Diturija II 268 Weigand) βλ. ἄνωτ. σ. 75.

perzihem—riqem συναντῶμαι pre te kepe qdo qero te perzierε διὰ νὰ ἔχωσι καιρὸν νὰ συναντῶνται M.6., u perzjeme ne dhrom E. συνηντήθημεν καθ' ὁδόν. Ἐν Ἀργυροκάστρῳ na perzihete hylli ἐρώμεθα, (κατὰ λέξιν μᾶς συναντᾷ ὁ ἄστήρ, ὃν βλέπομεν ἀμφοτέρω. ἐντεῦθεν καὶ ἡ σελήνη σύμβολον ἐρωτος). παρὰ Χριστοφ. 314=συναναστρέφομαι, εἶναι δὲ τῶν βορείων jape tri fe te ndryshme dhe te gjitha qene perzier ne politike εἶναι τρεῖς θρησκείαι ἐν Ἀλβανίᾳ, λέγει ὁ βασιλεὺς Zogu I. καὶ πᾶσαι ἦσαν ἀναμειγμέναι εἰς τὴν πολιτικὴν (Ἐφημ. Τιράνων Ora 13. Ἰουλ. 1930 σ. 2). εὐρίσκομεν δὲ καὶ παρὰ Bogdan ἐν Cuneus Proph. i perzu me te dashune te lutunat e tijnaj (I, 9) ἤνωσεν ἐκουσίως τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ (πρβλ. καὶ II, 7). Παρὰ ταῦτα ὁ κ. A. Xhuvani λέγει (Diturija III 255), ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ ῥ. παρ' αὐτοῖς, εἰμὴ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ perzê ἀποπέμπω, ὅπως καὶ τὸ nqas (Τοσκ. πλησιάζω) ἐν Ἑλβασανίῳ (πρβλ. τὸ Κρητικὸν ζυγώνω=διώκω). Οἱ Τόσκιδες perzihem=ἐπασχολοῦμαι, καταγίνομαι.

riqem—arrinj φθάνω E. ἀλλὰ poqi derene Λαογρ. Α' 93 ἔκρουσε τὴν θύραν poqi saiten e e çajti B' 107, 228 ἐκτύπησε.. καὶ ἔθραυσε. u rova (ἀντὶ u roqa) E.

pjerna ἢ piva—poqa ἔψησα E. do te pjeves θὰ τὸ ψήσης (peka ψήνω Σλαβ.).

pienj—pyes ἐρωτῶ ta pies νὰ τὸν ἐρωτήσω EB. per shtepine tuaj pienj διὰ τὸ σπῆτί σας ἐρωτῶ Λαογρ. B' 100, 143, pritnim te te pjepe me ἀνεμένομεν νὰ σὲ ἐρωτήσωμεν 107, 229 pjeni ἐρωτήσατε.

pillaraze—pralle M.6. ἔ. παραμῦθι.

plesës—plas σκάζω njerasa te plesese ἕως νὰ σκάσης Λαογρ. Α' 95, kriete do ti plesese θὰ σκάσῃ τὸ κεφάλι της (ἀπὸ ταῖς φωναῖς) 84,15.

prahem—çelodhem ἀναπαύομαι, ἡσυχάζω ὁ Χριστοφ. 340 Τοσκ. prehem π.χ. pse sle natene njerezite te prahene? M. 8, 12 διατὶ δὲν ἀφήνεις τοὺς ἀνθρώπους τὴν νύκτα ν' ἀναπαύωνται;

prosmul—kerthize ὁμφαλὸς M.

psheretinj—renkonj ἀναστενάζω psheretin e klaj ἀνεστέναζε καὶ ἔκλαιεν M.26, 39. W.178 ἐν M. 32 παραπονοῦμαι, M.23 ταράσσομαι ὁ Χριστοφ. λέγει (σ. 346) ὅτι τὸ mpshertinj (Τοσκ.)=πτάρνυμαι.

pushronj—mbulonj καλύπτω malet ishin pushruare me re te zeza W.174 τὰ βουνὰ ἦσαν σκεπασμένα μὲ μαῦρα σύννεφα. pushron tuti kormine Λαογρ. Α' 102 περιβάλλει ὅλον τὸν κορμὸν καὶ W. 193. Πρβλ. pushtonj ἀγκαλιάζω καὶ Γεγ. ὑποτάσσω.

pushtum—çati στέγη M.73 και **pushtuam** M.43. παρ' ἡμῖν **poshtresine** ὑδραγωγὸς στέγης καὶ ἐν γένει M. 8. Ποβλ. **pushton** περιβάλλω.

puten—putane' μόνον οὕτω παρ' ἡμῖν. ἐν Πόρω οὐ μόνον **puten** ἀλλὰ καὶ **puter** je **puter** edhe **fonjese** M.63 εἶσαι πόρνη καὶ φόνισσα.

qall, nqall, qell—shpie, bje φέρω, κομίζω εἰσάγω, ῥίπτω **mbelith nje grusht lule tua qallish trimavet** μάζεψε μιὰ χοῦφτα λουλούδια νὰ τὰ πᾶς στὰ παλληκάρια Λαογρ. B' 111, 265, A' 98 καὶ 105 **e qallne ne vasi-lea, dote ngalles botne nde shteri** θὰ εἰσάξης τὴν σκόνην στὸ σπῆτι, **nek na nqall kali E.** δὲν μᾶς πηγαίνει τὸ ἄλογο, **te qellnjes h nde mema. e qelli nde jema** νὰ τὸ πᾶς.. τὸ ἐπῆγε.. M.38 **e qelli e e vunde nje var** M.14 τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔβαλεν εἰς ἕναν τάφον. **kall** Τοσκ. εἰσάγω, ἐμβάζω.

qellónj—qillónj ἐξηγοῦμαι B., ἐπιτυγχάνω, πιάνω **rrashe e gjume sme qelloj** ἔπessa καὶ ὕπνος δὲν μ' ἔπιανε Λαογρ. B' 99, 139 (βλ. Χριστοφ. 184, 188). ἐν Κοριτσᾷ σημαίνει προσέχω **veteme ki ment e qello mos zesh dashin e zi** μόνον ἔχε τὸν νοῦν καὶ πρόσεχε νὰ μὴ πιάσῃς τὸν μαῦρον κριὸν (Meyer Gramm. 65).

qeth—plastir πλαστῆρι E. Γεγικόν, καὶ **keth-dhi** κατσίκι.

qome—prokori M.91, Γεγ. **ondi** προκοπή, πρόδος **prodhim**.

repara—perpara W.187, σπανίως καὶ παρὰ Νοτιοαλβανοῖς **repara** (Hahn, II, 169 βλ. Χριστοφ.) ἔμπροσθεν. ἐν Λαογρ. B' 90. 72 **perpara**.

reposh—perposh ὑποκάτω W.170 καὶ **reposht, verposht** E.

reze—renje ῥίζα M.54. παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοιαύτης σημασίας ὑπάρχει ἐν ταῖς φράσεσι **reze-malit, reze-detit** εἰς τὰς ὑπωρείας, εἰς τὴν παραλίαν.

rusem—xebres, sulem κατέρχομαι ὁρμῶ E. **ng' atje la ce ruse-she** ἀπ' ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ κατέβαινες Λαογρ. B' 90. 73, **rusu me vrap** κινήσου μὲ ὁρμὴν E. (ἑλλ. ῥέω).

ruspinj—shanj ἐρίζω E. **rospi** κακὴ γυνή.

safi—fare τελείως, ὅλως διόλου **safi i vrarre** Λαογρ. B' 89 κατασκοτωμένος.

sherbise πληθ. **sherbisete** ὑπηρεσία M.37 ἀντὶ **sherbese, hysmet.**

senjath—shenim σημεῖον M.49 καὶ **shenjjes** M. 101.

sheterine σκαπάναι (πληθ. τοῦ **shate** M. 107) **muarr sheterine edhe dhigjele** M.14 ἔλαβον τὰς σκαπάνας καὶ τὰς δικάλλας.

shkak—seber Τουρκ. ἀφορμή, πρόφασις **te gjen donji fare shkak** W. 191 νὰ εὑρίσκει κάποια ἀφορμὴ Γεγικόν, νῦν ἐν κοινῇ διὰ τύπου χρήσει, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἡ δημοσιογραφία ἐκ τῆς Γεγικῆς πρωτευούσης Τίρανα συμφορεῖ τὸν Γεγισμὸν καὶ εἰς τὰς Τοσκικὰς ἐφημερίδας.

shkalkonj—xebres dermonj κατέρχομαι **shkalkoj nga vgjeri** Λαογρ. A' 102 κατέβη ἐκ τῆς πεύκης (ποβλ. **shkallmonj** ξεκαρφώνω).

shklerishr—gerqisht ή skuperisht Ἑλληνικά M. 56 (Πόρος)

ketu atje dhe shklerisht—gjithe mone arberisht

ζητεῖ ή κόρη ἄνδρα σοφόν, ὅστις ποῦ καὶ ποῦ νὰ ὀμιλῇ Ἑλληνικά εἰς αὐτήν, ἀλλ' ὅλον τὸ ἔτος Ἀλβανικά. Shk1a ὄντως ὑπὸ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν ἀποκαλεῖται ὁ ἱθαγενής Ἕλλην, ὅπως ὁ Βούλγαρος παρ' ἡμῖν (ἐκ τοῦ σκλάβος οἶος οὗτος ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦν ἐν Μακεδονίᾳ). ὁ Weigand γράφει ὅτι shk1a πληθ. shkenj οἱ βόρειοι ἐκάλουν τοὺς Ὀρθοδόξους Σέρβους, ὁμοίως λοιπὸν ἐκάλεσαν, ἔπειτα τοὺς Ὀρθοδόξους Ἕλληνας¹. ἀλλὰ τοῦτο θὰ εὐδοῦτο, ἐὰν οἱ κατελθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν τὸ θρήσκευμα καθολικοί, ὅπερ δὲν ἀληθεύει. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης προσωνυμίας ἔγκειται ὥς νομίζω, εἰς ἀντιπάθειάν τινα ἀναφύεισαν κατὰ τὴν κάθοδον μεταξὺ τῶν δύο φύλων.

shpate=palle σπάθη· muarr shpaten edhe pistollate M. 33 πάρε τὸ σπαθὶ καὶ τὰς πιστόλλας. Γεγικόν, οἱ Τόσκιδες spate λέγουσι τὸν πέλεκυν. τοῦτο ἀποδείκνυσι τὴν τῆς λέξεως ἀρχαιότητα (ᾗθεν καὶ εἰς τὰς Εὐρωπ. γλώσσας ὑπάρχει), καθ' ἣν ὁ πέλεκυς ἅμα ἦν καὶ σπάθη (λιθικὴ ἐποχή).

spretonj—sos, bitis Τούρκ. τελειώνω (πρβλ. Λατ. sospes, sospito. Σλαβ. spasaja γλυτώνω). συνεξέδραμε δὲ καὶ πρὸς τὸ Νεοελλ. σώζω-σώνω· ᾗθεν παρὰ τοῖς Νοτίοις μὲν τὸ spetonj=σώζω ή σώζομαι (πρβλ. shpretonj nga belaja γλυτώνω ἀπὸ τὴν πανοῦκλαν) παρὰ δὲ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς τελειώνω· speton punet B. τὰς ἐργασίας, καὶ ὅταν τελειώνη τις γλυτώνει.

shqanj—çanj θραύω, σχίζω. nxuar thikene edhe e shquar drune ἔσυρε τὴν μάχαιραν καὶ ἔσχισε τὸ ξύλον Λαογρ. Α' 105.

shqeper, shkleper—topall, çal, çalaman χωλὸς M.102 anjshte dhe ndonje i shklepur e neke munt te vinje ἂν εἶναι καὶ καὶ καὶ νεῖς κουτσὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθῃ Λαογρ. Α' 91.

shqer—çer σχίζω, shqer dhe shqer σχίζω τὴν γῆν M. 58. κυρίως çer σπαράσσω· çer suratne, faget. ξεσχίζω τὸ πρόσωπον τὰς παρειάς.

shqites—krerr κτένι M.101.

shtinj—shtje ῥίπτω, ἀλλὰ καὶ καταγγέλλω· shtiti tjatrene nde zot te math M.22 κατήγγειλε τὸν ἄλλον εἰς τὸν μέγαν κύριον, shtiti dheprezene nde londar e ithoj M.22 κατήγγειλε τὴν ἀλώπεκα εἰς τὸν λέοντα καὶ ἔλεγεν. σημαίνει καὶ ἴσταμαι· nde pre juve.. shtijete μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν (Ἰω. 1, 26) M.46 καὶ ἀποφεύγω M.46.

stros—shtynj ἐξωθῶ, σπρώχνω, καταδικάζω (καὶ ἀποφεύγω M.38) me strosene ka ketu (Ὑδρα) μὲ διώκουσιν ἐντεῦθεν.

shtrojere—arangjo ὑπῆνεμον M.103 (ἐκ τοῦ shtronj - ere).

tallandushe—dellendyshe χελιδὼν M.31 καὶ vallandrushe:

¹ Balkan—Archiv II σ. 205.

vallandrushe u besh' e shkona ἔγινα καὶ πέρασα Λαογρ. Β' 93. (βλ. τὸ ἀρχαιότατον τῆς χελιδόνος ἄσμα παρὰ Χριστοφ. 91, ἐνθα Γεγ. dallendushe καὶ Τσαμ. dellandushe) παρ' Ἰταλοαλβανοῖς tagantish e (τροπῇ ἢ εἰς g) περὶ ἐτυμολογίας τινὸς ἐξεζητημένης βλ. Μπέλλου Ἀλβανικά σ. 26. λογικώτερα τὰ παρὰ Θωμοπούλου ἐν Πελασγικοῖς σ. 709.

tembihiás (κατὰ τὸ kardíás, angalás)—pertoni ἐπιπλήττω, ἐπιτιμῶ Μ.45. ἐν Τοσκαρίᾳ ὑπάρχει περιφραστικῶς beni tembi μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ σωφρονίζειν καὶ ὑποτάσσειν.

Tinezot βλ. inezot.

torre—rotull περίξ· torre nga shteria W.171 περίξ τῆς οἰκίας. τοῦτο ἐν Λαογρ. Β' 92 ane-mbane, καὶ παρ' ἡμῖν anembane (βλ. Χριστοφ. 426) καὶ Α' 93· ndejtine torre trapezit ἐκάθησαν περίξ . . καὶ tor ka atjetor edhé nje molle Μ.54. ἔχει ἐκεῖ περίξ καὶ μίαν μηλέαν.

trokaqis—ὁ Meyer σ. 103 ἐξηγούμενος διὰ τοῦ greife ἄπτομαι· (mos me trokaqis herdhetε κακῶς μὴ μοῦ ἐγγίξης τοὺς ὄρχεις, σχετίζει πρὸς τὸ trokonj (troke ξηρός)=καταστέφω.

turperia—turpi αἰσχύνη, ἐντροπή· aj zia te klarate nga turperia Λαογρ. Α' 103.

tuti—tere, gjithë πᾶς, ὅλος. τοῦτο ἰδιάζει ἐν Ἀττικῇ καὶ ταῖς νήσοις εἰσαχθὲν ὑπὸ τῶν Φράγκων (tout). ἐν Ἑλικῶνι ἔχουσι τὸ tere (καὶ σπανίως τὸ tuti), ὅπερ καὶ ἐν Ἀττικῇ διασταυροῦται πρὸς τὸ tuti καὶ gjithë (πρβλ. Λαογρ. Β' 107, 224. 115, 23. 118, 55)· εἶναι δὲ τὸ tuti ἄκλιτον.

theuze—bilbil ἀηδῶν Μ.7. ἐὰν τὸ ἀηδῶν παράγῃται ἐκ τοῦ ἀείδω, τότε συντρέχει καὶ τὸ theuze πρὸς them λέγω, ὥς ἄλλον τὸ πτηνὸν κατ' ἐξοχὴν.

thjeshter re προγονός, προγονή Γεγικὸν (figliastro). καὶ νόθος Μ.75· djem nga grua ja e pare τέκνα ἐκ προτέρας γυναικός.

thirrme—thirje φωνασκία πλ. thirrmete κραυγαί· vasilisa ne kuvendi vu thirrmete ἐκραύγασε Μ.20 (πρβλ. W.184)· Γεγικόν.

thrumbil—ligavéc κοχλίας Μ.19.

thras—i ncelur ἀκμάζων ἐπὶ τῆς βλαστήσεως· drizate jane thrasε τὰ δένδρα εἶναι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς βλαστήσεως Μ.

viell—mbleth συνάζω καρποὺς κτλ. W.176.

vgje—borige (ἐλλ. βόρατον) πεύκη, τὸ δένδρον, ὅπερ ἐξυμνοῦσιν οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ διὰ τὴν ἐξαγωγήν τῆς ῥητίνης.

recinjarane vgje mbe vgje τὴν ῥετινομαζώχτρα ἀπὸ πεῦκο σὲ seze dielli poté Λαογρ. Α' 84. πεῦκο δὲν τὴν πιάνει ὁ ἥλιος ποτέ.

te me ben dhromi te shkonje - vgje- νὰ μοῦ ἔκανεν ὁ δρόμος νὰ περνοῦσα, jte bote do ta mbelonje. Β' 98, 126. τὰ πεῦκα χῶμα θὰ τὰ γέμιζα.

vier—var κρεμῶ Μ.105 (συνδέεται πρὸς τὸ ἀείρω, αἶρω, ῥίζα ἀφωρ, ὅθεν ἀορτήρ, αἰώρα βλ. Curtius, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 318).

viethem — rronj, jetonj ζῶ (ἴσ. ἐκ τοῦ ἑλλ. βιώω)· ajo çe ka njeriu nga te lerite vjethete njera te vdisë M.7 ὅ,τι ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐκ γενετῆς ζῆ ἕως νὰ ἀποθάνῃ, u neke vjethem pa te ngrëne M.8 ἐγὼ δὲν ζῶ χωρὶς νὰ τρώγω.

vit — mot ἔτος (*Fétos Féta* ἐπιγρ. Ἡλείας), nje vit ἐν ἔτος τὸ Τοσκικόν, ὅμως nje vit καὶ τὸ Γεγικὸν parviet προπέρυσι, mote shume, per shume viet χρόνια πολλά. Λαογρ. Β' 91,81.

kam nje vit edhe di dit ἔχω ἓνα ἔτος καὶ δύο ἡμέρας,

do këndonj nga hari it θὰ τραγουδήσω πρὸς χάριν σου.

vitëra — vjet W.173. πληθ. ἔτη. ἐν Ἀργυροκάστρῳ ὅμως καὶ vjet χρόνος.

venë — farmaq (Λατ. venenum) ὄθεν ὁ. venëronj καὶ

vërëoj — farmakos δηλητηριάζω M.105, Τοσκ. vrer ἢ σφοδρὰ λύπη, ὅσον vrërohem λυποῦμαι, ἐκ τούτου vrahem συννεφιάζω καὶ Γεγ. vranøj (ἐξ οὗ καὶ τὸ κύριον ὄνομ. Βρανᾶς=συννεφιάς). τὸ δὲ vrënoj (ἐξ οὗ τὸ Βρένος) καὶ vrëhem ὡς Τοσκικὰ ἀναφέρει ὁ Χριστοφ. ἐγὼ ὅμως οὐκ οἶδα (ταῦτα ἄλλοι ἐτυμολογοῦσι ἐκ τοῦ οὐρανός. Σανσκ. var una-s (Curtius σ. 513).

voç — çun, shule 12ετῆς παιδίον (ὄθεν κυρ. ὄνομα Βότσης) M.106.

xholl — svoll βῶλος (Νεοελλ. σβῶλος) E.

xbruh — sbruj (Γεγικόν) διαλύω εἰς κόνιν M.106. ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ Τοσκικὸν xbut ἀπαλύνω.

zeks — qelbem ὄζω M.106. ὁ Meyer παράγει αὐτὸ ἐκ τοῦ ἔζεξα (ἄορ. τοῦ ὄζω).

Ἐκ τοῦ περιληπτικοῦ τούτου πίνακος παρέχεται ἄδρομερῆς χαρακτηρισμὸς τῶν ἰδιωμάτων τῆς ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου καὶ ἐν τῇ τῶν λέξεων περιοχῇ. Ὡς βάσιν τῆς συγκρίσεως ἔσχομεν πρὸ παντὸς τὴν διάλεκτον τῆς Κοριτσᾶς, καὶ δὴ τὴν τῆς ἰδιαίτερας ἡμῶν πατρίδος τοῦ Δεβόλεως. Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, ὁμιλεῖται ἡ ἀγνοτέρα Τοσκικὴ ἀπηλλαγμένη τῶν ἑλληνισμῶν, ὅστις συμφύρεται αὐτῇ ὅσον νοτιώτερον προχωροῦμεν (ὅπως τῇ Τσαμικῇ καὶ Χιμαραΐᾳ π. χ.). Διδακτικώτατον προκύπτει ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων συμπέρασμα. ὅτι πολὺ τὸ Γεγικὸν ἐν τῇ Ἑλληνοαλβανικῇ στοιχεῖον, καὶ τὸ πλεῖστον τῶν διαφορῶν πρὸς τὴν κυρίως Τοσκικὴν λέξεων εἰσι Γεγικαὶ (δὲν συγκατελέξαμεν τὰς Γεγικάς, αἵτινες ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ κυρίως Τοσκικῇ π. χ. τὸ katund, ὅπερ μετὰ 2—3 ἄλλων ἐσφαλμένων καὶ αὐτῶν, ἀναφέρει ὁ Weigand, διότι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς δὲν λέγεται μὲν, ἀλλ' ὑπάρχει κώμη οὕτως καλουμένη). ἐπίσης παραρηρεῖται ὅτι οἱ Ἑλληνοαλβανοὶ δὲν ἔχουσι τὰς ἀντιστίχους Τουρκικὰς λέξεις τῆς Τοσκικῆς, ὅπερ ἀριδῆλως μαρτυρεῖ, ὅτι ἀνεχώρησαν ἐξ Ἀλβανίας πρὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀντὶ δὲ τῶν ἔπειτα πολιγραφηθεῖσων τουρκικῶν ἐνταῦθα οὗτοι ἔχουσιν ἑλληνικὰς π. χ. saat-ore ὥρα ἢ rolloj καὶ τ. τ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει σχεδὸν καὶ διὰ τὰς σλαβικὰς λέξεις.

ΜΕΡΟΣ II.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΙΣ Η ΟΡΘΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ

«Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος» ἡ δοθὴ μεταφράσις *e hyjfrymesuare*.—Πολυζήτητον τὸ χωρίον.—Γενικὴ καὶ μερικὴ τῶν Γραφῶν θεοπνευστία.—Τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον, (Ὁριγένης, Ἀθανάσιος).—Πῶς προήλθεν ἡ διάκρισις.—Ὁ Παῦλος, ἀνθρωπίνως διαλέγεται.—Ἡ κατὰ λέξιν θεοπνευστία καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν κωδίκων ἀσυμβίβαστα.—Οὐδὲν πάρεργον ἐν τῇ Γραφῇ.—Οἱ ὑπὲρ τῆς μερικῆς θεοπνευστίας.—Αἱ δυσκολίαι.—Ἡ γνώμη τοῦ Ζολώτα.—Τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου τῶν ἱερῶν συγγραφέων.—Τὸ διτιτὸν τῆς θεοπνευστίας.—Ἡ θεία ἐπιστασία—Θεολογ. ἔρις, Λέσσιος καὶ Χάμελ.—Πᾶσα Γραφή θεόπνευστος (ἐρμηνεῖα δόκιμος).—Ἡ ἔρις Ἰακώβου Α' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ καρδινάλιου *du Perron*.

Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἑρμηνείαν τῆς Κ. Διαθήκης

Β' Τιμ. 3, 16. Πᾶσα γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν. κτλ.

Γρηγ. Γίθε κάρτα ἐ φόλεσι δὸ Περντία, ἔστ' ἐ βεγίρερε πέρ τὲ διδάξουρε κτλ.

Χριστ. Γίθε σκρόνα ἐστε φρύρε νγα Περενδιά, εδε ε δοβίσεμε περ μεσίμ κτλ.

Δυστυχῶς ἡ Ἀλβανικὴ, ὅπως πᾶσα ἀρχαιοπινὴς καὶ μὴ γραφομένη γλῶσσα, εἶναι λίαν ἐνδεὴς εἰς ἐπίθετα καὶ ῥηματικά. τὸ θεόπνευστος, οὔτε ὅπως μετέφρασεν ὁ Γρηγόριος: ε φόλεσι δὸ Περντία (γραφή) ὁμιληθεῖσα καθὼς θέλει ὁ Θεός, οὔτε αὖ, ὥς ὁ Χριστοφορίδης: φρύρε νγα Περενδιά πνευσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀποδίδεται ἀκριβῶς καὶ κατὰ κυριολεξίαν.

Εἰς τὴν Βουλγάταν ὁ ἅγιος Γερώνυμος ἔχει: *Omnis scriptura divinitus inspirata*, ὅπερ κάλλιον ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ ληθές, διότι τὸ *divino* σημαίνει θεῖαν εἰσήγησιν προφέρειν, προορᾶν τὸ ἐκ θείας ἐπιπνοίας κτ¹. ὅπερ ἐνταῦθα ἐνισχύεται ἐπὶ πλέον ἐκ τοῦ *inspiro* (=ἐμπνέω). Νῦν πλουτισθεῖσα ἀρκούντως ἡ Ἀλβανικὴ ἐκ τε ὀθνείων καὶ αὐτοσχεδιασθεῖσων λέξεων, ἔχει ἀνάλογον πρὸς τὸ θεόπνευστος λέξιν τὸ *sh spirituale* καὶ τὸ γηγενές *ifrymesuare*. Ἰσως ἡ τελευταία, ἥ κατὰ κόρως χρῆται ὁ Φανόλης ἐν τῇ τῶν ἐκκλησ. ὕμνων μεταφράσει, ἡδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐνταῦθα πρὸς παράστασιν τοῦ θεοπνεύστου, ἀλλὰ καὶ τὸ *ifrymesuare* οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰ μὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ πνευσθεῖσα. διότι ὡς εἶδομεν καὶ ὁ Φανόλης εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ χρῆται τῷ *fryme*, ἀλλὰ τὸ *shpirt*. ἄρα τὸ α' συνθετικὸν τὸ θεός, ὅπερ οἱ μεταφρασταὶ ἀνωτέρω ἔθηκαν κατὰ παράταξιν, ἐλλείπει τελείως ἐκ τοῦ *frymesuare* διὰ τοῦτο πρέπει νὰ σχηματίσωμεν νέαν λέξιν ἀνάλογον τῷ *divino*, καὶ ὡς τοιαύτην προτείνω *hyj frymonj* (ἐκ τοῦ *fryme* = πνεῦμα, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ *frynj* = πνέω) οὗ ἡ παθ. μετ. *hyj frymesuare* καὶ ἐπιθ. *hyifrymesore* ὅπερ δηλοῖ ἀκριβῶς τὸ θεόθεν ἐμπνευσμένος². Ἰν' ἀποδείξωμεν πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ χωρίον τοῦτο, ὅπερ τοσοῦτον εὐχερῶς καὶ ἀκρίτως ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, καὶ ἐκθέσωμεν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἑρμηνευτικῆς, αἵτινες ἐξ αὐτοῦ τούτου ἀπορρέουσιν, ἀναγκασόμεθα νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὴν κατὰ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἑρμηνείαν αὐτοῦ καθόσον ἐπὶ τούτου στηρίζεται ἡ θεοπνευστία τῆς Κ. Διαθήκης.

Ἡ θεοπνευστία ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ εἶναι γενικὴ ἐπεκτεινομένη καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων, ἥ μερικὴ ἀναφερομένη μόνον ἐπὶ τῶν οὐσιωδῶν μερῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως, τῶν εἰς τὴν δογματικὴν καὶ ἡθικὴν ἀφορώντων, καὶ εἰς ὧν τὴν ὀρθὴν παράστασιν ἡ ἀνθρωπίνη ἀντίληψις δὲν εἶναι ἱκανὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἄνευ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ ἁγίου πνεύματος νὰ προχωρήσῃ· Τὸ ζήτημα τοῦτο

¹ Βλ. Λεξικὸν Λατινο-γερμανικὸν τοῦ K. Georges (Leipzig 1879).

² Ἐκ τοῦ *hyj*=θεός (ὄθεν *hi je*=θεὸς χάρις *hiresi* ἀγιότης *hyenueshim* θεὸς (*Bog d.* ἐν *Cun. proph. Balkan—Archiv* III 204), *hyjn i* θεότης, εὐρίσκονται δὲ ἐν τῷ Λεξ. τοῦ Χριστοφορίδου ἐπίθετα *hyjdije* θεολογία καὶ *hyjditune* θεολόγος. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως, ὅπερ ἀσφαλῶς εἶναι ἐκ τοῦ *hyll* ἢ *yll*=ἄστρον, ἥλιος. (Ὑλλος καὶ Φρυγοπελασγικὸν Ὑλλας = θεὸς τοῦ φωτός) ἐς ἄλλοτε. Κατὰ τὴν Ἑλλ. μυθολογίαν ὁ Ὑλλος υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθεν εἰς Ἰλλυρίαν μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν Φαίακων. Ἡ λ. θεόπνευστος τὸ α' παρὰ Παύλῳ ἐνταῦθα. Ἰσως κατὰ τὸν Κοραῆν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τὸ Ἰωβ 32, 8. «Ἀλλὰ πνεῦμα ἐστὶν ἐν βροτοῖς, πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἡ διδάσκουσα». Ἐπειτα ἐν τοῖς τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ Ἱατροσοφικοῖς συναντῶμεν τὸ *θεόπνοος* (*Ideler. Anecd. medica* I, 17, 14) καὶ *θεήπνοος* παρ' Ἀναστ. Σιναίτη (*Migne Patr. Gr.* 89, 1169 A).

ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σπουδαιότατον καὶ αἱ γινώμαι τῶν πατέρων ἀμφιταλαντεύονται, ὥς καὶ αἱ ἐκκλησίαι νῦν ἀντιδιαφέρονται ¹. Ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἀνατολ. Ἐκκλησία καὶ ἡ Δυτικὴ τῇ παραδόσει συνωδὰ μόνον ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων δέχονται τὴν θεοπνευστίαν. «ἐν δὲ τοῖς μέρεσιν, ἐν οἷς περιέχονται ἀλήθειαι καὶ γνώσεις δυνάμεναι νὰ γνωσθῶσι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οἷον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς μέρεσι τῆς Ἀ. Γραφῆς κτλ. ὑπάρχει μόνον ἐπιστάσια τοῦ θείου Πνεύματος» ². Οἱ Διαμαρτυρόμενοι οἱ μὲν καὶ τὰς αὐτὰς τὰς λέξεις τῆς Ἀ. Γραφῆς ἐκλαμβάνουσιν ὡς ὑπαγόρευσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ ἀπορρίπτουσι βιβλία αὐτῆς, οἱ δὲ Σωκινιανοὶ καὶ Ἀρμινιανοὶ ἀποδέχονται, ὅτι πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἡθῆ ἐξέθηκάν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἀκριβῶς, τὰ δὲ ἄλλα οὐχὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς ³. Ὁ κ. Ἀνδρούτσος φρονεῖ ὅτι τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἐξελήφθη ἡ θεοπνευστία ὡς κατὰ λέξιν ἔμπνευσις τῶν θείων ἀληθειῶν, καὶ ὑπὸ τινων Δυτικῶν ἐγένετο ἡ ὡς ἀνωτέρω διάκρισις τῆς θεοπνευστίας ⁴. Ἴσως ὁ σοφὸς καθηγητὴς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι τότε τὸ πρῶτον διευπλώθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοιαύτη γνώμη, διότι ἡ διαφωνία καὶ ἡ ἕρις ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τοῖς Ψευδοκλημεντίοις διακρίνεται ὑπὸ αἰρετικῶν τὸ περιεχόμενον τῆς Π. Διαθήκης εἰς μέρη ἀληθῆ καὶ εἰς μέρη ψευδῆ ⁵. Ὁ Ὠριγένης, ὅστις θεωρεῖται ὁ διαπρεπέστερος θιασώτης τῆς καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων θεοπνευστίας τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ποιεῖται τὴν διάκρισιν ταύτην. «Ἐὰν λίαν σαφῶς καὶ ἐκπεφασμένως δέ τις ἀνθυποφέρῃ, λέγει, διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀπαρχῶν, φάσκων μετὰ τὰ Εὐαγγέλια τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολάς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἄν ἔτι σώζεσθαι τὸ προαποδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ ἀπαρχῆς πάσης γραφῆς εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον, λεκτέον ἥτοι νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένον ἐν ταῖς φερομέναις ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται μαρτυριῶν τῶν ἐν τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων, ὥστε σοφὰ μὲν καὶ πιστὰ λέγειν, καὶ σφόδρα ἐπιτεταγμένα τὰ ἀποστολικά, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ: Τάδε λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον, εἰ, ἐπὶ τὴν λέγῃ ὁ Παῦλος: «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος», ἐμπεριλαμβάνει καὶ τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἢ οὐ τό, «καὶ γὰρ λέγω, καὶ οὐχ ὁ Κύριος», καὶ τὸ «ἐν

¹ Ἐν τῇ περὶ Ἀλεξάνδρου Λυκούργου πραγματείᾳ ἡμῶν ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ γράψωμέν τινα περὶ τοῦ σπουδαιότατου τούτου ζητήματος βλ. «Θεολογία» Τόμ. Ε' (1927) σ. 334-341 καὶ Σ' (1928) σ. 70-80. ² Ζ. Ῥώση Δογματ. σ. 470 βλ. διεξοδικώτερον ἐν τῷ Θεολογικῷ τοῦ Εὐγ. Βουλγάρεως (Βενετία, 1872) σ. 23-29. ³ Χρ. Ἀνδρούτσος, Δοκίμιον Συμβουλευτικῆς ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου (Ἀθήναι, 1901) σ. 105-6. ⁴ Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατ. Ἐκκλησίας (Ἀθήναι, 1907) σ. 4. ⁵ Θεολογία Σ' σ. 73.

πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις διατάσσομαι», καὶ τὸ «οἷα ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις» καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας ἐπιπνοίας λόγων. ἢ καὶ τοῦτο παραστατέον, ὅτι ἡ Παλαιὰ μὲν οὐκ Εὐάγγελιον . . . . . ὅσον ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς, οὕτως οὐκ ἔσται Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ τὰς ἐπιστολὰς πᾶν γράμμα, ὅταν παραβάλληται τῇ διηγήσει τῶν περὶ Ἰησοῦ πράξεων καὶ παθημάτων καὶ λόγων αὐτοῦ. . . »¹. Οὕτως οὖν ὁ Ὠριγένης διακρίνει σαφῶς ἐν ταῖς Γραφαῖς τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον ἐν τοῖς σχετικοῖς τοῦ Παύλου χωρίοις². Ἀλλαχοῦ οὗτος συγκρίνων τοὺς ἐνικῶς κειμένους Μακαρισμοὺς πρὸς τοὺς πληθυντικῶς εἰρημένους μετὰ πολλὴν συζήτησιν λέγει: Εἰ δὲ «τὰ λόγια Κυρίου λόγια ἄγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκτιθαρισμένον ἑptaπλασίως» καὶ μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξητασμένως τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποβέβληκεν αὐτὰ διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου, μήποτε καὶ ὑμᾶς διαφεύγη ἡ ἀναλογία, καθ' ἣν ἐπὶ πᾶσαν ἔφθασε γραφὴν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, θεόπνευστον μέχρι τοῦ τυχόντος γράμματος. . . . . Οὕτως ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν περὶ πάντων τῶν ἐξ ἐπιπνοίας τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἀναγεγραμμένων. . . . »³. Δὲν εἶναι ἀντίφασις ταῦτα πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὥς τις ὑπέλαβεν⁴, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς τὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ λόγια. Ἀλλαχοῦ ὁ Ὠριγένης ὀρίζων ἐν τίσιν μέρεσιν ἡ θεοπνευστία ἀναφέρεται λέγει: «Πρῶτον γε τοῦτο ὑποδεικτέον, ὅτι ὁ σκοπὸς τῷ φωτίζοντι πνεύματι προνοία Θεοῦ διὰ τοῦ (!) ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν λόγον τοὺς διακόνους τῆς ἀληθείας προφήτας καὶ ἀποστόλους ἦν προηγουμένως ὁ περὶ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων τῶν κατὰ τοὺς ἀνθρώπους πραγμάτων»⁵. Ἵνα δὲ συμβιβάσῃ ἔπειτα τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀπροσδιόνυσα καὶ πλείνας τινὰς συνιστᾷ ὡς πανάκειαν τὴν ἀλληγορίαν, δι' ἧς ἐρμηνεύει ἀνομίας, πονηρίας, ἀκολασίας, πλεονεξίας καὶ τὰς φιλοπολέμους τάσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς Π. Διαθήκης, ὥστε κατήντησεν ἡ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν ἐφ' ὅλων τῶν ἱστορικῶν μερῶν: «Δεῖ δὲ τὴν θείαν Γραφὴν νοεῖσθαι νοητικῶς καὶ πνευματικῶς· ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἱστορίαν γνῶσις οὐκ ἔστιν ἀληθής»⁶. Ἰδοὺ τὸ μέγα σφάλμα, εἰς ὃ περιέπεσεν ἔπειτα ὁ φι-

¹ Ὑπόμν. εἰς Ἰωάνν. Migne 14, 28-29. ² Ῥωμ. 3, 6, 6, 19, 16, 26. (τὸ τελευταῖον παρελείφθη ἐκ τῆς Πατριαρχ. ἐκδόσεως) Α' Κορ. 7, 6, 10, 12, 25. Β' Κορ. 8, 8, 11, 17, 12, 11. Α' Θεσσ. 4, 15, Γαλ. 3, 15. Τιτ. 1, 3. ³ Migne 12, 1080-1. ⁴ Gieseler, Histoire des Dogmes μεταφρ. Γαλ., (Dieppe 1863) σ. 89. Οὕτω καὶ ἄλλοι λαμβάνοντες μονομερῶς χωρία τοῦ Ὠριγένους ἀποφαίνονται, ὅτι ἔχει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γνῶμην, καὶ ὁ Εὐγ. Βούλγαρις τάσσει αὐτὸν εἰς τὴν τῶν ἀποβαλλόντων τὸ ἀνθρώπ. στοιχεῖον μερίδα (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 25).

⁵ Περί ἀρχῶν βιβ. 4, 14, Patr. Gr. Migne 11, 372-3· ἴσως ἀντὶ διὰ τοῦ, διὰ τὸ εἶναι γραπτέον. ⁶ αὐτ. Τόμ. 17, 221 C. ἐν ἐκτάσει περὶ ἀλληγορίας ἐν τῷ Δ' βιβλίῳ

λοσοφικώτατος νοῦς καὶ ἀγγινοῦστατος τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐρμηνευτῆς βουληθεὶς νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν περὶ ἀπολύτου θεοπνευστίας, παρερμηνεύσας καὶ ἐλεεινῶς διαστρέψας τὰ πάντα, ἵνα συμβιβάσῃ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ἄλλ' ὁ δεχόμενος τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν καὶ εἰσάγων τὴν ἀλληγορίαν πρὸς ἐρμηνείαν αὐτῶν δὲν ἀνατρέπει τὴν βάσιν αὐτοῦ ταύτην; ἐνθα οὐ μόνον ἡ λέξις ἀντικαθίσταται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔννοια; πρὸς ἀσφάλειαν δὲ καὶ ἐπικύρωσιν τούτων ἀπαιτεῖται ἄλλη θεία ἔμπνευσις! Ἐτέρα σπουδαιότερα μαρτυρία ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπάρχει ἐν τοῖς πρὸς Ἀνομοίους διαλόγοις τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου¹, ἐνθ' ὁ Ἀνόμοιος Ἀρειανὸς ἐρωτᾷ: «Οἱ γὰρ προφηταὶ οὐκ εἴτι θέλει ὁ Θεὸς θέλουσιν; Ὁρθόδοξος: Οὐ πάντοτε· ἔσθ' ὅτε γὰρ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν . . . . (παραδείγματα)· καὶ πάντα γὰρ τὰ λογικὰ κτίσματα, ποτὲ τὰ ἑαυτῶν λαλοῦσι, ποτὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ πνεῦμα οὐχ οὕτως . . . . καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται περὶ τοῦ πνεύματος, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἀνόμοιος: Εἰ καὶ μὴ πάντοτε οἱ προφηταὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεγον, ὥς ἐδειξεν ὁ λόγος, ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι οὐδὲν ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ πάντοτε τὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁρθόδοξος: Ἡ γραφὴ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀνόμοιος: Πῶς; Ὁρθόδοξος: Ἐὰν οὖν ἀκούσης Παύλου λέγοντος περὶ τῶν ἀποστόλων «ἀλλ' ὅτι εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν πάντων» (Γαλ. 2, 14)· τὰ δὲ ἐπόμενα οἶδας, εἰ φιλόλογος εἶ· τί ἄλλο λογίζῃ ἢ τὸ ἀφ' ἑαυτῶν τε λελαληκέναι καὶ πεποιηκέναι; ὅπερ οὐκ ἦν θεοπνευστον. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ λέγει: «Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι» (Α' Κορ. 4, 4)· τὸ δὲ πνεῦμα οὐχ οὕτως . . . »². Αἱ ἐπίση-

περὶ Ἀρχ. Τόμ. 11, 193 ἐ, καὶ κατὰ Κέλσου: «Τὰ συμβεβηκέναι ἀναγεγραμμένα τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἐν ψιλῇ τῇ λέξει καὶ τῇ ἱστορίᾳ τὴν πᾶσαν ἔχει θεωρίαν τῆς ἀληθείας· ἕκαστον γὰρ καὶ σύμβολόν τινος εἶναι παρὰ τοῖς συνετώτερον ἐντυχάνουσι τῇ Γραφῇ ἀποδείκνυται» αὐτ. Τόμ. 904 Α. καὶ 1725 C. ἐνθα διαιρεῖ εἰς νοητὰς καὶ ψιλὰς τὰς ἐννοίας καὶ ἐπιφέρει: «Οὐκοῦν νοητὰ ἐστὶν καὶ οὐ ψιλὰ, καὶ εἰς ὃ δοκοῦσι τῇ λέξει διαφωνεῖν ὁνοῦς ὁ αὐτὸς εὐρίσκεται». Ὁὗτοι οὐ μόνον διεφιλονέκουν, ἀλλὰ καὶ διαρρήδην ἠρνοῦντο τὸ θεοπνευστον τῶν ἁγ. Γραφῶν, ὅθεν καὶ αἱ κατωτέρω προβαλλόμεναι ἐνστάσεις δεικνύουσι τὰ πρῶτα σημεῖα, ἐφ' ὧν ἐστήριζον τὴν ἑαυτῶν πλάνην. Τούτοις συνεφρόνησαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Σπινόζας καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι Ὁρθολογισταί.

² Ἀθανασίου τὰ Ἀπαντα (Coloniae, 1686) Τόμ. Β' σ. 179 - 181. Οἱ 4 οὗτοι διάλογοι θεωροῦνται ἐκ τῶν νόθων τοῦ μεγάλου πατρὸς· καὶ οἱ μὲν ἀποδιδόασιν αὐτοὺς τῷ μοναχῷ Μαξίμῳ, οἱ δὲ τῷ Θεόδωρῳ, καθόσον ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ἐξελέγχονται γραφέντες μετὰ τὴν τοῦ Εὐτυχοῦς αἵρεσιν (Κοντογόνοῦ, Φιλολογικὴ Ἱστ. Β' σ. 140). Ἐν τούτοις ὁ πατὴρ ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀποδείκνυται ἐξάιρων αἰετὴν τὴν θεολογικὴν ἔννοιαν ὑπὲρ τὰς Γραφικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς λέξεις,

μοι αὗται μαρτυραὶ δεικνύουσιν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶχεν ἀνακινήθῃ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα· προήλθε δὲ κυρίως ἐκ τῶν συζητήσεων περὶ τοῦ κύρους τῆς Π. Διαθήκης ἐν σχέσει πρὸς τὴν Καινὴν, ἔπειτα δὲ ἡ διάκρισις ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ταύτης, ὅταν μάλιστα ἔθνικοί, Ἰουδαῖοι καὶ διάφοροι αἵρετικοὶ ἀσθενῇ τινα τῶν Γραφῶν ἀνακαλύπτοντες μέρη προσεπάθουν τὸ ὅλον αὐτῶν κύρος νὰ διασειώσῃ, καὶ εἰς τινὰς τῶν ἱερῶν συγγραφέων διαφωνίας ἀποβλέποντες τὸ τῆς θεοπνευστίας δόγμα διημφισβήτουν¹. Τότε λοιπὸν μετὰ προφανοῦς θράσους ἤρχισάν τινες νὰ σπουδαιολογῶσι περὶ τούτου. «Τοιοῦτοι δὲ εἰσιν, λέγει ὁ Ὠριγένης, οἵτε τὴν μὲν Καινὴν ἐγκρίνοντας τὴν δὲ Παλαιὰν ἀποδοκιμάζοντες, καὶ οἱ τῶν παλαιότερων γραμμάτων τὰ μὲν ἀπὸ θειότερας λέγοντες εἶναι δυνάμεως καὶ τῆς ἀνωτάτω, τὰ δὲ ἀπὸ ὑποδεεστέρας . . . ὥστε τῶν εὐαγγελικῶν τινα μὲν πατεῖν, τινὰ δὲ ὡς καλὴν νέμεσθαι νομήν, καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἢ πάντα ἀποκρίνειν, ἢ τινὰ μὲν ἐγκρίνειν, τινὰ δὲ ἀποκρίνειν»². Ἄλλ' οἱ τῆς ἐκκλησίας πατέρες ἔθηκαν φραγμὸν ταῖς τῶν τοιούτων φληναφίαις, διακρίναντες τὸ ἀτομικὸν τοῦ θεοπνεύστου καὶ τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Οὕτως ὁ θεῖος Χρυσόστομος, δικαιολογῶν τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου στάσιν τοῦ Παύλου, ὅτε ἵνα διασπᾷ τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐνωθέντας Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὰ δεινὰ «ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ: Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι. . . .»³ λέγει: «Πάλιν ἀνθρωπίνως διαλέγεται καὶ οὐ πανταχοῦ τῆς χάριτος ἀπολαύει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι συγχωρεῖται εἰσφέρειν. . . .»⁴. Ἐπίσης καὶ διὰ τὸ γεγονὸς τῆς εἰς Ταρσὸν ἀποστολῆς τοῦ Παύλου ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ἢ ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων μανίας σώσωσιν αὐτόν, λέγει ὁ πατήρ: «ὄρα πῶς οὐ πάντα χάριτι γίνεται, ἀλλὰ αὐτοὺς (τοὺς ἀποστόλους) ὁ Θεὸς καὶ οἰκεία σοφία οἰκονομεῖν πολλὰ καὶ ἀνθρώπι-

μηδ' αὐτὸ τὸ ὁμοούσιον ἐξαιρῶν (βλ. Λόγος Β' κατὰ Ἀρειανῶν 3 κ. ἀ. καὶ «Πρὸς τοὺς δουλεύοντας λέξεσι καὶ μὴ τοῖς νοήμασι τῶν θείων Γραφῶν». παρὰ Migne τόμ. 28 σ. 60 έ. Ἐν τοσοῦτῳ λόγος οὐδεὶς ὑπάρχει κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ διαλόγου τούτου· ἡμῖν δὲ ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα διὰ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἱστορικὴν τῆς θεωρίας ταύτης ἀνάπτυξιν, ἥτις ἀριδηλότερα ἀποδείκνυται ἐκ τούτου.

¹ Αἱ γραφαὶ δὲν εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς τοιαύτης ἀποκαλύψεως· τὰ δὲ τυχόντα λάθη ἀποδοτέα οὐχὶ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, ἀλλ' εἰς τὸν συγγραφέα· ὥστε ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀνατρέψωσι τὸ ἀλάθητον κύρος αὐτῆς. (Σπαρτίον ἐντρίτον ὑπὸ Εὐγ. Βουλγάρεως σ. 75-76 βλ. αὐτόθι καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ μεταφραστοῦ εἰς τίνα ἄτοπα δύνανται νὰ ἄγῃ ἡ ἀπόλυτος θεοπνευστία ἐν ταῖς Γρ. ὑποστηριζομένη).

² Εἰς Ἰεζεκιήλ, Migne 13, 664-5.

³ Πράξ. 23, 6. ⁴ Ὁμιλ. ΜΘ' εἰς τὰς Πράξ. τόμ. Θ' (ἐκδ. β' Montfaucon, Paris. 1839) σ. 409 c.

νως»¹. Τὴν περὶ τὸ γράφειν ἐλευθερίαν, ἣτις διὰ τὸ ἐνσυνείδητον τῶν ἱερῶν συγγραφέων προϋποτίθῃσιν καὶ συνεργὸν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τῶν θείων ἀποκαλύψεων διατύπωσιν ἀναδεικνύει, καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Βασίλειος δέχεται, ἐν οἷς γράφει: «ἡμεῖς δὲ κεχρησθῆναι μὲν πολλαχοῦ ταῖς φωναῖς ταύταις καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὁμολογοῦμεν, οὐ μὴν τὴν γε τοῦ Πνεύματος ἐλευθερίαν δουλεύειν πάντως φαμὲν τῇ σμικροπρεπείᾳ τῶν ἕξωθεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀεὶ προστυγχάνον οἰκείως ταῖς χρείαις ὑπαλλάττειν τὰς ἐκφωνήσεις»². Ὁ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφου τάξεως τῷ Χριστιανισμῷ προσφοιτήσας κλεινὸς τῆς Πτολεμαίδος ἐπίσκοπος ἀποφαίνεται: «Οὐδὲν μέλει τῷ Θεῷ θεωφορήτου λέξεως. . . . Πνεῦμα θεῖον ὑπεροχῇ μικρολογίαν συγγραφικὴν»³. Θαυμασίως περὶ τούτου διατείνεται ὁ χρυσορρήμων διὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιχειρήματος: «Μὴ τὰ γράμματα τὸν λόγον ἐποίησεν; ὁ λόγος τῶν γραμμάτων τὴν φύσιν εὔρεν. καὶ ὥσπερ οὐχ αἱ τέχναι τὰς ὕλας ἐγέννησαν, ἀλλ' αἱ ὕλαι ταῖς τέχναις ἀφορμὰς ἐχαρίσαντο, οὕτως οὐ τὰ γράμματα τὸν λόγον ἐποίησεν, ἀλλ' ὁ λόγος τῶν γραμμάτων τὴν φύσιν εὔρεν»⁴. Διὰ ταῦτα πάντα καὶ ἡμεῖς τῷ τῆς εὐσεβείας κανόνι στοιχοῦντες καὶ τὰς τῶν θεοεικέλων πατέρων φωνὰς ἀσπαζόμενοι, ὑποστηρίζομεν οὐχὶ τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν ἐπὶ πάσης τῆς ἁγίας Γραφῆς· διότι «τὸ σπείρειν τὸν λόγον τῆς θεοπνευστίας περὶ τὴν λέξιν ἀδύνατον» κατὰ τὸν Ὁριγένην. Περὶ τὰς λέξεις καὶ τὰς συλλαβὰς ἡσυχολοῦντο σκοπίμως οἱ διάφοροι αἵρετικοί, περὶ ὧν ὁ Βασίλειος λέγει: «Ἡ περὶ τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις τῶν ἀνδρῶν τούτων μικρολογία. . . . *βαθεῖαν ἔχει κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ συνεσκιασμένην βουλήν*»⁵. Καὶ ὄντως αἱ λέξεις καὶ αἱ συλλαβαί, ἐλάχιστα μόρια τοῦ λόγου, εὐχερῶς ἀλλοιοῦνται καὶ διαφθείρονται, καὶ τοῦτο ἐπεδίωκον οἱ τῶν αἱρέσεων ἀρχηγοὶ ὑποκαθιστῶντες ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ τὰς πλάνας αὐτῶν. Οἱ ἀναρίθμητοι κώδικες παρουσιάζουσι τοσαύτην ποικιλίαν γραφῶν καὶ διαφορῶν, ὅσοι εἶναι καὶ οἱ γραφεῖς αὐτῶν. Ὁ Gaspar Gregory ἀναγράφει τὰς διαφορὰς ἐλληνικῶν κωδίκων (τοῦ μικρογραμμάτου δυθμοῦ), 1273 Τετραευαγγελίων καὶ ἄλλων

¹ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 181 Α, Ὁμιλ. ΚΑ' εἰς τὰς πράξ. προβλ. καὶ Ὁμιλ. ΙΓ'. σ. 123 Α: «Οὐ γὰρ δὴ πάντα τῆς χάριτος ἦν, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν σπουδῆς πολλὰ τὰ τεκμήρια· τὸ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὰ τῆς χάριτος διαλάμπειν τῆς αὐτῶν ἐπιμελείας ἦν».

² Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἀμφιλόχιον. Τὰ εὐρισκόμενα ἅπαντα (εἰς 3 διπλοῦς τόμους) ὑπὸ Jul. Garnier, ed. Parisiana altera (Paris, 1889) Τόμ. Γ' σ. 7Ε καὶ Β' 64 κατὰ Εὐνομίου: «Οὕτε τὰς φωνὰς τοῦ Πνεύματος διαγράφομεν, οὔτε σωματικῶς τῶν λεγομένων ἀκούομεν».

³ Συνεσίου Λογ. Ε' σ. 295 (ἐκδ. Παταβίου).

⁴ Χρυσ. Τομ. Η' σ. 827 c. ⁵ Ἐνθ' ἄνωτ. 5 Α.

τόσων τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης ¹. Ὁ Ἄγγλος Mill τῷ 1707 ἔχων ὑπ' ὄψιν ὠρισμένον τότε ἀριθμὸν κωδίκων ἀπηρίθμησε περὶ τὰς 30000 διαφοροὺς γραφάς ². πρόσφατοι δὲ καὶ ἐπίπονοι ἐργασίαι ἀνεβίβασαν αὐτὰς εἰς 150000! ³. Ἐρωτῶ· ἐν τῷ πολυδαίδαλῳ τούτῳ κυκεῶνι τῶν διαφορῶν, τίνα τῶν κωδίκων δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἔγκυρον τῆς κατὰ λέξιν θεοπνευστίας καὶ ποῦ νὰ στηρίζωμεν τὴν γνησιότητα τῆς λέξεως;

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ οἱ πλεῖστοι τῶν πατέρων ἐπαμφοτερίζουσι, δι' οὓς λόγους θὰ εἴπωμεν ἀμέσως, καὶ διότι πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους ἀγωνιζόμενοι ἐφοβοῦντο σαφῶς νὰ διακρίνωσι τὰ διάφορα στοιχεῖα τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ συγκεκριμένως ν' ἀποφανθῶσι, μήπως δῶσιν τινα λαβὴν καὶ μειωθῇ τὸ ἀναμφίσβητον κῦρος τῆς θείας Γραφῆς ὡς ἔργου ὑπερέκεινα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἢ μήπως ἐπὶ τῶν μὲν σπουδαιολογήσῃ, τῶν δὲ ὀλιγορήσῃ ὁ ἀναγνώστης. «Μὴ γὰρ εἰκῇ ταῦτα συγγεγράφηαι νομίζωμεν, λέγει ὁ θεολόγος Γρηγόριος, μηδὲ ὄχλον ἄλλως εἶναι ῥημάτων τε καὶ πραγμάτων ψυχαγωγίας ἕνεκα τῶν ἀκουόντων συγκείμενα..... Ταῦτα μὲν παιζόντων μῦθοι καὶ Ἕλληνες..... ἡμεῖς δέ, οἱ καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεφαλῆς καὶ γραμμῆς τοῦ πνεύματος τὴν ἀκρίβειαν ἔλκοντες, οὐποτε δεξιόμεθα· οὐ γὰρ ὅσιον οὐδὲ τὰς ἐλαχίστας πράξεις εἰκῇ σπουδασθῆναι τοῖς ἀναγράψασιν καὶ μέχρι τοῦ παρόντος μνήμη διασωθῆναι» ⁴. Καὶ ὁ Χρυσόστομος: «Τῶν θείων γραφῶν οὐδὲν περιττόν, οὐδὲν πάρεργόν ἐστι κἂν ἰῶτα, κἂν μία κεφαλαίη, ἀλλὰ καὶ ψιλὴ πρόσρησις πολὺν πέλαγος ἡμῖν ἀνοίγει νοημάτων. Πολλάκις καὶ ἐνὸς στοιχείου προσθήκη ὁλόκληρον νοημάτων εἰσήγαγε δύναμιν» ⁵. Ἀλλὰ μήπως οἱ Διαμαρτυρόμενοι τὴν κατὰ λέξιν θεοπνευστίαν πρεσβεύοντες δὲν κατέληξαν, οἱ ἔξ αὐτῶν Ὁρθολογισταί, εἰς τὴν τελείαν ἄρνησιν τῆς θεοπνευστίας; Ἐὰν αἰλέξεις, λέγουσιν, ἔχῃ τὴν δύναμιν ὡς αὐθαίρετα σημεῖα νὰ διεγείρῃ τὰς ἐν τῷ νῷ μόνον ἰδέας, ὁ

¹ Novum Test. Τομ. III Prolegomena, (Lipsiae 1894), σ. 453 ἐ. ² αὐτ. σ. 186. Εἰς τοῦτο ὁ Ν. Αὐγουστός παρατηρεῖ ἐν Φίλος. μελέταις Γ' σ. 143 (μεταφ. ἑλληνική, Κέρκυρα 1857): «Ἀλλ' ὅ,τι διεγείρει τὸν θαυμασμὸν ἐξ ἀνάγκης, εἶναι ὅτι ἐκ τῶν 30000 διαφορῶν γραφῶν δὲν εὗρέθη μία μόνη προσβάλλουσα τὴν οὐσίαν τῆς ἐννοίας τοῦ θείου τούτου συγγράμματος». Ὁ δὲ Wisseman, Ἄγγλος καρδινάλιος σοφὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ πολύγλωττος, ἐν Oestliche-Studien X, λέγει: «Καὶ διὰ τῶν κολοσσιαίων περὶ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου ἐρευνῶν, γενομένων καὶ εἰς τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας χώρας οὐδὲν ἀνεκάλυψαν! ὅχι, οὔτε κἂν μίαν γραφὴν δυναμένην νὰ ἐγείρῃ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ οὐδενὸς τῶν ἕως τότε ὡς βεβαίων καὶ ὀριστικῶν θεωρουμένων χωρίων». Ὡς πρὸς τὸ χωρίον (Ἰωάνν. 5, 7-8, Ἐπιστ.) τῶν τριῶν μαρτύρων βλ. «Ἡ Κ. Διαθήκη..... ἐν Κ)πόλει 1904» σ. 5'.

³ Fillion, Introd. gen. aux Evang. § IX.

⁴ Ἀπολογ. τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς τόμ. Α' (Λειψ. 1690) σ. 41 Α.

⁵ Τόμ. Γ' 207 Α. καὶ Δ' 137 Β, ἐνθ' ἀποδεικνύει τί δύναμιν ἔχει ἡ προσθήκη τοῦ δέ.

Παῦλος ἀνυψωθείς εἰς τὴν σύλληψιν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν, δὲν ἠδύνατο διὰ λέξεων νὰ μεταδώσῃ αὐτὰς εἰς ἄλλους, οἵτινες δὲν εἶχον ἐμφύτους τὰς ιδέας ἐκεῖνας κττ ¹. Βεβαίως καὶ αἱ λέξεις ὑπὸ θεοφορουμένου ἀνδρὸς ἐκφερόμεναι καὶ ἡ ἐπιπολάζουσα χάρις εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς Εὐαγγ. γλώσσης, ἣτις σαγηνεύει καὶ διανοίγει τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν τῶν ὑπερφυσικῶν ἀληθειῶν κατανόησιν, δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως, εἰμὴ νὰ κέκτονται ἰδιάζουσας δύναμιν καὶ νὰ προκαλῶσιν ἀπεριόριστον σεβασμόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς ὑπαγορεύσεις τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον: «Τὸ μὲν Πνεῦμα ὑπέβαλεν ἐκάστῳ τῶν προφητῶν, αὐτοὶ δὲ λοιπὸν ἀπήγγελλον ὡς ἕκαστος ἠδύνατο τὰ τοῦ Πνεύματος» ². καὶ κατὰ τὸν Ἰώσηπον «οἱ προφῆται τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ τὰ παλαιότατα κατὰ τὴν ἐπίνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔμαθον, τὰ δὲ καθ' αὐτοὺς, ὡς ἐγένετο, σαφῶς συνέγραφον» ³. Τοῦτό ἐστι τὸ ὑγιὲς τῆς ἐκκλησίας φρόνημα. Τῆς γνώμης ταύτης ἐκ τῶν ἀρχαίων πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἶχοντο καὶ οἱ ἐξῆς: ὁ Ἱεραπόλεως Παπίας, Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας, Εὐσέβιος ὁ Παμφύλου, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Αὐγουστῖνος, Ἱερώνυμος οἱ Δυτικοὶ πατέρες, Ζιγαβηνός, Θεοφύλακτος, κ. ἄ. ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων θεολόγων: ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος, Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ Ῥώσος Μακάριος, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, ὁ Οἰκονόμος, Ἀλέξανδρος ὁ Λυκοῦργος, ὁ Κοντογόνης, ὁ Ῥομπότης, ὁ Δαμαλᾶς, Ζ. ὁ Ῥώσης, ὁ Μεσολωρᾶς, ὁ Ἡρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης ⁴ καὶ ὁ Δ. Μα-

¹ Hodge, Ἑγχειρίδιον θεολογίας (μετάφρ. Καλαποθάκη) σ. 56-7.

² Προλεγόμ. εἰς τοὺς ἐλάσσονας προφήτας.

³ Πρὸς Ἀπίωνα α', 7 σ. 1146 (ἐκδ. O b e r t h.). Τὸ ἀντίθετον ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Φίλωνος (Αἵρεσ. 404): «Προφήτης γὰρ ἰδιον μὲν οὐδὲν ἀποφθέγγεται, ἀλλότρια δὲ πάντα ὑπηχοῦντος ἐτέρου. Ὅργανον Θεοῦ ἐστὶν ἡχοῦν κρουόμενον καὶ πληττόμενον ἀοράτως ὑπ' αὐτοῦ». καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου μάρτυρος «... Ἰν' αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ κατιὸν πληκτρον, ὥσπερ ὄργανον κιθάρας τινὸς ἢ λύρας τοῖς δικαίοις ἀνδράσι χρώμενον τὴν τῶν θείων ἡμῖν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ γνῶσιν» (Λόγ. Παραιν. πρὸς Ἑλληνας κεφ. η' σ. 13). Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον σχεδὸν ὑπὸ πάντων τῶν πατέρων κατεπολεμήθη· διότι ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης δὲν εἶναι μανικὸν καὶ ἐξεστηκὸς τὰς φρένας ὄν, ὡς ἡ Πυθία, ἀλλ' ἔχει πλήρη συνείδησιν, ὧν γράφει· κατὰ γὰρ τὸν θείον Μάξιμον «ἡ χάρις οὐδαμῶς τῆς φύσεως καταργεῖ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μᾶλλον καταργηθεῖσαν πάλιν τῇ χρήσει τῶν κατὰ φύσιν πρὸς τὴν τῶν θείων κατανόησιν ἐπανάγει» (Ἐρευνα εἰς τὴν Γραφήν, Ἀπαντα, τόμ. Α' σ. 201. Τὴν τοῦ Φίλωνος θεωρίαν ἐδέχετο ὁ Μοντανός (Ἐπιφ. αἵρ. 483).

⁴ Ὁ σεβ. καὶ σοφὸς οὗτος ἱεράρχης καὶ διαπρεπὴς ἱστορικὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐηρεστήθη νὰ μοι ἀπαντήσῃ δι' ἐκτεταμένης λαμπρᾶς ἐπιστολῆς λίαν ἐμπεριστατωμένης, ἣν ἐν τῷ ἔργῳ μου περὶ θεοπνευστίας θέλω δημοσιεύσει.

ραγκουδάκης¹. Ἐκ τῶν ξένων ὁ I. Soam², ὁ A. Hodge, ὁ Rothomage³, ὁ Semler, ὁ Staudenmeier, ὁ Töllner, ὁ Gieseler, ὁ Harnack, ὁ Ritshl καὶ πλείστοι ἄλλοι. Ὁ φίλος καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς ἐν τῷ Ἀθήνῃσι Πανεπιστημίῳ κ. Ἀνδροῦτσος δικαιολογεῖ ἀρκούντως τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῆς κατὰ λέξιν θεοπνευστίας, ἀλλ' ὥς πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς θεοπνευστίας ἐκφράζεται λίαν ἀορίστως, καὶ οὐ μόνον δὲν λύει τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀντιτίθεται καὶ πρὸς τὴν οὕτω γενικῶς παραδεγμένην γνώμην ὑπολαμβάνων ταύτην ὥς δυναμένην νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν ὀρθολογισμόν!⁴.

Ἄλλ' ὅτι τοιαύτη ὑπόληψις οὐ δικαιολογεῖται συντελοῦσα εἰς τὸ νὰ διαιωνίσωμεν τὴν ἐκκρεμότητα καὶ ἀοριστίαν τοῦ περὶ θεοπνευστίας λόγου, ἐξ ἧς μυριοί κίνδυνοι ἐπακολουθοῦσι τῇ Ἐκκλησίᾳ⁵, ἀπέδειξεν εὐτυχῶς ἡ ἱερὰ φάλαγξ τῶν ἀνωτέρω διδασκάλων, καθ' ὧν οὐδεμία ποτὲ μορφή ἐπὶ ὀρθολογισμῷ προσήφθη. Συμφωνῶ ὅμως τῷ εἰρημένῳ διαπρεπεῖ δογματολόγῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας διὰ τὸ δυσχερὲς τῆς διακρίσεως τῆς Γραφῆς εἰς θεῖον καὶ ἀνθρώπειον μέρος· διότι ὄντως «δὲν ὑπάρχει . . . . ἀντικειμενικὸν κριτήριον πρὸς διάκρισιν τῶν θεοπνεύστων ἀπὸ τῶν μὴ»⁴. Ἀλλὰ μήπως περὶ τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀλληγορουμένων, ζητήματος συμφυοῦς πρὸς τὸ τῆς θεοπνευστίας, ὑπάρχη κανὼν ἀκριβῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διάκρισις καὶ στατιστικὴ τῶν τοιούτων Γραφικῶν μερῶν; Καὶ ὅμως ὁ κ. Ἀνδροῦτσος, ἴν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τοῦ παραλογισμοῦ, εἰς ὃν ἕνεκα τῆς

¹ Οὗτος, μητροπολίτης νῦν ἐν Κρήτῃ, ἔγραψε λαμπρὰν μονογραφίαν ἐν Ν. Σιών (ἔτ. 1906 - 1907). ὑπὸ τὸν τίτλον Τὸ δυνατόν καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀναγκαιότης τῶν προφητειῶν καὶ Π. Διαθήκης, ἔνθα πολλὰ τὰ καλὰ πραγματεύεται καὶ περὶ θεοπνευστίας.

² Τούτου τοῦ Μιλόρδου Ἰενονοσίου Σωάμου μετέφρασε τὴν πραγματείαν ὁ Εὐγένιος ἐν τῷ Σπαρτίῳ ἐντρίτῳ.

³ «Ἀπόδειξις τοῦ κύρους τῶν τῆς Ν. καὶ Π. Διαθήκης βιβλίων κτλ.» Βιέννη 1794 εἰς 8ον σ. 800 καὶ πλέον (ὁ κρυπτόμενος μεταφραστὴς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἶναι ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης). ⁴ Δόγματ. σ. 4 - 5.

⁵ Ἀπαριθμοῦμεν ἐνταῦθα ἐνστάσεις τινάς, αἷς ὁ θεολογὼν ἀντικρύζει καθ' ἑκάστην, ὥς κατὰ τῆς γενικῆς θεοπνευστίας ἐπιχειρήματα. 1) Τὰ ἐξ ἀποκρύφων χωρία εἰλημμένα ἐν τῇ Κ. Δ. π. χ. Παύλ. Ἐφεσ. Γαλ. Κορ. καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἰούδα ἐπιστολῇ. 2) Ἡ ἀσυμφωνία τῶν Εὐαγγελιστῶν. 3) Ἡ πλάνη τοῦ Πέτρου ἐν τῷ ἐθνικῶς ζῆν (Γαλ. Β. 11 ἐ). 4) Ἡ περιτομή τοῦ Τιμοθέου. 5) Ἡ διαφθορά ὑπὸ αἵρετικῶν τοῦ ἱεροῦ κειμένου καὶ αἱ διαφοραὶ αὐτοῦ. 6) Αἱ μεταφράσεις, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται θεόπνευστοι, ἐφ' ὅσον δὲν διασώζουσι τὸ γράμμα τοῦ πρωτοτύπου. 7) Τὰ ἱστορικά, γεωγραφικά καὶ γραμματικά σφάλματα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὡς πρὸς τὴν Π. Δ. αἱ ἐνστάσεις αὗται δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν. Τὰ τοιαῦτα σημεῖα ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ἐθνικοί, καὶ δὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος ὁ γνωστὸς Κέλσος εἰς τὸ Περί ἀρχῶν καὶ ὁ Πορφύριος ἐν τῷ Ἀ' κατὰ Χριστιανῶν βιβλίῳ. Αἱ δικαιολογίαι εἰς ταῦτα τῶν τὴν ἀπόλυτον θεοπνευστίαν δεχομένων εἰσὶν ἀνίσχυροι καὶ μᾶλλον σχολαστικά.

ἀκαθέκτου ἀλληγορίας κατήντησεν ὁ Ὡριγένης, ὥρισε τὸν ἑξῆς κανόνα: «.....πᾶσα λέξις ἢ φράσις λαμβάνεται ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ἐφ' ὅσον τὰ συμφραζόμενα καὶ ἡ ὅλη τῶν νοημάτων ἀλληλονυχία, ἢ ἄλλοι ἐξηγητικοὶ λόγοι ἐπιτρέπουσι τὴν κατὰ γράμμα ἐκδοχὴν κτλ.¹».

Πληρέστατα συναισθάνομαι καὶ κατανοῶ τὰς δυσκολίας, αἷς παρουσιάζει ἰδιαζόντως τὸ τῆς θεοπνευστίας ζήτημα, ὅπερ ὡς ἀκανθωδέστατον καὶ δυσεπίλυτον ὑπὸ τινων ὀνομάζεται *sui generis*. ἔὰν δὲ ἡ κατανόησις εἶναι δυσχερής, ἔτι δυσχερεστέρα εἶναι ἡ παράστασις καὶ ἡ ἐξήγησις, ὥστε τῷ ὄντι προφήτην ἀπαιτεῖ, ὅπως προσηκόντως διασαφήσῃ αὐτό². «ἀνέρι-κτον γάρ, κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παραστήσαι τὸν λόγον τῆς διαφόρου ἐνεργείας τῆς παρὰ τοῦ θείου πνεύματος τοῖς ἀξίοις ἐγγινομένης»³. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐπαρκὴς δικαιολογία, ὥστε νὰ θεώ-μεθα ἀπαθῶς τὰ εἰς βάρος τῆς θρησκείας, ἔνεκα τῶν τοιούτων ἀντιγνωμιῶν, τεκταινόμενα. Ὁ ἱεροὺς Αὐγουστῖνος διετύπωσε τὴν ἀρχήν: *in du-biis libertas, in necessariis unitas*. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν κανόνας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὧν τὴν χρῆσιν δέον νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν ἐν τῇ ἐκ-τιμήσει καὶ ἔναντι αὐτῶν τῶν κρατούντων ἐκ τῶν βροτῶν, καίτοι ἐκ τούτου δυνα-τὸν νὰ προκύψωσι παρεξηγήσεις. Τοιαύτας παρεξηγήσεις καὶ σφοδρὰς ἐπι-θέσεις προκάλυψε ὁ ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Λυκούργος, ὅτε πρῶτην φορὰν, περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀπὸ τῆς Πανεπι-στημιακῆς ἔδρας μετὰ ἐλευθεροστομίας χαρακτηριζούσης τὸν ἀληθῆ ἐπιστή-μονα ἀνεκήρυξε τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ περιέχεται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. πᾶσα δὲ ἡ Γραφή δὲν περιέχει μόνον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ»⁴. Καὶ ἐπειδὴ περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Λυκούργου θὰ συνεχίσωμεν ἀλλαχοῦ, ὡς ἐρυ-μνὸν ἔρεισμα τῆς ἱστορικῆς ταύτης τοῦ περὶ θεοπνευστίας ζητήματος ἐρεῦνης ἡμῶν καταχωρίζομεν τὴν γνώμην τοῦ μακ. καθηγητοῦ μου Ἐ. Ζολώτα, ἐνὸς

¹ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 347. ὁ Μακ. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστομος δίδωσι τὸν ἑξῆς κανόνα: «.....οἱ τύποι, αἱ παραβολαί, αἱ ὁμοιώσεις, τὰ σύμβολα, αἱ ὁράσεις, ὁ ἀπόλογος, ἡ εἰρωνεία, τὰ αἰνίγματα, αἱ παροιμίαι καὶ αἱ γνῶμαι ὑπάγονται εἰς τὸν ἀλληγορικὸν τρόπον τοῦ πνευματ. νοήματος» Στοιχειώδης Ἱερὰ Ἑρμηνευτικὴ (Ἱε-ροσολ. 1902) σ. 37.

² *Ami Lugi, L' inspiration des prophètes de l' Ancien Testament*. σ. 4.

³ Εἰς Ἡσαΐαν προοίμιον τόμ. Α' σ. 537 Δ (Garnier). Κατὰ τὸν Ἀγγλον New-
man ὑπῆρχε, φαίνεται, ἑρμηνεία τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἱστορικῶν τούτων τύ-
πων, ἀλλ' ἐτηρήθη ἐν τοῖς ἀπορήτοις ὡς ἐπικίνδυνος τοῖς πολλοῖς τῶν ἀκροατῶν (Οἱ Ἀ-
ρειανοὶ τῆς Δ' ἑκατ. μετάφρ. Ἰωακείμ Φοροπούλου (Κ)πολις, 1890) σ. 55). Τὸ τοιοῦτον
σχεδὸν ἐπιβεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ μεγ. Βασιλείου, ὅστις λέγει: «Ἐπειδὴ τῶν ἐν
ἡμῖν στρεφομένων πραγμάτων ἢ ῥημάτων, τὰ μὲν ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐν
τῇ Ἀγ. Γραφῇ δισταλμένα τὰ δὲ σεσιωπημένα . . . περὶ τῶν σεσιωπη-
μένων κανόνα ἡμῖν ἐξέθετο ὁ ἀπ. Παῦλος εἰπὼν: πάντα μοι ἐξε-
στιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει κτλ.» (Τόμ. Β' σ. 1-2). ⁴ Θεολογία Ε' σ. 334.

τῶν ἐμβριθεστέρων καὶ μᾶλλον συντηρητικῶν θεολόγων, καὶ ὑπὸ πάντων τιμωμένου διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ εὐσέβειαν. «Τὸ κῦρος τῆς ἀληθείας τῆς ἁγίας Γραφῆς, λέγει, πρέπει νὰ εἶναι καὶ εἶναι τῷ ὄντι ἀδιάσειστον. ἡ θεοπνευστία δὲ τῆς Γραφῆς δὲν αἶρει ὅλως τὴν ἀτομικότητα βεβαίως ἐκαστοῦ τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων, ὥστε οὗτος νὰ μὴ εἶναι ἄλλο ἢ ὑπογραφεὺς γράφων καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ὅτε αὐταὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις δὲν θὰ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἁγ. Πνεύματος (ἐνστάσεις περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕφους τῶν ἱερῶν συγγραφέων). ὥς δὲ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐμπνέον καὶ φωτίζον τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς καὶ ἐπιστατοῦν τῇ συντάξει τῶν βιβλίων αὐτῶν οὔτε ἀστρονομίαν, οὔτε γεωγραφίαν, οὔτε γεωλογίαν, οὔτε ἱστορίαν, οὔτε ἄλλην ἐφικτὴν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιστήμην, εἰ μόνον τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας προετίθετο νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους (πάντα τὰ τοιαῦτα μαθητὰ καὶ ἀνθρώπων γνώμῃ αἰρετά, ἃ ἔξεστιν ἀριθμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ σιγήσαντας εἰδέναι), οὕτως οὐδὲ τὴν καλολογίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν . . . . Τοῦτο οὐδεὶς ἔχων σαφῇ καὶ καθαρᾷ καὶ ὁρθόδοξον γνώμην περὶ τῆς θεοπνευστίας τῶν ἁγ. Γραφῶν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ. Ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ πρὸς ταῖς θείαις ἀποκαλύψεις ταῖς ἀποβλεπούσαις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, ὧν πρωτεύουσιν αἱ δογματικαὶ καὶ ἠθικαὶ διδασκαλίαι . . . , ὑπάρχει καὶ ἀνθρώπινον στοιχεῖον, ἔξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν χρόνων αὐτοῦ προερχόμενον, ὃ δύναται νὰ ὑποβληθῇ, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ μηδὲ τὸ παράπαν τὸ θεῖον καὶ ἀδιάσειστον κῦρος τῆς ἁγ. Γραφῆς, τῇ βασάνῳ καὶ τῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνθρωπίνης κριτικῆς. ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ τὸ ἀνθρ. τοῦτο στοιχεῖον ἔχει οὕτω συνυφανθῇ τῇ θεοπνεύστῳ διδασκαλίᾳ τῆς ἁγ. Γραφῆς, ὥστε εἶναι δυσδιάκριτον καὶ δυσἀπόσπαστον μέρος αὐτῆς, πρέπει ἡ κριτικὴ εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ νὰ χωρῇ μετὰ πλείστης περισκέψεως καὶ ἄκρας εὐλαβείας κτλ.»¹.

Δι' ὅλης ταύτης τῆς ἐρεῦνης καταλήγομεν εἰς τοῦτο, ὅτι, καθὼς εἰς πᾶν ἱστορικὸν ἔργον, δεόν νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐν τῇ Γραφῇ αὐστηρῶς τὰ δύο ταῦτα : τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἐξ ἀντικειμένου. καὶ τὸ μὲν εἶναι ἡ τοῦ γράφοντος ἀντίληψις, τὸ δὲ προῖον τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἐνθα ἀσφαλῶς ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἡ θεοπνευστία. ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ γράφοντος ἱεροῦ συγγραφέως ἀντίληψις ἐμφανίζεται ἐνταῦθα λίαν πεφωτισμένη, ἐπομένως οὐδὲν παρ' αὐτῷ ἀθείαστον, οὔτε ἔννοια, οὔτε φράσεις, οὔτε λέξεις, ἥτοι καὶ αὐτὰ τὰ ἀνθρωπινώτερα μετέχουσι πάντως θείας τινὸς ἐμπνεύσεως. δηλ. ὁ γράφων δοχεῖον τοῦ

¹ Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον Α' (Ἀθήναι, 1906) σ. 491-492. Προυτιμήσαμεν νὰ καταχωρίσωμεν ἐνταῦθα ἐξ ὅλων τῶν μεταγν. τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ πρῶτον ὡς περιληπτικωτέραν, καὶ δεύτερον διότι ἐκ πάντων εἶναι ὁ ἔσχατος, ὅστις ὁμιλεῖ περὶ θεοπνευστίας ; ἐλπεριστατωμένως.

παναγίου πνεύματος καταστάς ἔχει ὡς χειραγωγὸν ἀχώριστον τὴν θείαν ἐπιστάσιαν, ἕτερον εἶδος θεοπνευστίας, διὰ τὴν μὴ ἀποπλάνησιν αὐτοῦ. τοιαύτη τις θεία δύναμις ἦν καὶ ἐν ταῖς οἰκουμ. συνόδοις συμπάρεδρος, ὁρθοτομούσας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ὅθεν διακρίνομεν εἰς ἕκαστον ἱερὸν συγγραφέα τὴν κυρίως θεοπνευστίαν¹ καὶ τὴν θείαν ἐπιστάσιαν ἐντεῦθεν συνεκδοχικῶς καὶ τὸ ὅλον προῖδον τοῦ πνεύματος αὐτοῦ θεωροῦμεν σχεδὸν θεόπνευστον. Τοιαύτη τις γνώμη ἐπικρατεῖ καθόλου παρὰ τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν λέγωσιν, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἐπεκτείνεται καθ' ὅλην τὴν ἁγ. Γραφήν. τότε ἡ ἐννοοῦσι τὸ ἄνωτέρω ἢ ἀναφέρονται εἰς τὸ πνευματικὸν μέρος αὐτῆς, διότι τοῦτο κυρίως εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ πρὸς σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις δοθείς². Συμπληροῦσι δὲ τούτους, ὅσοι διῴχυρίσθησαν, ὅτι μόνον ἐν τοῖς δογματικοῖς καὶ τῇ ἡθικῇ διδασκαλίᾳ ἦν ἀναγκαία, καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἡ θεοπνευστία. Δέον ὅθεν νὰ χωρισθῶσι τὰ ἐξ ὑποκειμένου, τὰ εἰς χρόνον καὶ τόπον καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα τοῦ συγγραφέως ἀναφερόμενα, καὶ δὴ γινώματι αὐτοῦ ἴδιαι, εἰκασίαι, προσδοκίαι, φόβοι, ἐλπίδες, ἅπερ παροδικῶς μόνον ἀναφέρονται³. Ὅμοίως δέον νὰ ἀποβλέπωμεν καὶ πρὸς τὰς τῶν ξένων προσώπων ῥήσεις, αἵτινες κακαὶ ἢ καλαὶ παρεμβάλλονται ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων πρὸς ἀναίρεσιν κακῆς τινος γνώμης ἢ πίστεως ἀληθείας⁴. Τὸ διττὸν τῆς θεοπνευστίας εἶδος ἀποδέχονται καὶ οἱ πλεῖστοι τῆς Δύσεως θεολόγοι καὶ δὴ τῆς Καθολ. Ἐκκλησίας, ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων οἱ ἄνωτέρω μνημονευθέντες⁵. Οἱ Διαμαρτυρόμενοι ὑποστηρίζοντες ἐν μόνον εἶδος θεοπνευστίας καὶ περιορίζοντες ταύτην ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, οἷον ἐξαντλοῦσι ταύτην ἐπεκτείνοντες μέχρι τῶν λέξεων καὶ τῶν συλλαβῶν καὶ ἀποστεροῦσι τὴν Ἐκκλησίαν ταύτης ὡς καὶ τὰς ἱερὰς Συνόδους, καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρίπτουσι τὸ κῦρος αὐτῶν ὡς καὶ πᾶσαν ἱερὰν παράδοσιν⁶.

¹ Αὕτη ὑπὸ τῶν πατέρων λέγεται ἐπίπνοια θεία: «Μέγα μὲν καὶ πρῶτον χάρισμα ψυχῆς ἄκρως κεκαθαμένης δεόμενον χωρῆσαι τὴν θείαν ἐπίπνοιαν πρὸς τὸ προφητεύειν τὰ τοῦ Θεοῦ» Βασ. εἰς Ἦσ. προοίμ. Α' σ. 535C.

² Σημειωτέον ὅτι πολλαχοῦ γράφοντες οὗτοι, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἐξικνεῖται μέχρι συλλαβῆς καὶ κεραίας ἀναφέρονται εἰς τὴν περὶ τοῦ νόμου διαγόρευσιν τοῦ Κυρίου, ἢ πρὸς τοὺς αἵρετικούς, οἵτινες προσετίθουν καὶ ἀφήρουν λέξεις.

³ βλ. Staudenmeier, Encycl. der theol. Wissenschaften (Mainz, 1840) σ. 374.

⁴ Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 85.

⁵ Εὐγ. Βούλγαρις, Θεολογ. σ. 23-24. Οἰκονόμος, Τετράβιβλ. Δ' σ. 59. Ἀ. Λυκοῦργος, Ἱερομνήμων 302, 338 κ. ἀ. Κοντογόννης, Σειρά Ἐγκ. μαθημ. Τόμ. Ζ' Εἰσαγ. εἰς τὴν ἁγ. Γραφήν (Ἀθῆναι, 1859) σ. 8. Ζ. Ῥώσης, Δογματ. σ. 470.

⁶ Martensen, Christliche Dogmatik (Berlin, 1856) σ. 322. πρβλ. For-

Κατὰ τὸν 15' αἰῶνα ἠγέρθη θεολογικὴ ἔρις μετὰ τὸν Πιστῶν καὶ Διαμαρτυρομένων, τινῶν μὲν ἐκλαμβάνοντων τὴν θεοπνευστίαν ὡς ἰδιαιτέραν ἐπιστάσιαν πρὸς προφύλαξιν τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἀπὸ τῆς πλάνης, ἄλλων δὲ ὡς ἰδιαιτέραν διέγερσιν διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, καὶ ἐτέρων ὡς ἐπιστάσιαν ἅμα καὶ διέγερσιν μετ' ἀποκαλύψεων μυστηριωδῶν ἀληθειῶν¹. Ἐκ τούτων αὐτοὶ μὲν ὑπεστήριζον, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰς ἐννοίας, οἱ δὲ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις. Οἱ Ἰησουῖται Λέσσιος καὶ Χάμελ διῆχυρίζοντο, ὅτι ἡ ἔμπνευσις τῶν ἐννοιῶν δὲν εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἀπόδειξιν τῆς κανονικότητος βιβλίου τινός. ἀλλὰ τοῦτο ἐπολέμησαν τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Söwen καὶ Donay τῷ 1587-1588 καὶ τινες ἐπίσκοποι. Ἡ ἀνάμειξις Σέξτου τοῦ Ε' οὐδὲν ὠφέλησε πρὸς διάλυσιν τῆς ἔριδος. ἀκολούθως ὁμοῦς ἐπεκράτησεν ἡ θεωρία, ὅτι ἡ θεοπνευστία ἀναγκαία μὲν εἶναι ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων².

Ἄλλ' ἀφετηρία καὶ βάσις τῶν θεολογικῶν τούτων συζητήσεων ὑπῆρξεν ἀνεκὰθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἀνωτέρω προκείμενον ῥητὸν τοῦ Β' Τιμ. 3.16

Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν.

μοναδικὸν χωρίον, εἰς ὃ στηρίζεται ἡ θεοπνευστία τῶν Γραφῶν· ἐκ δὲ τῆς ἐρμηνείας τούτου προκύπτει αὕτη ἡ ἐκείνη ἡ περὶ θεοπνευστίας ἐκδοχή. Ἐν πρώτοις ἐξεταστέον τί σημαίνει ἡ λ. γραφὴ καὶ τίνες αἱ ἐπὶ Παύλου ἐν χρήσει γραφαί. Βεβαίως, ὅτι ἡ λ. ἀναφέρεται εἰς τὰς θείας μόνον καὶ οὐχὶ καὶ τὰς θύραθεν γραφάς, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, καὶ ἦτο περιττὴ τινων πατέρων συζητήσεις περὶ τούτου. Ὁ νεοθалὴς Χριστιανισμὸς ἐστρεφεῖτο ἰδίῶν πρὸς εἰδικὴν διδασκαλίαν κειμένων³. καὶ αὐτοὶ οἱ ὕμνοι ἦσαν τῆς ἰδίας ἐκχύστου πιστοῦ ἐμπνεύσεως, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ στόματος διεδίδοντο. «τὰ ἱερὰ γράμματα», ἅπερ ὀλίγον ἀνωτέρω ἀνέφερον ὁ Παῦλος ὡς γνωστὰ τῷ Τιμοθέῳ (Β' 3, 15) εἶναι αὐτὴ ἡ Π. Διαθήκη⁴, ἀλλ' ὁ κανὼν τῶν βι-

mula consensus helvetica, Can. 1 σ. 731: Et tum quo ad res, tum quo ad verba θεόπνευστος, ut fidei et vitae nostrae una cum codice novi Testamenti sit canon unicus et illibatus.

¹ Ἐντεῦθεν ὁ Λούθηρος ἐκλαμβάνει τὴν θεοπνευστίαν ὡς ἐνθουσιασμὸν καὶ ἔκστασιν.

² Φιλαρέτου Βαφείδου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. Τόμ. Γ' (Κ/πολις, 1912) σ. 163.

³ Ἰουστ. φιλοσόφου Ἀπολ. Α' 67.

⁴ Ἱερὰ γράμματα εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ Π. Διαθήκη Γράμματα καὶ οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγον τοὺς νόμους, πιθανὸν κατὰ Κορνην, εἰς διάκρισιν τῶν ἐθνῶν, νόμων καὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἀγράφων, ἡ διότι, ὅτ' εὗρέθησαν τὰ γράμματα πρῶτον φυσικὰ τὰ ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν νόμων (Συνέκδ. Ἱερατικός κτλ. Μελίτη, 1835, σ. 325 βλ. καὶ εἰς τὸν Ἰσοκράτ. Μερ. Β' σ. 41 καὶ 109).

βλίων αὐτῆς ὑπέστη κατὰ καιροὺς διαφόρους μεταβολὰς καὶ παρὰ τὰ Κανονικὰ ὑπῆρχον τὰ Ἀναγινωσκόμενα, παρὰ δὲ ταῦτα τὰ Ἀπόκρυφα, ἔξ ὧν διαρκῶς ἐνοθεύετο ὁ κανὼν. Καὶ ἐπὶ τοῦ μεγ. Ἀθανασίου συνέβαινε τοῦτο εἰσέτι, ὅστις ὑποστηρίζων μόνον τὰ 22 ὡς Κανονικὰ γράφει : «Ἐπειδὴ περὶ τινὲς ἐπιχείρησαν ἀνατάξασθαι ἐαυτοῖς τὰ λεγόμενα Ἀπόκρυφα, καὶ ἐπιμῖξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ . . . ἔδοξε καὶ μοι . . . ἐξῆς ἐκθέσθαι τὰ Κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα, πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία»¹. Ἄλλ' ὁ σάλος καὶ ἡ ἐπιβουλὴ ἦν βεβαίως μείζων ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων. τούτου ἕνεκα ὁ Παῦλος ὁμιλῶν πρὸς τὸν Τιμόθεον περὶ πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ γοήτων, συνιστᾷ αὐτῷ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν γραμμάτων. «ἐν οἷς ἔμαθες, λέγων, καὶ ἐπιστώθης, τὰ δυνάμενα σοφῆσαι σε εἰς σωτηρίαν». εἶτα ἐπιφέρει τὸ «Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος» ἥτοι ἡ οὕσα θεόπνευστος ἐστὶ καὶ ὠφέλιμος· ὅθεν τὸ θεόπνευστος εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ μὴ θεόπνευστα· «ἐξ ἀρχῆς γάρ, λέγει ὁ Ζιγαβηνός, καὶ ἄνωθεν ὁ διάβολος παρυσφίστησι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος καὶ τῇ ἀρετῇ τὴν κακίαν . . . τοῖς προφήταις οἱ ψευδοπροφητῶν, τοῖς ἀποστόλοις οἱ ψευδαπόστολοι καὶ τοῖς ὀρθόδοξοις οἱ ἑτερόδοξοι»². Τὸ ὑπονοούμενον «οὕσα» ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρέχει ἡμῖν καὶ ὁ πρύτανις τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν Ὁριγένης : «ὅτι πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος οὕσα ὠφέλιμος ἐστίν· τὸ γὰρ ἐν τῶν δύο δεῖ σε παραδέξασθαι ἐπὶ τούτων τῶν γραφῶν, ἢ ὅτι οὐκ εἰσὶ θεόπνευστοι, ἐπεὶ οὐκ εἰσὶν ὠφέλιμοι, ὡς ὑπολαμβάνοι ἂν ὁ ἄπιστος, ἢ ὡς ὁ πιστὸς παραδέξασθαι, ὅτι ἐπεὶ εἰσὶν ὠφέλιμοι θεόπνευστοὶ εἰσιν»³. Καὶ ὁ Κύρου Θεοδώρητος διαμνημονεύει τῆς περὶ τὸ ῥητὸν διαφωνίας : «Ζητοῦσι δὲ τινες, πῶς εἶπε πᾶσα . . . ἄρα οὐν καὶ αἱ τῶν Ἑλλήνων γραφαὶ θεόπνευστοι, καὶ βιαζόμενοι στίζουσιν εἰς τὸ θεόπνευστος· καὶ φασίν, ὅτι Πᾶσα γραφὴ, ἥτις ἐστὶ θεόπνευστος ἐκείνη καὶ ὠφέλιμος· ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὅτι εἰπὼν ἀνωτέρω : «τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας» λέγει νῦν ὅτι Πᾶσα γραφὴ. ποία; περὶ ἧς διαλέγεται, περὶ ἧς εἶπεν, ὅτι ἱερὰ· πᾶσα οὐν ἡ τοιαύτη θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς πάντα, ἃ ἐξῆς ἐπιφέρει»⁴. Καὶ ὁ Κοροῆς λέγει, ὅτι, «εἰς τὸ πᾶσα γραφὴ ἐδίστασάν τινες, ἂν τὸ ἀναγκαίως ὑπακουόμενον ὑπαρκτικὸν ἐστὶ πρέπει νὰ συναφθῇ μὲ τὸ πᾶσα ἢ μὲ τὸ ὠφέλιμος, ἥγουν νὰ ἐξηγηθῇ : ὅλη ἡ θεόπνευστος γραφὴ εἶναι

¹ Ἑορταστικὴ ἐπιστ. 39. ² Τόμ. Β', ἐκδ. Καλογεργᾶ (Ἀθῆναι 1887) σ. 295.

³ Τὸ χωρίον τοῦτο ὡς ἐπίσημον μεθ' ἑτέρου τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξ. ἀναφέρει ὁ Tischendorf ἐν ταῖς διαφοραῖς τοῦ χωρίου μετὰ παραπομπῆς 2,443 (Novum Testamentum graece . . . editio octava major Vol. II (Lipsiae 1872) σ. 877). ⁴ Ἀπαντα, τόμ. Γ' σ. 849.

προσέτι καὶ ὠφέλιμος, ἢ ὅλη ἡ γραφή εἶν' ἐμπνευσμένη καὶ ὠφέλιμος»¹. Ἐν τέλει πρὸς ἐπίρρῳσιν τῆς ἐρμηνείας, ὅτι ἐκείνη ἡ γραφή εἶναι θεόπνευστος, ἣν ὁ Θεὸς ἐνέπνευσε τοῖς ἱεροῖς συγγραφεῦσιν, ἣν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐξήγγειλε (καὶ οὐχὶ πᾶσα), ἀναφέροντες τὴν μαρτυρίαν καὶ ἐνὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πατρός: «Unde et in scriptura divina θεόπνευστος, omnis ex hoc dicitur, quod deus inspiret, quae locutus est spiritus»². Ὡς κατακλείδα ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ πολυθρῳλήτου τούτου χωρίου ὑπενθυμίζομεν καὶ τὴν κατὰ τὸν μεσαίωνα περίφημον θεολογικὴν ἐπ' αὐτοῦ συζήτησιν γενομένην μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου τοῦ Α' καὶ τοῦ διασήμου καρδινάλιου Du Perron. Ταύτην βλέπει τις ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ σπουδαίῳ βιβλίῳ τοῦ I. Berger de Xivrey, Étude sur le texte et le style du Nouveau Testament (Paris 1856 σ. 90—94). Ὁ βασιλεὺς στηριζόμενος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Rich. Simon, ὅστις ἠκολούθει ἐν ταύτῃ τῇ Βουλγάτᾳ, μετέφραζεν: «πᾶσα γραφή ἁγία εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος». Ὁ Du Perron ἔλεγε: διὰ νὰ ἔχωμεν τοιαύτην ἔννοιαν ἔπρεπε νὰ μὴ λέγῃ «πᾶσα γραφή», ἀλλ' «ὅλη ἡ γραφή», καὶ μετέφραζεν: πᾶσα γραφή θεόπνευστος εἶναι ἅμα καὶ ὠφέλιμος», καὶ ὑπεστήριξε τὴν ὑπαρξίν δύο διακεκριμένων στοιχείων ἐν τῇ Γραφῇ, τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου (βλ. σ. 93)³. Κατὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐκ τῆς σεβαστῆς ἀρχαίας παραδόσεως, οὐ μόνον ἐκ τῆς λογικῆς αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ καθόλου πνεύματος τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αὐστηρᾶς γραμματικῆς ἐρμηνείας τοῦ περιζητήτου χωρίου περιτράνωσ καὶ πασιφανῶς ἀποδείκνυται τὸ διμερὲς τῆς θεοπνευστίας τῆς ἁγίας Γραφῆς. τούτου δεδομένου τό τε κύρος τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως μερῶν αὐτῆς κραταιοῦται καὶ καθίσταται ἀπροσμάχητον, καὶ αἱ κατὰ τῶν ἀνθρωπινωτέρων σημείων αὐτῆς ἀντιρρήσεις ὡς ἱστὸς ἀράχνης διαλύονται καὶ τελείως ἐξουδετεροῦνται.

¹ Συνέχδ. Ἱεραι. σ. 326 καὶ παραπέμπει εἰς Rosenmull Schol. in Nov. Test. tom. V, σ. 98 προτιμᾷ δὲ τὴν δευτέραν ἐξήγησιν «ὡς ἀπλουστέραν». Ἰσως ἀπλουστέρα, οὐχὶ ὁμως ὀρθότερα, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἀποουσία τοῦ καὶ πρὸ τοῦ ὠφέλιμος ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις καὶ ἀρχαίαις μεταφράσεσι βλ. Tischendorf ἐνθ' ἀνωτ. 876.

² Ἀμβρόσιος παρὰ Tischendorf αὐτ. σ. 877. Περὶ τῶν κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν δύο πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῶν ἐπιχειρημάτων βλ. Ρενάν, Ὁ ἀπόστολος Παῦλος (ἐλλ. μετάφρ. Βουτσινᾶ, Ἀθῆναι 1923) Τόμ. Β' Τιμ. σ. 19 ἐ. Ἀπόντος μοι παντὸς σχετικοῦ ἐνταῦθα βοηθήματος, ἀδυνατῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τῆς βασιμότητος αὐτῶν. τοῦτο μόνον λέγω ὅτι ἡ ἀνύποπτος χρῆσις τοῦ ἐκ τῆς Β' Τιμ. ἐπιστολῆς ζητοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων χριστ. χρόνων καὶ μέχρις ἐσχάτων εἶναι ἡ τρανωτέρα ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἀπόδειξις (βλ. Δαμαλᾶ ἐρμην. εἰς τὴν Κ. Διαθήκην. Τόμ. Α' σ. 462).

³ Περιληπτικῶς μόνον διελάβομεν καὶ λίαν ἐπικαίρως, ὡς φρονῶ, ἐν τῇ ἐρμηνευτικῇ ἡμῶν ταύτῃ πραγματείᾳ ταῦτα περὶ τοῦ σοβαρωτάτου σημείου τῆς θεοπνευστίας. δηλοῦμεν δὲ ἐπίσημως, ὅτι χάριν παρέξομεν παντὶ εὐαρεστηθησομένῳ νὰ ἐκφέρῃ ἐπὶ τῶν ὧδε ἐκτιθεμένων ἀντιρρήσιν τινα, ἣν εὐχαρίστως δημοσιεύσομεν ἐν τῷ Περὶ θεοπνευ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΧΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΟΡΩΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ.

1. Ἐπιούσιος ἄρτος—*Buken e sorme* καὶ *buken te perditeshime-*
ne—Τὸ *quoditium* τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τὸ *supersubstantialis*—Ἐ-
πιούσιος καὶ ἐπούσιος (σημασία καὶ παραγωγή)—Ἡ γνώμη τοῦ
Meyer—Τὸ *buke* καὶ τὸ *βεκδς* τοῦ Ἱεροδότου—*Buken te perbajtesh-*
men (τὸ ὀρθόν).

Ματθ. 6,11 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν
σήμερον.

Λουκ. 11,3 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν
τὸ καθ' ἡμέραν.

(Μετάφρ. εἰς ἀμφοτέρους: Τὸ ψωμί μας τὸ καθημερινὸν δός μας το σήμερον) ¹.

Γρηγ. (Ματθ.) Ἐπνα νάβει πούκεν ἐ σόρμε², κὲ νὰ δού-
χετε πέρ φύς τένε. (Λουκ.) Πούκενε τόνε κὲ νὰ μπάν ἔπνα
γκὰ δίτε νάβει.

Χριστ. *b8'kene tóne te per dítessi men'* ἔπνα νέβε σότ. (Λουκ.
per díte).

Ἀμφοτέροι οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ παρεσύρθησαν ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς
νεοελλ. μεταφράσεως. καὶ ὁ μὲν Γρηγ. ἔγραψε μὲν ἐ σόρμε (=καθη-
μερινόν), ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ σότ (=σήμερον), ἀλλὰ προσέθετο καὶ τὴν
φράσιν: κὲ νὰ δούχετε πέρ φύς τένε (=ποῦ μᾶς χρειάζεται διὰ
τὴν φύσιν ἡμῶν), ἥτις ἐκφράζει ὅ,τι καὶ τὸ ἐπιούσιος. τοῦτο εἰς τὸν
Λουκᾶν μετέφρασεν ὁ Γρηγ. διὰ τοῦ κὲ νὰ μπάν (=ποῦ μᾶς διατηρεῖ).
Ὁ Χριστ. ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τῇ νεοελλ. μεταφράσει, γράψας τε-
περ δίτεσσι μενε καθημερινόν, ἢ περ δίτε καθ' ἡμέραν. Οἱ ἐκχυδαῖσται τῆς
Κ. Διαθήκης παρέλαβον καὶ τὸν μαργαρίτην τοῦτον, τὸ καθ' ἡμερινός, ἐκ
τῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων. Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς μέχρι τοῦ Ἱερωνύ-
μου Λατινικὰς μεταφράσεις ἔχουσι τὸ *quodiduum*, ὅπερ ὡς φαίνεται προ-
ῆλθεν ἐκ συγχύσεως πρὸς τὸ τοῦ Λουκᾶ «τὸ καθ' ἡμέραν». Καθ'
ὃν χρόνον ὁ πατὴρ τῆς Βουλγάτας ἀνέλαβε νὰ παρασκευάσῃ τὴν νέαν ταύ-
την μετάφρασιν, εἶχον προηγηθῇ πολλαὶ συζητήσεις περὶ τῆς σημασίας τοῦ

στίας ἔργῳ ἡμῶν ἵνα καλλίτερον διαλευκανθῇ ἡ σκοτεινὴ αὕτη υπόθεσις ἐν τῇ Ὁρ-
θοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

¹ Berger de Xivrey ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22—24.

² ἐ σόρμε. ὁ *Hahn* ἐν τῷ Λεξικῷ ἔχει ἐρωτηματικὸν· βεβαίως εἶναι ἐσφαλ-
μένον. τὸ ὀρθόν *e sotme* ἢ *sotme*.

ἐπιούσιος· ὅθεν καὶ οὗτος τὸ panem nostrum quotidianum da nobis hodie, (μεταξὺ δὲ ἄλλων ἐν τοῖς Προλεγομένοις λέγει καὶ τοῦτο, ὅτι διωρθώσατο quae sensum videbatur mutare), μετέβαλεν εἰς panem nostrum supersubstantialem da nobis¹. Ἡ λέξις supersubstantialis ἐθεωρήθη, ὅτι ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐπιούσιος, καὶ διεδόθη ἔπειτα πανταχοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς μεταφράσεις, παρ' ὅλην τὴν ἐπιρροήν, ἣν εἶχεν ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τὸ quotidianus ἐπικρατήσαν ἐν πάσαις ταῖς προσευχαῖς¹. Μίαν λοιπὸν οὕτω πανηγυρικῶς ἐξοβελισθεῖσαν λέξιν, ἔρχονται οἱ καλοθεληταὶ ἱεραπόστολοι νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ οὕτως εἰσῆχθη καὶ εἰς τὴν ἀλβανικὴν μετάφρασιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος διὰ τοῦ supersubstantialis (panis=ὑπερούσιος ἄρτος), ἐννοῶν τὴν θεῖαν μετάληψιν, δὲν ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ. Ἀλλὰ τίς ἡ ὀρθὴ ἐξήγησις τῆς λέξεως ἐπιούσιος, ἣτις «παρ' οὐδενὶ τῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν σοφῶν ὠνόμασται, οὔτε ἐν τῇ τῶν ἰδιωτῶν συνηθείᾳ τέτριπται, ἀλλ' ἔοικε πεπλάσθαι ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν»;² Αὕτη, σύνθετος ἐκ τοῦ ἐπὶ καὶ οὐσία, δηλοῖ τὸν ἄρτον «τὸν ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα καὶ συγκρατῆσαι ταύτην δυνάμενον»³ ἢ κατὰ τὸν Σοῦρίδαν «τὸν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ τοῦ σώματος ἀρμόζοντα», die zur Subsistenz erforderliche Nahrung, ὡς λέγει ὁ Meyer. οὗτος ὁμοῦς ποιεῖται δύο ἐνστάσεις, ὅτι οὐσία δὲν σημαίνει σύστασιν (Subsistenz), ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον τοῦ μὴ εἶναι⁴, ἥτοι τὴν ὑπαρξιν. ἀλλ' ἡ ὑπαρξις οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συστάσεως ἥτοι διατηρήσεως νομίζεται, καὶ ὅτι ἔδει νὰ λέγηται ἐπούσιος καὶ οὐχὶ ἐπιούσιος· ἀλλ' ἐν τῇ ἑλλ. γλώσσῃ δὲν λείπουνσι προδγ. τοιαύτης συνθέσεως⁵, ὅθεν καὶ τοῦτο συνεξέδραμε τοῖς ὁμοίοις. Τὸ ἐπιούσιος προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ φράσεως, ὡς π. χ. ἐπὶ καὶ ζημίᾳ ἐπιζήμιος, ἐπὶ καὶ μισθῷ ἐπιμίσθιος, ἐπὶ καὶ στρατείᾳ ἐπίστρατος, ἐφ' ἡμέρᾳ ἐφήμερος⁶. Τὴν γραμματι-

¹ Berger de Xivrey, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 22-24. ² Ὁριγ. περὶ εὐχῆς § 27. ³ Χρυσ. τόμ. Ε' σ. 187 (Montfaucon). ⁴ Κατὰ Πλάτωνα, Θεαιτ. 185 καὶ ἀ. ⁵ Περβλ. ἐπίουρος, ἐπίοινοσ κττ.

⁶ Περὶ τῆς σημασίας ἐπιούσιος βλ. Κόντου, Φιλολογ. παρατηρήσεις, ἐν Ἀθηνᾶ τόμ. Γ'. σ. 331 ἐ. σπουδαία δὲ πραγματεία ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Τεργεσταίᾳ Ν. Ἡμέρᾳ (1887 ἔτ. ΙΓ' ἀριθ. 643-644), ἐξ ἧς ἀποδείκνυται, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνευταὶ ἦσαν διηρημένοι, καὶ ἄρτον ἐπιούσιον οἱ μὲν δέχονται τὸν σωματικόν, οἱ δὲ τὸν ἐπουράνιον. Ἡ λ. ἄρτος ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κ. Δ. 99κις (83 μόνον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις), ὁ δὲ πληθ. ἄρτοι 40κις, καὶ σημαίνει (οὐχὶ κατ' ἀρχαίαν ἐκδοχὴν) πάντα τὰ ἐδώδιμα, ἀπερ ἐν Κ. Δ. λέγονται καὶ βρωμα, τροφή κττ., ἥτοι τὸ πλῆθος. Ὁ ἄρτος Ἀλβανιστὶ λέγεται buke. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ψαμμίτιχος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, θέλων νὰ μάθῃ τίνες οἱ πρῶτοι ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωποι, παρέδωκεν εἰς ποιμένα δύο βρέφη διατάξας νὰ διατηρή-

κὴν καὶ οὐχὶ τὴν ἀλληγορικὴν, ὥς ὁ Ἱερώνυμος, ἐρμηνείαν παραδέχονται οἱ πλείστοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐρμηνευτῶν, οὓς βλέπει τις παρὰ Meyer. οὗτος αὖ ἐκλαμβάνων τὴν λ. ἐπιούσιος ἐκ τοῦ ἐπὶ καὶ ἰοῦσα ὑποστηρίζει ἐπὶ τῇ βάσει τινῶν ἀρχαίων μεταφράσεων καὶ τινων εὐρωπαϊκῶν ἐρμηνευτῶν, ὅτι ἐν τούτῳ δηλοῦται ὁ ἄρτος τῆς ἐπιούσης ἡμέρας *dies crastinus*¹. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων (πλὴν τοῦ Ἀμβροσίου) ἐξέφερε τοιαύτην ποτὲ γνώμην, οὔτε συμβιβάζεται πρὸς τὸ Χριστιαν. πνεῦματοιαύτη ἐκδοχή. (πβλ. τοῦ αὐτοῦ κεφ. 34 στίχ. ἔνθα ῥητῶς ἀπαγορεύεται τοῦ μὴ μεριμνᾶν εἰς τὴν αὔριον, καὶ προτρεπόμεθα, ἵνα σήμερον μόνον ἐπιζητῶμεν)².

Οὕτως ἀφοῦ τὸ *quotidianus* (=καθημερινός) ἐκ τῆς Ἰτάλας προελθὼν ἀπεσχυβαλίσθη καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων, διατηρηθὲν μόνον ὑπὸ τοῦ Λουθηροῦ (*tägliches Brod*), καὶ ἐκ τῶν πατέρων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μόνον ὁ Χρυσόστομος ἔχει «ἐφήμερος»³ (ἀλλὰ καὶ οὗτος λέγει τοῦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ αὔριον), ἔπεται κατ' ἀνάγκην, ὅτι δὲν ἔχει θέσιν καὶ εἰς τὰς Ἀλβαν. μεταφράσεις καὶ δέον ν' ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ *bukente permbajteshmen* ἢ *per mbaitjen tone* (τὸν πρὸς διατήρησιν ἡμῶν ἄρτον). Οὐχὶ τυχαίως τὴν ἀρχὴν τοῦδε τοῦ ἐλέγχου ἐποιησάμεθα μετὰ τὴν περὶ τοῦ Λόγου προεισαγωγικὴν ἔρουναν ἐκ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, μεθ' ἧς ὁ εὐσεβὴς Χριστιανὸς παιδιόθεν ζῇ καὶ ἀναπνέει καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐν τε ταῖς τακταῖς τῆς προσευχῆς ὥραις ἀπαγγέλλων αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ γεύματος, οὐδεμία δὲ ἱεροπραξία τελεῖται ἄνευ ταύτης. καὶ ὅμως οὐδεμία ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μεταφραστῶν. Περιορίσθημεν εἰς μίαν καὶ μόνην ἐνταῦθα λέξιν, ἣν ἀποδείξωμεν, ὅτι ἕκαστον τοῦ ἱεροῦ κειμένου ῥῆμα ἔχει ὁλόκληρον ἱστορίαν καὶ πολλῆς δεῖται μελέτης καὶ ἐξετάσεως, ὥστε ὁ μεταφραστὴς νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ παραδῶ τοῖς πιστοῖς μετὰ φρασιν καὶ περὶ τὰς λέξεις ἐμπνευσμένην καὶ θεοχαρίτων. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη. ἢ ἀναγνῶ καὶ ἐπισταμένως διεξέλθῃ τὰς τε ἐρμηνείας καὶ τὰ ὑπομνήματα πρὸ παντὸς τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, οἵτινες ἐκ τῆς προσφάτου χειραγωγούμενοι παραδόσεως ἐπέτυχον τοῦ ὀρθοῦ ἀκριβέστερον.

ση αὐτὰ ἐν ἀπομονώσει, ὥστε νὰ μὴ ἀκούσωσι φωνὴν ἀνθρώπου. μετὰ δύο ἔτη εἰσελθὼν εἰς τὴν καλύβην ὁ ποιμὴν ἤκουσεν ὅτι «τὰ παιδιά ἀμφότερα προσπίπτοντα βεκοὺς ἐφώνεον ὀρέγοντα τὰς χεῖρας» καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τοῦτο ἔλεγον. ἐξετάσας ὁ βασιλεὺς ἔμαθεν, ὅτι οἱ Φρύγες βεκοὺς ἔλεγον τὸν ἄρτον (βιβ. 2,2). ὁμοίως καὶ οἱ Κύπριοι ὠνόμαζον τὸν ἄρτον. Ὁ δὲ Πορφυρογέννητος ἐν λ. Βουκελάριοι, ἀναφέρει: «βοῦκα ὅ ἐστιν ἄρτος». καὶ μπουκιά νῦν ὁ βλωμός (βλ. Θωμοπούλου, Πελαγικά σ. 171).

¹ Meyer, Kritische exegetische Handbuch über das Evang. des Matthäus (Göttingen 1864) σ. 181—2 εἰς τὸ κλασσικὸν καὶ πολῦτιμον τοῦτο ἐρμηνευτικὸν τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ ἔργον παρεπέμψαμεν πολλάκις καὶ ἀνωτέρω. ² Δαμαλᾶς, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 494.

³ Τομ Ζ' σ. 251—2 ἔκδ. Monf. καὶ ἔκδ. Ἀθηνῶν (1872) σ. 239 τοῦ Α' τόμου.

2. *Περὶ τῶν λέξεων σῶμα, σὰρξ, πνεῦμα ἢ Πνεῦμα καὶ ψυχὴ Shpirt, kurme ἢ trup* (ψυχὴ—σῶμα).—Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου.—Ἡ περὶ τοὺς ὄρους τούτους σύγχυσις (παρὰ Γρηγ. καὶ Χριστ.)—*Ψυχὴ=jete* (ζωή!).—«Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν . . . » (τίς ἡ ὁρμή ἐρμηνεία).—*Shpirt καὶ fryme* (= πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν, πλήρης σύγχυσις).—Ἡ δυσχέρεια ἐν ἄλλοις χωρίοις.—«Ἐκραταιοῦτο πνεύματι»=*forconej me Shpirt* (Γρηγ. Φανόλης), *nde fryme* (Χριστ.).—Ἀντιλεγόμενον τὸ χωρίον, ἢ παράλειψις καὶ ἐν τῇ Βουλγάτῃ.—Ἡ ἐναγῆς διαστροφὴ τοῦ Χριστοφορίδου.—*Kufome* (κουφάρι).—*Pa shpirtine e Perendise* εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ! (Φανόλης).—*Aerore* ἡ ψυχὴ, καὶ *dhureti ἢ dhurate frymerore* τὸ πνευματικὸν χάρισμα.

Ματθ. 10, 28 καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γέεννῃ.

Γρηγ. Εμὸς οὐ τρέμπνι γκὰ ἀτὰ κὲ βράσενε κούρμινε, ἐνούκε μούντενε τὲ βράσενε σπίρτινε, πὸ τὲ τρέμπνι μὲ τέπερ ἀτὲ κὲ μούντ τὲ βέρρε ντὲ πίσε ἐδὲ σπίρτινε ἐδὲ κούρμινε.

Χριστ. . . . νγκὰ αὐ κὲ μούντ τε χσμβάσε νδε γεχένε ἐδὲ σπίρτινε ἐδὲ τρῆπινε.

Ἐνταῦθά τε καὶ εἰς τινα ἄλλα χωρία γίνεται σαφὴς διάκρισις τῶν δύο συστατικῶν, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ ἄνθρωπος, τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, *kurme ἢ trup* καὶ *shpirt*. καὶ περὶ μὲν τοῦ *kurme* (=κορμός) θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, τὸ δὲ *shpirt* εἶναι αὐτὸ τὸ τῶν Λατίνων *spiritus* πνεῦμα, παρ' ὧν ἡ ψυχὴ λέγεται *anima* (=ἄνεμος)¹. Τὸ δισύνθετον ἀποτελεῖ δόγμα σπουδαιότατον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπερ ἀκριβῶς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῶν ἄλλων παραλλήλων. ἀποφαίνεται δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος «σύνθετος ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. ἡ σὰρξ ἀπὸ τῆς γῆς, ἡ ψυχὴ οὐρανία», καὶ «διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς συνεστὼς καὶ σώματος» κτλ.². Εἰς ἄλλα ὁμως

¹ Ἐκ τοῦ ὅτι παράγεται ἡ ψυχὴ ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ἐκ τοῦ *spiritus* καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ *anima*, συμπεραίνομεν, ὅτι ἐπεκράτει καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ ὁ ὅρος οὗτος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ὅτε οἱ Ἀλβανοὶ ἔλαβον τὴν λέξιν (πρβλ. *Tertulian. de anima* ὁ *consitus spiritus corpus est, consitus autem spiritus anima est, ergo corpus est anima* (βλέπ. κατωτέρω).

² Ἑρμην. εἰς τὸν Ἡσαΐαν. βλ. καὶ ἄλλα πρδγμ. παρὰ Ζ. Ῥώσῃ, Σύστημα Δογματικῆς κτλ. (Ἀθῆναι 1903) σ. 403—4.

χωρία οἱ Ἀλβανοὶ μεταφρασταὶ δὲν ἐτήρησαν τὴν ἀκριβείαν τῶν ὅρων τούτων, ἀλλ' ἢ ἀποδιδόσκει τούτους καὶ εἰς ἄλλας ἐννοίας, ἣ ἀντ' αὐτῶν χρῶνται διὰ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἑτέροις ὀνόμασι, καὶ οὕτως ἐπέρχεται τελεία σύγχυσις· π. χ.

Ματθ. 10,39 ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας αὐτὴν ἔνεκεν ἔμψυ εὐρήσει αὐτήν. Μετάφρ. ἐκεῖνος ὅπου εὐρει τὴν ζωὴν του κτλ. κατ' αὐτὴν δὲ ὁ Γρηγ. ἐδέ αὐτὸν καὶ δὲ τὸ οὐράγε γέτεν· ἐτιγ (ὅστις θέλει νὰ φυλάξῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ), δὲ τὰ χουμπάσε, ἐ αὐτὸν καὶ τὸ χουμπάσε γέτεν· ἐτιγ πέρ μούα, δὲ τὰ ἔγε.

Χριστ. αὐτὸν καὶ γέτι γέτεν· ἐτι κτλ. (ἐκεῖνος ὅστις εὐρη τὴν ζωὴν....). Κατὰ ταῦτα τὸ ψυχὴ τοῦ πρωτοτύπου μετεφράσθη ὡς ζωὴ, καὶ τὸ χωρίον οὕτω κατέστη τελείως ἀκατανόητον. Καὶ ὅμως δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν οἱ εὐλογημένοι τοῦλάχιστον τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελιστοῦ χωρία, ἐνθα ἐπὶ ταυτοσήμου ἐννοίας ὑπάρχει ἡ λέξις ψυχὴ, καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα· π.χ. Ματ. 2,20 τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. 6,25 μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε, μὴ δὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσῃσθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οὗτοι ταῖς ἐξαμβλωματικαῖς παρὰ πόδας ἐπόμενοι νεοελλ. μεταφράσεσι μετέβαλον εἰς ζωὴν jete τὴν ψυχὴν. Οὕτω ἡ ὑψηλὴ ἐννοια τοῦ χωρίου, δι' οὗ παρορμώμενα τὰ στίφη τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως χαίροντες καὶ ἀγαλλόμενοι, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι ἔσπευδον πρὸς τὸ μαρτύριον, ἐπισκοτίζεται καὶ διαστρέφεται οἰκτρῶς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Γρηγορίου. Ἴδου κατὰ τὸν Ζιγαβηνοῦ ἡ ὁρθὴ τῆς περικοπῆς ἐννοια «Ὁ εὐρὼν, ἀντὶ τοῦ, ὁ κερδάνας αὐτὴν (τὴν ψυχὴν) ἐν καιρῷ μαρτυρίου, καὶ μὴ ἀπολέσας αὐτὴν δι' ἀναιρέσεως, οὗτος ἀπολέσει αὐτήν, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τουτέστιν, εἰς κόλασιν ἐμβαλεῖ, ὡς προδεδωκυῖαν τὴν πίστιν. Ὁ δὲ ἀφαιρεθεὶς αὐτὴν δι' ἐμὲ (λέγει ὁ Κύριος) παρὰ τῶν ἀπίστων οὗτος εὐρήσει μᾶλλον αὐτήν, ἥγουν κερδανεῖ, σώσει. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἀπάγων μὲν αὐτοὺς τῆς ἀγεννοῦς φιλοψυχίας, παραθήγων δὲ ἐπὶ τὸ μαρτύριον»¹. Οὕτω συνωδὰ τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει καὶ οὐχὶ τῇ τῶν καλοθελητῶν μισσιοναρίων ἀντέχεται τοῦ χωρίου τούτου καὶ ὁ πολὺς Meyer: ist nichts Anderes als Seele, λέγει, ἥτοι περὶ οὐδενὸς ἄλλου (δηλ. οὔτε περὶ σώματος οὔτε περὶ ζωῆς) πρόκειται, ἀλλὰ περὶ τῆς ψυχῆς.

¹ Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ, Ἑρμηνεία εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκδ. Φαρμακίδου (Ἀθῆναι 1842), Τόμ. Α' σ. 211.

Shpirt, fryme (=πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν).

Ματθ. 4,1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

Ἐφεσ. 4,23 ἀνανεοῦσθε τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν.

Ἰωάν. 7,39 περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν....

Γρηγ. Ἰησοῦι οὐ προὐ γὰρ σπῖρτι ντὲ ἔρημι (Ματθ.)¹.

Χριστ. . . . . ν γὰ φρύμα ντὲ σκρετετίρετ.

Γρηγ. ἐ περτεῖ ῥίχι ντὲ Σπῖρτ τε μεντίσε σούαιγ. (Ἐφ. ὁ Χριστ. φρύμε).

Γρηγ. πέρ Σπῖρτ κέ διςιουάγνε τε μίῥδε. (Ἰωάνν.).

Κατὰ τε τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους ἑρμηνευτὰς τὸ πνεῦμα εἰς τὰ τοιαῦτα τριχῶς ἐξηγεῖται χωρία, δηλ. σημαίνει τὸ πονηρὸν πνεῦμα, τὸ πνευματικὸν χάρισμα, καὶ ἐν τέλει αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅπερ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι καὶ δι' αὐτῶν πάντες οἱ πιστεύσαντες κατὰ τὸ βάπτισμα, καὶ δι' οὗ ἀποδύονται εἰς τοὺς πνευμ. ἀγῶνας καὶ διὰ τῆς μετανοίας καὶ ἐναρέτων ἔργων ἀνακαινίζονται ἀποβαλλόμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης» καὶ τὸν νέον ἐνδυσάμενοι «τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας»². Ὅλας αὐτὰς τὰς ὑψηλὰς ἐκδοχὰς καὶ μεταφορὰς τῆς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λέξεως πνεῦμα, ἃς αὕτη εἶχε καὶ πρὶν γένηται αὐτῆς χρῆσις παρὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν³, γνωρίζει ἡμῖν ὁ Γρηγόριος διὰ μόνης τῆς λέξεως shpirt! ἀλλὰ shpirt λέγεται καὶ ἡ ψυχὴ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς. καὶ διακρίνει μὲν ἐνίστε οὗτος γράφων τὸ α'. διὰ κεφαλαίου Σ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀκοὴν οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ διάκρισις αὕτη (καίτοι γράφει διὰ κεφαλαίου ἐνίστε καὶ τὸ πονηρόν, ὡς εἶδομεν). καλῶς ποιῶν ὁ Χριστ. ὠνόμασε τὸ πνεῦμα fryme (=πνοή), ἀλλὰ τότε πῶς θὰ μεταφράσωμεν τὸ «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (Γέν. 2,7); διότι κατὰ τὸν Εἰρηναῖον «ἕτερον μὲν ἐστὶ πνοὴ ζωῆς, ἡ καὶ ψυχικὸν ἀπεργαζομένη τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἕτερον πνεῦμα ζωοποιοῦν, τὸ καὶ πνευματικὸν αὐτὸν ἀποτελοῦν (Ἡσαΐας 42,5 διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν), τὴν μὲν πνοὴν κοινῶς παντὶ τῷ ἐπὶ

¹ Ἐμφανεστέρα ἢ ἐννοία τοῦ πονηροῦ πνεύματος εἶναι εἰς τὸ χωρίον Λουκ. 13,11 γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας = νιὲ φρούα κὲ χις... νιὲ Σπῖρτ κὲ ἐμπάν τε σεμούρε.

² Ἐφεσ. 4,22—24 βλ. καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ζιγαβηνόυ, ἐνθ' ἀνωτ. Α' σ. 54 καὶ Οἰκουμ. Γ' σ. 145—146, οἷς ἀκριβῶς ἀκολουθοῦσιν καὶ οἱ νεώτεροι (παρὰ Μεγερ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 114—115).

³ Πνεῦμα λέγεται κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (περὶ κόσμου κεφ. 4) καὶ «ἡ ἐν

γῆς λαῶ φήσας δεδόσθαι, τὸ δὲ πνεῦμα ἰδίως τοῖς καταπατοῦσι τὰς γεώδεις ἐπιθυμίας (πνεῦμα παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται καὶ πνοὴν πᾶσαν ἐγὼ ἐποίησα αὐτ. 57,16), τὸ μὲν πνεῦμα ἰδίως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τάξας τοῦ ἐκχέοντος αὐτό, τὴν δὲ πνοὴν ἐπὶ τῆς κτίσεως· ἕτερον δὲ ἐστὶ τὸ ποιηθὲν τοῦ ποιήσαντος. ἢ οὖν πνοὴ πρόσκαιρος, τὸ δὲ πνεῦμα αἰώνιον» ¹. Ἡ δυσκολία εἶναι ἔτι μεῖζων εἰς ἄλλα παρεμφερῆ χωρία· π. χ.

Λουκ. 2,40 Τὸ δὲ παιδίον ἡϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι πληρούμενον σοφίας καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. (Μεταφρ. ἐδυναμώνετο κατὰ τὸ πνεῦμα). Γρηγ. Εδὲ δ'γιγάλλι (sic) ². ῥίτεϊγ, ε φορτζόνεϊγ μὲ Σπίρτ, (Σ κεφαλαϊῶδες), ἐμπούσεϊγ μὲ σοφί, ἐ δουρετί ἐ Περντίσε κε μπέ τέ.

Χριστ. .... νδε φρύμε τδ'κε μβλδ'σδρε με διτδρί εδὲ λιρί...

Φανόλης....ne Shpirt, dyke, u - mbushur me urtesi, dhé hir.

Ἐνταῦθα ὅτε Γρηγόριος καὶ ὁ Φανόλης μετέφρασαν τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ shpirt (ὁ Χριστ. fryme = πνοή, πνεῦμα) συνωνύμου τῷ ψυχῇ, καὶ ὅταν ὁ λαὸς ἀκούῃ forconej me Shpirt ἤτοι ἐνεδυναμοῦτο διὰ ψυχῆς (κατὰ λέξιν), οὐδὲν βεβαίως καταλαμβάνει. Καὶ ὅμως τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν πλέον ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὀρθολογιστῶν ἀντιλεγόμενον, οἵτινες ἐνταῦθα στηριζόμενοι ἀρνοῦνται τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς ψιλὸν αὐτὸν ἐκλαμβάνοντες, οἱ ἀσεβέστατοι, ἄνθρωπον! ὅταν δὲ οὕτως ἀταλαιπώρως καὶ κακῶς τοῦτο μεταφράζηται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν μεταφραστῶν, ἀντὶ νὰ πολεμῶσιν οὗτοι ὑποστηρίζουσιν ἀσυναισθήτως τὸν ἀνίερον ἐκείνων ἀγῶνα. τοσοῦτον δὲ ἐνταῦθα, ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τῆς ἐννοίας κατὰ λέξιν εἶναι δυσχερής, ὥστε παραδόξως ἐν τῇ Λατ. μεταφράσει, τῇ λεγομένῃ Βουλγάτα (ἐπίσημον κείμενον τῆς ἁγ. Γραφῆς ἐν τῇ Λατ. Ἐκκλησίᾳ) ἡ λέξις «πνεύματι» παρελείφθη, καὶ ἔχει οὕτως τὸ ἐδάφιον puer autem crescebat, et confor-

φυτοῖς καὶ ζώοις, καὶ διὰ πάντων διήκουσα ἔμψυχός τε καὶ γόνιμος οὐσία». κατὰ δὲ τὸν Δημοσθένειν καὶ ἡ ψυχὴ «τὰ τούτων πνεύματα ἀπηλλάγη τῶν οἰκείων σωματῶν» (1396,12), καὶ Εὐριπ. (Suppl.533) «Ἀπῆλθε πνεῦμα μὲν πρὸς αἰθέρα, τὸ σῶμα δ' ἐς γῆν», κ. ἄ. ὡς π. χ. οἱ Στωϊκοὶ «φασὶ εἶναι τὸν Θεόν, πνεῦμα κατ' οὐσίαν» (Κλήμ. Στρωμ. V. 591A). καὶ κατὰ τὸν Ἀντίπατρον «οὐσία Θεοῦ ἀεροειδής». Διογ. Λαέρτ. VII. 148.

¹ Παρὰ Pitra, *Analecta sacra* τόμ. II. σ. 205—6.

² Τὰ δύο λλ ἐν τῷ δ'γιγάλλι δὲν ἐτέθησαν κατὰ λάθος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔθος τοῦ μεταφραστοῦ, ὅπως διακρίνῃ τὰ θεῖα ὀνόματα ἢ διὰ διπλῶν γραμμάτων ἢ διὰ κεφαλαίων ἐνταῦθα ἐφοβήθη ὁ εὐλαβὴς ἱεράρχης μήπως γράφων ὀγιάλι, ταυτίσῃ τὸν θεάνθρωπον πρὸς κοινὸν παιδίον, ἀλλ' ἐπαθε ἀφάνταστόν τι· διότι διὰ τῆς σημερινῆς τῶν ἱεροφωρῶν ὑπηρετοῦται εἰς τὴν λέξιν ὁ ἀντικείμενος τοῦ Χριστοῦ καὶ αἰώνιος πολέμιος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!!!

tabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.¹ Ὁ Ζιγαβηνὸς² τὸ «πνεύματι» τῇ ἡνωμένῃ θεότητι, ἐρμηνεύει· «πνεῦμα γὰρ καλεῖται, λέγει, καὶ ἡ θεότης. καὶ ἐπληροῦτο μὲν σοφίας, ὡς ἡνωμένον (τὸ παιδίον) τῇ σοφίᾳ· χάρις δὲ τοῦ ἡνωμένου αὐτῷ Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό, παιδαγωγούσα τοῦτο καὶ ῥυθμίζουσα καὶ κατακοσμοῦσα»³. Ἡ ἀμηχανία, τοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τῇ περιορισμένῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως *shpirt* ἐξεδηλώθη ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ ἑδαφίου: «ἐξέβαλε τὰ πνεύματα (τῶν δαιμονιζομένων) λόγῳ κ.τ.λ.» (Ματθ. 8,16), μεταβαλὼν τὸ πνεῦμα εἰς *te praudhite* (=διαβόλους): «ἐἰ ντζίρ με φγιαλέ βέτεμε τε παούδετε»· διότι ἐὰν ἤθελε μεταφράσει τὴν λέξιν ὡς πάντοτε *shpirtete*, οἱ Ἀλβανοὶ θὰ ἤκουον, ὅτι ἐξέβαλε τὰς ψυχὰς τῶν δαιμονιζομένων, ἥτοι ἐθανάτωσεν αὐτούς! ⁴ (ὁ Χριστ. ἔχει φρούματ' ε νδύρα = βρωμερὰ (ἐπὶ ἡθικῆς) πνεύματα.

Kurm, trup ἢ mish (=σῶμα, σάρξ).

Ὁ αὐτὸς σάλος ἐπικρατεῖ παρὰ Χριστοφορίδῃ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως *trup* σῶμα. ἐναλλάσσεται αὕτη πρὸς τὸ *mish* κρέας. καὶ βεβαίως ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἐνδείκνυται ἡ λέξις αὕτη, οὐχὶ ὁμως καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὡς ἐν Ῥωμ. 1, 3 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐγεννήθη ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα (Μετάφρ.).

Χριστ. περ βίριν' ε τὶ κε λίνδι νγὰ φάρ' Δαβίδιτ πας μίσιτ. (κατὰ λέξιν: περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃν ἐγέννησε (sic) ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ τὸ κρέας (sic). ἀλλ' ἐγέννησεν ὁ Θεὸς κατὰ σάρκα τὸν Χριστόν!!! (διότι ὡς ὑποκείμενον τοῦ *lindī*, τὸ *Perendia* (= ὁ Θεὸς) λαμβάνεται ἐκ

¹ Biblia sacra Vulgatae editionis Sixti V. et Clementis VIII jussu recognita atque edita. edit. nova, Londini 1857. ² Προτιμῶμεν τοῦτον, διότι ἐξ ὅλων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν μᾶλλον προσεγγίζει τῇ γραμματικῇ ἐρμηνείᾳ, καὶ ὃν ὁ μὲν Richard Simon θαυμάζει διὰ τὴν κρίσιν καὶ ἀκρίβειαν, ὁ δὲ Βαρώνιος ἀποκαλεῖ *accuratissimum Scriptarum interpretem*, καὶ ὁ Φαβρίκιος τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ *eximium opus*. (βλ. πλείονα ἐν τοῖς Προλεγομένοις τοῦ Α' τόμου τῆς ἐκδ. Φαρμακίδου σ. ιε' κ. ε.).

³ Ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Β' σ. 160—1.

⁴ Ὁ ἐπίσκοπος Φανόλης μετέφρασε τὰ Λειτουργικὰ βιβλία καὶ ἐξέδωκεν αὐτὰ ἐν Βοστώνῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠκολούθησε τῇ ἀπλότητι τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν λογίαν γλῶσσαν, τύπους αὐθαίρετως σχηματιζομένους καὶ λέξεις ξένas καὶ ἀσυνήθεις. Εἰς τὰς περικυπὰς τῆς Κ. Δ. ἀκολουθεῖ μᾶλλον τῷ Γρηγ. ὅθεν ἔγραψεν εἰς τὸν Ἀπόστολον τῶν Θεοφανείων *u arpe qičjte dhe pā shpirtin ē Perendise te zbrëse si pullump* (*Libre e te kremteve te medha te kishes orthodoxe kthyër nga greqishta prej priftit orthodox Fan S. Noli*. (Boston, Mass. 1911) σ. 178). Τὸ κείμενον ἔχει «καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 3, 16) αὐτὸς δὲ μετέφρασε «καὶ εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ»· διότι οἱ Ἀλβανοὶ τοῦτο ἀκούουσιν εἰς τὴν λέξιν *shpirt*.

τῶν ἁνωτέρω. μεγαλητέρα βλασφημία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ! Ὁ Γρηγ. ἔχει τὸ ὁρθὸν πὲρ τὲ πῖρρ ἐτίγ, κὲ μόρδρι κούρμ, ἔ οὐ λὲ γκα φάρδρα ἔ Δαβίδιτ. Ἀλλὰ *kur m* καὶ *trur* ἐν τῇ καθημερινῇ τῶν Ἀλβανῶν γλώσση εἰσὶν ἐκφράσεις, αἵτινες παριστῶσι τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ζωῇ, διὰ τὸ νεκρὸν σῶμα ἥτοι τὸ πτώμα, ὑπάρχει ἰδίᾳ λέξις *kufome* (βλ. Λεξ. Χριστ. σ. 175) ἥτοι κοῦφον ἢ κούφιον, ἄνευ ψυχῆς, ὅπερ καὶ ἡ νέα ἐλληνικὴ κουφάρι λέγει, καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ τὸ σῶμα (ἐν Ματθ. 14, 12. 27, 58. Μάρκ. 10, 8. Ἰωάνν. 19, 31. 38, 40. 20, 12. Ἰουδ. 9. Λουκ. 17, 37. 23, 52, 55. καὶ Πράξ. 9, 40), ἐνθα σημαίνει τὸ νεκρὸν πτώμα. Παρὰ Λουκᾶ καὶ Παύλῳ (11, 34 Α'. Κορ. 12, 12) τὸ σῶμα σημαίνει τὴν σάρκα, πολλάκις δὲ ἐναλλάσσεται πρὸς αὐτήν¹.

Δημιουργία νέων λέξεων.

aerore, ψυχῇ. dhureti ἢ dhurate frymerore πνευματικὸν χάρισμα.

Πρὸς ἄρσιν τῶν ἀτοπημάτων τούτων καὶ τῆς ἀνιέρου διαφθορᾶς τῶν Γραφῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ λέξις *shpirt* μόνον ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ ὁ λαὸς οὕτως ὁμιλεῖ καὶ οὕτως ἐννοεῖ αὐτήν. Βεβαίως ἡδυνάμεθα νὰ ἐπινοήσωμεν καὶ νέας λέξεις πρὸς ἀκριβῆ ἐκφρασιν τῶν θρησκευτικῶν ἐννοιῶν, ὡς γίνεται μάλιστα ὑπὲρ τὸ δέον νῦν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, εἰσαγομένων ἀθρόως δυστυχῶς ξένων λέξεων, ὅρων καὶ ἐκφράσεων, τελείως ἀκατανοήτων διὰ τὸν λαόν. Ἡ λ. ψυχῇ (Σανσκρι. *sru*, *sphu* = φουσῶ) δηλοῖ πνοὴν ἢ ἀναπνοήν, ὅθεν καὶ ἡ Γραφή «καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (Γεν. 2, 7)² ἐντεῦθεν καὶ τὸ Λατ. *anima* (= ἄνεμος). καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος εἶπεν: «Ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα Θεοῦ»³. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὁ ἄνεμος λέγεται *ege* (ἄήρ).

¹ Περὶ τούτων βλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου (νῦν ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν) Ἑρμηνευτ. σ. 40 - 41. Ἡ παλαιὰ Ῥουμανικὴ μετάφρασις ἔχει *truru*. ἐπομένως τὸ σῶμα Κυρίου *trurul Domnului* (= τὸ πτώμα τοῦ Κυρίου!).

² Οὐχὶ τὸ ἐμφύσημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ψυχὴ. τοῦτο ἐφρόνουν οἱ κακόδοξοι Μανιχαῖοι «τὴν ψυχὴν εἶναι μέρος Θεοῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀποσπασθεῖσαν» (Ἐπιφάν. Τόμ. Β' σ. 44 ἔκδ. Migne), ὡς καὶ ὁ Κέρδων καὶ ὁ Μαρκίων, ὁμοούσιον δὲ τῷ Θεῷ οἱ Πρισκιλλιανισταὶ *animam dicunt ejusdem naturae atque substantiae, cuius deus* (Augustin' de haeres. κεφ. 70). Ὁ Θεοδώρητος Κύρου ἀντικρούων τούτους λέγει «Νοητέον δὲ τὸ ἐμφύσημα οὐκ ἐκροήν τινα πνεύματος ἐκ στόματος γενομένην (ἀσώματον γὰρ δὴ τὸ θεῖον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον), ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς ψυχῆς, ὅτι πνεῦμά ἐστι νοερόν τε καὶ λογικόν» (Ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικὴ Ε' 78, 18, ἔκδ. Gaisford, Oxonii 1839 σ. 212).

³ Patr. Graeca Migne Τομ. 37, 446.

δυνάμεθα ὅμως, ἐν τῇ εὐκολίᾳ, ἣν ἔχει νῦν ἡ Ἀλβανικὴ κατὰ τὸν σχηματισμὸν διαφόρων τύπων, νὰ σχηματίσωμεν παράγωγόν τι ἐκ τοῦ *er e* π. χ. *aerore* (= ἀερώδες, αἰθέριον). ἡ λέξις αὕτη ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς¹. Ἀλλ' εἰάν τὸ τοιοῦτον εἶναι λίαν δυσχερὲς εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τὴν καθολικὴν χρῆσιν, ἣν κέκτηται ἡ λ. *shpirt*, νὰ καθιερωθῇ τοῦλάχιστον διὰ τὸ πνεῦμα τὸ *fryme* (ἐκ τοῦ *frynj*, πνέω ἀρχ. *φρέω*, καὶ *φρένες* τὸ διάφραγμα, τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, ὁ νοῦς) καὶ ἅγιον πνεῦμα *fryme e shenjte* ἢ *shenjteuare*. τὸ πνεῦμα ὅμως, ὅταν δηλοῖ τὸ πνευματικὸν χάρισμα, τὸν ἁγίον πνεύματι καθαγισμὸν τοῦ πιστοῦ, ὡς ἐν ταῖς ἀνωτέρω εἰρημέναις περιπτώσεσι, δεόν δι' ἄλλης λέξεως νὰ διακριθῇ ἀπὸ τοῦ πνεύματος δηλ. τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ τρίτου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος. καὶ πρὸς τοῦτο, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ λέξις, προτείνω τὸ *dhureti* ἢ *dhurati shpirtore* ἢ *frymerore*² (= πνευματικὸν χάρισμα Ῥωμ. 1,11), διότι, ὡς εἶδομεν, οὕτως ἐξηγήσαντο τὴν λέξιν οἱ θεῖοι ἐρμηνευταί. Πνεύματα ὡσαύτως λέγονται ἐν τῇ Κ. Δ. καὶ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἥτοι οἱ δαίμονες, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν δόξαν τῶν τε ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τινων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ταῦτα εὐρίσκονται ἐν τῷ ἁέρι, δυνάμεθα πᾶν πονηρὸν πνεῦμα ν' ἀποκαλέσωμεν *erres* (ἐκ τοῦ *erre* ἔρεβος,³ ὅπερ σημαίνει τὸν τοῦ σκότους ἐκπρόσωπον καὶ κοσμοκράτορα, τὸν σκότια πράγματα τοῖς ἀνθρώποις προξενούντα⁴. Δὲν φρονοῦμεν, ὅτι τόσῳ εὐχερῶς λύονται τὰ σπουδαῖα ταῦτα προβλήματα, ἀπλῶς ἠθελήσαμεν, ἵνα νῦξιν τινα δώμεν τοῖς ἀγαστῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολοῦμένοις, καὶ ἵνα δείξωμεν ὅτι «ἀρχὴ σοφίας ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις» κατὰ τὸν Ἐπίκτητον, καὶ ὅτι «οὐ σμικρὸν τὸ περὶ τῶν ὀνο-

¹ «Οὐσία Θεοῦ ἀεροειδής» ἡ ψυχὴ κατ' Ἀντίπατρον (παρὰ Διογ. Λαέρτ. III, 148.

² Παρὰ τοῖς Νοτίοις Ἀλβανοῖς καὶ δὴ τοῖς Μουσουλμάνοις συνήθης εἶναι καὶ ἡ λ. *xhan* ἐπὶ ψυχῆς καὶ δὴ ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ: *me morre xhane* (= μὲ πῆρες τὴν ψυχὴν), ἀλλ' εἶναι Τουρκικὴ, καὶ εἰάν πᾶσαι αἱ ξέναι λέξεις πρέπει ν' ἀποκλείωνται κατὰ μείζονα λόγον αἱ Τουρκικαί, ὡς ἀποτρόπαιαι καὶ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας ὑπενθυμίζουσαι. Εἶπον *aerore* τὴν ψυχὴν (καὶ οὐχὶ *erore*) καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *erre* ἢ *erret* (= σκότος), καὶ διότι ὑπάρχει λέξις ἐν τῇ ἁνῶ Ἀλβανίᾳ, ἐνθα ὁ ἀῆρ λέγεται *ajr* (βλ. Χριστοφ. Λεξ.) καὶ οὐχὶ *er e*. Οὕτω ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας Zogu I. εἶπεν εἰς δημοσιογράφον ἐπισκεψάμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἔπαυλιν «*jam i kenaqur nga jeta ne ajrin e hapet*» (εἶμαι εὐχαριστημένος ζῶν εἰς ἀνοικτὸν ἀέρα. *Telegraf, Tirana* 12 Αὐγ. 1921). ἐν χρήσει δὲ εἶναι σύνθετα ἐκ τοῦ *aer o*. π. χ. *aeroplan*, *aeropor* κττ. ἐν τῇ διαμορφουμένῃ γραπτῇ ἁλβ. γλώσσῃ.

³ Τὴν λέξιν εἶδομεν ἀνωτέρω παρὰ Γρηγορίῳ. εἶναι Τοσκικὴ ἐκ τοῦ ῥήμ. *dhuroj* (δωροῦμαι) καὶ Γεγ. *dhureti* τὸ δῶρον, ἀλλὰ παρὰ Γεηγ. καὶ *dhurate*, ὡς καὶ νῦν λέγεται. Ἐκ τοῦ *shpirt* ἤδη ἐσχηματίσθησαν τοιαῦτα ἐπίθετα π. χ. *kenaqesi shpirtore* πνευμ. εὐχαριστήσις, *bashkim shpirtore* πνευμ. ἔνωσις. ⁴ Ἐντεῦθεν καὶ ἐν ταῖς νεοελλ. παραδόσεσι λέγεται ἁερικὸν πᾶσα ἐκδήλωσις τοῦ πονηροῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. τὸ ἐρυσίπελας π. χ. λέγεται ἀνεμοπύρωμα καὶ ἁερικόν.

μάτων τυγχάνει ὄν μάθημα» κατὰ Πλάτωνα¹. οὔτε ἄλλως τε ἀποδεχόμεθα «ὀνόματος ὁρθότητα εἶναι ἐκάστω τῶν ὄντων φύσει πεφυκυῖαν»², εἰδότες ὅτι πάντα τὰ ὀνόματα εἶναι «ξυνθήκη καὶ ὁμολογία». Αὕτη ἡ λέξις *πνεῦμα*, ἡ τοσοῦτον ἱερὰ καὶ ὑψηλότερος παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, κατ' ἀρχὰς παρ' Ἑλλήσιν ἦν ταυτόσημος τῷ ἀνέμῳ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη³.

3. *Περὶ τοῦ ὄρου Λόγος fjale.*— Ἐν ἀρχῇ γε *berpara* (Γρηγ.), γε *berpara herese* (Χριστ.), γε *me te pare, ne kryet* ἢ *kryepari* (τὸ ὁρθόν).— Λόγος, ὄρος φιλοσοφικὸς καὶ θεολογικός, ἀλλαι σημασιαι τῆς λέξεως.— Σύγχυσις ἐν τῇ Ἀλβ. μεταφράσει.— Ἡ γνώμη τοῦ *Berger de Xivrey* νὰ εἰσαχθῇ τὸ *Logos* ἀντὶ τοῦ *Verbum*.— Ἡ φραγκομανία τῶν Ἀλβανῶν.— *Θᾶνες Thanes* ἐκ τοῦ *them*, ὅθεν καὶ τὸ Ἀθάνα ἢ *Ethana*, ἡ ὁρθὴ τοῦ Λόγος μετάφρασις.— Τί ἐσυμβόλιζεν ἡ Ἀθηνᾶ.— Τί σημαίνει τὸ Παλλὰς Ἀθήνη ἐν τῇ Ἀλβανικῇ.— Τὰ σύμβολα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἑλλην. θρησκείᾳ.— Τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν Πελασγικά, ἐρμηνεύονται διὰ τῆς Ἀλβανικῆς.— Αἱ ἐκ τοῦ *them* γλῶσσαι παρ' Ἑσυχίῳ ἀποδεικνύουσι τὴν ταυτότητα τοῦ θ' ἑλλην. καὶ πρὸς τὸ *th* ἀλβανικόν.

Ἰωάνν., 1,1. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.
Γρηγ. *Κὲ περπάρα ἱὸ Φγιαλλία, ἔ Φγιαλλία ἱὸ μὲ Περντίνε* πᾶσ κε, ἔ Φγιαλλία ἱὸ Περντί.

Χριστοφ. *Κὲ περπάρα χέρεσε ἱὸτε Φιάλα* κτλ.

Ge perpara. «Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα πολυσήμαντόν ἐστιν» λέγει ὁ Ζιγαβηνός⁴. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις ἔχουσιν «εἰς τὴν ἀρχήν». ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ ἐν ἀρχῇ (μετὰ τοῦ ἦν) δὲν σημαίνει τὸ κατ' ἀρχάς, (ὅπως ἐν τῇ Γενέσει τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν), ἀλλὰ τὴν αἰδίον τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπαρξιν κατὰ τὴν τῶν πατέρων ἐρμηνείαν, ἥτοι ὅτι καὶ τὸ «ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς»⁵. Εἰς τὸ σημανόμενον τοῦτο οὔτε κἂν προσεγγίξῃ τὸ *perpara* (=ἐμπροσθεν ἢ πρῶτα), ὅπερ κεῖται ἀεὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὕστερον· ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπαρξις θεωρεῖται ὑπερεπέκεινα καὶ ὅλως ἄσχετος πρὸς πᾶν χρονικὸν σημεῖον, ὅθεν καὶ αἰδίος καὶ ἄχρονος λέγεται ὁ Θεός⁶.

¹ Κρατύλ. I, 2. ² αὐτ. I, 1. ³ Ἄνεμος οὐδὲν ἐστὶ πλήν ἀήρ πολὺς ῥέων καὶ ἀθρόος, ἅμα καὶ πνεῦμα καλεῖται, Περὶ κόσμου κεφ. 4. Ὁ δὲ Σουΐδας, πνεῦμα ὅστις καὶ νόν (Ἰεξεκ. 11, 19), οὐ τὸ πανάγιον, ἀλλὰ τοῦ λογικοῦ τὴν ὁρμὴν λέγει.

⁴ Ἐνθ' ἀνωτ. (ἐκδ. Φαρμ. Β' σ. 412. ⁵ Α' Ἰωάνν. 1, 1.

⁶ Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀνέγνων που, ὅτι ἀσεβεῖς τινες ἠρώτησαν τὸν ἱερὸν Ἀγίουστίνον, τί ἔκαμνεν ὁ Θεὸς πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ κόσμου; «ματαία ἐρώτησις

«αὐτὸς γὰρ οἰκείαν ἑαυτῷ καὶ πρέπουσαν τῇ ἑαυτοῦ αἰδιότητι προσηγορίαν ἐξεῦρεν, ὅντα ἑαυτὸν ὀνομάσας, «ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησιν, ὁ ὢν»¹. Διὰ ταῦτα προσφυέστερον θὰ ἤρμοζεν ἢ τὸ *qe me te pa re* ἢ *me pa re*, ἢ μάλλον τὸ *ne kryet, krye pa ri*, ὅπερ εἶναι ἄσχετον πρὸς πᾶν χρονικὸν σημεῖον².

Fjala ὁ Λόγος, λέξις, ὁμιλία, ὅθεν καὶ τὸ Λεξικόν, *Fjalore*. (ἐκ τοῦ *flas* = ὁμιλῶ, καὶ *foles* ὁ ῥήτωρ). Οὕτω διὰ τῆς πεζοτάτης καὶ τετριμμένης λέξεως *fjale* ἀντικατεστάθη ἡ ἱερωτέρα, ὑψηλοτέρα καὶ μυστικοπαθεστέρα λέξις τῆς *K*. Διαθήκης, περὶ ἧς τόμοι δλόκληροι ἐγράφησαν, ἵνα τὸ πολυσήμαντον τῆς ὑπερφουῦς ἐννοίας παρασταθῇ.

Ἡ λέξις λόγος ἦν ἐν χρήσει ὡς ὁρος φιλοσοφικὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν. Ὁ Ἡράκλειτος πρῶτος ὠνόμασε λόγον τὸν νοῦν τὸν διέποντα τὸ σύμπαν, ὅστις δημιουργεῖ καὶ μετασχηματίζει τὰ πάντα. κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἔχει τὴν λέξιν ὁ Ἑμπεδοκλῆς ὡς «ὁρθὸν λόγον». Λόγος σπερματικῆς ὑπὸ τῶν Νεοπυθαγορείων ἐλέγετο ἡ μονάς· οἱ δὲ Στωικοὶ λόγον σπερματικὸν λέγουσι τὴν κοσμικὴν ἀρχὴν, καθ' οὗς ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶναι ὁ λόγος. Ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶντος ὁ λόγος εἶναι τὰ ὑπόσημος τῇ σοφίᾳ, καὶ εἶναι τὸ πρόσωπον, δι' οὗ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον. Ἡ περὶ τοῦ λόγου διδασκαλία παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ διήκει δι' ὅλου τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Οὗτος διδάσκει, ὅτι αἱ ἀσώματοι δυνάμεις καὶ ἡ ψυχὴ συνάπτονται διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἐνδιάθετός τε καὶ προφορικός. Δύο εἶναι αἱ πρῶται τοῦ ὄντος δυνάμεις, ἡ ἀγαθότης (ἡ χαριστική τε καὶ ποιητική), καθ' ἣν ἐκοσμοπλάτει, καὶ ἡ προσαγορεύεται Θεός, καὶ ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν ἄρχει καὶ ἐπιστατεῖ τοῦ γινομένου, ἡ προσονομάζεται κύριος, καὶ ἥτις εἶναι ἡ βασιλικὴ καὶ κολαστήριος δύναμις. Ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν δυνάμεων τούτων ἐγκαθίδρυται ὁ θεῖος λόγος, ὡς μεσάζουσα τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἡ ἡ ὑψίστη, ὁ κύριος, ὁ ὑπερέχων αὐτῶν³. Διὰ τοῦ Φί-

ἀπεκρίθη· διότι ὁ Θεὸς ἅμα τῷ κόσμῳ ἐδημιούργησε καὶ τὸν χρόνον. ἐκτὸς τούτου ἀνάγκη πιστεύειν καὶ μὴ ἐρευνᾶν τὰ ἀνεξερεύνητα».

¹ Βασιλ. κατὰ Εὐνομ. Λογ. β' σ. 51 τοῦ Β' τόμου τῆς ἐν Παρισ. ἐκδ. 1618.

² Ἡ μὲν φράσις *ne kryet* (εἰς τὴν ἀρχὴν) σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Χριστοφοροῦ (Ἰδου ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἀλβ. γλώσσης (Ἀθῆναι, 1904) ἐν λ. *krue*, ἥτις κυρίως σημαίνει κεφαλὴν, ὅθεν καὶ *kr̥ie ē páre* (sic, κεφάλαιον πρῶτον) ἔχει ὁ Γρηγ. ὡς καὶ ὁ Χριστοφ. ἐντεῦθεν καὶ *Kr̥ie zótēs* (= κυρίαρχος), ὄνομα κύριον. ἡ δὲ φράσις *qe me te pa re* σημαίνει τὸ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς. εἰς δὲ Λουκ. 1, 2 ὁ Γρηγ. τὸ «ἀπ' ἀρχῆς» μεταφράζει *qe krie herese*, καὶ ἐν 21, 9, Ἰω. 8, 7, Πραξ. 3, 26, Ῥωμ. 1, 8, τὸ πρῶτον μεταφράζει ὁ Γρηγ. *protopare*, ὁ δὲ Χρиси. *me perpara*, ἐν Πρεμετῇ *protohere*. πρβλ. τὸ Τσαμικὸν *protoene* πρωτοφανὲς (προφαντὸν) Hahn II, 130.

³ Πλείονα περὶ τοῦ λόγου βλ. Max Heinze, *Die Lehre vom Logos in der griechischen Philosophie*. Oldenburg 1872, 8ον σ. XIV, 336.

λωνος λοιπὸν ἐγένετο γνωστὴ ἡ λέξις κατὰ τὴν μεταχριστιανικὴν ἐποχὴν, διὰ δὲ τῶν ἐν Ἑφέσῳ Ἑλληνιστῶν διεδόθη εἰς τοὺς χριστιανικοὺς κύκλους, ληφθεῖσα (ὥς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὅροι ἐξ ἐθνικῶν τε καὶ Ἰουδαίων) εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν χρῆσιν· διὸ καὶ ὁ Ἰωάννης οὕτως ἀναφέρει τὴν λέξιν, ὥσεί ἐπρόκειτο περὶ γνωστοῦ ὅρου. Περὶ τῆς θεολογικῆς αὐτοῦ ἐνταῦθα σημασίας ὁ Ζιγαβηνὸς λέγει τὰ ἑξῆς: «ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ λόγου, πολυσήμαντόν ἐστιν· ἰδιοτρόπως δὲ νῦν σημαίνει τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Λέγεται γὰρ Λόγος, ὡς ὁ θεολόγος λέγει Γρηγόριος, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς τὸν νοῦν ὁ λόγος, οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφὲς καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν· «πάντα γὰρ, φησὶν, ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνήγγεila ὑμῖν». τάχα δ' αἶψα εἴποι τις, ὅτι καὶ ὡς ὁρος πρὸς τὸ ὁριζόμενον κτλ.»¹. Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης μόνον παρὰ τῷ Ἰωάννῃ εὐρεται ἡ λέξις ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Ἐπιστ. Α' 1, 1, καὶ Ἀποκ. 19, 13 «ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς . . . . ὁ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς» (Γρηγ. per fjale te j'tese· ὁμοίως σχεδὸν καὶ Χριστοφ.), «καὶ κέκληται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ» (Γρηγ. fjala e Perendise. οὕτω καὶ Χριστοφ.).

Ἀναφερόμεν ἐνταῦθα ἄλλας τρεῖς τὰς σπουδαιότερας σημασίας τῆς λέξεως λόγος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ· π. χ. 1) Ματθ. 8, 16 ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ 12, 37 ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ. 2) Πράξ. 12, 24 ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο πρβλ. καὶ λόγος τοῦ Κυρίου, λ. τῆς σωτηρίας, λ. τῆς χάριτος, λ. τοῦ Εὐαγγελίου κτλ. ἐν οἷς δηλοῖ τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. 3) Πράξ. 19, 40 ἀποδοῦναι λόγον (= ἀπολογεῖσθαι). Καὶ ἐν ταῖς τρεῖσι τοιαύταις περιπτώσεσιν ὁ Γρηγ. ἔχει τὴν αὐτὴν λέξιν fjale. καὶ ἠθέλησε μὲν νὰ διακρίνῃ τὴν διαφορὰν γράψας διὰ κεφαλαίου καὶ λλ τὴν λέξιν Φγιάλλια ὁ Λόγος (ὅπερ δὲν ἐμιμήθη καὶ εἰς τὰ δύο παράλληλα χωρία, ἐνῶ ὁ Χριστοφ. καὶ εἰς τὰ τρία γράφει Φιάλια), ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν σημαίνει. τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὁ Ὑιὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ συγχέεται ἐν τῇ μεταφράσει πρὸς τὸν κοινὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Berger de Xivrey, ὁ ἐν εἰδικῇ μονογραφίᾳ ἐξετάσας τὰς Λατινικὰς καὶ Γαλλικὰς μεταφράσεις κατὰ πόσον στοιχοῦσι τῇ ὀρθότητι τῶν ὑψηλῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀρχετύπου, ὡς πρὸς τὸν Λόγον παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Quant au mot Λόγος, il prend dans l' Evangile une telle extension mystique, qu' on ne peut espérer de rencontrer dans le français un équivalent d' un sens aussi multiple, aussi fécond; et peut-être, pour constater notre impuissance, en ne recourant pour ce terme là á au-

¹ Ἐνθ' ἀνωτ. Β' σ. 412. Περὶ τῶν διαφορῶν τῆς λέξεως ἐρμηνειῶν παρὰ τε τοῖς Ἀνατολικοῖς καὶ Δυτικοῖς συγγραφεῦσι καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ Meyer, ἐνθ' ἀνωτ. Handbuch über das Evangelium des Iohannes (Göttingen 1862) 4 σ. 47 - 55.

cun mot de notre langue, vaudrait-il mieux écrire en lettres française Logos, que de passer par la latin Verbum pour arriver au mot Verbe; expression qui offre d' ailleurs l' inconvenient d' acceptions toutes différentes, puisqu' elle s' applique au ton de la voix ou à désigner, en grammaire, une des parties du discours» ¹.
 Καὶ ὅταν εἰς τὴν πλουσιωτέραν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, τὴν Γαλλικὴν, τὴν καταστᾶσαν ὄντως κλασσικὴν διὰ τε τὴν χάριν καὶ τὴν εὐχέρειαν πρὸς ἔκφρασιν καὶ τῶν λεπτοτέρων διανοημάτων καὶ τῶν πλέον ἀσημάντων τοῦ πνεύματος ἐκδηλώσεων, προτείνεται ἡ διατήρησις τῆς λέξεως τοῦ ἱεροῦ κειμένου, μηδεμιᾶς εὐρεθείσης λέξεως, ἵνα περιλάβῃ τὴν μυστικοπαθὴ ἔννοιαν καὶ ἔκτασιν τοῦ ὅρου Λόγος, τί εἴπωμεν περὶ τῆς Ἀλβανικῆς τῆς μόλις χθιζὰ τε καὶ πρωιζὰ γραφῆν τε καὶ φιλολογίαν γνούσης! ² Καὶ ἐὰν ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἐπιστήμῃ καθιερώθῃ ὥσει διὰ διεθνoῦς νόμου ἡ κοινότης τῶν ἑλληνικῶν ὅρων ³, ἐν τῇ τῶν θείων πραγμάτων ἐπιστήμῃ κατὰ μείζονα

¹ Étude sur le texte et le style du Nouveau Testament, (Paris, 1856) σ.71 - 72.

² Ἡ ἔρευνα τῶν διαλέκτων θὰ πλουτίσῃ καὶ τὴν Ἀλβανικὴν. Οἱ τῆς Ἑλλάδος Ἀλβανοὶ ἔχουσι ἀντὶ τοῦ fjale καὶ τὸ kshill συνήθως ἐπὶ ἔρωτος. Ὁ Meyer ἐν Albanesische Studien V (Βιέννη 1896) σ.43-45, ἐδημοσίευσεν τὰ ἐξῆς κεφ. τοῦ Εὐαγγελίου ἐν Ἀλβ. μεταφράσει Ματθ. 8, 5 - 13, 28 - 34, 9, 1 - 7, 27 - 35, Ἰω. 1. 2, 1 - 25. 3, 1 - 15, 22, 19 - 25 καὶ τὸ τῆς Β' Ἀναστάσεως. Τὸ Ἰω. 1, 1 μεταφράζεται ὥδε: Heren e pare ish kshilli, e kshilli ish nde Perendi (σ. 45). ἐν τῇ Γεγικῇ τὸ kshille=συμβουλή.

³ Ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος τούτου ποιοῦνται παραδόξως οἱ πολλοὶ τῶν Ἀλβανῶν δημοσιογράφων, οἵτινες ἀντὶ νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου θησαυροῦ τῆς Ἀλβανικῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ τῆς ἑλλ. γλώσσης, ὡς σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος πράττει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προτιμῶσι τὰ Φράγκικα. εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν ἡ φραγκομανία ἐκυρίευσεν αὐτοὺς, ὥστε δυστυχῶς ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα ὁσημέραι καθίσταται ἀδιάγνωστος καὶ ἀκατανόητος! Ὅλιγα πρὸς. ἐκ τῶν Ἀλβανικῶν ἐφημερίδων τῶν μᾶλλον συντηρητικῶν πρὸς ἀπόδειξιν: afati i çaktuem per oferta—nje kontroll mbi adjudikimin—eksistenca e nje minoriteri — incedenti ne seksionin' e prefektures se Korçes — formalitetet per daljen e nje dekret-ligje. Ἰδοὺ καὶ περικοπὴ ἐξ ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργ. Συμβουλίου ἀπὸ 30 Ἰουλ. 1928 Asambleja konstituante si sudstancat e idealit dhe te vullnetit t' and asht e ngarkueme me misionin ma te shenjte te historise kombtare dhe do t' i hedhi definitivisht themelit ma te forta t' instituteve shtetnore. Εἶναι ζήτημα ἐκ τῆς περιόδου ταύτης, ἣτις ὁμολογουμένως παρουσιάζει ἀχραιφνέστερον λεκτικόν, ἐὰν ἐννοῇ 5 - 6 λέξεις ὁ λαός. Διὰ ταῦτα καὶ ἄλλα χεῖρω συχνὰ βλέπει τις ἐν ταῖς στήλαις τοῦ Τύπου διαμαρτυρίαι ἐκ τῶν ἐλαρχιῶν, ὅτι οὐδὲν ἀντιλαμβάνονται ἐκ τῆς τοιαύτης γλώσσης· (Βλ. ἄρθρον τοῦ ἐξ Ἑλβασανίου Κ. Κοσι, ὑπὸ τὸν τίτλον: C'na shtrengon qe te perdorim fjale te huaja.? (Τί μᾶς ἀναγκάζει νὰ μεταχειριζώμεθα ξέναις λέξεσι. Ἐφημ. Telegraf, Tirane 25 Μαΐου 1927). Πόσον ἀπλῆ, πόσον σαφὴς ἦν ἡ γλῶσσα τῶν πρώτων ἀλβανικῶν ἐφημερίδων! καὶ ὡς πρὸς. φέρω τὴν Bashkim i Kombit τῇ 1908 ἐκδιδομένην ἐν Μοναστηρίῳ ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ πατριῶ. του Fehim bej Zavalani, ὅστις καιρῶς θλίβεται, ὡς μοὶ ἔλεγε πρὸ ὀλίγου, διὰ τὴν διαφθορὰν τῆς γλώσσης. ἔξαίρεσιν ποιεῖ ἡ Demokratia τοῦ Ἀργυροκάστρου γραφομένη διὰ χειρὸς παλαιμάχου δημοσιολόγου καὶ διαπρεποῦς πατριώτου τοῦ Ιατροῦ

λόγον επιβάλλεται τὸ τοιοῦτον. Ἄλλως παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς Ὁρθοδόξοις Ἀλβανοῖς εἶναι συνήθης ἡ λέξις λόγος, χρῆται δὲ ταύτῃ καὶ αὐτὸς ὁ Γρηγ. Ματθ. 12, 36 δὲ τε ἄ π ε ν ε λ ο γ α ρ ὶ π έ ρ τ ὲ ν τ ὲ δ ί τ ε τ ὲ φ ι ο υ κ ί μ ι τ. (ἀποδώσουσι λόγον), logaz (= λόγος) παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς (βλ. Rondinella τοῦ Margniani. Ταῦτα λέγω καὶ ὑποστηρίζω· ἀλλ' ἐάν τις ἐξ ἄκρου σωβινισμού ἀγόμενος, ἤθελε ζητήσῃ ἄλλην Ἀλβανικὴν λέξιν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ fiale προτείνω ὡς μᾶλλον κατάλληλον τὸ Θᾱnes, Thānes, ἥτις εἶναι ἐν χρήσει ἐν συνθέσει parathānes, parathānese (=προφήτης, προφητῆς), parathem (=προφητεύω)¹. καὶ ὁ πρόλογος μετεφράσθη εἰς parathenje². εἶναι δὲ παράγωγον ἐκ τοῦ θέμ ἢ them λέγω καὶ para, πρό³.

Παρέκβασις⁴.

Τὸ ῥῆμα them ἢ thom φημί, λέγω σχετίζεται, ὡς εἵπομεν, πρὸς τὴν παλαιοπερσικὴν ῥίζαν thah καὶ thas ὁμιλῶ. τούτου τὸ γ'. πρόσ. thatis (thah - a tij) εὐρίσκεται ἐν σφηνοειδέσιν πολλάκις ἐπιγραφαῖς.

Ὡς μετοχὴ τοῦ ῥήμ. them ὑπάρχει τὸ e thāne τὸ πεπρωμένον, καὶ ἐπιθετικῶς i thāni, e thāna (Τοσχ. i theni, e thena), λεγόμενα ἐπὶ πεφημισμένων προσώπων ἦτοι σοφῶν· ἀλλὰ τὸ e thena, e thāna σημαίνει καὶ ὁ λόγος⁵. Ἐκ τούτου τοῦ e thāna (ἢ κάλλιον) Ἑθάνα (= ἡ σοφὴ) παράγεται τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, οὗ ὁ Δωρικὸς τύπος εἶναι Ἀθάννα, καὶ ὅπερ, ὅπως καὶ τὰ πλεῖστα ὀνόματα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν θεῶν, τυγχάνουσιν ἄχρι τοῦ δεῦρο ὄντα ἀνετυμολόγητα. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου τὰ τῶν θεῶν ὀνόματα «παρὰ Πελασγῶν Ἕλληνες

κ. Γ. Μέξη. Λοιπὸν ἐναντι τοσαύτης πληθώρας ξενικῶν λέξεων δὲν θὰ ὑπάρχη θέσις δι' ἐν τοσοῦτον πανυπέριμον ὄνομα;

¹ Βλ. Χριστοφ. Λεξικὸν ἐν λ. parathem.

² Τὴν λ. πρῶτος ἔγραψεν, ὡς νομίζω, ὁ Naim Frashari ἐν Iliade e Omirët. (1896 Βουκουρέστιον).

³ Τὴν ῥίζαν θέμ, them εὐρίσκομεν ὡς θέμ εἰς τὸ θέμις = λόγος, νόμος, δίκαιον, πρβλ. ὡς θέμις=ὡς λόγος ᾄδεται. Οἱ ἐτυμολόγοι παράγουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ τίθημι! Ἐκ τοῦ them παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Ἀλβανοῖς ὑπάρχει ἐν χρήσει τὸ ῥηματικὸν thānes καὶ δηλοῖ τὸν λέγοντα (ἢ προλέγοντα), τὸν ὑποκριτὴν βλ. Fr. Rossi, Vocabolario della lingua Epirotica (οὕτω λέγεται ἡ ἄλβανικὴ συνήθως παρὰ τῶν Ἰταλῶν) Italiana. (Roma 1875). τὸ them ἀπαντᾷται καὶ ὡς tham. σημαίνει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ πεπρωμένον· π. χ. u pagua e thena, eu be djali mbret ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν καὶ ἐγένετο ὁ παῖς βασιλεὺς (Ha hn, ἐνθ' ἄνωτ. II 168).

⁴ Θὰ συγχωρήσῃ μοι ὁ ἐπιεικὴς ἀναγνώστης τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν πρὸς ἀπόδειξιν περὶ τῆς καὶ ἐν Ἑλλάδι χρησιμότητος τῆς Ἀλβανολογίας, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη διδασκομένης ἐν τοῖς ἐπισημοτέροις, εὐρωπ. Πανεπιστημίοις (βλ. Midhat Frasheri, Katedhrat e gjuhese shqipe ne vende te huaj dhe albanologjija, ἐν Diturija Τόμ. II (1927) σ. 161 - 166.

⁵ Ha hn, Albanesische Studien I (Wien 1853) σ. 253.

ἐξεδέξαντο ὕστερον» (2, 52). Οὗτοι κατ' ἀρχὰς κατώκουν περὶ τὴν Δωδώνην¹ ὅθεν καὶ τὸ μαντεῖον τοῦτο «γενόμεναι ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἑλλήσι χρηστηρίων εἶναι» (αὐτ.). ἐντεῦθεν καὶ ὁ ἥρωες Ἀχιλλεὺς εὐχόμενος τὸν Πελασγικὸν ἐπικαλεῖται Δία:

Ζεῦ ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου· ἀμφὶ δὲ Σελλοί
σοι ναίουσιν ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες, χαμαιεῦναι².

Ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ σύμβολον τῆς παρθενίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἦτο θεὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σοφίας, (τῆς συνετῆς ῥώμης), καὶ κατὰ τὸν μῦθον, ὃν ἐν ἐκτάσει ἐκτίθησιν ὁ Ἡσίοδος³, ἐξῆλθε πάνοπλος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Διὸς διαρραγέντος ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου διὰ πελέκεως· ὅθεν καλεῖται Παλλὰς Ἀθήνη⁴, καὶ τριτογένεια⁵. Τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα σαφηνίζουσι τὸ περιεχόμενον τοῦ μύθου ἀκριβῶς ἐξηγούμενα.

Παλλὰς. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ ὑπάρχουσιν αἱ λέξεις *pals* εὐμελός, ὅπερ καὶ *pals* λέγεται, *pals* ῥήγνυμι, ῥαγίζω καὶ *pell* (ἢ *plles*) ὁ ἐκτινασσόμενος, ὁ γεννηθεὶς, ὁ πῶλος. «πῶλους» τοὺς νέους καὶ τὰς νέας καὶ τὰς παρθένους» Ἡσύχιος⁶. Τὸ τελευταῖον εἶναι μετοχὴ τοῦ ῥήμ. *piell* γεννῶ, ἐξ οὗ *pela* ἡ φορβὰς ἦτοι ἡ γεννῶσα⁷.

¹ Ἡπειρωτικὸς Τόμορος ἢ Τομορίτσα. ἐν Ἀργυροκάστρῳ *duhun* εἶδος περιστερᾶς.

² Ἰλιάδ. Π 232 - 235. Οἱ Πελασγοὶ κατὰ πάγκοινον μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, καὶ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην τῶν νεωτέρων εἶναι οἱ σημερινοὶ Ἀλβανοὶ (βλ. τοῦ ἐμοῦ ἀξιολόγου φίλου καὶ μαθητοῦ εἰς τὴν Ἀλβανικὴν λατροφιλοσόφου Ἰακώβου Θωμοπούλου τὰ «Πελασγικά, ἦτοι περὶ τῆς γλώσσης τῶν Πελασγῶν — ἀρχαῖαι Πελασγικαὶ ἐπιγραφαὶ Λήμνου, Κρήτης, Λυκικαί, Καρικαί, Ἑτρουσκικαί, Χετιτικαὶ ἐρμηνευόμεναι διὰ τῆς σημερινῆς Πελασγικῆς Ἀλβανικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀθῆναι 1912, 8ον σ. ρα', 870). Ὁ μακ. Καρολίδη ἀπεκάλεσε τὸ ἔργον τοῦτο, «μεγάλην ἀξιόλογον καὶ ἀξιανάγνωστον πολυμαθὴ πραγματείαν» (Παγκοσμ. Ἱστορ. Δ' Ἀθῆναι 1929 σ. 316). ἄλλοι δὲ ἀπεπειράθησαν νὰ συσχετίσωσι τοὺς Πελασγοὺς πρὸς τοὺς Ἀραβας βλ. Pan (=Gabriel Meksi) *Pelasget a rjedhen nga Arabet?* (Minerva, Tirane 15 Οκτ. 1933 σ. 8-9).

³ Θεογον. 886 ε. καὶ Ὑμν. εἰς Ἀπόλλ. 308.

⁴ Ἰλιάδ. Α 78, Ὀδυσ. α 125 κ. ἀ.

⁵ Ἰλ. Δ 515, Θ 39 καὶ Ὀδ. γ 378.

⁶ «Ἐκ παραχρήσεως πρὸς τὸ εὐστομώτερον παρήχθησαν εἰς φαύλην σημασίαν τὸ παῖς, παλλακὴ καὶ παλλακίς...». Ἰ. Οἰκονομίδης, Λοκρ. γραμμ. 6,84.

⁷ Ἐντεῦθεν καὶ Πέλλη ἢ Πέλλα, ἡ περιώνυμος πάλαι τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα, σημαίνει εὐφορον γῆν, ὥς εἶναι καὶ σήμερον ἡ ὑδατόρροτος ἐκείνη χώρα. Ὁ Sturzius, *de dialecto Macedonica* κτλ. (Lipsiae 1838), σ. 45, δέχεται τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Οὐλπιανοῦ, καθ' ἣν «πέλλης τὸ χρώμα, ὃ ἐστὶ τεφρῶδες»! ὅπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ὑποστηρίζουσιν. Τὸ *piell* συνδέεται καὶ πρὸς τὸ *πέλω* (= διατελῶ ἐν κινήσει ὑπάρχω, δίδωμι) ἐντεῦθεν τὸ *πέλωρ* = ἐξάισιον πρᾶγμα ἢ τέρας, (μέση λέξις): Ζεὺς *πέλωρ* (Ἀθην. 14, 640 Α). Κατὰ ταῦτα τὸ Παλλὰς σημαίνει καὶ ὑπερφυῆς τέρας ἦτοι *πέλωρ*. (τὸ *πέλω* εἰς τὴν Ἀλβ. ἐγένετο *piell*, δι' ὑγράνσεως τοῦ *e* πρβ. *λιέγω*, τὸ λέγω νῦν ἐν Ἡπειρῳ). Ἡ Ἀλβανικὴ διέσωσε τὰ ὑγρά φωνήεντα, ὅπερ δὲν

Τριτογένεια. Ὁ Σουΐδας λέγει: «τριτογενής ἡ Ἀθηνᾶ . . . . ἐπεὶ τρίτωνα τὴν κεφαλὴν οἱ Ἀθαμᾶνες λέγουσιν» (Ἀθαμανία, χώρα Ἰλλυρίας . . . . . Στέφανος). Ἐν τῇ νῦν Ἀλβανικῇ *trut* ἐγκέφαλος, καὶ παρ' Ἰταλοαλβανοῖς ὁ νοῦς, τὸ δὲ β' συνθετικὸν τῆς λέξεως *τριτογένεια* εἶναι *γεντ*, καὶ *gje nt* ἄλβανιστὶ σημαίνει ὑπαρξιν¹. Κατὰ ταῦτα Παλλὰς Ἀθηνᾶ καὶ τριτογένεια σημαίνουν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν κατὰ λέξιν ἡ σοφία ἡ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ (τοῦ Διὸς) ὑπάρχουσα, ὁ λόγος ὁ διαρρήξας τὸν ἐγκέφαλον, ἥτοι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ὁ γεννηθεὶς λόγος, ἡ μήτις. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἐρμηνείας τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς σημαίνει μίαν τοῦ Διὸς ὑπόστασιν ἢ τὴν φύσιν αὐτοῦ ὑπὸ ἄλλην μορφήν ἐμφανιζομένην καὶ δρωσαν ἐν ἀνθρώποις², ἥτις, «ἀμήτωρ, οὐ μετέχουσα θήλεος»³, ἀγνή καὶ ἄμειπτος, εἶναι ἡ ἀκτινοβολοῦσα τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν ἐν τῷ κόσμῳ δύναμις, ἡ τῆς συνέσεως καὶ σοφίας προσωποποιήσις, ἡ ὡς *Μέντωρ* (Ἀλβ. *mentar* νοῦνεχῆς) ἐμφανιζομένη καὶ χειραγωγοῦσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς δυσχερεῖας τοῦ βίου. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλλ. ἐποχῇ παραδόξως εὐρίσκομεν ἐν τῷ ζῳφῷ ἐκείνῳ τῆς εἰδωλομανίας τοὺς τύπους καὶ τὰ σύμβολα τῶν μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Χριστι-

δηλοῦνται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ. τὸ εἰς ἐπανερχεται εἰς τὸ *pela*, ἀόρ. *polla*, ἔξ οὗ τὸ πῶλος Λατ. *puella*.

¹ *gjendja* παρὰ Χριστοφ. ἐν Κ. Διαθ. ὁ λαός, καὶ νῦν ἡ κατάστασις, ἡ ὑπαρξίς.

² Ὅτι εἶναι ὑπόστασις τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ βλ. Γ. Κωνσταντίδου Ὁμηρ. θεολογία (Κωνσταντινούπολις 1876) σ. 107.

³ Τοῦτο λέγει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Συμποσίῳ περὶ τῆς οὐρανίας Ἀφροδίτης Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο παράγεται ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ *a fr e* καὶ *d i t e* ὁ πλησίον τῆς ἡμέρας, καὶ οὕτω ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ὁ ἐωσφόρος ἢ ἔσπερος, καὶ κατὰ προσωποποίησιν ἡ θεά. αἱ ἐτυμολογίαι τῶν ἀρχαίων ἐκ τοῦ ἀφρός—δύω,=ἡ ἀβροδίατος καὶ ἡ ἀφροσύνη, εἶναι προχειρολογία. Οἱ νεώτεροι λέγουσιν Αἰγυπτιακὸν τὸ ὄνομα, ἀλλ' οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (Ἀργυροκ.) ὑπάρχει ἡ φράσις *me perzihete hylli* συναντᾶται μοι ὁ ἀστήρ, ἐρῶμαι. Ἡ ρ α, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς ζωογόνου καὶ σκοτεινῆς. Ἀλβ. *hega* ἢ *ega* ὁ ἀήρ. κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα «ἴσως μετεωρολογῶν ὁ νομοθέτης τὸν ἀέρα Ἡ ρ α ν ὠνόμασεν ἐπικρυπτόμενος» (Κρατ. 404C). Κατὰ ταῦτα ὁ Ζεὺς εἶναι ὁ γεννῆτωρ, ὁ πατήρ, Ἀθηνᾶ ὁ λόγος, ὁ νῦς, καὶ Ἡ ρ α τὸ πνεῦμα, ἥτοι ὡς προεικόνισμα ἔχομεν ἐνταῦθα τὸν τύπον τῆς ἀγ. Τριάδος. Ὁ Ὁμηρος παναρχαίας ποιητικᾶς λέξεις ἀναφέρει εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν ὅθεν καὶ ὁ Ἀλβανοῖταλὸς γλωσσολόγος Camarda ταύτην τὴν προσηγορίαν ἀπένειμεν εἰς τὴν Ἀλβανικὴν (βλ. Καρολίδη ν, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 201, ἐνθα καὶ ἐτυμολογίαι τινὲς ἑλληνικῶν λέξεων ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς). Παρὰ *Ha h n* (ἐνθ' ἄνωτ.) εὐρίσκω τὴν σημείωσιν, ὅτι ἐν τῇ Ἀμαλθείᾳ τῆς Σμύρνης (12 Ἀπριλ. 1846) ἐδημοσιεύθη πραγματεία, περὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἀλβ. *e t h e n a* παραγωγῆς τῆς Ἀθηνᾶς. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπικυροῖ πλήρως καὶ μῦθος περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Δωδώνῃ σωζόμενος εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἡ Ἀθηνᾶ καλεῖται *Θένω* καὶ *Ἀθένω* παρὰ τοῖς Διάπηδες (βλ. Ζώτου Μολοσσού Ἱστορία Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας τόμ. Α' Ἀθήναι 1905 σ. 55). Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα Παλλὰς, ὡς Παλλάσα ἐσώθη ἐν τῇ Ὠρυκίᾳ τῆς Ἡπείρου τοῦ αὐτοῦ Ἡπειρ. Μελέται Δ' σ. 196).

ανισμῷ ὑπερφυῶν ἀποκαλίψεων τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων. «πάντες οὖν, ὡς ἔπος εἶπεν, λέγει ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης, οἱ θεολογήσαντες βάρβαροι τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο, τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὐτὰ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιουτοῖσι τισι τρόποις παραδεδώκασιν, ὅποια καὶ παρ' Ἑλλήσι τὰ μαντεῖα καὶ ὁ γε Ἀπόλλων ὁ Πύθιος λοξίας λέγεται»¹.

4. Νομίσματα καὶ μέτρα: ἔσχατον κοδράντην *ragoj gjithe* (= ἐπλήρωσε πάντα). Ἀσσάριον *aspre*. — Δίδραγμα καὶ κῆνσος *haraç*. — Κόρος *mate* (κοιλόν). — Μόδιον *shinik*. ῥάκος ἀγναφον *mballome te ra lare*. — Αἶρει τὸ πλήρωμα *do te gjere anet* (= θὰ ἀνοίξῃ τὰ ἄκρα). Πονηρός *i ligë* (= κακός). — Ἡ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων. — Ἐκλε-

¹ Στρωμ. Ε'. κεφ. 4 § 21 (ἐκδ. Klotz) τόμ. III σ. 17. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀνόματος Ἀθηνᾶ εἵχομεν εἶπει τῷ 1910 εἰς τὸν κ. Θωμόπουλον, ὅστις καὶ ἀνέγραψε 2-3 γραμμὰς περὶ τούτου (ἐνθ' ἄνωτ. 471). ἀνεκοίνωσα δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὸν καθηγητὴν μου κ. Χατζιδάκη, ὅστις μοι εἶπεν, ὅτι πρέπει γὰρ ἀποδείξω, ὅτι τὸ ἀλβανικὸν *th* ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν θ. Καίτοι γομίζω, ὅτι τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τοιαύτης ἀποδείξεως, διότι ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν τὴν λέξιν Πελασγικήν, ἐν τούτοις εὐκόλως ἀποδείκνυται, ὅτι τὸ *th* τοῦ Ἀλβ. *them, thashe, thane* προφέρεται ὁμοίως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ π. χ. ἐκ τούτου, ὡς εἵπομεν, προέρχεται τὸ θέμις (= λόγος). πλὴν ἐν τούτῳ ἔχομεν τὰς ἐξῆς γλώσσας παρ' Ἡσυχίου (τινὰς καὶ ὁ κ. Θωμόπουλος ἐσημειώσατο, εἰς ὃν καὶ παραπέμπω, ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἐνταῦθα τὴν μεγάλην ἐκδοσιν τοῦ Ἡσυχίου). π. χ. *θεῖται* ᾗδεται, λέγεται (Ἀλβ. *thohete, thuhete, και thuate* σ. 593), *θωύσσειν* βοᾶν, κηρύσσειν, *θοῦπος*, ὁ λόγος, ἐκ τῆς ῥίζ. *thom* (Ἡσύχ. μικρὰ ἐκδ. τοῦ Schmidt. Jenae 1867 σ. 734), *θωτάζει* ἐμπαίζει, χλευάζει (αὐτ. 716, Ἀλβ. *thote*=λέγει κτλ.), *θαζόμενος* σκώπτων (ἐκ τῆς ῥίζ. *tham* Ἡσύχ. σ. 713), *θάοντα* διδάσκοντα, θεωροῦντα (Ἡσύχ.). ὁ Herwerden ἐν τῇ β' ἐκδ. τοῦ *Lexicon Graecum supplementum et dialecticum* (Lugduni Bat. 1910 Τόμ. Α' σ. 654) κακῶς ποιήσας διέγραψε τὸ διδάσκοντα κτλ. Ἀλλὰς λέξεις ἀπὸ θ ἀρχομένας καὶ μετὰ τοῦ θ παραληφθεῖσας παρὰ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης γλώσσης συνέλεξεν ὁ κ. Θωμόπουλος (ἐνθ. ἄνωτ. σ. 828—9). Οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑποστηρίζεται ἡ ἡμετέρα ἐτυμολογία. Καὶ οὕτως ἀπαλλασσόμεθα τῶν παραδόξων ἐτυμολογιῶν τῆς λ. Ἀθηνᾶ (βλ. Pauly-Wissowa, Real-Encyclop. (1896) τόμ. II σ. 2007), ἐνθα ἄλλοι μὲν παράγουσιν ἐκ τοῦ *vadh*, ἄνθος, Ἀττική, θάω θήλυς κτλ. ἄλλος ἐκ τοῦ Αἰγυπτ. Νηίθ (!), ὁ δὲ Krüger ἐκ τοῦ *θενᾶ* (=σκέπτεσθαι) καὶ αἰθᾶν (=ισχύς). Ἑλλήν δέ τις ἐπλησίασεν ὅπως οὖν τῷ ὀρθῷ παραγωγὸν ἐκ τοῦ ἀλβ. *ka* καὶ *them* ἔχει λόγον. Τοιαῦτά τινα καὶ τὰ περὶ τοῦ Παλλὰς ἀποτολμούμενα, ὡς ἀπορρίπτων ὁ Dümmler παράγει ἐκ τοῦ *παλλὰκη* (!) καὶ *παλλικάρης* (!) Ὅμοιαι εἰκασιολογίαι ἐξηνέχθησαν καὶ διὰ τὸ *τριτογένεια*, ὡς προχείρως βλέπει τις ἐν τῷ Ὀμηρ. Λεξικῷ τοῦ Πανταζίδου ἐν λέξει. κατὰ δὲ τὸν Εὐστάθιον «διὰ τὸ τρία ἐκ τῆς φρονήσεως ἀποτελεῖσθαι (τὸ εὖ λογίζεσθαι, τὸ λέγειν καλῶς καὶ τὸ ὀρθῶς πρᾶττειν).... διὰ τὸ ἐκ τῆς *τριτοῦς*, ὁ ἔστι κεφαλῆς, τοῦ Διός, ἢ ἐν τρίτῃ μηνός ἢ παρὸ Τρίτωνα Λιβυκὸν ποταμὸν γεννηθῆναι», (σ. 696, 37. βλ. καὶ εὐρετήριον ἐν λ. πρβλ. καὶ Lobesck, Aglaophamus I, 157).

κτῆ κυρία, *mbi Eklektine zonjete*. — Πῶς ἐκκληπιέον τὸ ἐκλεκτῆ κατὰ τοὺς δοκίμους τῶν Ἑρμηνευτῶν. — Πρεσβύτερος *plak*.

Ματθ. 5, 26.... σὲ νούκε δὸ τε δάλτζ ἀτέγε γερρὰ σὰ τὶ παφουὰτζ *φίθ*ε. Μετάφρ. δὲν θέλεις εὖγει ἀπ' ἐκεῖ. ἕως ὅπου νὰ πληρώσης ὡς καὶ τὸ ὑστερον λεπτόν, ὅπερ ὁ Χριστοφ. ἀκριβέστερος πρὸς τὴν μετάφρασιν ἐρμηνεύει *aspren e funçime*. ὁ δὲ Γρηγ. *gjera sati paguas gjithe* ἕως νὰ πληρώσης τὰ πάντα. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἀστοχοῦσι τελείως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὀρθοῦ, διότι τὸ ἀρχέτυπον ἔχει: ἕως οὗ ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην. *κοδράντης* δὲ δὲν εἶναι οὔτε λεπτόν οὔτε ἄσπρον, ὡς οἱ τοῖς Διαμαρτυρομένοις ὑπουργοῦντες μετέφρασαν· κατὰ γὰρ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον «λεπτὰ δύο ἐστὶ κοδράντης» (12, 42), ἅπερ ἡ πτωχὴ χήρα ἔρριψεν ἐν τῷ γαζοφυλακείῳ. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο ἰδοὺ πῶς ἔχει παρὰ Γρηγ. «Εσὶ οὐ χιὰς νιέ *φρούα* ἐ βέ, ἐ βάρφερε βοῦρι δι ἄσπρε, *κε* ἔσσε νιέ κοδράντ. Μεταφρ. δύο φόλλαις, ἡ ὁποία εἶναι τὸ τέταρτον τοῦ ἄσπρου. ὁ δὲ Χριστόφ. ἔχει *χόδι dῦ τε ἰμετα* (λεπτὰ), *do me θένε νε κοδράντ*. Καὶ τρίτον παράδειγμα αὐθαιρεσίας καὶ διαστροφῆς τῶν πραγμάτων ὡς πρὸς τὰ νομίσματα:

Ματθ. 10, 29: οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσσαρίου πωλεῖται Γρηγ. Νούκε ὅτινε δὲ ζόϊ *πέρ* νε ἄσπρε; Μετάφρ. δὲν πουλοῦνται δύο πουλία διὰ ἓνα ἄσπρον; ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστοφ. οὐ ἡ μετάφρ. ἔχει ἄσσάριον, *ashrte* μετέφρασεν. τὰ δίδραχμα δὲ καὶ τὸν κῆνσον ἡ μετάφρασις ὀνομάζει διὰ μιᾶς λέξεως *χαράτζι*! (Ματθ. σ. 17, 24-25.). Οὕτω ὡς πρὸς τὸ νομισματικὸν σύστημα επικρατεῖ παρ' ἀμφοτέροις τοῖς μεταφρασταῖς τελεία σύγχυσις, καὶ τὸ ἐν νόμισμα λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἄλλου, ὅπερ εἰς οὐδένα συμβαίνει προκειμένης δοσοληψίας, καὶ ὅμως εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν ὑπόθεσιν οὐδεμία φροντίς, προσοχὴ οὔτε ἡ ἐλαχίστη! Τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὸ μετρικὸν σύστημα· π. χ. Λουκ. 16, 7 ἔκατὸν κόρους σίτου (Μετάφρ. *κοιλὰ*), Γρηγ. *νιέ κίντ μάτεσε φρούρε*. Ἀλλὰ *mate* εἶναι πᾶν μέτρον, ὁ δὲ κόρος εἶναι 30 μόδια. προτιμώτερον νὰ ἔλεγεν αὐτὸν *shinik*, ὡς κακῶς ἀλλαχοῦ μεταφράζει τὸ μόδιον. παρὰ τοῖς Ἑλληνοαλβανοῖς διεσώθη ἡ Βυζ. λέξις *metritik* (μετρικὸν) = πρὸς 1/2 κοιλὸν Κωνσταντινουπόλεως.

Mbalome te paliare e te pafekuare.

Ματθ. 9, 16. Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου καὶ χειρόν σχῆσμα γίνεται.

Γρηγ. Ε ντονέ νιερί νούκε *κὲπ* κούρδε *μπι* ῥοπε *τέ* βγιέτερε *μπαλόμ*ε *τε* παλιάρε *ἐ* *τέ* πὰ φερκούαρε, σὲ ἀγιόδο

τὲ γκρέρε ἀνετ ἔ ῥόπεσε βγιέτερε ἔ ὁτε πένετε μέλικ-
ξετε τε τζγιέρετε.

Χριστ. Εδὲ ασ νδονέ νδ'κε βε άρονε πελχ'δ'ρε τε ρε μβι ῥό-
βετε βιέτερε' σεπσέ χέκ' τε μβ8' οδριτ' εασᾱι νγα ῥόβεια,
εδέ τε γρίσδριτε βένετε με τε κεκ'.

Ὁ Γρηγ. ἐνταῦθα εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἀρχέτυπον καὶ τὴν μετάφρασιν, ἣτις ἔχει ὥδε: «καὶ οὐδὲ κανέναν βάλλει μπάλωμα ἀπὸ πανὶ ἄτρι-
βον εἰς φόρεμα παλαιόν' διατὶ τὸ μπάλωμα τὸ καινούριον παίρνει
ἀπὸ τὸ παλαιὸν καὶ γίνεται χειρότερον σχίσμα». Ἄγναφον ἢ ἄκναφον τὸ
ἄγναμπτον ἢ ἄκναμπτον (ἐκ τοῦ α καὶ γνάπτω ἢ κνάπτω), δηλοῖ ξέω καὶ
λέγεται περὶ τοῦ ἐξεσμένου μαλλίου, καὶ σημαίνει τὸ ἄξεστον καὶ ἐπομέ-
νως τὸ σκληρόν¹, καὶ οὐχὶ τὸ ἄπλυτον τε paliare Ὁ Χριστ. ἔχει arne
pelute te re (παρὰ νόησις) κατὰ τὸν Λουκᾶν «ἐπίβλημα ἱματίου
καινοῦ» (5, 36). ὁ Γρηγ. do te ngtere anet. οὕτω ἐρμηνεύει τὸ
παίρνει ἀπὸ τὸ παλαιὸν (= αἶρει τὸ πλήρωμα). ὁ Χριστ. ἔχει te
mbushurit τὸ πλήρωμα. πλήρωμα δὲ τὸ ἀναπλήρωμα τὸ δι' οὗ
ἀναπληροῦται τὸ κενὸν τοῦ ἱματίου, ἥτοι τὸ ἐπίβλημα καὶ ἐμβάλωμα².

Shpetona navet nga i liqum. (ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ).

Ματθ. 6, 13. Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ
ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Γρηγ. Ἐδὲ μδς νά λεσότζ νέβετ ντέ ντονέ πειρασμό.
(Χριστ. νγάσιε), πδ ὁπετόνα νάβετ γκᾱι λίςου. (οὕτω καὶ ὁ
Χριστ.). Τὸ χωρίον τοῦτη ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ μεταφρασταὶ εἶχον ἐν ὄψει
καὶ ἄλλην μετάφρασιν, ἣτις, ὅπως καὶ ὁ Βάμβας, εἶχεν «ἀλλὰ ἐλευθέρωσε
ἡμᾶς ἀπὸ τὸ κακόν», διότι αἱ προκείμεναι μεταφράσεις ἔχουσιν: ἀπὸ
τὸν πονηρόν. Ἡ ἐρμηνεία «ἀπὸ τὸ κακόν» εἶναι ἐναντία τῇ
καθολικῇ παραδόσει, καθ' ἣν πονηρὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν τοιοῦτος,
ὁ Σατάν. οὕτω ἐνῶ ὁ Ματθ. ἔχει ἀλλαχοῦ (13, 19) «ἔρχεται ὁ πονηρός», ὁ
μὲν Μᾶρκος ἔγραψεν «ἔρχεται ὁ Σατανᾶς» (4, 15), ὁ δὲ Λουκᾶς «ἔρχεται
ὁ διάβολος» (8, 12). Καὶ ἅπαντες οἱ πατέρες οἱ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν
ἐρμηνεύσαντες οὕτως ἡρμήνευσαν πονηρόν τὸν διάβολον «ὥς ἐκ προαιρέσεως
ἔχοντα τὴν πονηρίαν» κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον³. «πονηρὸς δὲ ὁ ἀντι-
κείμενος δαίμων, ἀφ' οὗ ῥυσθῆναι εὐχόμεθα» λέγει ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλ-

¹ Ἐντεῦθεν κατὰ τὸν Ἀλεξ. Κλήμεντα «ἡ στερεὰ ἐσθὴς καὶ μάλιστα ἡ
ἄγναφος ἀποστέγει τὸ θερμὸν τὸ ἐν τῷ σώματι» (Παιδαγ. ἐκδ. Hase Τόμ. Α' σ. 286, 31.

² Βλ. Ν. Δαμαλᾶ, Ἑρμην. εἰς τὴν Κ. Διαθήκην τόμ. Β' ('Αθήναι 1892) σ. 705.

³ Ὁμιλία, ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ Θεὸς τόμ. Α' σ. 430.

λος¹. Ὁ δὲ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος «δοκεῖ μοι, φησί, πολυτρόπως τε καὶ διαφόρως ὁ Κύριος τὸν κακὸν ὀνομάζειν, κατὰ τὰς τῶν πονηρῶν ἐνεργειῶν διαφορὰς πολυωνύμως αὐτὸν ἀποκαλῶν, διάβολον, βεελζεβούλ, μαμμωνᾶν, ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἀνθρωποκτόνον, πονηρόν, πατέρα ψεύδους² καὶ ἄλλα τοιαῦτα».

Mbe Eklektine zophe (Μετάφρ. εἰς τὴν κυρίαν Ἐκλεκτήν). Β' Ἰωάνν. 1, 1. Ὁ πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς. Μετάφρ. Ὁ πρεσβύτερος εἰς τὴν κυρίαν ἐκλεκτήν, καὶ εἰς τὰ παιδιὰ της.

Γρηγ. Οὕνε πλιάκου μπε Ἐκλεκτίνε ζόνενε, εδέ μπέ δγι-
ελμ τὲ σάϊγ. . .

Χριστ. ὄνε πλάκδ μβε Ζόνεν' ε σγέδδρε εδέ μβε τε bijt'
ε ασάϊ.

Ἀμφότεραι οἱ νεοελλ. μεταφράσεις ἔχουσιν ὁ πρεσβύτερος, ὅπερ μετεφράσθη διὰ τοῦ plaku. εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ἢ λέξις plak σημαίνει καὶ τὸν γέροντα καὶ τὸν πρωτόγερον τοῦ χωρίου, ὥστε κατὰ ταῦτα εὐδοῦται τῇ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἐκδοχῇ τῆς λέξεως, καθ' ἣν πρεσβυτέρους ἔλεγον καὶ τότε οἱ ἅει νεώτεροι τοὺς προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν, καὶ δὴ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν διδασκάλους, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ μοναχοί, καίτοι πολλάκις νεαρώτατοι, ὑπὸ τῶν λαϊκῶν σεβασμοῦ ἔνεκεν ἀποκαλοῦνται γέροντες. ἐν δὲ τοῖς Πατριαρχείοις οἱ τῶν μεγάλων μητροπόλεων πρωτοκάθεδροι Συνοδικοί, οἱ ἄλλοτε ipso jure ισόβιοι τοιοῦτοι, Γέροντες τιμητικῶς ὀνομάζονται. Ὁ Οἰκουμένιος λέγει: πρεσβύτερον δὲ μόνον ἑαυτὸν ἠξίωσε καλέσαι, ἥτοι ὅτι γηραιὸς ὢν ἤδη ἔγραψε ταύτας³, ἢ ὅτι καὶ ἐπίσκοπον καλῶν ἑαυτὸν διὰ τοῦ πρεσβυτέρου, εἰωθότος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων φέρεσθαι τοῦ ὀνόματος τοῦ πρεσβυτέρου, ὥς καὶ ἀπὸ τῶν Πράξεων δῆλον. . . . »⁴.

Ἀκολουθήσας ὁ Γρηγ. τῇ ἀθλίᾳ νεοελλ. μεταφράσει, καὶ οὐχὶ τῷ πρωτοτύπῳ, ἐξέλαβεν ὡς κύριον ὄνομα τὸ ἐπίθετον ἐκλεκτή. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν καὶ ὁ Οἰκουμένιος ἀμφιταλαντεύεται καὶ λέγει «ἐκλεκτὴν δὲ ἢ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἢ ἀπὸ τῆς περὶ ἀρετὴν φιλοτιμίας καλεῖ»⁵. Ἀλλ' ὁ

¹ Κατηχ. Μυσταγωγ. Ε' σ. 244 ἔκδ. Παρισ. 1540.

² Περί εὐχῆς Κυριακῆς λογ. Ε' τόμ. Α' σ. 752.

³ Μόνον εἰς τὴν Β' καὶ Γ' καλεῖ ὁ Ἰωάννης ἑαυτὸν πρεσβύτερον.

⁴ Ἐξηγήσεις εἰς τὰς Πράξ. τῶν Ἀποστ. καὶ εἰς τὰς Ἐπιστ. τοῦ Παύλου ἔκδ. Φαρμακίδου, Τόμ. Δ' (Ἀθῆναι 1844) σ. 398 πβλ. Πράξ. 20, 17 μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

⁵ Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 398.

ἐκ τῶν ἀρίστων τυγχάνων διὰ τε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ περιεκτικὸν τῆς ἑρμηνείας Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς θεωρεῖ ἄνωνύμως ἐνταῦθα προσαγορευομένην τὴν κυρίαν. «ταύτην ὁ πρεσβύτερος, λέγει, γράφει κυρία τε καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς»¹. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκει, ὅτι ἡ φράσις ἐκλεκτῇ κυρίᾳ ἐπέχει θέσιν προσφωνήσεως, ἐνθα τὸ κυρία ὡς μετουσιαστικὸν προσδιορίζεται ἐπιθετικῶς ὑπὸ τοῦ ἐκλεκτῆ. τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἀληθὲς εἶναι, ὥστε οἱ πλείους τῶν ἀρχαίων κωδίκων φέρουσι διὰ κεφαλαίου τὸ Κυρία, ὡς ἐξέδοτο καὶ ὁ Tischendorf, ὅστις ὑποσημειοῦται, ὅτι καὶ ἡ Συριακὴ μετάφρασις ἔχει Kyriae κατὰ τὴν τοῦ Schaafii ἔκδοσιν, ὁμοίως καὶ τὴν τοῦ White. οὗτος μάλιστα παρατηρεῖ, ὅτι πρόκειται περὶ κυρίου ὀνόματος². Ὅτι δὲ ἐπίθετον εἶναι τὸ ἐκλεκτῇ καὶ οὐχὶ κύριον ὄνομα, ἀποδεικνύει καὶ τὸ τελευταῖον ἐδάφιον τῆς ἐπιστολῆς «ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς», ἥτοι ὁ Ἰωάννης διαβιβάζει πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν κυρίαν καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς τῆς ἐκλεκτῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. (πρβλ. τὸ Α' Πέτρ. 5, 13 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτῇ). Ἐὰν δὲ ἐν τέλει, ἐπιστεύετο ὡς κύριον ὄνομα τὸ ἐκλεκτῇ, θὰ ἐπεκράτει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς βαπτιστικόν, ὅπως πάντα τὰ τῆς ἁγ. Γραφῆς ὀνόματα³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ ΑΠΟ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ ΚΑΙ ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

1. Ὁ μεταφραστὴς ὡς ὄργανον Θεοῦ.— Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Γραφήν.— Παραδείγματα κακῆς μεταφράσεως.— Τὰ οὐσιώδη σφάλματα.

Ἐκ τοῦ προηγηθέντος, ὡς ἐν εἶδει προπαιδείας Ἑρμηνευτικῆς τῶν Γραφῶν, μέρους, νομίζω ὅτι κατενοήθη ἀρκούντως ἡ σπουδαιότης τοῦ ἔργου τοῦ μεταφραστοῦ. ἐκ δὲ τῆς προηγηθείσης συγκριτικῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐγένοντο ὅπως οὖν γνωσταὶ αἱ τε ἀρεταὶ καὶ ἐλλείψεις τῶν ἡμετέρων

¹ Ν. Καλογερά, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστ. τοῦ Παύλου καὶ εἰς τὰς Ζ' Καθολικὰς τόμ. Β' (Ἀθῆναι 1887) σ. 639. Ὁ Cassiodorus 136 λέγει Johannes senior, quoniam erat aetate proventus, electae dominae scribit ecclesiae filiisque eius, quos sacro fonte genuerat. (Παρά Tischendorf, Novum Testamentum Graece κτλ. editio octava critica major Τόμ. II (Lipsiae 1872) σ. 346. ² αὐτ. 345.

³ Καὶ ὁ Δαμαλάς θεωρεῖ ὡς ἐπίθετον τὸ ἐκλεκτῇ, τὸ δὲ κυρία οὐχὶ ὄνομα γυναικός, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας (Εἰσαγωγή σ. 556).

μεταφραστῶν. Εἶπομέν τινα ἀνωτέρω περὶ τῆς θεολογικῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ μεταφραστοῦ τῶν Γραφῶν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ νὰ παρουσιάσωμεν ἐνταῦθα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐκ τοῦ παραδείσου τῶν πατερικῶν λόγων ἄνθη, χάριν τῶν συμπατριωτῶν ἡμῶν, παρ' οἷς τυγχάνει γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ σπάνις ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἵνα κατάδηλον γένηται, ὅτι οὐ τοῦ τυχόντος τὸ ἔργον τοῦ μεταφράζειν τὰς ἁγίας Γραφάς. Τὸ κύριον γνώρισμα τούτων, ἀπὸ παντὸς ἀνθρωπίνου πνευματικοῦ προϊόντος διακρινομένων, ἐστὶν ἡ θεοπνευστία, ὥστε καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος ἄλλαις λέξεσι νὰ παραστήσῃ τὴν ἀλήθειαν ταύτην οὐδόλως ἐκτελεῖ ἔργον ἀτομικῆς παραγωγικότητος, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ὄργανον γίνεται, τὸν λόγον αὐτοῦ δι' ἀνθρωπίνων μέσων διαβιβάζων τῷ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τῇ τῶν Γραφῶν ἀνεγνώρισε καὶ τὴν τῶν ἱερῶν συγγραφέων, κατὰ τινος δὲ καὶ τὴν τῶν μεταφραστῶν θεοπνευστίαν, (ἢ πάντως τὴν θείαν ἐπιστάσιν), ἐποπτεύουσιν ἐν τῷ ἔργῳ καὶ προφυλάττουσαν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης πλάνης καὶ διαστροφῆς τῆς ἀληθείας. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ μεταφραστὴς δέον, ἵνα ἡ ἀνὴρ θεοφορούμενος. «μόνος δὲ καὶ πᾶς ὁ ἐν Χριστῷ σοφὸς τὸν εἰρμὸν πάντα ἀποδόῃ ἂν τῶν μετ' ἐπικρύψεως εἰρημένων ἐν ταῖς προφητείαις, πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνων, καὶ κατασκευάζων ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν Γραφῶν ἕκαστον τῶν εὗρισκομένων»¹. Μετὰ πάσης ὅθεν προσοχῆς καὶ εὐλαβείας δέον ἀρτίως προπαρασκευασθεῖς, ἵνα ἐπιλαμβάνηται τοῦ ἔργου «ζητεῖν τὸ τῆς λέξεως βούλημα, καὶ μεριμνᾷν τίνα τρόπον ἀποκαταστήσῃ οὐχὶ δὲ καὶ ἀνατρέπειν τὰς περὶ Θεοῦ ἀξιολόγους προλήψεις»². Οὕτως οὖν δυσχερὲς καὶ δυσδιεξίτητον τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἐμφανίζεται, ὥστε εἶναι τῶν ἀδυνάτων διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας καὶ ἐπινοίας νὰ εὐοδοθῇ. καὶ «ἐπεὶ μηδὲν χωρὶς Θεοῦ καλὸν εἶναι δύναται καὶ μάλιστα νόησις Γραφῶν θεοπνεύστων»³, ὀφείλομεν ἀπαραιτήτως ἐν τούτῳ συνεχῶς νὰ ἐπικαλώμεθα τὸν ἄνωθεν φωτισμὸν καὶ τὴν θείαν ἔμπνευσιν· «εὐχῆς γοῦν δεῖ ἡμῖν, καὶ εὐχῆς καὶ ἐπιμελείας, ἵνα οἱ ἡμέτεροι ὀφθαλμοὶ γίνωνται περιστεραί, πνευματικῶς ὁρῶντες καὶ ὑπερβαίνοντες τὸ τοῦ γράμματος, καὶ διαρθροῦντες ἐναργῶς τὰ κεκρυμμένα μυστήρια· οὔτε γὰρ δυνατόν ἑτέρως τῆς θείας Γραφῆς καταμαθεῖν τὴν διάνοιαν . . . εἰ μὴ αὐτός, ὁ τοῖς συγγραφεῦσιν ἐκείνοις ἔμπνευ-

¹ Ὡριγένης κατὰ Κέλσου VII, Patr. gr. Migne, Τόμ. ΙΑ' 1436 D.

² Μέγ. Βασίλειος, εἰς Ἑσαΐαν προοίμιον, Τόμ. Α' 540D (ἐκδ. Garnier, Paris 1889), λέγει δὲ καὶ ὁ Χρυσόστομος «τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὀημάτων τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένων, οὐχ ἀπλῶς ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐπακούειν βούλεται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως.» εἰς Ἰωάννην Ὁμιλ. ΙΕ' Migne, Τόμ. ΝΘ' 97.

³ Ὡριγ. Τόμ. ΙΒ' 1080 Α.

σας, τὸ ὀπτικὸν ἡμῶν φωτίσειε, χάριτος ἀκτῖνας πέμψας καὶ τὸν κεκρυμμένον ὑποδείξειε νοῦν» ¹.

Ἄλλ' ἄράγε ἔλαβον ταῦτα ὑπ' ὅσιν οἱ ἡμέτεροι μεταφρασταὶ καὶ προουπονήθησαν πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ ἔργου δεόντως, ἢ εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε προῆλθον ἐπὶ τοῦ μεταφράζειν; Καὶ περὶ μὲν τοῦ Χριστοφορίδου ἀπεφηνάμεθα ἀνωτέρω γνώμην. τὸν Γρηγόριον δέ, διαπρεπῆ ἱεράρχην καὶ «παιδιόθεν εἰς τὰ ἱερὰ γράμματα, τὰ δυνάμενα σοφίσαι εἰς σωτηρίαν» ² ἐγκύψαντα, δὲν εἶναι δίκαιον οὔτε λογικὸν νὰ κατατάξῃ τις εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ ἐρμηνευτικῆς ἀπόψεως ἀνεγνωρίσαμεν τὰς ἀρετὰς τῆς Μεταφράσεως αὐτοῦ. Ἐν τούτοις παραδόξως, εἴτε πρὸς τὸ ἐπαχθὲς καὶ λίαν ἐπίπονον τοῦ ἔργου ἀποδυσπειτῶν ἐνίοτε, εἴτε καὶ ἔξ ἀγνοίας, δὲν καταβάλλει τὴν αὐτὴν ἀεὶ προσοχὴν καὶ προσπάθειαν ἐν τῷ μεταφράζειν, διὸ καὶ ἐν τισιν ἀποτυγχάνει τοῦ ὀρθοῦ. Τὰς σοβαρὰς αὐτοῦ ἐλλείψεις παρετήρησεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ προταχθέντι ἐκτενεῖ κριτικῷ καὶ ἐρμηνευτικῷ ἡμῶν ἐλέγχῳ, αἵτινες δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τοῖς ἑξῆς σπουδαιότεροις. Ἐν πρώτοις ἐν τῶν ὀξιοσημειωτέρων χωρίων τῆς Γραφῆς, τὸ πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος, ἐν τῇ μεταφράσει εἶναι σόλοικον μὲν γραμματικῶς, σημασιολογικῶς δὲ ἀνάπηρον: *g jithe karta e fol e si do Perntia* ³.

Ψυχὴ (ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν) μεταφράζεται (ὑπ' ἀμφοτέρων) *jete* = ζωή, εἰ καὶ ἀεὶ ἐν τῇ Γραφῇ ἡ ψυχὴ κεῖται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σῶμα ἥτοι τὴν ζωὴν, ὁμοίως καὶ ἐν τῷ «μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν», καὶ ἐνταῦθα ἐτέθη ἡ λ. *jete*. Ἀλλαχοῦ ὁ Γρηγ. τὸ ψυχὴ μεταφράζει *shpirt*, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁμοίως λέξιν ἔχει καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν ⁴. Ὅθεν εἰς τὸ χωρίον (Λουκ. 2, 40), τὸ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς τοῦ Ἰησοῦ θεότητος ἀντιλεγόμενον, μεταφράζεται τὸ «ἐκκραταιοῦτο πνεύματι» *forcone j me Shpirt*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ τῷ ἐκκραταιοῦτο ψυχῇ. ἀλλὰ πνεῦμα ἐνταῦθα εἶναι «ἡ ἡνωμένη θεότης».

Οὕτω καὶ ἡ σύγχυσις τῶν λέξεων *trup* καὶ *mish* (σῶμα καὶ σὰρξ) ἄγει τὸν λίαν ἐπιπολαίως τῶν ἱερῶν ἀπτόμενον Χριστοφορίδην εἰς τὴν ἀσεβεστάτην ἐρμηνείαν τοῦ δογματικοῦ χωρίου (Ῥωμ. 1, 3) «περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα». τὸ κατὰ σάρκα *pas mishit* (ὥς ἔχει τὸ χωρίον παρὰ

¹ Θεοδώρητος εἰς τὸ Ἄσμα κεφ. Δ' II 96.

² Β' Τιμ. 3, 15.

³ Τὸ «θεόπνευστος» ἐξέφερε περιφραστικῶς: βιβλίον ὀμιλημένον, ὅπως θέλει ὁ Θεός, ἅτε στεφούμενος καταλλήλου λέξεως. Ὁ Χριστ. *fyrg e nga Perendia*, πνευσθὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὅπερ πλέον ἀσαφὲς καὶ ἀκατανόητον.

⁴ Ἐνιαχοῦ *i praudhi* λέγεται ὁ διάβολος ἐν τῇ Ἀλβανικῇ μετωνυμικῶς ἐκ τοῦ *pa* καὶ *udhe* = ὁ μὴ ἔχων ὁδόν, ἐννοεῖται πρὸς ἡμᾶς).

Χριστοφορίδῃ) ἀναφέρεται οὐχὶ εἰς τὸν Δαβίδ, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν. ὁποία διαστοφή! ¹. Δὲν εἶναι βεβαίως καλλίτερον καὶ τὸ *fiat* (= ὁμιλία), δι' οὗ (παρ' ἀμφοτέρων) μετεφράσθη ὁ θεολογικώτατος καὶ φιλοσοφικὸς ὄρος Λόγος. καὶ οὕτως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ὑπέρθεος ἐταυτίσθη πρὸς τὴν πεπατημένην τῶν ἀνθρώπων ὁμιλίαν. καὶ μάλιστα, ὅταν κορυφαῖοι τῶν Δυτικῶν θεολόγων προτείνωσι τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ *verbum* τῆς Βουλγάτας διὰ τοῦ *Logos*, κατὰ μείζονα οἱ Ἀλβανοί, οἱ τοῖς Ἑλληνικοῖς γράμμασι γαλουχηθέντες, ἔπρεπε νὰ διατηρήσωσι τὸ πανσεβάσμιον τοῦτο ὄνομα ἐν τῇ ἀρχετύπῳ μορφῇ, ἀφοῦ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγος διασώζουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν παράγωγα.

«*Pṽsai ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*». Τὸ πονηρὸς μετεφράσθη *ilige* (ὁ κακός), ἐνῶ σημαίνει τὸν διάβολον. Ὡς πρὸς τὰ μέτρα δὲ καὶ σταθμὰ ἀπεμακρύνθη ὁ Γρηγόριος τελείως τοῦ γράμματος· π. χ. «τὸν ἔσχατον κοδράντην» μεταφράζει *ti praguas gjithe* (= νὰ πληρώσης ὅλα), τὸ δὲ κóρος (= 30 μόδια) μέτρον ἀπλῶς (*mate*).

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων καταφαίνεται ἀριδύλως πόσον χωλαίνει ἡ Μετάφρασις ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ὁρθὴν τῶν ὅρων διατύπωσιν. τοῦτο δὲ ἀποδοτέον οὐχὶ τόσον εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ μεταφραστοῦ, ὅσον εἰς τὴν ἔνδειαν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσας, ἥς τὸ πρῶτον σχεδὸν γραπτὸν μνημεῖον εἶναι αὕτῃ ἡ Μετάφρασις. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τῶν ὅρων ἀτελείας ὁ Γρηγόριος ἀστοχεῖ ἐν πολλοῖς καὶ περὶ τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν ὁρθὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου.

2. Παρερμηνεῖται καὶ διαστροφᾷ—ἀντικατάστασις τοῦ ὁρθοῦ.

Περὶ ληψις. Ἐδικαιώθη ἡ σοφία—*u gjykua sofia* (= ἐδικάσθη ἡ σοφία. Ἀσπάσασθε—*uron* (= εὐχεσθαι). Οὐδεὶς ἐν τῷ κρυπτῷ ποιεῖ—*se ndonje qe do te mburjene bota si ben punet' e tij fseura* (= δίδου οὐδεὶς ὃν θὰ κλείσωσιν ἐν φυλακῇ οἱ ἄνθρωποι! δὲν πράττει τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν κρυπτῷ). Συλλυποῦμαι—*eleimonia* (= ἐλεῶ). Καρποφορεῖ—*prjell* (= γεννᾷ). Οὐ μέλει σοι—*nuke te pret tij qe menjent* (ἀκατανόητον). Ἐπὶ πίνανι—*mbe nie kuqe* (= ποτήριον). Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ—*punen' etij* (= τὸ ἔργον αὐτοῦ). Ἀμεμπτοι—*ra te share* (= χωρὶς φιλονεικίαν ἢ ὕβριν). Χαλεποὶ λίαν—*e bejne shume te keqia* (= καὶ ἔπραττον πολλὰ τὰ κακά).

U gjykua sofia (= ἐδικάσθη ἡ σοφία!)

Ματ. 11, 19 καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς (τῆς γενεᾶς).

¹ Καὶ ἐν τούτοις ἡ τοῦ Χριστοφορίδου μετάφρασις προτιμᾶται καὶ τοιοῦτη οὕσα εἰσῆχθη ἐπίσης καὶ ἀναγινώσκεται ἐπ' Ἑκκ. ηῳίας· ἰλεως γενοῦ Κύριε!

Γρηγ. ἐ οὐ *ϝιουκούα σοφία γκά ὀγέλμτ' ἐσσῳγ*.

Χριστ. *εδὲ δόλι ε δρέϊτε διτουρία νγά βίjt' ε σαῖ*.

Τὸ μὲν *ἐδικαιώθη* ἐνταῦθα, (καὶ ἡ μετάφρασις οὕτως ἔχει), ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐκρίθη, ἐξεδικάσθη, οὕτω καὶ ἐν Λουκ. 22, 30 τὸ «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ», με-
μετέφρασεν *te gjykoni te dimbedhjetë filit' e Israilit*, τὴν δὲ *δικαιοσύνην* ὀνομάζει ἐνίοτε καὶ *gjyq* (Ῥωμ. 1, 17)¹, ἀλλὰ κυρίως *te drejte* π. χ. οἱ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην *qe kanë ... et për te drejtëne* (οὕτως ἔχει ἐν τῷ ἀνωτ. ἐδαφίῳ καὶ ὁ Χριστοφορίδης). καὶ νῦν τὸ ῥῆμα *gjykonj* σημαίνει μόνον δικάζω· ἀλλ' ἐδικάσθη ἡ σοφία, ὡς μεταφράζει ὁ Γρηγ. δὲν θὰ εἴπη τίποτε, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς ὁ Χριστοφ. ἔχει: καὶ ἐξῆλθε δικαία ἡ σοφία. θὰ ἦτο ὀρθωτέρα ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγ. ἐὰν ἔλεγεν: *e dykë gjykuarë dituria nga djelmt' e saj, doli e drejtë*². Ἡ ἔννοια εἶναι, ὅτι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἢ αὐτὸς ὁ Θεὸς (ὅστις εἶναι ἡ αὐτοσοφία) ἐξ ὅσων ἔπραξαν οἱ Ἑβραῖοι εὐρέθη δίκαιος, διό-
τι μὴ πράξαντες κατὰ τὰς ἐπιταγὰς αὐτοῦ ἐτιμωρήθησαν, ὅθεν καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐρμηνεύει: «εἰ καὶ ὑμεῖς οὐκ ἐπείσθητε ἔμοι λοιπὸν ἐγκα-
λεῖν οὐκ ἔχετε»³ (τοῦτο ἡννοεῖ ὁ Χριστὸς λέγων τὰ ἀνωτέρω πρὸς τοὺς Ἑβραίους). Ὅτι δὲ ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τῆς διαδικασίας ἐνταῦθα σαφὲς καθίσταται ἐξ ἄλλου χωρίου «ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε»⁴. Ἰδοὺ πῶς ἀναπτύσσει τοῦτο ὁ αὐτὸς ἐρμη-
νευτὴς «δικαιοῦται ὁ Θεός, τουτέστιν, εἰ κρίσις γένοιτο καὶ ἐξέτασις τῶν τε παρ' αὐτοῦ γενομένων τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τῶν παρ' ἐκείνων εἰς αὐτὸν, τὰ νικητήρια ἔσται παρὰ τῷ Θεῷ»⁵. Ὁμοίως καὶ ἐν Α' Τιμ. 3, 16 «Θεὸς ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι», ἀπεδείχθη διὰ τῶν θαυμάτων, ὅτι Θεὸς ἀληθὴς καὶ Θεοῦ υἱός⁶. Ὁ H. Meyer, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων ἐρμηνευτῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅστις κυρίως ἐπιμένει εἰς τὴν γραμματικὴν ἐρμηνείαν, καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς περὶ

¹ Τὴν «ἡμέραν τῆς κρίσεως» ὀνομάζει ὁ Γρηγ. *dit' e gjyqimit* (Ματθ. 10, 15)· ὅθεν *gjyq* λέγεται κυρίως ἡ κρίσις.

² Ἦτοι καὶ «κρίθεισα (ἢ δικασθεῖσα) ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς εὐρέθη δικαία». Ἐν τῷ *gjykonj* ἐνυπάρχει καὶ ἡ ἔννοια τῆς τιμωρίας. οὕτω παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς Ἀττικῆς *dergome pse sine dergon—sevda ke e me gjëkon*. (στεῖλέ με, διατὶ δὲν μοῦ στέλλεις, ἔρωτα ἔχεις καὶ μὲ παιδεύεις (Κων. Σωτη-
ρίου, Ἀλβανικά ῥσμάτια, ἐν Λαογραφίᾳ Τόμ. Β' Ἀθῆναι, 1910, σ. 97, 114).

³ Εἰς Ματθ. Ὁμιλ. ΑΖ' Τόμ. Α' (Ἀθῆναι, 1872) σ. 439.

⁴ Ψαλμ. 50, 6.

⁵ Εἰς πρὸς Ῥωμ. 5' ὁμιλ. κεφ. 3, 4.

⁶ Θεοδωρητὸς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου σ. 478 (ἐκδ. Α'). βλ. πλείονα παρὰ Σουΐγρηφ Thesaurus ecclesiasticus, ἐν λ.

τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου τούτου συμπέρασμα τοῦ Ewald: «aber freilich, ebendardurch, dass die auf diese Art zeigen, wie sie nicht wissen, was sie wollen, ist die göttliche Weisheit . . . . von Seiten ihrer Kinder, d. i. der einzelnen Menschen, die weise sein wollen (aber unweise sind), vollkommen gerechtfertigt, und die sich selbst widersprechende Thohheit der Menschen ist auch hier die beste Rechtfertigung der göttlichen Weisheit in der grossen Geschichte»¹.

Ἀσπάσασθε υἱοὺν.

Ματθ. 10, 12: εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες: εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

Γρηγ. Ἐδὲ κοῦρ τε χίνιντε στεπὶ, τὰ οὐρόνι ἐτὰ περόνι. (τὰ λοιπὰ παραλείπονται), τοῦθ' ὅπερ ἔπραξε καὶ ὁ

Χριστ. Εδὲ κ' ὅτε χίνιντε στεπὶτ περσέμδέτνι ατέ.

Βεβαίως καὶ ἐνταῦθα ἔχει τὸ ἐν διὰ δυοῖν ὁ Γρηγόριος, καὶ ὡς φαίνεται ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τῷ Ζιγαβηνῷ, ὅστις τὸ ἀσπάσασθε «ἐπεύχεσθε εἰρήνην» ἐρμηνεύει. Ὁρθωτέρα θὰ ἦτο ἡ μετάφρασις τοῦ Χριστοφορίδου, ἐὰν ἡ παραλειφθεῖσα φράσις εἶπετο.

Ἄλλαι παρερμηνεῖται καὶ διαστροφά. Ἰωάνν. 7, 4 Οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. Γρηγόρ. Σὲ ντονιὲ κὲ δὸ τὰ μπούργενε πότα σὶ πὲν πούνετ' ἐτίγ φσέχουρα (διότι οὐδεὶς, ὃν θὰ κλείσωσιν ἐν φυλακῇ οἱ ἄνθρωποι δὲν πράττει τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν κρυπτῷ) τελεία διαστροφή τῆς ἐννοίας! Κατὰ τὸ ἱερὸν κείμενον ἡ ἐννοιά ἐστι σαφής. οἱ ἄδελφοὶ τοῦ Χριστοῦ (ἦτοι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ), ἐκ φθόνου, κατὰ τὸν Ζιγαβηνόν, παρακινουῦσι τὸν Ἰησοῦν, ἵνα δείξῃ ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ, ἦτοι πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις, μεταβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα, ὅτε πλῆθος πολὺ συνεκέντροῦτο ἐκεῖ, καὶ ἐπιφέρουσιν: διότι οὐδεὶς ποιῶν τι ἐν κρυπτῷ (ἦτοι ἐν τῇ ἀσήμεφ Ναζαρέτ) ἐπιζητεῖ, ἵνα ἔνδοξος καὶ περιβλεπτος γένηται ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ. Κατὰ τὴν τοῦ Γρηγ. μετάφρασιν: ὅστις θέλει νὰ φυλακισθῇ πρέπει νὰ ποιῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῷ φανερῷ καὶ οὐχὶ κρυφίως! Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα τῆς προτάσεως ἐνταῦθα. καὶ ἴσως ὁ μεταφραστὴς παρεσύρθη ἐκ τῆς τοῦ Χρυσοστόμου ἐρμηνείας, ὅστις λέγει ταῦτα: «καὶ δοκεῖ μὲν ἡ ἀξίωσις δῆθεν φίλων εἶναι, πολλῆς δὲ πικρίας ἦν τὰ λεγόμενα· ἐνταῦθα γὰρ αὐτῷ καὶ δειλίαν καὶ φιλοδοξίαν ὀνειδίζουσιν, τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν «οὐδεὶς τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ» δει-

¹ Kritisch Exeg. Kommentar über das N. Testament I. (Göttingen, 1864 σελ. 277.

λίαν ἐγκαλούντων ἐστίν, ἅμα καὶ ὑποπτευόντων τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ ἐπαγαγεῖν, ὅτι «ζητεῖ ἐν παρρησίᾳ εἶναι» φιλοδοξίας»¹.

Μάρκ. 3, 5 συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν. Γρηγ. σὲ ψὲ ἰἐλεημονίσειγ πέρ τε βερπουάριτ' ἐ ζέμερεσε τοῦρε. Χριστ. τῶκε ἰ ἀρδῶρε κέχ περ ασπερίμιν' ε ζέμερεσ ατύρε. Κατὰ πόσον τὸ ἑλλ. eleimonis ἀποδίδωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ συλλυποῦμαι ἀνάγκη ἐξηγήσεως δὲν ὑπάρχει.

Μάρκ. 4, 28 αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ. Γρηγ. σὲ ψὲ βετίουτ δέου πγιέλ. (Χριστοφ. βίε πέμε).

Ἐνταῦθα τὸ καρποφορεῖν ὁ Γρηγ. μετέφρασε διὰ τὸ *pjell* ἦτοι γεννᾷν· ἀλλ' ἕτερον ἑκάτερον.

Μάρκ. 4, 38. Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;

Δασκάλ, νούκε τὲ πρὲτ τιγ κὲ μενιέντ χουμπάσεμε;

Ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγ. εἶναι πᾶμπαν ἀκατανόητος. ἴσως ὑπάρχει σπουδαῖον τυπογραφικὸν σφάλμα, ἀλλ' ὅπως ποτ' ἂν ἦ ἡ φράσις *nukete pret mendja* (δὲν σὲ κόβει τὸ μυαλὸ κατὰ λέξιν, δὲν ἀντιλαμβάνεσαι) δὲν συνάδει ἐνταῦθα. Ἡ δυσχέρεια ἔγκειται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν φράσεως ἀναλόγου πρὸς τὸ οὐ μέλει σοι. ὁ Χριστ. εὐρέθη ἐπίσης εἰς τὸ ἴδιον δύσκολον σημεῖον καὶ ἔγραψε Γεγιστὶ *sdo me dite* δὲν θέλεις νὰ ἡξεύρης. Ὁμοίαν πού φράσιν ἔχει καὶ ὁ Ἰερώνυμος *non ad te pertinet*. Τὸ μέλει μοί τινος, μέλει μοι, ὅτι κττ., σημαίνει φροντίζω. ἐννοιάζομαι· π. χ. ᾧ λαοὶ τ' ἐπιτετράφεται καὶ τόσσα μέμηλε. (Ὀδυσ. Ζ. 65). ἂν τις μὴ ποιῇ ταῦτα, τῇ θεῷ μελήσει. (Ξεν. Ἀνάβ. 5, 3, 13). καὶ ἐν τῇ Κ. Δ. οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός (Ματθ. 22, 16)., οὐ μέλει σοι, ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν (Λουκ. 10, 40), καὶ ὁ Πτολεμαῖδος Συνέσιος εἶπεν: «οὐ μέλει τῷ Θεῷ θεοφορήτου λέξεως»². Τὸ φροντίζω λέγεται εἰς τὴν Ἀλβανικὴν γενικῶς *kam kujdes, kujdesem* καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοριτσᾶς *çallestis* (Τουρκ. *tsaliskmak* = προσπαθῶ). Ἀλλ' οἱ Ἰέγιδες ἔχουσι πρὸς τοῦτο ἰδίαν λέξιν, μάλιστα ἐπὶ Θεοῦ ἀναφερομένην τὸ *proj* (ἑλλ. πορεῖ) π. χ. *Zoti profte!* ὁ Θεὸς νὰ φροντίσῃ! *pro o Zoti!* φρόντισον, Κύριε! ὅθεν τὸ οὐ μέλει σοι; *nuku na pron nevet?*³.

Μάρκ. 6, 25 ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου. Γρηγ. μπὲ νιὲ κούπε κρίετ ἐ Ἰωάννητ. ἀσφαλῶς ἐνταῦθα τυπογραφικὸν μᾶλλον τὸ σφάλμα· διότι δὲν ἦτο δυνατόν τὸ πίναξ (= δίσκος· πρβλ. Ὀδ. Α 149:

¹ Εἰς Ἰωανν. Ὁμιλ. ΜΖ' σελ. 357. μνημ. ἐκδόσ. Τόμ. Β'.

² Βλ. ἄνωτ.

³ Κατὰ τὸν Χριστ. (Λεξ.) τὸ ῥῆμα συντάσσεται γενικῇ.

«κρειῶν πίνακος παρέθηκεν», ἢ ἄλλως τάβλα λεγομένη) νὰ μεταφρασθῇ εἰς *kupe* (= κοῦπα, ποτήριον). Ὁ Χριστ. ἔχει *talure*, ὅπερ εἶναι τάλαρος μὲν πᾶρ Ὁμήρῳ καὶ σημαίνει τὸν κάλαθον, καὶ δὴ «τάλαρος πλεκτός», ἐν ᾧ ἐτίθετο ὁ νεαρός τυρός, ἔν' ἀποβάλλῃ τὸν ὀρρόν¹. τάλαρος δὲ παρὰ τοῖς Νεοέλλησιν ἢ κάδδῃ, ἐνθα κτυπῶσι τὸ γάλα, ἥτις εἰς τὴν Ἀλβανικὴν λέγεται *peti*, καὶ ταλέρι ἐπίσης ἀγγεῖον διὰ τὸ γάλα. Ὁ Σγουρόπουλος (ἢ Συρόπουλος) κατὰ τὸν Βυζάντιον² ἀναφέρει: «πάντα τὰ σκεύη ἦσαν ἀργύρεα, μέχρι καὶ τῶν ταλιουρίων». ἐντεῦθεν καὶ ταλιαδόρος ὁ ξυλογλύπτῃς ἐλέγετο ἐν Ἀθῶ³. Παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἡ λ. *talure* σημαίνει πινάκιον, τρουβλίον, πιάτον· δυνάμεθα ὅθεν νὰ διατηρήσωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν ἀρχαιοπινῇ ταύτῃν λέξιν. Ὁ Γρηγ. παρακατιῶν (στίχ. 28) τὸ ἐπὶ πίνακι μεταφράζει *nde mäshtrek*, ὅπερ σχετίζεται πρὸς τὸ Νεολλ. μαστραπᾶς (= δοχεῖον ὕδατος, ἢ ποτήριον μέγα). ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις *dhisk* ἢ *disk* εἶναι ἐν κοινῇ παρὰ τοῖς Τόσκιδες χρήσι.

Πράξ. 1, 20 καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος. Γρηγ. ἐπούνεν⁴ ἐτιγγιὰ μάρτε τγιατέρο. οὕτως ἔχει καὶ ὁ Χριστοφ. Κατὰ πόσον διὰ τοῦ *pupe* (= ἔργον) ἀποδίδεται ἡ ἐννοια τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, περὶ οὗ πρόκειται ἐνταῦθα, κρινέτω ἕκαστος. τὸ ἀξίωμα ἢ ἡ θέσις ὡς ἐξασφαλίζουσα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον λέγεται εἰς τὴν γνησίαν Ἀλβανικὴν *buke*· νῦν χρῶνται ἐν τῷ τύπῳ λέξει ἐκ τοῦ Λατ. *dignitas, dignitati* (ἀποσκορακιστέα). ἔστωσαν δὲ αἱ λέξεις: *piskopi*,⁴ *apostoli*, *dergim*. Πράξ. 2, 47 Προσετίθει. . . . τῇ ἐκκλησίᾳ. Γρηγ. ὅτον μὰ τὸ σιοκερὶ, (συντροφία)!

Λουκ. 1, 6 πορευόμενοι. . . ἄμεμπτοι. Γρηγ. ἐῖτξεῖγνε . . . πὰ τε σιάρε.

Τὸ *shanj* σημαίνει ἐρίζω κυρίως, εἶτα καὶ βλασφημῶ, καὶ οὕτω χρῆται τῇ λέξει καὶ ὁ Γρηγ., ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἄμεμπτοι, ὅπερ χωρὶς μομφὴν ἢ κατηγορίαν ἔχει ἢ νεοελλ. μετάφρασις. τοῦτο προτιμώτερον, ἀφοῦ μάλιστα ἔχει ἤδη πολιτογραφηθῇ (κυρίως ὁμως ὡς φιλοσοφικὸς ὅρος ἐν πάσαις ταῖς εὐρ. γλώσσαις), ὁ Χριστοφ. ἔχει *ndyresi*, ἀηδὴς λέξις, διὸ τυγχάνει ἀποκρουστέα. Τὸ κατηγορῶ λέγεται *perflàs* (Λεξ. Χριστ.), ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλληνοαλβανῶν καὶ *cegoj*⁵, καὶ ἐκ τούτων ἡδυνάτο τις νὰ σχηματίσῃ τὸ *perfolim* κατηγορία, μομφή.

¹ Πρβλ. Ἰλ. Σ 568, Ὀδ. I 247 κ. ἀ.

² Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. γλώσσης ἐκδ. Γ' (1874) σ. 467.

³ Δὲν ἔχει δίκαιον ὁ Βυζάντιος παραγαγὼν τὴν λ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *tagliere* «πιθανώτατα» μάλιστα, ἀφοῦ ἄχρι δεῦρο σώζεται τὸ Ὀμηρικὸν τάλαρος. ἐντεῦθεν φρονῶ, ὅτι κατάγεται καὶ τὸ Ἀλβαν. *talure*. ⁴ *Pishkopi* τοπων. ἐν Ἀλβ.

⁵ Σωτ. ἐν Λαογρ. Α'. 83, 6. ἴσως ἐκ τοῦ *ze nde* ἢ *ne goje* = λαμβάνω διὰ στό-

Ματθ. 8, 28 δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι χαλεποὶ λίαν. Γρηγ. δι τὲ δαιμονίσουρε κὲ δίίλε γκὰ βά ῥῥετε ἐ πέϊγνε σουμε τὲ κεκία. (Ἡ μετάφρ. ἄγριοι πολὺ, καὶ ὁ Χριστοφ. φόρτ τε ἔγερε). Τὸ λίαν χαλεποὶ μετεφράσθη e bejne shume te keqia ἐποιοῦν πολλὰ κακά. ὁ Χριστοφ. ἠκολούθησε τῇ μεταφράσει (προτιμώτερον) καὶ ἔγραψεν fort te egeere, ὅπως καὶ ὁ Ἰερώνυμος sa eni nimis. χαλεπὸς λέγεται ὁ δεινὸς ἥτοι ὁ ἐμπνέων δέος, ὁ ἐπιβλαβέστατος, ὅπως παρ' Ὁμήρῳ σημαίνει τὸν σφοδρὸν βορρᾶν «χαλεπὸς δὲ ὥρορε δαίμων»¹. οὕτω καὶ θύελλα, χειμῶν χαλεπός. καὶ ὁ πλήρης δυσκολιῶν καὶ κακῶν· ὅθεν ὁδός, βίος χαλεπός κττ. Εἰς τοὺς πεζογράφους ἔχει μᾶλλον ἠθικὴν ἔννοιαν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ λίαν χαλεπὸς ἐμφαίνεται ὁ ὑψιστος βαθμὸς τῆς μανίας, ὡς ἐρμηνεύει ὁ Meyer². Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν διὰ τοῦ λίαν ἐπικίνδυνοι shume te veshtire· ὅθεν ἐπιφέρεται «ὥστε μὴ ἰσχύειν τινα παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης».

3. *Ἡ τολμηρὰ παραχάραξις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. — Αἱ προσθαιρέσεις καὶ αἱ καταδικαστικαὶ περὶ αὐτῶν γνώμαι τῆς Ἐκκλησίας.*

Ἐτι τῶν εἰρημένων παραδοξώτερα συναντήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰ ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ παρατιθέμενα παραδείγματα, τὴν διαφθορὰν καὶ παραχάραξιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου προδιδόντα, ἥτοι οὐ μόνον παραλείψεις λέξεων, ἀλλὰ καὶ χωρίων ὁλοκλήρων. Δὲν νομίζω, ὅτι ὑπάρχει ἀνιερωτέρα πρᾶξις τοῦ προσβάλλειν κατὰ τοιοῦτον τολμηρὸν τρόπον τὴν ἀκεραιότητα τῶν Γραφῶν, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἀπεφώνητο ὅτι καὶ «*ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως πάντα γένηται*»³. ὥστε ὁ παραχαράττων ταύτας ἀντιμέτωπος τῷ Χριστῷ τίθεται, καὶ διαπράττει βεβήλωσιν ἀνήκουστον, περὶ ἧς ὁ ἱερὸς Φώτιος εἶπε τὰ ἀξιόλογα ταῦτα: «οὐ μόνον δὲ γράμματος ἐνὸς πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις, οὕτω πολλῶν πραγμάτων καταστροφὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἀπεργάζεται, ἀλλὰ καὶ τόνου χρῆσις οὐκ εὐκαιρος, τό τε ῥῆμα ἀνθ' ἑτέρου, καίτοι τῆς γραφῆς ἀναλλοιώτου μενούσης, παρέδειξεν ἕτερον καὶ εἰς νόημα παντελῶς ἀλλοτριώτατον τὸν νοῦν ἐκτοπίσασα, ἢ δυσσεβῇ δόξαν, ἢ γελώμενον λῆρον

ματος, κατηγορῶ, κατακρίνω. ὥστε εἶναι συνώνυμον τῷ perflàs. βλ. Meyer Albanesische Studien V (Wien 1896), σ. 18, 27, 87, ἐνθα σημαίνει, συλλαμβάνω, φθονῶ, πειράζω (ἀνωτ. σ. 118).

¹ Ὀδυσσ. Τ. 201.

² Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 230.

³ Ματθ. 5, 18.

συνήγαγεν. Τί δὲ λέγω γράμματα; ὅπου γε καὶ αὐτὸ τὸ π ά ν τ ω ν β ρ α -
 χύ τ α τ ο ν, ἡ σ τ ι γ μ ή, κακουργούμενον ἢ παρορώμενον καὶ τῆς οἰκείας
 μετατιθέμενον λήξεως, παντοδαπὰς μὲν καὶ μεγάλας αἰρέσεις
 ἀπέτεκεν ¹, ἀφρόνων δὲ πολὺν χρόνον κατενεμήθη φρονήματα, καὶ τοῖς
 εὐσεβέσιν, ὥστε θριαμβεῦσαι τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα μακρὰ παρέσχε τὰ
 ἀγωνίσματα» ². Καὶ οὐ μόνον ἀφαιρέσεις παρατηροῦμεν εἰς τὴν μετά-
 φρασιν τοῦ Γρηγορίου, ἀλλὰ καὶ προσθήκας ἢ μᾶλλον πλεονασμούς
 εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῆς λέξεως σκοποῦντας, ἅτε μὴ ὑπαρχούσης ἀναλό-
 γου ἐν τῇ Ἀλβανικῇ· διὸ καὶ ὁ Μεταφραστὴς ἐν πολλοῖς ἠναγκάσθη νὰ
 καταφύγῃ εἰς τὸ ἐν διὰ δυοῖν σχῆμα. ἀλλὰ τότε ἡ μετάφρασις καταντᾷ
 σχεδὸν παράφρασις. Τοιαῦτά τινα οὐκ ὀλίγα βλέπομεν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα τῶν
 Εὐαγγελίων ἀντίγραφα, εἴτε ἀπὸ μοχθηρᾶς εἴτε καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς προαι-
 ρέσεως ἐπιχειρισθέντα, ὥς εἰς τῶν τὰ μάλιστα εἰς τὴν κριτικὴν τῶν κει-
 μένων αὐτῶν ἐγκυψάντων ἀποφαίνεται: «νυνὶ δὲ πολλή, λέγει, γέγονεν
 ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορὰ εἴτε ἀπὸ ῥαθυμίας τινῶν γραφέων εἴτε ἀπὸ
 τόλμης τινὸς μοχθηρᾶς τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων,
 εἴτε καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα ἐν τῇ διορθώσει
 προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων» ³. Ὅπως ποτ' ἂν ᾗ, μακρὰν τὰ τοιαῦτα
 ἀπὸ μεταφράσεων προοριζομένων εἰς ἐπίσημον χρῆσιν καὶ εἰς τὴν μετά-
 δοσιν τῶν θείων παρὰ τῷ λαῷ ἀληθειῶν, μακρὰν πᾶσα κακοβούλων αἰρε-
 τικῶν ἐρεσχεία, ὥς καὶ πᾶσα, ἔστω καὶ εὐλογοφανής, ἀδολεσχία. «μὴ
 περιβαλέτω μέντοι τις, διακηρύττει ὁ στυλὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, αὐτὰ (τὰ
 λόγια τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ἄλλων Γραφῶν) τοῖς ἔξωθεν ῥήμασι πιθανῶς,
 μηδὲ πειραζέτω τὰς λέξεις μεταποιεῖν, ἢ ὅλως ἐναλλάττειν, ἀλλ' οὕτως ἀτε-
 χνῶς τὰ γεγραμμένα λεγέτω . . . . ὅσῳ γὰρ τῶν ἁγίων ὁ βίος βελτίων τῶν
 ἄλλων ἐστὶν τοσούτῳ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ῥήματα τῶν παρ' ἡμῖν συνδιατι-
 θεμένων βελτίονα καὶ ἰσχυρότερα ἂν τις εἴποι δικαίως· ἐν τούτοις γὰρ
 ἐκείνοι εὐηρέστησαν Θεῷ» ⁴.

Ὅλίγα τινὰ παραδείγματα προσθαφαιρέσεων τυχαίως σταχυολογηθέντα
 ἐκ τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως, μαρτυροῦσι περὶ τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεν-
 τίας αὐτῆς ὥς ἱεροῦ κειμένου, καὶ εἴ γε ἀρμόζει αὐτῇ ἡ προσηγορία αὕτη.

¹ Οὐδεμίαν ὑπερβολὴν εἶρηκεν ὁ πατὴρ καὶ παράδειγμα: Ὁ Ἰωάννης, (κεφ. 5, 27) γράφει ταῦτα: «καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν. ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, μὴ θαυμάζετε τοῦτο». ἀντὶ τῆς τελείας στιγμῆς ὑποτιθέντες οἱ αἰρετικοὶ ἀπεδείκνυν τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἀνθρώπον, παντελῶς αὐτὸν τῆς θεότητος ἀπογυμνοῦντες!

² Ἀμφιλοχίου ζήτημα λ'.

³ Ὡριγένους εἰς Ματθ. Patr. Migne graec. Τόμ. ΙΓ' 1298 Α. πρβλ. καὶ Τόμ. ΙΔ' 269: τὸ μέντοιγε ἡμαρτηθῆαι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἂν τις πεισθεῖη ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις.

⁴ Ἀθανάσιος πρὸς Μαρκελλῖνον Τόμ. Α' σ. 758 (ἐκδ. Κολωνίας 1686).

4. Παραλείψεις λέξεων και φράσεων ἐν τῇ Μεταφράσει «Τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα» (παραλείπεται τὸ πνεῦμα).— Τὸ χωρίον σπουδαιότατον.— Τὸ τρισύνθετον τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ ἀναιρέσεις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πατέρων.— Τίς ἡ ὁρθὴ ἔννοια τοῦ χωρίου.— Ἄλλαι παραλείψεις.

Α' Θεσσ. 5,23 Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖν.

Γρηγ. Ε βέτε Περντία ἐ πάκίτ τοῦ ὄεινγτερόγε γιούβετ μπὲ Ϝίθε πούνερα· κὲ τὲ δούχαετ Σπίρτι γιούαῖγ ἰ τέρε ἐ δὲ κούρμι πὰ φεγίερε μπὲ τ' ἄρδουρε τὲ Ζότιτ σόνε Ἰησοῦ Χριστόιτ.

Χριστ. . . . ἐδὲ ὁρδ'αῖτ ε τέρε φρύμα jδ'αῖ, ἐδὲ ὀπίρτι, ἐδὲ μίσι, παπαλαβῖ νδε τε ἄρδδριτ Ζότιτ κτλ.

Ἴδου καὶ ἕτερον δεινὸν ὁλίσθημα τοῦ Γρηγ. μὴ ἔχων οὗτος ἐν τῷ λεξιλογικῷ αὐτοῦ θησαυρῷ ἰδίαν λέξιν διὰ τὸ πνεῦμα ἀφοῦ διὰ τοῦ spirit μετέφρασε τὴν ψυχὴν, ἐξωβέλισεν ὥς πλεονάζον δὴ θεν αὐτό¹. (ἀλλ' ἀκριβῶς εἰπεῖν δὲν γνωρίζομεν ποτέραν τῶν δύο λέξεων ὠνόμασε διὰ τοῦ spirit λέξεως ἐμφαινούσης, ὥς εἶδομεν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα). Ἐὰν δὲν εἶχομεν καὶ ἄλλα παραδείγματα παραλείψεων ὑπὸ τοῦ Γρηγ. θὰ ὑπεθέτομεν, ὅτι οὗτος παρέλειψεν ἐξεπίτηδες τὸ πνεῦμα, ἵνα μὴ συμφωνήσῃ τῷ Ἀπολλιναρίῳ, τοῖς Μαρκιωνίταις καὶ τοῖς ἄλλοις τριχοτομικοῖς, οἵτινες ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου στηριζόμενοι ὑπεστήριξαν τὸ τρισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, ἐναντίον τῆς τε Γραφῆς καὶ τῆς παραδόσεως, ὥς ἐλέχθη ἀνωτέρω². Ἐν τούτοις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ θεωροῦμεν, ἵνα

¹ Εἶναι περίεργον, ὅτι καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀγίου Ἱερωνύμου Βουλγάτᾳ ἐλλείπει ἡ λ. ἐν Λουκ. 2,40.

² Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπεστήριξε τὴν πλάνην ταύτην ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, λίαν θορυβωδῶς καὶ διὰ πολλῶν δημοσιευμάτων, ἰδίως διὰ τῆς «Ἀπολογίας» αὐτοῦ (Ἀθῆναι, 1873). Κατεπολέμησαν δὲ καὶ κατετρόπωσαν αὐτὸν ὁ Ἁγιορείτης ἀρχιμ. Χρυσάνθος Μακρῆς (Τὸ Δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεικνύμενον διὰ τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ σύντομος ἀναιρέσεις Μακρακικῶν τινων πλῆνῶν (Ἀθῆναι, 1881) β' ἐκδοσις (τριπλάσια τῷ 1882). Περὶ τοῦ ζητήματος ἔγραψε καὶ ὁ ἄρτι ἀποθανὼν Ζήκος Ῥώσης, ἀλλαχοῦ τε καὶ ἐν τῇ Δογματικῇ αὐτοῦ (σ. 398 — 406). ἀλλ' ἰδίως ὁ Μακράκης κατεκεραυνώθη ὑπ' αὐτοῦ τε τοῦ Δαμαλά καὶ ἄλλων θεολόγων ἐπὶ δικαστηρίῳ ἐν Ἀθήναις, ὅτε κατεδικάσθη ὡς αἰρετικός καὶ δημεγέρτης εἰς διετὴ φυλάκισιν (βλ. Ἡ κατὰ τοῦ Ἀποστ. Μακράκη ἐπὶ ἀναιρέσει δίκη (Ἀθῆναι, 1881) σ. 169. ἐνταῦθα δὲ πανηγυρικῶς ἀνατρέπεται καὶ ἡ περὶ τρισυνθέτου θεωρία.

προσαγάγωμεν μαρτυρίας τινὰς τῶν πατέρων καὶ περὶ τούτου. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νυσσαέων φωστὴρ ἀντικρούων τὸν Ἀπολλινάριον λέγει: «οὐ γὰρ τὸν ἄνθρωπον τρισὶ τμήμασι καταμερίζων ὁ Παῦλος, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λόγον, τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ἐκεῖνα γράφει, ὁλοτελῶς αὐτοὺς ἁγιασθῆναι εὐχόμενος τῷ Κυρίῳ ἐν σώματι καὶ πνεύματι, ἀλλ' ἔστι τις φιλοσοφία περὶ τῆς κατὰ τοῦτον τὸν βίον προαιρέσεως διαφόρως ὑψηλότερα, οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς πρὸς Κορινθίους ποιεῖται τὸν λόγον· οἶδε γὰρ ἐκεῖ σάρκινον ἄνθρωπον, καὶ πνευματικὸν πάλιν ἕτερον καὶ διὰ μέσου τῶν δύο τὸν ψυχικόν, τὸν μὲν ἐμπαθῆ καὶ ὑλώδη σάρκινον προσαγορεύων, τὸν δὲ μὴ βαρούμενον τῷ ἐφορκίῳ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τὴν διάνοιαν ἔχοντα πνευματικὸν ὀνομάζων, τὸν δὲ μηδέτερον ἀκριβῶς ὄντα καὶ πρὸς ἐκάτερον ἔχοντα τὴν κοινωνίαν ψυχικὸν ἀποκαλῶν»¹. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος πολλαχοῦ ἐρμηνεύων τὸ ῥητὸν τοῦτο πνεῦμα, λέγει, τὸ πνευματικὸν χάρισμα². καὶ ὁ Οἰκουμένιος ὡσαύτως «τὸ πνεῦμα, φησὶν, αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡγουν τὴν ἀπ' αὐτοῦ χάριν, ὅπερ αὐτοῖς τηρεῖσθαι ἐπεύχεται μέχρι τῆς δεσποτικῆς παρουσίας»³. Λίαν διαφωτιστικὴ εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἱεροῦ Ἀυγουστίνου, τὸ πῶς ἡ φαινόμενη τριχοτομία ἀνάγεται εἰς διχοτομίαν. *tria sunt, λέγει, quibus homo constat: spiritus, anima et corpus, quae rursus duo dicuntur*; quia saepe anima simul cum spiritu nominatur (διότι πολλάκις ἡ ψυχὴ ἅμα τῷ πνεύματι ὀνομάζεται) *pars enim quaedam ejusdem rationalis dicitur spiritus, sine mens, sive ratio* (λογικόν τι μέρος αὐτῆς λέγεται πνεῦμα, εἴτε νοῦς, εἴτε λόγος)⁴, ἥτοι κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ πατρὸς τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας, ἥτις πλησιάζει πρὸς τὴν τοῦ φιλοσόφου τῆς Ἀνατ. Ἐκκλησίας πατρὸς Γρηγορίου, ἡ ψυχὴ σημαίνει τὰς κατωτέρας δυνάμεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ⁵, καὶ τὸ πνεῦμα τὰς ἀνωτέρας. καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀνωτέραι αὗται δυνάμεις προσεπιγίγγονται ἐπενεργεῖα τῆς τοῦ ἁγ. πνεύματος χάριτος, ἄρα συμπίπτουσι αἱ δύο θεωρίαι. Τὸ αὐτὸ ἐφρόνουν περίπου καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅταν λέγῃ ὁ Πλούταρχος, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν θὰ ἦτο τοιαύτη «εἰ μὴ τι θεῖον ὄντως πνεῦμα ἐνῆν τῇ ψυχῇ»⁶.

Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ (παραλείπεται).

Ματθ. 7, 23 Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

Γρηγ. Ε ἀχίερε δὸ τοῦ θοῦ ἀτοῦρε, σὲ κδρδε νοὺκ' οὐ νιόχα γιούβετ, γιουδ

¹ Τόμ. 2 σ. 1233 παρὰ Χ. Μακρῆ, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 44-5. ² Τόμ. 10, 147, 11, 162, (ἐκδ. Montfaucon). ³ Ἐνθ' ἄνωτ. Τόμ. Γ' 358. Τὸ αὐτὸ περίπου λέγει καὶ ὁ Ζιγαβηνός, ἐνθ' ἄνωτ. (Καλογερά) II σ. 190. ⁴ De fide et symbolo VI, 119, παρὰ Ζ. Ῥώση, ἐνθ. ἄνωτ. σ. 405. ⁵ Τόσον δὲ ὑποδεεστέραν ἐθεώρουν οἱ τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας τὴν ψυχὴν, ὥστε ὁ Tertulianus ὑπεστήριξεν ὅτι nos animam corporalem profiteamur (Περὶ ἀναστ. σώματος 17). ⁶ Εἰς Ἀξίον 870C.

κὲ πέγετε τε κεκίατε. (ἢ Α' ἔκδοσις ἔχει τὸ ἑλλεῖπον ἔνταῦθα χί κίου νι γ κα μέ γε). Ὁ Χριστοφ. ἔχει τὸ πλήρες, ἀλλ' ἀντὶ τε κεκίατε (=τὰ κακὰ) ἔχει τε παδερίνε, ὅπερ δὲν σημαίνει ἀνομίαν, ἀλλὰ διαβολήν). Ἡ παράλειψις αὕτη εἶναι κατὰ τοσοῦτον σπουδαία, καθόσον εἶναι ἡ καταδικαστικὴ τοῦ Σωτῆρος ἀπόφασις κατὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ ἀνθρωπαρέσκων.

Πτωχὸς i vobek (παραλείπεται).

Λουκ. 16,20 Πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος.

Γρηγ. Ε κὲ ἀτγὲ νι ἐ νιερὶ κὲ κίου χαέϊγ Λάζαρο.

Ἐνταῦθα ἡ λέξις πτωχὸς παρελείφθη, i vobek παρὰ Χριστ. παρὰ Γρηγ. ἀλλαχοῦ ὁ πτωχὸς λέγεται i varfer καὶ fukara (Τουρκ.), ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ i varfer σημαίνει καὶ ὀρφανός, προτιμητέον τὸ i vobek.

Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ (παραλείπεται).

Ματθ. 10,12 Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτὴν λέγοντες: εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ (βλέπ. τὴν μετάφρασιν ἀνωτέρω ἐν τῷ ἀσπάσασθε). Εἶναι λίαν περίεργον ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἡμέτεροι μεταφρασταὶ παρέλιπον τὸ εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. Καὶ ὁ μὲν Γρηγόριος ἴσως διότι ἡ νεοελληνικὴ αὐτοῦ μετάφρασις εἶχε τὸ χωρίον ἐν παρενθέσει, ἡ δὲ τοῦ Χριστοφορίδου παραλείπει ἐντελῶς. Καὶ ὅμως ἡ φράσις αὕτη εἶναι ὁ χαιρετισμὸς τῶν πρώτων Χριστιανῶν. καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πολλοὶ κώδικες δὲν ἔχουσι τὴν φράσιν — φαίνεται δὲ ὅτι εἰσῆλθεν ἔνταῦθα ἐκ τοῦ Λουκᾶ 10,5 — οὐχ ἥτιον ὅμως ὁ Γρηγόριος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀθετήσῃ ταύτην, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐν τῇ μετάφρασει, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ κείμενον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. τελευταίαν ἔκδοσιν), ὅπερ διασώζει τὴν ἀρχαιότεραν παράδοσιν, ἔχει τὴν φράσιν, ἣν βεβαίως πολ- λάκις οὗτος θὰ εἶχεν ἀναγνώσει.

5. Πλεονασμοὶ καὶ προσθήκαι.

Ματθ. 2,25 τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον δγιάλεν ἐσάϊγ τὲ πάρεν ἐ τὲ βέτεμινε (Χριστοφ. τὲ παραλίνδ8ρε).

5, 5 πραεῖς τὲ οὔρτε ἐ τὲ πυτε (Χριστοφ. τε β8'τε).

11 ἐνεκεν ἐμοῦ σὲ ψὲ δόϊ μούα (Χριστοφ. περ π8'νε τίμε).

6,13 εἰς τοὺς αἰῶνας ντὲ γέτε τὲ πὰ σόσουρε (Χριστοφ. νδε jέτε τε jέτεβει).

7,14 ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν οὐδα κὲ πιὲ ντὲ γέτε τε πὰ σόσουρε. (Χριστοφ. 8'δα κε σπίε νδε jέτε).

8,12 εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ντὲ σκοτὰδ τ' ἐρῶτε (Χριστοφ. νδ' ερεσίρε).

- Ματθ. 8,14** βεβλημένην καὶ πυρέσσουσιν κε δέρ φείγ ντὲ σιρόμ γκά ἐθετ
(Χριστοφ. δέργει νδε έθε).
- 16 καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν κὲ κένε σεμού-
ρε ἐ φεμούαρε ἰ σερόντε (Χριστοφ. σερόϊ... κε κίσινε κεκ).
- 9,16 ἐπίβλημα ῥάφους ἀγνάφου μπαλόμε τὲ πὰ λιάρε ἐ τὲ πὰ
φερκούαρε (Χριστοφ. άρνε πελχδ'ρε τε ρέ).
- 9,23 αὐλητάς μυρολογίστρατε μὲ φλογέρε (Μετάφρ. νεοελλ. μυ-
ρολογητάδες). (Χριστοφ. ατὰ κε δ βίνινε φυέjet).
- 11,16 τίνι ὁμοιώσω τὴν γενεάν ταύτην; μετ' φάρῳ νιερί φιάν
κεγιὸ σιρι ἐ κετούρε νιέρεjet; (Χριστοφ. πο με σε τα
περγάν κετὲ βρές).
- 12,31 ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία μὰ βλασφημία ἐ τὲ σιάρ-
ῳ τε σέντιτ Σπίριτι (Χριστοφ. πὸ βλασφιμία κδνδρε
φρύμεσε σεντερδ'αρε).
- 13,18 Οὐ φονεύσεις μὸς βράτζ νιερί (Χριστοφ. μὸς βρατῶ).
- 15,17 ὑποκριταὶ ὑποκριτῆγ (μὲ δὶ φακε).
- 16,25 ἐν τῇ δόξῃ με φίθε ντέρῳ ε λεβδίμετε.
- Λουκ. 2, 1** ἐξηλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην δόλι οὔρδε πρέιγ Αὐγούστοιτ
Καίσαριτ κὲ τὲ σκραχαῖσνε πὲρ πάφε πότα σὰ οὔρδε-
ρόντε αῖ. (Χριστοφ. δόλι... γίθε βότα). Ὁ Γρηγό-
ριος προσέθετο per page = διὰ πληρωμὴν, καὶ sa urdhe-
ronte ay = ἐφ' ὧν ἐκυριάρχει ἐκεῖνος. 4,8 αὐτῷ μόνῳ λα-
τρεύσεις do τὶ πέτσ λεβδῖμ ἐ λατρί = αἶνον καὶ λατρείαν.
- Ἰωάνν. 14, 9** εἰ δὲ μὴ διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι ἐ ντὲ μὸς σύλοή-
σιν κετὸ πύνετε, ἐ πεσόμενι μούα. (Χριστοφ. πὸ νδε
μος, βεσόμενι περ ατὸ πδ'νερα).
- Ῥωμ. 1, 3** τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα κε μόρῳ
κούρμ, ἐ οὐ λὲ γκὰ φάρῳ ε Δαβίδιτ (Χριστοφ. κε λίνδι
νγα φάρ' ε Δαβίδιτ πας μίσιτ).
- Πράξ. 1,12** οὗ ἦσαν καταμένοντες τὲκ ρίγνε ε πρίτνε.
- Λουκ. 2, 8** ἐπὶ τὴν ποιμνὴν κοπέτ' ἐ δέντετ. (τὰ ποιμνία καὶ τὰ πρόβατα).
- 4,32 ὅτι ἦν ἐν ἐξουσίᾳ ὁ λόγος αὐτοῦ σὲ ψὲ διδαχί ἐ τίγ ἰσ μὲ
ἐξοισί ἐ μὲ οὔρδε.

Λουκ. 6,22 τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πενηρόν ἔμερινε τούαῖγ τὲ λίψκ ἔ τὲ ντγέτε (ἴσως ndote=ὡς κακὸν καὶ μυσαρόν).

27 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῶν οὐρόνι ἀτὰ κὲ οὐ νέμ-
γενε γιούβετ, ἔ οὐ μαλεκόγενε.

6. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Νεοελληνικῶν μεταφράσεων ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς — Τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα..

Τὰ ἀνωτέρω σοβαρὰ τῆς Μεταφράσεως μειονεκτήματα, ἅτινα τοσοῦτον προσβάλλουσι τὴν αὐθεντίαν καὶ ἀξιοπιστίαν αὐτῆς, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οὐκ ὀλίγον ὁ Γρηγόριος εἶχεν ἐπηρεασθῇ ἐκ τῶν νεοελληνικῶν μεταφράσεων· διὸ καὶ δὲν ἠδυνήθη πάντοτε πρὸ τῆς σοβαρότητος τοῦ ἔργου νὰ συγκρατήσῃ ἑαυτὸν, ἀλλ' εὐκόλως παρεσύρετο ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης· ἔζη γὰρ ἐν Κερκύρᾳ ἐνθα μάλιστα, αἱ ἱεραποστολικάι ιδέαι ἀπὸ πολλοῦ κυκλοφοροῦσαι εἶχον χαλαρώσει τὴν αὐστηρότητα καὶ τὴν γνωστήν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εὐλάβειαν πρὸς τὸ κείμενον τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις βρίθουσαι ὡς γνωστὸν τοιούτων προσθηκῶν πρὸς ἐπεξήγησιν δῆθεν τῶν δυσκόλων λέξεων καὶ χωρίων, μᾶλλον δὲ πρὸς διαφθορὰν τοῦ κειμένου· εἰσαχθεῖσιν, εἶχον δώσει τὸ σύνθημα πρὸς τοιαύτην τολμηρὰν καὶ ἀσύγγνωστον ὅλως ἐλευθερίαν¹. Σκοπὸς τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν διασκορπιζόντων ταύτας, ὡς ἄριστα κατέδειξεν ὁ μέγας Οἰκονόμος καὶ ἄλλοι θεολόγοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἦτο νὰ διαφθείρωσι τὴν ἄχραντον ἑρμηνείαν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας². ἐπετύγχανον δὲ τοῦτο, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ αἵρετικοί, ἀκρωτηριάζοντες καὶ παραλείποντες τὰ θεῖα ῥήματα, ἄλλως δὲ προστιθέντες λέξεις εἰς τὸ θεόπνευστον κείμενον. Βεβαίως τοῦτο κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς γλώσσης καὶ σαφηνείας χάριν ἔπραξαν πάντες οἱ ἀρχαῖοι μεταφρασταί, ἀλλ' ἐν μέτρῳ πάντοτε καὶ μετὰ φειδοῦς, καὶ μόνον ἑρμηνείας λέξεων προσετίθουν, οὐδέποτε δὲ ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου τοῦ σχολαστικοῦ Τατιανοῦ, ὅστις, κατὰ τὸν Εὐσέβιον «ἐτόλμησε μεταφράσαι τινὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου φωνάς. ἐπιδιορθούμενος αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν»³. Ἀσφαλῶς ὁ Γρη-

¹ Βλέπ. Ἐπίκρισιν Οἰκονόμου σ. 80—86. ² Ἄριστα χαρακτηρίζει τοὺς τοιούτους ὁ δεινὸς Ὁριγένης λέγων: «λεξιθηροῦντες τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν ῥήσεις καὶ ἀγκιστρεινόντες πρὸς τὴν ἑαυτῶν νόσον τε καὶ πρόληψιν εἰς βράθυρον καὶ ἀκανθώδεις ἀτραποὺς βαδίζοντες τὴν ἀπευθύνουσαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὁδὸν κατέλιπον (κατὰ Μαρκίωνος). *Migne Patr. Τόμ. ΙΑ'* 1881C.

³ Ἐκκλ. Ἱστορ. 4, 29.

γόριος οὐδ' ἐφαντάσθη ποτέ, ὅτι ἡ Μετάφρασις αὐτοῦ θὰ ἀντικαθίστα τὸ ἱερὸν ἐπ' ἐκκλησίας κείμενον. ἀλλὰ καὶ πάλιν τοιαύτη ὀλιγογρία περὶ τὸ ἔργον δὲν ἐπετρέπετο. Δι' ἐμὲ ὅμως, τὸν χαρακτηῖρα τοῦ Γρηγορίου ἔχων ὑπ' ὄψιν, εἶναι εἰσέτι ἀνεξήγητον τὸ πρᾶγμα· διὸ ἀναγκάζομαι νὰ ἀποδώσω τὰς παραλείψεις εἰς τὴν ἀπροσεξίαν τοῦ τυπογράφου. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τοὺς πλεονασμούς. καὶ εἶναι θαῦμα πῶς δὲν εἶναι περισσότεροι, ἐφ' ὅσον ὁ Γρηγόριος ἔγραφε διὰ τὸν λαὸν καὶ ἐν γλώσσει, ἣτις τοσαῦτα παρουσίαζε μειονεκτήματα πρὸς τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν. Εἰς τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην τοῦ τυπογράφου ἀποδοτέα καὶ τὰ τυπογραφικὰ παροράματα, ἅπερ εἰσὶν οὐκ εὐάριθμα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι πρόκειται περὶ ἁγίας Γραφῆς. Ἐπισημειούμεθα ἐνταῦθα, ὅσα τυχαίως προσέπεσον εἰς τὰ ὅμματα ἡμῶν. βρέιλια φόνου Ματθ. 15, 19. μῖρδε (ἀεὶ οὕτω) Ματ. 26, 16. ἄπρετε (ἀ. ἄσπρετε) 27, 6. νεύκε (ἀ. νούκε) Μᾶρκ. 4, 7. βίντε πὰς σὶ (ἀ. πὰς τί) 5, 24, 37. μετέησιν (ἀ. μετανοήσιν) 6, 12. μαρεζία (ἀ. μαρεσία=ἀγνοσία !) 7, 22. τε σκιούρε (ἀ. τε σκουάρε) 6, 32. σούμε νομέ (ἀ. μονέ) Ἰω. 14, 2. μὸς κεντρὸφι τέκ οὐ (ἀ. κεντρόνι), μαρείγ (ἀ. μπάχειγ) Πράξ. 3, 2. σῆρεν (ἀ. σῆρεεν) 3. 5. ὅτεα (ἀ. γιότγια) ¹, θύρδι (ἀόρ. τοῦ ihres φωνάζω) ἀεὶ οὕτω ². Εἰς τὰ πολυάριθμα ταῦτα σφάλματα συγκαταλεκτέα, ἦτε πλημμελὲς στίξεις καὶ ὁ τονισμὸς τῶν προσθέτων τοῦ ἀλφαβήτου στοιχείων.

7. Ἡ σπουδαιότης τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἡ ἐπιρροή ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν.—Αἱ μεταφράσεις.—Ἡ σπουδὴ πρὸς υἱοθέτησιν αὐτῶν κακὸς σύμβουλος.—Τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον.—Ἡ Λατινικὴ ἐκκλησία.—Τὸ πάθος τῶν Ῥουμάνων.—Τὰ ἀνίατα κακά.—Ἡ καταδίκη τῶν μεταφράσεων τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη «αἱ πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον», κατὰ τὸν Ἀθανάσιον ³, εἶναι τὸ σπουδαιότατον ἐν τῷ κόσμῳ βιβλίον καὶ τὸ σεπτὸν ἐγκόλπιον παντὸς Χριστιανοῦ. περιέ-

¹ Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἅπερ δὲν δύναται τις ποῦ νὰ κατατάξῃ π.χ. m a 11 (ἀεὶ οὕτω) ὁρος. ἀλλὰ τὸ ὁρος λέγεται m a 1, m a 11 δὲ σημαίνει πόθος, ἔρως· ἐντεῦθεν εἰς τὸ χωρίον Ἐβρ. 12. 18. u afuate nde mall qe zihete me dore δύναται νὰ ἐπέλθῃ δεινὴ παρεξήγησις. τοιαύτη φορικώδης ἐπέρχεται καὶ εἰς τὸ djalle παιδίον (ai qe te prese nje te tille djalle mbe emer tim, me pret mua) πρὸς τὰ djall διάβολος (πρβλ. Ματ. 18,5). ἦτοι ὁ δεχόμενος διάβολον ἐν τῷ ὀνόματί μου ! ² Ματθ. 15,32.

³ Τόμ. Α' σ. 113.

χον τὴν χαρμόσουν ἀγγελίαν τῆς σωτηρίας καὶ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου γένους ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ διαβόλου, καὶ τὴν θεῖαν τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίαν, δι' ἧς πάντες οἱ ἄνθρωποι γίνονται τέκνα Θεοῦ κατὰ χάριν καὶ κληρονόμοι τῆς οὐρανίου βασιλείας. Οὐδὲν βιβλίον ἔσχε ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ δισεκατομμύριον ἀναγνώστας! οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα, οὐδεμία θρησκεία τόσους ὁπαδούς, καὶ οὕτω φανατικούς, ὥστε πολλάκις νὰ ἐπικυρώσωσι τὰς ἰδέας καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν διὰ μαρτυρικοῦ τέλους. Ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία ἀνεγέννησε πνευματικῶς καὶ διέπλασεν ἡθικῶς σύμπαν τὴν ὑφήλιον, διήνοιξε δὲ εὐρεῖς τοὺς ὀρίζοντας καὶ ἀπήστραψε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ἐξηρευνήθησαν τὰ βάθη διὰ τῆς θρησκευτικῆς γνώσεως. Ἡ σοφία τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὀρρωδοῦσα ὑπεχώρησε πρὸ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀλίων. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὐρίσκουσι πάντες, σοφοὶ καὶ ἄσοφοι, πλούσιοι καὶ πένητες τὴν παρήγορον ἐλπίδα. «*πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος, καὶ διὰ τοῦτο συγγραφείσα, παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἵν' ὥσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἰατρείῳ πάντες ἄνθρωποι, τὸ ἴαμα τοῦ οἰκείου πάθους ἕκαστος ἐκλεγώμεθα*»¹. Τοιοῦτον τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς καλῆς ἐλπίδος προώριται διὰ τῆς θείας ὄντως εὐδοκίας εἰς διαφόρους γλώσσας μεταφράσεως νὰ καταστῇ «*κτῆμα ἔς αἰῶ*» τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν ἐθνῶν, καὶ νὰ θεωρηθῇ οὐ μόνον ὡς θρησκευτικὸς κῶδιξ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ὡς ἐθνικὸν κεφάλαιον. Τὴν γλώσσαν τοῦ Εὐαγγελίου ἐνωτίζεται τις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν βλέπει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. ταύτην ἀκούει καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς ναοὺς. ἔντεϋθεν αὕτη ὑπηρετρεῖται εἰς τὰς οἰκογενείας, διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα, πολιτεύεται εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ βαθμιαίως καταλαμβάνει ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Οὐ μόνον πᾶς πεπολιτισμένος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ χωρικὸς γνωρίζει ἀπὸ στήθους λέξεις τινὰς καὶ φράσεις τοῦ Εὐαγγελίου. Μεγίστη εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς γλώσσης τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος ἐθνικῶν γλωσσῶν. Πολλὰ διεμορφώθησαν κατὰ τὸ ὕφος τῆς Βιβλικῆς γλώσσης, καὶ ταύτην ὡς κλασσικὴν πάντες οἱ διανοούμενοι ἔχουσιν ὡς πρότυπον (ὅπως π. χ. οἱ Γερμανοὶ τὴν γλώσσαν τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουθήρου)².

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὅποια προσοχὴ ἀπαιτεῖται προκειμένου νεοσύστατός τις Ἐκκλησία νὰ υἱοθετήσῃ καὶ εἰσαγάγῃ ἐν τε τοῖς ναοῖς καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς κοινὴν χρῆσιν ὡς θεόπνευστον βιβλίον μετάφρασίν τινα; Τῇ ἀληθείᾳ τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι ἀπλοῦν, καὶ πρὸς λύσιν ἀπαιτεῖται πολυμερὴς τοῦ βιβλίου ἐξέτασις καὶ κρίσις βαθεῖα, πρὸς δὲ καὶ μόρφωσις

¹ Μέγ. Βασίλειος ὁμιλ. εἰς τὸν Α' ψαλμὸν Τόμ. Α' σ. 127.

² Βλ. Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης κ. τ. λ. σ. 65—66.

θεολογική καὶ γλωσσολογική οὐ τυχούσα. Πᾶσα μετάφρασις, ἵνα γένηται παρὰ πᾶσιν εὐπρόσδεκτος δέον νὰ εἶναι α') ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, ὥς θεόπνευστον βιβλίον, πιστὸν ἀκριβὲς καὶ ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου ἀπεικόνισμα, μόνον κατὰ τὴν μορφήν τῶν λέξεων διαφέρειουσα, ἀλλὸ κατὰ τὰ λοιπὰ διασώζουσα ἀπαραχάρακτον τὴν εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν μέχρι κεραίας καὶ στιγμῆς, καὶ β') ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως, ἀπλῆ καὶ ῥέουσα, ἅμα τε εἰς ὕψος σεμνὸν καὶ ἱεροπρεπές, καθαρὸν ἀπὸ ξενισμῶν, ἀνόθευτον, ἀπταιστον καὶ ἀπηκριβωμένον γραμματικῶς.

Τὴν μακρὰν ἡμῶν ταύτην μελέτην ἐξεπονήσαμεν οὐδὲν ἕτερον ἔχοντες ἐν νῷ, εἰ μὴ κατὰ καθήκον ἱερὸν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀγαπητῶν ἡμῖν συμπατριωτῶν, ἵνα μὴ ἐν τῷ ἀκρατήτῳ αὐτῶν ζήλῳ, ὅπως ἐξαλβανίσωσι τὰ πάντα καὶ παρουσιάσωσι καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τελείως ἐθνικὴν, σπεύδωσι τόσον πολὺ καὶ ὑπερβαίνωσι τὰ ἐσκαμμένα προκειμένου νὰ κληροδοτήσωσιν εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος τὸ θεσπέσιον καὶ θεοφθόγγον βιβλίον, ἐν ᾧ ἐγγέγραπται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ «πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ»¹ καὶ ἁγιασμόν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Ὁ μέγας Βασίλειος τὸ τοῦ Ἡσαίου «τὸ ἀργύριον ἀδόκιμον» ἐρμηνεύων ἐπιφέρει : «πάντα μοι περισκέψασθε ἐν ταῖς κρυπταῖς ἀποθήκαις μήπου κίβδηλος ἢ δραχμή, τουτέστι μήπου τὸ δόγμα παραπεποιημένον, οὐκ ἐκ Πνεύματος σημειωθὲν ἐν τοῖς ἰδίῳ αὐτοῦ τῆς ἀληθείας χαράγμασιν, ἀλλὰ διὰ προφητῶν ἡμῖν καὶ ἀποστόλων ἐχαρίσατο, ἀλλ' ὑπὸ ἀνδρῶν ἐπιβούλων ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπινοίας λαθραίως καὶ δυσφωράτως παρακοπτόντων. Οἱ τὰ ἀλλότρια νομίσματα τὴν τοῦ ἐχθροῦ μορφήν περιεείμενα τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς ἐπείσάγοντες τὸν τε μέγαν διέφθειραν πλοῦτον καὶ ἀμφιβολίαν τῆς ἐκλογῆς τοῖς πολλοῖς ἐνεποίησαν· ὀλίγοι γὰρ οἱ δόκιμοι τραπέζονται»².

Τῆς Κ. Διαθήκης τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία ἐν τῇ ἀρχικῇ γλώσσῃ, τῇ ἑλληνικῇ, διεσώθη εὐτυχῶς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ δι' ὑπερδυσχιλίῳν κωδίκων, καθεκάστην δὲ νέοι τοιοῦτοι ἀνακαλύπτονται καὶ νέαι ἐργασίαι γίνονται πρὸς πλήρη καὶ τελείαν τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἀποκατάστασιν. Καὶ ἐνῷ ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν τοιοῦτον ἱερὸν κείμενον τῆς πρωτοτύπου γλώσσης τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων, δὲν ἀποτελεῖ ἀσύγγνωστον ἀμάρτημα νὰ ἀντικαθίσταται τοῦτο ἐν τῇ λειτουργικῇ χρήσει ὅλως ἀνεξετάτως διὰ τῆς τυχούσης μεταφράσεως : μὴ προερχομένης καὶ ἐκ τοῦ ἀρχετύπου,

¹ Β' Τιμ. 3,16.

² Τόμ. Α' σ. 589 Ε.

ἀλλ' ἔξ ἀθλίας καὶ ἀδεσπότου νεοελληνικῆς μεταφράσεως, κατασκευάσματος τῶν «ἐγκαθέτων τῆς δυσσεβείας» (Βασίλειος)! Ἔχω δι' ἐλπίδος ὅτι οἱ ἐγνωσμένης εὐσεβείας Ὁρθόδοξοι τῆς Ἀλβανίας, νῦν μάλιστα ὅτε ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτῆς κάθεται βασιλεὺς εἰς ἄκρον φιλοπρόοδος, ταχέως θὰ μεριμνήσωσιν διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ πλήμμελοῦς φαινομένου τούτου, τοσοῦτον μειοῦντος τὴν πατροπαράδοτον αὐτῶν ἐπὶ συντηρητικότητι φήμην. Καὶ ἡ Α. Μεγαλειότης Ζωγος, ὁ Α', ὁ κλεινὸς Ἀναξ, ἄξιος κατὰ πάντα τῆς πατρίδος, καὶ μέγας θὰ ἀνεκηρύσσεται προστάτης τῆς θρησκείας ἀείμνηστόν τε θὰ κατέλειπεν ὄνομα, ἐὰν μιμούμενος τὸν Πτολεμαῖον ἐκεῖνον ἐπένευε πρὸς ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς ἐκ κληρικῶν τῆς τε Ὁρθοδόξου καὶ Καθολικῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ἐκκλησίας, (καὶ εὐτυχῶς ὑπάρχουσι πολλοὶ Ἀλβανοὶ τοιοῦτοι διακρινόμενοι ὥς τε θεολόγοι καὶ φιλόλογοι καὶ γλωσσολόγοι), οἷς θὰ ἀντιτίθετο τὸ μέγα καὶ περισπούδαστον ἔργον τῆς μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ὥς καὶ τῶν Λειτουργικῶν βιβλίων εἰς κοινὴν Ἀλβανικὴν, ἣν ἡ Ἐκκλησία ἀμφοτέρων τῶν δογμάτων ἤθελεν ἀποδέξασθαι ὥς ἐπίσημον τῆς ἐλευθέρας Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας γλῶσσαν. Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ ἐτερμάτιζεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν κρατοῦσαν τυχὸν ἐκκλησιαστικὴν ἀνωμαλίαν, ἐπιτυγχανομένης μάλιστα, ὥς πᾶς γνήσιος θὰ ἠύχετο Ἀλβανός, τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν Λειτουργίαν καὶ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς μειονότητος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καθολικῶν. οὕτως ἀσφαλῶς συντελεσθήσεται πλήρως μετὰ τῆς ἐθνικῆς καὶ ἡ ποθητὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἱερᾶς πατρίδος. Τὸ παράδειγμα τῶν πολυεκατομμυρίων τῶν Καθολικῶν στερεῶς ἔχομένων ἀπὸ δύο σχεδὸν χιλιετηρίδων τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν γλώσσῃ Λατινικῇ, οἷα σδήποτε καὶ ἂν ὦσι οὗτοι ἐθνικότητος, μαρτυρεῖ τὴν προσήλωσιν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, καὶ τὸ προνοητικὸν ἅμα μήπως ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης μεταφράσεως ἀποπέσωσι τῆς ὁρθῆς βάσεως τῆς πίστεως. Ἡ στάσις τῶν συμπατριωτῶν μου πρὸς ἐθνικοποίησιν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι λίαν ἀξιέπαινος, ἀλλὰ καὶ ἡ μέριμνα αὐτῶν πρὸς καθιέρωσιν γλώσσης ὄντως ἱερᾶς καὶ καταλλήλου πρὸς μετάδοσιν τῶν ὑψηλῶν καὶ θείων ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος καθαγιάζεται, θὰ ἦτο μᾶλλον ἀξιέπαινος καὶ ἀξιόγαστος καὶ δέον νὰ θεωρῇται κοθῆκον ὑπέρτατον. Ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα σοβαρώτατα ζητήματα σπουδὴ εἶναι κακὸς σύμβουλος, καὶ ἀρμόζει εἶπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ἐνταῦθα τὸ «σπεῦδε βραδέως», ἄλλως τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται ὀλέθρια δι' ὁλόκληρον τὸν Ἀλβανικὸν λαὸν καὶ δυσπαλάλλακτα ἐπὶ πολλὰς γενεὰς ἀνθρώπων, ὥς συνέβη καὶ ἐν Ρουμανίᾳ.

Ὁ εὐπαίδευτος θεολόγος Ἰ. Ἡλιάδης Ραδουλέσκος¹. συγκρίνων

¹ Συγγραφεὺς δοκιμώτατος, ὁ διαμορφωτὴς τῆς Ρουμ. γλώσσης, γράψας διάφορα διδασκτικὰ βιβλία καὶ ποιήματα καὶ μεταφράσεις διαφόρους ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς, Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Ἰταλικῆς, καὶ ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὥς πο-

τῷ 1858 τὴν Ῥουμανικὴν μετάφρασιν πρὸς τὴν τῶν Ο', ἥτοι τὸ πρωτότυπον, μετ' ἐκπλήξεως παρετήρησεν, ὅτι οὐ μόνον λέξεις ἔλειπον, ἀλλὰ καὶ στίχοι ὁλόκληροι, πρὸς δὲ καὶ στίχοι καὶ κεφάλαια εἶχον μετατεθῆ ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως. Ἀνεκάλυψε δὲ οὗτος μετὰ πολλὴν ἔρευναν, ὅτι ἐπὶ Σίξτου τοῦ Ε' πάπα Ῥώμης ἐξεδόθη ἐν τῷ Βατικανῷ τὸ κείμενον τῶν Ο' διὰ τοὺς λεγομένους Γραικοὺς Οὐνίτας. ἐν ταύτῃ τῇ ἐκδόσει ἐγένοντο οὐκ ὀλίγαι προσθαφαιρέσεις καὶ μεταθέσεις, ὥστε νὰ ἐξομοιωθῇ αὕτη πρὸς τὴν Βουλγάταν. Ἐκ ταύτης οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Ῥουμάνοι μεταφρασταὶ μετέφρασαν εἰς τὸ Ῥουμανικὸν ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ, καὶ παρέδωκαν εἰς τὸν Ῥουμ. λαὸν παρακεχαραγμένην τὴν ἁγίαν Γραφήν. Ταῦτα γνοὺς ὁ εὐγενὴς Ῥουμάνος Ἡλιάδης ἐτρώθη τὴν φιλοτιμίαν καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως προέβη εἰς νέαν ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν Ο' μετάφρασιν, ἣν καὶ ὑπέβαλε πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς Πατριαρχὰς δι' ἐκτενοῦς ὑπομνήματος, ἀφοῦ δὲν εἰσηκούσθη ὑπὸ τοῦ Μολδοβλαχίας Σωφρονίου, πρὸς ὃν ἔγραφε καὶ ταῦτα : «δὲν πρόκειται περὶ μικροῦ πράγματος . . . ὥστε ἡμεῖς, περίπου 11 ἑκατομ. Βλάχοι, νὰ ἔχωμεν ἔτι ἐν ἀγνοίᾳ ἀπὸ δύο ἑκατονταετηρίδας τὴν Π. Διαθήκην ἐκ τοῦ Βατικανοῦ ; Αὕτη ἦτο ἡ αἰτία, δι' ἣν μέγα μέρος τῶν πέραν τῶν Καρπαθίων Βλάχων παρέλαβον ἐκεῖθεν καὶ τὸ ἅγιον μῦρον»¹.

Ἴδου λοιπὸν ὅποια ἀνίατα κακὰ δύνανται νὰ ἐπισωρευθῶσιν ἐν τῇ κλονιζομένῃ εἰσέτι καὶ τὴν νηπιώδη διανούσῃ περιόδῳ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅταν ἀπροιξ ἀποδέχεται ὡς θεόπνευστον πᾶσαν ἀνώνυμον μετάφρασιν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν ἐκ ταύτης μεταβολὴν εἰς τὸ Ἀλβανικόν. Περὶ τῶν τοιούτων μεταφράσεων ἔχομεν ἐκπεφρασμένην καὶ ὀριστικὴν τὴν καταδίκην τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διαγορευούσης «*νὰ ἐμποδισθῶσιν καὶ δλαι μεταφράσεις τῶν διαπρυσίων τούτων ἐχθρῶν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως*

λιτικός, καὶ διπλωμάτης πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἐντεῦθεν ὁ δεσμὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἦν ἡγάπησεν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, διατρίψας ἐπὶ βραχεὶ καὶ ἐν Ἀθήναις.

¹ Βλέπ. τὸ ὑπόμνημα σ. 501 «Ἀναφορὰ πρὸς τοὺς ἀρχιποιμένους τῆς Ἀνατ. Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς εἰς τὸ Βλαχικὸν ἐκ τῆς Βουλγάτας μεταφράσεως τῆς ἁγ. Γραφῆς». ἐν Εὐαγγ. Κήρυκι (Ἔτος Β' 1858, Ἀθήναι), σ. 495—507· προστίθῃσι δὲ (σ. 500) ὅτι «καὶ ἑτέρα (προσγίνεται) μετάφρασις κατὰ τὴν τῶν Διαμαρτυρομένην Βίβλον καὶ ἐκτυπώνεται δαπάνῃ τῆς ἐν Λονδίῳ Βιβλικῆς Ἑταιρίας, καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ Βλάχοι θέλουσιν εὔρεθῇ μεταξὺ δύο προπαγανδῶν ἀνευ μέσου ὑπερασπίσεως . . . ἡναγκάσθην . . . νὰ ἀρχίσω . . . τὴν ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεώς μου, ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς κατὰ γράμμα ἀκριβείας αὐτῆς». Τὴν παρεγγράφατον ταύτην μετάφρασιν ἐξεπόνησεν ἐπὶ Σεργιαννοῦ Κατακουζηνοῦ καὶ δαπάναις αὐτοῦ ἐξέδωκε τύποις ἐν Βουκουρεστίῳ ὁ χρονογράφος Radul Greceanu (βλ. Θεοδ. Ἀθανασίου, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 176). Δυστυχῶς, ὡς ἔμαθον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας ταύτας καὶ ἐκκλησίες ἢ μετάφρασις τοῦ Ἡλιάδου δὲν εἶδε εἰσέτι τὸ φῶς διὰ τοῦ τύπου, ἀντιπράξαντος σπουδαίως τοῦ πολλοῦ μητροπολίτου Τρανσυλβανίας Σαγκούνα.

ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς μας. Εἰς τὴν αὐτὴν καταδίκην καὶ εἰς τὰ αὐτὰ ἐπιτίμια καθυποβάλλομεν καὶ τὰς λοιπὰς μεταφράσεις τῆς Π. καὶ Ν. Διαθήκης τὰς γενομένας παρὰ τῶν Λουθηροκαλβίνων, ἢ παρ' ὁμοθρήσκων καὶ ὁμογενῶν ἡμῶν, ὁπαδῶν δὲ αὐτῶν εἰς τε τὴν Τουρκικὴν, Σερβικὴν, Ἀραβικὴν, Βουλγαρικὴν, Σλαβωνικὴν καὶ ἄλλας τοιαύτας διαλέκτους διὰ τὰ αὐτὰ αἷτια καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς δολίους σκοποὺς· καθότι τὰ δῶρα τῶν ἐχθρῶν πάντοτε καὶ πανταχοῦ εἶναι ὀλέθρια»¹ Ὅταν ὁ ἡμέτερος Γρηγόριος ἐξεπώνει τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν εἶχον εἰσέτι ἀποκαλυφθῇ οἱ σκοποὶ οἱ ἀπώτεροι τῶν τοιούτων μεταφράσεων· τούτου ἕνεκα, ὡς εἴπομεν, δὲν ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία². Ἦδη ὅμως ὁ μεγαλεπήβολος πατριάρχης Γρηγόριος ὁ 5^{ος}³ δοιμὺς ἐκηρύχθη κατ' αὐτῶν, καὶ μετὰ τρία ἔτη τῷ 1839 δευτέραν ἑξαπολύει ἐγκύκλιον «Κατὰ τῆς εἰς τὸ ἀπλοῦν μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν», δι' ἧς αὐστηρῶς ἀπαγορεύει «τὴν χρῆσιν καὶ ἀνάγνωσιν χωρὶς τινος ἑξαιρέσεως πάσης εἰς τὸ ἀπλοῦν ὕφος μεταφράσεως τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὡς ἐναντίας τοῦ φρονήματος καὶ τῆς γνώμης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»⁴. Ἐκτοτε οὖν καὶ μέχρι σήμερον ὁ πόλεμος οὗτος ἑξακολουθεῖ ἀμείλικτος κατὰ τῶν τοιούτων εἰς τὴν νεοελληνικὴν μεταφράσεων⁵. Τὸ φρόνημα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἁγίας Γραφῆς διετύπωσεν ἄριστα ὁ Ἱεροσολύμων Λοσίθεος: «πιστεύομεν τὴν θείαν Γραφὴν εἶναι θεοδίδακτον, καὶ διὰ τοῦτο ταύτη ἀδιστάκτως πιστεύειν ὀφείλομεν, οὐκ ἄλλως μέντοι, ἀλλ' ἢ ὡς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ταύτην ἡρμήνευσεν καὶ παρέδωκεν. πᾶσα γὰρ αἱρετικῶν βδελυρία δέχεται μὲν τὴν θείαν Γραφὴν, παρεξηγεῖται δὲ αὐτὴν μεταφοραῖς καὶ ὁμωνυμίαις καὶ σοφίσμασι σοφίας ἀνθρωπίνης χρωμένῃ, συγχέουσα τὰ ἀσύγχυτα καὶ παίζουσα ἐν οὐ παικτοῖς»⁶.

8. Συμπέρασμα. Τὸ ἀπαράδεκτον τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως ὡς αὐθεντικοῦ κειμένου.— Μετάφρασις μεταφράσεως.— Αἱ προσθαφαίρέσεις.— Ἡ ἑλλειψις ἐπισήμου κύρους καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐγκρίσεως.— Ἡ πλημμελὴς γλωσσικὴ μορφή.— Τὰ καλὰ αὐτῆς.— Ἡ ἀποκήρυξις τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου.

¹ Κανον. Διατάξεις, Γεδεών Τόμ. Β' σ. 273. «Ἐγκύκλιος κατὰ τῶν ἐπιπολαζουσῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν» ἀπολυθεῖσα τῷ 1836.

² Βλ. ἀνωτ. σ. 34—35.

³ Οἱ πρόγονοι τούτου ἦσαν Δροβιανῖται (βλ. Ζώτου Μολοσσοῦ, Ἡπειρωτ. Μελέτας Τόμ. Δ' Μέρ. Α' 66). ⁴ Καν. Διατάξεις σ. 289.

⁵ Φιλαρέτου Διδυμοτείου (νῦν Ἡρακλείας μητροπολίτου) «Ἡ παράφρασις τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐν τῇ καθωμλημένῃ» (Γρηγ. Παλαμᾶς Ἔτ. Ζ' 1928 σ. 61—68).

⁶ Ὁμολογία παρὰ Μεσολωρῆ Συμβολικῇ, Παραρτ. τοῦ Α' τόμ. σ. 102.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε διερευνηθέντων καὶ ἀναπτυχθέντων κατέστη δῆλον, φρονῶ, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου, εἰ καὶ ὑπερέτερα ὡς βιβλίον θρησκευτικὸν τῆς τοῦ Χριστοφορίδου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἔγκυρος καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐπίσημον κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης διὰ τὴν καθιέρωσιν ἐν τοῖς ναοῖς καὶ πρὸς διδασκαλίαν τῶν πιστῶν, διὰ τὰς πολλὰς καὶ σοβαρὰς ἐλλείψεις, ὧν αἱ σπουδαιότεραι συνοψίζονται ἐν τοῖς ἑξῆς :

Α'. Διότι δὲν μετεφράσθη ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀρχετύπου.

Ἡ νεοελληνικὴ μετάφρασις, ἀφ' ἧς ἐκπηγάζει, καὶ ἣτις ἐξετυπώθη ἔναντι ὡς κείμενον ἱερὸν, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀποδοκιμασθεῖσα καὶ καταδικασθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Μαξιμίνα μικρὸν μεταβεβλημένη, φέρουσα ὅμως ἀκέραια τὰ στίγματα τῆς κιβδηλείας καὶ παραχαράξεως τοῦ ἀρχετύπου, ὡς ἀπεδείξαμεν, ἀφ' ἑνὸς συγκρίναντες τὴν Μαξιμίναν πρὸς τὴν προκριθεῖσαν νεοελληνικὴν μετάφρασιν τοῦ Γρηγορίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ταύτην πρὸς τὸ ἀρχετύπον ¹. Οὐδόλως δὲ δύναται νὰ ἐξιλεώσῃ ἡμᾶς ἡ προσφυγὴ αὐτοῦ ἐνίστε καὶ πρὸς τὸ ἱερὸν κείμενον ². Τὸ γεγονὸς εἶναι, ὅτι ἡ Μετάφρασις ἐγένετο ἐκ μεταφράσεως ἀποβλήτου, ἥτοι τὸ ὕδωρ ἐλήφθη οὐχὶ ἐκ καθαρᾶς πηγῆς, ἀλλ' ἐκ τεθολωμένων καὶ ἀκαθάρτων ὕδατων, ἐπομένως ὡς ἀδόκιμος αὕτη ἀποδιοπομπαία καθόλου ἐκ τῆς ἐπ' ἐκκλησίᾳ χρήσεως.

Β'. Διότι ἔχει πολλὰς προσθαφαιρέσεις καὶ οὐσιώδεις ἀτελείας.

Παρὰ τὴν τοιαύτην προέλευσιν καὶ ὡς μετάφρασις ἀπλῶς καὶ θρησκευτικὸν βιβλίον ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀκριβὲς καὶ τέλειον. Τὰ παρατεθέντα παρερμηνειῶν καὶ διαστροφῶν παραδείγματα ³ ἐμφαίνοντα τὸ ἀκατάρτιστον αὐτοῦ πρὸς τοιοῦτον σπουδαῖον ἔργον, καὶ αἱ συχναὶ προσθαφαιρέσεις ὡς καὶ αὐτὰ τὰ οὐκ εὐάριθμα τυπογραφικὰ σφάλματα ⁴, ἀποδεικνύουν, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλ' ἀξιόμεπτον ἀδιαφορίαν καὶ ἀσύγγνωστον περὶ τὸ ἔργον ἀπροσεξίαν. Τὰ ἀνωτέρω ἐπισφαλῆ παραδείγματα ἠδύναντο καὶ νὰ πολλαπλασιασθῶσι δι' ὅλου τοῦ βιβλίου ἐξικνούμενα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἶναι νομίζω ἀποχρῶντα πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ πλημμελήματος, ἀναφερομένου εἰς τὸ θεόπνευστον ἐκεῖνο σύγγραμμα, ἐνθα καὶ ἡ παράλειψις ἐνὸς ἰῶτα ἢ μιᾶς κεραίας καθιστῶσιν αὐτὸ νόθον καὶ παρακεκομμένον! Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι καὶ ἀρχαῖαι τινες μεταφράσεις ἐγένοντο ἀνακριβεῖς καὶ ἐσφαλμέναι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ πολὺς Ὁριγένης διὰ τῶν Ἐξαπλῶν καὶ Ὀκταπλῶν ἑντιγράφων τῆς Π. Διαθήκης. ὁ δὲ ἅγιος Ἱερώνυμος εἶχεν ὑπ' ὄψει εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῆς Βουλγάτας μεταφράσεις τῆς

¹ Βλέπ. ἄνωτ. σελ. 12—16. ² Βλέπ. ἄνωτ. σ. 39 ἑ. ³ Βλέπ. ἄνωτ. σ. 176-187.

⁴ Βλέπ. ἄνωτ. σ. 188.

Κ. Διαθήκης τοιαύτας, καθ' ὅς ἡδύνατό τις νὰ ὑπολογίσῃ, λέγει, τοσαῦτα κείμενα, ὅσα ἀντίτυπα! ¹ Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν κρίνομεν τοιαύτας μεταφράσεις πρὸς ἀγνώστους σκοποὺς κατεργασθείσας καὶ ἑξοστρακισθείσας ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μετάφρασιν μοναδικὴν μέλλουσιν, ἵνα καταλάβῃ ἐπίσημον θέσιν ἐν τῇ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δοθῇ ὡς ὁ κανονικὸς κώδιξ τοῦ θείου δικαίου τοῖς Ὁρθοδόξοις Ἀλβανοῖς. Τούτου ἕνεκα ἐνταῦθα ἡ προσοχὴ ἡμῶν δέον, ἵνα ἡ ὀξυτέρα ἢ ἄλλοτε ποτε· διότι τὸ κακὸν ἔσται δυσίατον καὶ ὀλέθριον.

Γ'. Διότι ἡ Μετάφρασις οὐδὲν ἐπίσημον κῦρος ἔχει οὔτε καὶ ἐγκρίσιν ἐκκλησιαστικὴν.

Συνήθως αἱ μεταφράσεις ἐγένοντο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ πρωτοβουλία αὐτῆς δι' εἰδικῶν προσώπων πρὸς τοῦτο διοριζομένων (Κύριλλος καὶ Μεθόδιος οἱ ἱσαπόστολοι τῶν Σλάβων), ἡ ἐπιβάλλονται ὑπὸ ἐπισήμων ἀνδρῶν, μέγα ὄνομα φερόντων παρὰ τῷ λαῷ, καὶ διακεκριμένων δι' ἀρετὴν καὶ ἐπιστήμην (Ἱερώνυμος, Λούθηρος) ².

Πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν πᾶσαν οἰανδήποτε μετάφρασιν νὰ ἐπισημοποιήσῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ νὰ καθιερώσῃ ταύτην ὡς κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ ὡς θεόπνευστον βιβλίον, ἀφ' οὗ ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν τέκνων αὐτῆς; Πῶς εἶναι δυνατόν, λέγω, νὰ πράξῃ τοῦτο ἄνευ ἐμπεριστατωμένης μελέτης καὶ σπουδῆς καὶ πολυμεροῦς ἐξετάσεως ἡ Ἐκκλησία, «ὁ στῦλος καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας», ὁ ἄγρυπνος φρουρὸς τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως; αὕτη γὰρ μεριμνᾷ καὶ φροντίζει διὰ τὴν ἀγνότητα καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειωδῶν θρησκευτικῶν βιβλίων, ἵνα μὴ οἱ πιστοὶ ἀποπλανηθῶσι νομίζοντες, ὅτι πᾶν τὸ λάμπον εἶναι χρυσός. Ἐὰν τοῦναντίον ἔπραττεν θὰ

¹ Tot enim sunt exemplaria pene quod codices πρὸ βλ. Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ὑπὸ Α. Θιέρρου (κατὰ μετάφρασιν Παρμενίδου) σ. 101. Ἐκάστη ἐκκλησία, προστίθῃσιν, ἕκαστος πιστὸς ἔτι, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶχεν ἴδιον Εὐαγγέλιον· τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἠνάγκασε τὸν ἅγιον νὰ ἐκπονήσῃ τὴν Βουλγάταν. Καὶ ἔγραφε τότε τὸ ἀξιοσημείωτον πρὸς τὸν πάπαν Δάμασον: sin autem veritas est quaerenda de pluribus, cur non ad graecam originem revertentes eaque vel a vitiosis interpretibus male reddita . . . . . corrigimus? (παρὰ Berger de Xivrey σ. 29).

² Περὶ τῶν τοιούτων ἀνδρῶν τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐκ τῶν κλασσικῶν τῆς Λυτικῆς Ἐκκλησίας πατέρων Βικέντιος ὁ ἀπὸ Λιρίνου (+ 450) οὕτως ἀποφαίνεται, τὸν λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς διαγνώσεως τῆς ἀληθοῦς ἐκκλ. παραδόσεως: Sed eorum dumtaxat patrum sententiae conferendae sunt, qui in fide et communione catholica sancte, sapienter, constanter, viventes, docendes et permanentes vel mori in Christo fideliter vel occidi pro Christo feliciter meruerunt (Comment, adver. haer. cap. 1, 3, 33).

ἦτο κατακριτέα ἀληθῶς ἡ τοιαύτη Ἐκκλησία ὡς ὅλως ἀταλαιπώρως συντελοῦσα εἰς τὴν παραμόρφωσιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καὶ ἔωσα τοὺς πιστοὺς διαβουκολεῖσθαι ὑπὸ ψευδαποστόλων.

Δ'. Διότι ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως εἶναι πλημμελής.

Ἡ ἁγία Γραφή, ὡς εἵπομεν, δέον νὰ ᾖ ἀπὸ λεκτικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως ἄμεμπτος, τὴν ἀπλουστέραν μὲν ἀλλὰ καὶ δοκιμωτέραν τῆς γλώσσης μορφήν ἐμφαίνουσα, ὡς καὶ τοὺς ἀκραιφνεστέρους γραμματικούς τύπους. Πάντες οἱ λαοί, καὶ δὴ οἱ νεώτεροι, ὡς πρότυπον, γνῶμονα καὶ κανόνα ἔχουσι τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς· ἡ γλῶσσα ὅθεν τῆς Γραφῆς δέον νὰ ᾖ ἀπλή, σεμνή, σαφής, καθαρὰ καὶ ἀμιγής, ἀπηλλαγμένη τελείως παντὸς βαρβαρισμοῦ καὶ σολοικισμοῦ, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς λογίας καὶ ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους. Δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ ἰσχυρισθῶμεν τοῦτο καὶ περὶ τῆς γλώσσης τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου. Αὕτη διασώζει μὲν τὴν ἀρχαϊκὴν ἀπλότητα, καὶ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης εἰς λέξεις, ἐκφράσεις, ἀλλ' ἀσχημίζουσιν αὐτὴν αἵ τε ξένοι λέξεις καὶ τὸ ἐπισφαλές καὶ ἀτημέλητον τῶν γραμματικῶν τύπων. καὶ τοῦτο ἦν ἐπόμενον διὰ γλώσσαν ὡς ἡ Ἀλβανικὴ, ἣτις ὡς τὸ πρῶτον τότε γραφομένη διετέλει εἰσέτι ἐν σπαργάνοις, οὔτε ἡδύνατο νὰ ἔχη ὑπ' ὅψιν ὁ μεταφραστὴς γραμματικούς κανόνας.

Αὗται εἰσιν ἄδρομερῶς καὶ ἐν περιλήψει αἱ σοβοραὶ ἐλλείψεις τῆς μεταφράσεως τοῦ Γρηγορίου. Αἱ ἐλλείψεις αὗται εἰσι δυστυχῶς τοιαῦται, ὥστε αἵρουσι σχεδὸν τὸ ἐπίσημον αὐτῆς κῦρος καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν ἀπλῶς κοινὸν θρησκευτικὸν βιβλίον. Ἡμεῖς δὲ εὐγνωμονοῦντες, ἀνθ' ὧν ἐμόχθησεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ σεπτὸς ἱεράρχης κληροδοτήσας ἡμῖν τὸ πρῶτον γλωσσικὸν μνημεῖον καὶ ἱερὸν βιβλίον, καὶ δημιουργήσας πρῶτος αὐτὸς γλώσσαν ἐκκλησιαστικὴν στεφανοῦμεν μὲν καὶ ἀσμένως γεραίρομεν τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ ἀποκλείομεν μακρὰν τοῦ περιβάλλου τῆς Ἐκκλησίας, μιμούμενοι τὸν θεῖον Πλάτωνα, ὅστις στεφανώσας τὸν Ὁμηρον ἀπέβαλε τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Δὲν πιστεύω δὲ ἕνεκα τούτου νὰ δυσαρεστήσωμεν τὴν ἱερὰν τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος ἱεράρχου σκιάν, καθόσον αὐτὸς οὗτος πλεόν πάντων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τὸ ἀπαράτρωτον τῶν δογμάτων τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως ἐνδιεφέρετο.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἐπανειλημμένως ἐτονίσαμεν, ὅτι ὁ ἴδιος οὐδέποτε διενοήθη, ὡς νομίζω, ὅτι τὸ ἑαυτοῦ πόνημα προωρίζετο διὰ τοιαύτην περιωπὴν. Εἰργάσθη ἀπλῶς ὡς ἱεράρχης, καὶ ἔγραψεν ὡς ποιμὴν καὶ πνευματικὸς πατήρ, ἀκολουθῶν τῇ τότε μεταφραστικῇ κινήσει καὶ ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαμόρφωσιν τοῦ Ἀλβανικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἐν Ἑλλάδι μάλιστα ἕνεκα τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως σχολείων καὶ δὴ

ἐν ταῖς κώμαις εἶχεν ἀποβαρβαρωθῇ τελείως, καὶ διὰ τῶν παχυλῶν δεισιδαιμονιῶν εἶχεν ἀποξενωθῇ τῆς θρησκείας, ὥς οἱ σύγχρονοι περιηγηταὶ ἐξιστοροῦσιν. Διὰ τὴν ἐπ' Ἐκκλησίας ἀνάγκην τῆς μεταφράσεως οὐδέποτε διεσκέψατο ὁ περ εὐνόητον, διότι δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι τοιαύτη ἰδέα. Ἀπὸ γενικωτέρας ὁμως ἀπόψεως κρίνοντες τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου, ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἡμεῖς ὅ,τι περίπου ἔγραψεν ὁ ἱερὸς Ἀὐγουστῖνος περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἱερωνύμου, ἀφοῦ ἐξήντηλθεν ἐννοεῖται πάντα κατ' αὐτοῦ τὰ πολέμια βέλη. «τὸ ἔργον εἶναι ἐξαίρετον. . . . ἐὰν δὲ σπάνιά τινα λάθῃ ὠλίσθησαν, εἶναι παράλογον νὰ μὴ συγχωρήσῃ τις λαμβάνων ὑπ' ὅψιν τὴν ὠφέλειαν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ἀξίαν τῆς κατεργασίας»¹. Ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου καθαρθεῖσα δέον νὰ καταστῇ κοινὸν ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔθνους, αὕτη ἔνεκα τῆς ἀπλότητος τῆς γλώσσης τέρει ἅμα καὶ διδάσκει τοὺς πλείους τῶν καθ' ἡμᾶς λογογράφων Ἀλβανῶν, οὔτινες, οὔτε τὴν χάριν οὔτε τὴν ἀγνότητα αὐτῆς ἔχουσιν, ἀλλὰ παρουσιάζουσιν ὥς συνονθύλευμα καὶ κακότεχνον κρᾶμα τὴν γλῶσσαν διὰ τῆς ἀναμείξεως τόσῳ ἀπειροπληθῶν ξενικῶν στοιχείων καὶ ἀκαταλήπτων διὰ τὸν λαὸν λέξεων.

Ὅσας ἐλλείψεις ἀπηριθμήσαμεν περὶ τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως μετὰ μείζονος ἐμφάσεως δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοφορίδου, ὅστις ἀλλοτρίοις ὑπουργῶν σκοποῖς ἐπελάβετο τοῦ ἔργου τελείως ἀμύητος καὶ πάμπαν ἄγευστος τῆς θεολογίας· διὸ καὶ ἐπέδειξεν ἀσύγγνωστον καὶ ἀξιοκατάκριτον περὶ τὴν μετάφρασιν ἀδιαφορίαν². Διὰ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν ἐκτίμησιν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὅστις κατέστη διὰ τῶν ἔργων ἄξιός τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἡ μετάφρασις αὐτοῦ δέον νὰ ἀποπεμφθῇ ἐκ τῆς λειτουργικῆς χρήσεως. Ἡ Ἐκκλησία, ὥς γνωστόν, ὑπῆρξεν αἰεὶ ἀδυσώπητος πρὸς τοὺς λαϊκοὺς εἰς ἀλλότρια ἔργα ἀναμειγνυμένους, ἀπαγορεύουσα αὐτοῖς καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκειν δημοσίᾳ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. οὕτω διαγορεύει ὁ ἘΔ' κανὼν τῆς 5' Οἰκ. Συνόδου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: «τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὦν; τί γίνῃ κεφαλὴ ποῦς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς τεταγμένος ἐν στρατιώταις»;³ ὅνπερ ἐρμηνεύων ὁ Βαλσαμῶν ἐπιφέρει: «τὸ διδάσκειν τὸν τοῦ Κυρίου λόγον καὶ ἐρμηνεύειν τὰ θεῖα δόγματα, μόνοις ἐδόθη παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς

¹ «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος», ἐνθ' ἄνωτ. σ. 101.

² Πρβλ. ἄνωτ. σ. 21—23 καὶ 35—38.

³ Σύνταγμα Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Β' σ. 454.

παρὰ τούτων ἐπιτρεπομένοις» *. Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ὁμως ὁ Χριστοφορίδης ἀναμφιβόλως εἶναι ὑπέρτερος τοῦ Γρηγορίου — εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς γραφομένης Ἀλβανικῆς—ἀλλ' ὅπως πᾶσα γλῶσσα πιστῶς ἔχομένη τῆς γραμματικῆς ἀπόλλυσι τὸ ῥέον, τὸ εὐπλαστον καὶ τὴν φυσικὴν χάριν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Χριστοφορίδου, ἀρτιγενῆς μάλιστα οὐσα. Ἐξ ἄλλου δὲ οὗτος Γέγας ὢν καὶ γράφων τὴν Τοσκικὴν ἀνέμειξε κατ' ἀνάγκην καὶ στοιχεῖα τῆς διαλέκτου αὐτοῦ, ἅτινα ὥς εἰκὸς καθιστῶσιν ἀνώμαλον ὅπως οὖν τὸν λόγον καὶ δύσκαμπτον τὴν φράσιν. Ἐν τούτοις τὸ ἰδίωμα τῆς μεταφράσεως ταύτης γραφὲν ἐν Ἑλβασανίῳ, τῷ μεταιχιμῷ τῶν δύο διαλέκτων τῆς Ἀλβανικῆς, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς κοινῆς διαλέκτου, ἥς πρὸς σύμπηξιν γίνεται ἀπόπειρα νῦν ἐν Τιράνοις προεξαρχούσης τῆς Ἐφημερίδος «Ora»¹. Τούτου ἕνεκα καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Χριστοφορίδου συνιστῶμεν παντὶ τῷ βουλομένῳ νὰ μορφώσῃ ὕψος γνήσιον τῆς Ἀλβανικῆς.

9. Παρεπόμενα καὶ ἐπίλογος.

Ἐὰν οὕτως αὐστηρὰ ἡ κριτικὴ περὶ τῶν μεταφράσεων ἀνδρῶν ἀξίων κατὰ πάντα τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, τί εἵπωμεν περὶ ἄλλων αὐθαιρέτως εἰσπηδησάντων εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας καὶ πομπωδῶς παρελαυνόντων ὥς ἱερῶν μεταφραστῶν; θέλω νὰ εἶπω βραχέ' ἅττα περὶ τῶν ὀψίμων μεταφραστικῶν δοκιμίων, ἅπερ εἰς φῶς περιῆλθον παρὰ τοῦ σεβ. ἐπισκόπου Φανόλη. Οὗτος πάντῃ πρὸς τὸ ἔργον ἀμύητος καὶ ἀκατάρτιστος προέβη ἐν Ἀμερικῇ εὐρισκόμενος εἰς τὴν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετάφρασιν τῶν τῆς ἐκκλησίας λειτουργικῶν βιβλίων, ὥς εἵπομεν, ἐν οἷς αἱ καινοφανεῖς καὶ παραβολώταται γλωσσοπλαστικαὶ ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν ἀκάθεκτον τολμηρίαν πρὸς ἐκχυδαῖσμόν καὶ τῶν τιμαλφεστέρων καὶ διὰ τῶν αἰώνων ἀναλλοιώτων ἱερῶν ὀνομάτων. Ἔχω μετὰ χειρὸς τὰ ἐξῆς τεύχη:

1. *Libre e sherbesave te shenta te kishes orthodoxe kthyer nga gergishtja prej priftit orthodox Fan S. Noli*, Boston 1909, 16ον σ. 244. Εἶναι εἶδος συνόψεως περιεχούσης Ἑσπερινόν, Ὁρθρον, Λειτουργίαν Χρυσοστόμου, τὰς τῶν μυστηρίων Ἀκολουθίας, Ὁκτώηχον, κτλ.

Χαρακτηριστικὰ μεταφραστικῶν μαργαριτῶν ἔστωσαν τάδε:

Blate e hyjeshme θεία προσκομιδὴ, *Dergimesore* Ἐξαποσταλάρια, *ferri* ἄδης (ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ συνηθείᾳ *colas*), *font* κολυμβήθρα, *Hyjlin-dese* Θεοτόκος, *kendonjes* ἀναγνώστης, *kryq-ngjallesor* σταυραναστάσιμος, *Kungatore* Κοινωνικόν, *litani* συναπτὴ (ἀλλὰ τότε τὴν λιτανείαν πῶς

¹ Αὕτη διαδεξαμένη τὸ «Telegraf» ἐξεδίδετο ὥς καὶ ἐκεῖνο ἐπὶ διετίαν ὑπὸ τῶν ἐμῶν ἀδελφιδῶν Kost. Çekrezi καὶ Vas. Xhaçka. ἐπέτυχε δὲ τοῦ σκοποῦ ὥς ἀπέδειξε τὸ πολυπληθὲς τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῆς. δυστυχῶς πρὸ ἔτους ἐπαύθη καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ νῦν λαμπροῦ πατριώτου Timo Dilo ἢ Vatra.* Πάλλη καὶ Ποτλὴ σ.455.

εἵπωμεν;), lanjtore νικτήρ, lavdi Δόξα, landerime αἶνοι, Lutjesore Παρακλητική, mbremesore έσπερινός, ndennjesore κάθισμα, paqesore εἰρηνικά, pavenarg προκείμενον, pasvark απόστιχον, perleshim απόλυσις, Perleshore Ἀπολυτίκιον, prelat προεστώς, Psalmi niseton Προοιμιακός, Sherbese Λειτουργία, shkurtore κοντάκιον, thirrtoe κεκραγάρια, tingell ήχος, Trini' e shente άγία Τριάς, trishent τρισάγιον, vargezime στιχηρά, zbritesore καταβασίαι κττ.

2. Libre e te kremteve te medha te kishes orthodoxe κτλ. Boston 1911 16ον, σ. 315. Έορτολόγιον, (εις έκάστην έορτήν λαμβάνει τινά αυθαιρέτως ό συμπλητής τροπάρια εκ της όλης Ἀκολουθίας, Ευαγγέλιον και Ἀπόστολον), Ἀμφότερα τὰ έργα άφιερουνται Πλάτωνι έπισκόπῳ τών εν Ἀμερικῇ Ῥώσων Ὁρθοδόξων, ως χειροτονήσαντι τόν Φανόλην εις ιερέα.

3. Triodi i vogel, kthyer nga gergishtja prej at Fan Nolit. Boston 1913, 8ον σ. 267¹. (Περίληψις του Τριωδίου).

Τό κύριον διακριτικόν γνώρισμα τών μεταφράσεων τούτων είναι, ως παρετήρησεν ό άναγνώστης και εκ τών ευαρίθμων προκειμένων λέξεων, ή αντικατάστασις πάση θυσία τών ελληνικών τύπων και λέξεων καθιερωμένων ως εκ της αρχαιότητος, της ιερότητος, και του άμεταφράστου εις πάσας τās Ἐκκλησίας της Ἀνατολής, είτε ήνωμένας ούσας άπ' αρχής μετά του Οίκουμενικού Πατριαρχείου ή και ούχι². Τοῦτο θεωρεῖται τουλάχιστον ως τό μόνον ύπολειφθέν όρατόν σημεῖον του ιεροῦ συνδέσμου τών χειραφετηθεισών θυγατέρων προς την μητέρα Ἐκκλησίαν, και της έξαρτήσεως της έκκλησιαστικῆς γλώσσης εκ της του πρωτοτύπου τών ιερών κειμένων και έκκλησιαστικών συγγραφέων γλώσσης. Ἡ Δυτική Ἐκκλησία, ίνα τηρήση άπαραχαράκτους τās σχέσεις τούτας και άμείωτον την ιερότητα της τε Λειτουργίας τών ιερών ενήχων και εκκλησ. ύμνων, καθιέρωσεν ως γνωστόν τό άμετάφραστον του Ευαγγελίου, όπερ ισχύει ως καθεστώς εν πάση καθολικῇ επί μέρους εκκλησίᾳ. Πλείω ένταῦθα δικαιώματα κέκτηται ή Ἑλληνική, ή άρχέτυπος γλώσσα τών άγίων Γραφών και του Τυπικοῦ της εκκλησίας και εκκλησιαστικῆς παραδόσεως, εν ή χθιζά και πρωιζά ήκούομεν ήμεῖς οί Ἀλβανοί την λειτουργίαν και έλατρεύομεν τόν Θεόν. Οί συγγενεῖς ήμῶν

¹ Τό βιβλίον άφιερουται τῷ πρωθυπουργῷ της Ῥουμανίας Τάκη Ἰονέσκφ.

² Ὁ σεβ. Φανόλης, έλληνοδιδάσκαλος αὐτός πριν σχετισθῇ προς τόν Ἀλβανισμόν ύπάρξας, μετέβαλεν αυθαιρέτως τὰ άμετάβλητα και άντεισήγαγεν οῦ μόνον κακοπλάστους λέξεις άλβανικάς, αλλά και φραγκικάς προς αντικατάστασιν τών ελληνικών π. χ. republikani τελώνης, prodik άσωτος, κττ., ό μανιώδης σκοπός του άνδρός ήν μάλλον νά συγχύση τὰ πράγματα και νά δυσχεράνη την κατανόησιν διό και άντι τών γνησίων άλβαν. λέξεων συνεφόρησε ξένας και πάμπαν άήθεις π. χ. άντι kurba πόρνη, έγραψε lavira!!! και shakul ne tym=sάκκος εις καπνόν, άντι άσκος εν πάχνη (άσκος δέ σημαίνει φυτόν, νεκρολούλουδον εν τῇ ελληνικῇ).

Ῥουμᾶνοι, καίτοι καὶ οὗτοι ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν τοῦ μισελληνισμοῦ πνοὴν ἐπραγματοποίησαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, διετήρησαν ὅμως τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν λεξιλόγιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὥς εἶδομεν 1) εἰς ὀνόματα ἐκκλησιᾶς, βιβλίων, 2) εἰς ὀνόματα διαφόρων βαθμῶν, καὶ 3) εἰς διάφορα ἄλλα ὀνόματα ἐν γένει λειτουργικὰ καὶ ὄρους βιβλικούς¹.

Ἀναφέρομαι εἰς τὴν σπουδαιότεραν φίλην χώραν τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἐν ἣ οἱ Ἀλβανοὶ συνέλαβον καὶ ἐγαλουχήθησαν εἰς τὰς ἐθνικιστικὰς ἰδέας, καὶ λέγω ὅτι οὐδόλως ἔβλαψε τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς ἡ διατήρησις αὐτῶν τῶν ἀπαραιτήτων ἑλληνικῶν ὄρων καὶ λέξεων. Εἰς μεγαλητέραν κλίμακα συμβαίνει τὸ τοιοῦτον εἰς τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Λατινικὴ καὶ ἔξ αὐτῆς πᾶσαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι ἔχουσιν οὐκ ὀλίγας ἑλληνικὰς ἐκκλησιαστικὰς λέξεις. Ἐν τῇ Ἀλβανικῇ, λέγομεν καὶ διακηρύττομεν παρηρησία, αἱ τοιαῦται λέξεις διὰ τοῦ χρόνου τοῦ μακροῦ δηλ. ἀπὸ 1800 ἔτων πολιτογραφηθεῖσαι κατεστράφησαν πλεον γηγενεῖς καὶ οὐδόλως θεωροῦνται ξέναι παρὰ τῷ λαῷ. ἀπεναντίας ξένοι εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀποτολμῶσι νὰ ἀποσκορακίσωσιν αὐτὰς ἀντεισάγοντες τὰ ὀθνεῖα καὶ παρεμβόλιμα πρὸς ἀνυπολόγιστον βλάβην τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ καὶ διαστρέβλωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης. αὕτη πρὸς τὴν τετριμμένην καὶ καθημαξευμένην γλῶσσαν τοῦ λαοῦ κυλινδουμένη ἀπόλλυσι τὴν τοῦ ὕψους ἱερότητα καὶ μυστικοπάθειαν, δι' ἧς σαγηνεύει τὰ πλήθη καὶ συναρπάζει τὸν περιούσιον τοῦ Θεοῦ λαὸν εἰς ὕψη αἰθέρια. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου στρέφομαι καὶ φιλομετρῶ ἐκδεδομένα ἀπὸ πολλοῦ κείμενα Ἀλβανικὰ ἐν γλώσσῃ οὐχὶ γνησίᾳ Τοσκικῇ, ἧς βεβαίως πολλὴ ἡ μετὰ τῆς Ἑλλ. γλώσσης συγχρώτισις, ἀλλ' Ἱταλοαλβανικῇ καὶ Γεγικῇ, ἀφ' ὧν τοὺς Ἑλληνας χωρίζουσι οὗρα σκιόεντα θάλασσά τε ἡχέεσσα, καὶ ἀπαντῶ πλείστας ἑλληνικὰς λέξεις ἐκ τῆς Ἐκκλησίας εἰσαχθείσας καὶ ἐν τῇ καθημερινῇ χρήσει. Αὐτὸς ὁ κλεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σκοπίων Μπόγδανος, ὁ ἰδρυτὴς ὥς εἶπεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης ἡγεῖται εἰς τὴν διατήρησιν ἐν αὐτῇ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ὄρων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν κανόνα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἐθνικῶν ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ γλωσσῶν². Ἐκ τούτου, ἐκ τῶν ὕμνων καὶ προσευχῶν τοῦ *Matranga* ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ de Rada κ.ἄ. σταχυολογοῦμεν τὰς ἑξῆς καθιερωμένας ἑλληνικὰς λέξεις: *anastisem*, *anekò* (ἀνεκτός), *argjiupeshker*, *dhespot*, *dhiavos* (διαβάζω καὶ διαβαστής ἐν Ἀθῶν ὁ ἀναγνώστης), *diocese*, *eleimosini*, *filaqi*, *gramatikosem*, *fanem* (φαίνομαι) *harè*, *harepsem*, *harome* (ἄρωμα), *harros*, *bri*, *hauz* (χάος).

¹ Βλ. ἀνωτ. σ. 28-29. ² Οὗτος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Λατ. ἀλφαβήτου ἐδανείσθη στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὃν ἐμιμήθησαν καὶ ἅπαντες οἱ μετὰ ταῦτα γράψαντες Ἀλβανοὶ καθολικοὶ καὶ Ἱταλοαλβανοὶ (*Diturija* II, 272 βλ. καὶ Γρηγ. ὁ Ἀργυροκαστρίτης σ. 57—59).

kalam, kllogjër, kllogré¹, lemoshene, lefteri, lefterosem, lipi και lipisi λύπη, lip (λείπω), maherie, melodhi, mehane, miter (μίτρα ἀρχιερ.), bri-me (κραυγή ἐκ τοῦ βριμέω), naforisem (ἀναφέρομαι, θυσιάζομαι προβλ. *θυσίαν ἀναφορᾶς* Λειτ.), njinse πληθ. njinsete (νηστεία), nom, not (ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, αἱ ῥάχαι τῶν ὀρέων), pandohi ἢ pandhohi (ἀπαντοχή, ἐλπίς), parajis (παράδεισος), parakales και parkles, e paraponeshme, parastenj (παριστάνω), pedheps, pisteps και pistepsen, porsek (προσέχω), pramati, pramatisem, prozenis (ἀντὶ proksenis), qefali (ἀρχηγός, Bogd.), qiri (κηρίον), rahi, sarkosem, simahuer (σύμμαχος), simeja, sinodheps, sinodhia², sosem (σώζομαι), shqer (ἡ ἄκρα τοῦ ἐνδύματος ἦτοι ἡ ποδιά, δι' ἧς σκεπάζομεν), stadi (στάδιον), stolis, style, tahe (ταγή), thamas (θανυμάζω)³, tallaz (θάλασσα, σάλος), tarazonj (ταράσσω)⁴, tirosem (λαμβάνω τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, τὸν σταυρὸν = σταυροῦμαι, kryqosem νῦν), treve (τρίβος, παρὰ τοῖς Γέγιδες διατριβή ἦτοι διαμονή), trigjimi (τριχυμία), thron, upeshker (ἐπίσκοπος), urgji (ὁργή), vasiliko (ὠκιμον), vasileo (βασιλειον, βασιλικόν), vuli (βουλή, ἀπόφασις), zelohem (ζηλῶ), zone κττ. Καὶ ἐὰν οἱ ἀδελφοὶ Γέγιδες και Ἰταλοαλβανοὶ τὸ καθολικὸν πρεσβεύοντες δόγμα διετήρησαν τὰ ἑλληνικὰ ὡς παναρχαίαν τιμαλφῇ θρησκευτ. κληρονομίαν και λέγουσι Shenjt Triade⁵ theologji⁶, kolas, dhoksologji κτλ., πρέπει ἡμεῖς οἷτινες ὁμοίως διετηρήσαμεν τὰς λέξεις ταύτας ν' ἀντικαταστήσωμεν αὐτὰς διὰ τῶν Λατινογενῶν, και γραμματικῶς ἀναπῆρων Trini e shente, Perendi-diturie ἢ hyidie, ferri, te Deum; και ἀντὶ τῶν ὑπαρχόντων ν' ἀντεισαγάγωμεν νέα κακόπλαστα; (προβλ. τὸ blate τοῦ Φανόλη ἀντὶ τοῦ προσκομιδῆ, ὅπερ ὡς δυσμετάφραστον διετήρησαν και οἱ Ῥουμᾶνοι).

Ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς ὕμνοις και εὐχαῖς συντεταγμένοις ὑπὸ τῶν Ἰταλοαλβανῶν⁷, και τοῖς μεταφραστικοῖς συγγράμμασι τοῦ Πέτρου Μπογδάνου, τοῦ Nnoz Nikaj, τοῦ Nnrek Mjeds, τοῦ Logoreci, τοῦ Iungg κ. ἄ.⁸ ὡς και ἐν ταῖς προσευχαῖς και διαφόροις θρησκευτ. ποιή-

¹ murk, murkeshe Γεγικὸν (βλ. ἄνωτ. σ. 128-129).

² Ὁ Φανόλης τὸ συμφωνίας και χορῶν (Λουκ. 15, 25) μετέφρασε muzikera dhe valle. τὸ sinodhia (συνφδία = συναυλία) σωζομένη παρὰ τοῖς Ἰταλοαλβανοῖς ἐκφράζει ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα· ἔστι δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *συνφδία* ἢ *ψιλμφδία* (Σουῖδας)· γ.π. εἶκοι τυχεῖν τῆς σῆς ξυνφδίας Πλάτ. Νόμ. 8,837. ποῖται συναυλῖαι και συνφδῖαι χορῶν Ἀριστοτ. τόμ. I, 261. ταύτην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως εὗρισκω ἐν τῇ Rondinella, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ καθ. M. Marchiani ἀπὸ χειρογράφου τοῦ 1790: befshe hiè te sinodia (Ditur. III, 177) ἦτοι νὰ σκιάξῃ αὐτὸν κατὰ τὴν ψαλμωδίαν.

³ Nῦν ἐν χρήσει τὸ pataksem και abitem ἢ cuditem. ⁴ Καὶ παρ' ἡμῖν trazoni πειράζω. ⁵ Matranga, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 515. ⁶ Bogdanus ἐν Diturija II, 271. ⁷ Βλ. παρὰ Sirdani, Scanderbeg σ. 124-135.

⁸ Βλ. τὰ ἔργα αὐτῶν παρὰ Legrand. 77, 82-85, 525, 557, 552, 532, 558, 520, 564, 603, 501, 530, 590, 683 ἔ. Πολλάκις μετεφράσθη ἐπίσης ἡ Dottrina Christi-

μασι τῶν Μπεκτασίδων (ἦτοι τῶν Ἀλβανῶν Μουσουλμάνων μοναχῶν) ὑπάρχουσι πληθὺς ὅρων, φράσεων καὶ λέξεων, ὧς μετὰ τῶν Λεξικῶν ¹ δέον νὰ συμβουλευθῇ ὁ μέλλων νὰ δημιουργήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς θείας λατρείας ἐν τῇ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἔργον εἶναι μέγα καὶ τῶν δυσχερεστάτων. Ὁ ἀείμνηστος Μπόγδανος παρέδωκεν ἡμῖν περὶ τούτου ἀξιομίμητον παράδειγμα. Μέλλων τὸ *I' infallibile verità della cattolica fede* νὰ φέρῃ εἰς φῶς (Βενετία 1690) ἐκτίθησι τοὺς πολυχρονίους κόπους καὶ τὰς διηνεκεῖς προσπάθειάς πρὸς μόρφωσιν τῆς ἀλβανικῆς φωνῆς, εἰς ἣν τὸ πρῶτον ἐγράφετο σύγγραμμα. «ἐλύωσε, γράφει, ὅπως τὸ ἄλᾳς ἐν τῷ ὕδατι» (*u tretti si krypa nd' ujet*) εἶχε γὰρ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ τοῦ ἁγίου Ἰερωνύμου: *qui animum ad scribendum applicat, vel ad dicendum, tot sibi iudices contra se assumit, quod lectores* ². καὶ ὁντως ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ. καὶ τὸ βιβλίον πράγματι θεωρεῖται ὡς φωταγωγοῦσα λαμπὰς (οὕτω γὰρ ἐπηγγέλλετο: *te keshe nje qirij ndezune ndore, per te ndritune te vobek dhe t' Arbenit* ³) οὐ μόνον πρὸς εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Ἀλβ. γλώσσης. Τυχάνω εἶπερ τις ἄλλος θιασώτης τῆς δημιουργίας ἀκραιφνοῦς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς συντόνου ἐκκαθαρίσεως αὐτῆς ἀπὸ πάντων τῶν ξένων καὶ ὀθνείων, ἅτινα ὡς κῆρες ἐπιπολάζουσι ἐν αὐτῇ. ἀλλ' οὔτε πάντα τὰ παλαιὰ εἶναι δυνατόν ν' ἀντικατασταθῶσι, οὐδ' αὖ πάντα νέα νὰ δημιουργηθῶσιν. Εἶναι ἀνάγκη ἀδήριτος καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκ προκαταλήψεων καὶ παρεξηγήσεων δυστυχῶς ἀποστρέφονται τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἑλληνας, νὰ καταφεύγωσι πολλάκις εἰς τὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ νὰ δανεῖζωνται ἐκεῖθεν τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ τεχνικοὺς ὅρους. Τοῦτο τοῦλάχιστον πράττουσι μέχρι σήμερον πάντες οἱ πεπολιτισμένοι λαοί, χωρὶς βεβαίως οὔτε νὰ θυσιάζωσι τὸν ἐθνικὸν ἐγωϊσμόν καὶ τὸ συμφέρον ἐξ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν ἑλληνισμόν, οὔτε νὰ παραβλάπτωσι τὴν φυσικὴν ἀπλότητα καὶ τὸν ἐθνικὸν τῆς γλώσσης αὐτῶν χαρακτῆρα. Φέρω ὡς παράδειγμα τοὺς πλέον ἀπομεμακρυσμένους τῆς Ἑλλάδος, τοὺς Ἀγγλοὺς. Ὁ δόκτωρ Persy Long ἐκ Springfield τῆς Illinois τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῷ 1931 ἐδημοσίευσεν τὰ «Ἑλληνικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει δύο συγγραφεῖς. ἡ ἑναρξίς αὐτοῦ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ γεωλόγου John Corbers Sok,

α π α (βίοι ἁγίων τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας κττ.). περίεργον εἶναι καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀ ν τ. Santorica Pizilhia (Νεάπολις 1855) Legr. ἀρ. 223. Ἀναμένομεν μετ' ἀγωνίας καὶ τοῦ Bizuku (προγενεστέρου τοῦ Βογδάνου ἀλβανοῦ συγγραφέως) τὰ χειρόγραφα ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπ. Σικελίας Schiro καὶ τοῦ ἀλβανολόγου Petrotta.

¹ Blanchus, Rossi κ. ἄ. εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τὰ τοιαῦτα Λεξικά ἐγράφησαν καὶ ἐξετυπώθησαν ὑπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἱερᾶς προπαγάνδας θερησκ. ἐνεκα λόγων.

² Diturija III. σ. 269—270. συνίστημι τοῖς φιλοσπουδαίοις, ἵνα τὰ προλεγόμενα τοῦ βιβλίου τούτου ἐπισταμένως διεξέλθωσιν (σ. 267—275). ³ Αὐτ. 271—272.

καὶ ἡ ἀποπεράτως ὑπὸ τοῦ διωληφθέντος φίλου αὐτοῦ. Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει 130.000 λέξεις προερχομένας ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. ὁ δὲ Long ἐν τούτοις παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὁ πραγματικός, διότι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν ὑπάρχουσι πλεον τοῦ 1 ἑκατ. λέξεων (!) ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει προερχομένων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς. καὶ δὴ οἱ Ἀγγλοι ἀνέδραμον εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου κυρίως διὰ τὰς ὀνομασίας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν βοτανικὴν, τὴν ἰατρικὴν, τὴν θεολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν φυσικὴν, τὴν μεταλλειολογίαν, τὴν ζωολογίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν χημείαν. μόνον ἡ τελευταία ἀριθμεῖ περὶ τὰς 400.000 λέξεις προερχομένας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς¹. Ὁ ἐμπνευσμένος Σικελιώτης Ἀλβανὸς τῆς Κρυπτοφέρρης ἱερομόναχος Νεῖλος Borgia ἀγωνιζόμενος νὰ χειραγωγήσῃ τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀδρίας συμπατριώτας εἰς τὴν ἀληθῆ ὁδὸν ὡς πρὸς τὸν πλουτισμὸν τῆς Ἀλβ. γλώσσης, λίαν ἐπικαίρως φέρει τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν τοῦ Ὁρατίου, ὅτι προκειμένου νὰ βαπτίσωμεν διὰ νέων λέξεων πράγματα ἔργον ἐστὶ φρονήσεως, ὅπως τὰ νέα ὧσιν ἀξιόπιστα, νὰ λαμβάνωνται ταῦτα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς.

si forte necesse est

indiciis monstrare recentibus abdita rerum.

... dabiturque licentia, sumpta prudenter,

et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si

graeco fonte cadant, parve deforta.

Διότι αὐτὸ ἐπιβάλλει, λέγει ὁ πατὴρ Νεῖλος, ἡ στενὴ τῶν δύο γλωσσῶν συγγένεια, αὐτὸ ἔπραξαν καὶ αἱ νεώτεροι γλῶσσαι, αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ τὸ συμφέρον τῆς ἀλβ. γλώσσης, ἥτις ὡς ἀρχαία μόνον ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς Ἑλληνικῆς δέον νὰ πλουτίζεται². Ἐν ἑτέρῳ ἄρθρῳ ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐνθουσιώδους Ἀλβανολόγου ἱερέως Δημ. Camarda περὶ τῆς συγγενείας τῶν δύο γλωσσῶν, φρονεῖ ὅτι ἀδύνατον ἢ Ἀλβανικὴ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἑλληνικῆς, ἥς δέον νὰ ὀνομάζεται ἀδελφή. φυσικώτατον ὅθεν νὰ ἐραυίζώμεθα ἐκ ταύτης, καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν μορφολογικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπὶ τὰ ἔχνη αὐτῆς νὰ σπουδάζωμεν τοὺς γραμμ. κανόνας τῆς Ἀλβανικῆς, ἀφοῦ τοσοῦτον ταυτίζονται αἱ δύο γλῶσσαι. Nuke do te jete pa dobi te kujtojne se gjuha shqipe, sikundre qe e ka rrefyere kaqe kthjellisht i shkelqyeri Demitrio Camarda (Saggio di grammatologia comparata 1866) nuke munt te ndahete nga greqishtja me te cilen duhet te quhete motre ; do te ishte pra gje naturale te marrim ndihime prej greqishteze, te kujtojme shvillimin e saj morfologjik dhe

¹ Βλ. βιβλιοκρισίαν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑλληνική» (Ἀθῆναι 1931) Φεβρ. 17. Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀριθμῶν, τόσῳ ὑπερβολικῶν, ἐπέχω.

² Βλ. τὸ λαμπρὸν ἄρθρον τοῦ κλεινοῦ Κρυπτοφερρίτου ἐν Diturijs III. σ.33-35.

pas gjurmehet te saj te disiplinojme regullat grammatikalë te shqipesë, per aqë sa natura e kesaj gjuhe i jep leje qe te barasohete me greqishten¹.

Ὁμολογουμένως ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ ἱερωτέρα καὶ τιμαλφεστέρα τοῦ ἔθνους κληρονομία. αὕτη δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λαμβάνει τὴν θεοπρεπῆ καὶ μεγαλειώδη ἐκείνην μορφήν, δι' ἧς προώρισται διὰ τῆς θεοπρεποῦς αἵγλης, δι' ἐκστάσεως καὶ μυστικοπαθείας νὰ συναρπάξῃ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν τοῦ θείου ἐπίγνωσιν καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ πνευματικὰ κάλλη τοῦ παραδείσου, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη »². Ἐντεῦθεν πᾶς τις κατανοεῖ ὅποια ὑπεράνθρωπος καὶ ἐκλεκτὴ διάνοια, ὅποῖος ἐμπνευσμένος καὶ θεόληπτος νοῦς ἀπαιτεῖται εἰς τὴν συγκρότησιν καὶ διαμόρφωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, δι' ἧς μικροὶ καὶ μεγάλοι, σοφοὶ τε καὶ ἄσοφοι ὑμνολογοῦσι τὸν Θεὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν, ἐκδηλοῦσι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας καὶ ἐξαίτουνται τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. δι' αὐτῆς μεταδίδονται τὰ ὑπερφυῆ μυστήρια καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ διηνεκοῦς διδασκαλίας ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἀνθρώπου. Ἵνα τὸν σπουδαῖον τοῦτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης συγκροτήσωμεν διάκοσμον, θὰ ἐξαντλήσωμεν ἐν πρώτοις τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνωστούς εἰσέτι θησαυροὺς τῆς ἁλβανικῆς γλώσσης, εἶτα ὥς εἰκὸς θὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν, ἐν ἣ ἐλάλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐχαράχθη τὸ ὑπερφυῆς αὐτοῦ Εὐαγγέλιον. διὰ ταύτης οἱ θεόπνευστοι πατέρες τρανῶς ἐδογματίσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑψηλότερον τὴν θείαν ἐκείνου ἀναπτύξαντες διδασκαλίαν. αὕτη ὡς πολυχέυμων καὶ ἀστείρευτος πηγὴ προχέει διὰ πάντων τῶν αἰώνων τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς εἰς πάντας τοὺς λαοὺς, φυλὰς καὶ γλώσσας.

Οὕτω πολιτευόμενοι καὶ πράττοντες τῇ μὲν νεοπαγεῖ Ἀλβανικῇ Ἐκκλησίᾳ θέλομεν δωροφορήσει γλῶσσαν ὑψηλὴν καὶ θείαν, ἀξίαν τῆς κλήσεως αὐτῆς, μετὰ δὲ τῆς Μητρὸς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θέλομεν διατηρήσει τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀφοσίωσιν μνήμονες τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἀπ' ἀρχῆς καὶ εἰς χρόνον μακροαῖωνα ἐν ἡμέραις καλαῖς τε ἅμα καὶ πονηραῖς δαυριλῶς προσηλαύσαμεν³.

¹ Diturija II. 1926 σ. 328. * Α' Κορ. 2. 9.

³ Βλ. τὴν πραγματείαν ἡμῶν: «Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς φορεῖς τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῶν Βαλκανίων (Μακεδονικὰ νέα, ἐφημερίς ἐν Θεσσαλονίκῃ 1929 Ἰουν. 9, 10, 12 καὶ 14). Πολλοὶ τῆς Βορείου Ἀλβανίας καθολικοὶ μετὰ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ὑποταγὴν τῆς Ἀλβανίας, ἵν' ἀποφύγῃ τὴν ἀλλαξοπιστίαν προσῆλθον εἰς τὴν Ὁρθοδόξian (ὡς καὶ οἱ Χιμαριῶται ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Β') καὶ παρέμειναν μόνοι οἱ Μαλεσόροι προστατευόμενοι οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τῆς Αὐστρίας αὐτοκράτορος (Fanoli, Historia e Skenderbeut, Boston 192 Γ', σ. 276).

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΜΕΡΟΣ Ι. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟΝ — Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ
ΑΠΟ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Κεφ. Α'. Τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου.

1. Ἡ ἀξία τῆς Μεταφράσεως. — Αἱ γνῶμαι τῶν Ἀλβανολόγων (Xylander, Κουπιτώρης, Dogon, Midhat Φράσσαρης). — Ἡ Μετάφρασις ἔργον τοῦ Γρηγορίου. — Ἡ λέξις ἐπιστασία σ. 1—4.

2. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης. — Πῶς δικαιολογοῦνται οἱ Ἑλληνισμοὶ καὶ Τουρκισμοί. — Αἱ ἀμετάφραστοι λέξεις τοῦ Εὐαγγελίου. — Ἡ ἐπιμειξία Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν σ. 4—7.

3. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετὰ νεοελληνικοῦ κειμένου σ. 8—10.

4. Ἡ περίφημος τοῦ Γρηγορίου Μετάφρασις ὁλοκλήρου τῆς Κ. Διαθήκης, προσφδία καὶ τονισμὸς σ. 10—12.

5. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως, αἱ προτασόμεναι τῆς Ἀλβανικῆς μεταφράσεως. — Αἱ διαφοραὶ αὐτῶν καὶ τὰ τρωτὰ καὶ ἀπόβλητα τῆς Μαξιμίνας. — Ἡ ἀξία καὶ τὸ κῦρος τοῦ ἱεροῦ ἀρχετύπου σ. 12—16.

6. Φθογγολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ τῆς Α' καὶ Β' ἐκδόσεως τοῦ κατὰ Ματθαῖον, ἐξ ὧν ἀποδείκνυται, ὅτι ἐλαχίστη ἡ διαφορὰ αὐτῶν σ. 16—19.

7. Ἀποσπάσματα τῶν δύο Ἀλβανικῶν μεταφράσεων (οἱ Μακαρισμοὶ καὶ τὸ Πάτερ ἡμῶν) μετὰ τῆς Νεοελληνικῆς σ. 19—20.

Κεφ. Β'. Γρηγόριος καὶ Χριστοφορίδης, οἱ μεταφρασταί.

1. Χριστοφορίδης, μόρφωσις καὶ δρᾶσις. — Τὰ μεταφραστικὰ ἔργα, ὄργανον τῶν ἱεραποστόλων. — Ἡ Καινὴ Διαθήκη σ. 21—23.

2. Ἡ διάλεκτος τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου. — Ἡ ἐκκαθάρισις τῆς γλώσσης. — Οἱ Τουρκισμοὶ ἐν τῇ Ἀλβ. ποιήσει. — Ἡ παράδοξις νοοτροπία τοῦ Χριστοφορίδου περὶ τῶν μνημείων τοῦ λόγου σ. 23—25.

3. Ἡ ἀντιπάθεια τοῦ Χριστοφορίδου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς λέξεις. — Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. — Τὰ ἀνακόλουθα σ. 25—27.

4. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλ. γλῶσσα διαβαλκανικὸν στοιχεῖον. — Ὑπῆρχε πρὸ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ. — Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῇ Ῥουμανικῇ Ἐκκλησίᾳ σ. 27—29.

5. Τὸ λεκτικὸν τοῦ Γρηγορίου διακρινόμενον διὰ τὴν χρῆσιν πολλῶν Ἑλληνικῶν λέξεων. — Ὁ ὑπερβάλλον ζῆλος τοῦ Χριστοφορίδου πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ξενισμῶν σ. 29—34.

6. Ἡ θεολογικὴ προπαρασκευὴ καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ μεταφραστοῦ. — Αἱ ἐλλείψεις τοῦ Χριστοφορίδου καὶ ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου. — Τίς ἡ ὀρθὴ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος. — Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Γρηγορίου σ. 34—38.

7. Ὁρθόδοξος ἡ μετάφρασις τοῦ Γρηγορίου, ἄσχετος πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἱεραποστόλων. — Προτίμησις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου σ. 38—43.

8. Σημασιολογικαὶ καὶ λεκτικαὶ διαφοραὶ παρὰ Γρηγορίῳ καὶ Χριστοφορίδῃ σ. 43—52.

**Κεφ. Γ'. Ἡ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως καὶ τὰ στοιχεῖα
τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου.**

1. Ἡ φυσικὴ ἀπλότης τῆς γλώσσης τῆς Μεταφράσεως. — Ἡ ἀνωμαλία τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῶν γραμματικῶν τύπων. Ἡ ἐπιτετηδευμένη γλῶσσα τοῦ Χριστοφορίδου σ. 53—56.

2. Ἡ Τοσκικὴ γλῶσσα τῆς Μεταφράσεως. — Τὰ προτερήματα αὐτῆς. Ἡ τοπικὴ ἐνότης καὶ τὸ φιλοπρόοδον τῶν Νοτιοαλβανῶν. — Ἡ ἑλληνικὴ ἐπὶ τῆς γλώσσης ἐπίδρασις. — Ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν δύο διαλέκτων. — Ἡ διατήρησις τῆς ἀρχαίας προσφῶδις ἐν τῇ Ἀλβανικῇ. — Τὸ Ἀργυροκαστριτικὸν ἰδίωμα σ. 56—61.

3. Τὰ ἑλληνοαλβανικὰ στοιχεῖα τῆς Μεταφράσεως. — Ἡ πλάνη τοῦ Xylander καὶ Hahn. — Σύγχυσις ἐν ταῖς γραμματικαῖς καὶ τοῖς Λεξικοῖς τῶν διαλεκτικῶν τύπων. — Τὸ ἔργον τοῦ Hahn, πῶς χαρακτηρίζεται σ. 62—65.

4. Ἡ ἑλληνοαλβανικὴ διάλεκτος. — Τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. — Στοιχεῖα ἑλληνοαλβανικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει. — Οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. — Ὁ μεταπλασμὸς τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. — Α' λεξιλόγιον τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς σ. 66—78. — Γραμματικὰ καὶ φθογγολογικὰ ἐν τῇ Μεταφράσει στοιχεῖα τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς. α') ὁ τσιτακισμὸς σ. 78—82, β') ὁ ἰωτακισμὸς σ. 82—83, γ') ὁ χιασμὸς καὶ τὸ h ἐν γένει ἐν τῇ Ἀλβανικῇ: 1) ὡς δασὺ πνεῦμα, 2) ὡς εὐφωνικόν, ἐναλλάσσεται καὶ τῷ j. Γενικώτερα περὶ τοῦ h καὶ τῶν δασέων σ. 84—85. Τὸ ἐπισφαλές τῆς θεωρίας ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ ἀνήκει εἰς τὴν σλαβικὴν ὁμοφυλίαν. — Αἱ δύο τῶν γλωσσολόγων παρατάξεις. — Ὁ Meyer ἐλεγχόμενος. Ἡ προφορὰ τοῦ h ἐν Ἑλλάδι ὡς χ καὶ ἡ παραποίησης τῆς Τσαμικῆς ἐν τῇ Μεταφράσει σ. 85—91. δ') Ἡ μεταβολὴ τῶν δημάτων διὰ μεταπτώσεως καὶ ἀποβολῆς γραμμάτων. — Τύποι συγκοπτόμενοι. — Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς εἰς τοὺς τύπους: 1) διαφοραὶ ἐν τῷ ἐνεστώτι σ. 91—96. 2) διαφοραὶ ἐν τῷ παρατατικῷ σ. 96—98. Περὶ τοῦ εἰς -je Τσαμικοῦ παρατατικοῦ σ. 98—100. Τὸ γ' ἐνικ. πρὸς. τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἀκαταλήκτου ἢ ἀττικοῦ παρατατικοῦ σ. 100—105. Οἱ συγκεκομμένοι τύποι. 3) διαφοραὶ ἐν τῷ ἀορίστῳ, ε') Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς διαλέκτου ὡς πρὸς τὴν Τοσκικὴν σ. 105—108. I. Πάθη φωνηέντων καὶ συμφώνων. 1) Μετάπτωσις φωνηέντων σ. 108—109, 2) Συναίρεσις σ. 109—110. 3) Τροπὴ συμφώνων ἐν τε τοῖς ὀνομαστικοῖς καὶ ῥηματικοῖς τύποις σ. 110—111. 4) Ἀνάπτυξις φωνηέντων καὶ συμφώνων σ. 110—111. 5) Ἀποβολὴ συμφώνων πρὸς ἑξομαλισμὸν καὶ εὐφωνίαν σ. 112—113. 6) Περὶ τῆς προσωπ. ἀντωνυμίας unë ἐγώ, μετοχῶν τινων, τοῦ εὐφωνικοῦ th καὶ τῶν ὑποκοριστικῶν σ. 113—116. II. Αἱ κυριώτεραι λέξεις, ἐν αἷς διαστέλλεται ἡ Ἑλληνοαλβανικὴ τῆς Τοσκικῆς, β' Λεξιλόγιον τῆς Ἑλληνοαλβανικῆς σ. 116—135.

ΜΕΡΟΣ II. ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ

Κεφ. Α'. Ἡ κριτικὴ τῆς Μεταφράσεως τῆς ἡ ὁρθῆς ἐρμηνεία τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ περὶ θεοπνευστίας.

Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ τίς ἡ ὁρθὴ μετάφρασις — e hyjfy-mesuarē. — Πολυζήτητον τὸ χωρίον. — Γενικὴ καὶ μερικὴ τῶν Γραφῶν θεοπνευστία. — Τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον (Ὡριγένης καὶ Ἀθανάσιος). — Πῶς προῆλθεν ἡ διάκρισις. — Ὁ Παῦλος ἀνθρωπίνως διαλέγεται. — Ἡ κατὰ λέξιν θεοπνευστία καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν κωδίκων. — Οὐδὲν πάρεργον ἐν τῇ Γραφῇ. — Οἱ ὑπὲρ τῆς μερικῆς θεοπνευστίας. — Αἱ δυσκολίαι. — Ἡ γνώμη τοῦ Ζολώτα. — Τὸ ἐξ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου τῶν ἱερῶν συγγραφέων. — Τὸ διττὸν τῆς θεοπνευστίας. — Ἡ θεία ἐπιστάσις. — Θεολογικὴ ἔρις. — Λέσσιος καὶ Χάμελ. — Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος (ἐρμηνεία ὁρθή). — Ἡ ἔρις Ἰακώβου Α' τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ καρδινάλιου Du Perron σ. 136-151

Κεφ. Β'. Ἐλεγχος διαφορῶν μεταφράσεων καὶ ἐκδοχῶν Γρηγορίου καὶ Χριστοφορίδου καὶ δημιουργία νέων ὄρων θεολογικῶν.

1. Ἐπιούσιος ἄρτος. — Buke e sorme καὶ b. te perditeshmene. Τὸ quoditium τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τὸ supersubstantialis. — Ἐπιούσιος καὶ ἐπούσιος (σημασία καὶ παραγωγή). — Ἡ γνώμη τοῦ Meyer. — Τὸ buke καὶ τὸ βεκὸς τοῦ Ἡροδότου. — Buke te perbahteshmen (τὸ ὁρθόν) σ. 152-154.

2. Περί τὰς λέξεις: σῶμα, σὰρξ, πνεῦμα ἢ Πνεῦμα καὶ ψυχή. — Shpirt, kurme ἢ trup (ψυχὴ-σῶμα). — Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου. — Ἡ περὶ τοὺς ὄρους τούτους σύγχυσις (παρὰ Γρηγ. καὶ Χριστοφ.). — Ψυχὴ = jete (ζωή). — «Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν» (τίς ἡ ὁρθὴ ἐρμηνεία). — Shpirt καὶ fryme (=πνεῦμα, πν. ἅγιον, πν. πονηρόν). — Πλήρης σύγχυσις. — Ἡ δυσχέρεια ἐν ἄλλοις χωρίοις. — «Ἐκραταιοῦτο πνεύματι» = forconej me Shpirt (Γρηγ. — Φανόλης), nde fryme (Χριστ.). Ἀντιλεγόμενον τὸ χωρίον. — Ἡ παράλειψις καὶ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ. — Ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου: kurme, trup καὶ mish. Ἡ ἐναγῆς διαστροφή τοῦ Χριστοφ. Kufo me (κουφάρι). — Pa shpirtine e Perendise (Φανόλης = εἶδε τὴν ψυχὴν τοῦ Θεοῦ!) aerore (ἡ ψυχὴ) καὶ dhureti ἢ dhurate frymerore (τὸ πνευματικὸν χάρισμα) σ. 155-161.

3. Περί τοῦ ὄρου Λόγος, fjale. — Ἐν ἀρχῇ qe perpara (Γρηγ.), qe perpara herese (Χριστ.). qe me te pare, ne kryet ἢ kryepari (τὸ ὁρθόν). Fjale, Λόγος: ὄρος φιλοσοφικὸς καὶ θεολογικός. — Ἄλλαι σημασίαι τῆς λέξεως. — Σύγχυσις ἐν τῇ Ἀλβ. μεταφράσει. — Ἡ γνώμη τοῦ Berger de Xivrey νὰ εἰσαχθῇ τὸ Logos ἀντὶ τοῦ Verbum. — Ἡ φραγκομανία τῶν Ἀλβανῶν. — Ὅσες (ἢ Thânes) ἐκ τοῦ them, ὅθεν καὶ τὸ Ἀθάνα, Eðana ἢ Ethana. ἡ ὁρθὴ τοῦ Λόγος μετάφρασις. — Τί ἐσυμβόλιζεν ἡ Ἀθηνᾶ. — Τί σημαίνει τὸ Παλλὰς Ἀθήνη ἐν τῇ Ἀλβανικῇ (=ὁ γεννηθεὶς λόγος). — Τὰ σύμβολα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ. — Τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν Πελα-

σγικά, ἐρμηνεύονται διὰ τῆς Ἀλβανικῆς. — Αἱ ἐκ τοῦ them γλῶσσαι παρ' Ἑσυχίου, ἀποδεικνύουσι τὴν ταυτότητα τοῦ θ ἑλλην. καὶ th Ἀλβανικοῦ σ. 162-169.

4. Νομίσματα καὶ μέτρα : ἔσχατον κοδράντην pagoj gjithe (=ἐπλήρωσε πάντα), ἀσσάριον aspre. — Δίδραχμα καὶ κῆνσος harac — Κόρος mate (=κοιλόν). — Μόδιον shirik.

Ῥάκος ἄγναφον mballome te pa lare. — Τί ἐστιν ἄγναφον ; — Ἀῖρει τὸ πλήρωμα do te gjere anet (=θὰ ἀνοίξῃ τὰ ἄκρα).

Πονηρός i lige (=κακός). — Ἡ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων.

Ἐκλεκτῇ κυρίᾳ mbi Eklektine zonjere. — Πῶς ἐκκληπτέον τὸ ἐκλεκτῇ κατὰ τοὺς δοκίμους τῶν ἐρμηνευτῶν. Πρεσβύτερος plak σ. 169-173.

Κεφ. Γ'. Ἡ μετάφρασις ἐξεταζομένη ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως καὶ ὡς λειτουργικὸν βιβλίον.

1. Ὁ μεταφραστὴς ὡς ὄργανον Θεοῦ. — Σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Γραφήν. — Παραδείγματα κακῆς μεταφράσεως. — Τὰ οὐσιώδη σφάλματα σ. 173-176.

2. Παρερμηνεῖαι καὶ διαστροφαί. — Ἀντικατάστασις τοῦ ὀρθοῦ σ. 176-181

3. Ἡ τολμηρὰ παραχόραξις τοῦ ἱεροῦ κειμένου. — Αἱ προσθαφαιρέσεις καὶ αἱ καταδικαστικαὶ περὶ αὐτῶν γινώμαι τῆς Ἐκκλησίας σ. 181-182.

4. Παραλείψεις λέξεων ἐν τῇ Μεταφράσει. — «Τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα» (παραλείπεται τὸ πνεῦμα). — Τὸ χωρίον σπουδαιότατον. — Τὸ τρισύνθετον τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ ἀναίρεσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πατέρων. — Τίς ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ χωρίου. — Ἄλλαι παραλείψεις σ. 183-185.

5. Πλεονασμοὶ καὶ προσθήκαι σ. 185-187.

6. Ἡ ἐπίδρασις τῶν νεοελληνικῶν μεταφράσεων ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς. — Τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα σ. 187-188.

7. Ἡ σπουδαιότης τῆς Κ. Διαθήκης καὶ ἡ ἐπιρροὴ ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν. Αἱ μεταφράσεις. — Ἡ σπουδὴ πρὸς υἰοθέτησιν αὐτῶν κακὸς σύμβουλος. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. — Ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία. — Τὸ πάθημα τῶν Ῥουμάνων. — Τὰ ἀνίατα κακά. — Ἡ καταδίκη τῶν μεταφράσεων τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας σ. 188-193.

8. Τὸ ἀπαράδεκτον τῆς Γρηγοριανῆς μεταφράσεως ὡς αὐθεντικοῦ κειμένου. — Τὰ ἐπιχειρήματα : μετάφρασις μεταφράσεως. — Αἱ προσθαφαιρέσεις. — Ἡ ἔλλειψις ἐπισήμου κύρους καὶ ἐκκλησ. ἐγκρίσεως. — Ἡ πλημμελὴς γλωσσικὴ μορφή. — Τὰ καλὰ τῆς μεταφράσεως. — Ἡ ἀποκήρυξις τῆς μεταφράσεως τοῦ Χριστοφορίδου σ. 193-198.

9. Τὰ Λειτουργικὰ βιβλία μεταφρασθέντα εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ὑπὸ τοῦ Φανόλη, τέλειος τῶν τυπικῶν ἑλλην. ὀνομάτων καὶ ὄρων ἐξοβελισμός. Τὰ ἀκατάληπτα Ἀλβανικά καὶ Λατινικά. — Μιμηθῶμεν τοὺς Ἰταλοαλβανούς. — Τὸ πλῆθος τῶν παρ' αὐτοῖς Ἑλληνικῶν λέξεων. — Τὸ ἀξιωματικὸν παράδειγμα τοῦ κλεινοῦ Μπογδάνου. — Ὁ μεμουςωμένος Κρυπτοφερράτης Νεῖλος Borgia καὶ ὁ Ὁράτιος ὑποδεικνύοντες τὴν ὁδὸν τοῦ πλουτισμοῦ τῆς γλώσσης. — Ὅποια δέον νὰ ᾖ ἡ ἐκκλ. ἀλβανικὴ γλῶσσα σ. 198-204.

